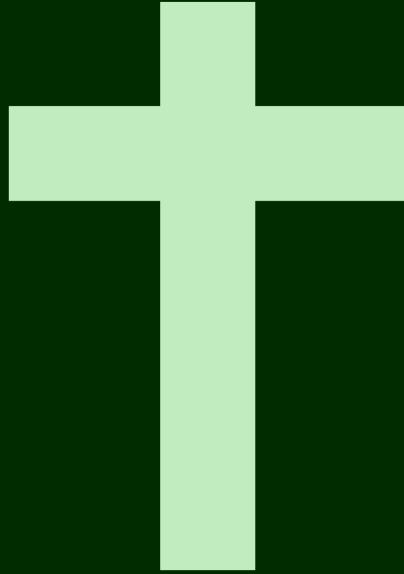

Nkomine Fal
Ritelé

Sola New Testament

Nkomine Fal Ritɛlé Sola New Testament

copyright © 2010 UEEB/SIM au Benin

Language: Sola (Miyobe)

Translation by: SIM International

Sola, Nkomine Fal Ritɛlé

This translation, published by the UEEB/SIM au Benin, was published in 2010.

If you are interested in obtaining a printed copy, please contact the SIM, BP 15, Parakou, Benin.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-10-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
1bac8ff9-a7c9-52ef-bb5e-7155dd6ba1a1

Contents

Matiyee	1
Mariki	46
Luki	72
Yohani	117
Uléecaa Pitumε Mεwai	149
Rom	190
1 Korenti	210
2 Korenti	228
Kalaati	240
Efεesi	247
Filipu	254
Kolōsi	259
1 Tesaloniki	264
2 Tesaloniki	268
1 Timotee	271
2 Timotee	277
Tiiti	281
Filemōō	284
Epireeyε	286
Yakupu	301
1 Piyεε	306
2 Piyεε	312
1 Yohani	316
2 Yohani	321
3 Yohani	322
Yuuti	323
Yohani Mεyεnε	325

Nsímé Kεcirε ritelé ke Matiyee uu n wói

Lελεε ritelé nti kέmεε ní we

Matiyee yεε ritelé nti wói. Uricuruu ye Usuifi le. Pisuifi kuu ká ri wói. U pεε ulampooyó le un ká Yeesu pipiretiki kefi ne pité pē kecεpe use. U ritelé nti wóile un nfasimé má rε uké Pisuifi cereise rε Yeesu yεε yé anó nyē ke Nkómεine Kpυre ritelé ari n yikikeε wapisi. U nyísele rε Uléεcaá iyóopi yεε Nsímé Kεcirε riyíki. Sinyárū kuu ne pi símisi.

Ifaaci iyē mekériine ye mmé:

1. Icélaa kuu rikúú kecáá ní pa. I nyísele lē kai m pise rε Yeesu pipiretiki piké n sónε (5-7).
2. Isé kuu upipiretiki ní pa uú ne pi tum te piké ha nsímé kecirε riyóó (10).
3. Sinyárū sεε Uléεcaá iyóopi mεwee ró ní céreise (13).
4. Kirisi pikó mεfine Uléεcaá icápine kέmεε (18).
5. Ituηε tαrαó kecáá icélaa Yeesu uké kelenε m pεεmε (24-25).

Piké kelenε Yeesu m mári, pi pεε u sélei rε Emanuyεeli. Liasei rε Uléεcaá ye kerómé wele (1:23). Tinóo nti ke Nsímé Kεcirε ke Matiyee uu n wói ní ne tenεse rε: Ani n nyu rε siyáa nnéi kam nάkenékúrí we ketē keké ha ne tenε (28:20). Lελεε nyíse rε Yeesu ke Uléεcaá u ye ne ritiki uú ne sisoipipi kecεpe n we.

*Yeesu Kirisi pikpure anyiri
(Luki 3:23-38)*

¹ Yeesu Kirisi ye Tafiti keyase le, Tafiti pónn ká Apiraham keyase. Upikpure anyiri ye nnyé: ² Apiraham yεε Isaaki mari, Isaaki póo Yakupu maru, Yakupu póo Yuta ne upimarecá márei, ³ Yuta póo Peresi ne Sera maru. Piuni yεε Tamaa. Peresi póo Hεsiráo maru, Hεsiráo póo Aram maru, ⁴ Aram póo Aminatapi maru, Aminatapi póo Nasáo maru, Nasáo póo Salimani maru, ⁵ Salimani póo Poosi maru. Pi ye Poosi uni sée rε Rahapi. Poosi póo Opeti maru. Uyē uni yεε Ruuti. Opeti póo Yesee maru, ⁶ Yesee póo uyóopi Tafiti maru,

Tafiti póo Salomáo maru. Salomáo uni ye mekeε-mε Urii sónlenle. ⁷ Salomáo póo Ropowam maru, Ropowam póo Apiya maru, Apiya póo Asaa maru, ⁸ Asaa póo Yosafati maru. Yosafati póo Yoram maru. Yoram póo Osiyasi maru, ⁹ Osiyasi póo Yotam maru, Yotam póo Akaasi maru, Akaasi póo Esekiyasi maru, ¹⁰ Esekiyasi póo Manasee máru, Manasee póo Amáo maru, Amáo póo Yosiyasi maru, ¹¹ Yosiyasi póo Yekoniya ne upimarecá márei. Likumúnjé kpe-i kapi Isirayεeli pikó cópii apí ne Papilónni kuyu sí.

¹² Kapi Isirayεeli pikó n cópii apí ne Papilónni kuyu sí memáá ke Yekoniya póo pεε Sealitiyeli mari, Sealitiyeli póo Soropapeeli maru, ¹³ Soropapeeli póo Apihuuti maru, Apihuuti póo Eliyakim maru, Eliyakim póo Asáo maru, ¹⁴ Asáo póo Satóki maru, Satóki póo Akim maru, Akim póo Eliwuuti maru, ¹⁵ Eliwuuti póo Eleyasaa maru, Eleyasaa póo Matani maru, Matani póo Yakupu maru, ¹⁶ Yakupu póo Maari ula Yosefi maru. Maari kέmεé ke Yeesu kapi ye ká n sée rε Kirisi uu léemε.

¹⁷ Lē nnya, kái ne Apiraham-i n kpísi aí ne Tafiti-i pá, li wale ncεpuri anai kefi ne ana. Kai Tafiti-i n kpísi aí ne kumúnjé kpe-i kapi Isirayεeli pikó n cópii apí ne Papilónni kuyu sí pá, li wale ncεpuri anai kefi ne ana. Kai ká kei n kpísi aí ne Kirisi imaretuηε pá, li wale ncεpuri anai kefi ne ana acá.

*Lē kapi Yeesu Kirisi m mári
(Luki 2:1-7)*

18 Lã kapi Yeesu Kirisi m mári ye nní: Uuni Maari kapí pɛɛ Yosefi feleilẽ, amá Nfáasɔne nn tíyese uu fapisi u ne Yosefi ápi kɔ kahanɛ kulee rimpéne. 19 Uula Yosefi ye aseí ute lɛ, úu pɛé la uké unósi isei lukeise kuyu kuké kɔ, uu pɛé n la uké riséé ne u lakase. 20 Kuu ní we un likecáá músu, Upíima uleecaatumɛ unyine uu keláré-i u kpáfúme uu u maa re: Tafiti kepirẽ Yosefi, Maari pikpíké ápi kape pɔ n cónlẽ. Nfáasɔne mee tíyese kuu fapisi. 21 U kewántisi marune aa ke séi re Yeesu. Kekɛɛ sónti keké kempuri pikó akópe kémee lese.

22 Lã nnéi ai wai, Upíima rinɔ kuu mekɛɛ antepu Esayi m máase riké ne n li nnya. Lelɛɛ re: 23 Ukpére yeé úu utisi n nyu yé kefa wa, uu kewántisi maru api ke séi re Emanuyɛeli, liasei re Uléécaá ye keróméé we.

24 Ke Yosefi uu n yisi, uu lã ke Upíima uleecaatumɛ uu u n símisi wai, uu Maari kunósi kpísi. 25 Amá u ne uyẽ ápi kulee ripéne uú ha ne kewántisi maru. Kuu ke m mári, Yosefi uu ke séi re Yeesu.

2

Pinyuwe píima pinyine ye Yeesu piyéne ha

1 Yutee keté kémee kapi Petelɛhem-pɔ Yeesu mari. Erooti yeɛ pɛɛ kei kumúnjé kpe-i uyóopi píima. Pinyuwe píima pinyine api ketunjeleeme-mempɔ yisi api Yerusalem tulu. 2 Apí ha pise re: Yei ye kewá kɛ kapi m mári pin tee re kekɛɛ sónti keké Pisufi iyóopi tɔne? Háí ketunjeleeme-pɔ kari riwárepi tee n nyísélɛ te pi kewá kɛ mari yẽ. Lã nnya karí ka re táké ke yáási ari wúla. 3 Ke uyóopi píima Erooti uu lã n kɔ, ai u ne Yerusalem pikó nnéi mpócaai tani. 4 Uu pɛpɛɛ ye Uléécaá inyóonse n wa piwéese nnéi ne isé picélaa cápine uu pi pise re kelɔ kéye-i kapí uyẽ ke Uléécaá uu n wée marune. 5 Api u pɛse re: Yutee keteni-i, Petelɛhem-pɔ le. Antepu Miseen ye mekɛɛ-me wɔi re:

6 Pó Petelɛhem kuyu!

Ai pɔó Yutee keté kecáá ayu kecɔpe ríyu paalẽ.

Li we re kepóméé ke uyóopi píima uu léerine,

uyee yé pinésoi Isirayɛeli pikó n séni.

7 Kei ke Erooti uu pɛɛ pinyuwe píima pɛ meyaá sée uu pi pise re piké u símisi n̄sɔne uké céri kumúnjé kpe-i ke riwárepi tẽ ari n léeme. 8 Uu pɛɛ limemáá Petelɛhem-pɔ pi tum uu pi maa re: ani n n̄me ani ha kewá kɛ kecáá n̄sɔne písei ani kóm. Nɔn ke n yẽ, ani pɛeri ani né símisi nééké ha kɔ ke yáási ké riwula.

9 Ke Erooti uu lã pisímé pi m masí, api yisi api ncée pɔlɔ. Kei kapi pɛɛ ripáí, api yénu riwárepi tẽ kapí pɛɛ ketunjeleeme-pɔ n yé tin pikeyu sɔne pin ti tikilẽ. Ari kelɔ ke-i ke kewá kɛ ake ní we tulu, ari nyere. 10 Kapi kei ri n yé, ai meyíkíyiki pi larisí. 11 Api kényɔ loni api kewá ne keuni Maari yenu, api ke yáási apí ne wula. Api pɛɛ pimemá fénnɛ api wura ne tulaali n̄maa-n̄maa ne mékpɔ kapi ye n sée re miiri lese api ke hekési. 12 Uléécaá uu pɛé masí keláré kémee pi símisi re ápi kape Erooti kémee pɛle. Kei kapi pɛɛ ncée féé kpísi apí ne pikuyu pɛle.

Pi Yeesu ne Esipiti keté ha

13 Ke pinyuwe pɛɛ api n tómpɔ, Upíima uleecaatumɛ unyine uu keláré-i Yosefi kpáfúme uu re: A yisi, a kewá ne keuni kpísi aa wuru aa Esipiti keté loni. Erooti ye lalɛ uké ke kpu. Lã nnya, ani ha kei-pɔ n tũ liké ha ne tu kumúnjé kpe-i kam ye nó n símisi re ani pɛeme. 14 Yosefi uu yisi uu kewá ne keuni kpísi uú ne kesinecɔ wuru uú ha Esipiti-pɔ pésu. 15 Uu kei n we Erooti uú ha ne kpi. Lã ke Upíima uú pɛɛ uantepu m máase liké ne n wa nnya kai lã wa. U pɛɛ re: Ne unéhnámne sée re uké Esipiti keteni-i le.

Pi Petelehem ketē-pə siwá sirsápi kō

¹⁶ Ke Erooti uu ní ka uu céru re pinyuwe pēe u kiraasele, kuwói píma kunyine aku u wai. Uu pēe kumúnjé kpē ke pinyuwe pē api u n símisi ne páme uu tíyese api siwántisi nnéi see aḡmē até n tu ne sē sisińsá Petelehem ne ayu nyee ne kei n kólē kémee kóni. ¹⁷ Lē ke antepu Yerii uú pēe mekēe-me ní ma kai lē wa. U pēe re:

¹⁸ Rama-pə kari nní nné kómēiri.
Sicááila ne ikpətu ke unyine uu wórii
Raseeli yee lē usiwā kecáá tēni.
Uu nkpáni la piké u kpurei.
Ne kee, ái nkpáni u tise.

Pi ne Yeesu Isirayeli keteni-i pēeme

¹⁹ Upiima uleecaatumē unyine uu Esipiti-pə Erooti mekpə-maá keláré-i Yosefi kpráfúme, ²⁰ uu re: A yisi, a kewá ne keuni kpísi áá ne Isirayeli ketē pele. Pēpē pēe ní la piké kewá kē kpu ye kpínle. ²¹ Kei ke Yosefi uu yisi uu kewá ne keuni kpísi uú ne Isirayeli pele. ²² Amá ke Yosefi uu n kō te Aricelayuusi yee usáa Erooti iyəpi Yutee ketē kecáá tóne, iwame ii u wai uu péé n yulu re úu kei tonene. Uléecaa uu kə keláré-i u símisi uu yisi uu Kalilee ketē-mē tómpə, ²³ uú ha kuyu kpē kapi ye n sée re Nasareti-i tone. Lē ke antepuyē apí pēe ní ma kai lē tikilē. Pi pēe re: Pi yé kam apí kewá kē séi re Nasareti ukó.

3

*Yohani Uniwole ye Uléecaa Nsimé yóólē
(Mariki 1:1-8; Luki 3:1-18; Yohani 1:19-28)*

¹ Ái weri kumúnjé kunyine-i, Yohani Uniwole uu léeri un Yutee kucesi kóima-i yóólē te: ² Ani mefine conse, Uléecaa iyəpi ye nyahaimē! ³ Yohani nsímé ke antepu Esayi uú pēe maa re:

Usoi rinə ye ri tee kucesi kóima-i n yóólē te:
Ani Upiima ncee nyóəne,
ani usiceepi tēiise.

⁴ Kuyooyoo nkpíi ketukanka ke Yohani uú pēe tanaalē un kekónepampi kehale-i télē. Apááni ne meté kuú pēe le. ⁵ Yerusalem pikó ne Yutee ketē nnéi pikó ne Yuritee nkoi ketē pikó nnéi ye pēe ukemee sónaapəle, ⁶ api ye piakópe yámne api tíyese uu Yuritee nkoi kémee míni pi wole.

⁷ Yohani uu yénu re Pifarisi ne Pisatusee pēe ukemee n sónaapə re uké míni pi wole apí kusa kulúí we. Uu pēe pi maa re: Nó akpurii nnyé! Wóo nó céesi re ani Uléecaa kuwói kpēe n nyahaimē kaase? ⁸ Ani nómenéwai ne nyíse re nə mēsei mefine consele. ⁹ Ani kapē n nyu re kani nní ní máikēe re Apiraham yee núnésáyaha nnya, lee ne nó piye. Amá ne kale ké nó símisi re Uléecaa yé fe uu apare nnyé pansese Apiraham siyase. ¹⁰ Iso ye pinaḡaa máálenle piké ne aléé iníńi sémni. Lē nnya, kuléé kúye kunsá apipi səne m maru, pi yé ku riké api nna-i sápo. ¹¹ Míni ḡmanē ke néé nó wole liké nyíse re nə mefine consele. Amá uyee né memáá n sánti ye né fele. Am tu ricuruu ké uanéeri u mahā. Uyee sánti uké Nfáasəne ne nna nó wole. ¹² U nkpáni yare usoi nkó yee kulū kapi ne n cácai m múlē. U yé kukpépi pééi uu melukēpipi risíme-i súúni, uu kə acólé ilúké té uké wa uké nna teneciré kémee a risé.

*Yohani ye Yeesu míni wole
(Mariki 1:9-11; Luki 3:21-22)*

¹³ Kumúnjé kpē-i ke Yohani uu kei ní we un pisoí míni wole ke Yeesu uu Kalilee-pə yisi uu Yuritee nkoi mme-i u ləpə re uké kə uyē míni wole. ¹⁴ Amá

Yohani uu yúlu uu re: Nḗ kaí ne sá re ké kepómeé hapo pàké né wole, ái pḗo yé meníne kenéméé kam. ¹⁵ Yeesu uu pee u pese re: A riyá liké pee lē n we kelenē. Lē kari yé fe arí ne lē nnéi ke Uléécaá uu n la n̄sone wai. Kuu lē n̄ ma, Yohani uu pee kóm uu míni u wole. ¹⁶ Ke Yohani uu lē Yeesu piwóle n̄ masí, Yeesu uu míni-i léepo. Keyóme aké kei nní wúkule uu Uléécaá Nfaasone yenu nn keyóme caa-po súiri yare rilólã, nn ukecáá tone. ¹⁷ Tinḗo rinyine ari pee keyóme caa-po leeri re: Nkó yee Kenépipi lala kecire, ám ye ukecáá kḗ.

4

Setani ye Yeesu peikee

(Mariki 1:12-13; Luki 4:1-13)

¹ Lē memáá, Uléécaá Nfaasone nn pee Yeesu kpísi n̄ ne kucəsi kóima loni re Setani uké ha u peikee. ² Ke Yeesu uu sitúné afeena ne sisine afeena anḗo m paasi, nkū nn u wai. ³ Setani yee m peikee uú ne u kḗ uu u maá re: Pḗn mesei Uléécaá Kepipi, a apare nnyé rinḗo maá aké panse akpḗnḗ, aa le. ⁴ Yeesu uu u pese re: Li Nléécaasimé kémee wólaalē te:

Ai iluke ḡmane yee ye usoi nfáa he, amá n̄pá nsímé n̄-ye mee
Uléécaá nnḗo-i n léeme yee kḗ usoi nfáa hele.

⁵ Setani uu kḗ Yeesu kpísi uú ne Uléécaá kuyu Yerusalem sí, uú ha kei Uléécaá keyo kehóré-po u tasi ⁶ uu re: Pḗn mesei Uléécaá Kepipi, a mepócíre keteni-i risápo. Li we re li Nléécaasimé kémee wólaalē te:

Uléécaá yé pḗ nnya upileecaatumē rinḗo he
api pḗ yéu

kupóna áku kape ne ripare rinyine rinkpḗu nnya.

⁷ Yeesu uu kḗ u pese re: Li kḗ kéméé wólaalē te:
Kape Upiima Upóléécaá peikee pàké uketo yē.

⁸ Setani uu kḗ pikpíké u kpá uú ha riyópe maamaa píima rinyine kehóré-po tasi uu ketē nké kecáá ayḗpiyu ne ammule nnéi u nyísente ⁹ uu pee kḗ u maá re: Pḗn n ḡmurei aa wúla aa né yáási, am nní nnéi pḗ he. ¹⁰ Yeesu uu u maá re: A kenékúri yisi, Setani. Li Nléécaasimé ritelé-i wólaalē te:

Upiima Upóléécaá mecire kóló kaí pise re usoi uké riwula uké yáási.

¹¹ Kei ke Setani uu pee Yeesu riyá, piléecaatumē api ukékúri hapo api pee ukecáá m paílē.

Yeesu ye upikéi Kalilee keteni-i kóraane

(Mariki 1:14-15; Luki 4:14-15)

¹² Ke Yeesu uu n kḗ te Yohani ye kukpaniilee-i we, uu yisi uu Kalilee ketē-mē pele. ¹³ Kuu n hápo, úu Nasareti-i tḗne, amá Kaperinawum-mē kuu tḗmpo. Kei ye kupiye ritime wele, Sapilḗo ne Nefitalii ketē-po. ¹⁴ Lē ke antepu Esayi uú pee n̄ ma liké ne n wa nnya kai lē wa. U pee re:

¹⁵ Nḗ Sapilḗo ne Nefitalii sitē pikó,
nḗo mínimaa ritime n̄ we
ne nḗo Yuritee nkoi metéḡ n̄ we,
nḗo mpuri sane pikó, nḗo Kalilee keteni-i n̄ we,

¹⁶ nḗo pee kuḡmaha-i n̄ we, ani kḗ te
nḗo nkpéni metéi píima yenle.

Nkpḗo kuhore-i kaní péé we,
metéi ye nkpéni nḗo leepole.

¹⁷ Kaí ne kei n kpísi ke Yeesu uu pee piyóo lḗ te: Ani mefine conse, Uléécaá iyḗopi ye nyahaiméle.

*Yeesu ye pikpíntomécópii pina sée
(Mariki 1:16-20; Luki 5:1-11)*

¹⁸ Yeesu ye pɛɛ Kalilee kupiyɛ ritimɛ sónɛɛ uu Simɔɔ kapi rinyiri n he re Piyɛɛ ne uuwã Antiree yenu. Piketé ye pikpíntomécópii ɛ. Anyɛɛ kapi pɛɛ fóm pin ne ikpíntomé cópii. ¹⁹ Uu pɛɛ pi maɛ re: Ani né ritiki ké tíyɛɛ ani ye písoi pɛɛ yé né rintíki wéési. ²⁰ Api mɛɛ ne mɛɛ anyɛɛ sá api u tiki. ²¹ Kuu kei n yisi, uu kényu-mã sí uu kɔ Sepetee piɲmáne pité Yakupu ne uuwã Yohani yenu pi ne piusaa Sepetee pin pikuninɔi-i we pin pianyɛɛ nyóonsentɛ. Uu pi séi ²² api mɛɛ ne mɛɛ kúninɔi ne piusaa yá api u tiki.

Yeesu ye céésile un kɔ itói pɔise

²³ Yeesu ye pɛɛ Kalilee ketɛ nnéi kóónúɛnɛ un Pisuiɛ ayomɛyáhaalee kɛmɛɛ céési un kɔ Uléécɛɛ iyɔɔpi Nsímé Kɛcɛɛ yóólɛ un kɔ itói ncɔpuri ne ncóɲ ncɔpuri mɛɛ písoi m pɛkɛsi pɔisentɛ. ²⁴ Kei kɛ urinyiri ari pɛɛ Sirii ketɛ nnéi kɛcáá rikóónú. Api pɛɛ ne pitóikó nnéi ncɔpuri ne pɛ nnéi pɛɛ piipɛɛ-i ncóɲ nnyine n kómɛi u n sónaɔpɔ un pi pɔisentɛ. Lɛɛ nní yare pinírihéɛɛ ne rikpínkpí pikó ne síkankáláká. ²⁵ Asoiwuú piima nyɛɛ Kalilee-pɔ ne Ayu Kɛfi ketɛ-pɔ ne Yerusalem-pɔ ne Yutee-pɔ ne Yurítɛɛ nkoi metérɛ-pɔ n léemɛ aa pɛɛ u n tikilɛ.

5

*Istmé kɛ Yeesu uu upipiretiki riyópe kɛcáá n simisi
(Luki 6:20-23)*

¹ Kɛ Yeesu uu lɛ tisoiwuú n yé, uu yisi uu riyópe yopoi uu ha tonɛ. Upipiretiki api pɛɛ kei u lɛpɔ, ² uu pɛɛ picéɛɛ pi loni. Icélɛɛ iyɛɛ nnyí:

Nkɛɲɛ yiktyiki

³ Pɛɛɛ n nyu re ápi Uléécɛɛ inipɛɛ-i líka tulaalɛ pɛɛ pínarekomɛ. Pɛɛɛ Uléécɛɛ iyɔɔpi te.

⁴ Pɛɛɛ n tɛni pɛɛ pínarekomɛ. Uléécɛɛ ye sɔntilɛ uké pi kpurei.

⁵ Pɛɛɛ n purú pɛɛ pínarekomɛ.

Uléécɛɛ yé ketɛ kuú ne upísoi m mé pi pa.

⁶ Pɛɛɛ n náasi piké mɛwɛi wa meké aseɛ n tikilɛ pɛɛ pínarekomɛ.

Uléécɛɛ yé kam uu pimɛla pi wai.

⁷ Pɛɛɛ ye picɔ íwɛ n tɛ pɛɛ pínarekomɛ.

Uléécɛɛ yé kam uu kɔ pɛ íwɛ tɛni.

⁸ Pɛɛɛ kɛfa n kpáiiɛ pɛɛ pínarekomɛ.

Pi yé kam api Uléécɛɛ yénu.

⁹ Pɛɛɛ n wéési re pin yei n we,

liké kei n niɲú pɛɛ pínarekomɛ.

Uléécɛɛ yé kam uu pi séi re usipipi.

¹⁰ Pɛɛɛ aseɛ n tɛkilɛ, písoi pin lɛ nnya pi wéékuselɛ

pɛɛ pínarekomɛ.

Pɛɛɛ Uléécɛɛ iyɔɔpi pikó.

¹¹ Nó mpí kapi n lámisi pin nó wéékuselɛ pin né nnya nókenécáá nnóomɛ símaankɛɛ, nó pínarekomɛ. ¹² Liké nó n láárú nɔn ne mpóonare cuunkɛɛ.

Nóinéheɛ ye keyómɛɛɛ-pɔ piyɛɛ ái kumúnɛ má. Limɛɔ kapi pɛɛ antepuyɛ pɛɛ pɛɛ n we ani kɛɛnɛ weri wéékuselɛ.

*Nnyási ne metéi kɛcáá icéɛɛ
(Mariki 9:50; Luki 14:34-35)*

¹³ Nṓo ketē kecáa nnyási. Nnyási melḡ men nkpréni n kpu, yo kapi yé pɛé ne melḡ n pɛɛ? Li tise piké ketahai-mē n fómṓo pisoĩ piké tɛlɛise.

¹⁴ Nṓo kṓ ketē metéi. Kuyu kɛɛ riyóɛ kecáa m mómáalē áku yé fe kuké m pékaalē. ¹⁵ Uka úu ye kɛfiráa risé uu kucári ke kipi. Kecáa kuu ye ke ritási ake nṓpá úye kɛyṓ-i n kpáiiilē. ¹⁶ Limɛcṓ kai pise re nóménétéi meké n kpáiiilē pisoĩ nnéi pin me nyáni. Pisoĩ piké nóménéwái sṓne n nyáni pin ne Nṓunésáa Uléécáa ye ke yéyómɛcáa-pṓ ní we ríyu waise.

Isé kecáa icélaa

¹⁷ Yeesu uu kṓ pimáa pi kpá re: Ani kape m músu re Moisi isé ne antepuyee icélaa kam pikóɛ ka. Am ka re ké i kpu, amá ne kale re liké lē li. ¹⁸ Asei kam nní nṓ símisi, ketē ne keyóme ye kpére we, kɛwóipi ciú-ciú kéka nɛe kesímépi kéka áke isé kɛmɛe mélele má, liké ha ne nṓpá yo ketṓ tu. ¹⁹ Lē nnya, úye un isé rinṓo rinyine n kesi uu kṓ picṓ céesi re piké ri kesi, nṓpá rinṓo tē tinsá pitiki m páápú, uyee yé masí Uléécáa iyṓopi kɛmɛe usínsá. Amá úye un ti m pakare un kṓ picṓ n céesi re piké limɛcṓ wa, uyee yé masí Uléécáa iyṓopi kɛmɛe úyukṓ. ²⁰ Asei ye nye re nṓnsá Uléécáa mela n tikilē liké isé picélaa ne Pifarisi n fe, áni yé Uléécáa iyṓopi kɛmɛe lḡ.

Kuwóĩ kecáa icélaa

²¹ Yeesu uu kṓ pimáa pi kpá re: Nṓ kḡ tɛ Uléécáa ye pirókɛpɛre maa re: Kape usoi kpu. Uye un usoi n kpu, piké liute ne túhaane. ²² Amá nɛ ne nṓ maa re: Uye un ne uucṓ n wṓosi, piké ne liute túhaane. Uye un uucṓ m maa re: Pṓ uníri nkó, piké liute ne pɛpɛe ye ketúhaane píima-i n túhaane kɛmɛe ha. Uye un uucṓ m maa re: Pṓ uníri nkó, li tu re piké liute nna tenɛciré iwe kɛmɛe risápṓ. ²³ Lē nnya, pṓn Uléécáa keyṓ-i kɛnyṓonse-i linyine ne Uléécáa pihɛe n ha, pṓn n léise re upóṓ ye ne pṓ wṓlaalē, ²⁴ li pise re pṓké kei ipóhɛe iyē tiyá pṓké liute lɛɛpṓ nṓké nsímé nyṓonse kelenɛ, aa pɛe inyṓonse piwai pɛle.

²⁵ Pitele pin nṓ ne unyine kɛcṓɛe n we, nṓn ketahai pitúhaane n sí, a tíyɛse nṓ ne uyē ani ncéee kómɛine. Insá lē, u yé ne utúhaane-i pṓ ha, uyē uu pṓ kpísi uu pisṓṓca pa, pē api kukpaniilee pṓ tani. ²⁶ Asei kam nní pṓ símisi, pṓnsá ripṓwómɛ nnéi n hɛele tiké tene cáká-cáká ne ketanká tṓrṓ-pṓ, áa kei mélele má.

Iwásá kecáa icélaa

²⁷ Yeesu uu kṓ pimáa pi kpá re: Nṓ kḡ tɛ Uléécáa ye maa re: Kape iwásá wa. ²⁸ Amá nɛ ne nṓ maa re: Utisi úye un ucṓ unṓsi n yē uu káipi, u ukemúhɛ kɛmɛe iwásá ne unṓsi uyē piwai masile lē. ²⁹ In tɛ mɛpóníɛɛ luke-luke mɛe akóɛe pṓ waise, a mɛ lese aa ketaa-pṓ fómṓo. Li kutási we usoi uké uipiɛe likó linyine paa uú ne nfáa yenu ne kuu yé uipiɛe nnéi ní má apí ne nna tenɛciré kɛmɛe u sápṓ. ³⁰ In tɛ kupóníɛɛ luke-luke kɛɛ ye akóɛe pṓ waise, a ku riké aa ketaa-pṓ ku fómṓo. Li kutási we pṓké kupóníɛɛ luke-luke paa áa ne nfáa yenu ne kaa yé ipópiɛe nnéi ní má apí ne nna tenɛciré kɛmɛe pṓ sápṓ.

Utisi ne unṓsi pitúunne kecáa icélaa

(*Matiyee 19:1-12; Mariki 10:1-12; Luki 16:18*)

³¹ Yeesu uu kṓ pimáa pi kpá re: Nṓ kḡ tɛ pi pɛe pirókɛpɛre maa re: Uye un unṓsi n lakase, uké rítelé wa uké unṓsi rimúise re u u yele. ³² Amá nɛ ne nṓ maa re: Uye un unṓsi n lakase linsá iwásá nnya, iwásá kuu lē u tani. Uye un kṓ unṓsi ke ucṓ uu n lákase n kpísi, iwásá ke liute uu lē wa.

Tinṓo piyekei kecáa icélaa

³³ Yeesu uu kṓ pimáa pi kpá re: Nṓ kḡ tɛ pi pɛe pirókɛpɛre maa re: Pṓn tinṓo n yekei, a ti ritiki. Pṓn tinṓo n yekei re pṓ Upíima linyine wa, kape piwai li riyá. ³⁴ Amá nɛ ne nṓ maa re: Ani kape ye rinṓo yekei re nṓ Uléécáa linyine wa.

Ani kaɓe ye wéeri aní ne keyómecaa séi. Kai nní kei ye Uléecaa riyɔɔpitū nnya. ³⁵ Ani kaɓe ye kɔ wéeri aní ne ketē séi, kai nní kei ye Uléecaa ritū nnya. Ani kaɓe ye kɔ wéeri aní ne Yerusalem séi, kai nní kei ye uyɔɔpi wéese kuyu nnya. ³⁶ Ani kaɓe ye kɔ wéeri aní ne nórínéyu séi, káni yé nní n fe nɔké nírá nnyúpi cireníne riwárarase née nɔké risɔmaase nnya. ³⁷ Nɔn ye m maa re "eee", liké "eee"! Nɔn ye m maa re "eehei", liké "eehei"! Nɔn lē memáá nnyine nɔ rinkpáse, Setani nkó ye mmē.

Mɛwai picɛi kecáá icélaa
(Luki 6:29-30)

³⁸ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Nɔ kɔ te pi maa re: Uye un ucɔ menípeɛ n fori, piké liute menípeɛ pifore cɛi. Uye un ucɔ kuní n wehe, piké liute kuní piwéhe cɛi. ³⁹ Amá né ne nó maa re: Ani kaɓe ye usoi mɛwai kópe cɛi. Usoi un kuluke-luke-mē kepese pɔ n tɔ, a kumii-mē pansɛ uké kɔ kei kepese pɔ tɔ. ⁴⁰ Usoi un n la uké ketahai pɔ sée uké kepótúkanka tene yási, aa mɛse kupókpélenku mahani aa u múise. ⁴¹ Usoi un pɔ n tí un ilū pɔ n cɔnse re a ne rinā tise u sarumpɔ, aa mɛse i cɔni áa ne tinā tē meté u sarumpɔ. ⁴² Uye un linyine pɔ n we, a u he, úye un kɔ re u yé linyine pɔ lɔ, a u lonse.

Ani nɔpinélaarɔ n la
(Luki 6:27-28, 32-36)

⁴³ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Nɔ kɔ te pi maa re: A upósáne n la aa upóláarɔ ipuri n yulu. ⁴⁴ Amá né ne nó maa re: Ani nɔpinélaarɔ n la, ani ye pepɛɛ nó n wéekuselē kecáá keyóme yáási. ⁴⁵ Nɔn lē n wai, nɔ pɛɛ mɛsei Núnésáa Uléecaa yeɛ keyómecaa-pɔ ní we sipipi le. U ye tíyesele itunɛ ii písoi sɔne ne pikópe leeri, uu kɔ tíyese ikónɛ ii cuuni ai pepɛɛ u m pakarelē ne pepɛɛ ápi u m pakarelē yoriye. ⁴⁶ Asei kecáá, in te pepɛɛ nó ní la ηmanɛ kaní la, ihéé íye kani pɛɛ mé te Uléecaa uké nó pa? Pilampooyɔ́ ηmaa ricuruu pɔ ne ye kɔ limɛɔ wale. ⁴⁷ In te nɔpinémáreɔ ηmanɛ kaní ye yáasi, yo kani pɛɛ wa lisáηa? Pepɛɛ ápi Uléecaa m pakarelē ticuruu yeɛ kɔ limɛɔ wale. ⁴⁸ Ani n nyamí ne kɛtɔ-pɔ yare ke Núnésáa yeɛ keléecaa-pɔ ní we uu ní nyamí ne kɛtɔ-pɔ mɛɔ.

6

Lē kapi ye píwekɔ́ linyine n he kecáá icélaa

¹ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Ani nómenécire tí, áni kaɓe ye lē kaí ne n sá re nɔké Uléecaa nnya wa písoi inipeɛ-i wa re piké nó yé piké pakare nnya. Insá lē, Núnésáa yeɛ keyómecaa-pɔ ní we úu ihéé íka nó pane. ² Lē nnya pɔn úwekɔ́ linyine n he, kaɓe kuloo pi pɔké riyɔ́ yare ke kecáá kecáá mɛwai pikó api ye ayómeyáhaalee-i ne icée kecáá n wai re písoi piké pi pakare mɛɔ. Asei kecáá, pi piihéé piyɔ́ masile lē! ³ Amá pɔn ye linyine úwekɔ́ n he, kupónípe mii áku kaɓe lē ke kuluke-luke aku n wa ceri. ⁴ A ye riséé ne he. Upósáa Uléecaa yeɛ mɛpɔwai kaá ne riséé n wai n nyáni yé pɛɛ pɔ hééle.

Piyómeyáhaa kecáá icélaa
(Luki 11:2-4)

⁵ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Nɔn ye keyóme n yáási, áni kaɓe ye kecáá kecáá mɛwai pikó mɛɔ n wai. Pi ye n lalɛ piké ayómeyáhaalee-i ne sicépeɛne-i n nyenu pin ne keyóme yáási re písoi piké pi yé nnya. Asei ye nyɛ kam nní nó símisi re pi piihéé piyɔ́ masile. ⁶ Amá pɔn ye n la pɔké keyóme yáási, a ye kupólee lɔ aa hánɛsi aa pɛɛ Upósáa Uléecaa ke úka úu n nyáni yáási. Upósáa Uléecaa yeɛ n nyáni lē kaá ne riséé n wai yé ipóhéé pɔ pa.

⁷ Nɔn ye keyóme n yáasi, áni kape ye méwoo kusíménaapí n wai yare pɛpɛ ápi Uléecaa n nyu meɔ. Pi ye m músu re pin lɛ meyá n símaankeɛ, Uléecaa yé ne pi kɔ. ⁸ Ani kape pimɛɔ n wai. Nɔunésáa Uléecaa ye lɛ kai nó m pise nyule ani ye kelenɛ li u welu. ⁹ Lɛ kai m pise re nɔké ye keyóme n yáasi ye nní:

Urósáa, pɔ́o keyómeɔa-pɔ́o n we,

¹⁰ PISOI PIKÉ CÉRI RE TIPÓNYÍRI YE KÓÓLELENLE,

Ipóyóopi iké kam,

Mepóla meké ketɛ́ kecáa wa yare keyómeɔa-pɔ́o.

¹¹ A ye mɔ́pá keweesi kéye iluke ró he,

¹² A arókópe ró sárei yare ke tɔ́o ye kɔ picɔ n sárei

pin akópe ró n wa meɔ.

¹³ Kape tíyese tɔ́ké pipeikeɛ kémeɛ loó.

Amá a kuníri anipe-i ró lese.

Li we re pɔ́o iyóopi ne nínanɛ ne

nímule te mɔ́pá píyei-pɔ́o.

Amí.

¹⁴ Nɔn ye picɔ akópe kapi nó n wa pi n sárei, Nɔunésáa yee keyómeɔa-pɔ́o n we yé kɔ nɔ́anékó nó sárei. ¹⁵ Amá nɔ́nsá ye picɔ akópe pi n sárei, Nɔunésáa páa yé kɔ nɔ́anékó nó sárei.

Anópahaa kecáa icélaa

¹⁶ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Nɔn ye anóo m pahaalɛ, áni kape ye kecáa kecáa mewai pikó meɔo kéyu n caailɛ. Pi ye kéyu n cónhɛlenle re pISOI PIKÉ CÉRI RE ANÓO kapi pahaalɛ. Asei kam nní nó símisi re pi piihéé lɛ piyóo masile. ¹⁷ Amá pɔ́on ye anóo m pahaalɛ, a ye lihí aa ríyu tulaali fóm. ¹⁸ PISOI ÁPI KAPE NE N CÉRI RE ANÓO kaa pahaalɛ nnya. Upósáa Uléecaa ke úka úu n nyáni nmanɛ yee nyáni lɛ kaá ne riséé n wai. Uyee yé pɛe ipóhée pɔ́o pa.

Keyómeɔa memá

(Luki 12:33-34)

¹⁹ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Ani kape n wéési nɔké ketɛ́ nté memá yé nɔké curii. Apapi ne ncámé yèè nté me caailɛ, piyaa pɔ́o ihánaa foru api me yáái.

²⁰ Amá keyómeɔa-pɔ́o kaí ne sá re nɔké memá yé nɔké curii. Apapi ne ncámé nn ye kei fe nké me caai, piyaa ápi yé kɔ fe piké ihánaa fori piké me yáái. ²¹ Li we re kei ke mepómá ame ní we ke kepómúnjé aké wɛpɔ.

Metéi kenyárú

(Luki 11:33-36)

²² Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Inípeɛ yee ipiɛ kefiráa. Ipónípeɛ in n nyamí, i ye ipiɛ nnéi n kpáailɛ. ²³ Amá ipónípeɛ in m pɔ́ólú, ipópiɛ nnéi yee ye kuɛmaha-i n we. Lɛ nnya, in te metéi mɛ kaa m má ye pansɛɛ kuɛmaha, a yé te kuɛmaha píima-i kaá we.

Uléecaa ne siwóo kecáa icélaa

(Luki 16:13)

²⁴ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Uka úu yé fe uké kumúnjé kuse kémeɛ píyɔsaa pité n tikilɛ. Mɔ́pá liké íye wa, u yé use ipuri yé uu ucɔ ikó n la, née u yé use ne kutu n cɔ́lɛ úu ye pɛe ucɔ n waisɛlɛ. Ani yé fe nɔké kumúnjé kuse kémeɛ Uléecaa ne siwóo n tikilɛ.

Ani ne Uléecaa n tálɛ

(Luki 12:22-31)

²⁵ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Lɛ nnya kam nó maa re áni kape lɛ kani yé n li ne lɛ kani yé ní ntí nɔké ne nfáa m má ne ilū kani yé nɔ́inépiɛ n yárii nfasimé wa. Nfáa nn iluke fee, née ipiɛ yee ilū fe? ²⁶ Ani sinúipi ripaí nké. Asi ye lukɛsi,

ási ye kpasi, ási ye líka risíme súũ. Amá Nóunésáa yee keyómecaa-pɔ́ ní we ye si kpíniile! Yare nɔ́ ñmaa áni pɛɛ ríyu má lin sinúipi sɛ fee? ²⁷ Nɔ́ úye yee yé fe uu nfasimé wai uú ha ne unfaa aɲmɛ́ nɔ́pá nkáripí kpáse?

²⁸ Yo nnya kani pɛɛ nkɔ́páni ilũ kani yé nɔ́inɛpɛɛ n yárii nfasimé wai? Ani meyúí mee ye sicare-i n felesi ripaí nké! Ame pikéi píka wai, áme kɔ́ ilũ íka nyelaankeɛ. ²⁹ Amá ké nɔ́ símisi re nɔ́pá ne lɛ, Uyɔ́pí píima Salomɔ́ ricuruu ne ummule mmú nnéí, úu pɛɛ ilũ inyine má yee ní nyamí ai mefele menyine tulu.

³⁰ Nɔ́ písoi mpí nfatene ín piye. In te Ulééca yee meyúí mee neni kecare-i ní we pin kɔ́ kóso nna me ñmaasine lɛ sɔ́nukuse, nɔ́ kecáá kúu yé pɛɛ meníne ripaíí?

³¹ Lɛ́ nnya, áni kape ye nfasimé wa nɔ́ké maa re: Yo kari yé li nées yo kari yé ní ntí nées yo kari yé tá. ³² Pɛɛɛ ápi Ulééca n nyu pɛɛ lɛ́ líkɔ́ mesére wéési. Amá Nóunésáa yee keyómecaa-pɔ́ ní we ye nyule lɛ́ kai nɔ́ m píse. ³³ Ulééca iyɔ́pí kani yé mefoí wéési, ani kɔ́ lɛ́ kuu m píse n wai, u yé kɔ́ litóɔ́ nní nnéí mpuri pihɛɛ nɔ́ rikpá. ³⁴ Lɛ́ nnya, áni kape ye nfasimé wa re íye kai yé kóso n we. Li we re nɔ́pá keyáa kéye ne kenkɔ́ ye mu.

7

Ai we re tɔ́ké ye picɔ́ akópe m palɛ́ (Luki 6:37-38, 41-42)

¹ Yeesu uu kɔ́ pimáa pí kpá re: Ani kape ye picɔ́ ne túhaane, Ulééca úu kape ne nɔ́ n túhaane nnya. ² Lɛ́ kani ye picɔ́ akópe ní pa mecɔ́ ke Ulééca uu akópe nɔ́ pane. Kemúné ké kani ye ne picɔ́ ní musí kapi kɔ́ ne nɔ́ músune. ³ Yo nnya kaa keyúipi kee upɔ́cɔ́ menipɛɛ-i ní we nyáni, áa pɛɛ kenawelépi kee mepókó-i ní we nyáni? ⁴ Iye kaa yé fe aa ucɔ́ maa re: A nyere ké keyúipi mepónipɛɛ-i lese, kenawelépi ken kɔ́ pɛé ne mepókó kémeé we? ⁵ A tíye pɔ́ kecáá kecáá mewai má kpa! Kenawelépi kee mepónipɛɛ-i ní we kaa yé mefoí lese aa pɛɛ nɔ́sɔ́ne n nyáni áa ne keyúipi kee ucɔ́ menipɛɛ-i ní we lese.

⁶ Ani kape ye Ulééca líkɔ́ sipɔ́pi pa re síké li. Insá lɛ́, si yé ne nɔ́ panse asi nɔ́ kéheni. Ani kape ye kɔ́ nɔ́inékólé kecirɛ áfɔ́ɲ keyu-i risá. Insá lɛ́, a yé i teleise ñ caai.

Piwei ne piyɔ́ (Luki 11:9-13)

⁷ Yeesu uu kɔ́ pimáa pí kpá re: Ani ye Ulééca we, u yé nɔ́ he. Ani ye ukemɛɛ piwélaa ha, u yé tíyese ani yénu. Ani ye ihánaa u rikómkóm, u yé nɔ́ hánne. ⁸ Uye un u n we, u ye u hele. Uye un ukemɛɛ linyine n wéési, u ye li yenle. Uye un kɔ́ ihánaa u rinkómkóm, u ye u hánnele. ⁹ Nɔ́ úye kepipi kee yé iluke u we, uu pɛɛ ripare kpísi uu ke he? ¹⁰ Nées nɔ́ úye kepipi kee ye nkɔ́píntomé u we, uu pɛɛ iwáa kpísi uu ke he? ¹¹ Mpá nɔ́ pikpááree mpí nní, nɔ́ ye fele ani nɔ́sinépipi lisɔ́ne he. Nóunésáa yee keyómecaa-pɔ́ ní we yee yé pɛɛ meníne pɛɛɛ lisɔ́ne u m píse pihɛɛ riyáa?

¹² Lɛ́ nnéí kani ní la re písoi piké ye nɔ́ wa, ani ye limɛcɔ́ pí wa. Lɛ́ ke isé ne antepuye ápi píse re nɔ́ké ye wa.

Tinɔ́nɔ́ tee m mókú-mókúlɛ́ (Luki 13:24)

¹³ Yeesu uu kɔ́ pimáa pí kpá re: Ani ne rinɔ́nɔ́ tee m mókú-mókúlɛ́ lomɔ́. Tinɔ́nɔ́ péré-péré ne ncée mee n laanu pelele ye nkɔ́p-mɛ́ simpɔ́le. Písoi kulúí pɛɛ ye ne kei lomɔ́. ¹⁴ Amá rinɔ́nɔ́ tee ye ne nfáa-mɛ́ ní ha ye mókú-mókúlɛ́ne. Lincee pɔ́ ne kɔ́ nkɔ́páni mese wéké-wéké. Písoi pɛɛ ye n n yé ápi kulúí we.

Antepuyee nōōme kecáá icélaa
(Luki 6:43-44)

¹⁵ Yeesu uu kō pimáa pi kpá re: Ani nómenécíre tí ne antepuyee nōōme. Pi ye rikpárále apí n nyíselē te pi asánpipi le, némpákanee pi pisifa-i ákpe kpáaree le. ¹⁶ Pimewai kani yéé ne pi ceri yare kapi ye aléepipi ne akuléé ní céri mecō. Api ye areese sinípeleépi kecáá tō. Api ye kō afiiki ahíhíi kecáá tō. ¹⁷ Kuléé sōne kpee ye apipi sōne mari, kuléé kōpe pōo apipi kōpe maru. ¹⁸ Limecō ke kuléé sōne áku ye fe kuké apipi kōpe mari, kukópe páa ye kō fe kuké apipi sōne mari. ¹⁹ Pi ye kuléé kpee áku apipi sōne m máru rikéle api nna-i ku sápo. ²⁰ Limecō kani yéé antepuyee nōōme mewai ne pi ceri.

Pipiretiki yíkyiki kecáá icélaa
(Luki 13:25-27)

²¹ Yeesu uu kō pimáa pi kpá re: Ai pē nnéi pēe né n sélei re Upíima, Upíima pēe Uléécaā iyōopi kēmee lonine, amá pēpēe Unésáa yee keyómecaa-pō ní we mela n wai ηmane pēe Uléécaā iyōopi kēmee lonine. ²² Meyá né ha keyáa kē ke Uléécaā uu pisoι n túhaanene né maa re: Upíima, Upíima, aí tōo ripónyíri ne Uléécaā nsímé pisoι símisi ari aníri lakasente ari kō tipónyíri ne mewaisaηa kulúι wapisii? ²³ Kei kam yé pēe pi símisi n̄sōne re: Am píkai nó nyu! Nó pikópekōó mpí. Ani kenékúrí nté rinyosó!

Styō sité sinyine kecáá nstmé
(Luki 6:47-49)

²⁴ Yeesu uu pēe ntōrōo pi maa re: Uye un nsímé mmú nnéi kutu rincō un kō n tintiki, u we yare usōhōo yee kepare kecáá ukeyō m m̄. ²⁵ Ikónē ii cuuni, ikóι ii yipu, kuyō píima kunyine aku kēyō ke-i pépu, aí nkpáni líka ke wa, kake kepare kecáá m m̄maadē nnya. ²⁶ Nkó yee nsímé mmú nnéi kutu rincō, úu ye pēe n titiki ye we yare uníri yee nnyene kecáá ukeyō méwoo m m̄. ²⁷ Ikónē ii cuuni ikóι ii yipu, kuyō píima kunyine aku kēyō ke-i pépu, ake lólu ake foru téké-téké.

Yeesu nnaηe kuú ne n céési

²⁸ Ke Yeesu uu anōo nyē nnéi pimáa m̄ masí, umecélaa amē pēe pisoι riwúí meyá nnōo n yipaadē. ²⁹ Uyē úu céési yare isé picélaa mecō. Amá Uléécaā nnaηe ke uyē uú pēé ne céési.

8

Yeesu ye uyō unyine pōise
(Mariki 1:40-45; Luki 5:12-16)

¹ Ke Yeesu uu riyōpe rincépime memáá, asoiwuí píima anyine aa pēe u n tikilē. ² Kei ke uyō unyine uu ukekúrí hápo uu wúla uu re: Upíima, pōn n la, pó né wole am funi. ³ Yeesu uu kunípe saapo uu u ca uu re: Ne lala a péi. Mese ne mese, keyō áke ukecáá lelu uu funi. ⁴ Yeesu uu pēe rinōo u he re: Kape wa unyine uké kō. Amá a uyēe Uléécaā inyōonse n wai leepō uké pó musí uké yé te pō péi, aa pēe limemáá inyōonse ke Moisi uú ne nó n tíye wai líké m̄pá úye nyíse re pō peile.

Yeesu ye Rōm usóoca kpéē unyine ukéikó pōise
(Luki 7:1-10; Yohani 4:43-54)

⁵ Yeesu uu pēe limemáá ncée kpísi uu Kaperinawum kuyu lompō. Rōm usóoca kpéē unyine uu ukekúrí nyōsōpō uú ne u tēni re uké u come. ⁶ U Yeesu maa re: Upíima, unékeikó ye kēyō-pō ne kufōη finupōle lin ána u pahaadē, úu nkéhē ne kēyu m̄apo. ⁷ Yeesu uu u pēse re: Ne kō, né ha u pōise. ⁸ Kei ke usóoca kpéē uyē uu pēe kō re: Am tu re pōké kenéyō-i lompō, Upíima. Amá pō kpéere

rinóo he, unékeikó ye lē peile. ⁹ Li we re nē ticurru ye pinéwéése mále nen pi pakarelē. Nen kō pisóoca má pēe nē m pakarelē. Nen piunyine m maa re uké méye ha, u ye hale. Nen kō ucō m maa re uké kam, u ye kale. Nen kō unékeikó m maa re uké linyine wa, u ye li wale. ¹⁰ Ke Yeesu uu anóo nyē n kō, ai nnóo u yipu, uu pepēe u n tíkilē maa re: Asei kam nní nó símisi, ám Isirayēeli keteni-i ricurru úka kémēe nfatene píima mmú ncō yenaalē. ¹¹ Ne la ké nó símisi re piso i meyā yé ketunjeleeme ne ketunjelolé-mē leeme, pi ne pirósáayaha Apiraham ne Isaaki ne Yakupu api Uléecaa iyōopi-i tone api kesé iluke le. ¹² Amá pi yé pē kaí pēé ne n sá re piké Uléecaa iyōopi kémēe lō ketahai kunmaha-mē fómpō api pēe kei m pupukēe pin iní takai.

¹³ Kei ke Yeesu uu pēe usóoca kpéē uyē maa re: A n ηme a kui. Mpófatenē nnya, lē kaa m pise yé wa. Ukeikó uu mēsei itunje ise iye-i pélu.

Yeesu ye pitóikó kulúí pōise

(Mariki 1:29-34; Luki 4:38-41)

¹⁴ Yeesu uu pēe limemáá yisi uu Piyee keyō sí, uu kei uyē ulóhóni leepō n finu uipiye in tolú. ¹⁵ Yeesu uu kunípe u ca, kupiñetoi aku tene, unósi uu yisi uu ukecáá paí.

¹⁶ Kai nnyóó n wa, apí ne pinírihélaa kulúí Yeesu leepō, uu rinóo aníri male, aa wuru aa pikeméé lelu, uu kō pitóikó nnéi pōisente. ¹⁷ Lē ke antepu Esayi uú pēe m ma ke mewai mē ame ritiki re: Tirónárei kuú yósi uu irótói kpísi uu cōni.

Yeesu pitiki kecáá icélaa

(Luki 9:57-62)

¹⁸ Keyáa kenyine ke Yeesu uu Kalilee kupiye ritime we, risoiwuí ari u kálaapo. Kei kuu pēe upipiretiki maa re u ne pē piké ritime ricō-mē ha. ¹⁹ Kei ke isé ucélaa use uú ne u rikō uu u maa re: Ucélaa, mpa yei kaa sí né pó ritiki. ²⁰ Yeesu uu u pesē re: Sisáná ye sialéeri mále, sinúipi sin siayámé má. Amá nē Usoi Kepipi, ám tíka má kam yé ríyu n tampō ké wénte. ²¹ Kei ke uupiretiki use pōo pēe kō u maa re: Upíima, a ncée né he ké ha unésáa kulesi ké pēe kelene pó ritiki. ²² Yeesu uu u pesē re: A né ritiki aa pikpōkpō yá piké pipikpōkpō kulaanke.

Yeesu ye meyo píima menyine riséese

(Mariki 4:35-41; Luki 8:22-25)

²³ Yeesu uu kúninōi kémēe lompo, upipiretiki api yisi api u leepō. ²⁴ Kapi n tósu, meyo píima menyine ame pipépe kápáá, míni ame kúninōi yarii. Amá Yeesu pōon pēe lōni. ²⁵ Upipiretiki api ukekúrí nyósōpō api u yónse api re: Upíima a ró come, tō kpínine. ²⁶ Yeesu uu pēe pi maa re: Yo nnya kani iwame wai? Nó piso i mpí, nónnéfatene rín piye. Kei kuu pēe yisi uú ne kuyō ne míni cési, ai pēe sée léké-léké keu. ²⁷ Ai mpa úye nnóo yipu api pēe pimēcōpēcīre n tee re: Usoi úye kecīre ye nkó kaí ne kuyō ne míni ripēne lín u pakarelē?

Yeesu ye pintrihélaa pité pinyine pōise

(Mariki 5:1-20; Luki 8:26-39)

²⁸ Ke Yeesu uu kupiye ritime te-i n yisi uu Kataraa ketē-pō ritime ricō tulu, pinírihélaa pité pinyine api akpíi kecōpe leeri api u leepō. PISOI Pē tikpákará kapi n wai nnya, úka úu ye pēe kaha uké ncée mmē titiki. ²⁹ Kapí ne Yeesu rinsáne, api pēé n cáái re: Uléecaa Kepipi, tō ne mpó ne rí-ye? Pō ka re pōké íwe ró wa Uléecaa itunje iye-i kuú ne ró n túhaanene iké kelene tuu?

³⁰ Afōn anyine ye pēe kei kulúí wele an túkuri, aí meyā ne ketaa pi we. ³¹ Aníri aa Yeesu suúluse re: Pōn n la pōké piso i mpí-i ró lákase, a tíye tōké ha afōn nnyé nyee nté-pō nní kulúí rí we kémēe lompo. ³² Yeesu uu a maa re: Ani n tósu! Aa pēe piso i pité pē-i yisi aá ha afōn nyē-i lōni. Mēse ne mēse, afōn nyē aa wuru aá

ne rikúú cēpi áá ha ne kupiyē-i kprúupó aa kpíni. ³³ Pēpēē pēē áfōn nyē m mé api itóó karií api kuyu sí apí ha lē nnéí lēē n wa ne lēlēē pinírihélaa pē n wa kēēni. ³⁴ Kei ke kuyu písoi nnéí api ripehépó api Yeesu lēēpó. Kapi u n yé, api u suúluse re uké piketeni-i le uké tómpó.

9

Yeesu ye kékankáláká kenyine paise
(Mariki 2:1-12; Luki 5:17-26)

¹ Yeesu uu pēē kúninói loni uu kupiyē pitérj kprá, uu ukuyu pēlē. ² Api pēē kékankáláká kenyine risánáápōré wai apí ne u lēēpó. Kuu pinfatēne n yé, uu kékankáláká kē maa re: A n kahari unépipi, ne apókópe pó sáreile. ³ Kei ke isé picélaa pinyine api pēē pimēcōpēcīre tee re: Utisi nkó ye Uléēcaa riyu kopule! ⁴ Yeesu uu pikemúnjé céru uu re: Yo nnya kani lē nósínéfa-i simúnjé kópe wai? ⁵ Anóó nnyé keté kecōpe, rīye tee fákú ne ricō: Ke usoi uu yé kékankáláká m maa re: Ne apókópe pó sárei néē kuu yé ke m maa re: A yisi a sōne? ⁶ Ne la nōké céri re né, Usoi Kepipi ye ketē kecáá rīnanje mále kē ne písoi akópe pi sárei. Kei kuu pēē kékankáláká kē maa re: A yisi a nyere, a ripósánáápōré pílesi áá kulu. ⁷ Utisi uu yisi uú kulu. ⁸ Ke písoi kulúí pēē kei ní we api lē n yé, ai píri pi wai api pēē Uléēcaa m pakarente re u sisoipipi rīnanje píima mmē he nnya.

Yeesu ye Matiyee séē re uké u ritiki
(Mariki 2:13-17; Luki 5:27-32)

⁹ Yeesu uu kēyu-mē n tósu uu utisi unyine kapi ye n séē re Matiyee yenu un pilampooyóó kēkei-i tū. Uu u maa re: A yisi a né ritiki. Matiyee uu yisi uu u tiki. ¹⁰ Yeesu uu pēē lē memáá sí uú ha Matiyee keyō-i n tū un iluke le. Pilampooyóó ne pikópekóó picō apí hapó api kei u ne upipiretiki kekúrí tone. ¹¹ Ke Pifarisi api lē n yé, api Yeesu pipiretiki maa re: Yo nnya ke núnécélaa ne pilampooyóó ne pikópekóó picō apí kelō kēse tū pin le? ¹² Yeesu uu kóm pin lē símisi uu re: Ai písoi pēē isare n láárú nnya ke upōise uú we, amá pitóikó nnya kuú we. ¹³ Ani ha Uléēcaa nsímé mmú kuu ní ma aseí wéési ani kóm. U maa re: Né, Uléēcaa ye nó písei re ani íwe n ténaanē, ám nó písei re ani ye isēē ne né nyóansē. Yeesu uu kō pimáa pi kprá re: Ai pēpēē pimēcīre n nyáni re pi písoi le pēē aseí n tikilē kam píséi ka, amá pikópekóó nnya kamí ka.

Yeesu ye anópahaa nsímé wai
(Mariki 2:18-22; Luki 5:33-39)

¹⁴ Kei ke Yohani Uniwole pipiretiki api Yeesu kekúrí hápó api u píse re: Yo nnya ke tó ne Pifarisi ari anóó pahaankēē meséere, amá pó pipiretiki api ye pēē paasi? ¹⁵ Yeesu uu pēē pi pēse re: Nō músu re usoi yé písóanne anyá n wai uu upisane séi apí pēé hapó apí ne mpóccai n tū? Aai, mmē rín we. Li yé kam api kumúnjé kunyine-i unósikó uyē pikēcōpe lese apí ne tómpó. Pēē uyē-i kapi yé pēē anóó paasi.

¹⁶ Yeesu uu kō pimáa pi kprá re: Api ye kusánáá fale kepampi kpísi apí ne risípii kpure tanene. Insá lē, kusánáá fale kepampi yé kusánáá kpure nkú m pasalē áí cēéri, kupóle aku pēē kufoí feriyē. ¹⁷ Uu kō kprá re: Uka úu ye píta pelē akónenuj kpure-i súú. Insá lē, píta yé kam api pelu, anúj aa kpráfú api keteni-i lúlu, anúj póó kō méwoo wai. Amá akónenuj fale kēmeē kapi ye píta fale súú, ai lē n we apí ha ne pelu.

Yeesu ye Yairusi ukpére yukuse uu kō unósi unyine paise
(Mariki 5:21-43; Luki 8:40-56)

18 Yeesu un lē we un ne Yohani Uniwole pipiretiki símisi, Pisui fi uyukóó unyine uú hapō uu ukeyu-i wúla uu re: Unékpére yee nfáani nní kpupō ái kahanē n nánai. Amá a kam a ha anípe ukecáá rilaa. U yé nfáa wa. 19 Yeesu uu yisi u ne upipiretiki api u tiki.

20 Unósi unyine yee ménye n foho hái inmē kefi ne ité, uú ne Yeesu kō, uu uilū titime kepire-mē ca. 21 Ai méwoo kuu lē tica. U ukefa-i maa re: Nen péé ηmaa uilū kerí n fe amí ca, ne yee péé peí. 22 Yeesu uu pee kepire-mē panserō uu u yenu uu u maa re: A n kahari unékpére, mpófatenē ye pó péisele. Unósi uyē uu kei nní pélu.

23 Ke Yeesu uú ha úyukóó uyē keyō n tuipō, pisunsímaa pee pimēcire n cápine piké nkpō wa ne risoiwuí ne iwóó líkí-líkí kuu lēpō kényō meyipe. 24 Uu pi maa re: Ani nté léepō. Kεkpérepí nké áke kpu, ke lonile. Kuu lē m ma, api u sennyi. 25 Kapi pisoí ketahai-mē n léserō, Yeesu uu pee kulee lompō. Uu kekpérepí kunípe tini, áke yisi áke nyere. 26 Nsímé nn kei ketē kē nnéi kóónú nn tánene.

Yeesu ye pinyíye pité paise

27 Ke Yeesu uu kei n yisi un tósu, pinyíye pité pinyine api u n tikilē pin cáái re: A irówe yē, Tafiti Kepipi.

28 Kuu kényō n tu, pinyíye pē api ukekúrí hapō. Kei kuu pee pi pise re: Nō ne kefa tene re né fe am lē kani n la waii? Api u pese re: Eee Upíima, pó fe. 29 Kei ke Yeesu uu pee piinipee rica uu re: Uléécaá uké lē kaní ne nní kefa n tene nó wa. 30 Kuu lē m ma, piinipee ii wúkule apí n nyáni. Uu pee pi kúrúrúse re: Ani nómenécire tí nsonē, áni kape tíye unyine uké lē kō. 31 Amá kapi yé kei nní n léepō, api piketē kē nnéi ne Yeesu nsímé kóónú api ríyu u waise.

Yeesu ye usoi yee úu ye n símisi paise

32 Pinyíye pē pōon nní fáaupōlē, pinyine apí ne unírihélaa unyine yee úu ye nsímé n fe Yeesu lēepō. 33 Ke Yeesu uu yé kuníri kpē n lákasepō, utisi uyē uu nsímé kápáá. Ai riwúí te-i nípá úye nnóó yipu, api pee re: Ari píkai Isirayeli keteni-i mewai mmé meco yenaalē! 34 Amá Pifarisi pōo re: Kunírilā wéése kpee rínanje u he un ne aníri lakase!

Yeesu ye pisoí pee n cápinelē twe tē

35 Yeesu ye pee ayu ne siyupi nnéi kóónúlenle un kei Pisui fi ayomeyáhaalee kémee céési un kō Uléécaá iyōopi Nsímé Kεcire pisoí yóólē un kō itói ncōpuri ne ncōn ncōpuri mee pisoí m pekési pōisente. 36 Uu asoiwuí yénu an pōnelē lin a feriyelē, an méwoo tóórinkeē yare isán yee íi usé m má, ai íwe u wai. 37 Uu pee upipiretiki maa re: Kεcare kee kúkpaa n tu ye laanule pelele, amá pepere yé ke rí kpasí apí pee kulúí we. 38 Lē nnya, ani Upíima pise re uké pikéikó pee yé n kpasí pame.

10

Pitume kefi ne pité ke Yeesu uu n wée (Mariki 3:13-19; Luki 6:12-16)

1 Yeesu uu pee upiretiki kefi ne pité séi uu rínanje pi he piké ye ne aníri lakase api ye kō ne itói ncōpuri ne ncōn ncōpuri mee pisoí m pekési pōisente. 2 Pitume kefi ne pité pē anyiri ye nnyé: Ufoí yee Simōo kapi rinyíri n he re Piyee ne uuwā Antiree, ne Yakupu ne uuwā Yohani. Pē keté ye Sepetee pinmánē le, 3 ne Filipu ne Patelemii ne Tōmaa ne ulampooyóó Matiyee ne Alifée unmánē Yakupu ne Tatee, 4 ne Simōo yee pee ukuyu pimúlē kecáá n tōpu ne Yutasi Isikariyōoti yee Yeesu n tí uu piláarō anipe-i wai.

Pikɛi kɛ Yeesu uu nɛ pɛsoi pɛ n tum
(*Mariki 6:7-13; Luki 9:1-6*)

⁵ Pɛsoi kɛfi nɛ pitɛ pɛ kɛ Yeesu uu nɛ pikɛi tũ uu pi cɛɛsi rɛ: Ani silɔ sɛ-i kɛ mpuri sanɛ pikɔ api n̄ we n kaasɛ. Ani kapɛ Samarii pikɔ ayu kɛmɛɛ ha. ⁶ Amá Isirayɛɛli pikɔ pɛɛ n̄ we yarɛ isáŋ yɛɛ m pɔ kɛmɛɛ kani yɛ ha. ⁷ Ani icɛɛ kɛmɛɛ pi n s̄imisi rɛ: Uléécɛaa iyɔɔpi yɛ nyahaimɛɛ. ⁸ Ani pitóikɔ m pɔisɛntɛ, ani pikpɔkɔpɔ yukusɛntɛ, ani tiyɛsɛ piyɔ́ pikɛ pansɛ pɛsoi pɛɛ ápi mékperinkpɛ m má, ani an̄iri lakasɛ. Faalaa kani yɛ́, faalaa kɛ nɔ́o yɛ kɔ picɔ hɛ. ⁹ Ani kapɛ nkɔpáni wura nɛɛ n̄wóowɛni nɛɛ mɛwóópipi kp̄isi nɔ́kɛ awóólɔ-i wa nɔ́kɛ nɛ ripɛnɛ. ¹⁰ Ani kapɛ kulɔ́o kp̄isi nɔ́kɛ nɛ ncɛɛ ritiki, áni kapɛ kɔ ketúkanka kɛsɛ kp̄isi. Ani kapɛ kɔ an̄ɛɛri nɛɛ kusɛlɛ rimúlú. Li we rɛ ukɛikɔ yɛɛ yɛ upikɛi pilukɛ li.

¹¹ Mpá kuyu maa-i nɛɛ keyupi-i kani lomɔ, ani yɛ uyɛɛ yɛ n̄ ŋmurei uu nɔ́ yósu wéɛsi. Un n ŋmurei un nɔ́ n yɔ́s̄i, ani ukɛmɛɛ tonɛ á ha nɛ nɔ́kɛnɛtɔ́ŋyɛaa tulu. ¹² Nɔ́n yɛ kɛyɔ́ kɛyɛ-i n lomɔ, ani yɛ kɛpikɔ yáasi rɛ: Likɛ nɔ́ n niŋú! ¹³ Kɛyɔ́ kɛ pikɔ pin nɔ́ n yɔ́s̄i, nk̄iŋniŋɛ kan̄i nɛ pi n̄ la nkɛ pikɛcáa n we. Amá pinsá nɔ́ n yɔ́s̄i, nk̄iŋniŋɛ kan̄i nɛ pi n̄ la nkɛ nɔ́kɛnɛmɛɛ pɛɛpɔ. ¹⁴ Pin kɛyɔ́ kɛnyinɛ-i nɛɛ kuyu kunyinɛ-i n yɛ rɛ ápi nɔ́ yósunɛ nɛɛ ápi kɔ nónnɛs̄imɛ kutu cɔnɛ, ani kɛyɔ́ kɛ-i nɛɛ kuyu kpɛ-i léɛpɔ ani nɔ́anɛna nkɔŋɔ pɛi ani pikuwéɛ-mɛ yaapɔ. ¹⁵ Asei kam nn̄i nɔ́ s̄imisi rɛ keyáa kɛ kɛ Uléécɛaa uu n s̄ónti ukɛ nɛ pɛsoi n túhaanɛ, Sotam nɛ Komɔari pikɔ kɛ Uléécɛaa uu nna n ŋmaasi iwɛ yɛ nɛ kuyu kpɛ ikɔ kutɔsi wa.

Lɛ kapi masi kɛpirɛ pɛsoi n wéékusɛnɛ
(*Mariki 13:9-13; Luki 21:12-17*)

¹⁶ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá rɛ: Ani n̄sɔnɛ kɔ tɛ, kam nn̄i nɔ́ n tum, ani isáŋ yɛɛ ákpɛ kɛcɔpɛ n̄ we mɛcɔ n s̄ónɛ. Lɛ nnya, ani mɛsɔhɔ m má yarɛ iwáa, ani alólá mɛcɔ kɛyɔ́ m purú. ¹⁷ Ani nómɛnɛc̄irɛ nɛ pɛsoi t̄i. Li yɛ kam api yɛ nɔ́ tini ap̄i nɛ sitúhaanɛ-i s̄i, api yɛ kɔ piayomɛyáhaalee-i is̄éi nɔ́ súúkɛɛ. ¹⁸ Pi yɛ kam api yɛ nɛ nnya piyukɔ́ nɛ piyɔ́o pi kɛmɛɛ nɔ́ s̄éi rɛ nɔ́kɛ kɔ pɛ keyu-i nɛ mpuri sanɛ pikɔ keyu-i inɛtansei li nnya. ¹⁹ Pin yɛ ketahai nɔ́ n s̄éɛ, iwamɛ ii kapɛ yɛ nɔ́ wa rɛ n̄-yɛ kani yɛ ha s̄imisi nɛɛ iye kani yɛ ha n s̄imisi. Liitunɛ in n tu, Uléécɛaa yɛ n̄máa-maa nɔ́ hɛ an̄i malɛ. ²⁰ Ái nɔ́kɛnɛmɛɛ knn léérinɛ. Amá N̄sunɛs̄áa Uléécɛaa Nfaasɔnɛ yɛɛ nɔ́kɛnɛmɛɛ s̄imisinɛ. ²¹ Usoi yɛ umáɛcɔ kp̄isi uu pa rɛ pikɛ kpu. Usoi uu kɔ ukɛpipi kp̄isi uu nɛ limɛcɔ wai. Siwá asi pisáa nɛ p̄ini kɛcáa nyɛɛ asi pi kp̄isi as̄i pa rɛ pikɛ kpu. ²² Pɛsoi nn̄éi yɛ kam api nɛ nnya n̄oinɛpuri yulu. Amá nkɔ yɛɛ rinkáhá-káhá nɛ kɛtɔ-pɔ, Uléécɛaa yɛ uriyu lɔ. ²³ In kuyu kúyɛ-i nɔ́ n wéékuselɛ, ani wuri ani kucɔ t̄ɛŋ. Asei kam nɔ́ s̄imisi rɛ áni Isirayɛɛli ayu kóónúne nɔ́kɛ t̄anɛnɛ Usoi Kɛpipi kɛkɛ kɛlɛnɛ kam.

²⁴ Upeikɛɛ úka úu uucélaa fe. Limɛcɔ, ukɛikɔ úka úu ukɛisaa fe. ²⁵ Li nyam tɛ upeikɛɛ ukɛ ucélaa ketulɛ tu. Li nyam tɛ ukɛikɔ ukɛ ukɛisaa ketulɛ tu. Nɛɛ n̄ounɛyɔ́saa, n̄ kápi pis̄éi tiyɛ rɛ Pɛlisɛpulɛ, wóo pɛɛ nɔ́ pinɛyɔ́kɔ?

Uyɛ kai m p̄isɛ rɛ usoi ukɛ n wuru
(*Luki 12:2-7*)

²⁶ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá rɛ: Ani kapɛ pɛsoi n wuru. Lɛ nn̄éi lɛɛ m pɛkaalɛ nɛ lɛ nn̄éi kɛ úka úu n nyu yɛ kam ai mɛt̄éi kɛmɛɛ léeri mpá úyɛ uu li yɛnu uu kɔ li ceru. ²⁷ Mmɛ kam nn̄i kuŋmaha-i nɔ́ n s̄imisi, ani ha mɛt̄éi kɛmɛɛ n tiyóó. Ani ha kɔ mmɛ kam nn̄i kutu-i nɔ́ rinwéi-wéi, kɛcáca-i nyɛɛ ani yóó mpá úyɛ ukɛ kɔ. ²⁸ Ani kapɛ pɛpɛɛ yɛ usoi n̄ kpu ápi yɛ pɛɛ fe pikɛ ukumíri kpu n wuru. Amá Uléécɛaa kan̄i yɛ mɛn̄iŋɛ n wuru rɛ u yɛ fele uu usoi kopu uu kɔ u nɛ ukumíri kp̄isi uu nna tenɛc̄irɛ kɛmɛɛ waipɔ nnya. ²⁹ Ntɛ pi yɛ sinúipi yukɛ-yukɛ sitɛ yáa á nɛ kɛtanká kumúnɛ sá, nɛɛ yo? Mpá nɛ lɛ, kɛka ákɛ yɛ mɛwoo kpu kái

Nóunésáa Uléécáa mela. ³⁰ Ticuruu Uléécáa ye nórinéyu kecáá nnyúpi keenle un n-nnéi nyu. ³¹ Lē nnya, iwame ii kape ye nó wa. Nō Uléécáa inipēē-i ríyu mále lin sinúipi yuke-yuke kulúí fe.

*Yeesu meýóó ne umeyule kecáá nsímé
(Luki 12:8-9)*

³² Yeesu uu kō kpá re: Uye un písoi kecōpe n ηmurei re u unékó le, né né kō Unésáa yee keyómecaa-pō ní we keyu-i ηmurei re née u te. ³³ Amá úye un kō písoi kecōpe n kesi re úu unékó, né né kō Unésáa yee keyómecaa-pō ní we keyu-i kési re ám u nyu.

*Yeesu úu ne nkīηniηe písoi ka, amá atōpi kuú ne písoi ka
(Luki 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ Yeesu uu kō kpá re: Ani kape m músu re rīniηe kamí ne ketē kecáá ka. Ai nkpráni rīniηe, amá atōpi kamí ne ka. ³⁵ Ne kale ké uηmáne ne usáa cēηse, am kō ukpére ne úni ne ufōsi ne unyáani cēηse. ³⁶ Usoi keyō cire pikó ηmaa ppe iláarō u waine.

³⁷ Usoi nkó yee usáa née úni ní la ai tōsu lē kuu né ní la úu ne sá re uké unépiretiki. Nkó yee kō uηmáne née uukpére ní la ai tōsu lē kuu né ní la úu ne sá re uké unépiretiki. ³⁸ Nkó yee úu n ηmurei re uké menécō ukunapéékōó riya * uké ppe né ritiki, úu ne sá re uké unépiretiki. ³⁹ Nkó yee ní la uké unfaa m múílē, yé kam uu ne n fómni. Amá nkó yee né nnya unfaa n fóm, yé kam uu n yenu.

*Ihéé kecáá icélaa
(Mariki 9:41)*

⁴⁰ Yeesu uu kō pimáa pi kpá re: Nkó yee nó n yōsí, ye kō né yōsile. Nkó yee né n yōsí, ye kō uyee né n tumme yōsile. ⁴¹ Uye un antepu unyine n yōsí re antepu lo nnya kuu u yōsí, Uléécáa yé ihéé kuu yé antepu m pa icō u hééle. Nkó yee kō uyee aseí ne Uléécáa pikéi n wai n yōsí re aseí ute lo nnya kuu u yōsí, Uléécáa yé ihéé kuu yé aseí ute m pa u hééle. ⁴² Asei kam nó símisi re nkó yee písoi mpí ke úka úu nní n waiselē kecōpe unyine míni riñwuhúse re pi pinépiretiki le nnya, Uléécáa yé lihéé u pa.

11

*Yohani Uniwole pitume
(Luki 7:18-35)*

¹ Ke Yeesu uu upipiretiki kefi ne pité pē uicélaa pípa m masí, uu kei yisi uu ha ketē kē ayu kémee n céési un kō Nléécaasimé yóólē. ² Yohani Uniwole ye ppe likumúηé kpē-i kukpaniilee-i wepōle. Uu Kirisi pikéi kuu n wai nkó kóm, uu ppe upipiretiki yukuse uu ukemee tum ³ te piké ha u pise re uyee usoi uyē kapi mēkeē-me n tee re u sónti née unyine ucō ye kepire wemēle? ⁴ Kei ke Yeesu uu ppe pi pese re: Ani ha lē kani n kómēi nōn kō nyáni Yohani símisi, ⁵ lelee re pinyíye ye nyánile, síkankáláká sin sóne, piyó pin wole pin funi, pitusuí pin kómēi, pikpōkpō pin yisikee, píwecōó pin kō Nsímé Kεcire ke písoi api pi n yóólē kómēi. ⁶ Uye unsá né nnya n loó, liute ye únarekome le.

⁷ Ke Yeesu uu lē pisímé pi m masí api tómpō, uu ppe Yohani kecáá nsímé písoi ppe n cápinelē n símisi, uu re: Yo kani kucesi kóima-i piyéne ha? Kεkpápi ke kuyō aku n fikiisee? ⁸ Usoi yee melape kecire n lapaalē yee kei we, née yo? Amá piyóopi akpáná-i ke peppe melape kecire m má apí we. ⁹ Yare yo kecire ηmaa kani mpíi piyéne ha? Antepu unyine née yo? Amá aseí kecáá uyē kani nní ní yé ne antepu felē. ¹⁰ Ukecáá kai wólaalē te: Unétume ye nkó kam n tumme uké

* **10:38** Kunapéékōó piya: aseí re íwe piluke Yeesu meco

ne kekpeẽ pɔ wa ukẽ mpɔcẽ nyɔɔnse. ¹¹ Asei kam nní nó símisi re kaí ne n weme, ápi unyine maraalẽ yee Yohani Uniwolẽ n fe. Mpá ne lã, pɛpɛ Uléecaa iyɔɔpi kɛmɛe n̄ we kecɔpɛ, uyee n fílẽ ye u fele. ¹² Kaí ne kumúnjé kpɛ-i ke Yohani uu Uléecaa Nsímé n yóólẽ n kpíime aí ne kumúnjé nkú-i tui,risoi ye Uléecaa iyɔɔpi nnya tɔpule pin náasi piké i yẽ, pináɲe-naɲe pɛe ye i yẽ. ¹³ Antepuyɛ nnéi ne isé ye Uléecaa iyɔɔpi nsímé símaarile aí weri aí ne Yohani ikametuɲe tulu. ¹⁴ In te nɔ mɛsei la nɔkẽ nnésímé kɔ, Yohani yee Elii uyẽ kapí pɛe n tee re u weme. ¹⁵ Uye un ukóme uu kóm!

¹⁶ Uu kɔ pimáa pi kpá re: Yo kam yé fe ké ne nfáani písoi múɲeiseɲe? Pi nkpáni yare siwá sɛe kɛyaála-i n tũ si ne sisicɔ sin ne ipupɛi séleine, asi ye re: ¹⁷ Tɔ asú nó símisile re ani yesi, ani yúlu, ari sɩkpɔyome yom, áni tẽ. ¹⁸ Mɛsei ke Yohani uu ka, uu ye iluke li, uu ye píta n ntí, ani re aníri kuu héesi. ¹⁹ Usoi Kɛpipi pɔɔ weri ken le ken níru, ani kɔ re: Piluke ne píta níre ɲmane nkó mɛe uyẽ we. U kɔ pilampooyɔɔ ne pikópɛkɔɔ usane le. Amá li pɛe umɛwai kɛmɛe nyíselenle re Uléecaa mɛwéesɛshɔ ye mɛ.

Ayu nyee áa Yeesu nsímé n̄ ɲmurei
(Luki 10:13-15)

²⁰ Lã mɛmáa, Yeesu uu pɛe ayu nyɛ-i kuu mɛwaisaɲa mɛyã n wapisi pikó picé kápáa kápi ne mɛfine n conse nnya. U ne pi cɛsi re: ²¹ N̄ Korasin pikó, íwe kani topori. N̄ Petisayita pikó, íwe kani topori! Likumúnjé re mɛwaisaɲa kapi nókenémɛe n wapisi men pɛe Tiiri ne Sitɔ kɛmɛe n wa, ai nní n̄ we pin piakópe kɛpire ritɔ api áfɔrɔnti tani api pimɛcɩre nfúrɔ kɔikɛe liké nyíse re pi conse. ²² Lã nnya kam nó símisi re Tiiri ne Sitɔ pikó iwe yé ha ketúhaaneyaa kɛ ne nóinékó kutasi wa. ²³ Ntẽ n̄ Kaperinawum pikó, nɔ músu re keléecaa-mɛ kaní taálẽ? Ai nkpáni lã. Amá kukúlãyu-i ke Uléecaa uu ketẽ-mɛ nó láupɔle. Ai líka nnya, pin pɛe mɛwaisaɲa mmé kapi nní nókenémɛe n wapisi mɛcɔ Sotɔm kɛmɛe n wapisi, li yé pɛe nní n̄ we kuyu kpẽ kun ne we. ²⁴ Lã nnya kam nó símisi re keyáa kɛ ke Uléecaa uu ne písoi n túhaanɛne, Sotɔm pikó iwe íi nóinékó ne kutasi wa.

Yeesu ye re písoi piké ukemɛe piwénte hapɔ
(Luki 10:21-22)

²⁵ Yeesu uu pɛe likumúnjé kpɛ-i maa re: Sáa, ketẽ ne keyóme Upiima, ne pɔ pakare re pɔ tɩyɛse siwá sínsápi asi nsímé mmɛ kaa pisɔhɔɔ ne pinyuwe ní pesí aseí kom. ²⁶ Pɔɔ la re liké lã wa kai kɔ mɛsei lã wa, Sáa.

²⁷ Yeesu uu kɔ limɛmáa pi maa re: Unésáa ye m̄pá yo nnéi né pale. Uka ucɔ uu n̄, Ukɛpipi nyu Unésáa mɛmáa. Uka ucɔ uu kɔ Unésáa nyu insá n̄ Ukɛpipi ne pẽ kam n tɩyɛse api u ceru. ²⁸ N̄ mpí nnéi n̄ɔ nní ncɔni mule-mule ne n nákaankɛe lin nó pelaalẽ, ani kenéméé kam ké nó topile ani wénte. ²⁹ Am la ké nó n nyikilẽ lin nó pelaalẽ. Ani ncɔni kam ne nó n̄ la ɲmurei ani cɔni, ani tɩyɛ ké nó n cɛési. N̄ pɛe yé kani yé n̄ wénte. Ne kefa láarúle. Menékó áme kɔ pɔólú. ³⁰ Ncɔni mmɛ kam nní ne nó n̄ la re ani cɔ ye fákúle, n̄n nkpáni mulú.

12

Yeesu yee kɛwénteɲaa ute
(Mariki 2:23-28; Luki 6:1-5)

¹ Lã mɛmáa, Yeesu uu pɛe kɛwénteɲaa ketúnjé imúí inyine kecare kɛmɛe n tikilẽ un tósu. Nkú nn upipiretiki wai, api pɛe iwéhe kpéeni api mɛpipi takai. ² Ke Pifarisi api lã n yé, api Yeesu maa re: A ripá ke pipópiretiki api n wai lã ke isé ii m̄ maa re písoi ápi kapɛ ye kɛwénteɲaa ketúnjé wa. ³ Kei ke Yeesu uu pɛe pi pɛse re: Lã nnya, áni lã ke Tafiti uu kumúnjé kpɛ-i ke nkú nn u ne upikó n

wa keenlẽ, nêe yo? ⁴ Uléécãa keyo-i kuu lompõ uu akpónó kapi Uléécãa n yekei kpísi u ne upikó api le, ái kã pɛɛ rɛ piunyine ye ncée má uké a li. Pɛɛɛ ye Uléécãa inyóansɛ n wa ñmanɛ pɛɛ ncée má piké a li. ⁵ Nêe áni isé atelé kémɛɛ kéẽ tɛ pɛɛɛ ye Uléécãa inyóansɛ n wa ye Uléécãa keyo-i pikɛi wailɛ a í ne kewénteyaa péne? Lẽ nnya akópe kapi lã waa? ⁶ Amá ké nó símisi rɛ uyɛɛ nté nní ñ we ye Uléécãa keyo felɛ. ⁷ Nõn pɛɛ Uléécãa ritelé kémɛɛ iwósi nnyí aseí meyíkíyiki n kõ tɛ Uléécãa ye maa rɛ: Nê, Uléécãa ye nó písɛi rɛ ani íwe n ténaane, ám nó písɛi rɛ ani ye isɛɛ ne né nyóansɛ, áni yéé pɛɛ nkó yeé úu líka n caai akópe pa. ⁸ Lã nnya ke nê, Usoi Kɛpipi am kewénteyaa ute.

Utisi uyɛɛ kunípe kópe m má

(Mariki 3:1-6; Luki 6:6-11)

⁹ Yeesu uu kei yisi uu tómpõ uú ha pikuyomɛyáhaalee loni. ¹⁰ Utisi unyine ye pɛɛ kei wele un kunípe kópe má. Pɛɛɛ kei ñ we api pɛɛ kewááná n wéési piké ne Yeesu tí. Api Yeesu písɛ rɛ: Ncée ye we rɛ piké kewénteyaa ketúnjé usoi pɛisɛɛ? ¹¹ Uu pi pɛsɛ rɛ: Nó úye un nkpéni isán isɛ m má ii kewénteyaa ketúnjé kuhóre címé-címé kunyine-i lóipõ, úu yé ha kei i lesee? ¹² Kesoipipi ye kã pɛɛ isán fele ái nkáripí. Lã nnya, irósé ye ncée hele rɛ piké ye kewénteyaa ketúnjé usoi lisone wa. ¹³ Yeesu uu pɛɛ utisi uyẽ maa rɛ: A kupónípe ritunámɛ. Uu ku tunápõ aku pélu aku kucã mɛcã sãnesi. ¹⁴ Kai lã n wa, Pifarisi api pɛɛ léepõ apí ha símaane piké yé tɛ íye kapi yé wa piké ne Yeesu kpu.

Ukeikó ke Uléécãa uu n wêe

¹⁵ Ke Yeesu uu n kõ tɛ pi la piké u kpu, uu kei yisi uú nyósó. PISOI kulúti api yisi api u tiki, uu pitóikó nnéi pɛisente. ¹⁶ Amá uu pɛɛ pi símisi ñsone uu kúrúrúse rɛ ápi kapɛ tíye unyine uké kõ tɛ lã kuu wa. ¹⁷ Lã ke antepu Esayi uu uritelé kémɛɛ ní ma líké ne n wa nnya. U pɛɛ rɛ:

¹⁸ Unékeikó lala ye nkó. Uyẽ kam wéɛ.

Am kusa u la.

Né Nnéfáasone ukemɛɛ wa

uké ne sitẽ nnéi isoipuri aseí kam ne i n wemɛ riyóó.

¹⁹ U ne úka ápi líka kecáá kénɛne, úu yé kã senkeɛ.

Api yé unné icée-i n kómɛi.

²⁰ Uu yé kekápí keɛ pikónó m máálẽ sei.

Uu yé kã káfírãa keɛ pinyúm-nyúm ní masí kpu.

Lã kuu yé n wai a í wɛri a í ne tulu

kumúnjé kpe-i ke aseí aa yé mpa yo n feriyɛ.

²¹ Sitẽ nnéi isoipuri ii pɛé ne u n tálẽ.

Yeesu ye pɛɛɛ ukécáá nkópe n símisi rinó pɛsɛ

(Mariki 3:22-30; Luki 11:14-23)

²² Kei ke pinyine api pɛé ne unríhélãa unyine ke aníri aa n nyíinse úu kã símisi Yeesu léepõ rɛ uké u pɛise. Yeesu uu u pɛise uu pɛɛ fe uu ye símisi uu ye kã yenu. ²³ Ai pISOI pɛɛ n cápínelẽ nnóo yipu, pinnéi api ye pɛɛ rɛ: Néntɛ utisi nkó ye Tafiti Kɛpipi lɛ? ²⁴ Ke Pifarisi api lã n kõ, api rɛ: Aníri uyóopi Pɛlisepule yeɛ utisi nkó ñnanɛ he kuú ne aníri lakasente. ²⁵ Amá Yeesu ye pɛɛ pikemúnjé nyulɛ. Uu pɛɛ pi maa rɛ: Kuyóapiyu kunyine pISOI pin pimɛcãpɛcírɛ n tãpu, ku ye kpulɛ. Limɛcã, kuyu kunyine nêe kényõ kenyine pikó pin pimɛcãpɛcírɛ n tãpu, pi ye kpulɛ. ²⁶ Setani un nkpéni aníri n lakasente, umɛcírɛ kuu lã ne tãpu, íye ke ukuyóapiyu aku yé pɛɛ fe akú ne n we? ²⁷ In tɛ Pɛlisepule yeɛ ñnanɛ né he kam ne aníri lakasente, wóo pɛɛ nópinékó pó ñnanɛ he kapí ne a lakasente? Ani n nyu rɛ nópinékó círɛ pɛɛ nó nyísenɛ rɛ áni alari má. ²⁸ Asei kecáá, Uléécãa Nfaasone

nnanɛ kamí ne aníri lakasente. Lelee nyíselē te Uléécáa iyǝpi ye nókenémee pituime masile.

²⁹ Uka úu yé fe uké unánɛ-nanɛ keyǝ-i lompǝ uu ulikó yáái, kumúnjé kpe-i kúu kahanɛ u n tí uké paasi. Amá un n fe un u n tí uu paasi, u yé pee fe uu kényǝ likó nnéi yáái. ³⁰ Nkó yee úu kenécáá n kpálē ye iláarǝ né wailē. Nkó yee úu kǝ picápine né n léni ye haresile. ³¹ Lē nnya kam nó símisi re Uléécáa yé akópe ne alé nnéi mpuri kesoipipi sárei, amá úye un Uléécáa Nfaasǝne n lámaankeɛ, Uléécáa úu yé liute sárei. ³² Uléécáa yé nkó yee né Usoi Kεpipi kecáá nkópe n símisi, akópe u sárei, amá Uléécáa úu yé nkó yee Nfaasǝne kecáá nkópe n símisi, akópe u sárei ne keweesi-pǝ.

Kuléé ne kuapipi kecáá icélaa
(Luki 6:43-45)

³³ Yeesu uu kǝ pimáa pi kpá re: Kuléé kun isare n láárú, kuapipi yèè n nyamle. Kunsá isare n láárú, kuapipi yèè n caailenle. Mpá kuléé kúye apipi kapi ye ne ku ceri. ³⁴ Nó akpurii nnyé! Iye ke nó písoi kpááree mpí ani yé fe ani nsímé sǝne male? Li we re nsímé mee usoi kefa-i ní we mee ye nnǝ-i léeme. ³⁵ Usoi sǝne yee ye nsímé sǝne mee ukefa sǝne-i ní we símisi, usoi kópe pǝ nsímé kópe mee ukefa kópe-i ní we símisi. ³⁶ Ké nó símisi re keyáa kē ke Uléécáa uú ne písoi n túhaanene, isímé kópe ke písoi api n símaankeɛ cire nnya kapi ne pi túhaanene. ³⁷ Li we re mpǝnǝsimé mee tíyesene pǝké alari née akópe yē.

Pi Yeesu pise re uké mewaisaɲa wa uu yúlu
(Mariki 8:11-12; Luki 11:29-32)

³⁸ Lē memáá, isé picélaa kecǝpe pinyine ne Pifarisi pinyine api Yeesu maa re: Tǝ péé la re a mewaisaɲa menyine wa toké yē. ³⁹ Yeesu uu pi pese re: Nfáani ketē nké písoi ye caailenle hái. Api la piké Uléécáa ηmanε ritiki, amá mewaisaɲa kapi wéési piké yē. Mewaisaɲa mē ke antepu Yonaasi uu n yé menyinecǝ kapi yé kǝ yē. ⁴⁰ Asei kecáá, lē ke Yonaasi uu mekpíntomé maamaa kefa-i sitúnjé sitaani ne sisine sitaani n wa mecǝ ke Usoi Kεpipi pǝ kǝ sónti keké ketē kémee wa sitúnjé sitaani ne sisine sitaani. ⁴¹ Keyáa kē ke Uléécáa uú ne písoi n túhaanene, Niniifi pikó yé ha yisi api nfáani ketē nké písoi akópe pa. Li we re kumúnjé kpe-i ke Yonaasi uú pee Nléécaasimé rin-yóó api kóm, pi pee mefine conselé. Uyee nté nní ní we ye kǝ pee Yonaasi fele. ⁴² Keyáa kē ke Uléécáa uú ne písoi n túhaanene, unósiyǝpi yee Saapa ketē kecáá n tú yé ha yisi uu nfáani ketē nké písoi akópe pa. Li we re uyee pee hái ketē ketǝ-pǝ leemεle uú weri re uké Salomǝ mewéesesǝho kǝ. Uyee nté nní ní we ye kǝ pee Salomǝ fele.

Kuníri ye kuripǝho kpure-i pele
(Luki 11:24-26)

⁴³ Yeesu uu kǝ kpá re: Kuníri kun usoi kémee n yisi, ku ye hale akú ha kelǝ kóima kenyine-i n keraai kun kewénte wéési. Káku nní ke n yé nnya, ⁴⁴ aku pee re: Né kenéyǝ kē kam n yisime kémee pele. Kun m peeǝ, aku kényǝ ηmanε leepǝ kapi m péeinkeɛ api nyǝnsente cáká-cáká. ⁴⁵ Kei kaku ye péé ha kuacǝ aseɛi nyee kuricuruu rikpákára ní fe kpíipǝ aá ne kényǝ ke-i tone. Lelee ye tíyese ke liute uyē mewee fale ame ye n caailē ame mekpure me-i kuú pee mekeɛ ní we tǝsu. Lē ke nfáani písoi kópe mpí api sónti piké ne kétǝ tene.

Yeesu uni ne upiwā
(Mariki 3:31-35; Luki 8:19-21)

⁴⁶ Yeesu un kei lē we un ne písoi símisi, uuni ne upiwā pin tuiǝ, api ketahai-pǝ nyere, pin la piké rinǝ u maa. ⁴⁷ [Uyine uu Yeesu maa re: A ripái, upóni ne pipǝwá ye ketahai-pǝ nyenule pin la piké rinǝ pǝ maa.] ⁴⁸ Yeesu uu liute uyē

πρεσε ρε: Wóo unéni, píye πρε pinéwá? ⁴⁹ Uu πρε upipiretiki-mē kunípe tunápō uu ρε: Unéni ne pinéwá ye mpí nté! ⁵⁰ Asei kecáá, úye un Unésáa ye ke yóme caa-
pō ní we mela n wai, uye unéwá née unéyíi née unéni.

13

Ulukaa kenyárū

(*Mariki 4:1-9; Luki 8:4-8*)

¹ Yeesu uu keyáa kē kēyo-i léeri uu sí uú ha kupiye ritime tone. ² PISOI kulúí api ukékúrí cápinepō uu πρε lē nnya kúninōi loni uú tone. PISOI pē pōo kupiye ritime tone. ³ Uu sinyárū kpísi uú ne isímé isímé pi símaankeε. Uu ρε: Utisi unyine ye we, uu keyáa ukεcarε-i ipuri pifóme leepō. ⁴ Kuu lē n fóm, ipuri inyine ii ricéetime lólesi, sinúipi así hapō asi i kpóuli. ⁵ Ico ii keparetē kecáá ke ntaai n n m piye lólesi. Ke ketē áke n címú nnya, ipuri iyē ii mεse ne mεse lelu. ⁶ Amá ke ntunε nn n ta, mēlei fale mē ame iníjí kuweeciré nnya torε. ⁷ Ipuri ico ii sinípeleépi kepáápáá lólesi, sinípeleépi asi pelu asi i hila. ⁸ Amá ipuri ico íí ha ketē sone kecáá lólesi ii lelu ii pelu ii fólu. Mpuri nse nn fólu ipipi píle, ncō ipipi kuwóo ne kefi, ncō ipipi afεetaani. ⁹ Ke Yeesu uu lē pimáa pi m masí, uu kō pi kpá ρε: Uye un ukóme uu kóm.

Yo nnya ke Yeesu uú ne sinyárū céesi?

(*Mariki 4:10-12; Luki 8:9-10*)

¹⁰ Kei ke upipiretiki api πεé ne u rikō api u pise ρε: Yo nnya kaa sinyárū kpísi pōn ne pISOI símisi? ¹¹ Yeesu uu pi πρε ρε: Nō ke Uléécaá uu uiyōpi nsímé mεε m pékaalē cereise, úu pē cereise. Lē nnya kamí ne lē pi símisi. ¹² Li we yare kapi ye m maa ρε: Nkó ye linyine m má kapi ye lico rikpá ai meyá wai. Amá nkó ye úu líka m má kapi ye likáripikáó lē kuu m má yósi. ¹³ Lē nnya kam sinyárū kpísi nen ne pi símisi. Li we ρε pi ye n wiilenle, amá ápi πρε nyáni, api ye kutu n colē, amá ápi πρε kō kómēi. Api kō aseí ceri. ¹⁴ Lē ke antepu Esayi uú πρε mεκεε-me ní ma ye lē wai ρε:

Nó kam ani ye n kómēi, áni yéé πρε liasei ceri.

Nó kam ani ye n nyáni, áni yéé πρε yé.

¹⁵ Li we ρε mpuri mmú pISOI akin ye takasile.

Pi pimεcire atu tápisile.

Api iníπee wúkesi,

api yúlu ρε piatu áa kapε ye kō,

piiníπee íi kapε ye yē

pimesōhō áme kapε ye kō líka ceri.

Lē kémee, ápi yé πρε fe piké pimεfine conse.

Né Uléécaá, ké ne pi m paise.

¹⁶ Amá in nōo, nō pínarekome le ρε nóníníπee ye nyáni, nóanétu an kómēi.

¹⁷ Asei kam nní nó símisi ρε antepuyε ne aseí pite Uléécaá iníπee-i ye kulúí wele πρε πεé ní la piké lē kani nní ní nyáni yē, amá ápi li yē. Pi πρε kō lalε piké lē kani nní ne nóanétu n kómēi kō, amá ápi li kō.

Yeesu ye ulukaa kenyárū aseí lese uu símisi

(*Mariki 4:13-20; Luki 8:11-15*)

¹⁸ Kei ke Yeesu uu πρε pi maa ρε: Ani nkpéni ulukaa kenyárū kē aseí kō:

¹⁹ PISOI πρε ye Uléécaá iyōpi nsímé kutu riñcō ápi yé nkεmεé kō ye we yare ricéetime te-i ke ipuri ii n lólesi. Kuníri yèè kale aku nsímé mmē pikεmεé lese.

²⁰ Picō ye kō we yare keparetē ke-i ke ipuri ii n lólesi. Lipite yèè nsímé kutu ricōle api mεse ne mεse piakin kémee n yósu ne mpōnare. ²¹ Amá ápi ye tíye nké

pikemee iníñí wa, rín ye pikemee tóne liké nánai. Ncónh nn nsímé mmē nnya pi n læeme née méwee kópe menyine men pi m pekési, api kei ne kewááná yénu apí ne Uléécaá kepiré tó. ²² Picó ye kó we yare ipuri yee sinípeleépi kepáápáá rí loó. Lipite yèè nsímé kutu ricóle, amá ketē kecáá pikéi ke písoi apí ne rí kparálē ne memá nnáápí mee ye n kírāase yèè nsímé mmē tihilale rín ye pee líka pi yoriye. ²³ Picó ye kó wele yare ipuri yee kefēnetē kecáá rí loó. Lipite yèè nsímé mmē kutu ricóle api nkeméé kóm nn pi léni api péé n we yare aléé nyee ye apipi m mári, kunyine píle, kucó kuwóó ne kefi, kucó afetaani.

Meyúipuri kópe kenyárū

²⁴ Yeesu uu kó kenyárū kecó pi kpá re: Uléécaá iyóopi ye we yare usoi nkó nsímé mmú: Utisi unyine yee ukεcare-i melukepipi lukesi. ²⁵ Uláaró uu kesine kenyine hapó, písoi pin lóni uu iluke kepáápáá meyúipuri kópe uu yaa, uu tómpó. ²⁶ Ke iluke ii n le ii mepéi leeri ii fólu, meyúipuri póó kó leeri. ²⁷ Pikeikó apí weri api ucarete uyē maa re: Ai ilukεpuri kaa kepócare-i lukesii, Upiima? Kai pee íye wa ke meyúipuri kópe amé ne n le? ²⁸ Uu pi pese re: Unélaró unyine yee lē wa. Pikeikó api re: Pó la tóké ha me wehe? ²⁹ Uu re: Eehei. Ne wuru re nó meyúipuri kópe pilése n la aní ne iluke péne aní wehe. ³⁰ Lē nnya, ani liketé riyá liké kesé m pelu aí ne kúkpaá tulu. Lin kúkpaá n tu, né pepee rí kpassi maa re: Ani meyúipuri kópe mefoi lese ani apehe me pahaankeε tóké me risé, ani pee kó iluke cápine ani rinésime-i súúni.

Mpuri yuke-yuke nnyine kenyárū (Mariki 4:30-32; Luki 13:18-19)

³¹ Yeesu uu kó kenyárū pi kpá re: Uléécaá iyóopi ye kó we yare mpuri yuke-yuke nnyine ke usoi uu n kpísi uu ukεcare-i lukesi. ³² Ipuri kecópe mme mee rí-yuke icó fe. Amá nn n le, nkuléé kpee ye kecare-i ayéheléé kecópe kumáa. Ai pee wai kuléé maa kpē ilese kecáá ke sinúipi asi ye ayámé wa.

Nkpónótó pite kenyárū (Luki 13:20-21)

³³ Yeesu uu kó kenyárū pi wai re: Uléécaá iyóopi ye kó we yare nkpónótó pite ke unósi uu ntó piima kémee n cónhεpó uu pulu pikpée api yisi.

Lē ke Yeesu uu ye pee sinyárū n kpísi uú ne písoi céési (Mariki 4:33-34)

³⁴ Sinyárū ke Yeesu uu ye pee kpísi uú ne písoi pee n cápinelē n céési. Sinyárū nmanε kuu ye pee kpísi uú ne pi céési. ³⁵ Lē ke antepu uú pee n wói liké ne n wa nnya. U pee re: Sinyárū kam kpísine ké ne n símisi. Né sinyárū kpísi amí ne lē nnéi lee mpaá yo kekoraane-me m pékaalē yóó.

Yeesu ye meyúipuri kópe kenyárū kē aseí símisi

³⁶ Kei ke Yeesu uu pee yisi uu písoi pee n cápinelē yá uu kέyó sí. Upipiretiki api u læpó api u píse re: A meyúipuri kópe mee kecare-i n le kenyárū kē aseí ró símisi. ³⁷ Uu pi pese re: Uyee ilukεpuri n lukesi yee nní Usoi Kepipi. ³⁸ Kεcare kee nní ketē, nlukepuri sone mee nní Uléécaá iyóopi pikó, pepee Setani n tíkile pee nní meyúipuri kópe. ³⁹ Uláaró uyee meyúipuri kópe n lukesi yee nní Setani. Ketē nké metene yee nní kúkpaá. Pepee rí kpassine pee nní pilécaatumε. ⁴⁰ Yare kapi ye nní meyúipuri kópe n wéhe api nna sé mecó kai sónti liké ketē metene ketúnjé wa. ⁴¹ Né, Usoi Kepipi yé pinélécaatumε tū api pē nnéi pee inéyóopi kémee picó akópe n waise ne pē nnéi pee mewai kópe n wai lese. ⁴² Api nna píima kémee pi sápo. Kei ke písoi api yé meyá ténesi pin iní takai. ⁴³ Péé uye-i ke pepee

asei n tikiilē pōo yé pēe piusaa Uléécāa iyōōpi kémēe n we pin tēlu yare itunē. Uye un ukómē uu kóm!

Memá kenyárū

⁴⁴ Yeesu uu kō upipiretiki kenyárū kecō kpá re: Uléécāa iyōōpi ye kō we yare nsímé mmú: Memá píima menyine mee kecare kenyine-i kúlalē. Utisi unyine uu keyáa memá píima mē yenu, uu pikúlaa me pese, uu kō mpōonare ne ulikó nnéi kpísi uu yái uú ne kecare kē lōlu. ⁴⁵ Yeesu uu kō kpá re: Uléécāa iyōōpi ye kō we yare ukpéense unyine yee keyáa ikólé kecire wéési. ⁴⁶ Kuú ha nkólé mee meyíkíyiki ní nyamí n yé, uu sí uú ha ulikó nnéi yái uú ne n lōlu.

Kunyej kenyárū

⁴⁷ Uu kō kpá re: Uléécāa iyōōpi ye kō we yare kunyej kunyine ke usoi uu mínimaa-i n fō aku ikpíntomé nnyí ncōpuri paála. ⁴⁸ Kaku n yi, pikpíntomécpíi api ku pasai api ritime leseri api péé n tū pin ikpíntomé tési, pin isone anéré-i wai pin ikópe fónē. ⁴⁹ Lē kai sónti liké ketē metene kumújé-i wa. Piléécaatumē ye ha sóntile piké pepēe Uléécāa mela n wa ne pepēe ápi Umela n wa kóolene, ⁵⁰ api pepēe ápi Umela n wa nna píima kémēe sápo. Kei ke písoi api yé meyá ténesi pin iní takai.

Isé ucélaa fale ne ukpure kecáa nsímé

⁵¹ Yeesu uu upipiretiki pise re: Nō pēe lē nnéi kam nní n símisi aseí konle nní? Api re: Eeē, tō konle. ⁵² Kei kuu pēe pi maa re: Lē nnya, isé ucélaa úye un Uléécāa iyōōpi nkó n ηmurei, u we yare úyōsaa unyine yee ulikó kémēe lifále ne likpure ní lese.

Nasarēti pikó ápi Yeesu ne kefa tene (Mariki 6:1-6; Luki 4:16-30)

⁵³ Ke Yeesu uu lē ne sinyárū sē picélaa pi m masí, uu kei yisi uu tómpo, ⁵⁴ uu kuyu kpe-i kuu iwá n li kémēe sí uú ha kei Pisuiifi kuyomeyáhaalee-i n céési. Ai pepēe kei ní we nnéi nnóo yipu, api ye pēe re: Yei kecire ke nkó uu mpíi mewéésēsōhō mmé tu? Iye kuu ye ne mewaisaṅa mmé wapisi? ⁵⁵ Nénte uyee uséré uyē unmánē? Ai úni yee Maari? Ai upiwā pēe nní Yakupu ne Yosefi ne Simōo ne Yuutii? ⁵⁶ Ai tó ne upiyei nnéi tōo nté kesé wee? Yei kecire kuu pēe mpíi rínanē mmú yé? ⁵⁷ Nní nnéi ai pi tapisi ápi ne Yeesu kefa tene. Yeesu uu pēe pi maa re: Ápi ye antepu kuyu-i ne ukeyō-i u n waiselē. ⁵⁸ Pinfatene kuciré nnya, Yeesu úu kei mewaisaṅa meyá wapisi.

14

Yohani Uniwole nkpō (Mariki 6:14-29; Luki 9:7-9)

¹ Uyōōpi Erooti yee pēe likumújé kpe-i Kalilee ketē kecáa paílē. Uu pēe kóm pin Yeesu nsímé símisi. ² Uu upikeikó maa re: Yohani Uniwole yee n kpu nsímé kapi símisi. U pikpōkpō kémēe yisile. Lē nnya kuu nní rínanē yē un ne mewaisaṅa wapisi.

³ Asei kecáa, Erooti ye pēe tíyesele api Yohani Uniwole tini api paasi api kukpaniilee tani. Umáa Filipu unōsi kapi ye n sée re Erootiyati nnya kuú péé lē wa. ⁴ Yohani ye pēe Erooti maa re: Áa ncée má pōké upómáa unōsi kpísi. ⁵ Lē nnya ke Erooti uú péé la uké Yohani kpu, amá un pēe písoi pēe n cápínelē wuru. Pē ne pēe nyánile re Yohani ye antepu le. ⁶ Api pēe keyáa kenyine Erooti kemareyaa anyá n wai, Erootiyati ukpére uu léépō uu písáne pēe n cápínelē kecōpe yesu ai Erooti yúkúlú ⁷ uu písoi inipēe iye-i símisi uu wéeri re ukpére uyē un yo mpuri n la, un li u m pise, u yé li u pa. ⁸ Kei ke Erootiyati uu ukpére

tálaankεε, uyē uu pεε Erooti maa rε: A nté nní Yohani Uniwole riyu kecáripí tái-tái kέmεε wa aa né pa. ⁹ Kε Erooti uu lē n kō, uripōō ari caai. Amá uawéeri ne pisanε isei nnya, uu rinōō hε rε piké lē kuu m pise u pa. ¹⁰ Uu unyine tum te piké ha kukpaniilee-i Yohani riyu tō. ¹¹ Apí ha riyu tōlu apí ne weri apí ukpére uyē pa, uyē uu ri kpísi uu úni pa. ¹² Kei kε Yohani pipiretiki apí pεé ha apí u kpísi apí kúlesi, apí limemáá pεε sí apí ha lelee n wa nnéi Yeesu kεeni.

Yeesu ye písoi ákotokú anupū (5.000) kpínii
(Mariki 6:30-44; Luki 9:10-17; Yohani 6:1-14)

¹³ Kε Yeesu uu nsímé mmē n kō, uu yisi uu kúninai loni rε uké tómpō uké ha umεcire kei kε úka úu ní we n tú. Písoi apí kóm apí ayu nyεε ne kei n kólē kέmεε ne ána yisi apí lē kupiyε n kanεi apí ha ne u leepō. ¹⁴ Kuu kúninai-i ní suí, uu risoiwú yénu, tiicō ii íwe u wai uu pitóikó pεε n hápō pipōisente loni. ¹⁵ Kai nnyóó n wa, upipiretiki apí ukekúrí hapō apí rε: Ituηε ye nkpéni pitene masile, ári kō nté ne kuyu kúka kólē. A písoi kulúí mpí riyá piké siyupi-i pilukelale ha piké li. ¹⁶ Yeesu uu pi pεε rε: Ai tílasi rε piké tómpō. Ani nórínécúruu ilukε pi he piké li. ¹⁷ Apí pεε u maa rε: Akpónó anupū ne ikpíntomé ité ηmane kari nté má. ¹⁸ Yeesu uu pi pεε rε: Ani ne nté né kam. ¹⁹ Kapí ne n hápō, uu pεε písoi riwúí tē maa rε piké meyúí kecáá tone. Uu akpónó anupū nyē ne ikpíntomé ité iyē kpísi uu keléécaá weríí uu Uléécaá pōanneε, uu akpónó kpókōrine uu upipiretiki pa apí písoi riwúí hóone. ²⁰ Pinnéí apí le apí lepu. Upipiretiki apí akéri nyεε m pōanne cápine ai anére kefi ne até yipu. ²¹ Pεpεε ilukε iyē n li ye tu pitisi ηmane ákotokú anupū (5.000). Apí pinósi ne siwá kεē.

Yeesu ye míni kecáá sōne
(Mariki 6:45-52; Yohani 6:15-21)

²² Kapi pilukε m masí, Yeesu uu upipiretiki rinōō hε rε piké kúninai lō piké ha kupiyε ritime ricō-pō u fōsí, uyē uké pεε kei písoi riwúí tē n kpiiselē kelenε. ²³ Kε písoi apí pikúū m masí, uu yisi uu riyópe taá rε uké kei umεcire n we un keyóme yáási. Uu pεε kei lē umεcire n we aí ne nnyóó wai. ²⁴ Kúninai ye pεε likumúné kpε-i míni ritime ne ketaa piwai masile. Kε kuyō aku nní kukεyu-mē m pépuri nnya, ániwalé aa pεε ku n táηaise. ²⁵ Yeesu uu riweeki kumúné míni kecáá n sōne un ne upipiretiki kέmεε sí. ²⁶ Kapi lē u n yé un míni kecáá sōne, piipine ii kpi ne iwame mepéhē, apí pεε pimεcōpεcire n tee rε: Kunírila ye ku. Apí pεε iwame ne m pupukεε. ²⁷ Yeesu uu pεε mεε ne mεε pi maa rε: Aní kape pírí tóne. Néε lo, iwame íi kape nó wa! ²⁸ Piyεε uu u maa rε: In te mεsei pōō lo, a tīyεε ké míni kecáá sōne ké ne pō leepō, Upíima! ²⁹ Uu rε: A kam!

Piyεε uu kúninai-i léepō uu míni kecáá sōne rε uké Yeesu leepō. ³⁰ Amá kuu n yé te kuyō ye páápúle, iwame ii u loni, míni amε pεε u m muuni. Uu cáái rε: Upíima, a né yóriye! ³¹ Yeesu uu mεε ne mεε kunípe saapō uu u tini uu u pise rε: Mpófatenε rín piyε. Yo nnya kaá tirí? ³² Kei kε piketé apí pεε kúninai kέmεε lompo, kuyō aku séé. ³³ Yeesu pipiretiki picō pεε kúninai kέmεε ní we apí pεé ha Yeesu mεtene wula apí rε: Pō mεsei Uléécaá Kepipi le.

Yeesu ye Kenesareti ketē kέmεε pitóikó paise
(Mariki 6:53-56)

³⁴ Kapi kupiyε pitérj m masí apí Kenesareti ketē tulu, ³⁵ kei pikó apí Yeesu ceru, apí pitume mpá yei yékááse rε piké písoi símisi rε u ka. Písoi apí pεε pitóikó nnéi ne u sónaapō. ³⁶ Apí u welu rε uké ηmurei pitóikó pē piké mpá ukutukanka ritime ηmane rica. Pē nnéi pεε riñca apí pélu cáká-cáká.

15

Pifarisi ne pikpure inyekii kecáá nsímé
(Mariki 7:1-13)

¹ Kei ke Pifarisi ne isé picélaa pinyine api Yerusalem-pò leeme api Yeesu leeri api u pise re: ² Yo nnya ke pipópiretiki api ye inyéki ke pirókpure api n yekei rilóó? Lelee re ápi ye nale piké kelené li yare kai mekke-me n weme? ³ Yeesu uu pi pese re: Nó ni, yo nnya ke nó Ulééca isé rilóó ani nópinékpure inyekii n tikilé? ⁴ Ulééca ye maa re: A upósáa ne upóni ríyu waise. Uu kò re úye un usáa née úni anóo n wa, li pise re piké liute kpu. ⁵ Amá nó ne ye re: Uye un usáa née úni m maa re u lè kuú péé ní la uké ne u n lè Ulééca hèle, ⁶ u yé fe uu lè nnya usáa née úni nkpeni pilé yá. Ulééca nsímé kani lè fóm̄pò ani pèe nópinékpure inyekii n tikilé. ⁷ Nó kecáá kecáá mewai pikó mpí! Antepu Esayi ye alari mále uké nókenécáá maa re:

⁸ Nnóo-i ñmané ke písoi mpí api ríyu né waiselè, amá ápi pèe pisifa-i ne né kólè.

⁹ Piyyáhaa ye likpárakó le.

Pi rinyale pin sisoipipi inyekii kpísi pin céési yare inékó ye nyi.

Lelee ye usoi mékperinkpe n waise
(Mariki 7:14-23)

¹⁰ Yeesu uu pèe risoiwuí cápine uu pi maa re: Ani kutu né ricò ani kóm rísane: ¹¹ Ai lelee ye usoi nnóo-i n lompò lee ye mékperinkpe u waise, amá lelee ye unnóo-i n léeme lee ye mékperinkpe u waise. ¹² Kei ke upípiretiki api ukekúrí rinyósópò api u maa re: Pò nyu re lè kaa nní n símisi ye Pifarisi meýá ticón? ¹³ Uu pi pese re: Kuléé kúye kun n we, kái Unésáa yee keyómecaa-pò ní we yee ku tamesi, pi ku wehene. ¹⁴ Ani pi riyá kei. Pi nkpani yare pinyíye pèe pinyíyeco n tórikèe? Unyíye un unyíyeco n tórò, pi sóntile piké ha ne piketé kúcojhorè kunyine-i lóipò. ¹⁵ Piyee uu pèe rinóo yósu uu Yeesu maa re: A kenýárũ nké aseí ró símisi. ¹⁶ Yeesu uu u pese re: Aí ne nó péne ani kahané nkpani líka n kòo? ¹⁷ Ani kò te lè nnéi lee ye usoi nnóo-i n lompò yèè kefa-i hale uu wai uu iyaa leepò uu li leserii? ¹⁸ Kefa kémee ke nsímé nn ye n we, nn pèe nnóo-i tíkime ní ne leeri. Mme mee ye usoi mékperinkpe waise. ¹⁹ Lè nnya, kefa-i ke simúné kópe asi léeri. Sese ye tíyese ke usoi uu ye usoi kpu, uu ucò unòsi née ucò ula kuwáncò wai, uu iwásá wai, uu yáái, uu kò ucò ne nsímé kpárá, née uu ucò lámaankèe. ²⁰ Lelee ye usoi mékperinkpe n waise ye lè. Amá usoi unásá n nale yare ke irónyéki ii m ma uké kelené li, áí yé mékperinkpe u waise.

Kanaa kuyu unòsi unyine nfatene
(Mariki 7:24-30)

²¹ Yeesu uu limemáa kei yisi uu Tiiri ne Sitò sitè-mè tómpò. ²² Kanaa ketè unòsi unyine yee kei n hápò uu yisi uu Yeesu leepò, uu pupèi re: Upíima, Tafiti Kepipi, a inéwe yè. Kuníri ye unékpere lémaapolenle áí nyam! ²³ Yeesu uu kò lè n séélè léké-léké. Kei ke upípiretiki api ukekúrí rinyósópò api re: A unòsi nkó ne kutu ricò uké tómpò. U wele un pupukèe un ne ró tikilè! ²⁴ Yeesu uu pi pese re Isirayeli pikó pèe ní we yare isán yee m pò íi ne usè ñmané kémee ke Ulééca uu né tumme.

²⁵ Kei ke unòsi uyè uu pèe yisipò uú ha ukenyale-i wúla uu u maa re: A risuúlu a né lè, Upíima. ²⁶ Yeesu uu u pese re: Ai nyamí te piké siwá iluke kpísi piké sipòpipi risá. ²⁷ Unòsi uyè uu kò kpá re: Mesei ye me, Upíima. Amá mpá ne lè, sipòpipi pite pin n le, si ye lelee keteni-i m póroi n hínile sin le. ²⁸ Yeesu uu pèe

u pɛsɛ rɛ: A t́yɛ mṕfatɛnɛ yɛ piyɛ kpa! Uléécɛa yé t́yɛsɛ lɛ kaa ní la ai wai. Kei nní uukpére uyɛ uu mɛsɛ nɛ mɛsɛ pélu.

Yeesu yɛ pitóikó kulúí pɔisɛ

²⁹ Yeesu uu kei yisi uu Kalilee kupiyɛ ritimɛ sí. Uu pɛɛ rikúú rinyinɛ taá uú tonɛ. ³⁰ Kei kɛ pisoí kulúí apí nɛ pipáíkɔ́ nɛ pinyíyɛ nɛ síkankáláká nɛ pisíméciré nɛ pitóikó picɔ́ picɔ́ u kálaapɔ́ apí uana-i pí laikɛɛ, uu pí pɔisɛntɛ. ³¹ Kɛ pisoí apí pisíméciré n yé pin símisi, síkankáláká sin pélaalɛ, pipáíkɔ́ pin sónɛ, pinyíyɛ pin nyáni, ai nnóó pí yipu apí pɛɛ Isirayɛli pikó Uleecaa ríyuu n waisɛ.

Yeesu yɛ pisoí ákotokú ana (4.000) kpínii (Mariki 8:1-10)

³² Yeesu uu pɛɛ upipiretiki séi uu pí maa rɛ: Pisoí mpí icɔ́ yɛ íwɛ né wɛlɛ. Siyáa sitaani yɛ nsí kapi kenékúrí wɛ ápi kɔ́ nkpéni líka má piké li. Am kɔ́ la ké nɛ nkú pí kuisɛ. Insá lɛ, li yé ha ncée pí feriyɛ. ³³ Upipiretiki apí pɛɛ u pí sɛ rɛ: Yei kari yé kuyú nkú-i ilukɛ meyá tu pisoí píima mpí piké nɛ n lɛ? ³⁴ Yeesu uu pɛɛ pí sɛ rɛ: Akpónó alé kani má? Apí rɛ: Aseɛi nɛ síkpíntomépi nkáripí. ³⁵ Kei kuu pɛɛ pisoí pɛɛ n cápínɛlɛ tinóó hɛ rɛ piké keteni-i tonɛ. ³⁶ Kapi n tónɛ, uu akpónó aseɛi nyɛ nɛ ikpíntomé iyɛ kpísi uu Uléécɛa pɔ́nɛsɛ uu pɛɛ a kpókɔ́rine uu upipiretiki pa, apí pisoí nnéi hóónɛ. ³⁷ Mpá úyɛ uu le uu lɛpu. Pipiretiki apí akpónó kerí nyɛɛ m pɔ́nɛ kóóí ai anére aseɛi yipu. ³⁸ Pɛpɛɛ pɛɛ n lí yɛ lele pitisi nmanɛ ákotokú ana (4.000), ápi pinósi nɛ siwá kemée kɛɛ. ³⁹ Yeesu uu pɛɛ lɛ mɛmáá pí kuisɛ, uyɛ uu pɛɛ kúninɔ́i loni uú nɛ Makatani ketɛ-mɛ tómpɔ́.

16

Pifarisi nɛ Pisatusee yɛ Yeesu pí sɛ rɛ uké mɛwaisaŋa wa (Mariki 8:11-13; Luki 12:54-56)

¹ Kɛ Yeesu uu kei n tuipɔ́, Pifarisi nɛ Pisatusee apí ukékúrí hapɔ́, pin wéési piké ripinɛ u wa. Apí u pí sɛ rɛ uké mɛwaisaŋa mɛnyinɛ wa mɛɛ yé n nyí sɛ rɛ Uléécɛa-i kuu léeri. ² [Kei kuu pí pɛsɛ rɛ: Itunɛ in n lóipɔ́ keyóme ken n wɔ́nɛ, nɔ́ yɛ maa rɛ keyáa yɛ neni nyamle. ³ Keyóme ken mmare n sannye lin n hiihiilɛ, nɔ́ yɛ kɔ́ maa rɛ keyáa yɛ neni caainɛ. Nɔ́ yɛ fele ani keyóme mɛwɛɛ yɛnu ani mɛasei kom, amá áni yɛ lɛ kɛ Uléécɛa uu itunɛ nnyí-i nókenécɔ́pɛ n wai aseɛi kó!]

⁴ Nfáani ketɛ nké pisoí yɛ caailenle hái, ápi la piké Uléécɛa nmanɛ ritiki. Amá mɛwaisaŋa kapi wéési piké yé. Mɛwaisaŋa mɛ kɛ Yonaasi uu n yé mɛnyinɛcɔ́ kapi yé kɔ́ yɛ. Yeesu uu pɛɛ pí yá uu tómpɔ́.

Pifarisi nɛ Pisatusee nkpónótɔ́ pite (Mariki 8:14-21)

⁵ Kɛ Yeesu nɛ upipiretiki apí ritimɛ ricɔ́-mɛ n sí, upipiretiki apí palei piké akpónó kpísi piké nɛ ripéne. ⁶ Yeesu uu pɛɛ pí maa rɛ: Ani nómenécíre tí nɛ Pifarisi nɛ Pisatusee nkpónótɔ́ pite. ⁷ Apí pɛɛ pimɛcɔ́pɛcírɛ pipísɛinɛ kápáa rɛ: Kári akpónó nɛ rimpénɛmɛ nnya kuu lɛ cési. ⁸ Yeesu uu lɛ ceru uu pí sɛ rɛ: Nó pisoí mpí nfatɛnɛ nín piyɛ. Yo nnya kani lɛ símaane rɛ áni akpónó kpísi? ⁹ Iyɛ nnya káni kómɛi hái nɛ nkpéni-mɛ? Ani akpónó anupú nyɛ kapi pisoí ákotokú anupú n hóónɛ nɛ anére tɔ́rɔ́ nyɛɛ m pɔ́nɛ ani kóóí léisɛɛ? ¹⁰ Ani akpónó nyɛ kapi pisoí ákotokú ana n hóónɛ nɛ anére tɔ́rɔ́ nyɛɛ m pɔ́nɛ ani kóóí ṕ kɔ́ léisɛɛ? ¹¹ Iyɛ kai pɛɛ wa nɛ nkpéni-mɛ áni kahane n kó te ái akpónó kam tee kamí pɛɛ nɛ maa rɛ: Ani nómenécíre tí nɛ Pifarisi nɛ Pisatusee nkpónótɔ́ pite?

¹² Kei kɛ upipiretiki apí pɛɛ kó te ái nkpónótɔ́ pite kapi yɛ nɛ akpónó ní wa kuu pɛɛ tee rɛ piké nɛ pimɛcírɛ tí. Amá lɛ kɛ Pifarisi nɛ Pisatusee apí n cési kuu rɛ piké nɛ pimɛcírɛ tí.

Piyee ye yámmne re Yeesu ke Uléécaa uu wée
(*Mariki 8:27-30; Luki 9:18-21*)

¹³ Ke Yeesu uu Filipu ketē-mē Sesaree kuyu-i n lompō, uu upipiretiki pise re: PISOI ye re nē, USOI Kepipi nēe úye? ¹⁴ Api u pese re: Pinyine ye símisi re pōo Yohani Uniwole, picō re pōo Elii, picō pōo kō re Yeremii nēe antepuyē kecōpe use unyine. ¹⁵ Kei kuu pēe pi pise re: Nō ní, nō ne mpíi re nēe úye? ¹⁶ Simōo Piyee uu rinōo u yōsu re: Pōo Kirisi ke Uléécaa uu n wée. Pōo Uléécaa, nfāa ute Kepipi. ¹⁷ Kei ke Yeesu uu pēe rinōo rikpá uu re: Pō únarēkomē le, pō Yonaasi uñmāne Simōo! Li we re ai kesoipipi kee mmú pō símisi, amá Unésāa yee keyómēcaa-pō ní we lo. ¹⁸ Lē nnya, ké mmú pō símisi re pōo Piyee, liasei re ripare. Tipare tē kecāá kam pinékó cāpinene, nkpō ñmaa ricuruu ñn yé ñnañe ñka pikēcāá m má. ¹⁹ Né Uléécaa iyōopi rinōnōo kehānne pō rimúise. Pōn ye linyine ketē nké kecāá n yé, Uléécaa yé kō keyómēcaa-pō li yē. Pōn ye kō ketē nké kecāá yo n ñmurei, Uléécaa pō né kō keyómēcaa-pō li ñmurei. ²⁰ Kei ke Yeesu uu pēe upipiretiki rinōo he re ápi kape úka símisi re uyē ke Uléécaa uu wée.

Yeesu ye unkpō ne umeyise nsímé riyóo
(*Mariki 8:31-9:1; Luki 9:22-27*)

²¹ Kaí ne kei n kpísi ke Yeesu uu pēe upipiretiki písímé kóraane re li pise re uké Yerusalem ha, uké ha meyá Pisui fi piwéese ne pepēe ye Uléécaa inyōonse n wa piwéese ne isé picélaa anipe-i íwe li, piké u kpu uké pēe keyáa táánū tuné nkpō kémēe yisi. ²² Piyee uu pēe u kpísi uú ne iyaa leepō uú ne u cési re: Uléécaa úu yé ñmurei, Upíima! Líka ai pō waine! ²³ Kei ke Yeesu uu pansēpō uu Piyee maa re: Pōóké mē pele, Setani! Kape ne né rikō! Pō lalē pōké né púnēisente ké loó! Kepómúnjē ye sisoipipi kemúnjē le, ai Uléécaa kekó.

²⁴ Yeesu uu pēe upipiretiki maa re: Uye un n la uké né ritiki, uké umecire pípaí riyá, uu ukunapéékóo ya * uu pēe né tiki. ²⁵ Ai líka nnya, úye un n la uké unfaa lō, u n fómnilē. Amá úye un nē nnya unfaa n fóm, u ye kale uu n yenu. ²⁶ Usoi un nkpeni ketē nté likó nnéi n yē uu pēe nfāa paa, kuláa kúye kuu pēe yé? Nēe yo kecire ke usoi uu yé fe uu héele uú ne unfaa yenu? ²⁷ Usoi Kepipi ye ha Keusaa meyoopi kémēe sōntile ne pilécaatumē, ake pēe mpa úye lē kuu n wa héele. ²⁸ Asei kam nní nó símisi re: PISOI pēe nté nní ní we kémēe, pinyine yé né Usoi Kepipi yē kumúnjē kpe-i kam inéyoopi n lenē api kelene kpíni.

17

Yeesu ipiñe ye conse
(*Mariki 9:2-13; Luki 9:28-36*)

¹ Siyáa sikpuulū memáá, Yeesu uu Piyee ne Yakupu ne uyē uwā Yohani kpísi apí ne riyópe caca rinyine taá apí ha kei pimēcire n we. ² Kei ke uipiñe ii piinipee iye-i conse. Ukeyu aké n tēlu yare itunje. Uilū ii wārara yare metéi. ³ Moisi ne Elii apí pēe kpáfúme, pi ne Yeesu pin yói. ⁴ Kei ke Piyee uu pēe Yeesu maa re: Upíima, li nyamle re tóké nté n we. Pōn n la, né sicánjipi sitaani nté kari, pōo kēse kpísi, Moisi kēse, Elii kēse. ⁵ Un kei lē símisi, kuhope pei-peí kunyine akú weri aku pi hila. Tinōo rinyine ari kuhope kpe-i léeri re: Nkó yee Kenépipi lala kee nnépōnare nnéi ní te. Ani kutu ke ricō! ⁶ Ke Yeesu pipiretiki apí rinōo tē n kō, iwame píima ii pi loni apí lolu apí ketē kēyu tuhu. ⁷ Yeesu uu pēe nyōsōpō uú ne pi kō uu re: Ani yisi, iwame íi kape nó wa. ⁸ Kapi inípee rinsíka, Yeesu mecire kapi yé. ⁹ Kapi riyópe n cēpilē, Yeesu uu rinōo ntí pi he: Ani n séélē, áni

* 16:24 10:38

καπε úka lē kani n yé símisi liké ha ne keyáa kē ke Usoi Kepipi ake yé nkpò kέmee n yisi tu.

¹⁰ Upipiretiki api pεε u pise re: Yo nnya ke isé picélaa api re Elii yeε mefoí sónti liké kelenε ketē ketò tu? ¹¹ Uu pi pεse re: Li pise aseí kecáa re Elii uké mefoí pεeme uké núpá yo ripòhò-i li yekei. ¹² Nέ ne la ké nó símisi re Elii ye pipεεme masile pisoí ápi nkpáni u ceri, amá apí ne u wai yarε kapi ní la. Limεcò ke Usoi Kepipi ake cò pianipe-i íwe lenε. ¹³ Kei ke upipiretiki api pεε cò te Yohani Uniwole nsímé kuu pi símisi.

Yeesu ye kewá kē ke kuntri aku m pekεsi paise
(Mariki 9:14-29; Luki 9:37-43a)

¹⁴ Ke Yeesu ne upipiretiki api risoiwuí ne rińkò, utisi unyine uu ukekúrí nyòsòpò uu uana-i wúla. ¹⁵ Uu re: Upiima, a kenéwá nké íwe té! Ke rikpínkpí pòólúle ake ye mesére lóirente aké ne míni-i née nna-i lóipò. ¹⁶ Ne ne pipópiretiki ke leεpòle ápi fe piké ke paise. ¹⁷ Yeesu uu pεε re: Nó nfatenεciré ne pikpáaree mpuri mmú! Ituņε ilé kam nókenémeε pitóne kpáne? Ituņε ilé kam yé lē ne nó n kahari? Ani ne kewá kē nté né kam. ¹⁸ Yeesu uu kuníri senkeε aku keńmánepi ke-i lelu ake meyéne mese kei nní pélu. ¹⁹ Kei ke upipiretiki api pεε ukekúrí hápò api iyaa u pise re: Yo nnya kári fe tóké keńmánepi kē aníri pεse? ²⁰ Yeesu uu pi pεse re: Ke nónnéfatenε nn n filē nnya ye ní. Asei kam nó símisi re nónnéfatenε nn pεε mpuri yuke-yuke sei nnyine n tulaalē, nó ye pεε fe ani riyópe ntí maa re: A nté yisi á ha nté-pò nyere, ari mesei lē wai. Líka ái yé pεε n we kani yé piwai m pòone. ²¹ [Piyómeyáhaa ne pinòpahaa ke usoi uu yé ne aníri nnyε mpuri pεse.]

Yeesu ye unkpò ne umeyise nsímé kpálē
(Mariki 9:30-32; Luki 9:22-27)

²² Kumúnjé kpe-i kapi Kalilee ketē n kóónúlē, Yeesu uu pεε pi maa re: Pi yé Usoi Kepipi tí api pisoí anipe-i wai ²³ api ke kopu, ake pεε keyáa táánū tunjé nkpò kέmee yisi. Kuu lē ní ma, upipiretiki apò aa caai hái.

Uléεcaa keyò ulampoo pihéle kecáa nsímé

²⁴ Ke Yeesu ne upipiretiki api Kaperinawum n tuiپò, pεpεε Uléεcaa keyò kέmee lampoo n yósu api Piyεε kekúrí sí apí ha u pise re: Nóunéwéεse úu ye Uléεcaa keyò ulampoo hέele née? ²⁵ Piyεε uu pi pεse re: U ye hέelele. Kuu keyò-i m pεepò, Yeesu uu u pise re: Iye kaa músu Símoò? Piyupipi née pisáne kai pise re piké ketē nté piyòopi lampoo ne ítòhò m pasii? ²⁶ Piyεε uu u pεse re: Pisáne ye pi. Kei ke Yeesu uu pεε re: In lee ni, ái pise re piyupipi piké hέele. ²⁷ Amá ári la meròwai menyine meké pi ricòj. Lē nnya, a ha kupiye kέmee kehímpi ripòlo aa nkpíntomé foí kaa ní tinine leseri aa nnòò n haase. Pó kέmee siwóó sē kai ró m pise leεpò, aa si kpísi áá ne tó ne mpó ulampoo hέele.

18

Wóo Uléεcaa iyòopi kέmee uwéεse?
(Mariki 9:33-37; Luki 9:46-48)

¹ Likumúnjé kpe-i, Yeesu pipiretiki api ukekúrí hapò api u pise re: Wóo *Uléεcaa iyòopi kέmee uwéεse? ² Kei ke Yeesu uu pεε kewá sínsápi kenyine séε uu pikεcòpe ke nyερεε ³ uu re: Asei kam nní nó símisi re nònsá mefine n conse nóké siwá sínsápi mecò n we, áni yé Uléεcaa iyòopi kέmee lomپò. ⁴ Lē nnya, uyεε umεcirε rincépise uú n we yarε kewá sínsápi nké mecò yeε Uléεcaa iyòopi kέmee uwéεse. ⁵ Uye un né nnya kewá nké kecò kusáne n yòsí, tinécúruu ηmaa kuu lē kusáne yòsí.

Akópe pikaase kecáá nsímé
(Mariki 9:42-48; Luki 17:1-2)

⁶ Yeesu uu kɔ pipiretiki pimáa kpá re: Amá úye un n tíyese un siwá nsí kenyine kee ne kefa né n tenelē akópe n waise, li kutɔsi we in te pi rináipare mule-mule risáa-i u lesi apí ne mínimaa kémee u nyikipɔ. ⁷ Ke ketē nké pikó api pipikó akópe n waise nnya, íwe kapi topori. Likei lē ái piwée yáne. Amá úye un lē n wa, íwe ke liute u topori. ⁸ In te kupónipe nēe kupóna kpee ye akópe pɔ waise, a ku riké aa ketaa-pɔ fómni. Li kutɔsi we pɔké unípe nēe únakerikó áá ne nfáa yenu ne kaa yé ána nēe anípe até m má áá ne nna teneciré kémee loni. ⁹ In te mepónipee mee ye akópe pɔ waise, a me lese aa ketaa-pɔ fómni. Li kutɔsi we pɔké menípee mese m má áá ne nfáa yenu ne kaa yé inípee ité m má áá ne íwe píima kémee loni nna teneciré kelɔ-pɔ.

Isán iyee m pɔ api i heei kenyárú
(Luki 15:3-7)

¹⁰ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Ani nómenécíre tí ne siwá nsí kecɔpe kenyine pilómiise. Asei ye nye re *pipileecaatumee ye meséere Unésáa yee keyómecaa-pɔ ní we lekeepɔle. [¹¹ Li we re pisoí pree m pɔlaalē piwélaa ke Usoi Kepipi aké ka keké piayu lo.]

¹² Iye kani yé? Usoi un isán píle m má, ikemee ise in m pɔ, úu ye ise íi we píle nnyí riyópe kecáá tíye uú ha ise nnyí yee nní m pɔ wéesii? ¹³ Un n fe un i n heei, aseí kam nó símisi re ise iyē piheei yee urikiñ ninjukusele ai tósu ise íi we píle nnyí yee íi nní m pɔ. ¹⁴ Lē nnya, Nónunésáa yee keyómecaa-pɔ ní we úu la re pɔpɔe nní ne kefa u n tenelē, úka úu kɔ pree pi waiselē kecɔpe unyine uké pɔ.

Ucɔ akópe pisárei

¹⁵ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Upóɔ un ne pɔ m púnne, a mepócíre u leepɔ aa u nyíse lē kuú ne pɔ m púnne. Un n ηmurei, upóɔ kaa lē ncée sɔne-i peseme.

¹⁶ Amá unsá ne kutu pɔ rincɔ, aa usoi use nēe pité kpísi áá ne u leepɔ liké wa re pisoí pité nēe pitaani ye itansei nó li aní ne nónnésímé nyóɔnse. ¹⁷ Amá un pē kutu píɔ n yè, aa Uléecaa icápine pikó símisi. Un kɔ Uléecaa icápine pikó kutu píɔ n yè, a u kpísi re usoi yee úu Uléecaa n nyu nēe *ulampooyɔ lo.

¹⁸ Asei kam nní nó símisi re nɔn ye linyine ketē nké kecáá n yè, Uléecaa yé kɔ keyómecaa-pɔ li yè. Nɔn ye kɔ ketē nké kecáá yo n ηmurei, Uléecaa pɔ né kɔ keyómecaa-pɔ li ηmurei. ¹⁹ Asei kam kɔ nní nó símisi re pisoí pité pin nókenécɔpe n kómeyine ketē nté apí ne nípá yo kapi ní la pise, Unésáa yee keyómecaa-pɔ ní we yé likei lē pi pa. ²⁰ Li we re pisoí pité nēe pitaani pin tinényíri yei n sée pin ne n tū, ne pikɔpɔre wela.

Ukeikó yee ucɔ akópe pisárei ní yè kenyárú

²¹ Kei ke Piyee uu Yeesu keyúrí rinyɔsɔpɔ uu re: Upiima! Unécɔ un ne né m púnne, melé kam yé fe am u sárei? Meseei kesē, nēe íye? Yeesu uu u pɔse re: ²² Am pɔ maa re meseei ηmane, amá meseei meseei mepehē kuwóó ne afereé.

²³ Lē nnya ke *Uléecaa iyɔɔpi íi we yare nsímé mmú: Uyɔɔpi unyine yee keyáa upikeikó pise re piké awóme kapi ne u m má héelente. ²⁴ Kuu yé piké n kóraane, apí ne uukeikó unyine hapɔ yee riwóme píima ne u m má. ²⁵ Ke ukeikó uyē úu nní pihéle n fene, uukeisaa uu rinóo he re piké u ne unósi ne siwá ne ulikó nní yáá piké ne riwóme hééle. ²⁶ Ukeikó uyē uu keteni-i anui kecáá wúla uu ukeisaa keyu-i kpará uu re: A ísuúlu li kelenē Upiima, né linnéi pɔ hééle. ²⁷ Ukeisaa uu íwe u téní uu u yá uu tómpɔ, uu kɔ riwóme tē u he. ²⁸ Ke ukeikó uyē uu kei n léepɔ, uú ne uukeicɔ unyine sáne yee riwóme u n lukaalē yare siwóó nkáripí kumúnjé. Uu uwómeluke uyē kemuú yéu uu re: A lē kaa né n li né hééle. ²⁹ Ukeicɔ

uyē uu anui u fine uu u kpurukεε ρε: A ísuúlu li kelenε, né pó héele. ³⁰ Amá uu yúlu, ticuruu uu tíye api kukpaniilee u tani ρε uké kei n we uú ne uriwome héele. ³¹ Ke pikeikó picɔ api n yé lelee n wai, mpóɔcaai nn pi loni api yisi apí ha lē nnéi lee n wa piukeisaa keeni. ³² Ukeisaa uu pεε tum api ukeikó uyē u séipɔ uu u maa ρε: Pó ukeikó kpááree nkó! Tipówóme nnéi kamí pεε pó he ρε pɔ rikεcáa ísuúlu né we nnya. ³³ Páa ye pεε upókεicɔ nkó íwe té yare ke née íwe pó n té mεcɔ? ³⁴ Uukeisaa uu kuwóí ne tíye api kukpaniilee u tani ρε uké íwe rilélé uú ne uriwome nnéi héele.

³⁵ Yeesu uu kɔ kpá ρε: Nókεnécɔpe úye unsá ye uucɔ ne kefa keεε n sárei, limεcɔ ke Unésáa yeε keyómεcaa-pɔ ní we uu u waine.

19

Utisi ne unósi pitúunne kecáa icélaa (Mariki 10:1-12)

¹ Ke Yeesu uu lē pisímé ní masí, uu Kalilee keteni-i yisi uu Yutee ketē keε Yuritεε nkoi kuwée-mē ní we sí. ² Písoi kulúí api kei u tikipɔ uu pitóikó pɔisente. ³ Pifarisi pinyine apí ne u kɔ ρε piké ripine u wa nnya. Api u pise ρε: Ncée ye we ρε utisi yé fe uu mpá yo mpuri nnya unósi yuluu? ⁴ Yeesu uu pi pεε ρε: Ani Uléécáa Nsímé ritelé kémεε nsímé mmú kapi n wóí keenleí? Pi wáí ρε: Kékoraane, utisi ne unósi ke Uléécáa uu wa ⁵ uu ρε: Lē nnya ke utisi uu usáa ne úni yisine u ne unósi apí ha péne api pansε ipiηε ise. ⁶ Lē nnya, ápi nképéni pité, amá piipiηε ye ise le. Lē nnya usoi úu kape lē ke Uléécáa uu rimpéne kóólεne. ⁷ Kei ke Pifarisi api pεε u pise ρε: Yo nnya ke Moisi uu peé maa ρε utisi yé fe uu pitúunne ritelé unósi wɔlu uu pεε u yulu. ⁸ Yeesu uu pi pεε ρε: Nóanékíη ntake nnya ke Moisi uu ncée nó he ρε ani ye fe ani nópinénósi lakase. Ai pεε kékoraane-me lē we. ⁹ Asei kam nní nó símisi: Uye un unósi n lakase, linsá iwásánkaí nnya, kuu peé ha unósi féé kpísi, iwásánkaí kuu lē wa. ¹⁰ Kei ke upipiretiki api pεε u maa ρε: In lē kai pise ρε utisi uké ne unósi n we, li kutəsi we ρε usoi úu kape unósi kpísi. ¹¹ Yeesu uu pi pεε ρε: Ai písoi nnéi pεε yé nsímé mmú ηmurei. Pē ke Uléécáa uu n tíyεε ρε piké ηmurei mεcire pεε yé ηmurei. ¹² Li we ρε písoi ye wele pεε ápi ye pinósi n kpísi ρε ápi yé fe nnya. Lē kapi ne picɔ mari. Písoicɔ mεwai mee lē picɔ pansεε. Picɔ póo Uléécáa iyɔopi nnya pinósikpiké yá. Uye un n la uké icélaa nnyí kɔ uu kóm.

Yeesu ye siwá tináɔ sɔne ritikise (Mariki 10:13-16; Luki 18:15-17)

¹³ Lē memáá písoi pinyine apí ne siwá sínsápi sinyine Yeesu hapɔ ρε uké anípe sikεcáa rilaa uké kɔ sikεcáa keyóme yáási. Amá upipiretiki apí ne pi cεsi. ¹⁴ Kei kuu pεε pi maa ρε: Ani siwá tiyá siké kenémεε kam. Ani kape ncée si tápisi. Likumúné ρε mpí pεε simεcɔ ní we pεε yé Uléécáa iyɔopi kémεε lɔ. ¹⁵ Kei kuu anípe sikεcáa rilaa uu pεε limemáa kei yisi uu tómpɔ.

Uηmáne mámá unyine kecáa nsímé (Mariki 10:17-31; Luki 18:18-30)

¹⁶ Keyáa ke uηmáne unyine uú ne Yeesu rikɔ uu u pise ρε: Sáa, lisone líye kai pise ρε ké wa ké ne nfáa teneciré n yé? ¹⁷ Uu u pεε ρε: Yo nnya kaa lisone kecáa nkó né písei? Use kóló yeε Usone. Uyeε Uléécáa. Pɔn n la póké nfáa teneciré yé, isé kuu m pásii kaa yé n tikilē. ¹⁸ Uu ρε: Iyeε íye? Yeesu uu ρε: Iyeε ρε: Kape usoi kpu, kape iwásá wa, kape nnóome itansei nyere, kape yáai. ¹⁹ A ye upósáa ne upóni ríyu waise, aa kɔ upócɔ n la yare kaa ripócúruu ní la. ²⁰ Uηmáne uyē uu u pεε ρε: Ne lē nnéi wale. Yo icɔ kai pise ρε ké wa? ²¹ Yeesu uu pεε u maa ρε: Pɔn n la póké wa liké n nyamí ne kétɔ-pɔ, a n ηme a lē kaa m má yáá, aa siwóó sē

πίωεκῶς ἠῶνε, πὸ πρε μεμά γέ keyόμεca-a-πῶ. Πῶν ἔ πῖwai m masí, aa πρέ weri aa né tíki. ²² Ke uñmáne uyē uu ἔ n kō, uu ne mpῶcaai tῶmpῶ, ke ukunipe aku nní m mulú nnya.

²³ Kei ke Yeesu uu πρε upipiretiki maa re: Asei kam nní nó símisi re Uléecaa iyῶpi kémee pilone ye ne umámá páápúle. ²⁴ Ké kῶ nó rikpá re: Kuyooyoo kun n la kuké kehímpi kupole-i lompῶ, li yé kutῶsi m purú ne ke umámá uu yé ní la uké Uléecaa iyῶpi kémee n lompῶ. ²⁵ Ke upipiretiki pē api ἔ n kō, ai pi muuni símí api πρε re: In ἔ, wῶo yé πρε fe uu píyulale yenu? ²⁶ Yeesu uu pi nyáneí nῶne uu πρε re: Lelēe ái sisoipipi kémee kuwai ní we ye Uléecaa kémee kuwai wele. ²⁷ Kei ke Piyee uu πρε rinῶo yῶsí uu re: A ripái kari lirókῶ nnéí n tíye tῶn pῶ tíkilē. Yo kari likemee yénune? ²⁸ Yeesu uu pi πρε re: Asei kam nní nó símisi re kumúnjé kpe-i ke né Usoi Kepipi am n sónti ké méyukῶs ketē fale ke Uléecaa uu n conse kémee rinéyῶopitū kecáá ní tone, nó kefi ne pitē mpí nó nní né rintíki, nῶ ne kῶ atū kefi ne até kecáá túntine aní ne Isirayeli ipuri kefi ne itē iyē písoi ketahai túhaane. ²⁹ Pēpēe né nnya síyῶ nēe pimáa ne piwá nēe piyēí nēe písáa nēe píni nēe pinósi ne sipipi nēe sicare n tíye, yé ἔ kapi n tíyente yē mepehē píle, api kῶ nfáa teneciré yēnu ai likecáá kpá. ³⁰ Pifoí meyā yé pitῶrῶo panse, pitῶrῶo meyā api pifoí.

20

Pikeikῶ πρε itunje ikῶ ikῶ kekei kémee n hápῶ kenyárū

¹ Yeesu uu kῶ kpá re: ἔ nnya, Uléecaa iyῶpi ye kῶ we yare nsímé mmú: Ukeisaa unyine yee kemaresine leepῶ re uké pikeikῶ wéési piké ualéé kapi ye n sée re fiinyi kecare kémee u keisi. ² U ne pē api kómēine re uké pi héele nnéí mmē kapi ye keyáa keese ukeikῶ n héele. Kei kuu πρε kecare-i pi tῶnseῶ. ³ Kai m pi yare itunje mese áme we kefi kumúnjé, uu kῶ leepῶ uu pikeikῶ picῶ yenu, pē pin kéyaála-i méwoo nyenu. ⁴ Uu pi maa re: Nῶoké ha kῶ kenécare-i keisi ké nnéí mmē kai m pise nó héele. ⁵ Api yisi api sí. Uu kῶ itunje kecíre kumúnjé ne nnyῶῶ metaani kumúnjé piléepῶ kpá, uu kῶ pikeikῶ picῶ kpási. ⁶ Kai nnyῶῶ menupū m pi, uu kῶ piléepῶ kpá uu pinyine yenu pin kei nyenu, uu pi maa re: Yo nnya kani nté méwoo nyenu itunje ne imelólé? ⁷ Api u πρε re: Lelēe re úka úu pikei rῶ kpási. Uu pi maa re: Nῶoké kῶ n ἡme ani ha kenécare-i keisi.

⁸ Kai nnyῶῶ n wa, ucarate uyē uu uyee ulikῶ kecáá m paílē maa re: A pikeikῶ pē sée aa pēpēe metῶrῶo ní ka ne pihéele koraane aá ne pifoí kétῶ páalá. ⁹ Pēpēe nnyῶῶ menupū kumúnjé pikei n kóraane apí weri, nῶpá úye uu nnéí mmē kapi ye keyáa keese ukeikῶ n héele yῶsu. ¹⁰ Ke pikeikῶ foí pē api ní ka, apí m músu re piihéé yé picῶ ikῶ rifaau. Amá nῶpá úye uu nnéí nse mmē kapi ye keyáa keese ukeikῶ n héele yῶsu. ¹¹ Api kewῶῶyῶῶ ke-i iñmúlaa ne ukeisaa uyē iwóhῶ loni. ¹² Api re: Mpí πρε nní pikei metῶrῶo mmé ní ka ye wale itunje mekῶónú mese. Aa πρε tῶ ne pē nnéí nse héele, in kῶ ne tῶo meyā ntunje ne mpῶone kō. ¹³ Ukeisaa uyē uu piuse rinῶo yῶsu re: Am iníπee pῶ li, unésáne! Ai rῶ kómēinele re nnéí mmē kapi ye keyáa keese ukeikῶ n héele kaa yé yῶsí? ¹⁴ A lipókῶ kpási aa tῶmpῶ! Ne lale ké nó ne uyee pikei metῶrῶo mmé ní ka nnéí nse héele. ¹⁵ Yare ám ncée má ké linékῶ ne menéla wa, nēe íye? Nēe pῶ iníπee wῶñne re ne kefa láárú nnya? ¹⁶ Kei ke Yeesu uu rikpá re limēcῶ ke pitῶrῶo api yé panse pifoí, pifoí api pitῶrῶo.

Yeesu ye metáánū unkpῶ ne umeyise nstmé símisi (Maríki 10:32-34; Luki 18:31-34)

¹⁷ Yeesu ne upipiretiki api keyáa kenyine Yerusalem n tῶsu, uu upipiretiki kefi ne pitē pē iyaa séi uu pi maa re: ¹⁸ Nῶ nyánii, Yerusalem kari nní símpῶ piké ha kei Usoi Kepipi tí piké pēpēe ye Uléecaa inyῶonse n wa piwéése ne isé

picélaa anipe-i wa, pē piké ne u túhaane api yekei re piké u kpu. ¹⁹ Pi yé pepere ápi Uléécáa m pakarelē anipe-i u wa, api méwoo u nyáni api iséi u fopii api kunapéékóó kecáá u kari, uu pēe keyáa táánū tuné nkpó kémee yisi.

Lē ke Yakupu ne Yohani uni uu Yeesu m pise

(Mariki 10:35-45)

²⁰ Kei ke unosi uu upinmáne keté, Yakupu ne Yohani kpisi uu ne Yeesu leepo, uu ukeyu-i wúla uu ne u tēni. ²¹ Yeesu uu pēe u pise re: Yo kaá la ké pó wa? Uu rinóó u yósu re: Ne la re a ηmurei re pó tíyese pinénmáne mpí keté apí masí ipóyóopi kémee tone, ucó kupólukε-lukε, ucó kupómíi-mē. ²² Yeesu uu pēe pi pēse re: Ani nyu lē kani kei nní n welu. Nó fe ani ntóosi keporipi kam n nírunε níruu? Api re: Eεε, tó fe. ²³ Yeesu uu pi maa re: Nó mesei ntóosi keporipi menéco n ntí. Amá in kunélukε-lukε née kunémíi metone nkó mmú, ái née yé tíyese liké ne lē. Pē nnya ke Unésáa uu sitóne sē n nyóonselē kuu si pane.

²⁴ Ke upipiretiki kefi tərōó mpí pōó lē n kō, piri-pōó arí ne pimárecó pité mpí caai. ²⁵ Yeesu uu pinnéi séi uu pi maa re: Nō nyule re pē kapi n kpiilē te ayu piwéese ye pinnanη ne a wéékuselenle, pisei kecire pin pinnanη a nyíselē. ²⁶ Amá ái limεco kai nó kémee we. Uye un n la uké nókenécōpe uwéese, uké panse nóunékεikó. ²⁷ Uye un kō nókenécōpe ikpéē n la, liute uké nóunélási. ²⁸ Limεco ke Usoi Kepipi áke ka re piké ke n keisi. Amá ke kale re keké picó keisi keké kō kenfaa kpisi keké piakópe nnya he liké ne pisei meyā ayu lo.

Yeesu ye pinyíye pité pōise

(Mariki 10:46-52; Luki 18:35-43)

²⁹ Lē memáá, Yeesu ne upipiretiki api Yeriko kuyu tulu. Kapi kei n yisi pin tósu, tisoiwú piima rinyine ari un n tikilē. ³⁰ Kei ke pinyíye pité pinyine pēe ricéetime n tú api kō te Yeesu yee tósu. Api pēe sicááila kápáá re: Upíima, Tafiti Kepipi, a irówe ripái! ³¹ Pisei pēe n cápinelē api pi cési re piké riséé, amá api pēe meyā n cáái ηmaa ne rínanη re: Upíima, Tafiti Kepipi, a irówe ripái! ³² Yeesu uu pēe nyere, uu pi séi uu pi pise re: Yo kaní la ké nó wa? ³³ Api u pēse re: Upíima, tō la re a wa irónípeε iké wúkule. ³⁴ Yeesu uu piiwe paí uu piinipeε ca, mese ne mese, inípeε ii wúkule, piketé api pēe u tiki.

21

Yeesu ye Yerusalem kuyu loni

(Mariki 11:1-11; Luki 19:28-40; Yohani 12:12-19)

¹ Ke Yeesu ne upisencó api Yerusalem n nyahaipó, api Olifiyee rikúú metene Petifasee kuyu-i lompó. Yeesu uu upipiretiki pité tum ² uu pi maa re: Ani kuyu nkú kpēε nní nókenéyu-pó rí we kémee hapó. Nó mese ne mese keminaayaha kenyine leepó, ke ne kekepipi sin toraalē. Ani si fénne aní ne né si weri. ³ Uye un rí-ye nó m pise, ani u pēse re: Upíima ye si lalē. Liute yé kei nní nó riyá ani tómpó.

⁴ Lē ke antepu uu pēe mí ma liké ne n wa nnya kai lē wa. U pēé maa re:

⁵ Ani Siyóó kuyu pikó maa re:

Ani ripái, nóunéyóopi yēε nní nókenémee weme.

Usoi ninε-ninε lo,

keminaa kepipi kecáá kuu túnti.

⁶ Upipiretiki api yisi api tómpó, apí ha wai yare kuu pi n forii. ⁷ Apí ne keminaa ne kekepipi weri api pimelape sikecáá láai api mekecáá u tonse. ⁸ Pisei kulúí api pisitukanka lese api ncée-i tánente, picó api apéi hépiri api tánente re piké ne ríyu u waise. ⁹ Pisei pēe ukeyu n sóne ne pepere ukepire n tikilē api pēé n cáái re: Tafiti Kepipi, ani uyεε n sónti ne Upíima rinyiri ritaáse! Osanna, ani

urinyiri keyómecaa-pò ritaáse! ¹⁰ Ke Yeesu uu Yerusalem kuyu-i n lompò, ai pisoì nnéí lémesi api péé m píseine re: Usoi úye kecire ye nkó? ¹¹ Pisoì péé u n tíkilē api re: Uyee antepu Yeesu, Kalilee ketē-pò Nasareti ukó lo.

Yeesu ye Uléecaa keyò-i pikpéense lakase

(Mariki 11:15-19; Luki 19:45-48; Yohani 2:13-22)

¹² Yeesu uu Uléecaa keyò kémee lompò uu pépée kei n yálisi ne pépée n lééri nnéí lákase. Uu pépée siwóó n còhòne atapili ne pilólāyái situmpi láuli. ¹³ Uu péé pi maa re: Li wòlaalē te: Pi yé Kenéyò sée re keyómeyáhaayo. Amá nǒ ne ke ripólósele piyaaluke kuhore. ¹⁴ Ke Yeesu uu kei lē ní we, pinyíye ne síkankáláká así hapò así ne Uléecaa keyò kémee u kò uu si pòisente. ¹⁵ Amá ke pépée ye Uléecaa inyóonse n wa ne isé picélaa api mēwai píima ke Yeesu uu n wapisi n yé ne siwá sée Uléecaa keyò kémee n cáái re: Osanna, Tafiti Kepipi, ai pi tóosi. ¹⁶ Kei kapi péé u píse re: Pò kóméi lē kapi nní n cáái? Yeesu uu re: Eee. Uu péé pi píse re: Lē nnya, áni kahané Uléecaa ritelé kémee nsímé mmú n keē te: Pò tíyese aí ne siwá sínsápi ne siwá fenfēí péne asi pò m pakarentee? ¹⁷ Yeesu uu péé limemáa kei pi yá uu kuyu lelu uú ha Petanii-pò fine.

Yeesu ye kúfikiyee anóò wa

(Mariki 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Kai n weesi, Yeesu uu yisi un Yerusalem tósu, nkú nn u wai. ¹⁹ Uu kúfikiyee ricétime yenupò, uu sónepò uú ne ku kò, amá mepéi ñmané kuu lèpò. Uu péé kuléé kpē maa re: Páa nkpéni kò píkaí mārune! Kei nní, kúfikiyee kpē aku kóosi. ²⁰ Ke upipiretiki api lē n yé, ai nnóò pi yipu api péé re: Iye ke kúfikiyee nkú aku nní mēse ne mēse kólaapò? ²¹ Yeesu uu péé pi maa re: Ké aseí kecáá nó símisi re nòn Uléecaa ne kefa n tenelē nònsá kò n tíru, nó fe ani lē kam nní kuléé nkú n wa mēcò wai. Ai kò lē ñmané, ticuruu, nó fe ani riyópe ntí maa re: A kei yisi a ha mínimaa-i ripòlò, ai kò mēsei lē wai. ²² Nòn Uléecaa ne kefa n tenelē, nó ye lē nnéí kani ye keyómeyáhaa-i m píse yē.

Yei ke Yeesu nnanje nn léeri?

(Mariki 11:27-33; Luki 20:1-8)

²³ Lē memáa, Yeesu uu péé Uléecaa keyò-i lompò un we un pisoì céési, pépée ye Uléecaa inyóonse n wa piwéése ne kuyu piwéése apí hapò apí ne u kò apí u píse re: Nnanje ní-ye kaá ne nní wai? Uye yee rínanje pò he pòké ne nní n wai? ²⁴ Yeesu uu péé pi pése re: Ne la ké nse nó píse. Nòn tinóò né m pése, né péé nó símisi rínanje mmē kamí ne lē n wai. ²⁵ Ne la ké nó píse re wóo Yohani tumme re uké pisoì míni wole? Uléecaa née pisoì péé u tumme? Api péé símaane re: Tòn nkpéni m maa re Uléecaa yee u tumme, u yé ró píse re: Kai péé íye wa káni ne Yohani nsímé ñmurei? ²⁶ Tòn kò m maa re pisoì péé u tumme, aí yé wa. Tò péé risoiwuí wurule. Li we re pisoì nnéí ye Yohani nyánile re antepu lo. ²⁷ Api péé mēse Yeesu rinóò pése re: Ari nyu. Uyē uu kò pi pése re: Né ám kò nó símisine rínanje mmē kamí ne lē n wai.

Utisi unyine pinmáne pité kenyárū

²⁸ Yeesu uu kò pipise pi kpá re: N-ye kani kenyárū nké-i yé? Pi re utisi unyine yee péé pinmáne pité má, uu keyáa uñmáne wéése maa re: Unéñmáne, a neni waasi a ha anéléé nyē kapi ye n sée re finyi kecare kémee keisi. ²⁹ Uñmáne uu u pése re: Am sí! Kai rinkpáse, uu kemúnjé conse, uu yisi uu waasi. ³⁰ Utisi uyē uu kò uñmáne tóròò limēcò male. Uyē uu re: Eee, ne kò, Saa. Amá úu péé nkpáni waasi. ³¹ Yeesu uu péé pi píse re: Nò músu re wóo piketé kecòpe usáa mela wa? Api re ufoí lo. Yeesu uu péé pi maa re: Asei kam nní nó símisi re pilampooyóò ne piwásánkaí yé ne kekpeé nó wa api Uléecaa iyòopi kémee lompò. ³² Li we re

Yohani Uniwolε ye nόkenέmee kale uu aseɪ ncee nό nyίse, áni ne kutu u ricɔ. Amá pilampooyɔ́ ne piwásánkaí api unsímé ηmurei. Ani kɔ lē nnéi yénu, amá áni mεfine conse nάké unsímé ηmurei.

Pikeikó pεε rikpákára m má kenyárū
(Mariki 12:1-12; Luki 20:9-19)

³³ Yeesu uu pimáa pi kpá re: Ani kɔ kenyárū kecɔ kutu ricɔ: Ucarete unyine yeε we, uu aléé nyē kapi ye n sée re fiɪnyi kecare taməsi, uu mmele wai uú ne ke kóónú. Uu kɔ kecare ke-i kuhóre túni uu kétacerii mɔm kei kapi yé píta n cérii. Uu kɔ limemáa keméré cáca kenyine mɔm uu pεε pikeikó wéési re piké kecare kē kecáa u m paílē uké ncée ha uké kam. ³⁴ Kai aléépipi nyē kutúū n tu, uu upilasi yukuse re piké ha upikeikó pε-i ualéépipi u yóme. ³⁵ Pikeikó pē api pilási mpí cǎpii. Api use kaii api ucɔ kopu, api utáánū apare tapisi uu kpi. ³⁶ Ucarete uu kɔ pilási picɔ piyukuse kpá, pē pin kulúu we ne pifoí. Pikeikó pē api kɔ pē wai yare lē kapi pilási foí n wa mεcɔ. ³⁷ Uu picérei pɔɔne uu uuηmáne yukuse uu pikemεε tum, un músu re: Mpá liké íye wa, pi yé unéηmáne wuri. ³⁸ Amá ke pikeikó api uuηmáne uyē n yé, api pimεcɔpεcire n tee re: Nkó yeε masí usáa memá nnéi te. Ani kam táké u kpu táké pεε umemá n te. ³⁹ Kuu n tuiɔ, api u tini api kecare ilúké u sá api u kopu. ⁴⁰ Ke Yeesu uu pinyárū ní masí, uu pi pise re: Ucarete uyē un ha n ka, yo kuu yé pikeikó pē wa? ⁴¹ Api rinóɔ u yósu re: U pikeikó kpákára pē mekópe kónine. Pilicɔ ái yé nkpáni íwe u wa. Uu pεé ha pikeikó féé forii re piké kecare kecáa u m paílē, apipi an m pi, api ye u túúni. ⁴² Kei ke Yeesu uu pi pise re: Ani nsímé mmú píkaí Uléécaá Nsímé ritelé kémeε kéenlē te: Tipare ke pimóme api n fóm tee panse ricíre-cire tee kenui-i ní wee?

Upíima yeε lē wa. Mewaisaηa kuu ró n yéneise ye mē!

⁴³ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Lē nnya, nό mpí, nóɔ nní Uléécaá iyɔɔpi kémeε ní we, pi yé ikemεε nό lese api mpuri féé mεε Uléécaá mela n wai tonse. ⁴⁴ [Lin úye n fóm un tipare tē tinkpɔ, u yé selesi. Lin úye n fóm tin ukεcáa n loó, ti yé u nã]. ⁴⁵ Ke pεpεε ye Uléécaá inyóɔnse n wa piwéése ne Pifarisi api Yeesu sinyárū sē n kɔ, api céru re pē kuú ne máne. ⁴⁶ Api pεε icée n wéési piké ne u tí, pin kɔ pεε risoiwuí wuru re pisoí ye u nyáni re u antepu le nnya.

22

Pinósikpiké anyá iluke kenyárū
(Luki 14:15-24)

¹ Yeesu uu kɔ kenyárū kecɔ pi kpá re: ² Uléécaá iyɔɔpi ye kɔ we yare nsímé mmú: Uyóɔpi unyine yeε keyáa uuηmáne yeε unósi n kpísi anyá píima wai. ³ Uu upikeikó tum te piké ha pisoí séleime piké anyá iluke li. Amá pisoí api isáneséi iyē yulu api anyá wénte. ⁴ Uu kɔ pikeikó picɔ pitume kpá uu pi maa re: Ani pisáne sée ani pi símisi re: Anyá iluke ye pipele masile. Anénáala ne inésee kpɔkɔ́ kam kɔ. Mpá yo ye kéyu wale. Ani kam ani pinósikpiké anyá iluke li. ⁵ Api nkpáni isáneséi iyē kutu ricɔ. Mpá úye uu ulikó-mē tómpɔ. Picɔ api sicare waikεε, picɔ api ayáa tóηaapɔ ⁶ pitórwɔ pɔɔ pikeikó pē cǎpii api isei pi waise api pεε pi kóni. ⁷ Ai uyóɔpi kuwóí wai, uu upisóca tum apí ha pisoí pē kóni api pikuyu nna ηmaasi. ⁸ Uu pεε upikeikó picɔ maa re: Anyá iluke ye pipele masile, amá pisáne ápi pεε ikuluke tulaalē. ⁹ Lē nnya, ani sicépenε-i léepɔ, nɔn píye n yē, ani kusáne pi séiri. ¹⁰ Upikeikó pē api yisi api icée tóóí api pisoí nnéi kapi n yé sélei, pisɔne ne pikópe, pisáne api pεε kenyáyo yipu. ¹¹ Kei ke uyóɔpi uu pεε lompɔ re uké pisáne pē yáasi, uu usoi unyine yenu yeε úu inyánlū n tanaalē. ¹² Uu u pise re: Unésáne, íye kaa wa áa ne nté lontí áa kɔ inyánlū tanaalē? Ai utisi

muuni uu n séélē. ¹³ Uyóopi uu pēe pikéikó maa re: Ani ána ne anípe u paasi ani ketahai kunmaha-i u sápa. Kei kuu yé n téni un iní takai. ¹⁴ Yeesu uu pēe re: Li we re pisoí kulúí kapi sée, amá pē kapi pikécōpe n wée ápi pēe kulúí we.

Lampoo kapi ye Róm uyóopi píima n héele

(Mariki 12:13-17; Luki 20:20-26)

¹⁵ Kei ke Pifarisi ápi pēe símaanē re íye kapi yé ne Yeesu ripinē wa piké ne unnósimé cire u n tí. ¹⁶ Ápi pipiretiki pinyinē ne Erooti pipiretiki pinyinē lese ápi tum te piké ha Yeesu maa re: Upíima, tō nyule re aseí nmanē kaa ye símisi. Pō ye kō Uléécaā ncee pisoí céesile ne aseí. Mpá usoi uké íye nsá nnañe m má, áa ye uinipee n wuru pōn ne símisi. ¹⁷ Tō la re a kepómúnē ró símisi tóké yé te ncée ye we re tóké ye Róm uyóopi lampoo héele née ári kape ye héele? ¹⁸ Amá Yeesu pō ne pimēsōhō kōpe kapi n wai pinyuwe máalenle. Uu pēe pi maa re: Nó kecáá kecáá mewai pikó mpí, yo nnya kani né peikee? ¹⁹ Ani ne siwóó sē kani ye ne lampoo n héele kam nké! Ápi mewóopipi mēse ne u hapō. ²⁰ Uu pēe pi pise re: Uye riyu ne úye rinyiri tēe nní mekecáá we? ²¹ Ápi u pēse re: Sesaa lo. Kei ke Yeesu uu kō pi maa re: In lē, ani Sesaa likó Sesaa pa, ani Uléécaā likó Uléécaā pa. ²² Kuu lē tinóó tē pi m pēse, ai nnóó pi yipu ápi pēe u yá ápi tómpō.

Pisatusee ne nkpō kémēe meyise nsímé

(Mariki 12:18-27; Luki 20:27-40)

²³ Keyáa kē cire ke Pisatusee ápi Yeesu kémēe ha. Pisatusee pēe tee re pikpōkpō ápi ye nkpō-i yisi. Ápi sī apí ha Yeesu leepō, ápi u pise re: Sáa, Moisi ye maa re: ²⁴ Unósikó úye un n kpu unsá kewá m má, li pise re uuwā yee yé unósi uyē kukúmannōsi kpísi uu umáa mpuri wai. ²⁵ Too! Amá piñmáne pinyinē pēe pēe kerócōpe nté we. Pi pimárecō piseei le. Umáa uu unósi kpísi, uu kpi úu kewá yē. Uwá uu pēe umáa ukúmannōsi kpísi. ²⁶ Uyē uu kō limēcō kpi, uu ukúmannōsi uyē ne utáánū yá. Ai lē n wai hái ne usééi-sééi kémēe-pō. ²⁷ Pē memáá, unósi uyē pōó kō kpi. ²⁸ Tō la tóké nkpeni pō pise re ke pimárecō piseei pē ápi nní pinnéi unósi uyē n kpísi, pi uye unósi ye ha lo, keyáa kē ke pikpōkpō apí ha nkpō kémēe n yisinē? ²⁹ Kei ke Yeesu uu pēe pi pēse re: Lē nnya kani nómenécíre kiraasente. Ani Nléécaasimé aseí kómēi, áni kō Uléécaā nnañe nyu. ³⁰ Kumúnē kpe-i ke pikpōkpō apí ha n yisinē, pitisi ápi pinósi kpíkesine, pinósi páa kō pila sōnkeene. Amá pimēfine yé ha n we yare pilécaatume keyómēcaā-pō. ³¹ Ani lē ke Uléécaā uu pikpōkpō meyise kecáá nó m ma ápi Unsímé Ritelé kémēe wólu kēē, née yo? U maa re: ³² Née Apiraham Uleecaa ne Isaaki Uleecaa ne Yakupu Uleecaa. Uléécaā úu pikpōkpō Uleecaa amá u pinyánnyá Uleecaa le. ³³ Ke pisoí pē nnéi pēe n cápinelē pin kutu u cōlē ápi lē n kō, uicélaa iyē ii pi loni nsōne.

Isé iyē Uléécaā isé kecōpe icō n fe

(Mariki 12:28-34; Luki 10:25-28)

³⁴ Ke Pifarisi ápi n kō te Yeesu ye Pisatusee feriyē uu séése, ápi cápine. ³⁵ Pikécōpe isé ucélaa unyine uu pēe ripinē Yeesu wai uu u pise re: ³⁶ Ucélaa, Uléécaā iséé nnéi kémēe íye yee imáa?

³⁷ Yeesu uu re: A Upíima, Upóléécaā n la ne kepófa nnéi, ne ipósoi nnéi, ne kepómúnē nnéi. ³⁸ Iyēe isé foí, iyēe kō innéi kecōpe imáa. ³⁹ Ilírū yee ifoí iyē mēcō n sá ye nnyí: A upócō n la yare kaa ripócúruu n la. ⁴⁰ Isé nnyí keté yee isé ne antepuye icélaa riyíki.

Uyē ke Uléécaā uu n wée ne Tafiti kecáá nsímé

(Mariki 12:35-37; Luki 20:41-44)

⁴¹ Ke Pifarisi ápi lē n cápine, Yeesu uu pēe pi pise re: ⁴² Iye kani uyē ke Uléécaā uu n wée kecáá músu? Uye kepipi ye ke? Ápi u pēse re Tafiti Kepipi ye ke.

43 Yeesu uu pɛɛ pi maa rɛ: In lɛ, ɪye kai wa ke Nfáasɔne nn Tafiti metéi he uu nɛ u séi rɛ Upíima? Tafiti ye pɛé maa rɛ: 44 Upíima ye Unépiima maa rɛ: A kunéluke-luke-mɛ kényukótonɛ-i tonɛ hái nɛ kumúnjé kpe-i kam yé pipóláarɔ kɛpónyáɛ-i n cɔ.

45 In tɛ Tafiti ye mesei u sée rɛ Upíima, ɪye kɛ uyɛ cire uu yé kɔ pɛɛ Tafiti Kɛpipi?

46 Pifarisi pɛ ápi fe piké nka Yeesu pɛsɛ. Kaí nɛ kei n kpisi, úka úu ye pɛɛ kaha uké nnyine u pise.

23

Yeesu ye rɛ písoi piké pimɛcɪrɛ nɛ isé picélaa nɛ Pifarisi ti
(Mariki 12:38-39; Luki 11:43,46; 20:45-47)

1 Lɛ memáá, Yeesu uu pɛɛ písoi pɛɛ n cápɪnɛɛ nɛ upipirɛtiki-mɛ pansɛpɔ uu pi maa rɛ: 2 Isé picélaa nɛ Pifarisi kaí pɛé we rɛ piké isé kɛ Moisi uu nó m pa aseɪ nó símisi. 3 Li nɛ sá rɛ nɔké piicélaa rimúlú ani kɔ i tiki. Amá áni kapɛ ye pimɛwai nɛ yíraane. Li we rɛ pɛ nɛ ye picɔ cési rɛ piké piicélaa ritiki, amá piricuruu ápi ye pɛɛ i ritiki. 4 Pi ye limúɛ-mule paasile api picɔ yase, piricuruu ápi ye pɛɛ líka rica. 5 Pi mpa yo wai rɛ písoi piké ye pi yɛ nnya. Lɛ nnya kapi ye Nléécaasimé silɔpi kapi ritii kɛcáá rimúmeɛɛ mépéré rikpáse api kɔ pítukanka atime nwépi mépéré kpáse ai picɔ sikó feriyɛ. 6 Sitónɛ foí kapi ye keluke kémɛɛ nɛ Pisufi ayomɛyáhaalee-i n la. 7 Pi la rɛ písoi piké ipakarɛ nɛ pi n yáhaanke sicápɪne kémɛɛ, piké ye kɔ pi sée rɛ picélaa. 8 Amá nɔ́ áni kapɛ ye tíyɛ piké ye nó sée rɛ picélaa. Nɔ́ nónnɛní pimáreɛɔ lɛ. Usói use kóló yɛɛ kɔ nóunécélaa. 9 Ani kapɛ ye ketɛ kɛcáá úka sée rɛ nóunésáa. Nóunésáa cireníjɛ kani m má yɛɛ keyómɛcaapɔ we. 10 Ani kapɛ ye tíyɛ piké ye nó sée rɛ úyukó. Nóunéyukó ye use lɛ. Uyɛɛ nní uyɛ kɛ Uléécaá uu n wéɛ. 11 Nókenécɔpɛ uwééɛ uké pansɛ nóunékeikó. 12 Uye un umɛcɪrɛ rintaáse, li ye u ricɛpiseɛ. Uye un umɛcɪrɛ rincɛpise, li ye u ritaáseɛ.

Yeesu ye isé picélaa nɛ Pifarisi kɛcáá kɛcáá mɛwai kɛsi
(Mariki 12:40; Luki 11:39-52; 20:45-47)

13 Iwɛ kani topori, nó isé picélaa nɛ nó Pifarisi mpí. Nɔ́ kɛcáá kɛcáá mɛwai pikó lɛ! Nɔ́ ye písoi ncéé tápisile rɛ ápi kapɛ Uléécaá iyɔpi kémɛɛ lɔ. Nórinécúruu áni ye lomɔ, áni kɔ pɛɛ pepɛɛ n la yáne piké lomɔ.

14 [Iwɛ kani topori, nó isé picélaa nɛ nó Pifarisi mpí. Nɔ́ kɛcáá kɛcáá mɛwai pikó lɛ! Nɔ́ pikúmannɔsi anipɛ-i lɛ kapi m má yóɔi, ani ye kɔ pɛɛ keyómɛ yáási ai nánai písoi piké nɛ nó n yé nnya. Lɛ nnya kɛ Uléécaá uu íwɛ iyɛɛ íi icɔ m má nó wainɛ.] 15 Iwɛ kani topori, nó isé picélaa nɛ nó Pifarisi mpí. Nɔ́ kɛcáá kɛcáá mɛwai pikó lɛ! Ketɛ nké nnéi nɛ mínimaa kani kálɛ tɛ nɔké use unyine yɛ nɔké u pansɛsɛ nóunépirɛtiki. Nɔ́n liute piyéne m masí, ani tíyɛsɛ uu pansɛ usói nkó kaí nɛ n sá rɛ piké íwɛ tenɛcɪré kelɔ kémɛɛ íwɛ lukeise iké nóinékó n fe meté.

16 Iwɛ kani topori, nó pinyíyɛ mpí, nó nní písoicɔ n séni! Nɔ́ ye maa rɛ: Uye un Uléécaá keyɔ n sée uu nɛ wéeri rɛ u yé linyine wa, u yé fe uu lipiwai yá. Amá úyɛ un wura yɛɛ Uléécaá keyɔ-i n we n sée uu nɛ wéeri rɛ u yé linyine wa, ncéé rín we rɛ uké lipiwai riyá. 17 Nó piníri nɛ pinyíyɛ mpí! Wura nɛ Uléécaá keyɔ kɛɛ wura uyɛ m pansɛsɛ Uléécaá líkó, yo yɛɛ liketé kɛcɔpɛ ríyú má nɛ lícɔ? 18 Nɔ́ ye kɔ maa rɛ: Uye un Uléécaá keyɔ kémɛɛ kenýónsehúúpi n sée uu nɛ wéeri rɛ u yé linyine wa, u yé fe uu lipiwai yá. Amá úyɛ un inyónsɛsɛsɛ yɛɛ kehúúpi kɛcáá n lálɛ n sée uu nɛ wéeri rɛ u yé linyine wa, úu ncéé má uké lipiwai riyá.

19 Nó pinyíyɛ mpí! Iseɛ kapí nɛ n nyónsɛ api kehúúpi kɛcáá láa nɛ kehúúpi kɛɛ i m pansɛsɛ Uléécaá líkó, yo yɛɛ liketé kɛcɔpɛ ríyú má nɛ lícɔ? 20 Lɛ nnya, úyɛ un

kenyóonsehúúpi n sée uú ne wéeri, kelò kē ne lē nnéi lee kei ní we kuu sée uú ne wéeri. ²¹ Uye un Uléécaá keyo n sée uú ne wéeri, Uléécaá keyo ne Uléécaá yee kekemee ní we kuu sée uú ne wéeri. ²² Uye un keyómecaa n sée uú ne wéeri, Uléécaá riyóopitū ne Uléécaá yee rikecáá ní tū kuu sée uú ne wéeri.

²³ Iwe kani topori, nó isé picélaa ne nó Pifarisi mpí. Nò kecáá kecáá mewai pikó le. Nò ye nḗpá yo hōone, aní ne manti ne ayéhepei ncōpuri péne ani hōone awélé kefi, ani Uléécaá kuwélé kuse pa. Amá ani ye pee isé nnéi kecōpe ipíima yare nní aseí piwélaa ne usoiçō piwetu ne aseí pitiki nkó ne pikéi wa. Lē kaí pee píse re nóké n tikilē nōn pee kō ne litóçō licō nní wai. ²⁴ Nó pinyíye mpí, nó nní pisoicō n séni. Nò ye kúcerii ne nḗsō lesele, ani pee ísu ne péne ani muuni.

²⁵ Iwe kani topori, nó isé picélaa ne nó Pifarisi mpí! Nò kecáá kecáá mewai pikó le. Nò we yare mpí pee ye kehee ne kecáripí kepíre ηmane n heere api kemée yá mecō. Lē kapi ye sikemee n li ne kapi ye ní ntí ye pee liyaa-yaa le kapi n káipinkée. ²⁶ Nó Pifarisi, pinyíye mpí! Ani ye kehee ne kecáripí kémee mefóí heere, kepíre yé pee limecō sōnesi.

²⁷ Iwe kani topori, nó isé picélaa ne nó Pifarisi mpí! Nò kecáá kecáá mewai pikó le. Nò we yare rikpíí mmēle kapi míni tomé n túkei ari péé n wariye pói-pói nḗsōne mecō, nḗmpákane asoikōhō ne líkperinkpekóó lee rikemee yipaalē. ²⁸ Limecō kaní we. Nò pisoí keyu-i nyíselē te nò isé tíkilenle, nḗmpákane kecáá kecáá mewai ne mewai kópe mee nḗsinéfa-i yipaalē. ²⁹ Iwe kani topori, nó isé picélaa ne nó Pifarisi mpí! Nò kecáá kecáá mewai pikó le. Nò ye antepuye akpíí mōnle ani pepēe aseí n tíkilē akó sōnukuse ³⁰ ani pee re: Tōn pee pírókpure isoi kumúnjé kpe-i n we, ári yé pee ηmurei tóké pi rikpá tóké ne antepuye kō. ³¹ Nò pee lē nyísele ani nḗrinécúruu yámne re nò pepēe antepuye n kō sipirē le. ³² Lē nnya, ani mese nḗpinékpure mewai kópe ne kēyu mahā ne kētō-pó! ³³ Nó iwáa kpákárá nnyí! Iye kani yé wa áni yé ne nna teneciré kémee n lompō. ³⁴ Ani kō te né antepuye ne pisoí pee mewéesesōhō m má ne isé picélaa kecíre nó páme. Nó picō kō, ani picō kunapéékóó kecáá karií, ani kō nḗanáyómeyáhaalee-i picō iséí súúkee, ani kō picō nḗpá kuyu kúye-i n tikilē nōn wéékuselē. ³⁵ Lē nnya ke pē nnéi kani n kō ápi kō líka wa nkpō ní ne nó tenene, kai n kpíime usōne Apēli kémee aí ne sí Perekiya uḗmánne Sakarií kani Uléécaá keyo kémee kelò sōne ne kenyóonsehúúpi kepáápáá ní kpu kémee-pō. ³⁶ Ké aseí nó símisi re nfáani pisoí mpí pee mewai kópe mē akpanii yenne.

*Yeesu ripóo ye caai Yerusalem nnya
(Luki 13:34-35)*

³⁷ Lē memáá, Yeesu uu pee Yerusalem pikó maa re: Nó Yerusalem pikó, nò ye antepuye kónle ani kō pē ke Uléécaá uu nókenémee n tumme apare tapisí ani kóni. Melé kesē kamí péé la ké nó cápíne yare ke kucáyaha aku ye kuamérj metene kusipipi n tā líka ái ye si wa mecō ani yúlu? ³⁸ Lē nnya, Uléécaá keyo yé meḗmane n we úka úu yé n we. ³⁹ Ani kō te áni neni piyéne né kpáne líké ha ne tu kumúnjé kpe-i kani yé ha ní maa re: Uléécaá uké uyee Upíima rinyiri ne n weme rikpá!

24

*Yeesu re Uléécaá keyo yé fori
(Mariki 13:1-2; Luki 21:5-6)*

¹ Yeesu uu pee Uléécaá keyo-i léeri un tósu. Kei ke upipiretiki api péé ne u rikō re piké kememōme u nyíse. ² Amá Yeesu pōo pee pi pese re: Lē nnéi kani nní n nyáni, aseí kecáá, li sánti líké wa ripare ríka ári yé ricō kecáá n tōsilē. Linnéi mmú ye sántile líké fori téké-téké.

Lelɛɛ n nyɪsɛ rɛ ketɛ yɛ ketɛnɛ tu
(*Mariki 13:3-13; Luki 21:7-19*)

³ Yeesu uu pɛɛ sɪ uú ha Olifiyee rikúú kecáá tonɛ. Upipiretiki api kei u kálaapo api u pisɛ rɛ: A ró símisi píyɛi kai lɛ wainɛ, nɛ yo kari yé kɔ nɛ ceri rɛ mɛpópɛɛmɛ mɛɛ lɛ tu rɛ ketɛ ketɔ yɛ kɛ. ⁴ Yeesu uu pi pɛsɛ rɛ: Ani nómenécíre tɪ n̄sɔnɛ, áni kapɛ tíyɛ unyínɛ uké kuyúí nó tã. ⁵ Písoi kulúí yé sónaamɛ usɛ usɛ, api yɛ rinényíri nɛ písoi mɛyã kiraasentɛ api yɛ pi maa rɛ: Née uyɛ kɛ Uléécáa uu n wée. Lɛ kémɛɛ kapi yé písoi kulúí kuyúí tã. ⁶ Nó kɔ tɛ atɔpi yɛ nókɛnɛkúrí née ketaa-pɔ wai, amá áni kapɛ nfasimé tónɛ. Lɛ kai m pisɛ rɛ liké wa kai lɛ wai. Amá ketɔ ákɛ kahanɛ n tu. ⁷ Nsoipuri nnyínɛ yé yisi nn nsoipuri nɔɔ nɛ tɔpu, keyóɔpitɛ ákɛ keyóɔpitɛ kecɔ nɛ tɔpu, nkú nn silɔ sinyínɛ leeri, ketɛ ákɛ silɔ sinyínɛ yɛnɛsi. ⁸ Lɛ nnéi yɛ wɛ yarɛ kɛ mɛmárenlɔ amɛ yɛ unósi pikéhɛ n kóraanɛ. ⁹ Pɛé uyɛ-i kɛ písoi api yé nó kpísi api nópinélaárɔ anipɛ-i wai, api íwɛ nó wai api nó kóni. Isoipuri nnéi ii kɔ né nnya nóinépurɪ yulu. ¹⁰ Kei kai yé pɛɛ písoi mɛyã nɛ kelólémɛ ha, api pɛɛ n yámmɛntɛnɛ, api pɛɛ ipuri n yúinnɛ. ¹¹ Antepuyɛ nɔɔmɛ kulúí yé léemɛ api písoi mɛyã kiraasentɛ. ¹² Mɛwai kóɔpɛ yé kényu mahã, písoi mɛyã nla nn pɛɛ hásu. ¹³ Amá úyɛ un tinkáhá-káhá nɛ kɛtɔ-pɔ Uléécáa yé uriyu lɔ. ¹⁴ Uléécáa iyɔɔpi Nsimé Kɛcɪrɛ mɛɛ ketɛ nnéi kecáá kóónúnɛ isoipuri nnéi iké kɔ. Lɛ mɛmáá, n̄pá yo ketɔ ákɛ pɛɛ tulu.

Iwɛ píima mɛkamɛ
(*Mariki 13:14-23; Luki 21:20-24*)

¹⁵ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá rɛ: Antepu Taníyɛɛli yɛ pɛé maa rɛ kumúnɛ kunyínɛ yé kam áni ncaai píima mɛɛ yɛ n cókoi yɛnu nn kelɔ sɔnɛ riyíki-i tũ. Uyɛ un nsímé mmɛ n keɛ, uké musí uké liasei kɔ. ¹⁶ Lin lɛ n wa, pɛpɛɛ Yutee ketɛ kémɛɛ n̄ wɛ piké wuri api ayóɔpɛ taá. ¹⁷ Uyɛɛ yé ha kulee ipiraa kecáá n̄ wɛ, uké wuri úu kapɛ rɛ uké nkɔpáni kukɛmɛɛ lomɔ uké linyínɛ kpísi uké nɛ ripɛnɛ. ¹⁸ Uyɛɛ kecarɛ-i n̄ wɛ, úu kapɛ nkɔpáni rɛ uké wurimɛ uké kény-i uketukanka kpísi. ¹⁹ Iwɛ kɛ pifani nɛ pimáreni apí ha siyáa sɛ-i topori. ²⁰ Ani nɛ Uléécáa tɛ tɛ úu kapɛ tíyɛ itóó iyɛ iké nnyiyɛ kumúnɛ née kɛwɛntɛyaa ketúnɛ ró léemɛ. ²¹ Iwɛ píima iyɛ kɛ sisoipipi asi kumúnɛ kpɛ-i n lenɛ icɔ íi píkai léémɛlɛ hái ketɛ kekoraanɛ-mɛ nɛ nɛni-mɛ, iicɔ íi kɔ píkai léeri. ²² Uléécáa unsá pɛɛ síwɛyaa sɛ n hasi, úka úu yé pɛɛ nfáa yɛ. Amá pɛ kuu n wée nnya, u yé siyáa sɛ hasi. ²³ Lɛ nnya, úyɛ un nó m maa rɛ: Ani ripái, nté kɛ Kirisi uú wɛ née uyɛɛ nkó nté-pɔ áni kapɛ n̄murei. ²⁴ Pikirisi nɔɔmɛ nɛ antepuyɛ nɔɔmɛ yɛ leerinɛ piké mɛmáre píima lesɛ piké nyíse, piké kɔ mɛwaisaŋa wapisi hái lin pɛɛ kufɛɛ n wɛ, pin yé fe ricuruu api pɛ kɛ Uléécáa uu n wée kiraasɛ. ²⁵ Ani léise rɛ nɛ pisímé nó li masilɛ. ²⁶ Lɛ nnya, pin nó m maa rɛ: Ani ripái, uyɛɛ nkó kucɛsi kóima-i, áni kapɛ ha. Née pin nó m maa rɛ: Ani ripái, uyɛɛ nkó kulee-i pékaalɛ, áni kapɛ n̄murei. ²⁷ Yarɛ kɛ kekónɛtɛhɛ ákɛ yɛ nní keléécáa-pɔ n léemɛ ákɛ mɛyéne mɛsɛ yɛéri ketunɛleemɛ-pɔ aké nɛ sɪ ketunɛlolé-pɔ, limɛcɔ kɛ Usoi Kɛpipi ákɛ sánti. ²⁸ Li wɛ yarɛ kapi yɛ m̄ maa rɛ: Kei kɛ isarɛ kóɔpɛ ii n̄ wɛ, kɛ áyemɛekú aa yɛ cápínɛ.

Usoi Kɛpipi mɛkamɛ
(*Mariki 13:24-27; Luki 21:25-28*)

²⁹ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá rɛ: Síwɛyaa sɛ metómpɔ kɛ itunɛ íi sɔmaanɛ, iwáre ii metéi paa, awárepi aa keyómɛcaa-pɔ poroiri, linɛnɛ-nanɛ lɛɛ keyómɛcaa-pɔ n̄ wɛ ai mɛyã yɛnɛsi. ³⁰ Linyínɛ ai pɛɛ keyómɛcaa-pɔ nyíse rɛ Usoi Kɛpipi yɛ nyahaimɛɛ. Kei kɛ ketɛ nnéi kecáá isoipuri ii yé pɛɛ itu lɔ. Api pɛɛ Usoi Kɛpipi yɛnu, kɛn ahopɛ kecáá wɛmɛ nɛ kennanɛ nɛ kemɛyɔɔpi. ³¹ Api pɛɛ rináatɔŋ maa tɛnsɛ, uu pɛɛ upitumɛ ketɛ awélé nnéi kémɛɛ túmɛi. Api pɛ kuu n wéekekɛ ketɛ nké nɛ kekɛtɔ-pɔ cápínɛ.

Kúfikiyee kecáá icélaa
(*Mariki 13:28-31; Luki 21:29-33*)

³² Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Ani kúfikiyee kenyárū icélaa kutu rico. Ku ye kun ilése ηmú n wairi, μερεί μεν n leeri, nɔ ye mese ne mese ceri re kupii ye nyahaimele. ³³ Limecɔ kaí we. Nɔn piyei lē nnéi mmē n yē lin n wai, ani ceri re Usoi Kepipi ye nyahaimele, un tinɔnɔ ne kólē. ³⁴ Asei kam símisi: PISOI kunai nkú áku tósune kelenē, nní nnéi liké ne ní kam. ³⁵ Ketē ne keyóme yé tási, amá anénɔ́ áa metóné má.

Uléecaa ηmane yeε nípá yo ketɔ nyu
(*Mariki 13:32-37; Luki 17:26-30; 34-36*)

³⁶ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: Amá in ketē metene nkó, úka úu likeyaa kē nēe liitunē iyē nyu, nípá piléecaatumē pēe keyómecaa ní we nēe Uléecaa Kepipi ricuruu. Amá Usáa mecire yeε nyu. ³⁷ Kumúné kpe-i ke Usoi Kepipi aké ha m pēeri, li ha waine yare kai Nowee nfaa kēmeε n wa mecɔ. ³⁸ Nní kaí pēe Nowee nfaa kēmeε wa: Keyáa kē ke míni amé pēe ketē nnéi rińfe keké kelenē n tu, pISOI ye pēé wele pin le pin níru, pin sóonne, pin pisipipi pila ne pinósi pasii hái ne keyáa kē ke Nowee uu kutákai kēmeε n lompo. ³⁹ Api nkpáni ríka musí, míni amé ha ne weri amē pinnéi muuni. Limecɔ kaí ha waine pēé uyε-i ke Usoi Kepipi aké ha m pēeri. ⁴⁰ Pitisi pité yé likumúné kpe-i kecare-i n we, ai use kpíipɔ ai ucɔ yá. ⁴¹ Pinósi pité yé n we pin nam, ai use kpíipɔ ai ucɔ yá. ⁴² Lē nnya, áni kape lɔpile, li we re áni nyu keyáa kē ke Nónépiima uu m pēerine. ⁴³ Ani rísone kó te úyɔsaa un ye pēé n nyu itunē iyε-i ke uyaa uu kesine n sónepo, u yéé pēe n nyánile úu yé tíye uyaa uké keyɔ-i lompo. ⁴⁴ Lē nnya, nóké nómenécíre mesére n cápinelē nɔn ne mé. Kumúné kpe-i káni ne m músu ke Usoi Kepipi ake pēeri.

Ukeikó sɔne ne ukeikó kópe
(*Luki 12:41-48*)

⁴⁵ Yeesu uu pēe upipiretiki pise re: Wóo ukeikó yeε aseI n tíkile un kɔ mesɔho má? Uyee ukeikó uyē ke úyɔsaa uu ye ne keyɔ rin-yá re uké ke m paílē, uu ye upikeicɔ iluke rísone wai yare kai m pise. ⁴⁶ In te úyɔsaa ye ukeikó uyē leeme un mesei upikei kecáá we, u únarekome le! ⁴⁷ Ké aseI nó símisi ani kóm te úyɔsaa uyee ne ulikó nnéi ukeikó yáne re uké likecáá m paílē. ⁴⁸ Amá in te ukeikó kópe lo, u yé ukefa-i maa re: Unéyɔsaa úu mekeε sónti. ⁴⁹ Uu pēe upikeicɔ ipépi loni, u ne pítapome api pēé n le pin níru. ⁵⁰ Keyáa kē ne itunē iyē ke ukeikó uyē úu ne m músu kēmeε ke uuyɔsaa uú ha sónti. ⁵¹ Kei kuu yé pēe ukeikó uyē lakase uu íwe u wai yare kapi ye kecáá kecáá mewai pikó n wa mecɔ. Kei kuu yé n tēni un iní takai.

25

Pikpére kefi pinyine kenyárū

¹ Yeesu uu kɔ upipiretiki pimáa kpá re: Lē nnya, Uléecaa iyɔopi yé ha n we yare nsímé mmú: Pikpére kefi pinyine pēe keyáa yisi re piké unmánē unyine yeε pinósikpiké ní la merí. Api sífiráa kpíkési apí ne péne. ² Pikecɔpe pinupū pēe piníri, pinupū picɔ pisɔhɔ. ³ Ke piníri mpí api pisifiráa n kpísine, ápi simekpo méka mecɔ iyaa wa piké ne ripéne, ⁴ amá pisɔhɔ pɔɔ pisifiráa me súúkeε api kɔ mecɔ sinúnipi-i wai apí ne péne. ⁵ Ke unmánē uyē uú ne pikáme n nánaisē, nnɔ nn pi yáái api lɔpilente. ⁶ Ke kesine ake m pi, kecááila aké lelu re: Unmánē uyee nní weme! Ani leepɔ ani u tēpei! ⁷ Pikpére pē nnéi api yisi api pisifiráa pinyóonsente loni. ⁸ Piníri mpí api pēe pisɔhɔ pē maa re: Ani nómenékpo mē tó he, sírfiráa ye lalē siké kpí. ⁹ Pisɔhɔ pē pɔɔ re: Eehei! Me ne tó risále, áme tise tóké nó he. Li kutási we nóké piyái kēmeε ha ani kei nómenékó lɔlu. ¹⁰ Kumúné

kpε-i kapi pilale n tósu, uηmánε uyē un tuiiri, u ne pinupū pepεε pimεcιre n cápinelē pin ne u mé api kesē kulee kpε-i kapi pinósikpiké anyá n wai loni, ihánaa ii hánaapó. ¹¹ Likεpιre, pikpεre niri mpí póo tuiiri api cáai re: Upíima, a ró hánne! Upíima, a ró hánne! ¹² Kei ke uηmánε uyē uu pi maα re: Ne la ké aseí nó símisi re ám nó nyu! ¹³ Yeesu uu pεε kpá re: Lē nnya, nnō rín we. Li we re áni nyu keyáa kéye néε ituηε íye-i kam sónti.

Pikeikó pitaani pinyine kenyárū
(Luki 19:11-27)

¹⁴ Yeesu uu kó upipiretiki pimáa kpá re: Ulécaα iyóopi yé ha n we yarε nsímé mmú: Utisi unyine yεε pεε ncée pihápe la, uu upikeikó sélei uu umεmá pianipe-i wai. ¹⁵ Uu use wura mεwóopipi sipehepi sinupū pa, uu ucó wura mεwóopipi sipehepi sité pa, uu utáánū wura mεwóopipi kepehepi kesε pa. U mpá úye nnaηε ne musile uú ne lē kai m pise u pa, uu pεε yá uu tómpó. ¹⁶ Ukeikó uyεε wura mεwóopipi sipehepi sinupū ní yósi uu mεse ne mεse siwóó sē kpísi uú ne kpéense, uu wura mεwóopipi sipehepi sinupū sicó kuláa yenu. ¹⁷ Uyεε wura mεwóopipi sipehepi sité ní yósi póo kó limεcó wai, uu wura mεwóopipi sipehepi sité sicó kuláa yenu. ¹⁸ Amá uyεε wura mεwóopipi kepehepi kesε ní yósi póo ha kuhóre túni uu ukeisaa siwóó sē pésu.

¹⁹ Kai siyáa sité n wa, piukeisaa uu kúiri uu re piké ulikó kéē uké yé. ²⁰ Ukeikó uyεε wura mεwóopipi sipehepi sinupū ní yósi uu ukeisaa keyúri nyósópó ne wura mεwóopipi sipehepi sinupū féé sicó, uu re: Wura mεwóopipi sipehepi sinupū kaá pεε né pa. Aa yēε, Upíima? Wura mεwóopipi sipehepi sinupū sicó ye nsí kam kuláa n yé. ²¹ Uukeisaa uu u maα re: Ne pakare! Pó ukeikó sone ne aseí ute le. Likáripikó-i kaa nní wa lē kai m pise. Lē nnya, né limáa-maa pó rimúise. A lomme tóké anyá li. ²² Ukeikó uyεε wura mεwóopipi sipehepi sité ní yósi póo kó nyósópó uu re: Wura mεwóopipi sipehepi sité kaá pεε né pa, Upíima! Aa yēε? Wura mεwóopipi sipehepi sité sicó ye nsí kam kuláa n yé. ²³ Uukeisaa uu u maα re: Ne pakare! Pó ukeikó sone ne aseí ute le. Likáripikó-i kaa nní wa lē kai m pise. Lē nnya né limáa-maa pó rimúise. A lomme tóké anyá li. ²⁴ Ai nkpeni yá uyεε wura mεwóopipi kepehepi kesε ní yósi. Uyē póo kó nyósópó uu re: Ne nyule Upíima re mepókó áme kusa pólú. Kεcare ke-i káa n lukesi kaa ye kpasi. Kei káa n fó kaa ye kpéē. ²⁵ Lē nnya ke iwame ii né wa am ketē kémεε sipówóó kúlesi. Aa yēε! Sipówóó see nsí, a yósi! ²⁶ Kei ke ukeisaa uu rinóo u pese re: Pó ukeikó kópe ne ukánsoi le! Kaa lē n nyu re kεcare ke-i kám n lukesi kam ye kpasi. Néε kei kám n fó kam ye kpéē. ²⁷ Pó yεε pεε sinéwóó ne kεwóófore piyekei hale, am péé ha pεeri am sinéwóó sē yósu ne sikulaa. ²⁸ Ukeisaa uyē uu pεε pikeikó picó maα re: Ani mεκεε wura mεwóopipi kepehepi kē uanipe-i yósi ani nkó yεε nní wura mεwóopipi sipehepi kefi m má kpá. ²⁹ Li we re nkó yεε meyá m má kapi ye pípa rikpá aí ne u fuu, amá nkó yεε úu líka m má, pi ye lē kuu m músu re u má ricurruu u yósilε. ³⁰ Amá ukeikó nkó yεε úu nní líka n yóriye likó leε re ani u tí ani ketahai-mē kuηmaha-i u sápo. Kei kuu yé n téni un iní takai.

Usoi Kepipi ye sóntile keké ne pisoι túhaane

³¹ Yeesu uu kó pimáa pi kpá re: Keyáa kē ke Usoi Kepipi aké ha kemmule kémεε n sónti ne pilécaatumε nnéi, keriyukóótū kεcáa kaké ha tonεne. ³² Ketē nké kεcáa isoipuri nnéi yé ha kekeyu-i n cápinelenle, ake pεε pisoι ne pipicó kóólene yarε ke useesé uu ye isáη ne ipoi n kóólene. ³³ Uu pεε isáη ukuluke-luke-mē wai uu ipoi ukumii-mē wai. ³⁴ Kei ke uyóopi uu yé pεε pepεε ukuluke-luke-mē ní we maα re: Nó mpí ke Unésáa Ulécaα uu nní rinkpá, ani kam ani iyóopi kuu hái ketē kekoraane-mē n yekeilē un ne nó mé yósi. ³⁵ Li we re nkū ye né wale, ani

nwóoweni mēpipi afēetaani kēeni api u múfse. ¹⁶ Kaí ne kei n kpisi, Yutasi uu pēe icēe n wēēsi uké ne Yeesu pianipē-i n wa.

Yeesu ne upipiretiki ye nkpō meló anyá iluke le
(*Mariki 14:12-21; Luki 22:7-14, 21-23; Yohani 13:21-30*)

¹⁷ Anyá nyē-i kapi ye akpónó nyēe áa pite m má n li keyaa foí ke Yeesu pipiretiki api ukékúrí hápō, api u pise re: Yei kaá la táké anyá nyē iluke pō wa? ¹⁸ Uu pi pēse re: Ani kuyu-i kōó keyō-i hapō ani u maa re: Ucélaa ye re unkpō itunje ye tulle. Kēpōyō-i ke u ne upipiretiki api sōnti piké nkpō meló anyá li! ¹⁹ Upipiretiki api mēsei lē kuu pi m ma wai, api nkpō meló anyá iluke wai. ²⁰ Kai nnyóó ní wa, u ne upipiretiki kefi ne pité pē apí tone api iluke n le. ²¹ Keluke ke-i kuu pi maa re: Asei kecáá, ké nó símisi re nókenécōpe unyine yé né tí uu pinélaarō anipe-i wai. ²² Kuu lē m ma, upipiretiki apōō aa mēyíkíyiki caai api use use u m písei re: Upíima, yare né nēe? Ucō uu kō re: Upíima, yare né nēe? ²³ Kei kuu pēe pi pēse re: Tó ne uyē tōō nní ricáripí rise-i n le yēe sōnti uké pinélaarō anipe-i né wa. ²⁴ Usoi Kēpipi ye ketē nké kecáá tósule yare lē kai Nléécaasimé kēmēe kekēcáá ní wólaalē mēcō. Amá uyēe piláarō anipe-i ke n waine ye íwe toporile. Li kutōsi we ápi kape pēe liute m mari. ²⁵ Yutasi yēe piláarō anipe-i u n waine pōō pēe u pise re: Yare nēe pēe lo nēe, Upíima? Yeesu uu re: Yare kaa nní m ma.

Yeesu nkpō ne umeyise piléise inyeki
(*Mariki 14:22-26; Luki 22:14-20; Korēnti Foí, 11:23-25*)

²⁶ Ke Yeesu ne upipiretiki api lē n tū pin iluke le, uu kukpónó kpisi uu kukēcáá Ulééca pōōnēse uu ku kpókōrine uu pi pa uu re: Inépije ye nnyí, ani yōsí ani li. ²⁷ Uu lē mēamá kēpōripi kpisi uu kekēcáá Ulééca pōōnēse uu pi pa uu re: Ani yōsí ani nónnénéí n ntí. ²⁸ Mēnyē ye mmé mēe n kōōnu pisoí mēyā nnya re Ulééca uké piakōpe pi sárei. Mēnyē mē kaí ne ritiki Ulééca uú ne pisoí séi re u ne pē piké kómēine. ²⁹ Ké nó símisi re kaí ne nēni rimpá, ám aléepipi pita mpí piniré kpáne liké ha ne tu keyáa kē ke tó ne nnó ari yé ha kō píta fale Unésáa iyōōpi kēmēe ní ntí. ³⁰ Kuu lē písímé pi m masí api pēe ipakare siyome n yom pin pakarente, api wai api yisi api Olifiyee rikúú taá.

Yeesu ye símisi re Piyēe yé kēsi re úu u nyu
(*Mariki 14:27-31; Luki 22:31-34; Yohani 13:36-38*)

³¹ Kei ke Yeesu uu pēe upipiretiki maa re: Nó nónnénéí kesine nké né ηmeriye ani wúrunkēe. Li Ulééca ritelé-i wólaalē te: Né useesé kpu, kuseele isēe nnéi ii kpíi. ³² Yeesu uu kō kpá re: Amá nēn piyei nkpō kēmēe piyise m masí, né ha Kalilee ketē-pō nó m mē. ³³ Piyēe uu rinóō yōsu uu re: Mpá pisoí nnéi pin pōō nnya kelólé n yē, né ám yé pí kai loó. ³⁴ Yeesu uu u pēse re: Asei kecáá, ké pō símisi re pō kesine nké cire kesi metaani re áa né nyu, icá ii kelene kooi. ³⁵ Kei ke Piyēe uu pēe u maa re: Mpá lin nkpō ye mu, tó ne mpō táké kesé kpu, ám kunηmeriye pō we. Pipiretiki nnéi api limēcō male.

Yeesu ye Ketisemanee-pō keyómē yáási
(*Mariki 14:32-42; Luki 22:39-46*)

³⁶ Lē mēamá, Yeesu ne upipiretiki api kelō kenyine kapi ye n sēe re Ketisemanee kēmēe tuipō. Uu upipiretiki maa re: Ani nté n tū néeké rinyōsó ké ha keyómē yáási. ³⁷ Uu Piyēe ne Sepetee pinmáne keté kpisi uú ne péne. Nfasimé píima ne mpōōcaai nnyine nn pēe u tini. ³⁸ Kei kuu pēe pi maa re: Tinépōō ye caailēnle hái lin ne nkpō mēnyine we. Ani nté n tū, áni kape lōpile, táké kesé n nyáni. ³⁹ Kei kuu nkáripí ne ketaa pi wa, uu wúla uu kēyu ketē kipi uu Ulééca yáási re: Unésáa, pō fe aa mpá yo wai, a ne ntóōsi kēpōripi nké ketaa né wa.

Mpá ne lã, kape menéþóla wa, amá meþóká wa. ⁴⁰ Kuu piyómeyáhaa ní masí, uu upipiretiki pẽ kémee peepo, uu pi læpo pin lóni. Uu pee Piyee pise re: Lã nnya, áni nkþáni fe tó ne nnó tóké kenampi kesee kesé n nyánii? ⁴¹ Ani n tũ non nyáni non keyóme yáasi áni kape ne pipeikee kémee ní loó nnya. Li kesoiþipi ripóo we re keké ye lisone wa, amá ke pee rinárei mále.

⁴² Uu kó melírũ nkáripí ne ketaa pi wai, uu kó Uléecaa yáasi re: Unésáa, in te áa yé ñmurei ntóosi keporipi nké keké ne ketaa né wa re ne meníré ke mále, meþóla meké wa. ⁴³ Uu peeri uu kó pi læri pin lóni, likumúnjé re piinipee ye mulésile. ⁴⁴ Uu kó metáánũ piyise kpá uú ne ketaa pi wai, uú ha kó mese mē ne Uléecaa téni ⁴⁵ uu pee kó upipiretiki kémee peepo uu pi maa re: Nénte nò nkþéni lónile non wéntelē? Itunje ye nkþéni tule re piké Usoi Kepipi tí piké pikóþekóo anipe-i wa. ⁴⁶ Ani yisi tóké u tépei. Uyee né n kpísine uké pikóþekóo anipe-i wa ye nyahaimele.

Yeesu metine

(Mariki 14:43-50; Luki 22:47-53; Yohani 18:3-12)

⁴⁷ Ke Yeesu uu lã ní we un símisi, upipiretiki kefi ne pité pẽ keþape use kapi ye n sée re Yutasi un tuiþo ne risoiwuí, atéhe ne apúnipi an muleilē. Pepee ye Uléecaa inyóonse n wa piwéese ne Pisuiþi piwéese pee lã pi tumpo. ⁴⁸ Yutasi uyee pee pianipe-i Yeesu n waine ye pee risoiwuí céesile lã kapi yé ne Yeesu n céri piké tí. Uu pee pi maa re: Nen ha úye rimpira amí u yáasi, uyee lo. Ani u tí. ⁴⁹ Kuu n tuiþo, uú ne Yeesu kémee n sairilē uú ha u maa re: Ne pó yáasi, Sáa! Uu pee u þira uu u yáasi. ⁵⁰ Yeesu uu pee u maa re: Unésáne, a pikéi pẽ kaa piwai ní ka mekee wa! Kei ke pẽ api pee cápíneþo, api Yeesu tini api múlú. ⁵¹ Kei ke Yeesu upiretiki use uu risaþo uu ritéhe kpeéu uu Uléecaa usina ukéikó kutu serí. ⁵² Yeesu uu u maa re: A ripótéhe tē tikukai-i peþepo. Li we re pẽ nnéi pee ne ritéhe n kóni, titéhe kapi ye kó ne pẽ kpu. ⁵³ Aa nyu re nen pee nté Unésáa m pise re uké né lémmee, u yé pee nté nní piléecaatumee né pame ai inoþ kefi ne ité fáauu? ⁵⁴ Nen nkþéni lã n wa, li yé pee mmē kapi nní Uléecaa ritelē-i n wói re nní kai nní n wai kai pise re liké wa kecáa ritikii?

⁵⁵ Yeesu uu pee þisoi pee n cápínelē maa re: Nò atéhe ne apúnipi ne pitíne né ka yare usoi kpááree unyine kani pitíne ka. Mpá keyáa kéye ke tó ne nnó arí pee Uléecaa keyo-i we nen céési, áni né tí. ⁵⁶ Amá lã ke antepuyee api Nléecaasimé kémee n wói liké ne n wa nnya kai lã wa. Kei ke upipiretiki nnéi api pee u ñmeriye api wuru.

Pi ne Yeesu ketúhaane þiima-i ha

(Mariki 14:53-65; Luki 22:54-55, 63-71; Yohani 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Pepee Yeesu n tí ye pee u kpísile apí ne Uléecaa usina Kayifu keyo sí. Kei ke isé picélaa ne Pisuiþi piwéese apí pee cápínelē. ⁵⁸ Piyee uu ketaa-po Yeesu n tikilē uú ne Uléecaa usina keyoþape tulu, uu lompó uu piméré kekúrí tone un ne mé uké yé lã kai yé ne kété ní kpu.

⁵⁹ Pepee ye Uléecaa inyóonse n wa piwéese ne pitúhaane þiima nnéi api þisoi wéési pee yé Yeesu ne nsímé rinkpára piké ne u ní kpu nnya. ⁶⁰ Þiseérakóo nòome api cápíneþo. Mpá ne lã, apí nka yē piké ne u rinkpára. Kai yé rinkpáse, pitisi pité þinyine apí hapo ⁶¹ apí re: Usoi nkó ye maa re u yé fe uu Uléecaa keyo foru uu siyáa sitaani ne þimóme ke peþe. ⁶² Kei ke Uléecaa usina uu pee yisi uu u maa re: Nsímé mmú nnéi ke þisoi mpí apí nní keþócaa n símisi kémee, ní-ye kaa yé þóké peþe? ⁶³ Yeesu uú n séélē léké-léké. Uléecaa usina uu pee u maa re: Ne la re a Uléecaa yee n nyáni rinyiri sée áa ne wéeri, in te þó ke Uléecaa uu wéee. Néee þóo Uléecaa Kepípii? ⁶⁴ Yeesu uu u peþe re: Lã kaa nní ma. Limemáa, né kó nó rinkpáse re kaí ne neni n kpísi, nó Usoi Kepipi yē ken Uléecaa, rinaþe nnéi ute

kuluke-luke-mē kēyukōtōne-i tū. Nō kō u yē un keyómecaa-pō ahopē kecáá tū un nē wemē. ⁶⁵ Kei ke Uléecaa usina uu pēe uricuruu ilū kuu n tanaalē cēérii ai nyíse re li u tósile hái. Uu pēe re: Uléecaa ηmaa kuu nní lámaankēe. Ai nkpáni nkpéni pise re tóké píseérakós pinyine wéési. Nórincúruu ye alé kuu Uléecaa n lámaankēe konle. ⁶⁶ Lē nnya, íye kani músu? Api u pēe re: Li nē sá re piké u kpu. ⁶⁷ Api pēe meta kēyu-i pitúkente u loni. Api akpini u tini, picō api sipese u kápáá ⁶⁸ api ye pēe re: Pó ke Uléecaa uu n wéē, a ηmōinu aa ró símisi nké te wóo pó pi?

Piyee ye kesi re úu Yeesu nyu

(Mariki 14:66-72; Luki 22:56-62; Yohani 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ke Piyee uu kei lē tipoo-i n tū, unósi keikó unyine uu léepō uu kei u léepō uu u maa re: Nē póo lo! Pó nē kō pēe Kalilee ukó Yeesu uyē tikilenle. ⁷⁰ Uu pinnéi inipēe iye-i késu uu re: Nē ám nyu ní-ye kaa símisi. ⁷¹ Uu limemáá yisi uu rinōnō-mē sí. Unósi keikó ucō póo kō kei piyéne u kpá uu pēpēe kei n cápinelē maa re: Nkó pó nē kō pēe Nasareti ukó Yeesu uyē tikilenle. ⁷² Piyee uu kō pikēne kpá uu wéeri re: Am usoi nkó nyu.

⁷³ Liké nē rinsáse, pēpēe kei ní we apí nyōsōpō apí nē u kō apí u maa re: Asei kecáá, pō písoi pē use le. Mepósímé kémēe kai lē nyíselē. ⁷⁴ Kei ke Piyee uu kési ηmaa uú nē ketē kpēeni uu wéeri re: Nē Uléecaa, ám usoi nkó nyu. Mese nē mese, icá ii kooi. ⁷⁵ Piyee uu rinōo tē ke Yeesu uú pēe u ní ma léise re: Icá iké kelenē n kooi, pó kesi metaani re áa né nyu. Kei ke Piyee uu léepō uú nē mpōōcaai tēni.

27

Pi nē Yeesu Pilati kémēe ha

(Mariki 15:1; Luki 23:1-2; Yohani 18:28-32)

¹ Kai kóso n weesi mmare mare, pēpēe ye Uléecaa inyōonse n wa piwéése nnéi nē Pisuifi piwéése api rinōo rise wai re piké Yeesu kpu. ² Kei kapi pēe u paasi apí nē Rōm uyōōpi Pilati léepō.

Yutasi nkpō kecáá nsímé

(UPM 1:18-19)

³ Yutasi yee Yeesu n kpísi uu piláarō anipe-i wai uu yénu re pi la piké Yeesu kpu. Ai u cōη, uu ukefa-i tēni uu nwóōweni mēpipi afēetaani mē kpísi uú nē pēle uú ha pēpēe ye Uléecaa inyōonse n wa piwéése nē Pisuifi piwéése pē pa. ⁴ Uu pi maa re: Nē akōpē wale. Nē usoi yee úu líka n caai yáá am pa api kōpu. Pē api u pēe re: Mpókó ye mmē! Ai nē tó yē! ⁵ Uu pēe siwóo sē kpísi uu Uléecaa keyō-i sá, uu sí uú ha umecire níηme wai. ⁶ Pēpēe ye Uléecaa inyōonse n wa piwéése api siwóo sē híni api re: Kai nní ménye kewóo nnya, ncée rín irósé kémēe we re piké Uléecaa keyō kuwóotakai kémēe ke waipō. ⁷ Api kómēine api pēe ke kpísi apí nē utúhumōme kémēe ketē lolu re piké ye kei písane kulesi. ⁸ Lē nnya kaí nē kei n kpíime nē nēni-mē, pi ketē kē sélei re: ménye kecare. ⁹ Lē ke antepu Yeremii uú pēe Yeesu kecáá ní ma uu Uléecaa nsímé ritelé kémēe wólu kai wa re: Pi nwóōweni mēpipi afēetaani mē kpísile. Mē ke Isirayēli pikó apí musí re pi yé ukecáá hééle.

¹⁰ Apí nē utúhumōme kémēe ketē lolu. Lē ke Upíima uu re ké pi símisi.

Pilati ye Yeesu nsímé píseise

(Mariki 15:2-5; Luki 23:3-5, Yohani 18:33-38)

¹¹ Kapi uyōōpi Pilati kémēe nē Yeesu pitúhaane ní ha, uyōōpi uyē uu u pise re: Póo Pisuifi uyōōpii? Yeesu uu rinōo u yósu re: Mmē kaa nní ma. ¹² Amá ke pēpēe

ye Uléécaá inyóonse n wa piwéése ne Pisuiifi piwéése apí ne nsímé u rinkpárá, úu ríka pi pèse. ¹³ Kei ke Pilati uu pée u pise re: Aa mmē kapi nní ne pó n kparai kómēi, née? ¹⁴ Uu kō lē n séélē úu ríka pèse. Ai pée Pilati píri wai.

*Pi túhaane at tone re piké Yeesu kpu
(Mariki 15:6-15; Luki 23:13-25; Yohani 18:39-19:16)*

¹⁵ Mpá nkpō melóó anyá áye, Pilati yèè ukpantiikó uyē ke risoiwuí ari ní la uké lese akpanii kémēe lésele. ¹⁶ Utisi unyine kapi mpá yei n nyu ye pée anyá kumúnjé kpe-i akpanii kémēe welē. Pi ye u sée re Yeesu Parapasi. ¹⁷ Pilati uu pée písoi pée n cápinelē pise re: Yeesu Parapasi ne Yeesu kapi n sélei re Kirisi kecōpe, úye kaní la ké akpanii kémēe lese? ¹⁸ U pée nyule ηmaa rísonē re nfaṗole nnya kapi Yeesu uanipe-i wa. ¹⁹ Pilati un kei lē ketúhaane ke-i we, liké ne rinsáse, uunōsi uu písoi tumpō re piké u maa re: Usoi nkó úu ncaai ríka wa. A unsímé kémēe apónípe mahā. Ne kesine nké uyē nnya keláre kópe kenyine kémēe íwe lile hái.

²⁰ Pēpēe ye Uléécaá inyóonse n wa piwéése ne Pisuiifi piwéése pin likumúnjé kpe-i písoi pitálaanke masí re piké Pilati símisi re uké Parapasi akpanii kémēe lese uu Yeesu pó kopu. ²¹ Uyóopi uu pipise pi kpá re: Piketé kecōpe, úye kaní la ké lese? Api u pèse re Parapasi lo. ²² Ké íye Yeesu kapi n sélei re Kirisi pó wa? Api pinnéi u pèse re: A kunapéékóó kecáá u kariii! ²³ Kei kuu kō pipise pi rikpá re: Ncaai ní-ye kuu mpíi wa? Api pée sicááila nákiíse ηmaa re: A kunapéékóó kecáá u kariii! ²⁴ Ke Pilati uu n yé te mpá un ne n símisi, ái nkpáni líka yoriyene, iwóó in meníne meyá cālē, uu míni kpísi uu písoi nnéi inipee-i anípe nale uu re: Ai née ncée he re piké usoi nkó yeé úu ncaai ríka n wa kpu. Nónnέkó ye mmē! ²⁵ Písoi pée n cápinelē nnéi api u pèse re: Eeē! Tó ne sirówá tóké unkpō ncōni n te! ²⁶ Kei ke Pilati uu pée akpanii kémēe Parapasi pi lese, uu tíyese api Yeesu iséi súúkke, uu pi u pa re piké ha kunapéékóó kecáá kariii.

*Pisóóca ye Yeesu kecáá nyáni
(Mariki 15:16-20; Yohani 19:2-3)*

²⁷ Uyóopi pisóóca api Yeesu kpísi apí ne kei kapi ye n túhaane lomṗō, pisóóca nnéi api kei u kálapō. ²⁸ Api ilū u mahani api kukpélenku wéé u tani. ²⁹ Api pée sinípeleépi rikōη parii api u kipise, api kō kenaapi kunípe luke-luke-mē u múíse. Api pée ukeyu-i wúla api sénnyi api re: Tō pó yáasi, Pisuiifi uyóopi! ³⁰ Api pée meta u n tókente. Api ye kō kenaapi kē kpísi apí ne ríyu kecáá u pepu. ³¹ Kapi nnyei u m masí, api kukpélenku u mahani api uilū pitane u pèse apí ne kunapéékóó kecáá pikarii u tómpō.

*Pi Yeesu kunapéékóó kecáá kariii
(Mariki 15:21-32; Luki 23:26-43; Yohani 19:17-27)*

³² Kapi kuyu-i n léeri pin ne Yeesu pikarii tósu, apí ne Sirēni ketē utisi unyine sáne. Pi ye u sée re Símoó. Api rínanē ne Yeesu kunapéékóó u cōnse. ³³ Api pée ha ne kelō kenyine tulu. Pi ye kei sée re Kōlikōta. Liasei re: Kúyu Kōηoo kelō. ³⁴ Api píta ne pite tule-tule pinyine cōhōne api u pa re uké n ntí. Uu lélé uu yúlu re úu nírunē. ³⁵ Api u kpísi apí ha kunapéékóó kecáá kariii, api panai apí ne pimēcōpecire uilū hōnente. [...] ³⁶ Api pée kei n tū pin u mē. ³⁷ Api kekpenkpélepi kenyine kecáá wólu lē nnya kapi u ní kpu api kunapéékóó-i uriyu kecáá kariii. Pi wōi re: Nkó yeé Yeesu, Pisuiifi uyóopi. ³⁸ Api pée kō limemáá písoi kpááree pité pinyine kesé kariii, ucō ukuluke-luke-mē ucō ukumii-mē apí ne u kō.

³⁹ Picéetōηé api u lámaanke api ríyu m pōuli. ⁴⁰ Api ye u maa re: Póó ye Uléécaá keyō n forii aa siyáa sitaani ne pimóme ke pèse, pōn mēsei Uléécaá

Κεπιπι, a nkpéni ripóyu lo aa kunapéékóó kecáá súiri! ⁴¹ Πεπεε γε Uléécaá inyóonse n wa piwéése ne isé picélaa ne Pisuiifi piwéése póo kó limécó kecáá u nyánei api ye ne maa re: ⁴² U picó yoriyentele amá úu पेε fe uké uricuruu yoriye! Nénte Isirayeli Uyóopi lo! Uké kó kunapéékóó kecáá súime tóké पेé ne kefa u tene. ⁴³ Uléécaá kuú ne ritá uu ye ne maa re: Ne Uléécaá Kεπιπι le. Lē nnya, in te Uléécaá γε ukεcáá kpálē, uké nkpéni u yoriye tóké yé nké! ⁴⁴ Háí dí ne pisoí kpááree pē keté kapi kesé n karií péne api kó lē u lámisi.

Yeesu nkpa

(Mariki 15:33-41; Luki 23:44-49; Yohani 19:28-30)

⁴⁵ Itunε kecίre kumúnε hái ne ketúnε metaani kumúnε ke kuηmaha aku ketē nnéi kecáá cō. ⁴⁶ Kai ketúnε metaani kumúnε ní tu, Yeesu uu kecááila píima kenyine súúni re Elii, Elii lama sapatani? Lελεε re: Unéléécaá, Unéléécaá, yo nnya kaa né ημεριye? ⁴⁷ PISOI पेε kei n cápínelē kecōpe, pinyine api lē kom api re: Elii kuu nní sélei. ⁴⁸ Mεσε ne μεσε, pikεcōpe unyine uu wuru uú ha sinéē kpísi uu píta nyεpe-nyεpe pinyine fe uú ne keNaapi kenyine kecáá tuhu uu u pa re uké n ntí. ⁴⁹ Picó api पेε re: Ani riyá tóké yé te Elii yé kam uu u yoriye née.

⁵⁰ Yeesu uu meγá pipupeí kpá uu पेε kpi. ⁵¹ Likumúnε kpe-i ke kusánáá kapí ne Uléécaá keyó kέmee n kénelē aku ricéérine meté hái kecáá ne metene-pó. Ketē ake yénesi, aparεcaηaa aa foresi, ⁵² akpíi meγá aa wúkulentε, Uléécaá pisoí kulúí पेε n kpí api yisikeε. ⁵³ Api akpíi kέmee léenti. Ke Yeesu uu ní ka uu nkpa kέmee yisi, api Uléécaá kuyu lompó, pisoí meγá api pi yenu. ⁵⁴ Ke Róm usóóca kpéē ne pisóóca picó पेε kei ní we pin kesé Yeesu mé api n yé lē ke keté ake n yénesi ne lico lico leε n wapisi, iwame ii meγíkíyiki ηmaa pi loni api re: Usoi nkó γε पेε mesei Uléécaá Kεπιπι le. ⁵⁵ Pinósi γε पेε kulúí wele, pin kεtaa-pó nyenu pin nyáneí. Pimeγá पेε hái Kalilee-pó u ritikime pin u léni. ⁵⁶ Pikecōpe pinyine पेε nní Makitala kuyu ukó Maari ne Yakupu ne Yosefi uni Maari ne Sepetee pinmánε uni.

Yeesu mekulaa

(Mariki 15:42-47; Luki 23:50-56; Yohani 19:38-42)

⁵⁷ Kai nnyóó n wa, utisi māmá uyē kapi ye n sée re Yosefi un Arimatee kuyu ukó, uú hapó. Uyē ne kó पेε Yeesu upiretiki le. ⁵⁸ Uu Pilati kέmee sí uú ha u píse re uké Yeesu u pa. Kei ke Pilati uu ηmurei uu ncée he re piké ha Yeesu u pa. ⁵⁹ Yosefi uu Yeesu kpísi uu kesánáápi tomé kecίre-i wai ⁶⁰ uú ha ne nhóre fale kuu kuparepoo-i n wa kέmee u finse, uu पेε μεpare píima menyine pímiise uu rinónó fi, uu पेε yá uu tómpó. ⁶¹ Likumúnε kpe-i, Makitala kuyu ukó Maari ne Maari ucó uyē póon kei rikpíi keyúrí tú.

Tikpíi piméré

⁶² Ke keyáa keε γε ne kewénteγaa n tise ake n tu, पेπεε γε Uléécaá inyóonse n wa piwéése ne Pifarisi api yisi api Pilati keyó sí, ⁶³ api u maa re: Urósáa, tó léise re ke unóome nkó uú पेε nfáa m má, u पेé maa re u yé unkpó memáá keyáa táánū tuné yisi. ⁶⁴ Lē nnya, a ncée he re pisoí piké ha siyáa sitaani urikpíi nsone m mé, upipiretiki ápi kapε ne u n yáai piké lese, piké पेé ne pisoí n kiraase re: u nkpa kέmee yisile nnya. Lin lē n wa, nnóome mmē né पेε caai ai nfoí feriyε. ⁶⁵ Pilati uu pi पेε re: Piméré γε mpí! Ani ne pi ha piké ha rikpíi m mé yare kani ní la. ⁶⁶ Kei kapi yisi apí ha músu, api yénu lē kapi yé pimérékei pē n wa. Api μεpare μεε rinónó n filē nsone karií api पेε piméré tónsente re piké m mé.

28

*Yeesu ye nkpɔ kɛmɛɛ yisi**(Mariki 16:1-10; Luki 24:1-12; Yohani 20:1-10)*

¹ Keyáa kɛɛ nɛ kɛwɛntɛyaa rintiki ketúnɛ́, Maari Makitala ukó nɛ Maari uɔɔ api yisi rɛ piké ha rikpíí rilóólú. ² Kei nní, ketě akɛ yénjesi, Upíima uleecaatume unyine uu keyómɛcaa-pɔ súiri uu mɛpare mɛɛ rikpíí rinɔnɔɔ n filɛ pímiise uu rikɛcáá tone. ³ U pɛɛ tɛlulɛ yarɛ kekónɛtéhɛ, uilũ in wariyɛ pói-pói. ⁴ Liiwame píima inyine ii piméré tini, api pɛé n terii nfáa nrí nɛ pári yarɛ pi kpulɛ. ⁵ Uléecaatume uyɛ uu pɛɛ pinósi pɛ maa rɛ: Iwamɛ íi kapɛ nó n we. Nɛ yɛ tɛ Yeesu uyɛ kapi kunapɛékɔ́ kɛcáá n karií kani wéési. ⁶ Uu nté we. U nkpɔ kɛmɛɛ yisilɛ yarɛ kuu m ma. Ani kam ani kei kapi pɛɛ u n finse yɛ, ⁷ ani mɛkɛɛ sí aní ha upipiretiki símisi rɛ u nkpɔ kɛmɛɛ yisilɛ. U yé Kalilee-pɔ pi m é. Kei kani yé ha u yɛ. Mmɛ kam m má ké nó n símisi yɛ mmɛ. ⁸ Api pɛɛ rikpíí kekúrí yisi, iwamɛ nɛ mpónare píima nn pi we apí ha mɛkɛɛ nsímé mmɛ upipiretiki símisi. ⁹ Liké nɛ rinsáse, Yeesu uú nɛ pinósi pɛ sáne uu pi maa rɛ: Nɛ nó yáasi. Api ukekúrí hapɔ, api wúla api uana tini apí nɛ ríyu u waise. ¹⁰ Yeesu uu pɛɛ pi maa rɛ. Iwamɛ íi kapɛ nó n we. Ani ha pinémáreɔ maa rɛ piké Kalilee ha. Kei kapi yé ha né yɛ.

Piméré ye lɛ kapi n yé stmisi

¹¹ Kumúnɛ́ kpɛ-i kɛ pinósi pɛ api ncée ní we pin tósu, rikpíí piméré pinyine api yisi api kuyu pɛlɛ, apí ha pɛpɛɛ yɛ Uléecaa inyónsɛ n wa piwéése lɛ nnéí lɛɛ n wa kɛɛnkɛɛ. ¹² Pɛ nɛ piwéése apí tone api kómɛine, api siwóó píima sinyine piméré pɛ hɛ ¹³ api kɔ pi tálaankɛɛ rɛ piké maa rɛ: Tɔ kɛsine lɔpiléle, upipiretiki apí weri api u yáái apí nɛ tómpɔ. ¹⁴ Piwéése pɛ api kɔ pi kpá rɛ: Uyóopi píima un lɛ n kɔ, tó u símisi uu kóm aní yé ncónɛ́ ríka yɛ. ¹⁵ Piméré pɛ api mɛsei siwóó sɛ yósu api lɛ kapi pi n céesi wai. Lɛ nnya kɛ nsímé mmɛ nrí we nɛ neni-mɛ nn nɛ Pisuií kɛmɛɛ kóónúlɛ.

*Yeesu ye umɛcirɛ upipiretiki nyisɛ**(Mariki 16:14-18; Luki 24:36-49; Yohani 20:19-23; UPM 1:6-8)*

¹⁶ Yeesu pipiretiki kɛfi nɛ usɛ api yisi api Kalilee-pɔ riyópe tɛ-i kɛ Yeesu uú pɛɛ nrí maa rɛ piké ha sí. ¹⁷ Kapi u n yɛ́, api u yáasi apí ukeyu-i wúla. Amá picɔ pin nɛ we pin céreise. ¹⁸ Yeesu uú nɛ pi kɔ uu pi maa rɛ: Uléecaa yɛ keyómɛcaa-pɔ nɛ ketě nté nɛpá yo kɛcáá rínanɛ né hɛlɛ. ¹⁹ Lɛ nnya, ani isoipuri nnéí kɛmɛɛ ha, ani tíyese pisoí piké kɛnépire ritiki. Ani Sáa Uléecaa nɛ Kɛpípi nɛ Nfáasɔnɛ rinyiri nɛ míni pi wole. ²⁰ Ani kɔ pi céesi rɛ piké isé iyɛ nnéí kam nó n karií ritiki. Ani n nyu rɛ siyáa nnéí kam nókɛnkúrí we ketě kɛkɛ ha nɛ tɛnɛ.

Nsímé Kεcirε ritelé ke Mariki uu n wói

Lελεε ritelé ntí kέmεε ní we

Pisoι meγā ye mύsu re Mariki yeε ritelé ntí wói. U kα peε Pωli ne Piyεε ukεiα le (UPM 12:25). Pε kuu nσone pίsei uú ne Nsímé mmú wólu. Tα kα ye te u Yeesu ró nyίsele yare Uléεca Kεpipi (1:1). Méwale ketα-pα, Rσm usόca wéεse pό hαa re "Usoi nkό ye mesei Uléεca Kεpipi le" (15:39). Ai re rίyu kuú la uké ye nnya kuu píri pikεi pε wapisi, amá u kale uké keisi uké kα unfaa kpísi uké he uké pisoι ayu lα (10:45). Lε nnya ke Mariki uu Yeesu isoi ne unsē tó nyίse yare unkpα isαlú. Uayu μετεηni, kai n kpísi Kalilee ketē hái ne Yutee-pα ye nyίselē te Yerusalem-pα kuú ha n kpine kaí ne u sí.

Ifaaci iyē mekériine ye mmé:

1. Yohani Uniwole ye Yeesu nsímé riyόό uu kα míni u wole (1:1-11).
2. Kunírila ye kucesi kóima-i Yeesu peikeε (1:12-13).
3. Yeesu ye sinyárū ne símisi un kα Kalilee-pα mewaisaηa wapisi (1:14-8:26).
4. Yeesu ye unkpα ne umeyise nsímé símisi, un kα upipiretiki símisi lε kuu íwe n lenε. Uu kα pi maα re piricuruu piké pinfaα kpísi piké Yeesu meα hε (8:27-10:52).
5. Yeesu ye Yerusalem kuyu-i lompα Pisui fi piwéεse api pitele u wai (11-13).
6. Yeesu ye íwe meγá lele. Pisui fi piwéεse ye u tinle re piké u kpu. Pi kunapéékα kεcáá u kariile api kα nhóre nnyine kέmεε u wai (14-15). Yeesu uu nkpα kέmεε yisi uu umεcire upipiretiki nyίse (16).

Yohani Uniwole ye Uléεca Nsímé yόólē

(Matiyee 3:1-12; Luki 3:1-18; Yohani 1:19-28)

- ¹ Nté kai wólaalē lē ke Yeesu Kirisi, Uléεca Kεpipi Nsímé Kεcirε nn n kóri.
- ² Li antepu Esayi ritelé-i wólaalē te:
Né unétume kεpókpéε waise
uké ncée pó nyόnse.
- ³ Usoi rinα ye ri tee kucesi kóima-i n yόólē te:
Ani Upiima ncee nyόnse,
ani usiceepi tēiise.
- ⁴ Lē kai wa Yohani uu kucesi kóima-i pisoι míni wole, un pi símisi re:
Ani mefine conse, ani tiyese ké míni nó wole, Uléεca uu nόanékópe nó sárei.
- ⁵ Yutee ketē pikό nnéi ne Yerusalem pikό nnéi api ukeméé n sόnaαpα pin piakópe yámnente, Yohani uu Yuriteε nkoi kέmεε míni pi wole.
- ⁶ Kuyooyoo nkpíi ketukanka ke Yohani uú peε tanaalē un kekónepampi kehale-i télē. Apááni ne metē kuú peε le ⁷ un yόólē te: Uyεε né memáá n sánti ye rínaηe né fele. Inésoi fi tu re ké ripε ké ukunéeri nηme fénnε. ⁸ Míni ke née ne nó wóle, amá Nfáasonε ke uyē uu ye ne nó wole.

Yohani ye Yeesu míni wole

(Matiyee 3:13-17; Luki 3:21-22)

- ⁹ Yeesu uu peε Kalilee kuyu kunyine kapi ye n sée re Nasareti leeri, Yohani uu Yuriteε nkoi kέmεε míni u wole. ¹⁰ Ke Yeesu uu mese ne mese míni-i n léeme, uu keyóme yenu ken wúkulelē, Nfáasonε nn ukεcáá súiri yare tilólā. ¹¹ Uu rinό keyómεcaα-pα komti re: Pό Kεnépipi lala kεcirε. Ne pó wéεle.

Setani ye Yeesu peikeε

¹² Mese ne mese Nfáasone nń ne kucesi kóima-pɔ Yeesu sí. ¹³ Uu kei n we hái ne siyáa afena. Kei ke Setani uu u peikee. Icaresee kepáápáá kuu ye n we, pilécaatumē pin ukecáá paílē.

Yeesu ye pikpíntomécópii pina sée

(Matiyee 4:18-22; Luki 5:1-11)

¹⁴ Kapi Yohani kukpaniilee n tā memáá, Yeesu uu Kalilee sí uu Ulééca Nsímé Kécire n yóólē ¹⁵ un símisi re itunje ye tule, Ulééca iyɔɔpi ye nyahaimēle, ani mēfine conse ani Nsímé Kécire ηmurei.

¹⁶ Ke Yeesu uu Kalilee kupiyē mecáa n tikilē, uu Simɔɔ ne uuwā Antiree yenu pin anyerē fóm pin ne ikpíntomé cópii. Pi pēe pikpíntomécópii le. ¹⁷ Yeesu uu pēe pi maa re: Ani né ritiki, né tíyese ani pisoí pēe yé né rintíki wéési. ¹⁸ Api mese ne mese pianyerē sá api u tiki. ¹⁹ Ke Yeesu uu nsé n nǎhlē, uú ha Sepetee sipipi Yakupu ne uuwā Yohani yenu pin pianyerē nyóɔnse. ²⁰ Yeesu uu mese ne mese pi séi, api piusaa Sepetee ne pikeikó kúninɔi-i tíyē api u tiki.

Untrihélaa unyine nsímé

(Luki 4:31-37)

²¹ Yeesu ne upipiretiki api Kaperinawum sí. Yeesu uu mese ne mese kewénteyaa ketúnjé Pisuífi kuyomeyáhaalee loni uu pisoí picélaa kápáá. ²² Pírí ke umecélaa amē keyáa kē pisoí pē nnéi pēe kutu u n cólē we, likumúnjé re umecélaa ne isé picélaa mecélaa áme sá. Amá uyē ne pēe pisoí céésile ne n-yóɔpinañe. ²³ Kumúnjé kpe-i, usoi unyine ke aníri aa m pekese uu Pisuífi kuyomeyáhaalee-i lompɔ, uu pupēi re: ²⁴ N-ye kaá ne ró wéési, Nasareti ukó Yeesu? Pɔ kale re póké ró nǎa? Ne pó nyule re Ulééca ye pó wéele uu iyaa yekei. ²⁵ Yeesu uu kuníri kpē semni uu rinóɔ ku he re: A kei riséé, aa usoi uye-i lelu. ²⁶ Kuníri kpē aku usoi uyē lémesi aku ukeméé lelu kun pupukēe. ²⁷ Ai pinnéi nnóɔ yipu apí m píseine re: Yoo nní? Icélaa fale inyine ye nyi ne innañe! Mpa aníri kuu rinóɔ he, áa ye ti rilóɔ. ²⁸ Mese ne mese Yeesu nsímé nn Kalilee keté nnéi kóónú.

Yeesu ye pitóikó kulú paise

(Matiyee 8:14-17; Luki 4:38-41)

²⁹ Api Pisuífi kuyomeyáhaalee-i léeri apí ne Simɔɔ ne Antiree keyɔ n tósu, Yakupu ne Yohani pin tikilē. ³⁰ Api Simɔɔ ulóhóni leepɔ un finu ne kupinjetoi. Ke Yeesu uu n tuipɔ, api unósi uyē nsímé u wai. ³¹ Yeesu uú nyɔsɔpɔ, uu ukunipe tini uu u yukuse. Kupinjetoi aku mese ne mese tene, uu yisi uu pikecáá paí.

³² Metunelolé-maá, pisoí apí ne pitóikó ncɔpuri ne pinírihélaa Yeesu leepɔ. ³³ Kuyu pikó nnéi api keyɔ kē tipoo yipu. ³⁴ Yeesu uu pisoí meyā itói ncɔpuri pɔisente, uu kɔ aníri meyā lakase. Uu tíyese aníri aké rinóɔ male, ke aricuruu aa u nyu nnya.

Yeesu ye Kalilee kuyu kóónulé

³⁵ Kai n weesi, Yeesu uú ne kesine tɔrɔɔ keyɔ lelu. Uu iyaa sí uú ha kei umecire keyóme n yáasi. ³⁶ Simɔɔ ne upicɔ api pēe piwélaa u loni. ³⁷ Kapi u n yé api u maa re: Pisoí nnéi pēe pó wéési. ³⁸ Amá Yeesu uu pi maa re: Tóké kelō féé ha, ayu aɔ-i, li pise re ké kɔ kei Nléécaasimé símisi, likumúnjé re lelee ne né ka. ³⁹ Lē kai wa Yeesu uu Kalilee keté nnéi kóónú un Pisuífi ayomeyáhaalee-i Nléécaasimé símisi un aníri lakase.

Yeesu ye uyó unyine paise

(Matiyee 8:1-4; Luki 5:12-16)

⁴⁰ Uyó unyine uu Yeesu leepɔ uu ukeyu-i wúla uú ne u tēni re: Pɔn n la, pó né wolē am funi. ⁴¹ Uicɔ ii Yeesu íwe wai hái, Yeesu uu pēe kunípe saapɔ uu u ca,

uu lã memáá u maa re: Ne la re a peí. ⁴² Mese ne mese, utisi uyẽ keyó akẽ tene uu funi. ⁴³ Yeesu uu lã memáá u cési uu u lakase ⁴⁴ un u kúrúrúselẽ te: A n̄sone kutu ricɔ, kape wa unyine uké m̄wai m̄ kō. Amá a ha uyee ye Ulééca inyóonse n wa mepócíre nyíse uké yé lã kaa n̄ we. Lã memáá, aa inyóonse ke Moisi isé ii m pise wai páké ne m̄pá úye nyíse re pɔ peí. ⁴⁵ Amá utisi uyẽ uu sí uu lã nnéi kai n wa m̄pá yei k̄éenk̄ee. Lã nnya, Yeesu úu ye fe uké um̄cire riwú-i pinyíse rikpá, amá iyaa kuú le, kei ke úka úu n̄ we. PISOI pin m̄pá méye léenti pin ukeme sónaapɔ.

2

Yeesu ye kékankáláká kenyine p̄aise
(Matiyee 9:1-8; Luki 5:17-26)

¹ Kai siyáa rinkónú, Yeesu uu Kaperinawum-i p̄eri. PISOI api kóm te keyó-i kuú we. ² Api cáp̄in̄epɔ mán̄i, k̄enac̄ape áke nkpáni ripoo ricuruu-i we. Yeesu un Nsímé K̄ecire pi cési. ³ Pinyine api ne kékankáláká u weri ke pISOI p̄ina api n topori. ⁴ Amá api p̄one piké Yeesu ke nyíse, ke pISOI api kulúí n̄ t̄así nnya. Api kulee kpe-i ke Yeesu uu n̄ we p̄iriȳe, api kupóle kp̄e kumún̄é ke Yeesu uu n nyenu kékankáláká k̄e c̄episepɔ ne kerisán̄jáap̄aré. ⁵ Ke Yeesu uu pinfatene n yé, uu kékankáláká maa re: Kenépipi, ne apókope p̄ó sárei. ⁶ Isé picélaa pinyine p̄ee kei n t̄ú api pisifa-i túhaane re: ⁷ Yo nnya n̄maa ke usoi nkó uu nní lã símisi? Ulééca kuu lámisi. Wóo yé mp̄íí fe uké akópe sárei, Ulééca memáá? ⁸ Yeesu uu pinfasimé c̄erupɔ uu pi maa re: Yo nnya kani nfasimé mmú mpuri má? ⁹ Ké kékankáláká m̄ maa re: Ne apókope p̄ó sárei yee p̄óólú n̄ee ké ke m̄ maa re: A yisi aa ripósán̄jáap̄aré p̄ilesi, aa s̄one yee yé m̄ p̄óólú? ¹⁰ Ne la ké n̄ó c̄ereise re UsOI K̄epipi ye ket̄e k̄ecáá n̄nan̄e mále k̄eké ne pISOI akópe pi sárei. ¹¹ Uu p̄ee kékankáláká rinóo pimáa kpá re: N̄ee p̄ó ma, a yisi aa ripósán̄jáap̄aré p̄ilesi aá kulu. ¹² Utisi uyẽ uu m̄pá úye inip̄ee-i yisi uu mese ne mese urisán̄jáap̄aré sákaa uú kulu. Ai pISOI maamáaci wai api Ulééca r̄iyu waise pin máik̄ee re: Ari p̄ikai m̄wai mmé mecɔ yenaalẽ.

Yeesu ye Lefi s̄ee re uké u ritiki
(Matiyee 9:9-13; Luki 5:27-32)

¹³ Ke Yeesu uu Kalilee kupiȳe ritime-m̄ m̄ p̄ele, pISOI kulúí api ukemeé n sónaapɔ un pi cési. ¹⁴ Kuu n̄ t̄osu, uu Alifee un̄mán̄e Lefi yenu un lampoo keyó-i t̄ú. Yeesu uu u maa re: A né ritiki. Lefi uu yisi uu u tiki. ¹⁵ Ke Yeesu uu Lefi keyó-i iluke n le, u ne pilampooyó meyã ne pikópekó ne upipiretiki p̄ee kesé li. PISOI meyã p̄ee ye u n̄ tikilẽ. ¹⁶ Ke isé picélaa p̄ee Pifarisi kulamaasin̄lee-i n̄ we api Yeesu n̄ yé un ne pISOI p̄e mpuri iluke le, api upipiretiki maa re: Yo nnya ke Yeesu ne pilampooyó ne pikópekó api kesé le? ¹⁷ Yeesu uu pinsímé kóm uu rinóo pi yósu re: Ai pISOI p̄ee isare n láárú nnya ke up̄oise uú we, amá pitóikó nnya kuú we. Ai pISOI p̄ee ase i n̄ tikilẽ piséi kam̄ ka, amá pikópekó nnya kam̄ ka.

Yeesu ye anóopahaa nsímé wai
(Matiyee 9:14-17; Luki 5:33-39)

¹⁸ Keyáa kenyine ke Yohani Uniwole pipiretiki ne Pifarisi api anóo pahaalẽ, pISOI api p̄é ha Yeesu pise re: Yo nnya ke Yohani Uniwole pipiretiki ne Pifarisi api ye anóo paasi, p̄ó pikó api ye p̄ee a paasi? ¹⁹ Yeesu uu rinóo pi yósu re: N̄o músu re usoi yé pisónne anyá n wai upisane api p̄ee anóo m̄ pahaalẽ? Aáí, mm̄e r̄n̄ we. Kumún̄é kp̄e nnéi ke unósikó uu anyá n wai, ápi anóo paasine. ²⁰ Amá keyáa ye weme kapi yé unósikó pik̄ec̄ape n̄ lese. Keyáa k̄e ken n tu, pi yé anóo paasi.

²¹ Uka úu ye kusánáá fale kepampi ne kusánáá kpure tápisi. Li ye kukpure inme túúnle ai kupóle pérése. ²² Uka úu ye kò píta pelē kukónenuŋ kpure-i súú, lin lē n wa, píta pē ne ye anúŋ tikpáfúselē, ai wai píta ne lianúŋ ye méwoo wa. Amá kunúŋ fale-i kapi ye píta pelē súú.

Yeesu yee kewénteŋyaa ute
(*Matiyee 12:1-8; Luki 6:1-5*)

²³ Kewénteŋyaa ketúné kenyine ke Yeesu ne upipiretiki api imúú inyine kecare-i sónē. Upipiretiki api pēe ricéetime mēpipi n kpéeni pin ne tósu. ²⁴ Pifarisi api pēe Yeesu maa re: A ripaí mme-i ke pipópiretiki api ní we. Yo nnya ke pipópiretiki api lē ke irósé ii kewénteŋyaa ketúné n yúlu wai? ²⁵ Yeesu uu rinóo pi yósu re: Ani lē ke Tafiti uu n wa keyáa kē ke nkú nn u ne upikó m pekēsi píkai kēénlēe? ²⁶ U Uléécaā keyo lonle, uu akpónó kapi Uléécaā n yekei takai. Apiyataa yee ye kumúné kpe-i Uléécaā usina. Irósé kēmēe, pēpēe ye Uléécaā inyóonse n wa ŋmanē pēe ncēe má re piké akpónó nyē takai. Mpa ne lē, Tafiti ne upikó ye a takailē. ²⁷ Yeesu uu kò pimáa pi kpá re: Ai kewénteŋyaa nnya kapi usoi wa, amá usoi nsōne nnya kapi kewénteŋyaa wa. ²⁸ Lē nnya ke né Usoi Kepipi am kewénteŋyaa ute.

3

Utisi uyee kunípe kópe m má
(*Matiyee 12:9-14; Luki 6:6-11*)

¹ Lē memáá, Yeesu uu kuyómeyáhaalee-i pēeri. Utisi unyine ye pēe kei wele un kunípe kópe má. ² Pēpēe keyáa kē kei ní we, api kutu n cōlē te Yeesu yé kewénteŋyaa ketúné utisi uyē pōisee? Likumúné re kewááná kapi ye n wéési piké ne Yeesu n tí. ³ Yeesu uu unípekópekó uyē maa re: A yisi, a nyere nípa úye uké pó yé. ⁴ Yeesu uu pēe pēpēe nní n nyáni pise re: Iye kai irósé kēmēe pise? Li pise re tókē lisōne wa kewénteŋyaa née likópe kai pise re tókē wa má? Li pise re tókē usoi nfaa lo née li pise re tókē u kpu? Amá ápi ŋmurei piké Yeesu rinóo yósi. ⁵ Yeesu uu pinnéi nyáni, piico ii kuwóí u wai háí. Uripōo ari caai, atu kapi m má nnya. Yeesu uu lē memáá u utisi uyē maa re: A kupónípe né ritunáme. Kuu yé kunípe riintunápō, kunípe aku pélu. ⁶ Pifarisi api kuyómeyáhaalee-i léeri, pi ne pēpēe Erooti kemúné ní tikilē api mēse ne mēse cápine piké yé te íye kapi yé wa piké ne Yeesu kpu.

Pisoi kulúí ye Yeesu-i sónaapō

⁷ Lē memáá, Yeesu uu kei pi yá, u ne upipiretiki api Kalilee kupiyē ritime sí. Kalilee pikó meŋā pēe pēe u tikilē. ⁸ Yutee ne Yerusalem ne Itumee ne Yuritee metéŋ ne Tiiri ne Sítōo sitē pikó meŋā pēe pēe kò ukemēe sónaapō. Uliwaiwai kapi n kó yee ne pi sónaapō. ⁹ Yeesu uu pēe upipiretiki maa re piké kúninōi kunyine u nyóonse, pisoi ápi kape u nyikii nnya. ¹⁰ Ai líka, kuu pisoi m pōisente meŋá nnya ke pitóikó tōrōo api yóonēpō, nípa úye un náási uké u rica. ¹¹ Mpa kumúné kúye-i ke aníri aa u yē, a ye u riwulalē, an pupukēe re: Pō Uléécaā Kepipi lē. ¹² Yeesu uu rinóo a he ne ŋnanē re: Ani kape tíyese unyine uké céri re née úye.

Yeesu ye pitume kefi ne pité wée
(*Matiyee 10:1-4; Luki 6:12-16*)

¹³ Yeesu uu lē memáá riyópe taá uu pisoi pē kuu ní la séi api u tiki. ¹⁴ Uu pisoi kefi ne pité wée. U pi wéele re u ne pē piké n we uké ye kò pi tū piké ne Nléécaasimé rikóónú. ¹⁵ Uu kò ŋnanē pi he piké ye ne aníri lakase. ¹⁶ Pisoi kefi ne pité pē kuu n lése pēe Simōo ke Yeesu uu rinyíri n he re Piyee, ¹⁷ ne Sepetee sipipi Yakupu ne uuwā Yohani ke Yeesu uu rinyíri n he re Pōwanerekesē. Tinyíri

tē aseí rē ikónē pisenkēē. ¹⁸ Nē Antiree nē Filipu nē Patelemii nē Mاتيyeē nē Tomaa, nē Alifee kēpipi Yakupu, nē Tatee nē Simōō yēē pēē ukuyu pimúlē kecáá n tōpu, ¹⁹ nē Yutasi Ísikariyōōti yēē Yeesu n tī uu piláarō anipe-i wai.

Yeesu pikó yē piwēlaa u ha

²⁰ Lē memáá, Yeesu uu kēyō-i pēeri. PISOI API Kō pikálaa u kpá, u nē upipiretiki ápi pēē kēyū yē piké ilukē li. ²¹ Kē Yeesu pikó API Lē n kō, API piwēlaa u sí piké nē u kui pin músu rē li yé u m panselē.

Yeesu yē pepēē ukēcáá nkópe n símisi rinōō pēēē
(Matiyee 12:22-32; Luki 11:14-23; 12:10)

²² Uléēcaa isé picélaa pēē Yerusalem n léeri API m máikēē rē Pelisepulē kuu héesi. API Kō rē aníri uyōōpi nnañē kuu yē nē aníri lakasē. ²³ Yeesu uu pēē pi séi uu kenyárū pi maa rē: Iye kē Setani uu yē Setani lakasē má? ²⁴ Kuyōōpiyu kuse pISOI pin n tōpu, kuyōōpiyu kpēē kpine. ²⁵ Lē cire kēyō kēēē pISOI pin n tōpu, kēyō kēē kpine. ²⁶ In lēē ni, Setani un nē uricuruu n tōpu, pihōōnēē pin ukuyōōpiyu-i n we, unnañē rín nōñē. Amá méwoo knn wainē.

²⁷ Uye un n la uké unáñē-nañē kēyō-i lō uké ulikó yōsí, u yē unáñē-nañē uyē íñme paasilē. Umēpahaa maá kuu yé fe uu lēlēē ukēyō-i rí we nnéi yōsu. ²⁸ Asei kam nó símisi, akópe nnéi nē alé yē kusárei wele. ²⁹ Amá úye un Nfáasōnē n lámaankēē, akópe nyē áa kusárei we, atēneciré yē nyē. Mesére kaa yé u m pōriilē.

³⁰ Kapi Yeesu ní maa rē u aníri héesilē nnya kuu mmú pi rihaa.

Yeesu uni nē upiwā
(Matiyee 12:46-50; Luki 8:19-21)

³¹ Yeesu uni nē upiwā API pēē hapō, API ketahai nyere, API usoi tumpō rē piké u séeme. ³² Aí nē sá pISOI kulúí pin Yeesu kálaalē. API pēē u maa rē: A nyere nké, upōni nē pipōwá yē pō wéési. ³³ Yeesu uu rinōō pi yōsu rē: Wōo unéni? Píye pēē pinéwá? ³⁴ Uu pēē lē memáá pISOI pēē nní u n kálaalē wérii uu rē: Unéni nē pinéwá yē mpí. ³⁵ Uye un Uléēcaa mēla n wai, uyēē unéwá nēē unéyēi nēē unéni.

4

Ulukaa kenyárū
(Matiyee 13:1-9; Luki 8:4-8)

¹ Kē Yeesu uu icélaa Kalilee kupiyē ritime-i n kpálē, pISOI kulúí API u kálisi ai tōsu uu mēse ha kúninōi kecáá tone. Míni kecáá kē kúninōi kpē aku tōsilē, pISOI pin meritime nyenu. ² Sinyárū kuú nē icélaa mēyā pi céesi. Uu icélaa iyē kēmeē pi maa rē: ³ Ani kutu ricō ani kóm! Utisi unyine yēē ilukēpuri pifóme leeme. ⁴ Kuu n fóm, ilukēpuri icō ii ricéetime-i lólu, sinúipi asi i le. ⁵ Ico ii kēparē kecáá kei kē ntaai rín m piyē lólu. Kē ketē áke n címú nnya, ipuri iyē ii mēse nē mēse lēlu. ⁶ Ntuñē nn tapu. Kē iníjí íi m papisi nnya, mēlei amē kóosi. ⁷ Ico ii sinípeleépi kēpáapáá lóipō. Sinípeleépi sē asi mēlei hila, áme pēē apipi toresi. ⁸ Amá ipuri icō ii ketē sōnē nē sá, ii lēlu ii papisi ii kō apipi toresi, iwéhe icō afēetaani, icō kuwóō nē kefi, icō píle. ⁹ Yeesu uu pi maa rē: Uye un ukóme uké kō.

Yo nnya kē Yeesu uú nē sinyárū céesi?
(Matiyee 13:10-17; Luki 8:9-10)

¹⁰ Kē Yeesu uu lē memáá iyaa n léepō, pepēē nē u n kólē nē upipiretiki kēfi nē pité API u pise rē uké sinyárū sē aseí pi símisi. ¹¹ Yeesu uu rinōō pi pēē rē: Nō nē Uléēcaa iyōōpi nsímé mēē m pékaalē picēre masile, amá picō yē nípá yo kómēile yarē sinyárū.

12 Pi ye n wiilenle, amá ápi kɔ pɛɛ nyáni.
Pi ye kutu n calenle, amá ápi kɔ pɛɛ kómɛi.
Lɛɛɛ rɛ ápi ye ɲmurei piké piisoɪ conse,
Uléɛɛaa uké piakóɔɔ pi sárei.

Yeesu ye ulukaa kɛnyárũ aseɪ lese uu sɪmisi
(Matiyee 13:18-23; Luki 8:11-15)

13 Yeesu uu pɛɛ pi maa rɛ: Ani kɛnyárũ kɛ kɔo? Nɔnsá kɛ n kɔ, íye kani yé pɛé nɛ sitórɔɔ nsí nnéi kɔ má? 14 Kei kɛ Yeesu uu pɛɛ kɛnyárũ kɛ aseɪ pi lese rɛ: Li nkɔpáni yarɛ nléɛɛaasimé kɛ utisi uyɛ uu fóm. 15 Pisoɪ picɔ isoi ye ricéetime tɛ mɛɔ wɛɛ. Pin nléɛɛaasimé n kɔ, Setani uu mɛɛɛ nɛ mɛɛɛ nléɛɛaasimé kapi pikemɛɛ n fɔ kɔpɔɔ. 16 Kɛparɛtɛ kɛɛ wɛ yarɛ pɛpɛɛ nléɛɛaasimé n kɔ api mɛɛɛ nɛ mɛɛɛ piakɪɲ kɛmɛɛ n yósu nɛ mpóɔnare. 17 Amá ápi ye tíyɛɛ nké pikemɛɛ iníɲí wa. Nn ye pikemɛɛ náɲai. Ncɔɲ n-ye néɛ íwɛ íye in n ka nléɛɛaasimé nnya, nfatɛnɛ nn nɛ pi kpi mɛɛɛ nɛ mɛɛɛ. 18 Pisoɪ picɔ ye wɛ yarɛ ketɛ kɛɛ síníɔpɛɛlépi m má. Pi ye nléɛɛaasimé kónlɛ, 19 amá ketɛ kɛɛ káá likó nfasimé nɛ lílala lɛɛ ró n kírassɛntɛ nɛ mɛmá ai nléɛɛaasimé híla, ɲn ye pɛɛ kɛrómɛɛ líka yoriyɛ. 20 Pisoɪ picɔ pin wɛ yarɛ ketɛ sɔnɛ. Pi ye nléɛɛaasimé kónlɛ api n yósu nn pikemɛɛ pelu nn linyinɛ yoriyɛ. Nléɛɛaasimé nn picɔ kɛmɛɛ nkáripɪ wai, nn picɔ kɛmɛɛ nɛ kumúnɛ wai, nn picɔ kɛmɛɛ mɛyá wai.

Kɛfiráa kɛnyárũ
(Luki 8:16-18)

21 Yeesu uu lɛ mɛmáá pi pise rɛ: Unyinɛ yɛɛ kɛfiráa riséle uu kucári kɛ kipi néɛ uu ukɛfinɛ mɛtɛnɛ kɛ pɛsu má? Nɛntɛ kɛlɔ caca kapi ye kɛ ritɔsi akɛ pɛɛ nɔpá úyɛ n kɔáiiɛ? 22 Lɛ nnéi lɛɛ pɛɛ m pɛkaalɛ ai kúyɛnɛ wai, lɛ kɛ nɔpá úyɛ úu pɛɛ kúyɛnɛ n wɛ ai mɛtɛi kɛmɛɛ léeri. 23 Úyɛ un ukómɛ uké kɔ. 24 Yeesu uu pimáa pi kɔpá rɛ: Ani nómɛnɛcírɛ tɪ nɛ lɛ nnéi kani n kómɛi. Kulũ kɔpɛ kani ye nɛ ní musí kɛ Uléɛɛaa uú nɛ nó músunɛ. Ticuruu u yé kusá nó rikpá. 25 Likumúnɛ rɛ uyɛɛ m má kapi ye pípa rikpá amá úyɛ unsá m má, nɔpá nkáripɪ n-ye kuu má, pi n yósunɛ.

Ilukɛpuri yɛɛ nɛ iricuruu n lɛ kɛnyárũ

26 Yeesu uu pimáa kɔpá rɛ: Uléɛɛaa iyɔɔpi ye kɔ wɛ yarɛ usoi unyinɛ yɛɛ ilukɛpuri ukɛɛare-i n fɔ. 27 Lɛ mɛmáá, nɔpá un kɛsinɛ néɛ ketúnɛ n lɔni néɛ un n nyáni, ilukɛpuri ye lelulɛ in pelu úu nyu lelɛɛ i m peisɛ. 28 Ketɛ ticuruu kɛɛ ilukɛ peisɛ. Kuhéɛ kɔpɛɛ ye mɛfoi pi, lɛ mɛmáá ripipi ari tóɛsi, ari mɛtórɔɔ pelu. 29 Tin m pi, usoi uu ritéhe múlú. Kúkɔpaa kɔpɛɛ lɛ tu.

Mpuri yuke-yuke nnyinɛ kɛnyárũ
(Matiyee 13:31-32, 34; Luki 13:18-19)

30 Yo kari yé kɔ nɛ Uléɛɛaa iyɔɔpi múɲɛisɛnɛ? Kɛnyárũ kɛyɛ kari yé nɛ linsímé wa má? 31 Uléɛɛaa iyɔɔpi ye wɛ yarɛ mpuri yuke-yuke nnyinɛ. Kelukaa-i, mɛɛ mɛɛ ye ketɛ nnéi kɛcáá ipuri kɛɔpɛ nsínsá. 32 Amá melukaa-maá, n ye lelɛ nn papisi nn wai kulé kɔpɛɛ kɛɛare-i aɔ mpiyɛ n fe. Nkuléɛ yɛɛ ilɛsɛ kɛcɪɛ wale, sínúipi asi ikɛcáá ayámé wapisi.

33 Sinyárũ nsí sicɔ kɛ Yeesu uu ye nɛ nɔpá úyɛ céesi. Pɛpɛɛ kutu u n cólɛ mɛkómɛ kuu ye ripái uú nɛ céési. 34 Úu ye píkaɪ sɪmisi kúu kɛnyárũ n wa, amá lin u nɛ upipirɛtiki ɲmanɛ rin-yá, nɔpá yo aseɪ kuu ye pi lese.

Yeesu ye mɛyɔ píma mɛnyinɛ riséɛsɛ
(Matiyee 8:23-27; Luki 8:22-25)

35 Kɛyáa kɛ cɪɛ nnyóó, Yeesu uu upipirɛtiki maa rɛ: Táké míni kuwélé kucɔmɛ ha. 36 Api risoiwuí yá, upipirɛtiki api kúninɔi kɔpɛ-i kuu pɛɛ n tú nɛ n tɛɲlɛ.

Aninɔi aɔ an kɔ pikɛyúrɪ we. ³⁷ Kei ke meɔ pɪima menyine ame pipépe kori ániwalé aa kúninɔi-i n léeripɔ míni ame pɛɛ ku n yipu. ³⁸ Kumúnjé kpɛ-i, Yeesu un kúninɔi kémɛɛ kɛpire-pɔ we, un lɔni, tíyú tin tíyulaa kɛcáa láalɛ. Upipiretiki api pɛɛ u yónse api u maa rɛ: Sáa, pɔ séélenle táké kpíi? ³⁹ Yeesu uu yáka-yaka uu kuyɔ cési uu míni maa rɛ: Sée, a niñesi. Kuyɔ aku kéu ai níñesi. ⁴⁰ Yeesu uu lɛ memáa upipiretiki pise rɛ: Yo nnya ke iwame ii nó wa? Nɔn ne nfatene máa? ⁴¹ Amá ai iwame píima pi wai apɪ m máikɛene rɛ: Usoi úye kɛcire ye nkó kaí ne kuyɔ ne míni ripéne lin u pakarelɛ?

5

Yeesu ye unirihélaa pɔise (Matiyee 8:28-34; Luki 8:26-39)

¹ Lɛ memáa, api Kalilee kupiye tɛrj api Kerasaa ketɛ lɔni. ² Ke Yeesu uu kúninɔi-i rincúlame, uú ne usoi unyine yeɛ akpíi-mɛ n léeri sáne. Kunírílá kunyine kpɛɛ ye utisi uyɛ m pɛkɛsi. ³ Akpíi-i kuu ye n sói. Usoi uyɛ úu kupahaa we. Mpá akpanii, ápi ye fe piké u paasi. ⁴ Mɛpehɛ kulúi kapi ye uana ne nweni hɔpi api uanipe ne akpanii paasi, amá u ye ipɛhe iyɛ nnéi túúnle. Uka nnaɛe rín pɛɛ tulaalɛ nké ne utisi uyɛ tí. ⁵ Ketúnjé ne kɛsine kuu ye akpíi-i ne akúú kɛcáa n kɔonii un pupukɛɛ, un umɛcire itói wai ne aparɛ. ⁶ Uu Yeesu kɛtaa-pɔ yenu uu pɛɛ wurupɔ uú ha ukɛyu-i wúla ⁷ uu pupɛi rɛ: Uléɛcaa yeɛ mpá yo kɛcáa n tɪ Kɛpipi Yeesu, tó ne mpá ne ní-ye? Ne ne pɔ ténile, ne Uléɛcaa rinyiri, kape íwe né wa. ⁸ Yeesu ye kunírílá kpɛ tinɔɔ hɛ rɛ kuké utisi uyɛ kémɛɛ le. Lɛ nnya kaku lɛ máikɛɛ. ⁹ Yeesu uu kɔ ku pise rɛ: Iye kapi ye pɔ sée? Aku rinɔɔ u yósu rɛ: Pi ye né sée rɛ kulúi, likumúnjé rɛ tɔ kulúi wɛle. ¹⁰ Akú ne Yeesu tɛni rɛ úu kape a lakase aké kuyu ketɔ rilɔɔ.

¹¹ Kúfɔɛlee píima kunyine ye pɛɛ kei rikúúésaa-i túkurile. ¹² Anírɪ aa pɛé ne Yeesu tɛni rɛ: A ncée ró hɛ táké áfɔɛ nnyé lɔ. ¹³ Yeesu uu ncée hɛ. Anírɪ aa utisi uye-i léeri aa áfɔɛ lɔni. Kúfɔɛlee kpɛɛ tu yarɛ áfɔɛ ákotokú até (2.000). Afɔɛ nyɛ nnéi aa wuru aá ne rikúú cépi aá ha ne mínimaa-i kpúupɔ. ¹⁴ Písoi pɛɛ pɛɛ a n séni api wuru apɪ ha ne nsímé kuyu ne siyupi kóónú. Písoi api sí piké lɛlɛ n wa yɛ. ¹⁵ Api Yeesu-i sí api utisi uyeɛ pɛɛ anírɪ kulúi n héesi yenu un tɪ ne ukɛyu cáká-cáká un kɔ lapaalɛ rísonɛ, ai iwame pi wai. ¹⁶ Pɛ nnéi inipɛɛ-i kai lɛ n wapisi api lɛ ke anírɪ aá ne utisi uye-i ní le kɛɛnkɛɛ ne lɛ kai áfɔɛ n wa. ¹⁷ Api pɛɛ Yeesu suúluse rɛ uké pikɛteni-i le. ¹⁸ Ke Yeesu uu kúninɔi-i n lɔni, utisi uyɛ uu u suúluse rɛ u yé u ritiki. ¹⁹ Yeesu úu ncée u hɛ, amá u rinɔɔ u hɛ rɛ: A kui aa pipókó lɛpɔ. Aa lɛ ke Upíima uu íwe pɔ n tɛ uu pɔ wai pi kɛɛnkɛɛ. ²⁰ Utisi uu mɛsei pɛle uú ha ne nsímé mmɛ kóónú kuwélé kpɛ-mɛ kapi ye n sée rɛ Ayu Kɛfi ketɛ. Pɛ nnéi pɛɛ ye n kɔ, nnɔɔ kai ye pi yi.

Yeesu ye Yairusi ukpére yukuse uu kɔ unósi unyine pɔise (Matiyee 9:18-26; Luki 8:40-56)

²¹ Lɛ memáa, Yeesu uú ne kúninɔi míni ritime ricɔ tɛrj. Písoi kulúi api kɔ kei lɛ u n kálaalɛ. ²² Kei ke Pisuífi kuyomɛyáhaalee uwéése unyine kapi ye n sée rɛ Yairusi uu Yeesu yɛ uu uana mɛtene wula. ²³ Uú ne Yeesu meýánsei tɛni, uu rɛ: Kɛnɛkpérepɪ ye kɛkpɔ tule, a kam, aa anípe kɛkɛcáa lía liké ke yoriye áke kape kpu. ²⁴ Yeesu uú ne nsé u pɛne. Písoi kulúi pin u nyikii pin ne u tikilɛ.

²⁵ Kumúnjé kpɛ-i, unósi unyine ke ménye ame n foho hái inmɛ kɛfi ne ité-me un kei we. ²⁶ Pipɔise meýā kuu rika ai u pelu, usiwóó nnéi asi kɔ itói iye-i tene, úu kɔ pɛɛ pɛí. Amá itói in nákiíselɛ. ²⁷ Kuu nní Yeesu nsímé n kómaalɛ, uu pɛɛ riwúú tɛ-i lompɔ uu kɛpire-mɛ Yeesu ilú ca. ²⁸ Likumúnjé rɛ u ukɛfa-i písímé masí rɛ: Mpá Yeesu ilú nmanɛ kam fe amí ca, né pɛí. ²⁹ Kuu lɛ tiñca, ménye mɛɛ

pɛɛ n foho amɛ mɛsɛ nɛ mɛsɛ nyɛɛ, uu pɛlu. ³⁰ Yeesu uu cɛrupɔ rɛ unnanɛ yɛ pikɛi yisilɛ. Uu riwúí tɛ kɛcɔpɛ panɛ uu pisɛ rɛ: Wóo inélū tica? ³¹ Upipiretiki api rinóo u yósu rɛ: Pɔ nyánilɛ rɛ pisoɪ yɛ pɔ nyíkiilɛ, aa kɔ pɛɛ m písɛi rɛ wóo pɔ ricaa? ³² Yeesu uu uilúkɛ paí uké uyɛɛ u rińca yɛ. ³³ Unósi uyɛ uu pitérii kápáá nɛ iwamɛ mɛpɛhɛ. U lɛlɛɛ n wa nyulɛ. Uu lɛ nnya Yeesu ana mɛtenɛ wula uu aseɪ nnéi u símisi. ³⁴ Amá Yeesu pɔo u maa rɛ: Unékpɛrɛ, mpófatenɛ yɛ pɔ yóriyɛɛ. A n ŋmɛ nɛ nkínɪnɪ ipótóí iké tɛnɛ.

³⁵ Uu kahanɛ nkpráni nsímé n tɛnɛ kɛ pisoɪ pɛɛ Pisuífi kuyomɛyáhaaleɛ uwéɛsɛ uyɛ keyɔ-i n léeri apí maa rɛ: Kɛpówá yɛ nkprɔ masilɛ. Yo nnya kaa nkpráni Ucélaa méwoo cónlɛ? ³⁶ Amá Yeesu uu nkpráni pianɔo nyɛ kutu ricɔ, uu kuyomɛyáhaaleɛ uwéɛsɛ maa rɛ: Kɛpówuu ákɛ kapɛ tɔ, mpókó yɛɛ rɛ a nɛ kɛfa tɛnɛ. ³⁷ Lɛ mɛmáá, uu úka ncée hɛ rɛ uké u sarū, insá Piyɛɛ nɛ Yakupu nɛ Yakupu uwā Yohani. ³⁸ Kapi kuyomɛyáhaaleɛ uwéɛsɛ uyɛ keyɔ n tuipɔ, iwóo kɛ Yeesu uu kɔ. Pisoɪ yɛ pɛɛ ikpɔtu wóriilɛ pin pupukɛɛ. ³⁹ Uu lomɔo uu pi maa rɛ: Yo nnya kani iwóo likirɛlɛ nɔn kɔ tɛni? Kɛkpɛrɛpi kɛ ákɛ kpu amá kɛ lɔnilɛ. ⁴⁰ Api pɛɛ Yeesu n sɛnnyi. Yeesu uu pɛɛ lɛ mɛmáá pi lesɛri. U nɛ kɛwá kɛ usaa nɛ kɛuni nɛ upipiretiki pitaani pɛ kuú pɛɛ n tɛsi api kei kɛ kɛwá kɛ aké ní we lomɔo. ⁴¹ Uu kɛwá kunipɛ tini uu kɛ maa rɛ: Talita kum, li aseɪ rɛ kɛkpɛrɛpi, a yisi, nɛɛ rinóo pɔ hɛ.

⁴² Kɛkpɛrɛpi akɛ mɛsɛ nɛ mɛsɛ yisi akɛ nsé kápáá. Anmɛ kɛfi nɛ atɛ kakɛ yɛ m má. Kapi mɛwai mɛ lɛ n yɛ, ai mɛpá úyɛ nnóo yipu. ⁴³ Yeesu uu lɛ mɛmáá pi kúrúrusɛ rɛ apí kapɛ tíyɛsɛ unyínɛ uké céri. Uu kɔ pimáa pi kpá rɛ pikɛ kɛkpɛrɛpi kɛ ilukɛ hɛ.

6

Nasarɛti pikó apí Yeesu nɛ kɛfa tɛnɛ (Matiyɛ 13:53-58; Luki 4:16-30)

¹ Kɛ Yeesu uu kɛlɔ kɛ-i n yisi uu kuyu kpɛ-i kuu iwá n li kɛmɛɛ sɪ, upipiretiki apí u tiki. ² Kɛ kɛwɛntɛyaa ketúnɛ akɛ n tu, uu Pisuífi kuyomɛyáhaaleɛ-i lomɔo uu pisoɪ n céəsi. Nsímé nn nnóo pisoɪ píima pɛ nnéi pɛɛ kutu u n cólɛ yipu. Apí m písɛinɛ rɛ: Yei kɛ nní yɛ nnéi ai mpíí u léenti má? Mɛwéɛsɛsɔhɔ méyɛ mpuri kai nkó nní hɛ má? Iyɛ kuú nɛ mɛwaisaŋa mmɛ mpuri wapisi má? ³ In nɛ Maari kɛpipi usérɛɛ? Nɛntɛ upiwā pɛɛ Yakupu nɛ Yoseɛ nɛ Yuuti nɛ Simɔo? Ai upiyɛi pɛɛ nní kɛrɔcɔpɛ weɛ? Nní nnéi ai pi tapisi apí nɛ Yeesu kɛfa tɛnɛ. ⁴ Yeesu uu pɛɛ rinóo pi pɛsɛ rɛ: Antɛpu kuyu cirɛ-i kapi yɛ u lómúisɛ. Umpuri pikó nɛ upiyɔkó pɛɛ apí yɛ u waisɛ. ⁵ Yeesu uu lɛ mɛmáá fe uké mɛwaisaŋa píwai rikpá, insá pitóikó pinyínɛ kɛcáá kuu aníɛ rinlāa uu pi pɔisɛ. ⁶ Ai Yeesu píri wai kápi nɛ kɛfa u n tɛnɛ.

Yeesu yɛ pitumɛ kɛfi nɛ pité túmɛi (Matiyɛ 10:5-15; Luki 9:1-6)

Lɛ mɛmáá, Yeesu uu ayu acɔ nyɛɛ nɛ kei n kólɛ kɛmɛɛ sɪ uu apisoɪ nlécaasimé céəsi. ⁷ Uu pɛɛ upipiretiki kɛfi nɛ pité séi uu pi tum pité pité, uu rɪnanɛ pi hɛ rɛ pikɛ aníri n lakasɛ. ⁸ Uu rinóo pi hɛ rɛ: Ani kapɛ kunaapi mɛmáá líka rimúlú yarɛ ilukɛ nɛɛ kulóo nɛɛ kɛwóo rɛ ncée kani nɛ sɪ. ⁹ Amá uu rɛ: Ani anéeri mɛtanɛ mɛsɛ mɛsɛ tánti, amá ani kapɛ sitúkanka sité sité tánti.

¹⁰ Uu pimáa pi kpá rɛ: Nɔn kɛyɔ kɛyɛ-i n topilɛ, ani kei n tú hái nɛ kumúnɛ kpɛ-i kani kuyu kpɛ n yisínɛ. ¹¹ Pisoɪ pin yɛi kusánɛ piyóó nó n yɛ nɛɛ kutu kápi nó ricɔ, nɔn n tósu, ani nɔanɛna nkoŋo péi. Liké pi nyíɛ rɛ pi Ulécaá nsímé pipakare yɛ. ¹² Pipiretiki pɛ api ncée pɔlɔ api pisoɪ nlécaasimé n símisi pin tee

re piké pimεfine conse. ¹³ Aníri meýā kapi lákase, api pitóikó meýā kecáá mékpo kəoni itóí ii tenente.

*Yohani Uniwolé nkpo
(Matiyee 14:1-12; Luki 9:7-9)*

¹⁴ Lē kai wa Yeesu rinyiri ari nípá yei kóónú, uyóopi Erooti uú ne Yeesu nné kóm. PISOI API PEÉ N SÍMAANKEE RE: Yohani Uniwolé ye pikpəkpə kέmεε yisile, lē nnya kuu nní nnaŋe má un mewaisaŋa wapisi. ¹⁵ Picə pin máikεε re Elii lo. Picə pđ te mekεε antepuyε kecəpe use unyine lo. ¹⁶ Amá ke Erooti uu lē n kđ, uu re: Yohani uyē tiyu kam n tíyεε api tólu yeε yisi.

¹⁷ Likumúhē re Erooti ricuruu yeε rinóo he api Yohani paasi api kukpaniilee-i sápo. Ai líka nnya ke Erooti uu lē wa. Erooti ye pεε uumaa Filipu unəsi Erootiyati yəsile. ¹⁸ Kai lē n wa, Yohani uu pεε u maa re ái ne risá re uké uumaa unəsi yəsi. ¹⁹ Erootiyati uu lē nnya Yohani ukεfa-i wai uu ncée wéési uké ne u kpu. Amá úu fe. ²⁰ Ke Erooti uú pεε Yohani m pakarelē un kə nyu re u aseí tikilenle, uisoi in kə kecire we nnya, Erooti úu ye pεε Yohani kecáá kđ, un unsímé kutu n cəlē n ye u ricəŋle, nípá ne lē u kə pεε mpikome lalε. ²¹ Amá keyáa səne akε Erootiyati leeri. Ke Erooti uu ukεmareyaa anyá n wai, uu lē nnya sóoni uu ukuyu pinəŋe-nəŋe ne pisóoca piwéεε ne Kalilee ketē pISOI kecire sélei. ²² Kei ke Erootiyati ukpére uu kenyánkale-i lompə uu yésu ai Erooti ne upisane nnéi larisi. Uyóopi Erooti uu ukpére uyē maa re: A lelee ripóo pđ ní we né we, ké pđ li he. ²³ Ai wai uú ha ne wéeri re: Pən yo né n we, né pđ li he, nípá in kenéyóopitē kuwélé, né pđ he. ²⁴ Ke ukpére uyē uu kekále-i n léepə, uú ha úni pise re: Yo kam yé pise? Uyē uu u pεε re: A Yohani Uniwolé riyu pise. ²⁵ Uu mekεεkεε uyóopi-mē pele uu u maa re: Ne la re a nfáani Yohani Uniwolé riyu kecáripI-i né ritəsi. ²⁶ Uyóopi ripəo ari caai, amá uawéeri ne pisáne isei nnya, ái kúyule we. ²⁷ Uu mese ne mese uuméré use yukuse re uké ne Yohani riyu u kam. Uméré uú ha uriyu təlu kukpaniilee-i. ²⁸ Uu riyu képelente kecáá tósi uú ha ukpére uyē ti múise, ukpére pđo úni ri pa. ²⁹ Ke Yohani pipiretiki api lē n kđ, apí weri api u kpísi apí ha kulesi.

*Yeesu ye pISOI ákotokú anupū (5.000) kpínii
(Matiyee 14:13-21; Luki 9:10-17; Yohani 6:1-14)*

³⁰ Yeesu pitume api Yeesu keyúrí cápine, api lē ne lē kapi n wapisi ne lē kapi pISOI n céesi u kεenkεε. ³¹ PISOI PEE Yeesu-i n sónaapə ne pεpεε ukεmεε n léeri ye kulúí tásile. U ne upipiretiki apí ye pεε nkpani kéyu yē piké iluke li. Lē nnya ke Yeesu uu pipiretiki maa re: Təké iyaa le, kei ke pISOI apí ní we aní ha nkáripI wéntε. ³² Apí kúninəi loni piké kei ke úka úu ní we ha. ³³ PISOI MEYĀ API PIMETÓHÉ YÉNU API Kə PI CERU. Ayu nyεε ne pi n kólē nnéi pISOI API NTÓO WAI API KEI KAPI N SÍ PI FÓSU.

³⁴ Ke Yeesu uu kúninəi-i n léeme, uu pISOI kulúí yenu ai íwe u wai re pi pεε we yarε isεε yeε íi usē m má nnya. Uu mese picélaa pi loni ai nánai hái. ³⁵ Ke itunε ii n tene, upipiretiki apí ne u kə api uu maa re: Líka ái kelō nké-i we. Lē memáá, itunε ye kə tenele. ³⁶ A pi maa re piké ha siyupi ne ayu nyεε ne ró n kólē kέmεε liluke-luke léeri. ³⁷ Yeesu uu rinóo pi yósu re: Ani nórínécúruu liluke-luke pi he. Api u pise re: Tə nkpéni sínle təké nwoóweni mepipi píle píle meté ne akpónó lo ari pi pa piké li néε? ³⁸ Yeesu uu pi pise re: Akpónó alé kani má? Ani ha ripái. Apí píseine api limemáá Yeesu rinóo yósu re: Akpónó anupū ne ikpíntomé ité. ³⁹ Uu pεε rinóo pi he re piké meýúí péni kecáá awúí awúí pi tonse ⁴⁰ api anái anái túnti, acə pISOI píle píle, acə kuwóo kuwóo. ⁴¹ Uu akpónó anupū ne ikpíntomé ité iyē kpísi, uu keyóme weríí, uu iluke iyē kecáá Ulééca pənnεε. Uu lē memáá akpónó kpókərine uu upipiretiki pa re piké pISOI həne. Uu kə ikpíntomé ité iyē

pinnéi hóone. ⁴² Api pinnéi le api lepu. ⁴³ Upipiretiki api akpónó ne ikpíntomé keri cápinente ai anéere kefi ne até yipu. ⁴⁴ Pεπεε iluke iyē n li kémee pitisi ye lele ákotokú anupū (5.000).

Yeesu ye mini kecáá sone
(*Matiyee 14:22-33; Yohani 6:15-21*)

⁴⁵ Yeesu uu lē memáá mese ne mese upipiretiki rinóo he re piké kúninói lō piké ha rikóitime ricō-pō u m mé, Petisayita kuyu kuwéé-mē, uyē uké pεe kumúnjé kpe-i písoi n kúúnse. ⁴⁶ Kuu písoi rin-yá, uu riyópe taá uké keyóme yáasi. ⁴⁷ Kai nnyóó ní wa, kúninói kun mínimaa kecōpe we. Yeesu pónn umecire ketē mmé we. ⁴⁸ Uu yénu re kúninói pitikíí ye íwe pi waille, likumúnjé re mē kapi n sī ke kuyō píima kunyine aku pépuri. Tiweeki kumúnjé, uu pikuwélé-mē n sónepō míni kecáá, un la uké pi rifaau. ⁴⁹ Kapi u n yé un míni kecáá sone, api músu re kápírii-pírii kenyine ye ke, api pipupukεε loni. ⁵⁰ Pinnéi pεe meyíkíyiki u yē ai pi tútúúise. Yeesu uu pεe rinóo pi maa re: Iwame íi kapε nó wa, né ηmaa lo. ⁵¹ Uu limemáá kúninói-i pi leepō, kuyō aku kéu. Ai píri pi wai háí ⁵² likumúnjé re piakin ntake nnya, ápi pεe akpónó mewaisaηa mē kō.

Yeesu ye Kenesareti ketē kémee pitóikó paise
(*Matiyee 14:34-36*)

⁵³ Metéj-maá api Kenesareti ketē tulu, api rikóitime pikuninói karii. ⁵⁴ Kapi kúninói-i n léeme, písoi api mese ne mese Yeesu ceru. ⁵⁵ Api ketē kē nnéi kóónú, apí ye pin n kō te u yei we, api kei nnéi ne asáηáápōré kémee pitóikó u n sónaapō. ⁵⁶ Pi ye kényáala-i pitóikó nánaisεε siyupi ne ayu ne awosoo nye-i kuu n sone apí ne u n téni re uké tíyεε pitóikó piké nnpá uketukanka nnōo rica. U ye pē nnéi pεe u rinca pōisentele.

7

Pifarisi ne pikpure inyekii kecáá nsímé
(*Matiyee 15:1-9*)

¹ *Pifarisi ne *isé picélaa pinyine pεe *Yerusalem n léeri api Yeesu kewúípi wai. ² Api upipiretiki pinyine yenu pin iluke le ne anípe kperinkpekáó, ápi pianipe nale yare kai piinyekii kémee m pise. ³ Ke Pifarisi ne *Pisuifi picō nnéi api meyansei pikpure inyekii m múílē nnya, pinsá risonε n nale, ápi ye lí. ⁴ Pin kō kuyáa n leeme, pi ye piinyekii menale mē nalele api kelene le. Pi ne pimεkpurewai meyā yare nní piheehεere ne sicáripí ne apóri piheere múílεnle. ⁵ Pifarisi ne isé picélaa api pεe u pise re: Yo nnya ke pipópiretiki ápi pirókpure inyekii tikilē pin ne anípe kperinkpekáó iluke le? ⁶ Yeesu uu rinóo pi pεε re: Asei ke *antepu *Esayi uu mekεε-me nónnésímé yémme. Nō kecáá kecáá mewai pikó le yare ke Esayi uu n wói re Uléécaá ye maa re: Nnóo-i ηmane ke písoi mpí api ríyu né waiselē, amá ápi pεe pisifa-i ne né kólē. ⁷ Pi iyáhaa ye likpárakáó le. Pi rinyale pin sisoipipi inyekii kpisi pin céési yare inékó ye nyi.

⁸ Uléécaá isé kani kεpíre ritō ani sisoipipi inyekii m múílē.

⁹ Uú nōj te: Ani rinmóópú ani Uléécaá isé kεpíre tō aní ne nóinényékii picélaa kényu mahani. ¹⁰ Ticuruu *Moisi ye mekεε-me maa re: A upósáa ne upóni ríyu waise. Uu kō re úye un usáa née úni anóo n wa, li pise re piké liute kpu. ¹¹ Amá nō ne ye re: Usoi un usáa née úni m maa re: Lē kuú pεé ní la uké ne u lē Uléécaá hele, ¹² ani ye liute riyá uké linyine licō piwai usáa née úni rikpá. ¹³ Méwee mē yeε tíyεεle ani Uléécaá Nsímé cókoi ne nóinényékii isé kani n yekeilé. Mewai mē mecō kani n wapisi ye kō piyεle.

*Lελεε ye usoi mékperinkpe n waise
(Matiyee 15:10-20)*

¹⁴ Yeesu uu limemáá písoi picápine kpá uu re: Ani nónnénéí kutu né rico ani kóm. ¹⁵ Litahaikó líka ái we lee yé lin usoi kέmee n ló, ai Uléécaa inipee-i mékperinkpe u waise, amá lelee usoi kέmee n léenti lee ye Uléécaa inipee-i mékperinkpe u waise. [¹⁶ Uye un ukóme uké kó.]

¹⁷ Ke Yeesu uu písoi pē kecōpe n yisi, u ne upiretiki api kέyo loni api kenyárū kē aseí u pise. ¹⁸ Uu rinóo pi pese re: Nό ticuruu áni kō mesōhō máa? Lē nnya, áni nyu re lē nnéí lee usoi kέmee n léeripō ái yé fe liké Uléécaa inipee-i mékperinkpe u waise? ¹⁹ Likumúnjé re ái urikin kέmee kai léeripō, amá kuloi-i le, uu kō péé cukú. Yeesu memaa mee nyíselē te iluke nnéí ye kuluke wele. ²⁰ Uu pimáa pi kpá re lelee usoi kέmee n léenti lee ye mékperinkpe u waise. ²¹ Liriyíkí re usoi kefa-i ke simúnjé kópe nfasimé ne iwásá ne piyaa ne písoikō ²² ne ucō unōsi née ucō ula kuwáncō piwai ne memá nnáapí ne rikpákára ne piyaaluke ne nturi ne inípee caa-caa ne picō alē ne rikókari ne píyuwélaa ai léenti. ²³ Nní nnéí, usoi kefa-i ke nní nnéí ai léenti, lelee ye kō mékperinkpe u waise.

*Kanaa kuyu unōsi unyine nfatene
(Matiyee 15:21-28)*

²⁴ Ke Yeesu uu kei n yisi, uu Tiiri kuyu kuwélé-mē sí. Uu kέyo kenyine-i tone. Uu la unyine uké u yē. Amá mpá ne lē, úu fe uké umecire pesí. ²⁵ Unōsi unyine kewā kee kuníri n héesi uu kóm pin Yeesu nsímé wai. Uu péé ha Yeesu keyu-i wúla. ²⁶ Unōsi uyee usáne le, úu *Usuifi. Sirii keteni-i kapi u mari. U Fenisii ukó le. Uú ne Yeesu téni re uké uukpére kuníri lakase. ²⁷ Yeesu uu pee u maa re: Ai nyam te piké siwá iluke kpísi piké sipōpipi risá. ²⁸ Unōsi uu rinóo u pese re: Mesei ye me Sáa, amá siwá sin piluke m masí, sipōpipi yee lē ke siwá asi keteni-i m póroise hínēile asi le. ²⁹ Yeesu uu pee u maa re: Tipónóo ntí nnya, a n ηme, kuníri ye upókperé kέmee léepole. ³⁰ Kuu kέyo n kúí, uu kewá leepō ken ne keripōo finu, kuníri kun tómpō.

Yeesu ye utusuí yee úu nsone n simisi pōise

³¹ Yeesu uu limemáá Tiiri ketē yisi uu Sitōo kuyu cōpu, uu kuwélé kpē kapi ye n sée re Ayu Kefi ketē-mē walá uu Kalilee kupiyē-mē pele. ³² Api péé ne utusuí yee úu nsímé n fe nsone Yeesu weri. Apí ne u téni re uké anípe ukεcáá rilaa. ³³ Yeesu uú ne iyaa u lelu, uú ne písoi ketaa wai uu usinipepi atu-i u tampō uu rilémpi kecáá meta u tej. ³⁴ Uu lē memáá nfáa tóori uu re: Efaata, liasei re: A tápile. ³⁵ Mese ne mese uatu aa tápile, tilémpi ari fénne, uu nsímé loni nsone. ³⁶ Yeesu uu lē memáá rinóo pi he re ápi kape tíyese unyine uké kó. Amá mpá Yeesu memale méye ke pē api nsímé piyóo ηmóópulē. ³⁷ Pírí píima kai meyansei pi wa apí m máikεe re: Lē nnéí kuu n wa, asaa lo, mpá pitusuí, u ye pi komeisele, uu pē alempi nyee m pahaalē símaase.

8

*Yeesu ye písoi ákotokú ana (4.000) kpínii
(Matiyee 15:32-39)*

¹ Písoi kulúí api kō kumúnjé kpe-i picápine kpá nsone ápi kō líka má piké li. Yeesu uu upipiretiki séi uu pi maa re: ² Písoi mpí icō ye íwe né wele. Siyáa sitaani ye nsí kapi né tíkilē ápi kō líka má piké li. ³ Pimeyā ye ketaa leerile. Lē nnya, nen nkpeni ne nkú mmú pi m maa re piké kúí, pi yé ha nsé pōone. ⁴ Kei ke upipiretiki api rinóo u yōsí re: Yei kari yé písoi píima mpí nnéí iluke yē kelō kóima nké-i? ⁵ Yeesu uu pi pise re: Akpónó alé kani má? Api rinóo yósu re: Aseei.

⁶ Uu limemáá písoi pē tinóo he re piké keteni-i tone, uu akpónó aseei nyē yósu, uu akecáá Uléécaá pòonee uu pee a kpókòrine uu upipiretiki a pa piké hóneente, api písoi a hòne. ⁷ Pi kò pee ikpíntomé inyine mále. Yeesu uu kò iyē kecáá Uléécaá pòonee uu re piké kò iyē hòne. ⁸ Api le api lepu, api iluke pòone-pòone kóóí anéere aseei. ⁹ Písoi pee tu yare ákotokú ana (4.000). Kapi mí masí, Yeesu uu pee re piké kúí. ¹⁰ U ne upipiretiki api mese ne mese kúninòí loni api Talimanuta ketē sí.

*Pifarisi ye Yeesu pise re uké mewaisaŋa wa
(Matiyee 16:1-4)*

¹¹ Pifarisi api Yeesu leepò apí ne íkenene u kápáá api pee ripine u wai re uké nyíse re Uléécaá kémee ke unnaŋe nn léeri. ¹² Yeesu uu meýá nfáa tóori, uu ukefa-i maa re yo nnya ke nfáani písoi mpí api mewaisaŋa piyéne la? Asei kam nó símisi, nfáani písoi mpí ápi mewaisaŋa méka yenune. ¹³ Uu lē memáá kei pi yá uu kúninòí loni uu rikóitime rícò sí.

*Pifarisi ne Erooti nkpónótò pite
(Matiyee 16:5-12)*

¹⁴ Upipiretiki ye pee akpónó kecáá paleile. Kuse ŋmane kapi múlī kúninòí-i. ¹⁵ Yeesu uu rinóo pi he re: Ani nómenécíre tí nsone ne Pifarisi ne Erooti nkpónótò pite. ¹⁶ Pipiretiki ye pimewepere símisi re ápi akpónó má. ¹⁷ Ke Yeesu uu lē n céri, uu pi pise re: Yo nnya kani máikere re áni akpónó má? Ai kahané nó rikpáii néé áni kahané n ceri? Nóanétu ye takasilee? ¹⁸ Nò inípee mále, áni kò pee nyáni, nò atu mále áni kò pee kómèi. Ani léisee? ¹⁹ Kumúnjé kpe-i kam akpónó n kpókòrine am písoi ákotokú anupū (5.000) hòne, anéere alé kani iluke tərō yípū aní ne tómpò? Api u maa re anéere kefi ne até. ²⁰ Yeesu uu kò pi pise re: Kam akpónó aseei písoi ákotokú ana (4.000) n kpókòrine ní, anéere alé kani iluke tərō yi? Api re: Aseei. ²¹ Uu pee pi maa re: Ai kahané nó n hemnee?

Yeesu ye Petisayita-pò unyíye pòise

²² Ke Yeesu ne upipiretiki api Petisayita n tu, písoi apí ne unyíye unyine u leepò apí ne u téní re uké u ríca. ²³ Yeesu uu unyíye kunípe tini uu u tərōi uú ne kuyu ilúké sí uu pee meta inípee-i u wai, uu anípe ukecáá láa uu u pise re: Pò linyine nyánii? ²⁴ Unyíye uú weríí uu re: Ne písoi nyánile, amá pi peé wele yare aléé, pin sòne. ²⁵ Yeesu uu uinípee píca kpá, ke unyíye uu n nyánèi tíkí-tíkí, uu pèlu uu mpá yo n nyáni cáí-cái. ²⁶ Yeesu uu pee u maa re uké kúí, amá úu kape kuyu lō.

*Piyee ye yámne re Yeesu ke Uléécaá uu wée
(Matiyee 16:13-20; Luki 9:18-21)*

²⁷ Yeesu ne upipiretiki api Sesaree Filipu siyupi kémee sí. Uu ncée kémee pi pise re: Písoi ye máikere re néé úye? ²⁸ Pi máikere re pòo Yohani yee míni písoi ní wole, picò re pòo Elii, picò re pò antepuye kecòpe unyine le. ²⁹ Yeesu uu pi pise re: Nó ní? Nò mpíí máikere re néé wóo? Piyee uu rinóo u yósu re pò ke Uléécaá uu mekere-me wée. ³⁰ Yeesu uu pi nyi re ápi kape linka úka símisi.

*Yeesu ye unkpò ne umeyise nsímé riyóó
(Matiyee 16:21-28; Luki 9:22-27)*

³¹ Uu mēncire picélaa pi kòru re li pise re Usoi Kepipi keké meýansei íwe li. Pisuifi piwéése ne pepere ye Uléécaá inyóonse n wa piwéése ne isé picélaa piké ke ŋmeriyé. Li kò pise re piké ke kpu ake kò keyáa táánū tuné yisi. ³² U símisile nsone kpáii. Kei ke Piyee uu iyaa u sée uu re áí lē kuu yé pee wa. ³³ Yeesu uu ŋmèlú uu upipiretiki paí uú ne Piyee cési re: Setani, a ne ketaa né wa, likumúnjé re sipómúnjé ási Uléécaá síkó, amá sisoipipi síkó ye si.

³⁴ Yeesu uu pɛɛ lɛ mɛmáá písoi nɛ upipiretiki séi uu pi maa rɛ: Uaye un n la uké né ritiki, uké umɛcɪrɛ pípaí riyá, uu ukunapéékóó ya * uu pɛɛ né tiki. ³⁵ Ai líka nnya, úye un n la uké unfaa lɔ, u n fómnilɛ, amá úye un unfaa n fóm né nɛ Nsímé Kɛcɪrɛ nnya, liute yɛɛ yé unfaa lɔ. ³⁶ Usoi kulaa yɛ kúye in tɛ u keté nté mɛmá nnéi yé uu pɛɛ kpi. ³⁷ Linyinɛ yɛ wɛ kɛ usoi uu yé n héele uké nɛ unfaa n lɔ? ³⁸ Uye un nɛni inései nɛ nnésímé isei n wa, piwásánkaí nɛ pikópɛkóó mpí kɛcɔpɛ, Usoi Kɛpipi yé kɔ uisei wa, kɛn píyei m pɛɛri nɛ kɛusaa mɛyɔɔpi nɛ piléecaatumɛ.

9

¹ Uu pimáa pi kpá rɛ: Asei kam nó símisi, pinyinɛ yɛ nté wɛlɛ pɛɛ yé Uléécaá iyɔɔpi n yé in nɛ innanɛ wɛmɛ api kɛlɛnɛ kpíni.

Yeesu ipinɛ yɛ consɛ

(Matiyee 17:1-13; Luki 9:28-36)

² Siyáa sikpuulú mɛmáá, Yeesu uu Piyɛɛ nɛ Yakupu nɛ Yohani kpísi apí nɛ riyóɔpɛ cáca rinyinɛ taá apí ha kei pimɛcɪrɛ n wɛ. Uipinɛ ii consɛ piinipɛɛ-i. ³ Uilú íi n tɛlu, ii wárara pói-pói, ntómé mmɛ rín nɛɔ má keté nké nɛ kɛnkinii. ⁴ Kei kɛ Elii nɛ Moisi apí pɛɛ rikpáfúmɛ, pi nɛ Yeesu pin yói. ⁵ Piyɛɛ uu pɛɛ Yeesu maa rɛ: Sáa, li nyamɛ rɛ táké pɛɛ nté n wɛ. Tɔ la rɛ táké sicánjípi sitaani kari, pó kɛsɛ, Moisi kɛsɛ, Elii kɛsɛ. ⁶ Piyɛɛ úu nkpráni nyu mmɛ kuu yé pɛɛ ní malɛ, likumúnɛ rɛ iwamɛ yɛ u nɛ Yeesu pipiretiki tɔrɔ wɛlɛ hái. ⁷ Kuhopɛ kunyinɛ akú wɛri aku pi hila. Tinóó rinyinɛ ari kuhopɛ kpɛ-i léeri rɛ: Nkó yɛɛ Kɛnépipi lala, ani kutu kɛ ricɔ. ⁸ Mɛsɛ nɛ mɛsɛ apí piilúké nnéi páii, amá apí úka yɛ, Yeesu yɛɛ pikékúrí ní wɛ mɛmáá. ⁹ Kapi riyóɔpɛ n cɛpilɛ, Yeesu uu rinóó pi hɛ rɛ apí kape tíyɛsɛ unyinɛ uké lɛ kapi n yé kɔ hái nɛ kɛyáa kɛ kɛ Usoi Kɛpipi akɛ yé pikpɔkpɔ-i n yisi. ¹⁰ Apí nsímé mmɛ nyi, amá apí pimɛcɔpɛcɪrɛ m píseine rɛ yoo pikpɔkpɔ kémɛɛ mɛyisɛ?

¹¹ Lɛ mɛmáá, upipiretiki apí u píse rɛ: Yo nnya kɛ isé picélaa apí máikɛɛ rɛ Elii yɛ pɛɛrinɛ liké kɛlɛnɛ keté ketɔ tu? ¹² Uu pi pɛsɛ rɛ: Mɛsɛi yɛ mɛ rɛ Elii yɛ pɛɛrinɛ kɛlɛnɛ uké mpá yo nyóɔnsɛ. Yo nnya kai mpíi wólaalɛ tɛ Usoi Kɛpipi yɛ íwɛ lenɛ mɛyá apí kɛipuri yulu? ¹³ Amá nɛ la kɛ nó símisi rɛ Elii yɛ pipɛɛmɛ masilɛ písoi apí nɛ u wai lɛ kapi ní la yarɛ kai ukɛcáá n wólaamɛlɛ.

Yeesu yɛ kɛwá kɛ kɛ kuníri aku m pɛkɛsi pɔisɛ

(Matiyee 17:14-21; Luki 9:37-43a)

¹⁴ Kapi pipiretiki tɔrɔ n nyahaipɔ, apí písoi kulúí yɛnu pin kɛwúpi pi wailɛ, isé picélaa pin nɛ pi kɛɛnɛ. ¹⁵ Kɛ písoi apí mɛsɛ nɛ mɛsɛ Yeesu n yé, ai pi kaikai, apí pɛɛ n wúrunkɛɛpɔ piké u yáási. ¹⁶ Yeesu uu upipiretiki píse rɛ: Yoo mpíi nó nɛ pɛ kɛɛnɛsɛ? ¹⁷ Utisi unyinɛ uu pɛɛ riwúí tɛ-i rinóó yóɔri rɛ: Sáa, kɛpómmé karí nɛ kɛnépipi ka. Kuníri kpɛɛ kɛ n lɔ yɛ nsímé kɛ pɔɔnɛsɛlɛnɛ. ¹⁸ Mpá yei kai kɛ yisi, ku yɛ keté kɛ talɛ akɛ atalaláa léeri, kɛn aní takai, ipinɛ ii nánú. Aní nɛ pipópirɛtiki tɛni rɛ piké kuníri kpɛ lakasɛ, amá apí fe. ¹⁹ Yeesu uu rinóó pi yósu rɛ: Nó nfatɛnɛcɪré pikó mpuri mmú, itunɛ ilé kam nókɛnémmɛ pitónɛ kpáne? Itunɛ ilé kam yé lɛ nɛ nó n kahari? Ani nɛ kɛwá né kam. ²⁰ Apí nɛ kɛ u hapɔ. Kɛ kɛwá akɛ Yeesu n yé, kuníri aku kei nní kɛ lémesi, akɛ kɛtɛni-i lolu aké m pímiisɛ kɛn atalaláa léeri. ²¹ Yeesu uu kɛusaa píse rɛ: Píyei-mɛ kai yɛ nní kɛ wa? Uu rinóó yósu rɛ: Hái uiwá-mɛ le. ²² Mɛpɛhɛ kulúí kɛ kuníri kpɛ aku yɛ nna nɛ míni-i kɛ risápɔ kɛkɛ nɛ n kpɔ nnya. Amá in tɛ pó fe aa linyinɛ wai, a kam aa ró comɛ. A irówɛ ripaí. ²³ Yeesu uu rinóó u pɛsɛ rɛ: In tɛ pó fe néɛ? Uye

* 8:34 Mat. 10:38

un ne ukefa Ulééca n tene, úu líka pòonene. ²⁴ Mese ne mese, kewá kē usaa u pupui re: Né ne kefa tenelé! Amá a kam a né come, nnéfatené rín piye.

²⁵ Ke Yeesu uu risoiwuí n yé tin u kálaari, uu kuníri semni re: Pó kuníri kpē, pòo ye atusuí usoi n waise aa nsímé u pòonese, a kewá ke-i le, kape pí kai kekeme peepò, née rinóo pó he. ²⁶ Akú lelu kun pupukee, kun kò kewá naneiselē. Kewá aké n we yare ke kpule, pisoí meýā api waise re ke kpule. ²⁷ Amá Yeesu uu kekunipe múlú uu ke yukuse, ake yisi ake nyere. ²⁸ Ke Yeesu uu lē memáá kέyo n lō, upipiretiki api pimpehencire u pise re: Yo nnya kári fe tóké kuníri nkú lákase? ²⁹ Uu pi maa re: Keyóme mecire ke usoi uu yé yáási uú ne kuníri nkú mpuri lakase.

Yeesu ye unkpò ne umeyise nsímé kpálē
(Matiye 17:22-23; Luki 9:43b-45)

³⁰ Api kei yisi api Kalilee ketē téh. Yeesu úu peé la piké kei kuu ní we ceri. ³¹ Likumúné re u ye pee upipiretiki céésile uu ye pi maa re: Pi Usoi Kepipi tinine api pisoí anipe-i ke wai piké ke kpu. Kemekpò-maa, ke yé keyáa táánú tuné nkpò kémee yisi. ³² Amá Yeesu pipiretiki ápi meyu mē kō. Iwame íi kò ηmurei piké pise.

Wóo pipiretiki kecòpe uwéése?
(Matiye 18:1-5; Luki 9:46-48)

³³ Api Kaperinawum tulu. Kapi kέyo n tu, Yeesu uu pi pise re: Yoo pee ncée kémee nó kénenese? ³⁴ Amá api sée keu. Ai líka nnya, pi pee ncée kémee kénene re úye yee pikecòpe uwéése? ³⁵ Yeesu uu peé tone, uu upipiretiki kefi ne pité séi uu pi maa re: Uye un n la uké ufoí, li pise re uké nónnénéí utòròo uu nónnénéí ukeikó. ³⁶ Uu kewá kenyine kpísi uu pikecòpe nyere, uu ke kpísi uu pékérí uu pee pi maa re: ³⁷ Uye un siwá nsí kecòpe kέye kusáne n yòsí né nnya, tinécúruu kuu kusáne yòsí, úye un kò kusáne né n yòsí, ái rinécúruu kuú yòsí, amá uyee né n tumme kuú yòsí.

Uye un kerócaá n kpálē, uyē úu urólaarò
(Luki 9:49-50)

³⁸ Yohani uu u maa re: Saa, tò unyine yenle un aníri lakase ne ripónyíri nnahe úu kò pee ró tikilē. Kúu ró n tikilē nnya, arí ne u yulu. ³⁹ Amá Yeesu uu rinóo yòsu re: Ani kape ne u yè, likumúné re úka úu we yee ye rinényíri ne mewaisaηa n wa uu kei nní cire nnékòpe símisi. ⁴⁰ Uye un kerópire n we uyē úu urólaarò. ⁴¹ Kani né Kirisi pikó nnya, úye un kò rinényíri nnya míni níré-niré nó n he, asei kam nó símisi, liute úu uihéé paane.

Akòpe pikaase kecáá nsímé
(Matiye 18:6-9; Luki 17:1-2)

⁴² Amá úye un siwá see ne nní kefa né n tene kenyine akòpe n waise, li kutòsi we piké rináipare mule-mule ríηme wa api ripóo u lesi api mínimaa-i u sápo. ⁴³ In te kupónípe kpee akòpe pó waise, a ku riké. Li kutòsi we a nfáa yé ne kunípe keri ne kaa yé anípe keté m má áá ne nna kpòciré kelò loni, kei ke nna rín ye pí kai n kpu. ⁴⁴ [Kei ke apapi nyee ye ipiηe n li áa ye n kpí, kei ke nna rín ye kò n kpu.] ⁴⁵ In te kupóna kpee akòpe pó waise, a ku riké, li kutòsi we a kúna kuse m má áá ne nfáa yenu ne kaa yé ána keté m má apí ne nna kpòciré kelò kémee pó sápo, kei ke nna rín ye pí kai n kpu. ⁴⁶ [Kei ke apapi nyee ye ipiηe n li áa ye n kpí, kei ke nna rín ye kò n kpu.] ⁴⁷ In te mepónípee mee akòpe pó waise, a me lese aa ketaa-pò fómní. Li kutòsi we póké Ulééca iyòopi kémee lō ne menípee mese ne kaa yé inípee ité m má api pee nna kpòciré kelò kémee pó sápo, kei ke nna rín ye pí kai

n kpu. ⁴⁸ Kei ke apapi nyee ye ipiɲe n li áa ye n kpí, kei ke nna rín ye kò n kpu. ⁴⁹ Likumúnjé rɛ: Písoi nnéi kecáá kapi nna kòonune yare kapi ye nní iluke kecáá nnyási n fuléi.

⁵⁰ Nnyási ye linyine kecire le, amá mmelɔ men n kpu, yo kapi ye ne n larukuse? Ani nnyási meɔ n láárú, nkíɲniɲe nké kò nókenécɔpe n we.

10

Utisi ne unósi pitúunne kecáá icélaa
(Matiyee 19:1-12; Luki 16:18)

¹ Yeesu uu ncée pɔlɔ uu Yutee keté loni uu kò Yuritee rikoitime ricɔ kuwélé-mě sí. Písoi kulúí api kò pikálaa u kpá uu kò pē picélaa loni yare kuu ye n céesi. ² Pifarisi pinyine apí ne u kò piké ne ripine u n wa nnya, api u pise rɛ in te ncée ye we rɛ utisi uké uunósi ye. ³ Uu rinóɔ pi pɛse rɛ: Iye ke Moisi uu nó pise rɛ ani wa? ⁴ Api rinóɔ yósu rɛ: Moisi ye utisi ncée hele rɛ u yé fe uu pitúunne ritelé unósi wɔlu uu pɛe u yulu. ⁵ Yeesu uu pɛe pi maa rɛ: Nóanékíɲ ntake nnya ke Moisi uu isé nnyí nó wói. ⁶ Amá nípá yo mewai kekoraane, Ulééca ye utisi ne unósi wale. ⁷ Lě nnya ke utisi uu usáa ne úni yisine uu unósi kpísi api péne, ⁸ u ne uyě api pansɛ ipiɲe ise. Kai nní lě n wa, apí nkpréni pité, amá piipiɲe ye ise le. ⁹ Lě nnya usoi úu kape lě ke Ulééca uu rimpéne kóólene. ¹⁰ Kapi kéyo ní ha, Yeesu pipiretiki api kò nsímé mmě kecáá pipise u kpá. ¹¹ Uu pɛe pi maa rɛ: Uye un uunósi n ye un uféé n kpísi, u ne unósi foí púnnele, iwásánkaí kuu lě wa. ¹² Unósi un uula n ye un uféé n sɔɔ, iwásánkaí kuu lě wa.

Yeesu ye siwá tinóɔ sɔne ritikise
(Matiyee 19:13-15; Luki 18:15-17)

¹³ Písoi apí ne Yeesu siwá leɛpɔ rɛ uké si rica. Amá upipiretiki apí ne pi cési. ¹⁴ Ke Yeesu uu lě n yě, ái ne u risá, uu pi maa rɛ: Ani riyá siwá síké kenéméé kam, áni kape si tápisi, likumúnjé rɛ mpí pɛe simɛɔ ní we pɛe yé Ulééca iyɔɔpi kémee lɔ. ¹⁵ Asei kam nó símisi, úye unsá Ulééca iyɔɔpi n ηmurei yare ke kewá ake ye n ηmurei, úu uiyɔɔpi kémee lonine. ¹⁶ Uu pɛe lě memáá si sakaa uu anípe si laa úú ne rinóɔ sɔne si tikise.

Uɲmáne māmá unyine kecáá nstímé
(Matiyee 19:16-30; Luki 18:18-30)

¹⁷ Ke Yeesu uu ncée m pólɔlě, utisi unyine uu u tulu ne ntóó, uú ha ukeyu-i wúla uu pɛe u pise rɛ: Sáa sɔne, íye kam waine ké ne nfáa teneciré yě? ¹⁸ Yeesu uu u maa rɛ: Yo nnya kaa né sée rɛ Usɔne? Uka úu usɔne, insá Ulééca mecirɛ. ¹⁹ Mpá líké íye wa, pɔ Ulééca isé nyule rɛ: Kape usoi kpu, kape iwásá wa, kape yáai, kape nnóme itansei nyere, kape unyine ncaai níka wa, a upósáa ne upóni ríyu waise. ²⁰ Uu rinóɔ u yósu rɛ: Sáa, hái inéwá-me kam lě múílě. ²¹ Yeesu uu u nyánei ne níla, uu pɛe u maa rɛ: Likei lise lee pó párilě, a n ηme a lě nnéi kaa m má yáá, aa siwóó sě píwekóó hóóne, pó pɛe memá yé keyómecaa-pɔ. Pɔn lě piwai m masí, aa pɛé weri aa né tíki. ²² Ke utisi uyě uu anóɔ nyě n kɔ, ke ukunipe aku nní m mulú nnya, ukeyu ake còhɔne uú ne mpóɔcaai tómpɔ.

²³ Yeesu uu upipiretiki pɛe u n kálaalě nyánei, uu pi maa rɛ: Ulééca iyɔɔpi kémee pilone ye ne pimámá páápú kpa! ²⁴ Anóɔ nnyé aa Yeesu pipiretiki pírí wai. Amá Yeesu uu pimáa pi kpá rɛ: Sinépipi, a tíye Ulééca iyɔɔpi kémee pilone ye pólú kpa! ²⁵ Kuyoooyo kun n la kuké kehímpi kupole-i lomɔ, li yé kutɔsi m purú ne ke umámá uu yé ní la uké Ulééca iyɔɔpi kémee n lomɔ. ²⁶ Ai kò meyansei pírí Yeesu pipiretiki kpá, api pɛé m píseine rɛ: In lee ni, wóo ye pɛe píyulale yě? ²⁷ Yeesu uu pi nyánei uu rɛ: Usoi kémee, lě ái kuwai we, amá ái

Uléécáa kémee. Likumúnjé re nípá yo ye kuwai wele Uléécáa kémee. ²⁸ Piyee uu pree u maa re: A ripá kari lirókó nnéi n tíye tən pó tikilē. ²⁹ Yeesu uu rinóo yósu re: Asei kam nó símisi, úka úu we yee yé nē ne Nsímé kecire nnya, kényo ne pimáa ne piwá, ne piyéi ne píni ne pisáa ne siwá ne sicare n tíye ³⁰ úu yé pree neni mewee mmé-i síyo ne pimáa ne piwá ne piyéi ne píni ne siwá ne sicare mepéhē píle n yé. Uu yé kə Yeesu pitiki iwe paa. U yé kə aḡmē nyee n wéme kémee nfáa teneciré yé. ³¹ Pifoí meýā yé pitórɔ panse, pitórɔ meýā api pifoí.

*Yeesu ye metáánū unkpɔ ne umeyise nsímé símisi
(Matiyee 20:17-19; Luki 18:31-34)*

³² Ncée kémee kapí pée we pin Yerusalem-mē sí. Yeesu un pikεkpeē sónε, upipiretiki pin kewuu piralē, iwame in pεpεε pi n tíkilē we. Yeesu uu kə upipiretiki kefi ne pité kpísi uu lelee u n leεrine pi símisi ³³ uu re: Nə nyánii, Yerusalem kari nní símpɔ piké ha kei Usoi Kepipi tí piké pεpεε ye Uléécáa inyóonse n wa piwéése ne isé picélaa anipe-i wa, pē piké ne u túhaane api yekei re piké u kpu. Pi yé pεpεε ápi Uléécáa m pakarelē anipe-i u wa. ³⁴ Pi yé méwoo u nyánei api ukεcáá meta tuke, api iséi u fopii api pree u kopu. Amá siyáa sitaani memáá, u yé nkpɔ kémee yisi.

*Lē ke Yakupu ne Yohani api Yeesu m pise
(Matiyee 20:20-28)*

³⁵ Sepetee sipipi keté, Yakupu ne Yohani apí ne Yeesu kə api u maa re: Sáa, tə la re a lē kari pó n welune ró wa. ³⁶ Uu pi maa re: Yo kani mpíi la re ké nó wa? ³⁷ Api u maa re: Pən píyei ipóyóopi kémee n tone, tə la re a tíyese use uké kupólukε-lukε-mē n tā, ucɔ kupómii-mē. ³⁸ Yeesu uu pi maa re: Ani nyu lē kani nní n welu. Nó fe ani ntóosi keporipi kam n nírunε níruu? Née nó fe ani íwe takai yare kam i n takaine? ³⁹ Api rinóo yósu re: Tó li fe. Yeesu uu rinóo pi pese re: Mesei ye me re nó ntóosi keporipi kam n nírunε n ntí, te íwe kam n takaine kani takaine. ⁴⁰ Amá in kunélukε-lukε née kunémii-mē metone nkó mmú ái née yé tíyese liké ne lē. Pē nnya ke sitóne sē asi n nyóonselē kuu si pane.

⁴¹ Ke Yeesu pipiretiki kefi tərɔɔ api lē n kɔ, piapɔɔ áa ne Yakupu ne Yohani caai. ⁴² Yeesu uu pree pi séi uu pi maa re: Nə nyule re pē kapi n kpíilē te ayu piwéése ye pinnanje ne a wéékuselenle, pisoí kecire pin pinnanje a nyíselē. ⁴³ Amá ái li meco kai nŋ kémee we. Uaye un n la uké nókenécɔpe uwéése, uké panse nóunékeikó. ⁴⁴ Uye un kə nókenécɔpe ikpéé n la, uké nónnénéi ulasi. ⁴⁵ Limεco ke Usoi Kepipi áke ka re piké ke keisi, amá ke kale re keké picɔ keisi, akε kə kenfaa ne riwóme héele meýā meké ne píyulale ní yé nnya.

*Yeesu ye unyíye kapi ye n sée re Patimee paise
(Matiyee 20:29-34; Luki 18:35-43)*

⁴⁶ Api Yeriko tuipɔ. Kumúnjé kpe-i ke Yeesu ne upipiretiki ne risoiwuí api kuyu ní lelu, unyíye unyine yee n wélei kapi ye n sée re Patimee, Timee uḡmáne un ticéetimε tú. ⁴⁷ Uu kóm te Nasareti ukó Yeesu yee tósu, uu sicááila kápáa re: Tafiti kepipi, Yeesu, a inéwe ripá! ⁴⁸ Meýá ame ne u cési re uké riséé, amá uu meýá cásε re: Tafiti kepipi, a inéwe ripá! ⁴⁹ Yeesu uu nyere uu re: Ani u séeme. Api unyíye séipɔ, pin u máikεε re: A n kahari, a yisi, u pó séile. ⁵⁰ Unyíye uu uketukanka sá uu wákasi uu Yeesu-mē sí, ⁵¹ Yeesu uu u pise re: Yo kaá la ké pó wa? Unyíye uu re: Unésáa, ne la re inénípee iké ye yé. ⁵² Yeesu uu u maa re: A n ḡme, mpófatene ye pó yóriye. Mese ne mese inípee ii wúkule uu Yeesu tiki.

11

Yeesu ye Yerusalem kuyu loni

(Matiyee 21:1-11; Luki 19:28-40; Yohani 12:12-19)

¹ Kumúnjé kpé-i kapi Yerusalem n nyahaipɔ pin Petifasee ne Petanii ayu keyúrí we, aléé nyɛ kapi ye n sée re Olifiyee rikúú kuwélé-mɛ, Yeesu uu upipiretiki pité tum ² un pi tee re: Ani kuyu kpɛɛ nní nókenéyu ní wepɔ kɛmɛɛ ha. Nɔn píyeyi n tuiɔ, nó keminaapipi kɛnyine lɛɔpɔ ken toraalɛ. Usoi úka úu ke tonɛɛ. Ani ke fénnɛ aní ne né ke weri. ³ Uye un nó m maa re: Yo nnya kani lɛ wai? Ani rinó u yósu re: Upíima yee ke la. U yé mɛɛ ne mɛɛ nó riyá aní ne nté ke weri.

⁴ Api sí api keminaapipi lɛɔpɔ ncée-i ken ketahai toraalɛ tinɔnɔ rinyine keyúrí, api ke toriyɛ. ⁵ Pɛɛɛ kei ní we pinyine api pi maa re: Yo kani kei wai? Yo nnya kani keminaapipi kɛ toriyɛ? ⁶ Api rinó yósu yarɛ ke Yeesu uu pɛɛ m ma. Api pi tíyɛ api tósu. ⁷ Apí ne keminaapipi kɛ Yeesu sí api kekɛcáa piilú laai, Yeesu uu ke tonɛ. ⁸ PISOI mɛyá api piilú tánɛntɛ ncée kekáa, picɔ api apéi kapi sicare-i n kpási tánɛntɛ. ⁹ PISOI pɛɛ Yeesu keyu n sɔne ne pɛɛɛ ukɛpire n tíkílɛ pin pupukɛ re:

Osanna! Ani Uléecaa uyɛɛ n sɔnti ne Upíima rinyiri ritaáse. ¹⁰ Uléecaa uké rinó sɔne uyɛɛ n sɔnti uké urósáa Tafiti mɛɔ iyóopi ní tonɛ ritikise, Osanna! Ani urinyiri keyómɛɛɛɛ-pɔ ritaáse.

¹¹ Yeesu uu Yerusalem kuyu tulu, uu Uléecaa keyɔ sí. Ke itunɛ ii n tɛne nnya, uu mpá yo pinyáni másu, u ne upipiretiki kefi ne pité api Petanii tómpɔ.

Yeesu ye kúfikiyee anó wa

(Matiyee 21:18-19)

¹² Kai n weesi, Yeesu ne upipiretiki api Petanii kuyu n leeri nkú nn Yeesu wai. ¹³ Uu ketaa-pɔ kúfikiyee yenu ne mɛpéi. Uu re u yé ha apipi wéési. Amá kuu n tuiɔ, mɛpéi nmanɛ kuu lɛɔpɔ, likumúnjé re itunɛ iyɛ-i ke aléé nyɛ aa ye m pi íi kahanɛ n tu. ¹⁴ Yeesu uu pɛɛ ku maa re: Uka úu kapɛ píkai ripópipi piluke rikpá. Upipiretiki api anó nyɛ kom.

Yeesu ye Uléecaa keyɔ-i pikpéense lakase

(Matiyee 21:12-17; Luki 19:45-48; Yohani 2:13-22)

¹⁵ Api lɛ memáa Yerusalem tulu, Yeesu uu Uléecaa keyɔ loni. Uu pɛɛɛ Uléecaa keyɔ-i n yálsi ne pɛɛɛ n lééri pilákase kápáa, uu pɛɛɛ siwóo n cɔhɔne ataapili ne pilóláyái situmpi láuli. ¹⁶ Uu tíyɛɛ unyine uké ne ilú inyine Uléecaa keyɔ-mɛ titiki. ¹⁷ Uu pi céési re: Li wɔlaalɛ te: Pi yé kenéyɔ sée re sité nnéi pISOI keyomɛyáhaayɔ. Amá nó ne ke ripólósele piyaaluke kuhore. ¹⁸ Pɛɛɛ ye Uléecaa inyóonɛ n wa piwéése ne isé picélaa api uanɔ nyɛ kom, api ncée wéési piké ne u kpu. Amá pin u wuru re uicélaa ye pɛɛ pISOI nnéi píri wa nnya. ¹⁹ Kai nnyóo n wa, Yeesu ne upipiretiki api kuyu lelu.

Yeesu ne kúfikiyee kóima

(Matiyee 21:20-22)

²⁰ Kai n weesi pin tósu, Yeesu pipiretiki api kúfikiyee kpɛ yenu kaku n kóosi ne iníjé-pɔ. ²¹ Píyɛɛ uu lɛlɛ n wa léise, uu Yeesu maa re: Saa, a ripái, kuléé kaa anó n wa ye kóosile. ²² Yeesu uu upipiretiki rinó yósu re: Ani ne Uléecaa kefa tɛne. ²³ Asei kam nó símisi: Uye un tikúú ntí m maa re: A kei yisi a ha mínimaa-i ripólɔ, unsá ukɛfa-i n tíru, amá un n waise re lɛ kuu nní m ma ye waine, li yé mɛsei wa. ²⁴ Lɛ nnya kam nó tee re: Ani ye waise re nɔ lɛ nnéi kani keyómɛyáhaa-i n welu piyéne masile, Uléecaa yé kɔ nó li yɛneise. ²⁵ Nɔn kɔ píyeyi n nyenu nɔn keyóme n yáási, nɔn ne unyine nnyine m má, ani u sárei, Nónésáa

yee keyómecaa-pò ní we uké kò ne nórinécúruu akópe nó n sárei nnya. ²⁶ [Amá nansá ye akópe n sárei, Nónésáa yee keyómecaa-pò ní we úu kò nórinécúruu akópe nó sáreine.]

Yei ke Yeesu nnaŋe nn léeri?

(Matiyee 21:23-27; Luki 20:1-8)

²⁷ Apí kò Yerusalem pihápe kprá, kumúnjé kre-i ke Yeesu uu Uléécáa keyò-i n kònni, pèpè ye Uléécáa inyóonse n wa piwéése ne isé picélaa ne Pisuiŋi piwéése apí u lèpò. ²⁸ Apí u maa re: Nnaŋe ní-ye kaá ne nní wai? Úye yee rínaŋe pò he pòké ne nní n wai? ²⁹ Yeesu uu rinóò pi yósu re: Ké nse nó pise. Nòn tinóò né m pèse, né pèe nó símisi rínaŋe mmē kamí ne lē n wai. ³⁰ Uléécáa néese písoi pèe Yohani tumme re uké písoi míni wolé? Ani rinóò né pèse. ³¹ Apí pèe pimécòpècìre n keŋene re: Tòn m maa re: Uléécáa, u yé maa re: Kai pèe íye wa káni ne Yohani nsímé ñmurei? ³² Tòn m maa re: Písoi, áí yé wa. Pi pèe kuyu pikó wurule, likumúnjé re pinnéi ye pèe Yohani kpíilenle yare antepu kecìre. ³³ Apí Yeesu rinóò yósu re: Ari nyu, Yeesu pòò pi maa re: Né ám kò nó símisine rínaŋe mmē kamí ne lē n wai.

12

Pikeikó pèe rikpákárá m má kenyárū

(Matiyee 21:33-46; Luki 20:9-19)

¹ Yeesu uu pèe lē memáá sinyárū pi loni, uu re: Utisi unyine yee we, uu aléé nyē kapi ye n sée re fiinyi kecare tamesi. Uu mmele wai uú ne ke kóónú. Uu kò kecare ke-i kuhóre túni uu kétacerii mòm kei kapi yé píta n cérii. Uu kò limemáá rikúsi cáca rinyine mòm uu pèe pikeikó wéési re piké kecare kē kecáá u m pállē uké ncée ha uké kam. ² Kai aléépipi nyē kutúū n tu, uu ulási unyine upikeikó pē kémee tumpò re piké aléépipi anyine u yóome. ³ Apí u tini apí káii, apí menípe ñmane u lakase. ⁴ Uu kò ulási ucò pikemee tumpò, apí uyē tíyu kecáá káii apí u lámisi. ⁵ Uu utume táánū tum, apí uyē kopu. Uu lē memáá pitume meyā túmèipò, apí picò kaiinkee apí kò picò kóni. ⁶ Ucarete uyē unmánè lala mecìre kaí pèe u pòone. Uu pèe metóròò uyē tumpò un tee re: Pi yé unéñmánè wuri. ⁷ Amá pikeikó pē apí símaane re: Nkó yee masí usáa ikulanlū nnéi te. Ani kam tóké u kpu ari pèe uikulanlū iyē n te. ⁸ Kuu n tuipe apí u tini, apí kópu apí kecare ilúké u sá.

⁹ Iye ke ucarete uu waine? U werine uké pikeikó pē kò uu aléé nyē picò pa.

¹⁰ Ani Uléécáa Nsímé ritelé kémee kéénlē te:

Tipare ke pimóme apí n fóm tee pansè ticìre-cìre

tee kenui-i ní wee?

¹¹ Upíima yee lē wa. Mewaisaŋa kuu ró n yéneise ye mē.

¹² Pisuiŋi piwéése apí céru re pē ke Yeesu kenyárū aké ne mánè. Apí pèe lē kapi yé ne u n tí wéési, amá risoiwuí ari iwamè pi wai. Apí u tíye apí tósu.

Lampoo kapi ye Ròm uyòopi píima n héele

(Matiyee 22:15-22; Luki 20:20-26)

¹³ Apí Yeesu kémee Pifarisi pinyine ne pèpèe Erooti kepire ní we tumpò re piké ripine u wa apí ne uanòlempi cìre u tini. ¹⁴ Apí weri apí Yeesu pise re: Sáa, to yē te pòò aseí uté áa kò úka kewuu túúni. Likumúnjé re áí písoi mewee kaá ne músu pòn ne símisi. Pò ye kò Uléécáa ncee písoi céesile ne aseí. Ncée ye we re tóké ye Sesaa lampoo héele? Li pise re tóké ye héele néese ári kape ye héele? ¹⁵ Yeesu yee pikécáá kecáá mewai n nyu uu rinóò pi yósu re: Yo nnya kani ripine né wai? Ani ne mewóopipi menyine né kam ké me yē. ¹⁶ Apí ne menyine u hapò. Yeesu uu pèe pi pise re: Uye riyu ne úye rinyiri yee kewóò nké kecáá we? Apí rinóò yósu

re Sesaa lo. ¹⁷ Uu pɛɛ pi maa rɛ: Ani Sesaa likó Sesaa pa, ani Uléécɛaa likó Uléécɛaa pa. Urinɔɔ meyóɔ amɛ meyá nnóɔ pi yipu.

Pisatusee nɛ nkɔ́ kɛ́mɛɛ meyisɛ nsímé
(Matiyee 22:23-33; Luki 20:27-40)

¹⁸ Pisatusee pɛɛ n tee rɛ pikɔ́kɔ́ ɔ́pi yɛ nkɔ́-i yisi, ɔ́pi Yeesu kɛ́mɛɛ sɪ́ ɔ́pi u pise rɛ: ¹⁹ Sáa, lɛ́ kɛ́ Moisi uu isé n wóɪ yɛ nní: Úyɛ umaa un n kpu uu unósi tíyɛ úu nɛ kɛwá, uuwá yɛɛ yé unósi uyɛ kukúmannɔ́si kɔ́pisi uu umáa mpuri wai. ²⁰ Pimárecɔ́ piseɛi pinyinɛ pɛɛ pɛé we. Ufoí uu unósi kɔ́pisi uu kpi úu nɛ kɛwá. ²¹ Ulírú uu ukúmannɔ́si kɔ́pisi, uu kpi úu nɛ kɛwá. Lɛ́ mɛcɔ́ kai kɔ́ utáánú titiki. ²² Pikɛsɛɛi kɛ́, úka úu kɛwá nɛ u mari. Pɛ́ mɛmáá unósi uyɛ pɔ́ɔ kɔ́ kpi. ²³ Pikɔ́kɔ́ keyisɛyaa ketúnɛ́, pikɛcɔ́pɛ́ úyɛ yɛɛ yé unósi n te, likumúnɛ́ rɛ pikɛsɛɛi kapi kunósi u kɔ́kɛsi. ²⁴ Yeesu uu pi maa rɛ: Lɛ́ nnya kani nómenécíre kírɛasɛntɛ: Ani Nléécɛasimé aseɪ kómɛi, áni kɔ́ Uléécɛaa nnaɲɛ nyu. ²⁵ Mɛsɛiseɪ kɛ́ kɛ piseɪ ɔ́pi pikɔ́kɔ́ kɛ́mɛɛ n yisine, pitisi ɔ́pi pinósi kɔ́kɛsine, pinósi pɔ́ ɔ́pi kɔ́ pila sónkɛɛnɛ, amá pimɛfinɛ yé n we yarɛ piléécɛatumɛ keyómɛcɛaa-pɔ́. ²⁶ Yo nnya kani tee rɛ pikɔ́kɔ́ ɔ́pi yé yisi? Ani kelɔ́ kɛ-i kai Moisi ritelé-i n wólaalɛ́ tɛ Uléécɛaa yɛ kuhíhí kɔ́pɛɛ n torɛ kɛ́mɛɛ we un nɛ Moisi símisi kɛɛnlɛ́? Li kei wólaalɛ́ tɛ, Uléécɛaa yɛ Moisi maa rɛ: Nɛ́ɛ Apiraham Uleecaa nɛ Isaaki Uleecaa nɛ Yakupu Uleecaa. ²⁷ Uléécɛaa úu pikɔ́kɔ́ Uleecaa, amá u pinyánnýá Uleecaa lɛ́. Nónnépúnne yɛ piyɛlɛ.

Isé iyɛ Uléécɛaa isé kɛcɔ́pɛ́ icɔ́ n fe
(Matiyee 22:34-40; Luki 10:25-28)

²⁸ Uléécɛaa isé ucélaa unyine yɛɛ pɛɛ Pisatusee nɛ Yeesu ikeɲɛnɛ n kɔ́, uu yénu rɛ Yeesu yɛ rinóɔ pi yɔ́sile n̄sɔ́nɛ, uu nɛ u kɔ́, uu u pise rɛ: Isé nnéi kɛ́mɛɛ íyɛ yɛɛ imáa? ²⁹ Yeesu uu rinóɔ yósu rɛ: Isé maa yɛ nnyí: Isirayɛli, a kutu ricɔ́, Upíima, Uróléécɛaa, Upíima yɛ ucírenínɛ lɛ́. ³⁰ A Upíima, Upóléécɛaa n la nɛ kɛpɔ́fa nnéi, nɛ ipósoi nnéi nɛ kɛpómúnɛ́ nnéi nɛ mpónaɲɛ nnéi kɔ́. ³¹ Ilírú yɛ nnyí: A upóɔ n la yarɛ kaa ripócuruu n̄ la mɛcɔ́. Isé íka íi we yɛɛ nnyí n fe. ³² Isé ucélaa uyɛ uu u maa rɛ: Lí nyamlɛ, sáa. Aseɪ yɛ nyɛ kaá maa rɛ Uléécɛaa yɛ ucírenínɛ lɛ́ úu kɔ́ ucɔ́ má. ³³ Mpá úyɛ uké u n la nɛ kɛfa nnéi, nɛ mɛsɔ́hɔ́ nnéi nɛ n̄naɲɛ nnéi kɔ́. Mpá úyɛ uké kɔ́ uucɔ́ n la yarɛ kuu uricuruu n̄ la. Lɛ́ nɛ isɛɛ kapi yɛ nɛ Uléécɛaa n nyóɔnɛ ɔ́pi tóroise múkú-múkú nɛ inyóɔnɛ icɔ́ nnéi tɔ́sile. ³⁴ Kɛ́ Yeesu uu n yé tɛ mɛsɔ́hɔ́ kuú nɛ rinóɔ yósi, uu u maa rɛ: Pɔ́ mɛpóciɛ n̄sɔ́nɛ cápínɛlɛ. Áa nɛ Uléécɛaa kuyóɔpiyu ketaa we. Úka úu pɛɛ ikari piwai rikpá uké nnyine u pise.

Uyɛ kɛ Uléécɛaa uu n wéɛ nɛ Tafiti kɛcáá nsímé
(Matiyee 22:41-46; Luki 20:41-44)

³⁵ Yeesu yɛ Uléécɛaa kɛyɔ́-i céésile uu pi pise rɛ: Iyɛ kɛ isé picélaa ɔ́pi yé fe ɔ́pi maa rɛ uyɛ kɛ Uléécɛaa uu n wéɛ yɛ Tafiti kɛpipi lɛ́. ³⁶ Nfáasɔ́nɛ yɛ Tafiti ricuruu maasɛ rɛ:

Upíima yɛ Unépiima maa rɛ:

A kunélukɛ-lukɛ-mɛ́ kɛ́yukóɔtone-i tone,

háɪ nɛ kumúnɛ́ kɔ́pɛ-i kam yé pipóláarɔ́ kɛpónýálɛ-i n cɔ́. ³⁷ Tafiti ricuruu yɛɛ u sée rɛ "Upíima". Iyɛ kuu yé pɛé nɛ Tafiti kɛpipi?

Yeesu yɛ rɛ piseɪ piké pimɛcírɛ nɛ isé picélaa tí
(Matiyee 23:1-36; Luki 20:45-47)

Piseɪ kulúɪ yɛ pɛɛ kutu u cɔ́lenlɛ lin pi láárú. ³⁸ Uicélaa kɛ́mɛɛ kuu pi símisi rɛ: Ani nɛ isé picélaa nɛ nómenécíre tí. Piké nɛ atúkanka caa-caa n kɔ́ɔnii nɛ piseɪ piké pi n yáhaankɛɛ ayáa kɛ́mɛɛ yɛɛ ripóɔ pi we. ³⁹ Ayómeyáhaalee sitone foí nɛ kelukɛ kɛ́mɛɛ sitone foí yɛɛ pilikáipi-káipi. ⁴⁰ Pi yɛ lɛ́ kɛ́ pikúmannɔ́si ɔ́pi m má

nnéi yóoile api ye pɛɛ keyóme yáasi mecáa yare pi pisoι sɔne le. Uléecaa yé ne pi túhaane uu íwe pi wai ái kumúnjé má.

*Ukúmannəsi ihɛɛ
(Luki 21:1-4)*

⁴¹ Yeesu uu lɛ memáá Uléecaa keyɔ-i, kei kapi ye ihɛɛ n sariipɔ keyúrí tone. Uu lɛ ke pisoι api siwóó n sariipɔ m paílɛ. Pimámá meyã api meyã hekesi. ⁴² Ukúmannəsi unyine pɔɔ kɔ weri uu sitanká sité sáɔɔ. ⁴³ Yeesu uu pɛɛ upipiretiki séi uu pi maa re: Asei kam nó símisi, ukúmannəsi wekɔ́ nkó ye hele ai m̀pá úye tósu. ⁴⁴ Likumúnjé re mpí nnéi, lɛ kápi ne líka n wai kapi he, amá uyɛ pɔ́, ulikó kecire, lɛ kuu m má nnéi uké ne iluke n lɔ kuu he.

13

*Yeesu re Uléecaa keyɔ yé fori
(Matiyee 24:1-2; Luki 21:5-6)*

¹ Ke Yeesu uu Uléecaa keyɔ-i n léeri, upiretiki use uu u maa re: Sáa, a ripái, keyɔ kecire ne apare sɔne-sɔne, née yo? ² Yeesu uu rinóó u yósu re: Pɔ keyɔ píima nké nyánii? Li sánti liké wa ripare ríka ári yé ricɔ kecáa n tɔsilɛ. Linnéi mmú ye sántile liké fori téké-téké.

*Lɛɛɛ n nyíse re ketɛ ye ketene tu
(Matiyee 24:3-14; Luki 21:7-19)*

³ Uu Olifiyee rikúú kecáa tone Uléecaa keyɔ keyu-mɛ. Piyee ne Yakupu ne Yohani ne Antiree mecire ne uyɛ pin we, api u píse re: ⁴ A ró símisi kumúnjé kpe-i ke lɛ ai ní werine. Yo yee ró nyísenɛ re lɛ nnéi yé tene?

⁵ Yeesu uu pɛɛ pi maa re: Ani nómenécire tí nsɔne, áni kapɛ tíye unyine uké kuyúí nó tā. ⁶ Pisoι meyã yé sónaame use use ne rinényíri, m̀pá úye uu ye maa re né ke Uléecaa uu wée. Lɛ kémɛɛ kapi yé pisoι kulúí kuyúí tā. ⁷ Nɔn píyeyi n kɔ te atɔpi ye nnyáã ne ketaa-pɔ weme, áni kapɛ nfasimé tóne, likumúnjé re lɛɛɛ sánti. Amá kétó áke kahane n tu. ⁸ Nsoipuri nnyine yé yisi nn nsoipuri ncɔ ne tɔpu, keyóɔpitɛ akɛ keyóɔpitɛ kecɔ ne tɔpu, ketɛ yéé silɔ silɔ yenɛsi, nkú yé kɔ wa. Limpɔle yé n we yare ke memárenlɔ ame ye unósi pikéhɛ n kóraane. ⁹ Ani nómenécire tí. Pi yé ne sitúhaane nó ha, apí ne sipópi nó káii ayómeyáhaalee-i. Pi yé né nnya kuyu piwéese kémɛɛ ne pitúhaane kémɛɛ nó sɔne. Nó kɔ pikɛyu-i inétansei li. ¹⁰ Li píse re piké Nsímé Kecire isoipuri nnéi riyóó kelene. ¹¹ Pin nó n tí apí ne ketúhaane nó sí, áni kapɛ píri tóne kelene ne mmɛ kani yé m maa, amá ani mme mee kumúnjé kpe-i nó n ka maa, likumúnjé re ái nóó símisi, amá Nfáasɔne ye mu. ¹² Usoi yé umáa née uwá tí uu tíyese api u kopu. Pisáa yé kɔ limɛɔ pisipipi wa. Siwá yé pisáa ne píni kecáa nyere asi tíyese api pi kóni. ¹³ Tinényíri nnya, m̀pá úye ye nóinépurí yulune, amá úye un tinkáhá-káhá hái ne kétɔ-pɔ, Uléecaa yé u yoriye.

*Iwe píima mekame
(Matiyee 24:15-28; Luki 21:20-24)*

¹⁴ Kumúnjé kunyine yé kam ani ncaai píima mee ye n cókɔi yenu, kei kái ne n sá re nké n we. Úye un nsímé mmɛ n keɛ, uké musí uké liasei kɔ. Lin lɛ n wa, pepɛɛ Yutee ketɛ kémɛɛ ní we piké wuri api ayópe taá. ¹⁵ Úye un keyɔ ipiraa kecáa n we, úu kapɛ keyɔ-i ricɛpime re uké linyine kpísi. ¹⁶ Úye un kɔ kecare-i n we, úu kapɛ kepire pele re uké ha uketukanka kpísi. ¹⁷ Iwe ke pifani ne pimáreni apí ha siyáa se-i topori. ¹⁸ Ani keyóme yáasi, ái kapɛ nnyiyɛ kumúnjé ka. ¹⁹ Likumúnjé re siyáa seɛ íwe píima sikó le. Ke Uléecaa uú ne ketɛ n wa, apí íwe iyɛ icɔ yenaalɛ, iicɔ íi kɔ píikai léeri. ²⁰ Uléecaa unsá pɛɛ siyáa sɛ n hasi, úka úu yé pɛɛ nfáa yɛ. Pɛ

kuu n tési uú n te nnya kuu si hasi. ²¹ Uye un pɛɛ nó m maa rɛ: Ukirisi ke Uléécaa uu n wée ye nté née nté-pɔ wɛɛ, áni kapɛ waisɛ. ²² Likumúnjé rɛ pikirisi nɔɔmɛ nɛ antepuyɛ nɔɔmɛ ye leerinɛ. Pi yéé mɛwaisaŋa nɛ mɛwai píima wapisi piké nɛ m̀pá pɛ ke Uléécaa uú n te pɔisɛ. ²³ Ani kapɛ lɔpɛlɛ, m̀pá yo kam nní mɛncirɛ nó símisi.

Usoi Kepipi mekame

(Matiyee 24:29-31; Luki 21:25-28)

²⁴ Amá siyáa sɛ kɛmɛɛ, íwɛ píima iyɛ mɛmáá ke itunɛ íi sɔmaane, iwáɛ ii metéi paa.

²⁵ Awáɛɛpi aa keyómɛcaa-pɔ poroiri, linánɛ-nanɛ lɛɛ keyómɛcaa-pɔ ní we

ai mɛyá yɛɛsi.

²⁶ Pi yé pɛɛ Usoi Kepipi yɛ

ken ahopɛ kɛcáá wɛmɛ nɛ kennanɛ nɛ kemɛyɔɔpi. ²⁷ U yé pɛɛ upitumɛ pɛɛ ketɛ nɛ keyómɛ-pɔ ní we awélé nnéi túmɛi api pɛ kuu n wéekɛɛ ketɛ nké nɛ kekɛtɔ-pɔ cápinɛ.

Kúfikiyee kɛcáá icélaa

(Matiyee 24:32-35; Luki 21:29-33)

²⁸ Ani kúfikiyee kɛnyárū icélaa kutu ricɔ. Ku ye kun iléɛɛ n̄mú n wairi, mɛpéi mɛn n leeri, nɔ ye mɛsɛ nɛ mɛsɛ ceri rɛ kupii ye nyahaimɛɛ. ²⁹ Limɛɔ kaí we, nɔn píyɛi likéi nní mɛwai n yɛ, ani ceri rɛ Usoi Kepipi ye nyahaimɛɛ un tinɔnɔ nɛ kɔlɛ. ³⁰ Asei kam nó símisi: Písoi kunai nkú áku tɔsunɛ kelenɛ nní nnéi liké nɛ ní kam. ³¹ Ketɛ nɛ keyómɛ yé tɔsí, amá anénɔɔ áa metóné má.

Uléécaa mɛcirɛ yɛɛ ketɛ ketɛnɛ itunɛ nyu

(Matiyee 24:36-44)

³² Amá in ketɛ metɛnɛ nkó, úka úu likɛyaa kɛ née liitunɛ iyɛ nyu, m̀pá píléécaatumɛ pɛɛ keyómɛcaa-pɔ ní we née Uléécaa Kepipi ricurruu. Amá Usáa mɛcirɛ yɛɛ nyu. ³³ Ani nómenécirɛ tɛ, áni kapɛ ripɔɔ fóm, (ani ye keyómɛ yáási), likumúnjé rɛ áni nyu píyɛi kɛ liitunɛ ii yé kam. ³⁴ Li yé n we yare usoi yɛɛ ncée ní ha uu ukɛyɔ tɛyɛ, uu upikɛikó rɛnanɛ hɛ, uu m̀pá úyɛ pikéi u múíɛ, uu rinɔnɔ uméré rinɔɔ hɛ rɛ úu kapɛ ripɔɔ fóm. ³⁵ Lɛ nnya, áni kapɛ ripɔɔ fóm, likumúnjé rɛ áni nyu píyɛi kɛ úyɔsaa uu pɛɛri, nnyóó née kɛsinɛ pele née mɛcánkooi née mmare. ³⁶ Ai kapɛ wa rɛ u mɛkáikái ka uu nó leeri nnɔ kɛmɛɛ. ³⁷ Lɛ kam nní nó n símisi, m̀pá úyɛ kamí nɛ mánɛ, áni kapɛ ripɔɔ fóm.

14

Pisuiɛ piwéɛsɛ ye kómɛinɛ rɛ piké Yeesu tɛ

(Matiyee 26:1-5; Luki 22:1-2; Yohani 11:45-53)

¹ Li riyáɛ siyáa sité Isirayɛɛli pikó piké nɛ nkɔɔ mɛlɔɔ nɛ akpónɔ nyɛɛ áa pite m má anyá li. Pɛpɛɛ ye Uléécaa inyóɔnɛ n wa piwéɛsɛ nɛ isé picélaa api ncée n wéési kapi yé nɛ Yeesu n tɛ nɛ mɛsɔhɔ piké u kpu. ² Api símaane rɛ: Ai kapɛ anyá kumúnjé-i rɛ písoi yé yisi api pitele wai nnya.

Unósi unyine ye Yeesu riyu kɛcáá tulaali kɔnɔ

(Matiyee 26:6-13; Yohani 12:1-8)

³ Kɛ Yeesu uu Petanii kuyu-i uyɔ Simɔɔ keyɔ kɛmɛɛ ní we un ilukɛ le, unósi unyine uu lomɔ. Unósi uyɛ un kɛnúm̄pi sɔnɛ kɛɛ tulaali papɛ-papɛ yɛɛ nnéi píima m má múílɛ. Uu kɛnúm̄pi kɛ foru uu tulaali Yeesu riyu kɛcáá kɔnɔ.

⁴ Mɛwai mɛ ámɛ nɛ picɔ risá, api pɛɛ pimɛɔpɛcirɛ m máikɛɛ rɛ: Linsɔnɛ ye ní-ye kuu nní tulaali nkó n caai? ⁵ Tó pɛɛ fe arí u yái nɛ nnéi píima arí siwóó sɛ

πίωεκός ηε. Apí νε unósi uyē wóosi. ⁶ Amá Yeesu uu pi maa re: Ani u riyá. Yo nnya kani u cóηlē? Mewai sone kuu né wa. ⁷ Likumúnē re mpa píyei ke nó νε πίωεκός aní we, nó fe ani lisone pi wai peé uye-i kani ní la, amá nē, aí mpa píyei kam yé νε nó n we. ⁸ Lē ke unósi nkó uu n fene kuu wa. Inépinē kuu mēncire tulaali fō piké kelenē nhóre i tā. ⁹ Asei kecáá, ké nó símisi re mpa yei kapi ketē nnéi kecáá Nsímé Kēcire yóólē, pi yéé unósi nkó mewai mmé símisi apí νε u n léiselē.

Yutasi ye wéésile piké Yeesu tí
(Matiyee 26:14-16; Luki 22:3-6)

¹⁰ Yeesu pipiretiki kefi νε pité kecōpe use kapi ye n sée re Yutasi Isikariyōti uu ha pepēe ye Uléēcaa inyōonse n wa piwéése leepō re uké Yeesu tí uké pi rimúise. ¹¹ Nkínēpinē kapi νε kutu u ricō apí rinōo yekei re pi yé siwóo u he. Yutasi uu icée sone wéési uké νε Yeesu pianipe-i n wa.

Yeesu νε upipiretiki ye nkpō meló anyá iluke le
(Matiyee 26:17-25; Luki 22:7-14; 21-33; Yohani 13:21-30)

¹² Kenyáyaá foí kē kapi ye akpónó nyee áa pite m má n li, keyáa kē kapi ye kō nkpō meló anyá isan n kō, Yeesu pipiretiki apí u pise re: Yei kaá la tóké ha anyá iluke pó wa? ¹³ Uu upipiretiki pité tum uu pi maa re: Ani kuyu-i ha, utisi unyine yee kecórīpi νε míni n topori yé νε nó risáne, ani u ritiki. ¹⁴ Un yei n lō ani úyote maa re: Urósáa ye pise re yei ye kulee kpe-i ke u νε upipiretiki apí nkpō meló anyá iluke n lenē? ¹⁵ U yé kényō kecáá kulee maa kunyine kapi nsonē n nyōonse nó nyíse. Ilū kapi ye νε anyá n li nnéi ye kukeméé wele. Kei kani yé anyá iluke wa. ¹⁶ Yeesu pipiretiki apí tósu apí kuyu tulu, apí mpa yo leepō yare ke Yeesu uu pee pi m ma, apí nkpō meló anyá iluke wai. ¹⁷ Kai nnyóo n wa, Yeesu νε upipiretiki kefi νε pité apí weri. ¹⁸ Kumúnē kpe-i kapi iluke n le, Yeesu uu maa re: Asei kam nó símisi, nókenécōpe unyine yee νε iluke né n le yé né yáá. ¹⁹ Piarōo aa caai apí pee use use u m písei re: Yare nē néé? ²⁰ Uu rinōo pi yósu re: Nó kefi νε pité pē use lo, tó νε uyē tōo ricáripī rise-i n le. ²¹ Usoi Kēpipi ye tósule yare lē kai kekecáá n wólaamelē. Amá usoi nkó yee yé Usoi Kēpipi n yáá, íwe ke liute uu topori. Li kutasi we ápi kapē pee liute m mari.

Yeesu nkpō νε umeyise piléise inyeki
(Matiyee 26:26-30; Luki 22:14-20; Kōrenti Foí, 11:23-25)

²² Kapi n le, Yeesu uu kukpónó kpísi, uu kukecáá Uléēcaa pōnēse uu limemáá ku kpākóri uu pi ku pa uu re: Ani yósi, inépinē ye nnyí. ²³ Uu lē memáá kepórīpi kpísi uu kekecáá Uléēcaa pōnēse. Uu pi ke pa apí pinnéi níru. ²⁴ Uu pi maa re: Mēnénye ye mmé, ménye mēmeē pīsoi meyā nnya kōnu, Uléēcaa uu νε pi séi re u νε pē piké kómēine. ²⁵ Asei kam nó símisi, ám pikai aléepipi pita mpí piníré kpáne hái νε keyáa kē kam yé pifále ní ntí Uléēcaa iyōopi kémēe. ²⁶ Kuu lē pisímé pi m masí, apí pee ipakare siyome n yom pin pakarente apí wai apí Olifiyee rikúú sí.

Yeesu ye símisi re Piyee yé kési re úu u nyu
(Matiyee 26:31-35; Luki 22:31-34; Yohani 13:36-38)

²⁷ Yeesu uu pi maa re: Nó nónnénéi kēpire né ritō, likumúnē re li Nléēcaasimé ritelé-i wólaalē te: Né useesé kpu, isan póo kpíi. ²⁸ Amá nen píyei nkpō kémēe piyise m masí, né ha Kalilee ketēpō nó m mē. ²⁹ Piyee uu u maa re: Mpa pinnéi pin kēpire pó rintō, aí νε nē. ³⁰ Yeesu uu u maa re: Asei kam pó símisi, neni kesine nké cire icá iké

kelenε μετέ n kooi, πό κέσι nnόω μεταani ρε άα νέ nyu. ³¹ Amά Piyεε uú n kenjaalē τε: Mpά lin nkpα ye mu, τό ne mpό tóké kesé kpu, άm kunjmeriye πό we. Pinnéi api kα nse mmē m maíkεε.

Yeesu ye Ketisemanee-pα keyόμε yáasi
(*Matiyee 26:36-46; Luki 22:39-46*)

³² Yeesu ne upipiretiki api lē memáá kelō kenyine kapi ye n sée re Ketisemanee sí. Uu upipiretiki maa re: Ani nté n tū, néeké ha keyόμε n yáhaapα. ³³ Uú ne Piyεε ne Yakupu ne Yohani péne. Kei ke iwame ne mpόcaai yíkíyiki nn u tí. ³⁴ Uu pi maa re: Tinépόω ye caailenle hái lin ne nkpα menyíne we. Ani nté tone áni kape lαpile. ³⁵ Uu lē memáá keyu-mē nyαsόpα nkáripí, uu wúla uu Uléécaá yáasi re lin íye n we, a tíyεε núpale ituηe iyē íi kape ka. ³⁶ Uu keyόμε yáasi re: Unésáa, πό fe aa mpά yo wai, a ne ntόosi keporipi nké ketaa né wa. Mpά ne lē, kape menépόla wa, amά a mepókó wa. ³⁷ Uu lē memáá upipiretiki-mē pele, uu pi lεpα pin lōni. Uu Piyεε maa re: Simω, πό lōnilεε? Aa nkpáni fe póké n nyáni kenampi kesεε? ³⁸ Ani n tū nōn nyáni nōn keyόμε yáasi, áni kape ne pipeikeε kέmεε ní lóo nnya. Li kesoi pipi ripόω we re keké ye lisane wa, amά ke pεe rinárei mále.

³⁹ Uú ne ketaa piwai pi kpά, uú ha keyόμε yáasi, uu umεwele foí mē meco welu. ⁴⁰ Uu pεeri uu kα pi lεeri pin lōni, likumúnjé re piinipee ye mulesile. Api ceri mmē kapi yé rinόo u n yási. ⁴¹ Uu μετάánū pεeri uu pi maa re: Nénte nα nkpéni lōnilε nōn wéntelē? Li lē tule, ituηe ye tule, lee nní, pi Usoi Kepipi pikόpekάo anipe-i wale. ⁴² Ani yisi tóké tási, uyεe né n yáine ye nyahaimεle.

Yeesu metine
(*Matiyee 26:47-56; Luki 22:47-53; Yohani 18:3-12*)

⁴³ Yeesu úu kahanε nsímé n tenε ke upipiretiki kefi ne pité pē use kapi ye n sée re Yutasi ne risoiwuí api mεse ne mεse rikpáfúme, pin atéhe ne apúnípi muleilē. Pεpεe ye Uléécaá inyόonse n wa piwéése ne isé picélaa ne Pisui fi piwéése yeε pi tumpα. ⁴⁴ Yutasi yeε pεe pianipe-i Yeesu n waine, ye pεe risoiwuí mesαhα mē kuú ne u ní tinine céesile. U pεe pi céesi re: Nen ha úye rimpira am u yáasi, uyεe lo, ani u tí, ani u múlú nsane aní ne tósu. ⁴⁵ Kuu n tui pα uú ne mεse ne mεse Yeesu kα, uu re: Sáa! Uu pεe u pira uu u yáasi. ⁴⁶ PISOI pē api Yeesu kecáá kunípe wai api u tini. ⁴⁷ Kei ke Yeesu upiretiki use uu risaapα uu uritéhe kpeú, uu Uléécaá usina ukεikó kutu semí. ⁴⁸ Yeesu uu rinόo yósu uu pi maa re: Yo nnya kani pitíne né ka ne atéhe ne apúnípi yare usoi kpááree? ⁴⁹ Mpά keyáa kéye kam ye nókεnécαpe n we, nen Uléécaá keyα-i céési, áni né tí. Amά lē kai Nléécaasimé ritelé-i n wólaamelē liké ne n wa nnya kai lē wai. ⁵⁰ Yeesu pipiretiki nnéi api u ηmeriye api wuru. ⁵¹ Unmánε unyine yèè pεe Yeesu n tikilenle un kusánjáá ηmane yariilē. Api re piké u tí, ⁵² uu kusánjáá tápíri uu mεηmane wuru.

Pi ne Yeesu ketúhaane píima-i ha
(*Matiyee 26:57-68; Luki 22:54-55, 63-71; Yohani 18:13-14, 19-24*)

⁵³ Apí ne Yeesu Uléécaá usina kέmεε sí. Kei ke pεpεe ye Uléécaá inyόonse n wa piwéése ne Pisui fi piwéése ne isé picélaa api pinnéi cápínelē. ⁵⁴ Piyεε uu ketaa-pα Yeesu n tikilē hái ne Uléécaá usina keyαcαpe-pα. U ne piméré api kei kesé n tū un nna wéni.

⁵⁵ Pεpεe ye Uléécaá inyόonse n wa piwéése ne pitúhaane píima nnéi api pISOI wéési pεe yé Yeesu ne nsímé rinkpárá. Pitúhaane pē ápi nkόpe níka yē kapi yé ne u n kpu. ⁵⁶ Likumúnjé re meyá mεe ne nsímé u kparai, amά mmē kapi n símisi rín ncée nse ritiki. ⁵⁷ Picα api ye yisi apí ne u wáaná re: ⁵⁸ Tα kō un tee re: Né né Uléécaá keyα nké ke usoi kunipe aku n wa fori, am siyáa sitaani kecαpe kefée mαm ke usoi kunipe áku yé n wa. ⁵⁹ Mpά ne kei ricuruu, pinsímé rín ncée nse

ritiki. ⁶⁰ Uléécaá usina uu icápine iyē kecāpe yisi uu Yeesu pise re: Aa rinóo ríka yósunee? Mpókópe ní-ye ke pisoí mpí api nní símisi? ⁶¹ Yeesu uu séé, úu rinóo ríka yósi. Uléécaá usina uu pipise u kpá re: Póo uyē ke Uléécaá uu n wée? Uléécaá yee ipakare n te Kepipii? ⁶² Yeesu uu rinóo yósu re: Née lo. Nó Usoi Kepipi yē ken Uléécaá, nnaŋe nnéi ute kuluke-luke-mē kényukóton-e-i tū. Nó kó keyómecaa-pó ahope kémee u yē un ne weme. ⁶³ Kei ke Uléécaá usina uu pee uricuruu ilū kuu n tanaalē céérii ai nyíse re li u tóosile hái uu re: Píseérakó píye picó kari nképni wéesi? ⁶⁴ Nó konle kuu Uléécaá kecáá anóo kópe n símisi. Iye kani músu? Pinnéi apí maa re li ne sá re piké u kpu. ⁶⁵ Picó api ukecáá meta pitúkentē loni, api ukeyu paasi api akpini pinéi u kápáá pin u tee re: A uyee lē pó n wai ηmōinu! Piméré api u tini apí ne sipese u tépei.

Piyee ye kesi re úu Yeesu nyu

(Matiyee 26:69-75; Luki 22:56-62; Yohani 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Kumúnjé kpe-i ke Piyee uu matene ripoo-i ní we, unósi unyine yee Uléécaá usina n keisi uú weri. ⁶⁷ Uu Piyee yenu un nna wéni, uu ukeyu-i nyáneí uu u maa re: Pó ne kó pee Nasareti ukó Yeesu uyē tikilenle. ⁶⁸ Uu késu re: Am nyu, ám mmē kaa ní la póké símisi kóméi. Uu pee kei yisi uu kupookpaná-i sí. ⁶⁹ Unósi uyē uu piyéne u kpá uu pepee kei ní we maa re: U pisoí pē use le. ⁷⁰ Piyee uu kó pikéne kpá. Kai nkáripí rinkpáse, pepee kei ní we api pimáa u kpá re: Mesei ye me, pó pisoí pē use le. Likumúnjé re pó Kalilee ukó le. ⁷¹ Uu késu ηmaa uú ne ketē kpeeni uu wéeri re: Ne Uléécaá, ám usoi nkó nyu. ⁷² Icá ii mese ne mese melírū kooi, Piyee uu léise re Yeesu ye u maa re: Icá iké kelenē meté n kooi, pó kési metaani re áa né nyu. Kei kuu pee mese ne mese itu ripe.

15

Pi ne Yeesu Pilati kémee ha

(Matiyee 27:1-2, 11-14; Luki 23:1-5; Yohani 18:28-38)

¹ Piwéése nnéi api mmare mare cápine: pepee ye Uléécaá inyóonse n wa piwéése ne Pisuifi piwéése ne isé picélaa ne pitúhaane píima nnéi. Kei kapi pee Yeesu paasi apí ne u tósu api Pilati anipe-i u wai. ² Pilati uu u pise re: Póo Pisuifi uyóopi? Yeesu uu rinóo u yósu re: Mmē kaa nní ma. ³ Pepee ye Uléécaá inyóonse n wa piwéése apí ne nsímé meyá u kparai. ⁴ Pilati uu kó pipise u kpá re: Aa rinóo yósunee? A ripáí mmē ne mmē kapi kepócaá n símisi. ⁵ Yeesu úu rinóo ríka piyóó rikpá. Ai Pilati píri wai.

Pi túhaane ai tone re piké Yeesu kpu

(Matiyee 27:1-2, 11-14; Luki 23:1-5; Yohani 18:28-38)

⁶ Mpá nkpo melóo anyá áye, Pilati yee pee ukpaniikó uyē ke pisoí api n wée akpanii tōle. ⁷ Utisi unyine kapi ye n sée re Parapasi ye kukpaniilee-i wele ne pinyine pee ápi pee uyóopi kecáá n kpálē. Pitele pinyine-i kapi pee usoi kpu. ⁸ Tisoiwuú ari Pilati-mē tómpo, api lē kuu ye mpá anyá áye pi n wa pise. ⁹ Pilati uu pi pise re: Nó la ké Pisuifi uyóopi akpanii nó tóo? ¹⁰ Likumúnjé re Pilati ye ceri re nfaṗole nnya ke pepee ye Uléécaá inyóonse n wa piwéése apí uanipe-i Yeesu wa. ¹¹ Amá pepee ye Uléécaá inyóonse n wa piwéése apí pisoí Pilati-i teriipó piké u ricón uké ne Parapasi akpanii tō. ¹² Pilati uu pipise pi kpá re: Iye kani mpí la ηmaa ké uyē kani nní n sélei re Pisuifi uyóopi wa? ¹³ Api pipupéi kpá re: A kunapéékóo kecáá u kari. ¹⁴ Pilati uu pi maa re: Ncaai ní-ye kuu mpí wa? Api meyá pipupéi kpá re: A kunapéékóo kecáá u kari. ¹⁵ Pilati uu risoiwuú meṗoala tiki uu Parapasi akpanii tōlu. Kapi Yeesu ne iséi pikáii ní masí, apí pisoí anipe-i u wai re piké ha kunapéékóo kecáá u kari.

séi uu u pise re in te li nánai ke Yeesu uú ne n kpu. ⁴⁵ Ke Ròm usóóca kpéé uu pisímaa u m masí lē kai n we, Pilati uu ncée he re piké Yeesu kpísi piké Yosefi pa. ⁴⁶ Uyē uu kusánjáá ləlu uu kunapéékóó kecáá Yeesu súiseri uu kusánjáá u pílesi uú ha rikpíi kapi kuparecaṅaa-i n wa kémee u yekei, uu pee lē memáá meparé píima menyine pímiise uu rinəṅə fi. ⁴⁷ Makitala kuyu ukó Maari ne Maari Yosee uni api kei kapi u n waipə n nyáni.

16

Yeesu ye nkpə kémee yisi

(Matiyee 28:1-8; Luki 24:1-12; Yohani 20:1-10)

¹ Ke kewénteṅaa ketúnjé ake n tasi, Makitala kuyu ukó Maari ne Maari Yakupu uni ne Salomee api tulaali ləlu piké ha Yeesu yakasi. ² Kewénteṅaa ukóso, api mekekeke metunjeleeme rikpíi sí. ³ Api piməcəpəcire píseine re: Wóo yé ha ripare tee rikpíi rinəṅə n flē tó pímiise? ⁴ Kapi yé inípee rinsíka, api yénu re li meparəcaṅaa mē pímiisele. ⁵ Api rikpíi-i lompə api keṅmánepi kenyine yenu ken kuluke-luke-mē tū ken ketúkanka tomé tanaalē, iwame ii pi wai. ⁶ Ake pi maa re: Iwame ii kape nó wa, nté Yeesu Nasareti kuyu ukó uyē kapi kunapéékóó kecáá n kari kani wéési? U nkpə kémee yisile, úu nté we. Ani nyáni, kelə nké-i kapi u finse. ⁷ Amá ani ha Piyee ne upipiretiki tərə maa re u yé ha Kalilee-pə pi m mē, kei kapi yé ha u yē yare kuu pi n símaale. ⁸ Api rikpíi-i léeri api ntóó sé pin terii ne iwame, amá api úka ríka ma ne iwame mepéhé.

Yeesu ye uməcire Makitala kuyu ukó Maari nyise

(Matiyee 28:9-10; Yohani 20:11-18)

⁹ [Ke Yeesu uu kewénteṅaa ukóso mmare nkpə kémee n yisi, u tíyesele Maari Makitala uu məfoi u yenu. Maari Makitala uyē kémee kuú pee aniri aseelakase. ¹⁰ Maari Makitala uú ha nsímé mmē pepere pee Yeesu rintiki símisi. Pē pin kumúnjé kpe-i nkpə tū pin kə tənési. ¹¹ Kapi n kó te Yeesu ye nfáa mále, te Maari Makitala ye u yē, api ne kefa tene.]

Yeesu ye uməcire upipiretiki pité nyise

(Luki 24:13-35)

¹² Lē memáá, Yeesu uu méwee féé mēcə kpísi uu tíyese upipiretiki pité pinyine pee kecare-mē n sí api u yenu. ¹³ Pē ticuruu apí weri apí picə nsímé mmē símisi, picə pē api kə ne kefa tene.]

Yeesu ye uməcire upipiretiki kefi ne use nyise

(Matiyee 28:16-20; Luki 24:36-49; Yohani 20:19-23; UPM 1:6-8)

¹⁴ Yeesu uu metərə uməcire upipiretiki kefi ne use nyise kumúnjé kpe-i kapi iluke n le. Uú ne pinfatene kucírē ne pinkinṅtake pi cési, kapi pepere pee nkpə kémee meyise-maá u n yé ne kefa u tene nnya. ¹⁵ Uu pee lē memáá pi maa re: Ani ketē nnéi rikóónú ani pisoii nnéi Nsímé Kəcire símisi. ¹⁶ Ulééca yé nkó yee ne kefa u n tene uu kə míni wole yoriye. Amá u yé ne nkó yee úu ne kefa u n tene túhaane aí ne u kpi. ¹⁷ Məwaisaṅa ke pepere ne kefa Ulééca n tene api yé n wapisi ye mmé: Pi yé rinényiri ne aniri lakase, api meyu féé símisi. ¹⁸ Pin iwáa n cópii, íi yé líka pi wa. Mpá pin kə linírē-niré lee yé n kpu n ntí, aí yé nkpáni líka pi wai. Pi yé pitóikó kecáá anípe rilaa, pitóikó pē api pélu.

¹⁹ Ke Upiima uu pisímé pi m masí, ai keyómecaa-mē u kpíipə uú ha Ulééca kuluke-luke-mē kényukóótone-i tone. ²⁰ Upipiretiki api sí apí ha mpá yei Nléécaasímé símisi. Upiima uu piké pi n léni, uu tíye məwaisaṅa kapi n wapisi ame pinsímé aseelakase n nyise.]

Nsímé Kεcιrε ritelé ke Luki uu n wói

Lελεε ritelé nti kémεε ní we

Nsímé Kεcιrε ritelé ne Uléεcaa Pitumε Mεwai ritelé ke Luki uu wói. Pē inipεε-i ke Yeesu uu umεwai n wapisi ke Luki uu písai rísone uu kelene ritelé nti uusane Teofili wolu re uké Yeesu icélaa aseí kō rísone (Luki 1:1-4). Luki ye pεε Ukirεki le. U kō pεε upōise píima unyine le yeε pεε Pōli n sárikeε. Luki ye Yeesu nyísele yare Usói Kεpipi. Yeesu ye pansεle kesoipipi uú ne sisoipipi íwe tēni. U pεε pisoí ipiηe ne píamíri pōisentele. Tíyu 24 kémεε ke isímé tōrō yeε ní mulú ii wólaalē, iyē ke pεpεε Yeesu mεwai n yé api Luki rintéηse. Iyεε nní Yeesu meyise nkpō kémεε ne umεkpáfúme upipiretiki ne pinósi ne pipiretiki picō pεε pεε unkpō n tēni keyu-i. Uu lē ne lē ke átélé aa ukεcáá ní símisi pí pérεse uu pεε pí tum te piké ha mǵá úye símisi re uyεε Uyulale.

Ifaaci iyē mεkériine ye mmé:

1. Luki ye símisile lē ke Yeesu uu sisoipipi kémεε n lompō (1:1-4:13). Umεmare ne ukεleemε nkó mee kei we.
2. Upíima ye ketē kecáá unfaa nnéi kémεε sisoipipi wéésile. Luki ye símisile lē kuu ne pinárei ne píwekōó ne pitóikó kutu rińcō (4:14-19:27). Sinyárū kulú kuu kpísi uú ne sisoipipi li céesi: Uηmáne yeε m pō kenyárū (15), Samarii ketē usói unyine yeε kusói n nyu kecáá nsímé (10:25-37).
3. Unkpō kunapéékōó kecáá ne umeyise nkpō kémεε ke Upíima uú ne sisoipipi yoriye (19:28-24).

Luki ye Teofili ritelé wói

¹ Umáreco Teofili, pisoí meyā ye mεwai mee kerócōpe n wapisi nkó piwóle peenle. ² Pi mεwai mē nsímé tó ritósele yare lē ke pεpεε kékoraane-me n yé pin neni ne Uléεcaa nsímé kóónulē api ró n n kéenkeε. ³ Lē nnya ke rinécúruu am rísone písai ké lē nnéi leε kékoraane-me n wa ceri, ai né sonesi re ké linkó pō umáreco Teofili wói kélé-kélé. ⁴ Ne wólule nōké ne n céri re icélaa kaa n kō ye nsímései le.

Uléεcaatumε ye símisi re pi yé Yohani Uniwole mari

⁵ Kumúnē kpe-i ke Erooti uú pεε Yutee ketē uyōopi ke Uléεcaa unyónse unyine kapi ye n sée re Sakarii uú pεé we. U pεε Apiya piléékōó kunai ukó use le. Uunōsi ye pεε pεpεε ye Uléεcaa inyónse n wa uwéése Arō kepire ukó le. Pi ye u sée re Elisapeti. ⁶ Piketé ye pεε Uléεcaa inipεε-i kecíre sónεle pin kō Upíima isé ne uicélaa nnéi múílē rísone. ⁷ Amá ápi pεε kewá má, Elisapeti ye pεε unyapi le. Lē memáá, u ne ula keté ye pεε kpurunule.

⁸ Keyáa kenyine kai Sakarii kunai menyónse tu, uu pεε keyáa kē Uléεcaa keyu-i upinyónsekei n wai. ⁹ Lē kai pεpεε ye Uléεcaa inyónse n wa inyεkii-i m pise kapi ritiki apí ne Sakarii wée re uké Uléεcaa kunyónselee lō uké tulaali ηmaasi. ¹⁰ Kumúnē kpe-i kapi tulaali n ηmaalē, pisoí riwúí ye pεε cápínelenle pin ketahai mmé keyómε yáási. ¹¹ Upíima uleecaatumε unyine uu mεse ne mεse Sakarii keyu-i kpáfúme, uu kehúú ke-i kapi tulaali n ηmaalē kuwélé luke-luke-mē nyere. ¹² Ke Sakarii uu u n yé, uú túí-túí, iwame ii u tini. ¹³ Amá Upíima uléεcaatumε uu u maa re: Sakarii, iwame ii kape pō wa. Uléεcaa ye ipówεle konle. Upónósi Elisapeti yé kewántisi pō mári aa rinyíri ke he re Yohani. ¹⁴ Meyíkíyiki kake ripópōó larukusene. Pisoí meyā apōó yé kō larisi ne kepirare. ¹⁵ Likumúnē re u yé kam uu Upíima inipεε-i wai usói píima unyine. Feé ne píta pome-pome píka ápi unnō-i lonine. Nfáasone yé meyá u n yipaalenle

kumúnjé kpe-i kapi u n cuunsene. ¹⁶ U yé Isirayeli pikó meyã pi-Uleecaa, Upiima-mě peseme. ¹⁷ U yé masí Uléecaa keyu-i n sónle ne mewéesesohó ne rínanje ke Elii uu pɛɛ m má, uu pisáa ne pisiwã nfasimé pɛne, uu tíyese pɛpɛɛ aseí pite mewéesesohó n háikuse api pɛpɛɛ me n tíkile kemúnjé nmurei. U lɛ nnéi waine uké ne nsoipuri mee Upiima mekame m mɛ́ n yé nnya. ¹⁸ Amá Sakarii uu uléecaatumɛ maa rɛ: Iye kam yé ne ceri rɛ aseí ye nye? Likumúnjé rɛ ne kpurunule, unénsi ricuruu ye kɔ kpurunule. ¹⁹ Uléecaatumɛ uu rinóo u pɛse rɛ: Née Kapiriyeli, Uléecaa keyu-i kamí we nen upikei wai. U né tummele rɛ ké ifaaci kecire nnyí pɔ́ símisi. ²⁰ Amá áa ne nsímé kapi n yekei rɛ nké kumúnjé kunyine-i wa ne kefa tene. Lɛ́ nnya kai yé ripólémpi paasi áa yé fe pɔ́ké rinóo male hái ne kɛ́ ke mewai mɛ́ nnéi ame n waine.

²¹ Kumúnjé kpɛ́ nnéi kémee, pisoi pɛɛ n cápinelɛ́ pin ketahai Sakarii mɛ́ ye pɛɛ píri túnle rɛ pi kunyónselee-i meyã nánai nnya. ²² Amá kuu n léeme, úu fe uké rinóo pi male. Pisoi api céru rɛ Uléecaa ye linyine u yeneisele kunyónselee-i. Anípe kuú ne pi símisi, tilémpi tin pahaalɛ́.

²³ Ke Sakarii uu kumúnjé kpɛ́ kai m pise rɛ uké Uléecaa pikei wa ketɔ́ n tu, uu ukeyɔ́ pɛle. ²⁴ Kai rinkpáse, uunósi Elisapeti uu fapisi, uu umɛcire kɛyɔ́-i pɛsu hái ne iwáre inupũ kumúnjé, un tee rɛ: ²⁵ Lɛ́ ke Upiima uu né n wa ye nní: Li nkpéni ripóo u wa rɛ uké lelɛɛ pɛɛ pisoi kecɔ́pe inései n tese né lese.

Uléecaatumɛ ye símisi rɛ pi yé Yeesu mari

²⁶ Iwáre kpúúlũ kémee, Uléecaa uu uléecaatumɛ Kapiriyeli Kalilee ketɛ́ kuyu kunyine kapi ye n sée rɛ Nasareti kémee tum. ²⁷ Úkpére unyine yeɛ úu utisi n nyu kapí pɛɛ Yosefi yelilɛ́. Pi ye u sée rɛ Maari. Ukemé ke Uléecaa uu u tũ. Yosefi ye pɛɛ uyóopi Tafiti kepire ukó le. ²⁸ Uléecaatumɛ uyɛ́ uu Maari keyɔ́-i lomɔ́, uu u maa rɛ: Ne pɔ́ yáasi, Uléecaa ye ípɛelɛ́ pɔ́ nyísele un kepópire we. ²⁹ Anóo nyɛ́ aa Maari túi-túise, un umɛcire písei rɛ: Iyáhaa íye mpuri ye nnyí? ³⁰ Uléecaatumɛ uu pɛɛ u maa rɛ: Maari, iwame íi kape pɔ́ wa, Uléecaa ye uipɛelɛ́ pɔ́ nyísele. ³¹ Pɔ́ kómɛi, pɔ́ fapisine aa kewántisi maru, aa ke séi rɛ Yeesu. ³² Ke yé isoi wa api ye ke séi rɛ Uléecaa yeɛ nɔ́pá yo kecáá n tũ Kepipi. Upiima Uléecaa yé tíyese ake usáayaha Tafiti iyóopi tone. ³³ Ke yé Yakupu kepire pikó kémee iyóopi teneciré li. Keiyóopi íi kétɔ́ mánɛ. ³⁴ Maari uu uléecaatumɛ maa rɛ: Iye kai yé lɛ́ wa, ám utisi nyu? ³⁵ Uléecaatumɛ uu rinóo u pɛse rɛ: Uléecaa Nfaasone ye kepóciáa súirine, Uléecaa yeɛ nɔ́pá yo kecáá n tũ uu unnyéré pɔ́ yárii. Lɛ́ nnya kewá kɛ́ ne Uléecaa kekó le. Pi yé ke sée rɛ Uléecaa Kepipi. ³⁶ Upómáreɔ́ Elisapeti kapí pɛɛ n sélei rɛ unyapi ricuruu ye ne riwéese kewántisi kefa mále. Uware kpúúlũ kémee kuu nní we. ³⁷ Likumúnjé rɛ Uléecaa úu líka kupóone we. ³⁸ Kei ke Maari uu pɛɛ u pɛse rɛ: Ne Upiima ukeikó le. Liké wa yarɛ kaa nní m ma. Uléecaatumɛ uu pɛɛ u yá uu tómpɔ́.

Maari ye Elisapeti pilóólú ha

³⁹ Lisiyaa se-i, Maari uu mekɛkɛɛ Yuta ketɛ́ keɛ akúú m má kuyu kunyine ncee pɔ́b. ⁴⁰ Uu Sakarii keyɔ́-i lomɔ́ uu Elisapeti yáasi. ⁴¹ Kumúnjé kpe-i ke Elisapeti uu Maari iyáhaa n kɔ́, kewá ake ukefa-i lémesi, Nfaasone nn Elisapeti yipu ⁴² uu pupɛi rɛ: Uléecaa ye lisone pɔ́ wale ai tósu pinósi tɔ́rɔ́o nnéi. Uléecaa rinóo sone ye kewá kɛ́ kaa m márunɛ kecáá wele. ⁴³ Née úye Unépiima uni uké ne pilóólú né n kam? ⁴⁴ Kumúnjé kpe-i kam ipóyáhaa n kɔ́, kewá ye kenéfa-i lémesile ne mpóonare. ⁴⁵ Pɔ́ únarekome le, kaá ne kefa n tene rɛ Upiima ye lɛ́ kuu m ma api pɔ́ símisi waine nnya.

Maari keyome

⁴⁶ Maari uu pɛɛ rɛ:

Ne la ké Upíima rinyiri ritaáse,

⁴⁷ tinéπόω arí ne Uléécaa, Unéyulale larisi.

⁴⁸ Likumúnjé re u né uukeikó nee ám líka n tulaalē íwe ténle.

Kaí ne neni rimpá, nsoipuri nnéi yé né maa re únarekome.

⁴⁹ Uléécaa rínanje nnéi ute ye likei sone kecire né wale.

Urinyiri nsone ye ne mmpehē le.

⁵⁰ Uyee ye hái kaí ne n wéme pepere u n wuru anai íwe té.

⁵¹ Uu mewai nanje-nanje wapisi ne unnanje, uu unnanje nyíse pepere akókari m má api kpíi.

⁵² Uu piyóopi iyóopi-i lese, uu pepere ápi líka n tulaalē taáse.

⁵³ Uu pepere nkú n tú ne lisone lepeise, uu pimámá lákase menípe nmane.

⁵⁴ Uu upikeikó Isirayeli pikó picome weri.

⁵⁵ Uu palei re uké Apiraham ne ukepire pikó íwe té hái ne nípá píyei-pó yare kuú pere pirókpure m ma.

⁵⁶ Maari ne Elisapeti apí tone hái ne iware itaani kumúnjé, uu lē memáá ukeyo pele.

Yohani Uniwole kemare nsímé

⁵⁷ Ke Elisapeti kemare ake n tu, uu kewántisi maru. ⁵⁸ Elisapeti piperecō ne upimarecō api kóm te Upíima ye íwe u té, ai Elisapeti mecō pi larisi. ⁵⁹ Keyáa páha-paha tunjé, apí ne kewá weri piké ke riké, api músu re piké usáa rinyiri ke he re Sakarii. ⁶⁰ Amá úni uu re: Aai, pi ye ke sée re Yohani. ⁶¹ Api u maa re: Iye lē má, úka úu kepóyo-i rinyiri tē ticō má. ⁶² Api péé ne anípe usáa pise re iye kuú la piké ye kewá kē sée. ⁶³ Sakarii uu pise re piké kukpáncúkú u pa. Kapi ku u m pa, uu kukecáa wólu re: Kerinyiri tee Yohani. Ai pinnéi nnóo yipu. ⁶⁴ Mese ne mese, Sakarii rilempi ari fénne, uu símisi uu Uléécaa rinyiri taáse lin cālē. ⁶⁵ Ai pere upiperecō nnéi iwame wai. Yutee ketē kee akúú m má nnéi kémee, písoi api mewai mē nsímé ne n túntilē. ⁶⁶ Pē nnéi pere ifaaci iyē n kō api ikecáa m músu pin pimecōpecire píseine re: Iye ke kewá kē aké masí ne tenene? Asei kecáa, Upíima ye pere kekepire wele.

Sakarii ye Uléécaa pakare

⁶⁷ Nfáasone nn kewá usaa Sakarii yipu, uu Uléécaa rinyiri ne písímé loni re:

⁶⁸ Upíima, Isirayeli pikó Uleecaa rinyiri tiké n taálē kuú ne upikó kutu riñcō uu piriyu lolu.

⁶⁹ U uyóriye yee rínanje m má ró hele uukeikó Tafiiti keyo kémee.

⁷⁰ U pere hái mekee-me nsímé mmē antepuye kuu n wée símaasele.

⁷¹ U rinóo yekei re u yé piróláarō ne pepere irópuri n yúlu anípe-i ró níméherese.

⁷² Uléécaa ye nfanare pirósáayaha nyísele, úu uricuruu rinóo kuu u ne pē kecōpe n yekei palei.

⁷³ Likumúnjé re Uléécaa ye urósáayaha Apiraham wéeri re

⁷⁴ u yé piróláarō anípe-i ró lese, uu tíyese ári yé ne iwame u n yáasi.

⁷⁵ Ai tíyese arí n kpáailē tōn kecire sōne uinípe-i hái ne ntófáa siyaa ketō-pō.

⁷⁶ Pó kenéwá, pi yé pó sée re Uléécaa yee

nípá yo kecáá ní tũ antepu.

Likumúnjé re pòó yé Upíima kekpeē wa aa ncée u nyóonse,

⁷⁷ aa upikó céreise re u yé piriyu lo uu piakópe pi sárei.

⁷⁸ Ulééca nfanare toi-toi nnya,

u ne umetéí sóntile ame ró kpáii yare ntunje

⁷⁹ uké pεpeε kunmaha-i ne pεpeε nkpó kuhore-i ní we rikpáiiε,

uu aróna nkíniniε ncee tikise.

⁸⁰ Kεwá ken papisi, kemεsɔhɔ men kɔ papisi. Uu acesi kóima-i n finu hái ne keyáa kē kuu upikéi Isirayeli pikó kecɔpe n kóraane.

2

Lē kapi Yeesu Kirisi m mári

(Matiyee 1:18-25)

¹ Ketē nnéi uyóopi Okusiti uu kumúnjé kpe-i rinóo he re piké ketē nnéi pisoí keē. ² Pikéē pεpeε pífoí. Pi wale kumúnjé kpe-i ke Kiriniisi uú pεε Sirii ketē kecáá iyóopi n le. ³ Mpá úye uu ukuyu pikéē sí. ⁴ Yosefi uu Kalilee ketē kémεε Nasareti kuyu-i yisi uu Yutee keteni-i Tafiti kuyu kapi ye n sée re Petelehem sí. Kuyu kpe-i kapi uyóopi Tafiti mari. Yosefi ricuruu ye Tafiti keyo ne ukεpire ukó le. ⁵ Uu kei pikéē sí, u ne uunosi felei-felei Maari yeε kεfa m má. ⁶ Pin Petelehem-i we, ukεmareyaa ake tulu ⁷ uu ukεwá foí máru ketisi, uu asánjáa ke yarii uu kuhopi kecáá ke finse, kapi picéetɔnjé kulee-i ketónε m paa nnya.

Uléécaatumε unyine ye Petelehem-pɔ rikpáfúme

⁸ Kelɔ keεε ke-i ke piseεsé pinyine apí pεε kesine we pin sicare-i piiseε kecáá pailē. ⁹ Upiima uleecaatumε uu pikeyu-i kpáfúme, Upiima meyoopi amé n tɛlu men kekále pi wailē. Iwame ii pi wai meyansei. ¹⁰ Uléécaatumε uu pεε pi maare: Iwame ii kape nó wa. Nsímé sɔne mee yé Isirayeli pikó nnéi ripɔo meyá n níjukuse kaní ne nó ka. ¹¹ Neni keyaa nké kapi Tafiti kuyu-i Nónényulale mari, uyē ke Ulééca u u n wée, Upiima. ¹² Lē kani yé ne u n céri ye nní: Nó kεwá fenféi leεpɔ kapi kusánjáa ní pílesi apí kuhopi kecáá finse. ¹³ Mεεε ne mεεε, piléécaatumε picɔ apí ufoí nkó kecáá kpápo apí kulúí wai, apí pεε Ulééca meyoopi n yom tε ¹⁴ Ulééca yeε keyómεca-pɔ ipakare te. Nkíniniε nké pē kuu ketē kecáá ní la kecɔpe n we.

Piseεsé ye Petelehem sí

¹⁵ Ke piléécaatumε apí pi rin-yá apí keyómεca-mē pele, piseεsé apí pεε símaane re: Tóké Petelehem ha. Li pise re tóké leleε n wa ke Upiima uu ró n céreise yē. ¹⁶ Apí kei mekeεkeε sí apí ha Maari ne Yosefi leεpɔ, kεwá ken kuhopi kémεε finu. ¹⁷ Kapi ke n yé, apí lē ke uléécaatumε uu kεwá kē nsímé n símisi keenkeε. ¹⁸ Lē ke piseεsé apí n símisi ai pē nnéi pεε kutu pi n cólē píri wai. ¹⁹ Maari uu mmē nnéi ukεfa-i múlú un nkεcáá músu nsɔne. ²⁰ Piseεsé apí lē memáá nkúleceε pɔlɔ. Apí Ulééca rinyiri taáεε apí umeyóopi n yom tε u tíyεε apí kóm apí kɔ yenu nnya. Linnéi ye wa yare lē ke uléécaatumε uu pi n símisi.

Pi Yeesu rinyiri he

²¹ Siyáa siseei memáá, kεwá kekéyaa ake tulu, apí rinyiri ke he re Yeesu. Tinyiri tē ke uléécaatumε uu pi céesi Maari uu kelenε fapisi.

Pi Yeesu Ulééca keyo-i nyise

²² Lē memáá, itunje ii tulu re piké inyékii wa piké ne pimεcire hεεε yare kai Moisi isé kémεε m pise, Maari ne Yosefi apí pεé ne kεwá Yerusalem kuyu sí te piké Upiima ke nyise. ²³ Likumúnjé re li Upiima isé kémεε wólalē tε: Upiima

ye ke wántisi foí te. ²⁴ Api kò inyóonse ke isé ise iyē ii m pise wai: Sikpréekpeepi sité née alólá sínsá até kapi yé ne wa.

²⁵ Utisi unyine kapi ye n sée re Simeyó ye ppe Yerusalem-i wele. Utisi uyē ye ppe usoi sone le un Ulééca riwure má un uyē kaí ppe m pise re uké Isirayeli yoriye mē. Nfáasone ye ppe ukeméé wele. ²⁶ Ulééca uú ne Nfáasone tiki uú ne u símisi re u yé uyē ke Upíima uu n wée uu tumti ne uinipee yē uu kelene kpi. ²⁷ Nfáasone nn tíyese Simeyó uu Ulééca keyó sí. Ke Yeesu pikó apí ne u n hápó piké inyékii iyē ke isé ii m pise wa, ²⁸ Simeyó uu u kpísi, uu Ulééca pakare uu re:

²⁹ Upíima, tipónó kaa n yekei ye nkpréni lile.

Pó fe aa nkpréni né upókéikó tíye am nkíninje-i kpi.

³⁰ Likumúnjé re ne ne inénípee pipóyulale yenle.

³¹ Pó Uyóriye kpíimele aa isoipuri nnéi keyu-i wai.

³² Uyee metéi mee yé n tíyese ketē nnéi ayu aa pó céru.

Uyee yé tíyese mpópuri Isirayeli rinyiri arí taá.

Lē ke Simeyó uu Yeesu kecáá n símisi

³³ Yeesu usaa ne uuni api pírí wai ne lē ke Simeyó uu Yeesu kecáá n símisi.

³⁴ Simeyó uu anó sone pi tikise, uu Yeesu uni Maari maa re: Ulééca ye kewá nké wée re keké tíyese písoi meyā piké loó, pimeyā piké kò Isirayeli-i yisi. Keké Ulééca linyíse-nyíse lee yé písoi ne Ulééca kecape m pásaisene. ³⁵ U yé lē ke písoi meyā api riséé ne pisifa-i m músu yámne. Amá pǎ keuni, pó ntóosi kó yare ketéhe kapi pó tuhu.

Antepu Aani kecáá nkó

³⁶ Unósi unyine kapi ye n sée re Aani ye kò péé wele. U antepu le. Fanuweeli ukpére lo Asee kumare-i. U ppe kpurunule nsone. Anmē aseí ke u ne uula ppe n sóonne unnahe kémee api wa. ³⁷ Lē memáá, uu ikúmannósi tone uú ha ne anmē kuwóó ne afeetaani ne ana tulu. Uu ye pikai Ulééca keyó riyá, amá ketúnjé ne kesine kuu ye Ulééca pikéi n wai un anó paasi un welu. ³⁸ Uu kumúnjé kpe-i Ulééca keyó-i hápó uu Ulééca pipakare loni. Uu pē nnéi ppe ppe m mé te Ulééca uké Yerusalem riyu ló kewá kē nsímé símisi.

Nasareti kémee mepeme

³⁹ Ke Yeesu pikó api lē ke Upíima isé ii m pise re piké wa piwai mí masí, apí ne Kalilee u pele, pikuyu Nasareti kémee. ⁴⁰ Kewá aké m papisi ken kò rínanje kpálé. Mewéesesohó píima kuú ppe má, Ulééca ipéelée in kò ukécáá we.

Yeesu ye anmē kefi ne até má uú ne Ulééca keyó kémee lompo

⁴¹ Mpá kuñmē kúye-i, Yeesu usaa ne uuni yèè ppe nkpré melóó anyá hale Yerusalem-pó. ⁴² Kumúnjé kpe-i, Yeesu ye ppe anmē kefi ne até mále. Usáa ne úni apí ne u péne api anyá sí yare kapi ye rí ha. ⁴³ Ke anyá aa n tene, usáa ne úni api pele, amá Yeesu uu Yerusalem-i mésuni, upikó apí kò nkpráni céri. ⁴⁴ Api músu re Yeesu yé pipisencó pinyine rintikile, api sone yare keyáa kesé kumúnjé, api ppe lē memáá pipimarecó ne pipisane kémee piwéláa u sí. ⁴⁵ Amá apí u yē, apí Yerusalem-mē pele pin piwéláa u nǎjlē. ⁴⁶ Api keyáa táánū tunjé Ulééca keyó-i u yenu un isé picélaa kecape tū un kutu pi colē un kò nsímé pi písei. ⁴⁷ Pírí ke Yeesu mesohó ne uanó meyóó ai pē nnéi ppe kutu u n colē wa. ⁴⁸ Ke usáa ne úni apí u n yé, ai pírí pi wai, úni uu u maa re: Kenéwá, yo nnya kaa lē wa? Tó ne upósáa ye ppe pó wéésile kerówu ken túúni. ⁴⁹ Uu rinóó pi yósu re: Yo nnya kani né wéési? Ani nyu re li pise re ké unésáa pikéi waa? ⁵⁰ Amá apí lē kuu pi mí ma aseí kó.

⁵¹ Yeesu uu pi tiki api Nasareti pele. U pree usáa ne úni pakarelenle. Uni uu kò mɛwai mɛ nnéi ukéfa-i n wailɛ. ⁵² Yeesu uu m pelu, umesohò mɛn kpálɛ un kò isoi sɔne le, Uléécáa ne sisoipipi inipɛɛ-i, Uléécáa ipɛelɛe in kò ukécáá we.

3

*Yohani Uniwolé ye Uléécáa Nstmé yóólɛ
(Matiyee 3:1-12; Mariki 1:1-8; Yohani 1:19-28)*

¹⁻² Kumúnjé kunyine-i, Uléécáa uu Sakarii unmánɛ Yohani kucɛsi kóima-i rinóo maa. Rɔm uyɔɔpi píima kapi ye n sée re Tipɛɛ ye pɛɛ likumúnjé kpe-i iyóɔpi kɛmɛɛ aɲmɛ kefi ne anupū piwai masile. Pɔnsi Pilati yɛɛ pɛɛ Yutee ketɛ kecáá paílɛ, Erooti póon Kalilee kekó kecáá paílɛ. Uumaa Filipu yɛɛ pɛɛ Itumee ne Tarakoni sitɛ kecáá paílɛ, Lisaniya un Apitɛeni ketɛ kecáá paílɛ. Likumúnjé kpe-i ke Aani ne Kayifu apí pɛɛ pɛpɛɛ ye Uléécáa inyóonɛ n wa piwéɛɛ. ³ Yohani uu Yuriteɛ ayu pikóónú loni un yóólɛ tɛ: Ani mɛfine conse, ani tíyɛɛ piké míni nó wolé Uléécáa uké nóanékópe nó sárɛi.

⁴ Ai wai yare lɛ ke antepu Esayi uu pɛɛ uritelé kɛmɛɛ n wóɪ re: Usoi rinóo ye ri tɛɛ kucɛsi kóima-i n yóólɛ tɛ:

Ani Upiima ncee nyóonɛ,
ani uicee tɛiisɛ iké kecire wa.

⁵ Ahóre-hore nnéi ye sírunɛ,
akúú ne sikúúpi nnéi asi foru,

icée sikóónú nnéi asi tɛii,
icée ahore-hore nnéi aa síru.

⁶ Mpa úye uu pɛɛ yénu re Uléécáa ye usoi riyu lɛle.

⁷ Asoiwuí aa Yohani kɛmɛɛ n sónaapɔ uké míni pi wolé. Uu pi maa re: Nó akpurii nnyé! Wóo nó céesi re nó fe ani Uléécáa ketahai kɛɛ n tu kaase má? ⁸ Ani ye mɛwai mɛɛ n nyísɛlɛ tɛ nɔ mɛfine conse wa. Ani kape nómenécire m máikɛɛ re: Apiraham yɛɛ urósáayaha. Uléécáa yé fe uu waise apare nnyé nní aa panse Apiraham sipirɛ. ⁹ Iso isóolu ye pile iké alée sémni hái iníjɪ-pɔ. Pi kuléé nkú kpeɛ áku apipi sɔne m márii kɛne api nna-i sáɔ.

¹⁰ Asoiwuí aa pɛɛ u pise re: In lɛ ni, íye kai nkɛpɛni pise re tóké wa? ¹¹ Uu rinóo pi yósu re: Úye un sitúkanka sitɛ m má, li pise re uké uyɛɛ úu m má kɛɛ he, úye un kò iluke m má, li pise re uké uucɔ yɛɛ úu m má he.

¹² Pilampooyó ricurruu api símpɔ piké míni pi wolé, api Yohani pise re: Urócélaa, íye kai pise re tóké wa? ¹³ Uu rinóo pi yósu re: Ani kape ye lɛ ke isé ii rinké re písoi piké ye hééle kecáá rilaase.

¹⁴ Pisóóca pɔ ticurruu api u pise re: Tó ní, íye kai pise re tóké wa? Uu pi maa re: Ani kape ye úka siwóó yósi ne rínanɛ néɛ aní ne nsímé liute wááná, amá ani ne nóinéhéé ripá.

¹⁵ Kuyu nnéi yɛɛ pɛɛ tálɛ tɛ lipíima linyine ye wainɛ. Mpa úye uu pɛɛ m músu re néɛ Yohani yɛɛ uyɛ ke Uléécáa uu n wée. ¹⁶ Yohani uu pɛɛ pi maa re: Míni ke néɛ ne nó wóle, amá unyine yɛɛ rínanɛ né n fe ye sónti. Inésoi íi tu re ké uanéeri nɲɛ fénnɛ. Nfáasɔne ne nna kuu yé ne nó wolé. ¹⁷ U ukunipe-i kuhóólo kapi ye ne n cácai múílenle uké ne mɛpípi ne acólé kóólenɛ. U mɛpípi risíme-i súúnine uu ayúí pɔ nna mɛɛ rín ye píkai n kpu kɛmɛɛ toroise.

¹⁸ Yohani ye pɛɛ písoi itisi kpáriisɛle un ne Nsímé Kɛcire pi símisi. ¹⁹ Erooti ye pɛɛ umárecɔ cire unási Erootiyati kpísile uu kò mɛwai kópe mɛcɔ mɛyá wapisi. Lɛ nnéi nnya ke Yohani uu pɛɛ ne u cési. ²⁰ Erooti uu kò mɛwai kópe mɛcɔ kpá uu Yohani kukpaniilee wai.

*Yohani ye Yeesu míni wolé
(Matiyee 3:13-17; Mariki 1:9-11)*

²¹ Kapi pisoi nnéi míni piwóle ní masí, api kò Yeesu ricuruu wole. Kumúnjé kpe-i kuu keyóme n yáasi, ai keyóme hánne. ²² Nfáasone nn ukecáá súiri yare rilóalã, pin ti nyáni ne inípe. Tinóò ari keyómecaa-pò maari re: Póò Kenépipi lala kecìre. Am ye kepócáá kò.

*Yeesu Kirisi pikpure anyiri
(Matiyee 1:1-17)*

²³ Anmē afetaani kumúnjé ke Yeesu uu má uu né upikéi koru. Yare kapi pē m músu, u pē Yosefi kepipi lē. Yosefi un Elii kepipi, ²⁴ Elii un Matati kepipi, Matati un Lefi kepipi, Lefi un Melisi kepipi, Melisi un Yanayi kepipi, Yanayi un Yosefi kepipi, ²⁵ Yosefi un Matatiyasi kepipi, Matatiyasi un Amosi kepipi, Amosi un Nahum kepipi, Nahum un Esili kepipi, Esili un Nakai kepipi, ²⁶ Nakai un Maati kepipi, Maati un Matatiyasi kepipi, Matatiyasi un Simeyi kepipi, Simeyi un Yosee kepipi, Yosee un Yota kepipi, ²⁷ Yota un Yowanaa kepipi, Yowanaa un Resa kepipi, Resa un Soropapēli kepipi, Soropapēli un Salatiyēli kepipi, Salatiyēli un Neri kepipi, ²⁸ Neri un Melisi kepipi, Melisi un Ati kepipi, Ati un Kosam kepipi, Kosam un Elimatam kepipi, Elimatam un Eri kepipi, ²⁹ Eri un Yosuwee kepipi, Yosuwee un Eliyese kepipi, Eliyese un Sorim kepipi, Sorim un Matata kepipi, Matata un Lefi kepipi, ³⁰ Lefi un Simeyó kepipi, Simeyó un Yuta kepipi, Yuta un Yosefi kepipi Yosefi un Yonam kepipi, Yonam un Eliyakim kepipi, ³¹ Eliyakim un Meleya kepipi, Meleya un Mena kepipi, Mena un Matata kepipi, Matata un Nataa kepipi, Nataa un Tafiti kepipi, ³² Tafiti un Sese kepipi, Sese un Opēti kepipi, Opēti un Poosi kepipi, Poosi un Sala kepipi, Sala un Nasó kepipi, ³³ Nasó un Aminatapi kepipi, Aminatapi un Atimē kepipi, Atimē un Esiróm kepipi, Esiróm un Faresi kepipi, Faresi un Yuta kepipi ³⁴ Yuta un Yakupu kepipi, Yakupu un Isaaki kepipi, Isaaki un Apiraham kepipi, Apiraham un Tera kepipi, Tera un Nahó kepipi ³⁵ Nahó un Seruki kepipi, Seruki un Rakau kepipi, Rakau un Falēki kepipi, Falēki un Epē kepipi, Epē un Sala kepipi, ³⁶ Sala un Kenam kepipi, Kenam un Aripakisaati kepipi, Aripakisaati un Sem kepipi, Sem un Nowee kepipi, Nowee un Lemēki kepipi, ³⁷ Lemēki un Matusalem kepipi, Matusalem un Enōki kepipi, Enōki un Yēreti kepipi, Yēreti un Malaleyēli kepipi, Malaleyēli un Kenaa kepipi, ³⁸ Kenaa un Enóosi kepipi, Enóosi un Sēti kepipi, Sēti un Atam kepipi, Atam un Uléecaa kepipi.

4

*Setani ye Yeesu peikee
(Matiyee 4:1-11; Mariki 1:12-13)*

¹ Yeesu uu Yuritee nkoi-mē n leeri Nfáasone nn u yipaalē. Nfáasone nn u kpisi ní ne kucesi kóima-mē sí. ² Setani uu ha kei u peikee siyáa afēena. Uu siyáa sē kémē líka li. Lē memáá nkū nn u wai. ³ Setani uu pē u maa re: Pòn Uléecaa Kepipi, a rinóò ripare ntí he riké ripóló kukpónó. ⁴ Yeesu uu rinóò ku yósu re: Li rítelē-i wólaalē te: Ai iluke nmanē yē ye usoi nfáa he.

⁵ Setani uu né kelō cáca u sí, uu meyéne mese ketē nnéi ayópiyu u nyísente ⁶ uu u maa re: Né ayópiyu nnyé nnahe ne ammule pó he. Anénipe-i kapi lē nnéi wa, né fe am uyē kam ní la he. ⁷ Pòn né rinwula aa né yáasi, lē nnéi yé lipókó wa. ⁸ Yeesu uu rinóò ku yósu re: Li rítelē-i wólaalē te: Upiima mecire kóló kaí ne sá re usoi uké riwula uké yáasi.

⁹ Kuníri aku lē memáá u kpáú ne Yerusalem-pò, akú ha Uléecaa keyò kecáá u tósi, aku u maa re: Pòn Uléecaa Kepipi, a kecáá nké-i mepócíre risápò.

¹⁰ Likumúnjé re li rítelē-i wólaalē te: Uléecaa yé upitume rinóò he

11 Api pɔ́ yéu
kupóna áku kape ne ripare rinyine rinkpóu nnya.

12 Yeesu uu rinóó u yósu re: Li rítelé-i wólaalé te:
Kape Upíima Upólééca peikee póké uketo yé. 13 Ke Setani uu méwee mpehē
mpehē ne Yeesu m peikee, uu lē memáá ne ketaa u wai un ne kepole keco
mē.

*Yeesu ye upikēi Kalilee keteni-i kóraane
(Matiyee 4:12-17; Mariki 1:14-15)*

14 Yeesu uu Kalilee ketē pele. Nfáasone nnaŋe nn ukecáá we. Urinyiri ari ketē
ké nnéi kónú. 15 Uu ayómeyáhaalee-i n céési, mpá úye un ríyu u waise.

*Nasarēti pikó ye Yeesu yè
(Matiyee 13:53-68; Mariki 6:1-6)*

16 Yeesu uu Nasarēti-i kapí pee u rimmúlú uú ha ne papisi pele. Uu
kewénteyaa tuné kuyómeyáhaalee-i loni yare kuu ye n ló meco. Uu yisi re uké
Nléécaasimé kéé. 17 Api antepu Esayi ritelé u múise. Uu ripínne uu yénu kei kai
n wólaalé te:

18 Upíima Nfaasone ye kenémee wele.

U né wéele re [ké pepere ne
mpócaadi n tú ncón pi lese] ké kɔ́ píwekɔ́ Nsímé Kεcire
riyóó, ké pikpaniikó símisi re pi yé akpanii kémee pi lese,
am kɔ́ pinyíye símisi re pi yé kam api ye yenu.

Am pē kapi íwe n wai nméherese

19 te ké kuŋmē kpē ke Upíima uu uipeelée n nyísene
nkó símisi.

20 Yeesu uu lē memáá rítelé pílesi uu ukeikó ri múise uú tone. PISOI pē nnéi
pee kuyómeyáhaalee-i ní we api inípee u wii. 21 Uu pee pi maa re: Nléécaasimé
mmú kani nní n kó, neni ke rinóó tē ari li. 22 Anóó nyē ke Yeesu uu m máikee aa
mpá úye loni, ai píri pi wai kuú ne nsímé sone mmú n símisi, api ye pee maa
re: In ne Yosefi Kepipii? 23 Yeesu uu pi maa re: Ne nyu re nó kenýárū kee n tee
re “Upaise, a mepócire paise” né male. Nó kɔ́ né maa re: Tɔ́ konle lē ne lē kaa
Kaperinawum-pɔ́ n wapisi. A kɔ́ limeco kupóyu-i wapisi. 24 Uu lē memáá kpá
re: Asei kam nó símisine: Api ye antepu úka kusáne yási ukuyu cire-i. 25 Asei
kam nó símisi, pikúmannosi ye pee Elii kumúnjé piyēle Isirayeli-i, ke nkpei nn
n wa aŋmē ataani ne kuwélé kumúnjé, nkú píima nn kuyu nnéi loni. 26 Ulééca
úu pikúmannosi pē unyine kémee Elii tú, insá uyee Sitɔ́ ketē kémee Sarepita-pɔ́
ní we. 27 Piyó ye kɔ́ pee kulúí wele Isirayeli-i antepu Elisee kumúnjé, mpá ne lē,
piuka úu wole uké fū, insá Sirii ukó Naama mecire.

28 Ke pē nnéi pee kuyómeyáhaalee-i ní we api lē n kó, kuwóí aku pi wai. 29 Api
yisi api u tɔ́rɔ́i apí ne kuyu lelu, apí ne rikúú tē kecáá ke pikuyu aku m mómaalē
taá re piké ha kei-pɔ́ u riláume. 30 Amá uu nnánnári wai uu pikepáápáá tiki uu
tɔ́mpɔ́.

*Untrihélaa unyine nsímé
(Mariki 1:21-28)*

31 Yeesu uu pee Kalilee ketē kémee Kaperinawum-pɔ́ sí. Uu kewénteyaa
ketúnjé pISOI Nléécaasimé céési. 32 Umecélaa ye pee píri pi wele, liriýikí re u
céésile ne nnaŋe. 33 Kuyómeyáhaalee kémee, untrihélaa unyine un we. Uu
pipupukee kápáá. 34 Ah! N-ye kaá ne ró wéési, Nasarēti ukó Yeesu? Pɔ́ kale re
póké ró náa? Ne pɔ́ nyule re Ulééca ye pɔ́ wéele uu iyaa yekei. 35 Yeesu uú ne ku
cési uu ku maa re: A riséé aa usoi uyē kémee lelu. Kuníri aku pISOI kecɔ́pe ketē u
tapu aku pee ukeméé lelu áku líka u wa. 36 Ai pinnéi nnóó yipu api pimεcɔ́pεcire

m máikeene re: kpí! Nsímé ní-ye mpuri ye mmú? Usoi nkó ye aníri rinóo hele ne rínanje aá lelu. ³⁷ Api Yeesu rinyiri ne ketē kē nnéi kóónú.

Yeesu ye pitoikó kulúí paise
(*Matiyee 8:14-17; Mariki 1:29-34*)

³⁸ Yeesu uu Pisuiifi kuyomeyáhaalee-i léeri uu Simóo keyo sí, Simóo ulóhóni ipiñe in meýá tolú lin u pekési. Apí ne Yeesu téni re uké u paise. ³⁹ Uu ukecáa pe, uu kupiñetoi rinóo he ne kuwói, kupiñetoi aku u kpáii, uu mese ne mese yisi uu pikécáa paí.

⁴⁰ Ituñe melólé-maá, pē nnéi pēe itói ncɔpuri pitoikó m má apí ne Yeesu pi lēepo. Uu mpa úye kecáa anípe laa uu pi péise. ⁴¹ Aníri aa kɔ písoi meýá kéméé lelu an pupukee re: Póo Uléécáa Kepipi. Amá Yeesu uu ne a cési uu nsímé ne a yulu, aníri ricuruu ye nyu re Yeesu ke Uléécáa uu wée.

Yeesu ye Pisuiifi ayomeyáhaalee-i Nléécaasimé yóólē
(*Mariki 1:35-39*)

⁴² Kai n weesi, Yeesu uu kuyu lelu uu kei ke úka úu ní we sí. Tisoiwuí ari piwélaa u loni. Kapi u n lēepo, apí n la yare uké pikékúrí n we, úu kape pi riyá. ⁴³ Amá Yeesu uu pi maa re: Li pise re kē Uléécáa iyɔopi Nsímé Keciye ayu aco símisi. Lē nnya ke Uléécáa uu né tumme. ⁴⁴ Uu Kalilee Pisuiifi ayomeyáhaalee-i Nléécaasimé n símisi.

5

Yeesu ye pipiretiki fol séi
(*Matiyee 4:18-22; Mariki 1:16-20*)

¹ Keyáa kenyine ke Yeesu uu Kenesareti kupiye ritime nyenu, písoi pin u kálaapo re piké Nléécaasimé kutu rico. ² Uu áninɔi até kuritime yenu, pikpíntomécópii pin akemeé léeme api pianyeré n heere. ³ Yeesu uu kúninɔi kuse-i loni aí ne sá Simóo kukó. Uu u maa re uké ne nkáripí ritíme ketaa wa. Yeesu uu kúninɔi kémee tone uu risoiwuí icélaa koru.

⁴ Kuu nsímé m masí, uu Simóo maa re: A ne kúninɔi kecímé-cimé-mē ha, nó ne pipósencɔ ani pēe nóanényeré fóm ani ikpíntomé cópii. ⁵ Simóo uu rinóo u yósu re: Sáa, kesine nké nnéi kari keisi ári kɔ pēe líka yē. Amá kai nní póo re kē anyeré fō, né fō. ⁶ Api anyeré fóm api ikpíntomé paála íi kumúnjé má, anyeré ticuruu aá n céerii. ⁷ Api pipisencɔ pēe kúninɔi kucɔ-i ní we séiri re piké pi lé. Pē apí hapo api áninɔi keté ikpíntomé yipu, áninɔi ricuruu an la aké mirii. ⁸ Ke Simóo Piyee uu lē n yé, uu Yeesu keyu-i wúla uu re: Upíima, a ne ketaa né wa, ne ukópekó le! ⁹ Iwame ye Simóo ne pē ticuruu pēe ukekúrí ní we wale, ikpíntomé píima iyē kapi keyáa kē n cópii nnya. ¹⁰ Lē cire kai kɔ Simóo pisencɔ Yakupu ne Yohani ne Sepetee sipipi wa. Amá Yeesu uu Simóo maa re: Iwame íi kape pó wa. Kai ne neni rimpá, né tíyese aa písoi pēe yé né rintíki wéési. ¹¹ Api pēe pianinɔi ne ketē-mē sí, api mpa yo yá api Yeesu tiki.

Yeesu ye uyó unyine paise
(*Matiyee 8:1-4; Mariki 1:40-45*)

¹² Ke Yeesu uu kuyu kunyine-i ní we, utisi unyine yee keyó m pólú uú hapo. Kuu Yeesu n yé, uu keteni-i pa uu kéyu ketē tuhu uú ne u téni re: Upíima, pɔn n la, pó né wole am funi. ¹³ Yeesu uu kunípe saapo uu u ca uu re: Ne lalē, a peí! Keyó ake mese ne mese tene. ¹⁴ Yeesu uu rinóo u he re: Kape úka nsímé mmú símisi. Amá a ha mepócire uyee ye Uléécáa inyóonse n wa nyíse uké yé lē kaa ní we, aa limemáa ihēe he aá ne mepócire nyóonse yare kai Moisi isé kémee m pise, mpa úye uké yé te pɔ peí. ¹⁵ Yeesu rinyiri ari pēe kumúnjé kpe-i kuyu n kóónúlē

háí, asoiwuí aa ye u kálisi aké unsímé kutu ricɔ uké kɔ ne aitoi a pɔise. ¹⁶ Amá Yeesu uu ye kei ke pisoí ápi ní we sí uú ha keyóme yáasi.

*Yeesu ye kékankáláká kenyine pɔise
(Matiyee 9:1-8; Mariki 2:1-12)*

¹⁷ Keyáa kenyine ke Yeesu uú we un pisoí céesi. Pifarisi ne pepe isé n nyu pin ukekúrí tǔ. Kalilee ne Yutee sitě ayu-i ne Yerusalem kapi léenti. Upíima nnaŋe ye pee Yeesu kecáa wele, un ne pisoí pɔisente. ¹⁸ Pisoí pinyine apí hapɔ pin kékankáláká risánáápɔré wailě. Api wéési lě kapi yé ne kényɔ ke-i n lompɔ piké Yeesu keyu-i ke yekei. ¹⁹ Amá ápi ceri mē kapi yé ne ke n lompɔ, ke pisoí apí kulúí n tɔsí nnya. Apí ne itúhaa kecáa ke taá, api itúhaa péré, apí ne risánáápɔré tě pisoí pee n cápínelě kecɔpe Yeesu keyu-i cépisepɔ. ²⁰ Ké Yeesu uu pinfatene n yé, uu utóikó maa re: Ne apókópe pɔ sárei. ²¹ Isé picélaa ne Pifarisi apí kemúnjé loni, pin tee re: Usoi úye kecire ye nkó un Uléécaá lámisi? Wóo yé fe uké akópe sárei? Uléécaá mecire yee yé fe. ²² Yeesu uu pinfasimé cérupɔ uu pi maa re: Yo nnya kani nfasimé mmú mpuri má? ²³ Anóo nnyé keté kecɔpe, ríye tee fákú ne ricɔ. Ke usoi uu yé kékankáláká mí maa re: Ne apókópe pɔ sárei née kuu yé ke mí maa re: A yisi a sónne? ²⁴ Ne la póké céri re Usoi Kepipi ye ketě kecáa nnaŋe mále keké ne pisoí akópe pi sárei. Uu pee kékankáláká rinóo he re: A yisi a ripósánáápɔré pílesi aá kulu. ²⁵ Mese ne mese, usoi uu mǔpá úye keyu-i yisi uu risánáápɔré tě kémee kapi pee u n finselě sakaa, uu nkúlecee pɔlɔ un Uléécaá rinyiri taáselě. ²⁶ Ai mǔpá úye nnóo yipu. Api Uléécaá rinyiri taáse, iwame ii pi súúni pin tee re: Tɔ neni mewai kecire yě!

*Yeesu ye Lefi sée re uké u ritiki
(Matiyee 9:9-13; Mariki 2:13-17)*

²⁷ Lě memáa, Yeesu uu léeri, uu ulampooyɔó unyine kapi ye n sée re Lefi yenu un lampoo keyɔó-i tǔ. Yeesu uu u maa re: A né ritiki. ²⁸ Lefi uu yisi uu linnéí yá uu u tiki. ²⁹ Lefi uu limemáa iluke kecire ukeyɔ-i u wai. Pilampooyɔó meýã ne pisoí picɔ pin kesě keluke ke-i we. ³⁰ Ai ne Pifarisi ne isé picélaa risá, apí Yeesu pipiretiki maa re: Yo nnya ke nó ne pilampooyɔó ne pikópekɔó ani kesě le? ³¹ Yeesu uu rinóo pi yósu re: Pisoí pee isare n láarú ápi upɔise pise, amá pitóikó pee upɔise pise. ³² Am ka re ké pisoí pee aseí n tíkílě sée, amá pikópekɔó nnya kam ka re piké piméfine conse.

*Yeesu ye anóopahaa nsímé wai
(Matiyee 9:14-17; Mariki 2:18-22)*

³³ Pisoí pinyine apí Yeesu maa re: Yo nnya ke Yohani pipiretiki ne Pifarisi apí ye anóo paasi apí ye kɔ keyóme yáasi mǔpá píyei. Amá pǔ pipiretiki pin le pin kɔ níru? ³⁴ Yeesu uu rinóo pi yósu re: Nɔ músu re usoi yé unósi kpísi un we, upisane apí pee anóo paasii? Aai, mmē rín we. ³⁵ Li yé kam apí kumúnjé kunyine-i unósikó uyě pikecɔpe lese apí ne tómpɔ. Pee uye-i kapi yé pee anóo paasi.

³⁶ Yeesu uu kenyárú pimáa pi kpá re: Uka úu ye kusánáa fale kepampi ne kusánáa kpure tápisi. Lin lě n wa, kusánáa fale kuu lě ticeéri, kepampi ké kuu n lése áke kɔ kukpure kémee waine. ³⁷ Uka úu ye píta pelé kukónenuj kpure-i súú. Lin lě n wa, píta pē ne ye anúj tikpáfúsele, ai wai píta ne lianúj ye méwoo wa. ³⁸ Amá anúj fale-i kapi ye píta pelé súú. ³⁹ Uka úu ye kɔ píta fale káipi un pipelě pinírě m masí. Pi ye re pipelě pee pikécire.

6

*Yeesu yee kewénteýaa ute
(Matiyee 12:1-8; Mariki 2:23-28)*

¹ Kewénteyaa tunjé kennyine ke Yeesu uu kecare kémee sónne un tósu. Upipiretiki api mēpipi n kpéeni pin pianipe-i tekeise pin takai. ² Pifarisi pinyine api pi maa re: Yo nnya kani lē ke isé ii m maa re pīsoi ápi kape ye kewénteyaa ketúnjé wa wai? ³ Kei ke Yeesu uu pēe pi pēse re: Lē nnya áni lē ke Tafiti uu kumúnjé kpe-i ke nkú nn u ne upikó n wa keenlē, née yo? ⁴ U Uléecaa keyo-i lonle uu akpónó kapi Uléecaa n yekei kpisi uu le, uu kō upikó pa, lin kō ne irósé-i wólaalē te pēpēe ye Uléecaa inyóonse n wa piwéése ηmane pēe yé fe api a le. ⁵ Yeesu uu kō pimáa pi kpá re: Nē, Usoi Kepipi, née kewénteyaa ute.

*Utisi uyee kunipe kope m má
(Matiyee 12:9-14; Mariki 3:1-6)*

⁶ Kewénteyaa ketúnjé keco kennyine, Yeesu uu kuyómeyáhaalee kunyine-i loni un pīsoi céési. Uu kei utisi unyine leepo ne kunipe luke-luke kope. ⁷ Isé picélaa ne Pifarisi api Yeesu kutu n colē piké yé in te u yé kewénteyaa ketúnjé usoi pōise, likumúnjé re pi pēe kewáaná wéésile piké ne akópe u n lapaase. ⁸ Amá Yeesu ye pēe pīfasimé cérile. Uu unípekópekó maa re: A yisi a nyere mpa úye uké pō yé. Utisi uu yisi uu nyere. ⁹ Yeesu uu pēe pi maa re: Ne nó pise re íye kai irósé kémee pise? Li pise re tóké kewénteyaa ketúnjé lisone née likópe wa? Te tóké usoi nfaa lo née tóké u kpu? ¹⁰ Uu pinnéi nyáni uu pēe limemáa usoi uyē maa re: A kupónipe ritunáme. Uu kunipe tunjapō, kunipe aku pélu. ¹¹ Amá ai mpí pō tóosi api pīmecōpēcīre n keñene pin lē kapi ye ne Yeesu n wa taikēe.

*Yeesu ye pitume kefi ne pité wée
(Matiyee 10:1-4; Mariki 3:13-19)*

¹² Yeesu uu likumúnjé kpe-i kekúupi taá re uké keyóme yáási. Kesine nnéi kuu kei tone un Uléecaa yáási. ¹³ Kai n weesi, uu upipiretiki séi, uu pikēcōpe kefi ne pité wée uu pi séi re pitume. ¹⁴ Pēpēe Simōo kuu rinyíri n he re Piyee ne uyē uwā Antiree ne Yakupu ne Yohani ne Filipu ne Patelemii ¹⁵ ne Matiyee ne Tomaa, ne Alifee kepipi Yakupu ne Simōo yee ukuyu í la ¹⁶ ne Yakupu kepipi Yutasi Isikariyōoti yee í ka uu kepire Yeesu yái.

*Yeesu ye céésile un kō itói pōise
(Matiyee 4:23-25; 5:1-12)*

¹⁷ Yeesu ne upipiretiki api kekúupi cepime api kutē mmé weri, kei ke upipiretiki meya api í we. Yutee ketē nnéi pīsoi meya pin kō kei we, ne Yerusalem pikó ne Tiiri ne Sitōo menimaa ritime ayu pikó. ¹⁸ Pi cápīnemēle piké Yeesu icélaa kutu ricō, api kō piitoi pi pōise. Pē ke aníri aa m pēkesi api pélu. ¹⁹ Mpa úye uu náasi uké u rica, liriýíkí re u pēe rñanē nnyine mále un ne pinnéi pōisente.

Nnare ne piweluke

²⁰ Yeesu uu upipiretiki inípe wii uu re: Nó mpí nóo nní íwe m má, nō pínarekome le.

Nóo Uléecaa iyōopi te.

²¹ Nó mpí nóo nní nkú n tū, nō pínarekome le, nō keyáa lepune.

Nó mpí nóo nní n tēni, nō keyáa sēnnyine.

²² In te pīsoi ye nóinēpuri yulu, api nó lákase, pin lámisi pin kō nónnékópe símisi re nō Usoi Kepipi ne kefa tene nnya, nō pínarekome le.

²³ Tikpákará tē tico ke pipisaa apí pɛɛ antepuye wa. In te lelee nó leeme, nórínépóó riké n láárú, ani ne mpóónare cɔ, nónínéheɛ ye keyómecaa-pɔ piyɛle ái kumúnjé má.

²⁴ Amá nó mpí nóó nní ní má, íwe kani topori, nɔ nónnénare piluke masile.

²⁵ Nó mpí nóó neni nní n lepaalē, íwe kani topori, nkũ ye sóntile nké nó wa.

Nó mpí nóó neni nní n sényi, íwe kani topori, nɔ mpóócaai-i lonine ani ténisi.

²⁶ In te mpa úye ye nónnésone símisi, íwe kani topori, likumúnjé re lē ke pipisaa apí pɛɛ antepuye nɔome wai.

Ani nópinélaarɔ n la

(Matiyee 5:38-48; 7:12a)

²⁷ Nóó nní kutu né n cólē, ne nó símisile re ani nópinélaarɔ n la, ani pɛɛɛ nó n yúlu lisone n wai, ²⁸ ani pɛɛɛ awéeri nó n wai anóó sone ritikise, ani pɛɛɛ íwe nó n wai kecáá n welu. ²⁹ In te usoi ye kumóri kuse-i kepese pɔ tɔ, a kutóó u rituná, usoi un kupókplēnku pɔ n yásié, a tíyese uké kɔ kepótúkanka tene kpísi. ³⁰ Mpa úye ye linyine pɔ we a li u he, úye un kɔ lipókó linyine pɔ n yási, kape li u korí. ³¹ Lē kani ní la picɔ piké nó wa, ani ye limecɔ pi wa. ³² In te pɛɛɛ nó ní la ηmane kaní la, ihéé íye icɔ kani pɛɛ mé. Pikópekɔó ricuruu ye pɛɛɛ pi ní la lalē. ³³ In te pɛɛɛ lisone nó n wai ηmane kani ye lisone wa, ihéé íye icɔ kani pɛɛ mé? Pikópekɔó yèè kɔ lē wale. ³⁴ In te nɔ tálē te pē kani n lonse yé nó héele, ihéé íye icɔ kani pɛɛ mé? Pikópekɔó ricuruu yèè pikópekɔó lonsele pin tálē te pi yé lē kapi n lonse ritísi linyine pi héele. ³⁵ Amá nóóké nópinélaarɔ n la, ani lisone pi n wai. Ani kape ye n tálē te pi yé nó héele ani kelenɛ pi lonse. Nó ihéé kecire yē ani póló Uléecaa ye mpa yo kecáá n tú sipipi, likumúnjé re u pɛɛɛ ápi rícere m má ne pisoí kpákará lalē. ³⁶ Ani ye nómenécɔpɛcire íwe ténaane yare ke Nónésáa uu ye íwe nó n tē mecɔ.

Ai we re tóké ye picɔ akópe m palē

(Matiyee 7:1-5)

³⁷ Ani kape ye picɔ akópe m palē, Uléecaa úu kape kɔ ne nó akópe m palē nnya. Ani kape ye picɔ ne túhaane, Uléecaa úu kape ne nó n túhaane nnya. Ani ye picɔ akópe pi sárei, Uléecaa uu nóané kó nó sárei. ³⁸ Ani ye picɔ he, Uléecaa uu nó he. Pi nó músune ai yipu aí wure api tíŋa-tíŋa api nó kópɔ. Kemúnjé kē kani ye ne picɔ ní musí kapi kɔ ne nó músune. Ai líka nnya, Uléecaa ye músune ai yipu uu tíŋa-tíŋa uu tírii uu nó kópɔ. Kulũ kpē kani ye ne picɔ ní musí kucɔ ke Uléecaa uu kɔ ne nó músune.

³⁹ Yeesu uu kɔ kényárũ kpá re: Unyíye úu yé fe uké unyíyecɔ tɔrɔi. Lin lē n wa, pinnéi ye ha kuhóre-i lóipone. ⁴⁰ Uyee pikei m peikee úu ye uyee pi u m peikeese n fe. Amá uyee pi m peikee un pikei n ceri nsonɛ, u ne uyee pi u m peikeese yé n sá. ⁴¹ Yo nnya kaa keyúipi kee upómárecɔ menipee-i ní we nyáni áa pɛɛ kenawelēpi kee mepókó-i ní we nyáni? ⁴² Íye kaa yé fe aa upómárecɔ maa re: Unémárecɔ, a riyá ké keyúipi kee mepónípee-i ní we lese, páa pɛɛ kenawelēpi kee mepónípee-i ní we lese kelenɛ. A tíye pɔ kecáá kecáá mewai má kpa! Kenawelēpi kee mepónípee-i ní we kaa yé mefoí lese aa pɛɛ nsonɛ n nyáni áa ne keyúipi kee ucɔ menipee-i ní we lese.

Kuléé ne kuapipi kecáá icélaa

(Matiyee 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ Kuléé kpée isare n láárú áku ye apipi kópe mari, kuléé toikó áku ye kó apipi sone mari. ⁴⁴ Pi ye nípa kuléé kúye ne kuapipi cerile. Api ye sinípeleépi kecáá afiki tó, ápi ye kó ahíhíi kecáá aréesee tó. ⁴⁵ Lisone ke usoi sone uu ye ukefa-i léseme, usoi kópe póo likópe ukefa-i léseri, likumúnjé re lelee usoi kefa-i n yipaale ke nnóo nn ye símisi.

Síyó sité sinyine kecáá nsmé
(Matiyee 7:24-27)

⁴⁶ Yo nnya kani né sélei re Upíima, Upíima áni pée lē kam nó n céesi wai? ⁴⁷ Ani tíye ké nó nyíse lē ke uyee nnésímé kutu n cólē un ne n keisi uú ne menyíne ní we. ⁴⁸ Liute ye we yare usoi yee kényo m móm uu túni ai cimisi uu kepare tulu, uu kekecáá rikúí tasi. Ke ikói ii n yi ii waa, míni ame ke fe, amá ame kó fe meké ke ritija-tija, likumúnjé re ke mōmaalenle nsone. ⁴⁹ Amá uyee nnésímé kutu n cólē uu péé ne n keisi ye we yare usoi yee kényo m móm uu ntaai pure-pure kecáá ke tasi, rikúí ári we. Ke ikói meni ame ke riñfe, mese ne mese kake tōhō ake foru téké-téké.

7

Yeesu ye Róm usóoca kpéē unyine ukéikó paise
(Matiyee 8:5-13)

¹ Ke Yeesu uu písoi pée u n kálaalē ifaaci piwai ní masí, uu yisi uu Kaperinawum tómpo. ² Róm usóoca kpéē unyine ye pée ukéikó unyine mále, úu ye uukéikó uyē kecáá kō. Ukéikó uyē un póólú, ticuruu un kekpó nyahai. ³ Ke usóoca kpéē uyē uu n kō pin Yeesu nsímé símisi, uu Pisuífi piwéése tum te piké ha u séeme uké uukéikó paise. ⁴ Api Yeesu kémee tuipe apí ne meýá u téní re: Usói uyee ne sá re póké u lé. ⁵ U ntópuri lale nsone. Uyee kó kurýómeyáhaalee mō. ⁶ Yeesu uu pée pi tikipo. Kuu kényo n nyahaipe, usóoca kpéē uu upisane tumpo re piké u maa re: Upíima, kape mepócíre ricónj. Am ne sá re póké kenéyo lō. ⁷ Ne rinécúruu yenle re ám tu re ké kepómee hapo. Amá a rinóo he unékeikó uké peí. ⁸ Né ticuruu ye piwéése mále nen pi pakarelē, nen kó písóoca má pée né m pakarelē, nen piunyine m maa re uké méye ha, u ye hale. Nen kó ucō m maa re uké kam, u ye kale. Nen kó unékeikó m maa re uké linyine wa, u ye li wale. ⁹ Ke Yeesu uu anóo nyē n kō, usóoca kpéē uyē isoi ii u sonesi. Uu pansé uu písoi kulúí pée u n tíkílē maa re: Ne nó maa re nípa Isirayeli kémee, ám píkaí nfatene mmú ncō yenaalē. ¹⁰ Pē kuu n tū api kényo-i pēepo api ukéikó uyē leepo un isare láárú.

Yeesu ye ukúmannasi unyine kewā nfaa peseme

¹¹ Kai kóso n weesi, Yeesu uu kuyu kunyine kapi ye n sée re Naini sí. Upipiretiki ne risoiwuí tin u tikilē. ¹² Kumúnjé kpe-i kuu kuyu kepoos n nyahaipe, uu yénu pin ne kesoikópe pikúlaa tósu. Ukúmannasi unyine kewā cireníne kapi lē ne tósu. Kuyu pikó kulúí pin ne unósi uyē tū. ¹³ Ke Yeesu uu u n yé, íwe ii u wai uu u maa re: Kape té! ¹⁴ Yeesu uú nyósopo uu asoikópe mule ca, pēpēe n topori api nyere, Yeesu uu re: Kejmánepi, ne rinóo pó he, a yisi! ¹⁵ Kesoikópe ake cánáráa ake nsímé kápáa. Yeesu uu keuni ke pa. ¹⁶ Iwame ii pinnéí loni api Ulééca rinyiri taáse pin tee re: Antepu píima ye kerócōpe rikpáfumele. Ulééca ye kale uké umpuri come! ¹⁷ Nsímé mmē nn Yutee keté nnéí ne kemekó sité kémee kóónú re lē ke Yeesu uu wa.

Yohani Uniwolē pitume
(Matiyee 11:2-19)

¹⁸ Yohani pipiretiki api lē nnéí u símisi. Yohani uu pikecōpe pité séi, ¹⁹ uu Upíima kémee pi tum te piké ha u pise re: Póo usoi uyē kapi meké-me n tee re u

sónti née unyine ucɔ ye kepire wemɛle? ²⁰ Kapi Yeesu kémee n tuipɔ, api u maa re: Yohani Ūniwole yee ró tumme re tóké pò pise re: Póo usoi uyē kapi mēkee-me n tee re u sónti née unyine ucɔ ye kepire wemɛle? ²¹ Kumúnjé kpē kémee, Yeesu un pisoí meyā itóí pòisente, un aníri pi pései un pinyíye meyā inípee wúkulente. ²² Uu pɛe Yohani pitume maa re: Ani mpɔ ani ha lē kani n yé ani kɔ kom Yohani keenkɛe: Lɛɛe re pinyíye ye nyánile, síkankáláká sin sónɛ, piyó pin wole pin funi, pitusuí pin kómɛi, pikpɔkpɔ pin yisikɛe, piwékɔɔ pin kɔ Nsímé Kεcire ke pisoí api pi n yóólē kómɛi. ²³ Uye unsá né nnya n loó, liute ye únarekome le.

²⁴ Kε Yohani pitume api pitónjé ní masí, Yeesu uu Yohani nsímé pisoí pɛe n cápinelē n símisi re: Yo kani kucesi kóima-i piyéne ha? Kεkpápi ke kuyɔ aku n fikiisee, née yo? ²⁵ Yare yo kani pɛe piyéne ha? Usói yee melape kecire n lapaalē yee kei we, née yo? Amá siyóɔpiyɔ-i ke pɛpɛe ilū néikɔɔ n tánti pin isoí le apí we. ²⁶ Yare yo kecire ηmaa kani pɛe piyéne ha? Antepu unyine, née yo? Amá aseí kecáá uyē kani nní ní yé ne antepu fele. ²⁷ Likumúnjé re Yohani nsímé kai Nléécaasimé ritelé-i wólaalē te:

Unétume ye nkó kam n tumme

uké ne kekpéé pò wa

uké mpóccée nyóonse.

²⁸ Yeesu uu pimáa kpá re: Ne nó símisile re ápi unyine maraalē yee Yohani n fe, nípa ne lē, pɛpɛe Uléécaá iyɔɔpi kémee ní we kecɔpe uyee n fíilē ye u fele.

²⁹ Kuyu nnéi ne pilampooyó pɛe Yohani nsímé kutu rińcɔ api tíyese uu míni pi wole. Pi cerile re Uléécaá yee aseí ute. ³⁰ Kε Pifarisi ne pɛpɛe Uléécaá isé n nyu api ní yè re Yohani úu kape míni pi wole, li nyísele re lē ke Uléécaá uú ne pi ní la kapi kepire ritɔ.

³¹ Yeesu uu pimáa pi kpá re: Uye kam yé ne nfáani pisoí múñeisene? Uye kapí ne menyíne we? ³² Pi nkpáni yare siwá see kényáala-i n tú, si ne sisicɔ sin séleine asi ye re:

Tɔ asū símisile, ani yúlu áni yesi,

ari sikpɔyome yom, áni té.

³³ Likumúnjé re Yohani Ūniwole ye kale úu ye iluke li, úu ye kɔ píta n ntí, ani re u unírihéláa le. ³⁴ Usói Kεpipi pòo weri ken le ken níru, ani kɔ re: Ani usói nkó nyánii, piluke ne píta nkó ηmane mee uyē we. Ticuruu u kɔ pilampooyó ne piwaikópekɔɔ picɔ usane le. ³⁵ Amá pɛpɛe u n ηmurei ye nyíselenle re Uléécaá mēwéesesɔhɔ ye mɛ.

Yeesu ye Ufarisi Simɔɔ keyɔ-i we

³⁶ Ufarisi unyine uu Yeesu séi re piké kesé iluke li. Yeesu uu usói uyē keyɔ sí uú tone uu le. ³⁷ Kuyu kpē unɔsi unyine yee mēfine kópe m má un we. Kuu n kó te Yeesu ye Ufarisi uyē keyɔ-i we un iluke le, uú ne kenúmpí ne tulaali meyipɛ sí ³⁸ uu Yeesu kepire nyere, uana-mē. Uú n ténii uu Yeesu ana ménini fɔlu, uu limemáa ne unnyúpi a tinnente, uu a pira uu tulaali akεcáá kɔoni. ³⁹ Kε Ufarisi uyee Yeesu kusáne n wai uu lē n yé, uu ukεfa-i n tee re: Usói nkó un pɛe mesei antepu, u yé pɛe unósi nkó yee nní u n cárii ceri re wóo lo, u yé kɔ pɛe céri isoí iye mpuri kuu le. Unósi lo yee mēfine kópe m má. ⁴⁰ Yeesu uu pɛe Ufarisi rinóo yósu re: Simɔɔ, ne nnyine mále ké pò male. Simɔɔ uu rinóo pɛe re: Sáa, a male. ⁴¹ Yeesu uu re: Pisoí pité pɛe ne uwóolonse riwómɛ má. Use un ne riwómɛ u má nwóóweni siwóó píle píle menupū, ucɔ póon ne riwómɛ u má nwóóweni mēpipi kuwóó. ⁴² Piketé kē úka úu kɔ pɛe fene uké uriwome hééle. Uwóolonse uu piketé sárei. Piketé kē kecɔpe úye yee yé meyánsei uwóolonse uyē n la? ⁴³ Simɔɔ uu rinóo u yósu re: Ne músu re uyē tiwome tee m piye yee yé meyá u n la. Yeesu uu re: Pɔ alari mále.

⁴⁴ Uu lē memáá unósi uyē-mē panserō, uu Simōo maa re: Pō unósi nkó yēe? Ne kepóyo-i lommele áa míni né he re ké anéna riké, amá uyē ne anéna umenini fōile uú ne unnyúpi a tinnente. ⁴⁵ Aa né ripira re kusáne kaa né yósu, amá kamí ne n lomme kuu nní né yáhaankēe uú ne anéna tini. ⁴⁶ Aa mékpō rinéyu kecáá kōonu *, amá uyē ne tulaali anéna kecáá kōonule. ⁴⁷ Lē nnya kam pó tee re: Nla píima kuu né ní nyíse ye nyísele re pi uakópe nnéi u sárei. Amá uyē kapi nkáripí n sáreile, nkáripí kuu ye unla nyíse. ⁴⁸ Yeesu uu pēe unósi uyē maa re: Ne apókópe pó sárei. ⁴⁹ U ne pepēe kesē n le api pisifa-i n símisi re: Usoi úye mpuri lo yēe akópe n sárikee? ⁵⁰ Yeesu uu pēe unósi uyē maa re: Mpófatenē ye pó yóriyēe, a n ηme ne nkínηηe.

8

Pinósi pēe pēe Yeesu n tīkilē

¹ Lē memáá ke Yeesu uu ayu maa ne ayu sínsá rikóónú un Uléécaā iyōōpi Nsímé Kēcire yóólē. Upiretiki kefi ne pitē ² ne pinósi pē kuu aníri m pēsēi ne pē kuu m pōisente pin u tīkilē. Maari kapi n sélei re Makitala ukó kapi aníri aseēi m pēsēe ne ³ Cusa yēe Erooti keyō kecáá mí paílē unōsi Yohana ne Susaani ne pinósi meyā pēe pēe pilikó ne Yeesu ne upipiretiki n léni.

Ulukaa kenyárū

(Matiyee 13:1-9; Mariki 4:1-9)

⁴ Ayu kulúí kēmēe ke pīsoi api ye pēe léepō api Yeesu léepō. Ke pīsoi api n cápīne, uu kenyárū maa re: ⁵ Utisi unyīne yēe ilukēpuri pifóme leepō, icō ii ricéetime lólu api ikēcáá cōpisi sinúipi asi i le. ⁶ Ilukēpuri icō ii keparee kecáá lólu. Kii n le, ii kóosi, ke rínēηe rín ní we nnya. ⁷ Icō ii sinípeleēpi kēmēe lóipō ii lelu, sinípeleēpi asi mēse ne mēse i hila. ⁸ Amá ilukēpuri icō íf ne ketē sōne sá, ii lelu ii papisi ii máru rísōne. Yeesu uu pīmáa kpá re: Ani kutu ricō rísōne, úye un ukóme uu kóm.

Yo nnya ke Yeesu uú ne sinyárū céési?

(Matiyee 13:10-17; Mariki 4:10-12)

⁹ Yeesu pipiretiki api kenyárū kē aseēi u pīse. ¹⁰ Uu rinóō pi yósu re: Nō ke Uléécaā uu uiyōōpi nsímé mēe m pékaalē cereise, úu pē cereise. Amá picō ye nḡpá yo kómēile yare sinyárū liké wa re pi rísōne paílē amá ápi kō pēe rísōne nyáni, pin rísōne kutu cōlē ápi kō pēe rísōne kómēi.

Yeesu ye ulukaa kenyárū aseēi lese uu símisi

(Matiyee 13:18-23; Mariki 4:13-20)

¹¹ Kenyárū kē aseēi ye nnyé: Ilukēpuri yēe Nléécaasimé. ¹² Pīsoi pinyīne isoi ye ricéetime tē mēcō welē. Pi ye konle, amá kuníri akú weri aku nsímé mmē pisifa-i lese ápi kape ne kefa n tēne liké pi n yóriyē nnya. ¹³ Picō ye keparecaā kē mēcō welē: Pi ye Nléécaasimé kónle api n yósu ne mpōōnare, amá ápi ye n tíyē nké pikēmēe iníηí wa, ápi ye kefa tēne liké náηai. Ncōη nn n ka, api nfatene yálalapō. ¹⁴ Ilukēpuri iyēe sinípeleēpi-i ní loó ye we yare pepēe ye n kō, amá api tíyēse nfasimé ne memá ne ketē kecáá lilala ai n hila ápi ye pēe rikáhákáhá ne kētō-pō. ¹⁵ Ilukēpuri iyēe ketē sōne-i ní loó ye we yare pepēe Nléécaasimé kutu riñcō api pisifa-i n mulú, api n n tīkilē ne kefa kesē api ηmóōpú nn kulaa pi wai.

Kéfírāa kenyárū

(Mariki 4:21-25)

¹⁶ Yeesu uu re: Úka úu ye kéfírāa risé uu kucári ke kipi nēe uu kēfine metene ke pésu. Amá kelō caca kapi ye ke ritōsi liké ne n wa re pē nnéi pēe kēyo-i n

* **7:46** Mékpō pikōonu ríyu kecáá: Kusáne piyóó ye pi Pisuifi kēmēe. Tíyu piwaise ye pi.

lompɔ ye metéí yé. ¹⁷ Lē nnéí lēe pēe m pékaalē ai kúyene wai, lē ke mǐpá úye úu pēe kúyene ní we ai metéí kémee léeri. ¹⁸ Ani nómenécíre tí ne lē kani ye nsímé n kɔ. Likumúnjé re uyee m má kapi ye pǐpa rikpá, amá úye unsá m má, nkáripí mmē kuu m má kapi u yósune.

Yeesu uni ne upiwā

(Matiyee 12:46-50; Mariki 3:31-35)

¹⁹ Yeesu uni ne upiwā apí weri api u lēeri, amá apí fe piké ukemee tuiɔ, ke písoi api kulúí ní tásí nnya. ²⁰ Api pimekamē Yeesu símisi re: Upóni ne pipówá ye ketahai nyenu pin la piké pó yé. ²¹ Amá Yeesu uu pinnéí maa re: Unéni ne pinéwá pēe nní pēpēe Ulééca Nsímé kutu n cólē pin lē knn pi m pise tikilē.

Yeesu ye meyo píima menyine riséese

(Matiyee 8:23-27; Mariki 4:35-41)

²² Keyáa kenyine ke Yeesu ne upipiretiki api kúninɔi lɔ uu pi maa re: Tóké kupiyē kuwélé kucɔ-mē ha. Api mē téj. ²³ Kumúnjé kpe-i kapi n téjilē, Yeesu uu lɔpile. Kuyɔ píima kunyine aku pipépe kápáá. Míni amē kúninɔi yipu lin ne nkɔ pi wéési. ²⁴ Pipiretiki api Yeesu lēpɔ api u yónse api u maa re: Sáa, Sáa, tɔ kpínine! Yeesu uu yisi, uu kuyɔ ne ániwalé cési ne kuwói, ai níjesi, ai sée léké-léké. ²⁵ Yeesu uu upipiretiki maa re: Yei ye nónnéfatenē? Amá iwame ii pi wai, aseké uu kɔ nnó pi yipu api pimecɔpɛcɛre m máikēene re: Usoi úye mpuri ye nkó, aí ne kuyɔ ne míni péne lin u pakarelē un tinó n he.

Yeesu ye unirihélaa paise

(Matiyee 8:28-34; Mariki 5:1-20)

²⁶ Api Kerasaa pikó ketē kee kupiyē metérj meɔ ní we ken Kalilee ketē lorólē loni. ²⁷ Ke Yeesu uu kúninɔi-i rincúlame, kuyu kpē utisi unyine uu u tēpei. Háí mekēe-me kúu ye ilū tā, aníri an u pēkesi. Uu pēe kényɔ má, amá akpíí kémee kuú pēe sói. ²⁸ Kuu Yeesu n yé, uu pupēi, uu uanui kecáá wúla uu meyá maa re: Tó ne mpó ne ní-ye, Ulééca yee mǐpá yo kecáá ní tǔ Kepipi Yeesu? Ne ne pó ténile re kapē íwe né wa. ²⁹ Ai líka nnya kuu lē male, Yeesu ye rinó he re aníri aké ukemé le. Li ye lin ne u n yisi, pi ye ána ne anípe akpanii u paasile, amá uu a túúni, aníri aa kucesi kóima-mē u kpáú. ³⁰ Yeesu uu u pise re: Iye kapi ye pó sée? Uu rinó yósu re: Pi ye né sée re “kulúí”, likumúnjé re aníri ye ukemee kulúí wele. ³¹ Aníri nyē áa ne Yeesu tēni re úu kapē nkɔ kuhore-mē a riláupɔ.

³² Kúfɔnlee píima kunyine kun tikúú kecáá we kun túkuri. Aníri áa ne Yeesu tēni re uké tíyese aké áfɔn nyē-i lɔ. Yeesu uu ncée a he. ³³ Aníri aa pēe usoi uye-i lelu aa áfɔn loni. Afɔn aa kekúúca-pɔ ntóó sé áa ha míni-i sée. ³⁴ Ke písoi pēe áfɔn n kpáúlē api lē n yé, api wuru apí ha ne nsímé mmē kuyu maa-i ne siyupi nnéi-i kóónú. ³⁵ Písoi api léeri piké lelēe n wa yē. Api Yeesu kémee tuiɔ api lēpɔ utisi uyē un péi, un Yeesu ana keyúrí tǔ un lapaalē, ne ukeyu cáká-cáká. Iwame ii pi wai. ³⁶ Pē nnéí inipēe-i kai lē n wapisi api lē ke aníri áa ne utisi uye-i ní le keenkee. ³⁷ Kerasaa ketē pikó nnéíe api Yeesu maa re uké pikuyu-i le, ke iwame ii pi n wa nnya. Yeesu uu kúninɔi yopoi uké tómpɔ. ³⁸ Utisi uyē ke aníri aa n tíye uú ne Yeesu tēni re uké ncée u he uké u ritiki, amá Yeesu uu u lakase uu u maa re: ³⁹ A kupóyu pēle aa lē ke Ulééca uu pó ní wa keenkee. Utisi uyē uu sí uú ha kuyu nnéí kémee lē ke Yeesu uu u n wa símaankēe.

Yeesu ye Yairusi ukpére yukuse uu kɔ unósi unyine paise

(Matiyee 9:18-26; Mariki 5:21-43)

⁴⁰ Kumúnjé kpe-i ke Yeesu uu kupiyē ritime ricɔ-mē n léeme un pēeri, písoi pēe pēe n cápínēlē api u tēpei. Pi nnéí ye pēe u ménle. ⁴¹ Utisi unyine kapi ye

n sée re Yairusi uu pée weri. U pɛɛ ukuyu Pisufi kuyomɛyáhaalee uwéése le. Uu Yeesu ana metene wula uú ne u tɛni re uké ukɛyɔ-i ha re ⁴² ukɛwǎ kpérepɛ cirenínɛ kee m má yare aɲmɛ kefi ne até ye lalɛ keké kpu.

Kumúnɛ kpɛ-i ke Yeesu uu kei n sɪ, pɛsoi pin awélé nnéi u nyikii pin ne u tikilɛ. ⁴³ Kumúnɛ kpɛ-i, unósi unyinɛ ke ményɛ amɛ n léenti hái inɲɛ kefi ne ité-me un kei we. [Pipɔise píima nnéi kuu rika uu umɛmá nnéi caai], amá úka úu fe uké u pɔise. ⁴⁴ Uu Yeesu kɛpirɛ-mɛ nyɔsɔpɔ uu ukɛtukanka ritimɛ ca. Kuu lɛ tiɲca, ményɛ mɛɛ n foho amɛ mɛsɛ ne mɛsɛ nyɛɛ. ⁴⁵ Yeesu uu pise re: Wóo né rica? Api pinnéi kɛɲesi re ápi u rica. Piyɛɛ uu re: Sáa, pɛsoi ye pó kálaalenle awélé nnéi. ⁴⁶ Yeesu uú maa re: Usoi ye né ricalɛ. Liriyíkí re ne ceri re ɲnaɲɛ nnyinɛ ye kenémé lele. ⁴⁷ Unósi uu yɛnu re li u yámnɛle. Uu Yeesu-i sɪ un terii uu uana metene wula. Uu ɲpá úye keyu-i lɛ nnya kuu Yeesu riɲca ne lɛ kuu mɛsɛ ne mɛsɛ m pɛi símisi. ⁴⁸ Yeesu uu u maa re: Unékpɛre, mpófatenɛ mɛɛ pó yóriye. A n ɲme ne nkíɲniɲɛ.

⁴⁹ Kumúnɛ kpɛ-i ke Yeesu uu lɛ n símisi, utumɛ un Yairusi keyɔ leeri uu Yairusi maa re: Upókpɛre ye kpulɛ, kapɛ nkpráni urósáa pɛkesi. ⁵⁰ Yeesu uu kóm, uu kuyomɛyáhaalee uwéése Yairusi maa re: Kɛpówuu áke kapɛ tɔ, mpókó yeɛ re a ne kefa tenɛ. Upókpɛre ye pɛlunɛ. ⁵¹ Kapi kɛyɔ n tuiɲɔ, úu úka ncée he re u ne uyɛ piké lompɔ, insá Piyɛɛ ne Yohani ne Yakupu ne kɛwǎ kɛ usaa ne keuni. ⁵² Mpá úye un tɛni kɛwǎ kɛ nnya. Yeesu uu pée maa re: Ani kapɛ tɛ, áke kpu, ke lɔnilɛ. ⁵³ Api u n sɛnnyi, likumúnɛ re pi nyu re kekɛpɛrepɛ ye kpulɛ. ⁵⁴ Yeesu uu kekunipɛ tini, uu meýá pupɛi re: Kɛwǎ, a yisi! ⁵⁵ Kɛwǎ nfaa nn pɛeri, akɛ mɛsɛ ne mɛsɛ yisi. Yeesu uu rinóɔ he re piké ilukɛ ke he. ⁵⁶ Ai kɛwǎ pikó nnóɔ yipu, amá Yeesu uu rinóɔ pi he re ápi kapɛ leleɛ n wa úka símisi.

9

*Yeesu ye pitumɛ kefi ne pité wée
(Matiyee 10:5-15; Mariki 6:7-13)*

¹ Yeesu uu upitumɛ kefi ne pité cápɛne uu ɲnaɲɛ pi he re piké aniri n fe api kɔ itói m pɔisente. ² Uu pɛɛ pi tum te piké ha Ulééca a iyɔɔpi nsímé símisi api pitóikó pɔisente. ³ Uu pi maa re: Ani kapɛ linyinɛ rimúlú yare kunaapi nɛɛ kulóo nɛɛ ilukɛ nɛɛ kɛwóo nɔké ne ncée ha. Ani kapɛ sitúkanka sité sité rimúlú. ⁴ Nɔn kɛyɔ kɛye-i n topilɛ, ani kei n tū hái ne nókɛnétónɛ tunɛ. ⁵ Pin yei kusáne piyóó nó n yɛ, ani pikuyu le, ani nɔánɛna nkoɲo pɛi liké nyíse re pi Ulééca a pipakare yeɛ. ⁶ Upitumɛ api tósu, api ayu nnéi kɛmɛɛ sónɛ api Nsímé Kɛcɛre símisi pin ɲpá yei pitóikó pɔisente.

*Erooti ye píri tū
(Matiyee 14:1-12; Mariki 6:14-29)*

⁷ Uyóɔpi Erooti uu lɛ nnéi lɛɛ n wai nsímé kóm. Uu ceri lɛ kuu yé m musí, likumúnɛ re pinyinɛ ye pɛɛ tee re: Yohani Uniwolɛ yeɛ pikpɔkpɔ-i yisi. ⁸ Pico pin tee re: Elii yeɛ leemɛ. Pico pin kɔ tee re: Pɛɛ mɛkɛɛ antepu unyinɛ yeɛ nkprɔ-i yisi. ⁹ Amá Erooti uu re: Nɛ tíyɛsɛle api Yohani ríyu tɔlu. Usoi úye mpuri nsímé kam pɛɛ nní kómɛi má? Uú n wéési uké Yeesu yɛ.

*Yeesu ye pɛsoi ákotokú anupū (5.000) kpínii
(Matiyee 14:13-21; Mariki 6:30-44; Yohani 6:1-14)*

¹⁰ Pitumɛ api pɛeri api lɛ ne lɛ kapi n wapisi Yeesu kɛɛnkɛɛ. Uú ne pimɛcɛre iyaa lelu kuyu kpɛ kapi ye n sée re Petisayita kekúrí. ¹¹ Amá pɛsoi pɛɛ n cápɛnelɛ api kóm api u tiki. Yeesu uu Ulééca a iyɔɔpi nsímé pi símisi uu kɔ pɛpɛɛ m póólú pɔisente. ¹² Kɛ itunɛ ii n tenɛ, upitumɛ kefi ne pité apí ne u kɔ api u maa

re: A písoi maa re piké ha ayu ne siyupi see ne nní ró rí kólē kémeē iluke ne sifine wéési, likumúnjé re kucesi kecəpe kari nté we. ¹³ Amá Yeesu uu pi maa re: Ani nórínécúruu liluke-luke pi he. Api rinóó yósu re: Akpónó anupū ne ikpíntomé ité ηmane kari nté má. Née pə la re təké ha písoi mpí nnéi iluke lə? ¹⁴ Písoi ákotokú anupū (5.000) pεε pεε kei we. Yeesu uu upitume maa re: Ani pi tonsente písoi kuwóó kuwóó anai. ¹⁵ Pitume api lē kuu pi n forii wai, api písoi tonsente. ¹⁶ Yeesu uu akpónó anupū ne ikpíntomé ité kpísi, uu keyóme weríí, uu iluke iyē kecáá Uléécaā pəanne. Uu kpókərine uu upitume pa re piké písoi pεε n cápínelē həone. ¹⁷ Pinnéi api le api ləpu. Upitume api akéri nyεε m pəone cápíne ai anére kefi ne até yipu.

*Piyεε ye yámmne re Yeesu ke Uléécaā uu wée
(Matiyee 16:13-19; Mariki 8:27-29)*

¹⁸ Keyáa kenyine ke Yeesu uu umεcire keyóme yáási, upipiretiki api u ləpə, uu pi pise re: Písoi ye máikεε re née úye? ¹⁹ Api rinóó yósu re: Pinyine ye tee re pə Yohani Uniwolε lε, picə re pə Elii lε, picə pin kə tee re pə pεε mεkεε antepu unyine lε yeε nkpə kémeē n yisi. ²⁰ Yeesu uu pi pise re: Nó ní, nə mpíí re née úye? Piyεε uu rinóó yósu re: Póó uyē ke Uléécaā uu n wée.

*Yeesu ye unkpə ne umeyise nsímé riyóó
(Matiyee 16:20-28; Mariki 8:30-9:1)*

²¹ Yeesu uu pi nyi re ápi kape úka nsímé mmē símisi. ²² Uu pimáa kpá re: Li pise re né Usoi Kεpipi ké meyansei íwe li. Pisui fi piwéése ne pεpεε ye Uléécaā inyóanne n wa piwéése ne isé picélaa yé ke kesi. Li kə pise re piké ke kpu ake keyáa táánū tunjé yisi.

²³ Uu pεε pinnéi maa re: Uye un n la uké né ritiki, uké umεcire pípaí riyá uu nípá keyáa kéye ukunapéékóó n yalē, uu pεε né tiki. ²⁴ Ai líka nnya, úye un n la uké unfaa lə, u n fómnilε. Amá úye un né nnya unfaa n fóm, liute yeε yé unfaa lə. ²⁵ Usoi kulaa ye kúye in te u ketē nté likó nnéi yé, uu pεε kpi née uu umεcire ásáláú tani. ²⁶ Uye un neni inései ne nnésímé isei n wai, Usoi Kεpipi yé kə uisei wa ken píyei kemeyəopi ne keusaa ne piléécaatumε ke Uléécaā uu n wée meyəopi-i m pεeri. ²⁷ Asei kam nó símisi, pinyine ye nté wele pεε yé Uléécaā meyəopi n yé api kelene kpíni.

*Yeesu ipihε ye conse
(Matiyee 17:1-8; Mariki 9:2-8)*

²⁸ Ke Yeesu uu lē pisímé ní masí, ai wai yare siyáa sipaha kumúnjé, uu Yohani ne Yakupu kpísi uú ne rikúú taá piké keyóme yáási. ²⁹ Kuu keyóme n yáási, ukeyu ake méwee conse, uilū ii wárara pói-pói. ³⁰⁻³¹ Mεεε ne mεεε, písoi pité pinyine api Uléécaā meyəopi-i léeri, pi ne Yeesu pin yói. Pikei kai m pise re uké wa ne unkpə Yerusalem-pə ifaací kapi lē wai. Pεpεε Moisi ne Elii. ³² Piyεε ne upicə pin ne nnō ketaa tu, amá api yáka-yaka apí Yeesu meyəopi ne písoi pité pεε ukékúrí rí nyenu yenu. ³³ Ke písoi pē api Yeesu rin-yá, Piyεε uu u maa re: Sáa, li nyamle re təké nté n we. Tə la re təké sicánjipi sitaani karií, pó kεε, Moisi kεε, Elii kεε. Uu nkpáni nyu mmē kuu n símisi. ³⁴ Kumúnjé kpe-i kuu lē n símisi, kuhope kunyine akú weri aku pi hila. Ke pipiretiki api rí yé kuhope kun lē pi hilalē, iwame ii pi loni. ³⁵ Tinóó rinyine ari kuhope kpe-i léeri re: Nkó yeε Kenépipi kam n wée, ani kutu ke ricə! ³⁶ Kapi rinóó tē lē n kómei Yeesu ηmane kapi pεε nyáni. Pipiretiki api séé, ápi kumúnjé kpe-i úka lē kapi n yé símisi.

*Yeesu ye kewá kē ke kuntri aku m pεkesi paise
(Matiyee 17:14-18; Mariki 9:14-27)*

³⁷ Kai kóso n weesi, api rikúú cépime, risoiwuí píima rinyine ari Yeesu tǵeipǵ. ³⁸ Utisi unyine uu riwúí tǵ kecǵpe sicááila kápáá re: Sáa, ne ne pó tǵni re a kenéwá kecáá ripaí, kenécíreníne ye ke. ³⁹ Kuníri kunyine kpǵe ye ke yisi, ake mese ne mese pipupukǵe loni, aku ke kpapamnise meýá, aku atalalaá ke wóise. Aku ye mese ne mese ke riyá, ku ye íwe ke wale kelene. ⁴⁰ Amá ne pipǵpiretiki tǵni re piké kuníri kpǵ lakase, amá ápi fe. ⁴¹ Yeesu uu pǵe re: Nó nfateneciré ne pikpááree mpuri mmú! Itunǵe ilé kam nókenémǵe pitóne kpáne? Itunǵe ilé kam yé lǵ ne nó n kahari? Ani ne kewá kǵ nté né kam. ⁴² Ke kewá ake n nyahaipǵ, kuníri aku ke pepire aku ke lémesi meýá. Amá Yeesu uu ne kuníri cǵsi hái, uu kewá pǵise uu keusaa múise. ⁴³ Uléécaá nnaǵe píima nn nǵpá úye píri wai.

Yeesu ye unkpǵ nsímé kpálǵ
(*Matiyee 17:22-23; Mariki 9:30-32*)

Yeesu mewai mǵ men kǵ lǵ nǵpá úye píri we, uu upipiretiki maa re: ⁴⁴ Ani nkpǵni aseí nyǵ kam ní la ké nó símisi rimúlú nǵone. Pi yé Usói Kepipi pǵsoi anǵpe-i wa piké ke kpu. ⁴⁵ Amá ápi nsímé mmǵ kǵ. Pi pi m pesile re ápi kape n kǵ, iwame íi kǵ nǵmurei piké ne Yeesu m pǵse.

Wóo pipiretiki kecǵpe uwéése?
(*Matiyee 18:1-5; Mariki 9:33-37*)

⁴⁶ Pipiretiki api pimǵcǵpǵcǵre keyáa kǵnyine n kǵnǵne piké cǵri re úye ye pǵkecǵpe uwéése. ⁴⁷ Yeesu uu pinfasímé cǵru. Uu pǵe kewá kǵnyine kpǵsi uu ukekúri nyeresǵ. ⁴⁸ Uu pi maa re: Uye un nǵ nnya kewá nké kusáne n yǵsí, tinécúruu kuu kusáne yǵsí. Uye un kǵ kusáne né n yǵsí, uyǵe né n tumme kuu kǵ kusáne yǵsí. Likumúnǵe re úye un nókenécǵpe usínǵá, uyǵe uwéése.

Uye un kerǵcáa n kpálǵ, uyǵe úu urǵláarǵ
(*Mariki 9:38-40*)

⁴⁹ Yohani uu rinǵó yǵsu re: Sáa, tǵ unyine yenle yeǵe aníri n lákase ne ripǵnyíri nnaǵe arí n la tǵké ne u yǵ, kúu kerǵcǵpe ní we tǵn ne pó tǵkilǵ nnya. ⁵⁰ Amá Yeesu uu rinǵó u pǵse re: Ani kape ne u yǵ, liriýíkí re úye un nókenécáa n kpálǵ, uyǵe úu nǵunéláarǵ.

Samaríi kuyu kunyine ye Yeesu piyǵó yǵ

⁵¹ Ke kumúnǵe kpǵ ke Yeesu uu keyóme-mǵ ní taáne aku n tu, Yeesu uu hó re uké Yerusalem ha. ⁵² Uu pǵsoi pinyine kekǵpǵé tǵnǵe, api Samaríi kuyu kunyine sí te piké lǵ ne lǵ kai u m pǵse u wéési uké kelene tuipǵ. ⁵³ Amá kuyu kpǵ pikó ápi nǵmurei piké kusáne u yǵsí, kuu Yerusalem-mǵ n símpǵ nnya. ⁵⁴ Ke upipiretiki Yakupu ne Yohani api lǵ n yǵ api u maa re: Upíima, pǵ lale re tǵké nna rinǵó he nké pikǵcáa cuunu nké pi torǵǵ? ⁵⁵ Yeesu uu pikuwéle-mǵ pansǵpǵ uu ne pi cǵsi [uu pǵe pi maa re: Ani nyu kemúnǵe kekǵe nókenémǵe ní we. Usói Kepipi áke ka re keké pǵsoi fóm, amá ke kale re keké piayu lǵ]. ⁵⁶ Api pǵe yisi api kuyu féé-mǵ sí.

Yeesu pitiki kecáa icélaa
(*Matiyee 8:19-22*)

⁵⁷ Pin ncée-i we ke utisi unyine uu Yeesu maa re: Ne pó tǵkine kei kaa n símpǵne nnéi. ⁵⁸ Yeesu uu u maa re: Sisánǵa ye sialéeri mále, sinúipi sin siayámé má, amá nǵ, Usói Kepipi ám tǵka má kam yé ríyu n tampǵ ké wǵnte. ⁵⁹ Uu usói uǵ maa re: A né ritiki. Amá usói uu re: Sáa, a ncée né he ké ha unésáa kulesi ké pǵe kelene pó ritiki. ⁶⁰ Yeesu uu rinǵó u pǵse re: A tǵye pikpǵkpǵ piké pikpǵkpǵ kulesi, pǵóké ha Uléécaá iyǵopi nsímé símisi.

⁶¹ Usoi ucɔ uu u maa re: Ne pɔ tikine Upiima, amá a ncée né he ké ha menétóné pinékó símisi. ⁶² Yeesu uu pɛɛ u pɛɛ re: Uyɛɛ ne ináa n kólɔi un pɛɛ kepire ñméesi uu ne sá re uké Uléécáa iyɔɔpi kémɛɛ ukéikó.

10

Yeesu ye pipiretiki kuwóó ne afɛɛré ne pité tum

¹ Lɛ memáá, Upiima uu písoi kuwóó ne afɛɛré wée uu pité pité pi tum ayu ne silɔ nnéi kémɛɛ kai m pise re uricuruu uké kɔ sɔne. ² Uu pi maa re: Iluke kapi ní kpasine ye piyɛɛ, amá pikeikó pɛɛ yé i n kpasi ápi piyɛ. Ani ne ucarɛte té uké pɛpɛɛ yé i n kpasi rikpá. ³ Ani ncée kpási! Ne nó tumle re ani isáñ yeɛ ákpe keɔpɛ ní we meɔ n sɔne. ⁴ Ani kape siwóó nées kulóó nées anéeri rimúlú, áni kape ncée-i nyere re nóké unyine yáási. ⁵ Nóké kelenɛ kɛyɔ kɛnyine-i n lomɔ, ani ye maa re: Nkíñniñe nké kɛyɔ nké-i n we. ⁶ In te nkíñniñe ukó unyine ye kɛyɔ ke-i we, nónnékíñniñe yé u ritiki. Insá lɛ, nókenémɛɛ ke nónnékíñniñe nn pelene. ⁷ Ani kɛyɔ ke-i tone, ani lɛ kapi kei nó n he le ani níru, likumúnɛ re ukéikó ye uihéé mále. Ani kape síyɔ n tɔrii. ⁸ Nɔn kuyu kúye-i n lomɔ pin kusáne nó n yósu, pin yo nó m pa, ani li. ⁹ Ani pitóikó m pɔisente, ani kuyu pikó maa re: Uléécáa iyɔɔpi ye nó nyahaimɛɛ. ¹⁰ Amá nɔn kuyu kúye-i n lomɔ pin piyóó nó n yé, ani icée-i léepɔ aní maa re: ¹¹ Tɔ nókunéyu nkoñɔ mee aróna rimímɛɛlú nókenécáá ripéi. Mpá ne lɛ, ani ceri re Uléécáa iyɔɔpi ye ne nó rikɔle. ¹² Asei kam nní nó símisi re keyáa kɛ ke Uléécáa uu n sɔnti uké ne písoi n túhaane, Sotɔm pikó ke Uléécáa uu nna n ñmaasi iwe yé ne kuyu kpɛ ikó kutási wa.

Ayu nyɛɛ áa ye Yeesu nsímé ní ñmurei (Matiyee 11:20-24)

¹³ Nó Korasin pikó, íwe kani topori. Nó Petisayita pikó, íwe kani topori! Likumúnɛ re mewaisaña kapi nókenémɛɛ n wapisi men pɛɛ Tiiri ne Sitɔo kémɛɛ n wa, ai nní ní we pin piakópe kepire ritɔ api áfɔrɔnti tani api pimɛcire nfúrɔ kɔikɛɛ liké nyíse re pi conse. ¹⁴ Lɛ nnya ke Tiiri ne Sitɔo pikó iwe ii yé ha ketúhaane kéméé ne nóinékó kutási wa. ¹⁵ Nté nó Kaperinawum pikó, nɔ músu re keléécáa-mɛ kaní taálɛ? Ai nkpáni lɛ. Amá kukúláyu-i ke Uléécáa uu ketɛ-mɛ nó láupɔle. ¹⁶ Uu upipiretiki pimáa kpá re: Uye un kutu nó n cɔlɛ, né kuu kutu cɔlɛ, úye un nó n yulu né kuu yúlu. Uye un kɔ né n yulu, uyɛɛ né n tumme kuu yúlu.

Písoi kuwóó ne afɛɛré ne pité mɛpɛmɛ

¹⁷ Písoi kuwóó ne afɛɛré pɛ kapi n tú api pɛɛri ne mpóɔnare, api re: Sáa, aníri ricuruu yeɛ ró pakarele, tɔn tinóɔ a n he ne ripónyíri. ¹⁸ Yeesu uu rinóɔ pi yósu re: Ne pɛɛ Setani yenle un keyómɛɛɔ-pɔ lóiri yare kekóneséipi. ¹⁹ Ani kutu ricɔ! Née ñnañe nó he re nóké iwáa ne iná kecáá sɔne ani uláarɔ nnañe nnéi tékéé líka ái yé kɔ nó wa. ²⁰ Amá ái kape nó n láarú re aníri ye nó wuru nnya. Leleɛ yé nó n láarú leɛ re Uléécáa ye nóanényíri uritelé kémɛɛ wói.

Yeesu ripɔɔ ye larisi (Matiyee 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Kumúnɛ kpe-i, Nfáasɔne nn Yeesu rikíñ niñukuse uú maa re: Sáa, ketɛ ne keyómɛ Upiima, ne pɔ pakare re pɔ týese siwá sínsápi asi nsímé mmɛ kaa pisáħɔ ne pinyuwe ní pesí aseí kom. Pɔɔ mpófanare kémɛɛ la re liké lɛ wa nnya kai kɔ mɛsei lɛ wa, Sáa. ²² Unésáa ye nípa yo nnéi né pale. Uka ucɔ uu né nyu Unésáa memáá. Uka ucɔ uu kɔ Unésáa nyu insá né Ukepípi ne pɛ kam n týese api u ceru. ²³ Yeesu uu lɛ memáá upipiretiki-mɛ pansɛpɔ uu pi maa re: Pɛpɛɛ lɛ kani nní n nyáni n nyáni ye pínarekome le. ²⁴ Asei kecáá, antepuyɛ ne piyóɔpi

meɣã ye káipile piké lē kani n yé yē, amá ápi li yē, api káipi re piké lē kani nní n kō kō, amá ápi li kō.

Samarii ketē usoi unyine yee kusoi n nyu kecáá nsímé

²⁵ Isé ucélaa unyine uu rinóo maa un la uké Yeesu ripine wa, uu u pise re: Sáa, íye kai pise re ké wa ké ne nfáa teneciré n yé? ²⁶ Yeesu uu rinóo u yósu re: Íye kai irósé kémee wólaalē? Kaa ye isé ritelé n kéē, íye kaa ye mpíi i kō. ²⁷ Usoi uyē uu rinóo yósu re: A Upíima Upóléecaa n la ne kepófa nnéi, ne ipósoi nnéi, ne mpónaŋe nnéi ne kepómúŋé nnéi, aa kō upócō n la yare kaa ripócúruu ní la. ²⁸ Yeesu uu pēe u maa re: Pō ŋsane rinóo né peselē. A lē titiki, pó nfáa yē. ²⁹ Amá isé ucélaa uu alari n wéési uu lē nnya Yeesu pise re: Wóo unésoicō? ³⁰ Yeesu uu rinóo u pēse re: Utisi unyine yee keyáa Yerusalem leeri un Yeriko-mē cepilē, piyaa api u tini api uilū yósu api u kpafui api itói u wai, api keteni-i u lalai heihei api tómpō. ³¹ Aí ne sá uyee ye Uléecaa inyóonse n wa unyine un ncée mmē tikilē. Kuu utisi uyē n yé, uu kēŋéé uu fáau. ³² Lefi ukó unyine uu kō limēcō kelō ke-i tuipō, uu utisi uyē yenu, uyē uu kō kēŋéé uu fáau. ³³ Amá Samarii ukó unyine yee ncée mmē n tíkimele uu utóikó uyē kelō tuipō. Kuu u n yé, ai meɣíkíyiki íwe u wai. ³⁴ Uú nyósōpō uu mékpō ne feé uitoi kecáá kōikee, uu i pahaankēe. Uu lē memáa ukeminaa kecáá u tonse uú ne picéetōŋé keyō kenyine-i u sí uú ha kei ukēcáá paí. ³⁵ Kai n weesi, uu mewóopipi meté lese uu uyee picéetōŋé keyō kecáá ní paílē pa uu u maa re: A usoi nkó kecáá ripaí, nen ha píyei nté m pēeme, né riwómē tee n tise pó héele. ³⁶ Yeesu uu pimáa kpá re: PISOI pitaani mpí kecōpe úye yee uyē ke piyaa api nní itói n wa usoi? ³⁷ Isé ucélaa uu rinóo yósu re: Uyee kusoi u n wa yee uusoicō. Yeesu uu pēe u maa re: A n ŋme, aa ye limēcō wai.

Yeesu ye Marita ne Maari keyō ha

³⁸⁻³⁹ Ke Yeesu ne upipiretiki api pinsē ní nāŋlē, api kuyu kunyine tulu, unósi unyine kapi ye n sée re Marita un kei we, uu ukeyō-i kusáne pi yósu. Marita ye pēe uwá unyine mále api ye u séi re Maari. U pēe kei wele. Uu Upíima ana metene tone un uicélaa kutu colē. ⁴⁰ Marita pōon ne písóō kēyu mahani. Uu yisi uu re: Upíima, ái pó cōŋlē ke unéwá uú ne menécire pihúúkei n nyáneii? A u maa re uké né lé. ⁴¹ Upíima uu u maa re: Marita, Marita, pō mepócire mpá yo kémee picónŋ tōsile ne pinákaankēe. ⁴² Amá likei lise kai usoi pise. Likei kecire ke Maari uu wée, úka úu yé fe uké li u yósí.

11

Yeesu ye piyómeyáhaa upipiretiki céési (Matiyee 6:9-13; 7:7-11)

¹ Keyáa kenyine ke Yeesu uu kelō kenyine keyóme yáasi. Kuu ní masí, upipiretiki unyine uu u pise re: Upíima, a piyómeyáhaa ró céési yare ke Yohani uu upipiretiki n céesi mecō. ² Yeesu uu pi maa re: Nōn ye keyóme n yáasine, ani ye maa re:

Sáa, tipónyíri tiké n kóolelē.

Ipóyōopi iké lomme.

³ A mpá keyáa kéye iluke ró he.

⁴ A arókōpe ró sárei,

Yare ke tōo ye kō picō n sárei pin akōpe ró n wa mecō.

Kape tíyese tōké pipeikēe kémee loó.

⁵ Yeesu uu kō pimáa pi kpá re: Nó unyine un nkpeni usáne m má uu kesine u leepō uu u maa re: Unésáne, a akpónó ataani né lonse. ⁶ Unésáne unyine yee ncée leeri uu kenéyō-i weri, ám kō pēe líka má ké u pa. ⁷ In n la uusanē uyē yé

háí kényò kemee-pò rinòò u yóòme re: Kape né ricón! Ne rinòò hánésile am ká, tó ne sinéwá ye lonle, ám fene ké yisi ké akpónó pò pa. ⁸ Asei kam nó símisine re in n la úu yé yisi uké a u pa re u uusané nnya, amá u yé yisi uu lē nnéi kai u m pise u pa re uusané ye picón u nòhlē nnya. ⁹ Né ne nó tee re: Ani ye we, pi yé nó he, ani ye wéési, nó yé, ani ye rikómkóm, pi yé rinòò nó hánne. ¹⁰ Likumúné re usoi uyee n we kapi ye he, uyee n wéési yee ye yé, uyee rinkómkóm kapi ye hánne. ¹¹ Néé usáa úye kewá kee yé nkpíntomé u we, uu pee iwáa ke pa? ¹² Néé úye yee yé ukewá inā he, ken tipele u n we? ¹³ Mpá nó pikpááree mpí, nò ye fele ani nòsinépipi lisone he. Nó pee re urósáa yee keyómecaa-pò ní we yee yé pee meníne peree Nfáasone u m pise pihee riyáá?

*Yeesu ye peree ukécáá nkópe n símisi rinòò pese
(Matiyee 12:22-30; Mariki 3:22-27)*

¹⁴ Keyáa kenyine ke Yeesu uu we un kuníri kunyine kpee utisi unyine nsímé ní pòneselē lakase. Kaku ní le, utisi uyē uu nsímé loni ai pisoí pree n cápínelē meyíkíyiki nnòò yipu. ¹⁵ Amá pikécòpe pinyine apí maa re: Aníri uyòopi Pelisepule nnahe kuu ye ne aníri lakase! ¹⁶ Amá picò pòon la piké ripine u wa, api pree u pise re uké mewaisaṅa menyine wa uké ne nyíse re Uléécaá kémee kuu léeri. ¹⁷ Amá Yeesu pò ne pree pikemúné nyule. Uu pree pi maa re: Kuyòopiyu kunyine pisoí pin pimécòpécire n tòpu, ku ye kpule, kusiyò asi kесе kесе lólesi. ¹⁸ Lē nnya in te Setani ye ne umécire tòpu, íye ke ukuyòopiyu aku yé pree fe akú ne n we? Nò maa re Pelisepule nnahe kam ne aníri lakase nnya kam lē ma. ¹⁹ In te Pelisepule yee rínahe né he kam ne aníri lakasente, wóo pree nópinékó pò rínahe he kápí ne a lakasente? Ani n nyu re nópinékó cire pree nó nyísenne re áni alari má. ²⁰ Asei kecáá, Uléécaá nnahe kam ne aníri lakasente. Lelée nyíselē te Uléécaá iyòopi ye nókenémee pítuime masile.

²¹ Usoi nahe-nahé un itòpilū m má un ne ukéyo m mé, úka úu yé fe uké ulikó linyine yáái. ²² Amá unyine un rínahe u n feriyé, liute yèè uitòpilū iyē kuú pée ne n tálē yòsile uu umemá mē kpisi uu hóónente.

²³ Nkó yee úu kenécáá n kpálē ye iláarò né wailé, nkó yee úu picápíne né n léni ye haresile.

*Kuníri ye kuripòhò kpure-i pèle
(Matiyee 12:43-45)*

²⁴ Kuníri kun usoi kéméé n le, kelò kóima kenyine-i kaku ye ha n keraai kun kewénte wéési. Kunsá kewénte n yé, ku ye kukefa-i maa re: Ne kenéyo kpure kam n tíyeme-i pelene. ²⁵ Kun m pèepò, aku kényò lèepò ken péílē ken kò nyòonselē cáká-cáká. ²⁶ Kei kaku ye pée ha kuacò aseí nyee kuricuruu rikpákárá ní fe kpíipò áá ne kényò ke-i tone. Lelée ye tíyese ke liute uyé mewee fale ame ye n caailē ame mekpure me-i kuú pree ní we tósu.

Mpòonare kecire

²⁷ Ke Yeesu uu lē písímé m masí, unósi unyine uu riwúí kecòpe maari re: Unósi uyé kefa-i kaa n tóne uu kò pò nyense ye únarekome le. ²⁸ Yeesu uu rinòò u yósu re: Pèpee ye Nléécaasimé kutu riñcò api lē knn m pise tiki pree meníne pínarekome.

*Pi Yeesu pise re uké mewaisaṅa wa uu yúlu
(Matiyee 12:38-42)*

²⁹ Kumúné kpe-i ke asoiwuí aa Yeesu n kálaalē, Yeesu uu maa re: Nfáani keté nké pisoí ye caailenle háí. Pi mewaisaṅa kórulé. Mewaisaṅa mē ke antepu Yonaasi uu n yé menyinecò kapi yé kò yé. ³⁰ Yare ke Yonaasi uu Niniifi pikó

mewaisanja n nyíse, limεcɔ ke Usoi Kepipi ake yé nfáani ketē nké písoi me nyíse. ³¹ Keyáa kē ke Uléécaá uú ne písoi n túhaanenε, unósiyɔɔpi yεε Saapa ketē kecáá n tú yé ha yisi, uu nfáani ketē nké písoi akópe pa. Li we re uyεε pεε hái ketē ketɔ-pɔ leemele uú weri re uké Salomɔɔ mewéεsesɔhɔ kɔ. Uyεε kɔ nté nní ní we ye kɔ pεε Salomɔɔ fele! ³² Niniifi pikó yé ha keyáa kē yisi, api nfáani ketē nké písoi akópe pa. Li we re kumúnjé kpe-i ke Yonaasi uú pεε Nléécaasimé rin-yóó api kóm, pi pεε mεfine consele. Uyεε nté nní ní we ye kɔ pεε Yonaasi fele.

Metéi kenyárū
(*Matiyee 5:15; 6:22-23*)

³³ Yeesu uu kɔ re: Uka úu ye kéfíráa risé uu ke pésu née uu kucári ke kipi, amá kelɔ cacá kuu ye ke ritɔsi re pεpεε n lomɔɔ piké metéi yé nnya. ³⁴ Ipónípeε ye ipópijε kefiráa le. Ipónípeε in n nyáni rísone, ipópijε nnéi kai ye n kpáiiłē, amá ipónípeε insá rísone n nyáni, kuɔmaha-i ke ipópijε ii yé n we. ³⁵ Lē nnya a mepócíre tí, metéi mee kepómee ní we áme kape ne rinmaha rimpóló nnya. ³⁶ Ipópijε nnéi in metéi m má ke ikelɔ kéka áke kuɔmaha-i we, innéi yé metéi-i m pɔlɔlenle yare lē ke kéfíráa ake ye ne kemetéi nnéi pɔ n kpáiiłē.

Yeesu ye ne Pifarisi ne isé picélaa cési
(*Matiyee 23:1-36; Mariki 12:38-40*)

³⁷ Ke Yeesu uu ní we un símisi, Ufarisi unyine uu ukeyɔ-i u séi re piké kesé iluke li. Yeesu uu lomɔɔ uu piluke kápáá. ³⁸ Ai Ufarisi uyē píri wai ke Yeesu uú ne n le úu kɔ pεε anípe nale kelene yare ke piinyekii ii m pise. ³⁹ Upíima uu pεε u maa re: Lē ke nɔ́ Pifarisi ani ní we ye lē. Kepóripi ne ricáripi kepire kani ye heεre, amá nósinéfa kémeε, piyaa ne mewai kópe nfasimé mee yipaalē. ⁴⁰ Nɔ́ piníri le. In ne Uléécaá yεε kepire n wa cire yεε kɔ kemée waa? ⁴¹ Lē nnya, ani lēleε nósinéporipi ne nóanécárip-i ní we píwekɔ́ hekesi, li yé pεε nípa yo nɔ́ sɔnukuse.

⁴² Nɔ́ Pifarisi, íwe kani topori! Nɔ́ ye iyéhe yare manti ne ruu ne ayéhepei ncɔpuri ripénele ani hóone awélé kefi, ani kuwélé kuse Uléécaá pa. Amá ani pεε Uléécaá aseí ne unla waiselē. Lē kai kɔ pεε m pise re ani n wai nɔn kɔ pεé ne litárɔ kecáá léiselē.

⁴³ Nɔ́ Pifarisi, íwe kani topori. Síyukáótone kani ye ayómeyáhaalee-i n la. Nɔ́ kɔ la piké ye kéyaála-i nɔ́ n yáhaankeε. ⁴⁴ Íwe kani topori! Nɔ́ we yare ihóre iyē kecáá kapi n sone ápi kɔ pεε ikecáá nyu.

⁴⁵ Isé ucélaa use uu u maa re: Sáa, pɔn lē n símisi, t́ kaa kɔ lē lámisi. ⁴⁶ Yeesu uu rinóó yósu re: Nɔ́ isé picélaa, íwe ke nɔ́ kɔ topori! Ncɔni mule-mule kani ye picɔ cɔnse, áni ye kɔ pεε nípa fíi ne nókeneénípepi rica. ⁴⁷ Íwe kani topori! Akpíi sone kani ye antepuye ke nópinesáyaha api n kɔ́ móm̄ti. ⁴⁸ Nóm̄enéwai mee nyíselenle re lē ke nópinesáyaha api n wa ye ne nɔ́ risále, likumúnjé re pi antepuye kónle, nɔ́ piakpíi móm̄ti. ⁴⁹ Lē nnya ke Uléécaá uú pεé ne umewéεsesɔhɔ maa re: Né Uléécaá, né antepuye ne pitume pi pa, api pikεcɔpe picɔ kóni api picɔ íwe wai. ⁵⁰ Kai nní lē, nfáani ketē nké písoi pεε yé antepuye pεε hái ketē kekoraane-me n kpí nkpɔ nnya akpanii yē. ⁵¹ Kai n kpíime Apεeli nkpɔ-me hái ne Sakarii kapi kenyóɔnsehúúpi ne Uléécaá keyɔ kepáápá ní kpu nkpɔ-pɔ. Asei kam nɔ́ símisi, nfáani ketē nké písoi mpí kapi antepuye pē nkpɔ riwome kórune.

⁵² Íwe kani topori, nɔ́ isé picélaa! Nɔ́ rinɔnɔ́ tē kapi ye ne rintíki apí ne Uléécaá céru kehánne leselē, nɔ́ áni kɔ pεε fene nɔ́ké lomɔɔ, ani kɔ pεε pεpεε pilomɔɔ ní la ncée tápisi.

⁵³ Ke Yeesu uu kelō ke-i n yisi, isé picélaa ne Pifarisi apí ne u wóosi, api isímé mpehē mpehē kecáá u m píseise. ⁵⁴ Api apine u n wapisi re uké nkópe nnyine male.

12

*Yeesu ye kecáá kecáá mewai kesi
(Matiyee 10:26-27)*

¹ Kumúnjé kpe-i, pisoí api cápine kulúí, ai tulu ricuruu pin ána cōpaane. Yeesu uu pēe mēfoí upipiretiki maa re: Ani nómenécíre tí ne Pifarisi nkpónótó pite. Lēlē re pi kecáá kecáá mewai ye mē. ² Lē nnéí lēe m pékaalē ne lē nnéí ke úka úu n nyu yé kam ai metéí kēmeē léeri, nípá úye uu li yenu uu kō li ceru. ³ Lē nnya, lē kani yé meyaá m male, metéí-i kapi yé li kō. Lē nnéí kani yé alee kēmeē picō atu-i rinwéíwéí, alee ne itúhaa kecáá kapi yé keyáa li riyóó.

*Uyē kai m pise re usoi uké n wuru
(Matiyee 10:28-31)*

⁴ Ne nō pinésáne símisi re: Ani kapē pēpēe ye usoi ní kpu, amá ápi ye pēe fe piké linyine licō wa n wuru. ⁵ Ké nó céési uyē kai m pise re nōké n wuru. Uléécaá yee ye n fe uu usoi kopu, uu limemáá nna teneciré kēmeē u sápo kai pise re nōké n wuru. Eēe, ne nó maa re uyē kai pise re nōké n wuru.

⁶ In ne sítanká sité kapi ye ne sinúipi yuke-yuke sinupū lō? Mpá ne lē, Uléécaá úu ye kēka kecáá palei. ⁷ Pi nónnényúpi nnéí ricuruu keenle. Iwame íi kapē ye nó wa. Nō Uléécaá inipēe-i ríyu mále lín sinúipi yuke-yuke kulúí fe.

*Yeesu meyóó ne umeyule kecáá nstímé
(Matiyee 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ Ne nó maa re: Uye un pisoí kecōpe n ηmurei re u unékó le, né Usoi Kepipi ricuruu yé Uléécaá pileecaatumē-i ηmurei re née u te. ⁹ Amá úye un pisoí keyu-i n kesi re úu né nyu, né Usoi Kepipi ricuruu yé Uléécaá pileecaatumē-i kési re ám liute nyu. ¹⁰ Uye un Usoi Kepipi ricuruu kecáá nkópe n símisi, pi yé akópe nyē liute sárei, amá úye un Nfáasone n lámisi, liute akópe áa kusárei we.

¹¹ Pin píyei nó n tōrōi re pi ne ayómeyáhaalee-i née piyóopi-i née kuyu piwéése-i pitúhaane nó sí, áni kapē píri tónē ne mmē kani yé ha m male nōké ne ketahai ní le. ¹² Nfáasone mēe yé kumúnjé kpe-i mmē kai m pise re nōké male nó céési.

Umámá niri kenyárū

¹³ Unyine uu riwúí kecōpe Yeesu maari re: Sáa, a unémárecō maa re tó ne uyē tóké ikúlanlū ke urósáa uú ne ró n tíye hōone. ¹⁴ Yeesu uu rinó u yósu re: Unésáne, wóo né tí te ké nónnésímé n túhaane née ké ye ikúlanlū nó hósone? ¹⁵ Uu pēe lē memáá pinnéí maa re: Ani nómenécíre tí ne memá nnáapí. Mpá usoi un íye nsá m má, ái umemá mēe unfaa tēe.

¹⁶ Uu pēe kenyárū pi wai re: Umámá unyine yee pēe sitē má sin iluke u wai. ¹⁷ Uu músu uu nfasímé wai re: Iye kam waine? Kēwai áke ne né we kei kam yé inéluke nnéí n súúke. ¹⁸ Uu lē memáá umecire maa re: Ne anésímē foresine am amáa mómti, am kei menélukēpipi ne linékó tōrōo nnéí súúke. ¹⁹ Am pēe limemáá menécíre maa re: Ne meyíkíyiki nkpéni iluke yee yé anmē kulúí né n wa mále. Lē nnya né n wéntelē nen le nen níru nen mpónare-i we. ²⁰ Amá Uléécaá uu u maa re: Pó uníri nkó! Kesine nké cire ke mpófáa nn kétō waine. Lín lē n wa, wóo yé pēe lē kaa nní mēpócíre n yikikee n te? ²¹ Yeesu uu kpá re: Limēcō kai we ne uyēe nní memá umecire n cápine, amá úu pēe Uléécaá kēmeē líka má.

Ani ne Uléecaa n tálē
(Matiyee 6:24-34)

²² Yeesu uu pɛɛ upipireetiki maa re: Lē nnya kam nó maa re áni kapɛ ye lē kani yé n li nɔké ne nfáa m má ne ilū kani yé nóinépiɛ kecáá n yárii nfasimé wa. ²³ Likumúnjé re nfáa ye iluke fele, ipiɛ in ilū fe. ²⁴ Ani ákraán-kraán tipáí, áa ye lukesi áa ye kɔ kpasi, áa kelukeyekei má áa kɔ risíme má, amá Uléecaa ye a kpiniile. Nɔ ne meyansei sinúpi ríyu mále. ²⁵ Nó úye ye yé fe uu nfasimé wai uú ha ne unfaa aɲmē mǵá nkáripa kǵáse? ²⁶ In te áni líka kuwai we likei sínsá lē kémee, yo nnya kani pɛɛ litóɔo nní kémee nfasimé wai? ²⁷ Ani sicare see ye n felesi ripaí nké. Mefele mē áme ye pikei píka wa áme ye kɔ líka yóo, amá ké nó símisi re mǵá ne lē, uyóopi Salomoo ricuruu ne umemá nnéi úu pɛɛ ilū inyine má ye n nyamí ai mefele menyine tulu. ²⁸ Nó pisoí mpí nfatene n n piye. In te Uléecaa ye meyuí mee neni kecare-i n we pin kɔ koso nna me nmaasine lē sɔnukuse, nó kecáá kúu yé meníɛe ripaí? ²⁹ Ani kapɛ nómenécíre nfasimé tǵa te yo kani yé li nēe yo kani yé n ntí. Lē ái kapɛ nfasimé nó n we. ³⁰ Pɛpɛe ápi Uléecaa m pakarelē pɛɛ lē líkó mesére wéési. Amá Nounésáa ye keyómecaa-pɔ n we ye nyule lelee nó n párilē. ³¹ Uléecaa iyóopi kani yé meníɛe wéési, uu pɛɛ litóɔo nní nnéi mpuri nó he.

Keyómecaa memá
(Matiyee 6:19-21)

³² Yeesu uu kɔ upipireetiki pimáa kpá re: Ani kulúí we, amá iwame íi kapɛ nó wa. Li we re Nounésáa ye la re ani uiyóopi kémee lompo. ³³ Ani nólinékó yálishi ani lisiwóo píwekóo hóonente. Ani awóoloo kǵociré mulei, ani nómenécíre memá cápine keyómecaa-pɔ, kei káme píkaí m pɔlune. Piyaa ápi píkaí me cane, apapi áa kɔ me caaine. ³⁴ Likumúnjé re kei ke nómenémá ame n we, kei ke nónnéfasimé nn ye n we.

Pikeikó pɛɛ ápi ye n lopile

³⁵ Ani nómenécíre n cápinelē nɔn ne we, ani nóanétampála sihale n télē, ani nósinéfiráa n sélé. ³⁶ Ani pikeikó pɛɛ piuyosaa m mé meeɔ n we. Pinósikpiké anyá kuu léerine uké rinɔnɔo rikómkómí nɔké mese ne mese u hánne uké lompo. ³⁷ Pínarekome ye pi, pikeikó pē ke ukéisaa uu yé n leeme pin ne nyáni. Asei kam nó símisi, u umecire nyóonsene uu pi tonse, uu iluke pi wai re piké li. ³⁸ Un kesinecɔ ne likepire n ka uu pi leeri pin nyáni, pínarekome ye pi.

³⁹ Ani n̄sone ceri re in te k̄yoo usaa ye pɛɛ nyu itunje iyē-i ke uyaa uu n s̄nti, u yé p̄é n nyánile úu yé tíye uyaa uké kulee fori uké lompo. ⁴⁰ N̄óoké nómenécíre mesére n cápinelē nɔn ne mé. Kumúnjé kpe-i káni ne m músu ke Usoi Kepipi ake p̄eri.

Ukeikó sone ne ukeikó kópe
(Matiyee 24:45-51)

⁴¹ Piyee uu pɛɛ u maa re: Upíima, yare tó nmanɛ nnya kaa kenýárū nké wa nēe ne pisoí t̄ɔɔo nnéi? ⁴² Upíima uu rinóo yósu re: Wóo we yare ukeikó ye aseí n t̄ikilē un kɔ mewéesesohó má? Uyee ukeikó uyē ke úyosaa uu yé ne k̄yoo rin-yá re uké ke m paílē, uu ye upikeicɔ iluke pa kumúnjé kpe-i kai m pise. ⁴³ In te úyosaa ye ukeikó uyē leeme un mesei upikei kecáá we, u únarekome le. ⁴⁴ Asei kam nó símisi: Uyosaa ye ulikó nnéi u múisene re uké likecáá m paílē. ⁴⁵ Amá ukeikó uyē un umecire m maa re: Unéyosaa mekame ye nánaiile. Un upikeicɔ pikpáfii rinkápáá, un le un pom, ⁴⁶ keyáa kē ne itunje iyē kúu ne m músu kémee ke úyosaa uú ha s̄nti. Kei kuu yé pɛɛ ukeikó uyē lakase uu íwe u wai yare kapi ye pɛpɛe ápi aseí n t̄ikilē n wa meeɔ. ⁴⁷ Ukeikó nkó ye uuyosaa mepoala n nyu, amá úu

kɔ pɛɛ píkai umɛcɪrɛ cápɪnɛnɛ uké nɛ n wɛ, úu kɔ pɛɛ uuɣɔsaa mɛla wainɛ, pi yé liute mɛyá fapii. ⁴⁸ Ukéikó nkó yɛɛ úu úyɔsaa lilala n nyu uu pɛɛ ncaai mɛɛ nɛ ipépi n sá wai, pi yé liute fíí fápii. Pin úyɛ mɛyá m pa, mɛyá kapi liute pisɛnɛ, pin úyɛ mɛyá timmúisɛ, mɛyá kapi liute kórunɛ.

Yeesu nnya pisoɪ yɛ kériinɛnɛ
(*Matiyee 10:34-36*)

⁴⁹ Yeesu uu pimáa kpá rɛ: Nɛ kalɛ kɛ ketě kɛcáá nna risé. Li nkpráni yarɛ nké pɛɛ pisé máálɛ. ⁵⁰ Li kɔ pisɛ rɛ kɛ míni wolɛ. Lɛlɛɛ íwɛ iyɛ kam n lenɛ. Mɛyíkíyiki kamí la rɛ liitunɛ iyɛ iké pɛɛ pitulɛ m máálɛ. ⁵¹ Nɔ músu rɛ nkíɲniɲɛ kamí nɛ keteni-i kaa? Nɛ nó maa rɛ “aáí”, amá pikériinɛ kamí nɛ nó ka. ⁵² Káí nɛ nɛni rimpá, kɛyɔ kɛɛ pisoɪ pinupū m má yé rikéne, kuwélé kuse pitaani, kuwélé kucɔ pité, pin nɛ tɔpu. ⁵³ Usáa yé nɛ ukɛpipi tɔ, kɛpipi pɔɔ kɔ nɛ usáa tɔpu, úni uú nɛ uu kpé rɛ tɔpu, ukpé rɛ pɔɔ nɛ úni tɔpu, unyáani uú nɛ ufɔsi tɔpu, ufɔsi pɔɔ nɛ unyáani tɔpu.

Ani yɛ mɛconsɛntɛ asɛi kɔ
(*Matiyee 16:2-3*)

⁵⁴ Yeesu uu kɔ pisoɪ pɛɛ n cápɪnɛlɛ pimáa kpá rɛ: Kani yɛ ahoɣɛ n yé an ketunɛlolé-mɛ leerí, nɔ yɛ mɛsɛ nɛ mɛsɛ maa rɛ: “Íkónɛ yɛ cuuninɛ”. Lɛ káí yɛ kɔ mɛsɛi wa. ⁵⁵ Nɔn kɔ n yé tɛ kuyɔ yɛ itunɛ kumii-mɛ pepuri, nɔ yɛ maa rɛ: “Kutói yɛ wainɛ”. Lɛ káí yɛ kɔ mɛsɛi wa. ⁵⁶ Nó kɛcáá kɛcáá mɛwai pikó mpí! Nɔ yɛ fele ani ketě nɛ keyómɛ mɛconsɛntɛ ceru. Yo nnya káni pɛɛ kumúnɛ nkú-i kari nní n wɛ asɛi kómɛi má?

Usoi nɛ uu cɛcɔ pikómɛinɛ
(*Matiyee 5:25-26*)

⁵⁷ Yo nnya káni yɛ pɛɛ nórɪnécúruu lɛlɛɛ asɛi m má céri. ⁵⁸ Usoi un tiyóɔpipoo pɔ n sée, nɔn nsé timpéne rɛ ketúhaane kani sí, li pisɛ rɛ pɔkɛ rinmáɔpú ani kómɛinɛ ncée kɛcɔpɛ, upócécɔ úu kapɛ nɛ utúhaane-i pɔ n ha, utúhaane uké pisóɔca pɔ rimúisɛ, pisóɔca pɔóké kukpaniilee-i pɔ rinsáɔ nnya. ⁵⁹ Asei kam pɔ símisi, pɔn kukpaniilee n lɔ, áa leerinɛ káa riwómɛ nnéi n héelɛ hái nɛ kɛtánká tɔrɔɔ-pɔ.

13

Li pisɛ rɛ nɔkɛ mɛfɪnɛ consɛ

¹ Pisoɪ pinyinɛ apɪ kumúnɛ kpɛ-i Yeesu lɛɛpɔ, apɪ u símisi lɛ kɛ uyóɔpi Pilati uu rinó n hɛ rɛ piké Kalilee pikó pɛɛ n wɛ pin Uléecaa inyóɔnsɛ wai kɔ. ² Yeesu uu pi maa rɛ: Nɔ músu rɛ kɛ pisoɪ pɛ apɪ pikóɣɛkɔ píima apɪ Kalilee pikó tɔrɔɔ tósu nnya kapi lɛ pi kɔɔ? ³ Nɛ nó maa rɛ “aáí”, amá nɔnsá mɛfinɛ n consɛ, nɔ nónnénéi kpíninɛ pimɛcɔ. ⁴ Pisoɪ pité apɪ wɛ afɛɛɛ pɛ kɛcáá kɛ Silowee kuleɛ caca aku n loó aku kóni ní? Nɔ músu rɛ piakóɣɛ nyɛɛ Yerusaleɛm kuyu pikó tɔrɔɔ akó tɔsɪi? ⁵ Nɛ nó maa rɛ “aáí”, amá nɔnsá mɛfinɛ n consɛ, nɔ nónnénéi kpíninɛ pimɛcɔ.

Kúfikiyɛɛ kpɛɛ áku yɛ apɪpi m mári nsímé

⁶ Yeesu uu lɛ mɛmáa kɛnyárū nké pi maa rɛ: Utisi unyinɛ yɛɛ pɛɛ kúfikiyɛɛ kunyinɛ tamaalɛ uafikiyɛɛ kɛcarɛ kɛmɛɛ. Uu keyáa sí uké kɛcáá apɪpi túúnu, amá úu líka yɛ. ⁷ Uu pɛɛ uléetamaa maa rɛ: A ripaí, aɲmɛ ataani yɛ nnyé kam sónaari rɛ kɛ yɛ kúfikiyɛɛ nkú kɛcáá apɪpi túúnu ám yɛ kɔ líka yɛ. A ku riké. Yo nnya kaku yé méwoo ketě né n caai? ⁸ Uléetamaa uu u maa rɛ: Sáa, a nɔɲɔni kuɲmɛ nkú pikaɲnɛ ku rikpá, né tū am ku kóónúɛ, am pɛɛ ntaai mɛɛ mɛfɛnɛ m má súúni. ⁹ Lin lɛ n wa, in n la ku yé kɛlaane mari, insá lɛ n wa, aa ku kɛ.

Yeesu ye kewénteγaa unósi toikó unyine paise

¹⁰ Kewénteγaa ketúnjé kenyine ke Yeesu uu Pisuifi kuyomeγáhaalee kunyine-i céési. ¹¹ Unósi toikó unyine un kei we. Li wale aηmē até áa we afereé ke kuníri kunyine akú ne u n lō kun u kparáselē un kecíre pinyere pōnele. ¹² Ke Yeesu uu unósi uyē n yé, uu u séi uu u maa re: Ulééca γe pó paisele. ¹³ Uu anípe ukecáá láa, unósi uu mese ne mese kecíre nyere uu Ulééca pítaáse kápáá. ¹⁴ Amá ái ne kuyómeγáhaalee uwéése risá, kai n wa re Yeesu ye kewénteγaa ketúnjé usoi paise nnya. Uu pēe rinóo yósu, uu risoiwuí maa re: Siyáa sikpuulū kari má, se-i kai pise re tóké keisi. Lē nnya, ani ye siyáa se-i kam piké nó paise, ái kapē pēe kewénteγaa ketúnjé. ¹⁵ Upíima uu pēe rinóo u yósu re: Nō kecáá kecáá mewai pikó le. Mpá nó úye yèè kewénteγaa ketúnjé kuseelee-i uinaa née ukeminaa toriyele uú ne kéniniré sí, née ái lē? ¹⁶ Unósi nkó yeē nní Apiraham kepire ukó ke Setani uu n tóraalē hái aηmē até áa we afereé-me, ái pise re piké kewénteγaa ketúnjé u toriyee? ¹⁷ Yeesu rinóo meγóo mē ame upilaarō isei wai hái, amá risoiwuí nnéi ripōo arí ne umewai píima kuu n wapisi nnéi larisi.

*Mpuri yuke-yuke nnyine kenyárū
(Matiyee 13:31-32; Mariki 4:31-32)*

¹⁸ Yeesu uú maa re: Yo ke Ulééca iyōopi íi ne menyíne we? Yo kam yé fe ké ne i múneisene? ¹⁹ I we yare mpuri yuke-yuke nnyine ke usoi uu ukecarē-i n lukesi nn lelu, nn kuléé wai, sinúipi asi kuilese kecáá ayámé wapisi.

*Nkpónótō pite kenyárū
(Matiyee 13:33)*

²⁰ Yeesu uu pimáa kpá re: Yo kam yé fe ké ne Ulééca iyōopi múneisene? ²¹ Ulééca iyōopi ye kō we yare nkpónótō pite ke unósi uu ntō píima * kémeē n cōhanepō uu pulu pikpēe api yisi.

*Tinōnōo tēe m mókú-mókúlē
(Matiyee 7:13-14; 21-23)*

²² Yeesu uu ayu maa ne asínásá n tēni un céési un ne Yerusalem-mē sí. ²³ Unyine uu u pise re: Sáa, mesei ye me re pisoí nkáripí ke Ulééca uu yé yóriyee? Yeesu uu rinóo pí yósu re: ²⁴ Ani rinmóópú aní ne rinōnōo tēe m mókú-mókúlē loni, aseí kam nó símisi. Meyá yé náási re meké lompō, amá áme kō fene. ²⁵ Úyōte un píyēi n yisi uu rinōnōo ká, nó ketahai nyere, ani rinōnōo n kommente nōn máíkēe re: Sáa, a ró hánne! Uu rinóo nó yósu re: Am nyu re nō yei pikó le. ²⁶ Ani pēe u maa re: Kesē kari li ari níru, aróyu icee kémeē kaa tóói pōn céési. ²⁷ Uu pimáa nó kpá re: Am nyu re nō yei pikó le. Ani ne ketaa né wa, nó pē nnéi nóo nní likōpe n wai. ²⁸ Kei kani yé ténesi, ani aní takai kumúnjé kpe-i kani yé Apiraham ne Isaaki ne Yakupu ne antepuyē nnéi n yé Ulééca iyōopi-i, ai pēe n we re ketahai kapi nó fómpōne. ²⁹ Pisoí yé ketunjeleeme-mē ne ketunjelolé-mē ne itunje kumii-mē ne itunje kuluke-luke-mē leeme api weri api Ulééca iyōopi kémeē tone api iluke le. ³⁰ Ai pēe wai re pepēe neni nní pitōrōo pinyine yé ha pifoi, pepēe neni nní pifoi apí ha pitōrōo.

*Yeesu ripōo ye caai Yerusalem nnya
(Matiyee 23:37-39)*

³¹ Kumúnjé kpe-i, Pifarisi pinyine apí ne Yeesu kō api u maa re: A nté yisi aa kelō féé sí. Erooti ye lalē uké tíyese piké pó kpu. ³² Yeesu uu rinóo pí yósu re: Ani n ηme ani ha kesánjá mpuri mmē maa re ne neni ne kóso aníri lakasentele nen pisoí pōisente ké pēe keyáa táánū tunjé pikei mpí tenese. ³³ Li pise re ké neni

* **13:21** Ntō píima: Sikiloo afereé ne sinupū kumúnjé ntō ye mu.

keyaa ne koso ne likeweeki nnécée rinǎh, likumúnjé re ái ne sá re antepu uké kelǒ féé kpu kái Yerusalem-i.

³⁴ Nǒ Yerusalem pikó, nǒ antepuyé kónle ani kǒ pǎ ke Uléécaá uu nókénémee n tumme apare tapisi ani kóni. Melé kesé kamí pǎé la ké nǒ cápíne ké rimúlú líka ái kapé nǒ wa, nǎké n we yare ke kucáyaha aku ye kuaméj metene kusipipi n tā líka ái yé si wa mecǒ, ani yúlu. ³⁵ Lǎ nnya kai yé nókénéyǒ riyá keké menjmane n nyenu. Ani kǒ te áni neni piyéné né kpáne liké ha ne tu kumúnjé kpe-i kani yé ha m maa re: Uléécaá uké uyee Upíima rinyiri ne n weme rikpá!

14

Yeesu ye utóikó unyine pǎise

¹ Kewénteyaa ketúnjé kenyine, Yeesu uu Pifarisi uwéése unyine keyǒ sí te uké iluke li. Pǎpǎ keyáa kǎ kei ní we api nǎone u m pǎilǎ. ² Utisi unyine yee mǎpílé itoi m pǎólú un ukeyu-i nyenu. ³ Yeesu uu nsímé kpisi uu isé pinyuwe ne Pifarisi pise re: Irósé ye ncée he née íi he re piké usoi kewénteyaa ketúnjé pǎise? ⁴ Amá ápi njmurei piké rinǒo yǎsí. Yeesu uu pǎe utóikó kpisi uu u pǎise uu u yǎpǒ. ⁵ Uu pǎe pi maa re: In te nókénécǎpe unyine kewǎ née uinaa yee kelúkanka-i lóipǒ, liute úu yé mese ne mese ke pǎoneme nǎpá lin kewénteyaa ketúnjé? ⁶ Api rinǒo piyǒ u pǎone.

Kusáne piséi ne usáne ketone piwée

⁷ Yeesu uu yénu lǎ ke pisáne kapi n sée api sitóne n wéekée. Uu pǎe pinnéi kenyárǔ nké maa re: ⁸ Usoi un pisǎonne piluke pǒ n sée, kapé ha ketóne kecire kémee tóné. In n la, pi yé úyukǎó unyine yee pǒ n fe n sée. ⁹ Ai wai re uyee nní nókénété n sée uú weri uu re: A ketóne kǎ ne uyǎ tiyá. Isei kaa yé ha pǎé ne ketóne tǎrǎo-i tone. ¹⁰ Amá li nyamle re usoi un kusáne pǒ n sée, a ha ketóne tǎrǎo-i tone, liké wa re kumúnjé kpe-i ke uyee nní pǒ n sée uu ní ka, uké pǒ maa re: Unésáne, a kényu-mǎ kam ketóne kecire kémee. Lin lǎ n wa, pǒ pǎe pipǎsánecǒ keyu-i ríyu yǎ. ¹¹ Lǎ nnya úye un umécire rintaáse, li ye u ricepisele. Úye un umécire rincepise, li ye u ritaásele.

¹² Yeesu uu pǎe uyee kusáne u n sée maa re: Pǎn písoi piluke n séine, kapé ye pipǎsáne ne kupómáre pikó ne pipǎpérécǒ pǎe m má sée. Pǎ né fe api kǒ pǒ kusáne séi. Lin lǎ n wa, pi lǎ kaa pi m pa pǒ pesele. ¹³ Amá pǎn anyǎ iluke n wai, a ye píwekǎó ne pinárei ne síkankáláká ne pinyíye sélei. ¹⁴ Pǒ pǎe mpǎonare yǎ, likumúnjé re pǎ ápi fene piké pǒ li pesé. Uléécaá yee yé pǒ li pesé kumúnjé kpe-i ke pǎ nnéi pǎe umela n wapisi api nkpǒ kémee n yisine.

Pinósikpiké anyǎ iluke kenyárǔ (Matiyee 22:1-10)

¹⁵ Anǒo nyǎ mekome-maá, pǎ ne pǎ pǎe pǎe kesé iluke n le use uu Yeesu maa re: Uyee yé ha Uléécaá iyǎopi-i iluke n li ye únarekome le. ¹⁶ Yeesu uu pǎe kenyárǔ nké u wai re: Utisi unyine yee keyáa iluke kecire sǎonkée uu písoi kulúí séi. ¹⁷ Kai piluke kumúnjé n tu, uu uukeikó tum te uké ha pǎ kuu n sélei maa re: Ani kam, nǎpá yo ye nkpéni pipele masile. ¹⁸ Amá pinnéi mmǎ, nǎpá úye uu uncǎh pinyíse koru. Ufoí uu ukeikó maa re: Ne kecare lǎle, li kǒ pǎe pise re ké ha ke yǎ. Lǎ nnya, a u maa re úu kapé wǎosi. ¹⁹ Ucǒ uu u maa re: Ne ináa lame-lame kefi lǎle, ne la ké ne pikei i peenu. Lǎ nnya, a u maa re úu kapé wǎosi. ²⁰ Ucǒ uu kǒ u maa re: Nfáani kam unósi kpisi, lǎ nnya kám fene ké ha. ²¹ Ukeikó uu uuyǎsaa kémee pele uú ha anǒo nyǎ u símisi. Ai úyǎsaa kuwǎi wai uu uukeikó maa re: A mekée ayáa-i ne icée kémee ha, aa píwekǎó ne pinárei ne pinyíye ne síkankáláká séleiri. ²² Kai rinkpáse, ukeikó uu pǎeri uu úyǎsaa maa re: Ne lǎ kaa

m pise piwai masile, amá sitónε ye kə pəənele. ²³ Uyəsaa uu pεε ukεikó maa rε: A sicareyupi siceepi ritiki aa pē kaa ncée-i n yéntine ne kényu mahani piké kam, kenéyo kéké ne n yi nnya. ²⁴ Ne nó símisile rε pē nnéi kam pεε nní n sélei, úka úu inélukε lenε.

*Lē kai m pise rε usoi uké n wa uké ne Yeesu upiretiki
(Matiyee 10:37-38)*

²⁵ Asoiwuí píima an Yeesu tikilē pin nsé pénelē, Yeesu uu pansεpə uu pi maa rε: ²⁶ Uye un kenémεε n ka, li pise rε uké né n la ai tósu uusaa ne uuni ne uunəsi ne usiwā ne upiwā ne upimaa ne upiyei ne uricuruu isoi. Insá lē úu fenε uké unépiretiki. ²⁷ Nkó yεε úu n ηmurei uké menécə ukunapéékəó cə uké ne né ritiki, úu ne sá rε uké unépiretiki. ²⁸ In te nókenécəpε unyine ye la uké kulee cáca mǎ, liute yèè tonεε uu músu, uu yénu rε alé ke pikéi pē api wa, ai tíyεε uu céru, in te usiwóó ye piyε un yé fe uu pikéi pē ketə tulu. ²⁹ Insá lē, un tikúi n yekei kúu pεε kulee cáca pimómε tenεε, pē nnéi pεε yé lē n yé yé u sénnyi. ³⁰ Pi yé maa rε: Usoi nkó ye pimómε koraane amá úu fe uké tenεε. ³¹ Lē cire ye ni, uyóopi úye un n la uké ha ne ucə tə, u ye tonεε uu músu kelenε, in te u yé ne upisoi ákotokú kefi (10.000) fe uú ha ne uulaarə yεε pisoi ákotokú afεéré (20.000) m má təpu. ³² Unsá n fenε, u ye uyóopícə-i pitumε tunle úu kahanε u n nyahaimε, uu u pise rε piké kómεine piké atəpi riyá. ³³ Yeesu uu pimáa kpá rε: Kai nní lē, nó úka úu fenε uké unépiretiki, liute unsá lē kuu m má nnéi n ηmeriyε.

*Nnyási mmē melō mεε n kpu
(Matiyee 5:13; Mariki 9:50)*

³⁴ Nnyási ye likéi kecire lε. Amá mmelō mεn n kpu, yo kapi ye ne n larukuse? ³⁵ Nn pεε ketē néε mεfēne kémεε linyine yoriyεne. Pi ye ketahai n fómpəle. Uye un ukómε, uu kóm.

15

*Isán iyεε m pə api i heei kenyárū
(Matiyee 18:12-14)*

¹ Pilampooyóó nnéi ne pikópekəó apí ne Yeesu kə rε piké kutu u ricə. ² Ai Pifarisi ne isé picélaa cónη pin máikεε rε: Usoi nkó ye kusáne pikópekəó séele pin kesé le! ³ Yeesu uu pεε kenyárū nké pi maa rε: ⁴ In te nókenécəpε unyine ye isán píle má, ise ii péé ne u pəlu, liute úu ye ise íi we píle nnyí tíye uú ha ise nnyí yεε nní m pə piwélaa sí hái uú ha ne i yenuu? ⁵ Un kə i n yē, li ye u larisile uu i kpísi uú ya ⁶ uú ne kulu, uu pεε upisane ne upiperεcə sélei uu pi maa rε: Ani anyá né lé, ne inésán iyεε pεε m pə heeile. ⁷ Lē cire ye ni, ne nó maa rε ukópekəó use mεfine mεconse ye anyá píima le keyómεcaa-pə ai tósu pisone use úu we píle kái m pise rε piké mεfine conse.

Kewóó kεε m pə api ke heei kenyárū

⁸ Néε in te unósi unyine ye nwóóweni mεpipi kefi má, mεεε amε péé ne u pəlu, unósi uyē úu ye kéfiráa risé uu kényə pééi, uu nsone ke pereí uú ha ne mεpipi mεεε mē yenuu? ⁹ Un píyεi mε n yē, u ye upisane ne upiperεcə séleile uu pi maa rε: Ani anyá né lé. Ne kewóó kεε ne né m pə heeile. ¹⁰ Lē cire ye ni, ne nó maa rε ukópekəó use mεfine mεconse ye anyá píima le piléécaatumε kémεε.

Kewá kεε m pə api ke heei kenyárū

¹¹ Yeesu uu pimáa kpá rε: Utisi unyine yεε pεε piηmáne pité má. ¹² Usínsá uu u maa rε: Unésáa, a lē kam masí mεpókəə-máa mεpómá kémεε n yénunε né pa. Usáa uu pεε umemá piketé hóone. ¹³ Kai siyáa rinkóónú, uηmáne sínsá uu ulikó

nnéi cápinente uú ne kuyu taa-taa kunyine sí, uú ha kei mefine kópe-i loni ai wai re u umemá caainkee. ¹⁴ Kuu usiwóó nnéi piluke ní masí, nkú píima nnyine nn kuyu kpě loni, mpa yo aí pipári u koru. ¹⁵ Uu peé ha kuyu kpě utisi unyine kémee pikei loni. Uyě uu usicare-mě u yekei re uké uafon kecáá m paílě. ¹⁶ Li ye ppe ripóó u wa re mpa áfonpomé kuu yě uké li, amá úka úu ye kó a u pa. ¹⁷ Uu ppe nfasimé loni, uu umecire maa re: Unésáa pikeikó nnéi yèè lile api pòonente, néen ne nté nkú kpine. ¹⁸ Ne unésáa-i pelene, amí ha u maa re: Unésáa, ne ne Uléécaá púnnele am kó ne pś púnne. ¹⁹ Am tu re póké né kpisi yare kepópipi. A né rimúlú yare upókéikó. ²⁰ Uu yisi uké usáa-i pele.

Uu kahane nkpani kéyo ne rinkó, usáa uu ketaa-pó u yenu, ai íwe u wai, uu wurupó uú ha u pira. ²¹ Kewá ake ppe u maa re: Unésáa, ne ne Uléécaá púnnele am kó ne pś púnne. Am tu re póké né kpisi yare kepópipi. ²² Amá usáa uu upikeikó maa re: Ani mekeeke ne kukpélenku kecire kam ani ku u tani, ani ukenipepi kepale tani, ani anéeri u tani. ²³ Ani ne rináala kpókóó kam, ani ri kopu tóké ne iluke kecire wa tóké li ne mpónare. ²⁴ Ai líka nnya, unémáne nkó ye ppe kpule, uu neni nfáa yenu, u ppe póle, am nkpeni u heei. Api anyá kóru ne mpónare.

²⁵ Kumúnjé kpe-i, utisi uyě unémáne foí un sicare-mě wepó. Kuu kéyo n nyahaipó, uu inyánlū ne nnyáa nné kóm ²⁶ uu ukeikó use séi uu u pise re yo nnya kai lě wai. ²⁷ Ukeikó uu rinóó u yósu re: Upówá yee peeme. Ke upósáa uu ukepipi n yě ne nsarenare nnya, uu ppe rináala kpókóó kopu. ²⁸ Unémáne foí uu ppe wóósi uu kéyo pilone yulu. Usáa uu léépó uké kéyo u tampó. ²⁹ Amá unémáne uu usáa rinóó yósu re: A kutu ricó, anmē ye kulúí wale kam pó n keisi, am kó píkaí pó háikuse. Mpa ne lě, áa píkaí mpa ripoila né he re tó ne pinésáne tóké ne anyá li. ³⁰ Amá ke upónémáne nkó uu m peeme, upónémáne yee mepómá nnéi ní caai ne piwásánkaí pítóoi, uyě kaa rináala kpókóó kpu. ³¹ Usáa uu u maa re: Kenéwá, tó ne mpś tó mpa píyei we, póó lě kam m má nnéi te. ³² Amá li pise re tóké anyá kecire wa ne mpónare re upówá nkó ye ppe kpule, uu nkpeni nfáa yenu, u ppe póle, am nkpeni u heei.

16

Ukeikó kópe yee ukeisaa memá kecáá ní paílě

¹ Yeesu uu kó upipiretiki maa re: Umámá unyine yee ppe ukeikó má, uu uanipe-i umemá wai. PISOI API U SÍMISI RE UKEIKÓ UYEE UMEMÁ CAAINKEELE. ² Ukeisaa uu u séi uu u maa re: N-ye kam nní kóméi pin kepócaá símisi? A né símisi lě kaa pipókéi n keisi. Aa nkpeni linékó kecáá pípaí kpáne. ³ Ukeikó uu ukefa-i kópu re: Unékeisaa ye pinékei-i né lesene. Iye kam waine? Am tikóhó má re né fe am lum. Isei yé kó né n we re ké wélei. ⁴ Too, né céri lě kam yé ní wa, mpa nensá keyáa n keisi, pISOI PIKÉ NE PISIYO-I KENÉCAÁ M PAÍLĚ. ⁵ Uu pē ne pē ppe ukeisaa ne riwóme m má sélei use use. Uu ufoí maa re: Alé kaá ne unéyósa riwóme má?

⁶ Uyě uu u pese re: Mékpó sone apəri píle. Ukeikó uyě uu u maa re: Tipówómetelé ye ntí, a mekeeke tone aa wólu re kuwóó ye ku. ⁷ Uu lě memáa ucó pise re: Pś ní, alé ke ripówóme arí le? Uyě uu rinóó yósu re: Melukepipi áforonti píle. Ukeikó uu u maa re: Tipówómetelé ye ntí, a woi re áforonti kuwóó ne afeetaani. ⁸ Ukeikó kópe uyě uyósa uu u pakare umesóhó píima mē nnya. Likumúnjé re ketē nté pISOI YE PIWÓÓWÉLAA NCEE KÉMEE MESÓHÓ NE PIPICÓ SÓNELE AI TÓSU PEPEE METÉI KÉMEE NÍ WE.

⁹ Yeesu uu kpá re: Nè ne nó maa re: Ani kewóó kópe kpísi aní ne pisáne wéési. Ken n ka ken ne nó n ημέηεεε, Uléécaá uké síyó see ási píkaí n fortune kémee nó yási. ¹⁰ Uyee likéi sínsá kémee aseí m má ye kó limáa kémee a mále uyee úu likéi sínsá kémee aseí m má úu kó limáa kémee a má. ¹¹ Nónsá memá kópe pimúlé kémee aseí m má, wóo yé pee meýíkíyiki nó rimúise? ¹² Pónsá kó ucó líkó pimúlé kémee aseí m má, wóo yé pee pó líkó pó rimúise?

¹³ Ukeikó úu fene uké pikeisaa pité m má. U unyine yuluné uu ucó n la. U yé unyine n tikilē ne kefa kesee un ucó ipuri yulu. Ani yé fe nóké Uléécaá ne siwóó n tikilē kumúnjé kuse.

*Istmé icó ke Yeesu uu Pifarisi n símaankéé
(Matiyee 11:12-13)*

¹⁴ Pifarisi api isímé iyē nnéí kóm. Kapi siwóó n la nnya, api Yeesu sényi. ¹⁵ Yeesu uu pi maa re: Nò písoi le pee ye sisoipipi inipee-i n wai yare písoi sone, amá Uléécaá ye nósínéfa nyule. Lē ke sisoipipi asi ye n waise yare limáa-maa ye Uléécaá inipee-i líkópe le.

¹⁶ Moisi isé ne antepuye atelé kapí pee n céesi ye kété wale Yohani Uniwole kumúnjé-i. Háí kumúnjé kpe-i-me ke Uléécaá iyóopi Nsímé Kεcire nn pikóónú kóri, mpa úye un náási uké Uléécaá iyóopi-i ló. ¹⁷ Ketē ne keyóme metene yé wesi ai tósu ke Uléécaá isé kewóopi ake yé n tási.

¹⁸ Uye un uunási n lakase uu uféé kpísi, liute ye iwásá wale, uyee kó unási ke ula uu n lákase n kpísi ye kó iwásá wale.

Umámá ne Lasaa nsímé

¹⁹ Lē memáá, Yeesu uu kenyárū nké pi wai re: Utisi mámá unyine yee péé we. Ilū kecire yee nnéí m má kuu ye tā. Nnare kémee kuú pee félē un kó iluke sone le. ²⁰ Utisi wekóó unyine kapi ye n sée re Lasaa ke sitóipi asi ipiηe nnéí n mómáalē un umámá keyó rinónó keyúrí finu. ²¹ Ai ye ripóó u wai re uké umámá iluke poroi-poroi hí uké li. Lē memáá, sipópi sin sónaapó sin uitoi lání. ²² Úwekóó uu keyáa kpi, pilécaatumé api u sakaa apí ne keló sone ké kémee ke Apiraham uu n we sí. Umámá ricuruu uu kó keyáa kpi, api u kulesi. ²³ Umámá uu meýá íwe n le pikúlā kuyu-i, uu inípee síka uu ketaa-pó Apiraham yenupó, Lasaa un ukekúrí we. ²⁴ Uu pee pupéi re: Saa Apiraham, a íwe né tē aa Lasaa tumti re uké ne ukenipepi míni rita uké rinélempi ninjukuse. Ne meýánsei íwe lele nna mmú kémee. ²⁵ Amá Apiraham uú maa re: Kenéwá, a léise re pó pee meýánsei rínare kóméile péé uye-i kaá pee keteni-i n we. Kumúnjé kpe-i ke Lasaa póó pee íwe píima takai. Nkpéni kai urikin ninjukuse, pónn íwe takai. ²⁶ Lē memáá, kuhóre-hore píima ye tó ne nnó kénélenle. Kai nní lē, pepeé n lane re piké tó mmé yisi piké nó-mē ha ápi fene. Uka úu kó fene uké kei kaa nní n we yisime uké tó mmé kam. ²⁷ Umámá uú maa re: In lē, ne ne pó ténile re a Lasaa unésáa keyó-i tumpó. ²⁸ Ne kei piwá pinupū mále. Uké ha nsone pi símisi áí kape wa re pē ticuruu ye íwe keló nké-i ka. ²⁹ Apiraham uu rinóó yósu re: Pipówá ye Moisi ne antepuye atelé mále. Piké a keē piké kó. ³⁰ Umámá uu re: Lē ηmane áí tu, Saa Apiraham. Amá in te unyine ye pikúlā kuyu-i yisi uú ha pi leepó, pi yé pee mefine conse. ³¹ Pinsá n la piké Moisi ne antepuye atelé kéē piké kó, mpa ukpókpó unyine uké pikpókpó kémee yisi, ápi pakarene.

17

*Akópe piwai ne pisárei
(Matiyee 18:6-7, 21-22; Mariki 9:42)*

¹ Yeesu uu upipiretiki maa re: Mewai mee yé n týese písoi piké ne akópe n wa yé mesére n wele. Amá úye un n týese unyine uú ne akópe kέmee loni, íwe kuu topori. ² Li kutasi we piké rináipare mule-mule níηme wa api ripóu u lesi api mínimaa-i u sápa ne kuu yé siwá sē kenynine akópe n waise. ³ Ani nśone nómenécíre tí!

Upómáreco un ne pó m púnne, a nśone ne u símisi. Un n ceri re u caaile, a uakópe u sárei. ⁴ Mprá un ne pó m púnente mepehē mesei keyáa kесе kέmee, uu ye mpá mepúnne méye ne pó téni re u caaile, a uakópe u sárei.

Nfatene

⁵ Pitume api Upiima maa re: A nfatene tó rikpáse. ⁶ Upiima uu rinóu yósu re: Nōn pεe nfatene m má nké m piye yare riléepipi sínsápi rinyine, nó pεe fe ani kuléé nkú maa re: “A wehe aá ha mínimaa-i nyere” aku nórinenóu tiki.

Lē kai m pise re ukéikó uké wa

⁷ Tóké waise re nó unyine ye ukéikó má un u cákaripó nēe un uisee sémpó. Un píyei u n yemme un kecare n leeri, liute yé ukéikó uyē maa re a mekeeke kam a iluke lii? ⁸ Aái, ái yé lē wa. Amá u meníηe u maane re: A iluke né wa aa ilū conse aa né i yekei ké li, pó pεe lē memáa fe aa ipókó le. ⁹ U yé fe uu uukeikó yáasi re ne upikei kuú ne pikéi pē kaí pεe m pise re uké wa n waa? ¹⁰ Lē cire ye ni ne nó ticuruu. Nōn píyei lē kai m pise re nóké wa n wa, ani ye maa re: Tó ne pikeikó le, ái pise re piké ró pōnese. Lē kai m pise re tóké wa kari wa.

Yeesu ye piyó kefi paise

¹¹ Ke Yeesu uu Yerusalem-mē n sí, uu Samarii ne Kalilee ayu kepáapáa n tikilē. ¹² Uu kuyu kunyine-i lompó, piyó kefi pinyine api u tépeipó api ketaa-pó nyere ¹³ apí m pupukee re: Yeesu, Sáa, a íwe ró té! ¹⁴ Yeesu uu pi yenu uu re: Ani ha nómenécíre pεpεe ye Uléécaa inyóonse n wa nyíse. Kapi kei-pó n sí, api pelu. ¹⁵ Ke piuse uu n céri re u peile, uu uana kepire pele un Uléécaa meyoopi yom lin cále. ¹⁶ Uu Yeesu ana metene wulapó uu kényu ketē kam, uu u yáasi re ne upikei. Utisi uyee pεe Samarii ukó le. ¹⁷ Yeesu uu pi maa re: Nénte pikefi kam paise? Yei ye pεe use úu we kefi tōrō mpí? ¹⁸ Piuka úu nfasimé wa re uké pεeme uké Uléécaa ríyu waise re ne upikei, insá usáne nkó mecire. ¹⁹ Yeesu uu lē memáa u maa re a yisi, a n ηme, mpófatenε ye pó yóriyele.

Uléécaa iyóopi mekame nsímé

(Matiye 24:23-28, 37-41)

²⁰ Pifarisi api Yeesu pise re: Píyei ke Uléécaa iyóopi ii sónti? Uu rinóu pi yósu re: Uléécaa iyóopi li we re nó fe ani imekame yenu. ²¹ Ai re pi yé nó maa re: Ani ripaí, nté kíi we nēe nté-pó le. Ani ceri re Uléécaa iyóopi ye nókenécōpe wele. ²² Uu pεe pipiretiki maa re: Keyáa ye sóntile kani yé ní la re nóké mpá keyáa kесе Usoi Kepipi yē, amá áni yé kō ke yē. ²³ Pi yé nó maa re: Nté nní kuú we nēe nté-pó kuú we, amá áni kape kei ha, áni kape kō mē wurupó. ²⁴ Yare ke kekóneseipi ake ye nní meyéne mese riñ-yeéri keyóme ketō ne kétō, ai kpáii meco ke Usoi Kepipi ake sónti. ²⁵ Amá li pise re keké meyá íwe li, nfáani písoi mpí piké ke ηmeriyε. ²⁶ Lεεε pεe Nowee kumúnjé n wa licō lee Usoi Kepipi kumúnjé waine. ²⁷ Písoi ye pεe lele pin níru pin sóonne pin pila ne pinósi pasiine hái ne keyáa kē ke Nowee uu kutákai kέmee n lompó, ikóne maa íi ne weri, míni ame písoi kpísi. ²⁸ Li yé ha n we yare Lōti kumúnjé: Písoi ye pεe lele pin níru, pin léeri pin kō yálisi, pin aléé támaankεε pin kō mómti. ²⁹ Amá keyáa kē ke Lōti uu Sotōm-i ní le ke nna ne linyine yare nfúrō toi ai keyómecaa-pó leeme ai písoi kóni. ³⁰ Mese mē kaí ha keyáa kē ke Usoi Kepipi aké ha n léerine piké ke yē waine.

³¹ Uye un keyáa kē ukulee ipiraa kecáa n we, úu kape re uké metene ricepi uké uilū iyee kei ní we kpísi nēe, úye un sicare-mē n we, úu kape re uké kényo pele. ³² Ani Lati unosi nkó kecáa léise. ³³ Uye un n la uké nfáa meséere m má, u yé n fóm. Amá úye un unfaa n fóm, u yé n yē. ³⁴ Ne nó símisi re kesine kē, písoi pité yé kuhá kuse kecáa n finu, aí use kpíipó ai ucó yá. ³⁵ Pinási pité yé n we pin nam ai use kpíipó ai ucó yá. ³⁶ [Pitisi pité yé likumúhē kpe-i kecare-i n we, aí use kpíipó ai ucó yá.] ³⁷ Pipiretiki api u pise re: Upíima, yei kaí ha lē waine má? Uu rinóo yósu re: Kei ke isare kópe ii ní we ke áyemeekú aa ye cápine.

18

Ukúmannasi ne utúhaane kenyárū

¹ Yeesu uu lē memáa kenyárū nké pi wai uké ne pi céési re piké ye nípá píyei Ulééca yáasi, aí kape ye píkai siká pi wa. ² Uu re: Kuyu kunyine-i ke utúhaane unyine uú pee we. Uu Ulééca wuru úu kó úka pakarelē. ³ Ukúmannasi unyine un kó kuyu kpe-i we. Uu meséere u n lekeepó re uké u ne uucéco ketahai rikéne. Mpá píyei kuu ye u leepó uu u maa re: A tó ne unécéco ketahai rikéne. ⁴ Ai nánai hái, amá utúhaane uu ne kutu u colē, uu pee keyáa umecire maa re mesei ye me re ám Ulééca wuru ám kó úka pakarelē. ⁵ Amá ke ukúmannasi uu nní picóh né n tónse nnya, li pise re kē lē alari u pa, insá lē, u yé písónaame n nájlenle uú ha ne kunonkū né finse. ⁶ Upíima uu lē memáa kpá re: Ani lē ke utúhaane kópe uyē uu ní ma kutu rico! ⁷ Ulééca yee úu yé pee upikó alari pa pin ne u n téní ketúhē ne kesinee? U yé nánaise uké ne pi n lēe? ⁸ Ne nó maa re u yé mekekeke alari pi pa. Amá Usoi Kepipi ken píyei m peeme, ke yé pee ketē kecáa písoi leeme pee nfatene m máa?

Ufarisi ne ulampooyóo kenyárū

⁹ Yeesu uu kenyárū pepée nní pimecire n waiselē yare písoi sone pin pico kósélē maa re: ¹⁰ Písoi pité pinyine pee Ulééca keyó-i lompo re piké keyóme yáasi, use ye Ufarisi le, ucó ulampooyóo. ¹¹ Ufarisi uu nyere uu ukefa-i re: Ulééca, ne pó yáasi kám ne písoi tóróo menyíne ní we nnya, pee piyaa ne piwaikópékóo ne piwásánkaí le. Ne pó yáasi kám ne ní we yare ulampooyóo nkó. ¹² Siyáa siseei kémee, sité kam ye anóo paasi, lē nnéi kam ye n yé kam ye hōne awélé kefi am kuse pó pa. ¹³ Ulampooyóo uyē póo ketaa-pó nyere, úu nkpráni keyóme-mē inípee písíka peenu, amá kewuu kuu ripira uu re: A nē ukópékóo íwe té. ¹⁴ Yeesu uu kpá re: Ne nó maa re usoi nkó uké kelene n kúí, Ulééca ye uakópe u sáreile, amá aí lē Ufarisi wa. Likumúhē re úye un umecire rintaáse, li ye u ricepisele, úye un umecire rincepise, li ye u ritaásele.

Yeesu ye siwá sínsápi rinóo sone ritikise (Matiyee 19:13-15; Mariki 10:13-16)

¹⁵ Písoi apí ne siwá fenfēi ricuruu Yeesu hapó re uké si rica. Pipiretiki api pi yenu, apí ne pi cési. ¹⁶ Amá Yeesu uu tíyese apí ne siwá u hapó, uu re: Ani riyá siwá síké kenémee kam, áni kape si tápisi. Likumúhē re mpí pee simeco ní we pee yé Ulééca iyóopi kémee ló. ¹⁷ Asei kam nó símisi, úye unsá Ulééca iyóopi n ηmurei yare ke kewá ake ye n ηmurei, úu ikemee lonine.

Uhmáne mamá unyine kecáa nsímé (Matiyee 19:16-30; Mariki 10:17-31)

¹⁸ Pisuífi uwéese unyine uu Yeesu pise re: Saa sone, íye kam waine kē ne nfáa teneciré yé? ¹⁹ Yeesu uu u maa re: Yo nnya kaa né sée re Usone? Úka uu usone insá Ulééca mecire. ²⁰ Mpá líké íye wa, pó Ulééca isé nyule re: Kape iwásá wa,

kaɓe usoi kpu, kaɓe yáai, kaɓe nnóome itansei nyere, a upósáa ne upóni ríyu waise? ²¹ Utisi uu rinóo yósu re: Háí inéwá-me kam lē múflē. ²² Ke Yeesu uu lē pikóme mí masí, uu u maa re: Likei lise lee pó párlē. A lē nnéi kaa m má yáá, aa siwóó sē píwekóó hóone, pó pee keyómecaa-pə memá yē. Pɔn lē piwai m masí, aa pēé weri aa né tíki. ²³ Amá ke utisi uu anóo nyē n kō, uripəo ari meýánsei caai, áí líka nnya, u pee umámá píima le. ²⁴ Ke Yeesu uu n yé te uripəo ye caai, uu re: A tíye Uléecaa iyəopi kémee pilone ye ne pimámá páápú kpa! ²⁵ Kuyoooyo kun n la kuké kehímpi kupole-i lompə, li yé kutəsi m purú ne ke umámá uu yé ní la uké Uléecaa iyəopi kémee n lompə. ²⁶ Pəpəe pee kutu u n cólē api re: In lee ni, wóo ye pee píyulale yē? ²⁷ Yeesu uu rinóo pi yósu re: Ləlee áí sisoipipi kémee kuwai ní we ye Uléecaa kémee kuwai wəle. ²⁸ Piyee uu pee re: Lee nní, lē karí pee m má kari tíye ari pó tíki. ²⁹ Yeesu uu pi maa re: Asei kam nó símisi. Uye un Uléecaa iyəopi nnya ukeyə, néee uunəsi ne upiwā ne upimaa ne upimarəcə, ne usiwā tinya, ³⁰ liute yé neni mēwee mmé-i lē mēpehē kulúí yé uu kə aɓmē nyee n weme kémee nfáa teneciré yénu.

*Yeesu ye metáánū unkpə ne umeyise nstímé símisi
(Matiyee 20:17-19; Mariki 10:32-34)*

³¹ Yeesu uu upipiretiki kefi ne pité séi uu pi maa re: Tə Yerusaleem sinle. Kei ke lē nnéi ke antepuyee api Usoi Kepipi kecáá ní wói áí ha waine. ³² Pi yé pəpəe ápi Uléecaa n wuru anipe-i ke wa api kecáá ke nyáneí, api ke lámisi, api kekecáá meta tuke ³³ api nséi ke fapii api pee ke kopu, amá keyáa táánū tuné ake nkpə kémee yisi. ³⁴ Amá Yeesu pipiretiki ápi nsímé mmē aseí kō. Li anóo nyē aseí pi pesile ápi nkpáni céri lē nsímé ke Yeesu uu n símisi.

*Yeesu ye unyíye unyine pəise
(Matiyee 20:29-34; Mariki 10:46-52)*

³⁵ Ke Yeesu uu Yeriko n nyahaipə, unyíye unyine un ticéetime tū un wélei. ³⁶ Uu kóm tisoiwúí tin sónəpə, uu pise re yoo ni? ³⁷ Api u símisi re Nasareti ukó Yeesu yee kei tósu. ³⁸ Uu pee pupəi re: Tafiti Kepipi Yeesu, a inéwe ripái! ³⁹ Pəpəe pee kekpeé n sónə apí ne u cési re uké riséé, amá uu meýá cásə re: Tafiti Kepipi, a inéwe ripái! ⁴⁰ Yeesu uu nyere, uu rinóo he re piké ne u u kam. Ke unyíye uu ukekúrí ní hápə, Yeesu uu u pise re: ⁴¹ Yo kaá la ké pó wa? Uu rinóo yósu re: Sáa, ne la re inénípee iké ye yē. ⁴² Yeesu uu u maa re: Ipónípee iké wúkule! Mpófatenə ye pó yóriyele. ⁴³ Mese ne mese, inípee ii wúkule, uu Yeesu tiki un Uléecaa meýəopi yom. Tisoiwúí nnéi ari lē yenu, pē ticuruu api kə Uléecaa meýəopi piyóme kápáá.

19

Yeesu ne Sasee kecáá nkó

¹ Yeesu uu Yeriko-i lompə uu uncee n tósu. ² Utisi unyine kapi ye n sée re Sasee un kuyu kpe-i we. U pee pilampooyóo uwéése le un kə umámá. ³ Uu náási uké uyē kapi ye n sée re Yeesu yē, amá úu fe. PISOI ye pee riwúí cápinelenle, uyē úu kə pee mecáa we. ⁴ Uu pee keyu-mē wuru uú ha kuléé kunyine kapi ye n sée re Sikoməo yopoi uké Yeesu yee kei n tíkinə yē. ⁵ Ke Yeesu uu kelə ke-i n tu, uu uinípee síka uu Sasee maa re: A mekekeke súime Sasee, li pise re ké neni kepýəo-i tonə. ⁶ Sasee uu mekekeke súiri uú ha kusáne u yósu ne mpóonare. ⁷ Ai pē nnéi pee lē n yé píri wai, api péé n tee re: Ukópekóo keyə ke usoi nkó uu nní lō. ⁸ Sasee un Upíima keyúrí nyenu uu re: A kutu ricə, Sáa né menémá rikéne am kuwélé píwekóo pa. Nen kə úye menípee n li am usiwóo yósu, né liute si hééle mēpehē mena. ⁹ Yeesu uu u maa re: Píyulale ye neni keyaa nké keyə nké-i lommele, áí

líka nnya, Sasee ricuruu ye kɔ Apiraham kepire ukó le. ¹⁰ Likumúnjé re Usoi Kepipi ye kale keké pɛpɛe m pɔlaalɛ tiyu lɔ.

Wura mɛwóɔpipi kɛnyárú
(*Matiyee 25:14-30*)

¹¹ PISOI pɛe Yeosu kutu rińcɔ ye pɛé musí re kuu nní ne Yerusalem tińcɔ nnya, Uléécáa ye lɛ tuimɛle uké iyóɔpi n le pin u nyáni. Lɛ nnya kuu kɛnyárú pi maa re: ¹² Kéyɔ kecire usoi unyine yee kuyu taa-taa kunyine-i ha re piké iyóɔpi u tí uké pɛe limɛmáá pɛɛmɛ. ¹³ Uké kelenɛ ní tɔsí, uu upikɛikó kɛfi pinyine séi uu nɔpá úye wura kɛwóó múise uu pi maa re: Ani siwóó nsí ne kpéense hái ne menéɛɛmɛ. ¹⁴ Amá ukuyu pISOI API uipuri yulu, API pitumɛ yukuse piké ukɛpire ritikipɔ piké re: Ari la re usoi nkó uké urýóɔpi. ¹⁵ API iyóɔpi u tini uu ukuyu pɛle. Uu pɛe pikeikó pɛ kuu pɛe siwóó m muleise séi re uké yé kuláa kpɛ kapi n yé. ¹⁶ Ufoí uú hapɔ uú maa re: Sáa, wura kɛwóó kaa né rimmúise kulaa ye wale wura siwóó kɛfi. ¹⁷ Uyóɔpi uu u maa re: Li nyamle, ukɛikó sɔne. Kaa nní likei síńsá pimulé ní céri ńsɔne nnya, né ayu kɛfi pɔ pa aa akɛcáa m pailɛ. ¹⁸ Ukeikó lírú uú hapɔ uu re: Sáa, wura kɛwóó kaa né rimmúise kulaa ye wale wura siwóó sinupú. ¹⁹ Uyóɔpi uú uyɛ maa re: Né pɔ ayu anupú pa aa akɛcáa m pailɛ. ²⁰ Ukeikó ucɔ uú hapɔ uu re: Sáa, upówura kɛwóó ye nké. Kɛnírípi-i kam ke paasi am pɛsu. ²¹ Ipówamɛ ye né wale, kam mɛpókó n nyu re áa ye nká usoi wa nnya. Lɛ káa n yekei kaa ye kpísi, lɛ káa n lukesi kaa ye kpasi. ²² Uyóɔpi uu u maa re: Pó ukɛikó kópe nkó, apónóɔ cire kamí ne ketahai pɔ pɛpirene. Pɔ nyu re ám ye usoi nká wa, te ne ye lɛ kám n yekei kpísile, am lɛ kám n lukesi kpasi. ²³ Yo nnya káa pɛe siwóó keyekei-i yekei? Né pɛe fe am menéɛɛmɛ mmé-i si yósu ne kuláa. ²⁴ Uu pɛe pɛpɛe kei ní we maa re: Ani wura kɛwóó kɛ yɔsí ani uyɛɛ mɛwóɔpipi kɛfi m má múise. ²⁵ API u maa re: Uyɛ ne mɛwóɔpipi kɛfi mále. ²⁶ Asei kam nó símisi, uyɛ m má kapi ye pípa rikpá, amá úye unsá m má, nkáripI kuu m má kapi u yósunɛ. ²⁷ Amá pinélaarɔ pɛe ápi ne iyóɔpi né n la pɔ nkó ye mmú: Ani ne nté pi kam ani kɛnyu-i pi kóni.

Yeesu ye Yerusalem kuyu loni
(*Matiyee 21:1-11; Mariki 11:1-11; Yohani 12:12-19*)

²⁸ Ke Yeosu uu lɛ pisímé ní masí, uu risoiwuí kekpeɛ wai un Yerusalem simpɔ. ²⁹ Kumúnjé kpe-i kuu Petifasee ne Petanii ayu kuwélé-mɛ tikúú tɛ kapi ye n sée re Olifiyee rikúú keyúrí ní we, uu upipiretiki pité tum ³⁰ un pi tee re: Ani kuyupi kpeɛ nní keróyu ní wɛpɔ kémɛɛ ha. Nɔn kei n tuiɔ, nó keminaapipi kɛnyine lɛɛpɔ ken toraalɛ. UsOI úka úu ke tonelɛ. Ani ke fénnɛ aní ne né ke weri. ³¹ Uye un nó m pise re yo nnya kani ke fénnɛ, ani liute maa re Upíima yee ke la.

³² Pitumɛ API sí API ha lɛɛpɔ yarɛ lɛ ke Yeosu uu pi n símisi. ³³ Kumúnjé kpe-i kapi keminaapipi n fénnɛ, kɛpite API pi maa re: Yo nnya kani keminaapipi kɛ toriyɛ? ³⁴ API rinóɔ yósu re: Upíima yee ke la. ³⁵ API keminaapipi kɛ ne sí, API kekɛcáa piilú laai API Yeosu kekɛcáa tónse. ³⁶ Kapi kéyu-mɛ n sí, pISOI API piilú ncée kɛcáa n tánɛntɛ. ³⁷ Kapi Yerusalem n nyahaipɔ pin ncée mmɛɛ Olifiyee rikúú ní cépilɛ tikilɛ pipiretiki kulúí pɛe u n tíkile, API Uléécáa mɛyɔɔpi n yom lin cálɛ, mɛwaisaɲa mɛ nnéi kapi n yénti nnya. ³⁸ Pi pɛe máikɛɛ re: Uléécáa uké Uyóɔpi uyɛɛ ne Upíima rinyiri n sónti rikpá. Nkínɲine nké keyómɛcaa-pɔ n we, Uléécáa rinyiri tiké kei-pɔ n taálɛ.

³⁹ Pifarisi pinyine pɛe risoiwuí tɛ-i ní we API Yeosu maa re: A pipópiretiki rinóɔ he re piké riséé. ⁴⁰ Yeosu uu rinóɔ pi yósu re nɔpá pin tinséé, apare yé ricáái.

Yeesu ye Yerusalem nnya tɛni

⁴¹ Ke Yeesu uu Yerusalem kuyu n nyahaipɔ, uu ku yenu, uu kpɛ nnya tɛni
⁴² un tee re: Yerusalem, pɔn pɛɛ nɛni keyaa nkɛ n ceri lɛlɛɛ yɛ nɛ nkɪnɪnɪɛ pɔ n
kam! Amá li nkpɛni pɛkaalenlɛ, áa yɛ fe pɔkɛ li yɛ. ⁴³ Siyáa sɛ-i ke pipóláarɔ api
itɔpilū kecire nɛ kekáipi pɔ n wainɛ ye sɔntilɛ, api awélé nnéi pɔ n cɔɪlɛ. ⁴⁴ Pi
yɛ nó nɛ pipókó nnéi ná kpátá-kpátá, ápi ripóparɛ ríka pɔ yáne tikɛ ricɔ kecáa
n tɔsilɛ. Káa kumúnjɛ kpɛ-i ke Uléécáa uu picomɛ pɔ n ka n ceri nnya kai lɛ pɔ
wainɛ.

*Yeesu ye Uléécáa keyɔ-i pikpéense lakase
(Matiyee 21:12-17; Mariki 11:15-19; Yohani 2:13-22)*

⁴⁵ Yeesu uu Uléécáa keyɔ loni uu pikpéense pilákase kápáá ⁴⁶ un pi tee re:
Li wɔlaalɛ tɛ: Pi yɛ kenéyɔ sée rɛ keyómeyáhaayɔ.
Amá nó nɛ ke ripólósɛle piyaaluke kuhore!

⁴⁷ Mpá keyáa kéye ke Yeesu uu ye Uléécáa keyɔ-i n céési. Pɛpɛɛ ye Uléécáa
inyóɔnɛ n wa piwééɛ nɛ isé picélaa nɛ kuyu písoi kecire ápi n wéési pikɛ Yeesu
kpu. ⁴⁸ Amá ápi ceri lɛ kapi yɛ n wa likɛ nɛ lɛ, likumúnjɛ rɛ kuyu nnéi ye pɛɛ kutu
u cɔlenlɛ nɔnɛ.

20

*Yei ke Yeesu nnaɲɛ nn léeri?
(Matiyee 21:23-27; Mariki 11:27-33)*

¹ Ke Yeesu uu keyáa kenyinɛ Uléécáa keyɔ-i n céési un Nsímé Kecire símisi,
pɛpɛɛ ye Uléécáa inyóɔnɛ n wa piwééɛ nɛ isé picélaa nɛ kuyu piwééɛ ápi
kpáfúpɔ ² ápi u pise rɛ: A ró símisi, nnaɲɛ n-ye kaá nɛ nní wai? Wóo ncée pɔ he
rɛ a lɛ wa? ³ Yeesu uu pɛɛ pi pɛɛ rɛ: Nɛ la ké nɛ nó pise. Ani né símisi: ⁴ Nɛ la
ké nó pise rɛ Uléécáa nɛ písoi pɛɛ Yohani tumme rɛ ukɛ písoi míni wolɛ? ⁵ Ápi
pimɛɔpɛcire n kenɛnɛ rɛ: Tɔn nkpɛni m maa rɛ Uléécáa yɛɛ u tumme, u yɛ ró
pise rɛ: Kai pɛɛ iye wa kári nɛ Yohani nsímé nɲurei? ⁶ Amá tɔn kɔ m maa rɛ:
Písoi pɛɛ u tumme, kuyu nnéi pikɔ ye aparɛ ró tóókɛnɛ ápi ró kóni, likumúnjɛ rɛ
pi nɛ kɛfa tenɛlɛ rɛ Yohani ye antepu lɛ. ⁷ Ápi pɛɛ rinóɔ u yósu rɛ: Ari nyu uyɛɛ
píniwolɛ u n tumme. ⁸ Yeesu uu rinóɔ pi pɛɛ rɛ: Né ám nó símisinɛ nnaɲɛ mmɛ
kam nɛ lɛ n wai.

*Pikeikó pɛɛ rikpákárá m má kenýárū
(Matiyee 21:33-46; Mariki 12:1-12)*

⁹ Yeesu uu lɛ memáá kenýárū nkɛ písoi maa rɛ: Utisi unyinɛ yɛɛ we, uu aléé
nyɛ kapi ye n sée rɛ fiinyi kecarɛ tamesi uu pikeikó wéesi rɛ pikɛ kekecáá m paílɛ,
uu pɛɛ ncée taa-taa sí ukɛ ha nánaiɔ. ¹⁰ Kai aléépipi nyɛ kutúū n tu, uu ukeikó
unyinɛ pɛpɛɛ aléé nyɛ kecarɛ kecáá m paílɛ kɛmɛɛ tum tɛ ukɛ ha aléépipi anyinɛ
u yóɔmɛ. Amá ápi u kaii ápi menípe nɲanɛ u lakase. ¹¹ Ucarɛte uu kɔ ukeikó féé
tumpɔ, amá pɛpɛɛ aléé nyɛ kecáá m paílɛ ápi kɔ uyɛ ticurru kaii ápi u lámisi ápi
menípe nɲanɛ u lakase. ¹² Uu kɔ ukeikó táánū pitumɛ kpá, ápi uyɛ pɔ itói wai
ápi lákase. ¹³ Ucarɛte uu pɛɛ rɛ: Iye kam nkpɛni wainɛ? Né unɛnɲámɛ lala tū. In
n la, pi yɛ u wuri. ¹⁴ Amá ke pɛpɛɛ aléé nyɛ kecáá m paílɛ ápi u n yɛ, ápi símaane
rɛ: Nkó yɛɛ yɛ masí usáa ikulanlū nnéi n te. Ani kam tɔkɛ u kpu ári pɛɛ ikulanlū
iyɛ n té. ¹⁵ Ápi kecarɛ kɛ ilúkɛ u leseɔ, ápi u kopu.

Iye ke ucarɛte uu wainɛ? ¹⁶ U sɔntilɛ ukɛ pi kɔ, uu písoi féé kecarɛ múíɛ. Ke
písoi ápi anóɔ nyɛ n kɔ, ápi rɛ: Asei kecáá, ái lɛ wainɛ. ¹⁷ Amá Yeesu uu pi nyáni
uu rɛ: In lɛɛ ni, lɛ kapi nní Nléécaasimé ritelɛ kɛmɛɛ n wói aseɛ rɛ iye? Ái pi wói
rɛ:

Tiparɛ ke pimómɛ ápi n fóm
tɛɛ panse ricíɛ-cirɛ

tee kenui-i ní wee?

¹⁸ Lin úye n fóm un tipare tē tinkpau, u yé selesi. Lin úye n fóm tin ukecáa n loó, ti yé u nã.

Lampoo kapi ye Ram uyōapi pīima n hēele
(Matiyee 22:15-22; Mariki 12:13-17)

¹⁹ Pēpēe ye Uléecaa inyōonse n wa piwéese ne isé picélaa api kumúnjé kpe-i n wéési piké Yeesu tí, amá pin pēe kuyu pikó wuru. Pi ceri re pē ke Yeesu kenýárū aké ne mánē. ²⁰ Api pēe Yeesu pimúnjāa loni. Api lē nnya pīsoi pinyine ukemee tumpō, apí n wai yare pīsoi pēe aseí n wéési. Li pēe lē wailē piké ne n fe piké u n tí piké uyōapi yee rnanje m má uké ne u n túhaane anipe-i u n wa nnya. ²¹ Api pēe u pise re: Sáa, tō yē te lē kaa n símisi pōn céesi ye aseí le, áa nkpáni usoi úka kewuu túúni. Pō ye Uléecaa ncee pīsoi céesile ne aseí. ²² Lē nnya, a ró símisi in te irósé ye ncée he re piké Sesaa lampoo hēele néē ápi kapē hēéle? ²³ Amá Yeesu uu pimēsōhō ceru, uu pi maa re: ²⁴ Ani kewóó kenýine né nyíse nké. Uye ríyu ne úye rinyiri tee kekecáa we? Api rinóó yósu re Sesaa lo. ²⁵ Yeesu uu pēe pi maa re: In lē, ani Sesaa likó Sesaa pa, ani Uléecaa likó Uléecaa pa. ²⁶ Api fe piké u tí, mmē kuu nní kuyu pikó keyu-i n símisi nnya. Amá umeyóó mē ame nnóó pi yipu api séé.

Pisatusee ne nkpō kémee meýise nsímé
(Matiyee 22:23-33; Mariki 12:18-27)

²⁷ Pisatusee pinyine api Yeesu kémee hapō. Pēpēe múlīē te pikpōkpō ápi nkpō-i yisine. ²⁸ Api nní Yeesu pise re: Sáa, lē ke Moisi uu isé ní wói ye nní: Uye umaa un n kpu uu unósi tíye úu ne kewá, uuwā yee yé unósi uyē kukúmannōsi kpísi uu umáa mpuri wai. ²⁹ Amá pimárecō piseei pinyine pēe péé we. Ufoí uu unósi kpísi, uu kpi úu ne kewá. ³⁰ Ulírū uu ukúmannōsi kpísi, ³¹ utáánū pōó kō pikpíkē u kpá, uyē uu kō kpi. Pikesēei kē api lē kukúmannōsi u kpíkēsi api kpíni úka úu kō péé ne kewá u mari. ³² Unósi pōó kō metórō kpi. ³³ Keyáa kē ke pikpōkpō api nkpō kémee n yisine, pītisi pē kesēei kecōpe úye yee yé ha uula? Liriyíki re pinnéi pēe kunósi u kpíkēsi! ³⁴ Yeesu uu rinóó pi yósu re: Ketē nté pītisi ye pinósi kpíkēsile, pinósi pōon kō pila sōonkēe. ³⁵ Amá pītisi ne pinósi pēe ne n sá re piké pikpōkpō kémee yisi piké ha ketē fale-i n we ápi pinósi kpíkēsine, ápi kō pila sōonkēene. ³⁶ Api píkai kpine, piléecaatumē kapí ne menyíne we. Pi Uléecaa sipipi le, liriyíki re pi kpule api kō nkpō kémee yisi. ³⁷ Moisi ye pēe pikpōkpō meýise nkpō kémee nkó písímé masile uritelé te-i kuu kuhíhíi kpe n torē nsímé ní símisi. U péé maa re: Upíima ye Apiraham Uleecaa ne Isaaki Uleecaa ne Yakupu Uleecaa le. ³⁸ Yeesu uu kpá re: Uléecaa úu pikpōkpō Uleecaa, amá u pinyánnyá Uleecaa le. Liriyíki re uyē nnya ke pinnéi api nyáni. ³⁹ Isé picélaa pinyine api rinóó yósu apí maa re: Sáa, pō símisile lin nyaní. ⁴⁰ Lē memáá, ápi ríka ncō pipise u peenu.

Uyē ke Uléecaa uu n wéé ne Tafiti kecáa nsímé
(Matiyee 22:41-46; Mariki 12:35-37)

⁴¹ Yeesu uu pi maa re íye ke usoi uu yé fe uú maa re uyē ke Uléecaa uu n wéé ye Tafiti kepipi le. ⁴² Likumúnjé re Tafiti ye siyóme ritelé-i rihaa re: Upíima ye Unépiima maa re:

A kunéluke-luke-mē keyukótone-i tone

⁴³ hái ne kumúnjé kpe-i kam yé pipóláarō kepónyále-i n cō.

⁴⁴ Tafiti yèè u sée re Upíima. Iye ke uyē cire uu yé kō pēe Tafiti Kepipi?

Yeesu ye re pīsoi piké pimēcīre ne isé picélaa tí
(Matiyee 23:1-36; Mariki 12:38-40)

⁴⁵ Ke risoiwuí nnéi ari kutu n cólë, Yeesu uu upipiretiki maa re: ⁴⁶ Ani isé picélaa ne nómenécíre tí. Piké ne atúkanka caa-caa n kəonii ne písoi piké ayáa kémee pi n yáhaankee yee ripóó pi we. Ayómeyáhaalee sitone foí ne keluke kémee sitone foí kapí la. ⁴⁷ Pi ye lë ke pikúmannəsi api m má nnéi yóóile api ye pee keyóme yáasi mecáa yare pi písoi sone le. Uléecaa yé ne pi túhaane uu íwe pi wai ái kumúnjé má.

21

Ukúmannəsi ihēē
(*Mariki 12:41-44*)

¹ Yeesu uu inípee síka, uú yénu pin kei kapi ye ihēē Uléecaa keyə-i n wa piihēē sariipə. ² Uu kə ukúmannəsi wəkóó unyine yenu un sítanká sité sápolē. ³ Uu pee maa re: Asei kam nó símisi, unósi nkó ye hele ai písoi picə mpí tósu. ⁴ Likumúnjé re lë kápi ne líka n wai ke mpí nnéi api kei risápə, amá ulikó keciré, lë kuu m má nnéi uké ne iluke n lə ke uyē uu waiə.

Yeesu re Uléecaa keyə yé fori
(*Matiyee 24:1-2; Mariki 13:1-2*)

⁵ Písoi pinyine api Uléecaa keyə nsímé n símisi pin tee re ke nyamle hái, ne keapare keciré ne ilū kapi Uléecaa n hekesi. Amá Yeesu uu maa re: ⁶ Siyáa ye sóntile ke apare nyee nní n tósiinelē tika ári m mēsunine. Lē kani nní n nyáni ye sóntile liké fori téké-téké.

Lēē n nyise re ketē ye ketene tu
(*Matiyee 24:3-14; Mariki 13:3-13*)

⁷ Api pee u píse re: Sáa, píyei ke lē nnéi aí ha sónti? Yo yee yé kumúnjé kpe-i ke lē nnéi aí ha n sónti ró nyise? ⁸ Yeesu uu rinóó yósu re: Ani nómenécíre tí rísoné, áni kape tíye unyine uké kuyúí nó tā. Likumúnjé re písoi meyá yé sónaame ne rinényiri pin tee re: “Néē uyē ke Uléecaa uu n wée”. Likumúnjé ye kə nyahaimēle, amá áni kape pi ritiki. ⁹ Nən píyei atəpi ne pitele nné n kō, nósinéwuu ási kape tə. Li píse re lē nnéi líké kam kelené, amá ketē ketə áke kahané n tu. ¹⁰ Uu pee lē məmáá kpá re: Nsoipuri nnyine yé yisi nn nsoipuri ncə ne təpu, keyóəpitē ake keyóəpitē kecə ne təpu. ¹¹ Ketē yé yénjesi ái nyamí, itóí yee n tēni ne nkú nn silō silō leeri, məwai məwai mee iwame n we yé kə wapisi, ne linyise-nyise lee keyómecaa-pə n léeri yé kə wapisi. ¹² Amá líké kelené lē n wa, pi yé nó cópii api íwe nó wai piyómeyáhaa nnya, api ayómeyáhaalee-i ne piyóəpi ne kuyu piwéése kémee ne nó túhaane api né nnya kukpaniilee nó wai. ¹³ Lēē yé kepole nó he nəké ne anéseéra n lese. ¹⁴ Lē nnya, ani m múlē rísoné. Ani kape mmē kani yé mí male nəké ne nsímé kémee n le kecáa m músu. ¹⁵ Né rinécúruu anó nyē kai m píse re nəké male ne məwéesesəhə nó he, ai tíyese nóunélaarə úka úu yé fe uké nónnékó rikóse. ¹⁶ Nópinesáa ne nópínēni ne nópínéwá ne nópínémáa ne nópínémáreə ne nópínésáne yé nópínélaarə anipe-i nó wa api nómenéyá kóni. ¹⁷ Tinényiri nnya, mpa úye ye nóinépurí yulune. ¹⁸ Amá mpa nónnényúpi nse nín pəlune. ¹⁹ Ani n nómóópúlē, lēē yé tíyese aní ne nónnéfáa ləlu.

Iwe píima mekame
(*Matiyee 24:15-21; Mariki 13:14-19*)

²⁰ Nən ha píyei n yē atəpilee an Yerusaleem kekáipi wailē, ani ceri re uməfore ye nnyáá wale. ²¹ Pee uyē-i, pepee Yutee-i n we yé ha wúrumpə, api akúú-mē taá, pepee Yerusaleem kuyu kecəpe n we, api ketaa sí, pepee sicare-mē n we ápi fene piké kuyu-mē kuime. ²² Likumúnjé re siyáa sē kémee ke Uléecaa uu sisoipipi məwai kópe si cēine. Sikeméé ke lē nnéi lee átelé-i n wólaalē ai waine. ²³ Iwe ke

pifani ne pimáreni apí ha siyáa se-i topori. Mpóocaaí píima ye ha kuyu kpɛ-i wene, Uléécáa yé kuyu kpɛ pikó ukuwáí nyíse. ²⁴ Pi yé ne atéhe caacaa pi kó, api sité nnéí kémee ilási pi cópii, piyómeyáhaaciré api Yerusalem cɔpisi háí ne siyáa sɛ ketɔ-pɔ.

Usoi Kepipi mekame

(Matiyee 24:29-31; Mariki 13:24-27)

²⁵ Li yé itunje ne iwáre ne awárepi-i linyine nyíse. Mpóocaaí yé ketɛ kecáá písoi nnéí ló, mínimaa iwáa píima ii nfasimé pi tani. ²⁶ Písoi yé ne iwame kpí pin lelee ketɛ kecáá n sónti nfasimé wai, likumúnjé re li yé keyómecaa-pɔ linaɲe-naɲe lémesi. ²⁷ Pi yé pee Usoi Kepipi yɛ ken kuhope kecáá weme ne kennanje ne kemeyɔpi. ²⁸ Mɛwai mɛ men ha piwai n koraanene, ani kecíre nyere ani áyu síka, likumúnjé re nókenɛɲméhɛreɛ ye lɛ tule.

Kúfikiyee kecáá icélaa

(Matiyee 24:32-35; Mariki 13:28-31)

²⁹ Yeesu uu lɛ memáá kɛnyárū nké pi wai re: Ani kúfikiyee nkú ne aléécɔ nnéí ripaí. ³⁰ Nɔn píyei n yɛ apéi fale an n toraalɛ, nɔ ye nórinécúruu cerile re kupii ye nyahaille. ³¹ Lɛ cire ye ni, nɔn ha píyei n yɛ mɛwai mɛ men n wapisi, ani ceri re Uléécáa iyɔpi ye nyahaille. ³² Asei kam símisi: Písoi kunai nkú áku tósune kelene nní nnéí liké ne ní kam. ³³ Ketɛ ne keyóme yé tásí, amá anénóó áa metóhé má.

Li pise re mpá úye uké n nyáni

³⁴ Ani nómenécíre tí, áni kape tíyese nónnéfasimé nké meyansei anyá ne pítaniré-mɛ pele. Ani kape kɔ meyansei ketɛ kecáá likó nfasimé n wai. Insá lɛ, ketúhaaneyaa yé nó rikaikai ³⁵ yare ripine. Likumúnjé re ketɛ nté písoi nnéí ke keyáa kɛ áke leerine. ³⁶ Ani kape lɔpile, ani ye mpá píyei Uléécáa we nóké ne rínanje n yé, aní ne lɛ nnéí lee n wapisine kémee ɲméhɛreɛ ani kɔ ha ne Usoi Kepipi keyu-i nyere.

³⁷ Ketúnjé ke Yeesu uu ye pee Uléécáa keyɔ-i céesi, amá lin kesine n wa, uú ha kekúúpi kapi ye n sée re Olifiyee rikúú kecáá n we. ³⁸ Kuyu pikó nnéí api ye mmarɛ marɛ Uléécáa keyɔ-i weri piké kutu u ricɔ.

22

Pisui fi piwéése ye kómɛine re piké Yeesu tí

(Matiyee 26:1-5; Mariki 14:1-2; Yohani 11:45-53)

¹ Ke anyá nyɛ-i kapi ye akpónó nyee áa pite m má n li aa n nyahaimɛ, ² pepee ye Uléécáa inyóonse n wa piwéése ne isé picélaa api ncée n wéési kapi yé ne Yeesu ní kpu, amá pin pee kuyu pikó wuru.

Yutasi ye wéésile piké Yeesu tí

(Matiyee 26:14-16; Mariki 14:10-11)

³ Setani uu Yutasi kapi ye n sée re Isikariyɔti loni. U pee pipiretiki kefi ne pité pɛ use le. ⁴ Yutasi ne pepee ye Uléécáa inyóonse n wa piwéése ne kuyómeyáhaalee piméré piwéése api lɛ kuu yé Yeesu n tí uké pianipe-i n wa kecáá kómɛine. ⁵ Ai pi larisi rísonɛ api rinóó yekei re pi yé siwóó u hééle. ⁶ Yutasi uu ɲmurei uu icée sɔne n wéési uké ne Yeesu pi rimúise risoiwuí ári kape n nyu.

Yeesu ye tíyese api nkɔ meló anyá iluke wai

(Matiyee 26:17-25; Mariki 14:12-21; Yohani 13:21-30)

⁷ Keyáa kɛ kapi ye akpónó nyee áa pite m má n li, keyáa kɛ kapi ye kɔ nkɔ meló anyá isan n kó áke tulu. ⁸ Yeesu uu pee Piyee ne Yohani tum uu re: Ani

ha nkpɔ meló anyá iluke ró wa táké li. ⁹ Api u pise re: Yei kaá la táké ha liiluke wa? ¹⁰ Uu rinó pi yósu re: Ani kutu ricɔ: Nɔn ha píyei kuyu n lomɔne, utisi unyine yee kecórípi ne míni n topori yé ne nó risáne. Ani u ritiki hái ne kényo ke-i kuú ha n lonine. ¹¹ Ani úyote maa re: Urósáa ye pó pise re yei ye kulee kpe-i ke u ne upipiretiki api nkpɔ meló anyá iluke n lené? ¹² U yé kényo kecáa kulee maa kunyine kapi n nyóonse nó nyíse. Kei kani yé anyá iluke wa. ¹³ Api símpɔ api nɔpá yo leepɔ yare ke Yeesu uú pee pi m ma, api nkpɔ meló anyá iluke wai.

Yeesu nkpɔ ne umeyise piléise inyeki

(Matiyee 26:26-30; Mariki 14:22-26; Kɔrenti Foí 11:23-25)

¹⁴ Ke itunje ii n tu, Yeesu ne upitume apí tone re piké li. ¹⁵ Uu pi maa re: Li pee meyánsei ripóo né wa re táké kesé nkpɔ meló anyá iluke nnyí li ké kelene íwe li! ¹⁶ Asei kam nó símisi re ám piluke i kpáne hái ne kumúnjé kpe-i ke Uléécaá uu yé uiyɔpi kémee ró i n wa ari pee iasei nnéi kóm. ¹⁷ Uu pee keporipi ne píta kpísi uu Uléécaá pɔnese uu re ani yási ani hɔne. ¹⁸ Asei kam nó símisi re ám píkaí aléepipi pita mpí piníré kpáne hái ne keyáa ké kam yé Uléécaá iyɔpi kémee pi ní ntí. ¹⁹ Uu kukpónó kpísi, kuu Uléécaá m pɔnese memáá, uu ku kpákári uu pi ku pa uu re: Inépinje ye nnyí kam nó nnya m pálē. Ani ye lē wa aní ne kenécáa léise. ²⁰ Iluke meluke-maá, uu kɔ kétaporipi pi pa uu re: Menénye ye mmé, ménye mee nó nnya n kɔonu Uléécaá uú ne nó séi re nó ne uyē ani kóméine. ²¹ Amá ani ripaí, uyee né n yáine ye nté wele, tó ne uyē tɔn kesé le. ²² Mesei ye me re Usoi Kepipi ye tósule yare kai kekecáa n wólaamelē. Amá usoi nkó yee yé Usoi Kepipi n yáá, íwe ke liute uu topori. ²³ Api pee pimecɔpecire pipíséine koru re pikecɔpe úye yee yé mewai mē wa.

Wóo Uléécaá iyɔpi kémee uwéese?

²⁴ Pipiretiki api íkenene kápáa re piké yé te pikecɔpe úye yee yé uwéese. ²⁵ Yeesu uu pi maa re: Sitē piyɔpi ye sikecáa túnle, pepere sikecáa iyɔpi n le yè tíyele api pi n sélei re “lisone piwai.” ²⁶ Amá ai kape lē nókenémé n we. Nókenécɔpe úyukóo kai pise re uké usínsá. Li pise re úyukóo uké n we yare ukeikó. ²⁷ Ukeikó yee iluke n wai ne uyē kuu iluke n wai kecɔpe úye yee úyukóo? Ai uyē kuu i n waii? Too, né ne nókenécɔpe we yare ukeikó uyee iluke n wai. ²⁸ Nɔ né ritikile ne ase, nɔn kahari tó ne nnó tɔn ne itunje iye-i kai né mí peikee kémee we. ²⁹ Lē nnya kam Uléécaá iyɔpi nó pane yare ke Unésáa uu né i m pa mecɔ. ³⁰ Tó ne nnó yé inéyɔpi-i kesé tone ari le ari kɔ níru, ani sinéyɔpitone-i tone ani Isirayeli amare kefí ne até nyē túhaane.

Yeesu ye símisi re Piyee yé kési re úu u nyu

(Matiyee 26:31-35; Mariki 14:27-31; Yohani 13:36-38)

³¹ Simɔ, Simɔ, a kutu ricɔ, Setani ye ncée we re uké pó pánai yare kapi ye asírē m pánai api acólé lése. ³² Amá ne ne Uléécaá pó tē te ai kape wa re mpófatené ye ne pó kpu. Amá pɔn píyei kenémee m peeme, a pipómárecɔ itisi rikpáse. ³³ Piyee uu u maa re: Upíima, ne ηmurei re nɔpá in kukpaniilee ye ku ké pó ritiki, née nɔpá nkpɔ ye mu táké kesé kpu. ³⁴ Yeesu uu re: Piyee, ne pó maa re icá iké kelene n kooi, pó mepehē metaani kesi re áa né nyu.

Siwóo ne kulóo ne ritɔpitéhe pimulé nstímé

³⁵ Yeesu uu pee pi maa re: Kam nó n tū, áni kewóo ne kulóo ne anéeri rimmúlú, linyine ye nó ripárilé? Api re: Líka ai tó riparí. ³⁶ Uu pee pi maa re: Amá úye un nkpéni kewóo m má, li pise re uké ke rimúlú, úye un kɔ kulóo m má, li pise re uké ku kpísi. Uye unsá kɔ titɔpitéhe m má, li pise re uké uilū yáá uú ne rise lɔlu. ³⁷ Likumúnjé re rinó tē kai kenécáa rítelē-i n wólaalē te: Pi piwaikópekóo kecɔpe

u yekei ye wale. Lelɛɛ kenécáá n wólaamelɛ ye tule. ³⁸ Pipiretiki api u maa re: Upiima, atɔpitɛhe atɛ ye nnyé. Uu rinó pi yósu re: Li wale.

Yeesu ye Olifiyee rikúú kecáá keyóme yáasi
(*Matiyee 26:36-46; Mariki 14:32-42*)

³⁹ Yeesu uu yisi uu Olifiyee rikúú kecáá sí yare kuu ye pɛɛ kei n sónɛ mɛɔ. Upipiretiki api u tiki. ⁴⁰ Kapi kelɔ kɛ n tuipɔ, uu pi maa re: Ani ye keyóme yáasi áni kape ne pipeikɛɛ kɛmɛɛ n loó nnya. ⁴¹ Uu lɛ memáá ne ketaa pi wai, tinã tee pikɛɔɔɛ n we ye tu yare kunípe ripare mɛfome kumúnjé, uú ha wula uu keyóme yáasi re: ⁴² Sáa, in te pɔ nɔmurei, a tíyɛɛ ntóosi keporipi nké keké ne ketaa né wa. Mpa ne lɛ, áni kape menéla mɛɛ yé wa, amá liké mɛpókó. ⁴³ Uléécáatumɛ uu pɛɛ keyómɛɔaa-pɔ kpáfúme re uké itisi u he. ⁴⁴ Mpóɔcaai píima nn Yeesu tini, uú ne piyómeyáhaa kéyu m mahanlɛ, urikaha ari póló yare ménye, tin ɔlɔi.

⁴⁵ Kuu piyómeyáhaa mí masí, uu upipiretiki-mɛ pɛɛ uu pi lɛɛpɔ pin lɔni ne mpóɔcaai. ⁴⁶ Uu pi maa re: Yo nnya kani lɔni? Ani yisi ani keyóme yáasi áni kape wa re nɔ pipeikɛɛ-i lóipɔ.

Yeesu metinɛ
(*Matiyee 26:47-56; Mariki 14:43-50; Yohani 18:3-11*)

⁴⁷ Un kei lɛ símisi risoiwuí ari tuipɔ, upipiretiki kefi ne pitɛ pɛ use kapi ye n sée re Yutasi un pikɛyu we. Uú ne Yeesu kɔ uu u pira. ⁴⁸ Amá Yeesu uu u maa re: Pó Usói Kɛpipi ripira áa ne piláarɔ anipe-i ke wai, néɛ yo? ⁴⁹ Kɛ Yeesu pisencɔ api n yé lelɛɛ n wainɛ, api u pise re: Upiima, tɔké atɛhe kpísii? ⁵⁰ Piusɛ uu Uléécáa usina ukéikó kutu lukɛ-lukɛ semí. ⁵¹ Amá Yeesu uu re: Ani kape lɛ tikpá, li wale. Uu usói uyɛ kutu ca uu u pɔise. ⁵² Yeesu uu lɛ memáá pɛpɛɛ ye Uléécáa inyóɔnɛ n wa piwéɛɛ ne piméré uwéɛɛ ne kuyu piwéɛɛ pɛɛ pitíne u n hápɔ maa re: Li pise re nɔké pitíne né kam nɔn atɛhe ne apúnípi muleilɛ yare usói kpááree? ⁵³ Siyáa nnéi ke tó ne nnó ari ye kesé Uléécáa keyɔ-i n we, áni kei ncée wéɛsi nɔké ne né tɛ. Amá itunɛ nnyí ye nɔ ne kunmaha uyɔɔpi ikó lɛ.

Piyɛɛ ye kesi re úu Yeesu nyu
(*Matiyee 26:57-58, 69-75; Mariki 14:53-54, 66-72; Yohani 18:12-18, 25-27*)

⁵⁴ Api Yeesu tini api ne Uléécáa usina keyɔ sí, Piyɛɛ un ketaa-pɔ pi tikilɛ. ⁵⁵ Api kéyɔɔɔɛ nna wénesi apí tone, Piyɛɛ uu pɛpɛɛ nna n wéni kɛɔɔɔɛ tone. ⁵⁶ Unósi keikó unyine uu u yenu un nna kekúrí tɛ, uu u nyáni tímmí uu re: Usói nkó ricuruu ye pɛɛ Yeesu tikilenlɛ. ⁵⁷ Piyɛɛ uu késu, uu unósi uyɛ maa re: Am u nyu, unósi. ⁵⁸ Kai rinkpáɛ, unyine ucɔ uu u yenu uu re: Pɔ písoi pɛ use lɛ! Amá Piyɛɛ uu rinó yósu re: Am pikɛɔɔɛ we. ⁵⁹ Liké ne mɛɛɛ pipépe rinkpá, unyine ucɔ uu kɔ n-yupape ne pimáa kpá re: Asei kecáá, usói nkó ye pɛɛ u tikilenlɛ, likumúnjé re u Kalilee ukó lɛ. ⁶⁰ Amá Piyɛɛ uu rinó yósu re: Am nyu lɛ kaa n la póké male. Kumúnjé kpe-i kuu nní n símisi, icá ii kooi. ⁶¹ Upiima uu pɛɛ nɔmɛlú uu Piyɛɛ weríi. Piyɛɛ uu léise re Upiima ye u maa re: Icá iké kelenɛ n kooi, pó kesi metaani re áa né nyu. ⁶² Kei ke Piyɛɛ uu léepɔ uú ne mpóɔcaai tɛni.

Pi Yeesu lámisi api u kaii
(*Matiyee 26:67-68; Mariki 14:65*)

⁶³ Písoi pɛɛ pɛɛ Yeesu m mɛ́ api kecáá u nyáni api u kaii. ⁶⁴ Api kéyu u pi, api u maa re: Wóo pó kái, a nɔmɔinu. ⁶⁵ Api kɔ alɛ u kpá meyá.

Pi ne Yeesu ketúhaane píima-i ha
(*Matiyee 26:59-66; Mariki 14:55-64; Yohani 18:19-24*)

⁶⁶ Kai n weesi, Pisuífi piwéɛɛ ne pɛpɛɛ ye Uléécáa inyóɔnɛ n wa piwéɛɛ ne isé picélaa api cápine. Api ne Yeesu pikétúhaane píima-i sí. ⁶⁷ Api u pise re: Pó

uyē ke Uléécaā uu n wéε? A ró símisi. Uu rinóó yósu re: Nēn nó m maa re lee ni, áni ηmuréine. ⁶⁸ Nēn kō nnyine nó m pise, áni rinóó né yósunε. ⁶⁹ Amá kaí ne nkpéni rimpá, nó Usói Kεpipi yē ken Uléécaā, rínanηe nnéi ute kuluke-luke-mē kényukótonε-i tū. ⁷⁰ Pinnéi api pεε re: Lē nnya, pō Uléécaā Kεpipi lee? Uu rinóó yósu re: Lē kani nní ma, ne Uléécaā Kεpipi le. ⁷¹ Api pεε re: Píseérakóó piye picó kari nkpéni wéési? Tiróóúruu ye uanóolempi konle!

23

Pi ne Yeesu Pilati kémεε ha

(*Matiyee 27:1-2, 11-14; Mariki 15:1-5; Yohani 18:28-38*)

¹ Písoi nnéi pεε n cápinelē api yisi apí ne Yeesu Pilati kémεε sí. ² Api kei ne nsímé u wáaná pin tee re: Tō usói nkó lεεpōle un kuróyu pikó tálisi re piké ncée kópe ritiki. U pi símaankεε re ápi kapε lampoo Rōm uyóopi Sesaa héεε, un kō tee re uyē ke Uléécaā uu wéε, uyóopi. ³ Pilati uu u pise re: Póó Pisuífi uyóopii? Yeesu uu rinóó u yósu re: Mmē kaa nní ma. ⁴ Pilati uu pεε pεpεε ye Uléécaā inyóonse n wa piwéése ne risoiwuí maa re: Am ncaai ríka nyáni mee yé usói nkó akpanii n tā. ⁵ Amá api pimáikεε n kpálē ne rínanηe re: Usói nkó ye kuyu pikó piháikuse tálaankεε, Kalílee-pō kuu kóri uu Yutee ketē nnéi cōpu uú ne nté tuii.

Pi ne Yeesu Erooti kémεε ha

⁶ Ke Pilati uu anóó nyē n kō, uu pise re: Usói nkó ye Kalílee ukó lee? ⁷ Kuu n céri re Erooti yeε Kalílee ketē-pō Yeesu uyóopi, uu Yeesu u pááipō, liriýíkí re Erooti ricuruu ye siyáa sē kumúnjé-i Yerusalem-i wele. ⁸ Ke Erooti uu Yeesu n yé, ai u larisi, liriýíkí re u pεε mekεε-me Yeesu nné kómεile lin tipóó u we re uké u yē. U pεε tálē te Yeesu yé uinipεε-i mēwaisanηa mēnyine wa. ⁹ Uu u písεise ai nánai, amá Yeesu úu rinóó ríka u yósi. ¹⁰ Pεpεε ye Uléécaā inyóonse n wa piwéése ne isé picélaa pin kei we pin ne Yeesu isímé piwaanai kényu mahani. ¹¹ Erooti ne upisóóca api kecáá u nyáni api u n sényi yare kesói kpárápi. Api ketúkanka kecire u tani api Pilati-mē u pεεpō. ¹² Erooti ne Pilati ye pεε piláarō le, amá api keyáa kē kusáne tone.

Pi túhaane ai tone re piké Yeesu kpu

(*Matiyee 27:15-26; Mariki 15:6-15; Yohani 18:39-19:16*)

¹³ Pilati uu pεpεε ye Uléécaā inyóonse n wa piwéése ne kuyu piyukóó ne kuyu pikó cápine, ¹⁴ uu pi maa re: Nō ne usói nkó né kale nōn tee re u písoi tálisi re piké ncée kópe ritiki. Too, nókenéyu-i kam u písεi ám kō ncaai kani re u wai ríka yē. ¹⁵ Erooti úu kō uncaai ríka yē, liriýíkí re u ró u pεεmεle. Kai nní lē, usói nkó úu ncaai ríka má mee yé ní tíyεse piké u ní kpu. ¹⁶ Lē nnya né tíyεse api kuyíyaa u fapii am lē memáá u tíyε. ¹⁷ [Li pεε tílasi le re Pilati uké ukpaniikó use pi riyá nípá nkpō melóó anyá áye.] ¹⁸ Api pinnéi pipupukεε kpá re: A usói nkó ró kpu aa Parapasi yá! ¹⁹ Piháikuse mēwai mēnyine ke Parapasi pōó pεε kuyu-i tamme uu kō usói kopu. Lē nnya kapí pεε uyē kukpaniilee tā. ²⁰ Ke Pilati uu nní ní la uké Yeesu ηméherεεse nnya, uu risoiwuí ne písímé kpá. ²¹ Amá api pupéi re: A kunapéékóó kecáá u kari, a kunapéékóó kecáá u kari. ²² Pilati uu metáánū pimáa pi kpá re: Ncaai ní-ye kuu mpíi wa? Am ncaai ríka ukecáá yé mee yé ní tíyεse piké ne u ní kpu. Lē nnya né tíyεse piké ne kuyíyaa u kaii am pεε u yápō. ²³ Amá api pipupukεε nōj te piké Yeesu kunapéékóó kecáá kari. Ai Pilati feriyε. ²⁴ Pilati uu hó re uké lē kapi u m pise pi wa. ²⁵ Uu usói uyē kapi n tee re uké riyá yá, uu Yeesu pi múise re piké ne u li lē kapi ní la. Uyē kuu nní rin-yá ye pεε piháikuse mēwai mēnyine kuyu-i tammεle uu kō usói kopu. Lē nnya kapí pεε uyē kukpaniilee tā.

*Pi Yeesu kunapéékóó kecáá karií**(Matiyee 27:32-44; Mariki 15:21-32; Yohani 19:17-27)*

²⁶ Kapí ne Yeesu n tósu, apí ne Sirɛeni kuyu ukó unyine kapi ye n sée re Simoo sáne un sicare-mɛ leeri. Api u tini apí Yeesu kunapéékóó u cɔnse re uké ne u n tikilɛ. ²⁷ PISOI kulúí ne pinósi pin u tikilɛ. Pinósi pin siwuu piralɛ pin ne ukecáá tɛni pin kɔ ne u tikilɛ. ²⁸ Yeesu uu pinósi kuwélé-mɛ pansɛpɔ uu re: Yerusalem pinási, áni kape né nnya n ténisi. Amá ani nórinécúruu ne nósinéwá nnya ténisi. ²⁹ Likumúnjé re siyáa ye sóntile, se-i kapi yé m maá re: Pinósi nyapi pɛɛ apí píkaí m máraalɛ apí kɔ píkaí n nyenselɛ ye pínarekome le. ³⁰ PISOI yé pɛɛ akúú pimáikɛɛ lɔ tɛ: Ani kerócaá loó, api sikuúpi máikɛɛ re: Ani tó yárii. ³¹ Likumúnjé re pin néɛ ní we yare kuna nmu nni n wa, iye kapi yé pɛɛ nóo nni ní we yare kuna kóima pɔ wa?

³² Api kɔ ne piwaikópekóó pité pinyine n tósu piké ha pi ne Yeesu kesé kpu. ³³ Kapi kelɔ kɛ kapi ye n sée re Kúyu Kɔɔɔ n tu, api kei Yeesu kunapéékóó kecáá karií, api kɔ piwaikópekóó pité pɛ karikɛɛ anapéékóó kecáá, use ukuluke-luke, ucɔ ukumii-mɛ. ³⁴ Yeesu uu pɛɛ re: Sáa, a piakópe pi sári, likumúnjé re apí nyu lɛ kapi n wai. Api panjai apí ne pimɛɔpɛcɛre uilá hɔɔnɛntɛ. ³⁵ Piyukó pin kei nyenu pin nyáni. Pisui fi piwéese api kecáá u nyáni pin tee re: U picɔ yoriyentɛle, uké uricuruu yoriye, in tɛ u Kirisi le, uyɛ ke Uléecaa uu n wée. ³⁶ Pisóca ricuruu api kecáá u nyáni apí ne u kɔ api píta nyɛɛ-nyɛɛ pinyine u tunjá ³⁷ api re: Pɔn Pisui fi uyɔɔpi, a ripócuruu yoriye. ³⁸ Api pɛɛ uriyu kecáá wólú re: Nkó yeɛ Pisui fi uyɔɔpi.

³⁹ Uwaikópekóó use kapi kunapéékóó kecáá ní kariilɛ uu u lámisi un tee re: Nɛntɛ pɔo uyɛ ke Uléecaa uu n wée? A ripócuruu yoriye aa kɔ tɔ yoriye! ⁴⁰ Amá ucɔ nkó uú ne u cési re: Pɔn ne Uléecaa wuruu? Pɔo nni uakpanii acɔ kémeɛ ní we. ⁴¹ Tó akpanii piwai ye ne risále, likumúnjé re merówai kópe kulaa kari nni le, amá uyɛ úu ncaai níka wa. ⁴² Uu limemáa kpá re: Yeesu a kenécáá léise pɔn píyei ipóyɔɔpi piluke n weme. ⁴³ Yeesu uu rinóo u yósu re: Asei kam pɔ símisi, neni keyaa nké, tɔ ne mpó ne pi Uléecaa iyɔɔpi kémeɛ.

*Yeesu nkpa**(Matiyee 27:45-46; Mariki 15:33-41; Yohani 19:28-30)*

⁴⁴⁻⁴⁵ Itunje kecíre kumúnjé, kunmaha aku ketɛ nni kecáá cɔni hái ne itunje metaani kumúnjé-pɔ. Kusánjáa kapí ne Uléecaa keyɔ n kɛnelɛ aku kecɔpe cɛérine. ⁴⁶ Yeesu uu meyá pupɛi re: Sáa, ne nnéfáa apónipe-i wa. Kuu anóo nyɛ pimáa ní masí, uu kpi. ⁴⁷ Rɔm usóca wéese uu lɛ nni lee n wapsi yenu, uu Uléecaa ríyu waise uu re: Asei kecáá, usoi nkó ye pɛɛ aseɛ ute le. ⁴⁸ Pɛ nni pɛɛ pɛɛ ní ka awúí awúí piké nyáni, api lelee n wa yenu, nípa úye uu pɛɛ pɛle un mpócaai ne kewuu piralɛ. ⁴⁹ Yeesu pisanɛ nni ne pinósi pɛɛ pɛɛ u n sárumme hái Kalilee-pɔ, api iyaa-pɔ nyɛɛ api lelee n wai n nyáni.

*Yeesu mekulaa**(Matiyee 27:57-61; Mariki 15:42-47; Yohani 19:38-42)*

⁵⁰⁻⁵¹ Pisui fi kuyu Arimatee kémeɛ ke utisi unyine uú pɛé we. Pi ye u sée re Yosefi. U pɛɛ ketúhaane píima uwéese use le, amá lɛ ke upiwéeseɔ apí rinhó apí wai ái ne u risá. Utisi uyɛ ne pɛɛ aseɛ ute le un kɔ Uléecaa iyɔɔpi mekame mé. ⁵² Uu Pilati kémeɛ sí uú ha u píse re uké Yeesu u pa. ⁵³ Uu limemáa kunapéékóó kecáá Yeesu súiseri, uu kusánjáa u pílesi uu nhóre kapi kuparecaɔaa-i n wa kémeɛ u finse. Api nhóre mme-i úka kulaalɛ. ⁵⁴ Keyáa keɛ ne risále kewénteyaa usé, kewénteyaa ken ne koraanɛnɛ. ⁵⁵ Pinósi pɛɛ pɛɛ Yeesu n sárumme hái Kalilee-me ne Yosefi apí rikpíi-i símpɔ piké yé lɛ kapi Yeesu n finse. ⁵⁶ Api

πρε κέγω πελε άπί ηα μέκρω νε tulaali ncəpuri wai piké Yeesu nńhesi. Amá api kewénteyaa ketúné wénte yare ke isé ii m pise api kelene simpə.

24

Yeesu ye nkpə kémee yisi

(Matiyee 28:1-10; Mariki 16:1-8; Yohani 20:1-10)

¹ Kewénteyaa ukóso kemaresine, pinósi api mékpw ne tulaali kapi n wa múlú ápí ne rikpíi simpə. ² Api leepə lin tipare tee pree rikpíi n filē pímiise ai iyaa yekei. ³ Api lompw amá ápi Upíima Yeesu leepə. ⁴ Api ceri íye kapi yé wa. Kumúné kpe-i ke písoi pité pinyine api rikpáfúme pin ilū yee n tēlu tanaalē. ⁵ Ke iwame ii pi n wa api kparai, písoi pē api pi maa re: Yo nnya kani pikpəkpə kecəpe uyee n nyáni wéési? ⁶ [Uu nté we, u nkpə kémee yisile un nfáa má]. Ani léise lē kuu nó m ma pēé uye-i kuú pree Kalilee-pə n we. ⁷ Li pise re piké pikópəkəó anipe-i Usoi Kepipi wa, api kunapéékəó kecáa ke karií Uléécaá uké keyáa táánū tuné nkpə kémee ke yukuse.

⁸ Api pree Yeesu anəó léise. ⁹ Api rikpíi-i yisi api lē nnéi pipiretiki kefi ne use ne picə nnéi kéenkee. ¹⁰ Maari Makitala ukó ne Yohana ne Yakupu uni Maari ye pree pi. Pi ne pinósi picə pree pree kesé n we api nsímé pitume keeni. ¹¹ Amá pitume api pinósi nsímé mmē yenu re nnírisimé ye mu, ápi pree pakare. ¹² Kumúné kpe-i, Piyee uu yisi uu rikpíi-mē wurupə, uú kparápə uu asánjáa ηmane yenu an cúlē. Uu pree ukeyə pele. Lē nnéi lee nní n wapisi lin nnó u yipaalē.

Lelee Emayusi ncee kecáa n wa

(Mariki 16:12-13)

¹³ Keyáa kē cire, pipiretiki pité api keyupi kenyine kapi ye n sée re Emayusi n simpə. Itunje nwoi mekónú meté kapi ye kei ne Yerusalem sónē. ¹⁴ Lē nnéi lee pree n wapisi nsímé kapí pree símisi. ¹⁵ Kumúné kpe-i kapi lē n símisi pin keηene, Yeesu ricuruu uú ne pi kə api kesé n sónē, ¹⁶ pin u nyáni amá linyine lin pi hilalē ápi pree u ceri. ¹⁷ Yeesu uu pi pise re: Yo yee nó kēηenese nən ne sónē? Api nyere ne mpóocai. ¹⁸ Pikecəpe unyine kapi ye n sée re Keleopasi uu u maa re: Yare pə mecire yee Yerusalem kuyu-i we áa nyu lelee siyáa tərəó nsí kémee kuyu kpe-i n waii? ¹⁹ Yeesu uu pi pise re: Yare mewai méye mpuri ye me? Api rinóó u yósu re: Lelee Nasareti ukó Yeesu n leeme má. Antepu lo yee nnaηe m má. U Uléécaá ne písoi keyu-i unnaηe nyísele uliwaiwai ne uanəolempi kémee. ²⁰ Pəpree ye Uléécaá inyónse n wa piwéése ne kuróyu piyukəó api u tini api nsímé u cənsē ai wai re piké u kpu. Api kunapéékəó kecáa u karií. ²¹ Tə pree tálē te uyee yé Isirayeli riyu lə. Amá keyáa táánū ye nké ke mewai mē amé ne n wapisi. ²² Asei kecáa, kerócəpe, pinósi pinyine ye tíyele ai píri ró wai. Kemaresine kapi rikpíi-i ha. ²³ Amá ápi u leepə. Api pəeri api ró símisi re pilécaatumē pinyine ye pikeyu-i rikpáfúmele api pi maa re u nyánile. ²⁴ Piróséncə pinyine api rikpíi-i simpə api leepə yare lē ke pinósi api ró n kēē. Amá ápi pree uricuruu yē. ²⁵ Yeesu uu pree pi maa re: Nó piníri mpí, a tíye nó atu má áni la nəké mmē ke antepuye api nó n símisi ne kefa tene. ²⁶ Ái pree pise re uyē ke Uléécaá uu n wéé uké lē íwe li uu kelene umeyəopi-i lonii? ²⁷ Uu pree limemáa mmē nnéi kai uriyu kecáa átelé-i n wólaalē pi kpáise, Moisi ritelé kuú ne kori uú ne antepuye akó tenese. ²⁸ Kapi kuyu kpe-i kapi n simpə n nyahai, Yeesu uu wai yare u lalē uké ketaa-taa ha. ²⁹ Amá ápi u nyereηe pin tee re: A kerókúri tone, li nnyóó wale kesine ake nyahai. Uu keyə pi tiki ápí ha kesé tone. ³⁰ Api tone re piké iluke li, uu kukpónó kpísi uu Uléécaá pəonese uu pree ku kpəkórine uu pi ku pa. ³¹ Piinipee ii pree wúkule api u ceru, amá uu pikeyu ke-i mílu. ³² Api piməcəpecire m máikene re: Pó te piyo

ke nsímé kuú pɛɛ ncée-i n símisi ne Nléécaasimé aseí kuú pɛɛ ró n símisi nn tɔ lɔ ɲmaa.

³³ Apɪ mɛsɛ ne mɛsɛ yisi apɪ Yerusalem simpɔ. Apɪ pipiretiki kefi ne use ne pipisencɔ lɛɛpɔ pin cápɪnelɛ, ³⁴ pin tee rɛ: Mɛsei ye mɛ, Upiima ye nkpɔ kémɛɛ yisilɛ uu tíyɛsɛ Símmɔ uu u yɛnu! ³⁵ Pɛ ticuruu apɪ lɛlɛ ncée-i n wa pi keɛnkɛɛ ne lɛ kai n wa apɪ ne Yeesu ceru kumúnɛ kpe-i kuú pɛɛ kukpɔnɔ rɪnkpɔkɔrine.

Yeesu ye umɛcirɛ upipiretiki nyɪsɛ

(Matiyee 28:16-20; Mariki 16:14-18; Yohani 20:19-23; UPM 1:6-8)

³⁶ Apɪ kahanɛ nkpɔni nsímé n tɛnɛ, Yeesu ricuruu uu pikɛɔpɛ kɔáfúme uu pi maa rɛ: Nɔánékɪɲ aké n niɲú. ³⁷ Pikɛwuu akɛ tɔlu, iwamɛ piima ii pi tini, likumúnɛ rɛ li pi wa yarɛ kuniri kunyine kapi nyáni. ³⁸ Amá Yeesu uu pi maa rɛ: Yo nnya kai nɔ rícɔɲ? Yo nnya kani nɔsinéfa-i tíru? ³⁹ Ani anénipe ne anéna ripaí. Mɛsei née lo. Ani né rica ani yénu. Kuniri áku ipiɲesare née akɔhɔ má, yarɛ kani nní lɛ nnéi kenécáá n nyáni. ⁴⁰ [Uu anɔɔ nyɛ malɛ uu uanipɛ ne uana pi nyisɛ.] ⁴¹ Mpɔɔnarɛ ne píri piima yɛɛ pi n we nnya, ápi nkpɔni fe piké nsímé mmɛ pakarɛ. Uu pi pisɛ rɛ: Nɔ nté lilukɛ-lukɛ linyine málɛɛ? ⁴² Apɪ nkpíntomé ɲmáá-ɲmáá kerɪ u pa. ⁴³ Uu n kpisi uu takai piinipɛɛ-i. ⁴⁴ Uu pɛɛ pi maa rɛ: Mmɛ kamí pɛɛ nɔ n símisi kumúnɛ kpe-i karí pɛɛ kesé n we ye mmú. Li pisɛ rɛ lɛ nnéi kai kenécáá n wɔlaalɛ Moisi isé kémɛɛ ne antepuyɛ atélé kémɛɛ ne siyóme atélé kémɛɛ liké wa. ⁴⁵ Uu pɛɛ mɛsɔhɔ pi tápilɛ piké ne Nléécaasimé aseí n kɔ nnya. ⁴⁶ Uu pi maa rɛ: Lɛ kai n wɔlaalɛ ye nní: Li pisɛ rɛ uyɛ ke Uléécaá uu n wée uké íwe li, uu pɛɛ keyáa táánú tunɛ pikpɔkpɔ kémɛɛ yisi. ⁴⁷ Li kɔ pisɛ rɛ piké urinyiri ne sitɛ nnéi kémɛɛ písoi riyóó rɛ piké mɛfine conse Uléécaá uké piakópe pi sári. Amá Yerusalem kuyu kapi yé ne koraanɛ. ⁴⁸ Nɔɔ lɛ piseérakɔ. ⁴⁹ [Iyɛɛ nnyí], ihɛɛ iyɛ ke Unésáa uu rinhó rɛ u yé nɔ hɛ. Née rinécúruu nɔ i pamɛnɛ. Amá li pisɛ rɛ nɔké kuyu-i n tū hái ne kumúnɛ kpe-i ke keyómeɛcaá nnaɲɛ nn yé nɔkenécáá n súime.

Yeesu ye keyóme taálɛ

(Mariki 16:19-20; UPM 1:9-11)

⁵⁰ Yeesu uu limɛmáá ne kuyu iyaa pi simpɔ, Petanii kekúrí, uu anípe síka uu rinɔɔ sɔnɛ pi tikisɛ. ⁵¹ Kumúnɛ kpe-i kuu rinɔɔ sɔnɛ pi n tíkiselɛ, uú ne pi tɔlu, ai keyóme-mɛ u sakaapɔ. ⁵² Pɛ apɪ Uléécaá yáási apɪ pɛɛ Yerusalem pɛlɛ ne mpɔɔnarɛ piima. ⁵³ Apɪ ye pɛɛ mɛsɛrɛ Uléécaá keyɔ-i n cápɪnelɛ pin Uléécaá pakarɛntɛ.

Nsímé Kεcιrε ritelé kε Yohani uu n wói

Lελεε ritelé ntí kέmεε ní we Yohani yeε Nsímé mmú wói. U Yeesu upiretiki ne uusane le. Efεesi kuyu-pɔ, pee mεkεε Asii keteni-i kuu Nsímé Kεcιrε ritelé ntí wói.

Ifaaci iyε mεkériine ye mmé:

1. Yohani ye símisiε uú ne nyíse rε Yeesu Kirisi yeε Uléεcaa rinɔɔ. Uléεcaa rinɔɔ tē arí weri ari kerócɔpe n we (1:1-18).
2. Yohani ye nyíse rε Yeesu ye Uléεcaa Kεpipi le. Yeesu ye kɔ uicélaa kέmεε nyíse rε uyεε iluke yeε ye nfáa n he ne useεsé yeε ye pisoι ne Sáa Uléεcaa kέmεε ní ha, ne metéi mee ketē nnéi n kpáiiłē. Lē ke Yeesu uú ne nípá úye nyíse rε uyεε úye (1:19–12).
3. Yeesu ye umεcιrε cápine uké kpu uu kɔ upipiretiki icélaa tɔrɔɔ pa (13–21).

Tinóɔ tee ye metéi ne nfáa n he

¹ Uléεcaa uké kelene nípá yo n wa, Tinóɔ ye pee wele. Tinóɔ ne Uléεcaa pee péé we. Tinóɔ ye pee Uléεcaa le. ² Ti ne Uléεcaa pee péé we Uléεcaa uu kelene nípá yo wai. ³ Tē ke Uléεcaa uú ne ritiki uú ne nípá yo wai. Líka ái we ke Uléεcaa uu n wa kái pee tē kuú ne ritiki. ⁴ Tεtee nfáa riyíkí mee pisoι metéi n wai. ⁵ Metéi ame kuɔmaha-i léeri, amá kuɔmaha áku fe kuké me yarii. ⁶ Uléεcaa uu keyáa utisi unyine tum. Pi ye u sée rε Yohani. ⁷ U kale rε uké metéi mē pisoι nyíse, nípá úye uké ne kefa me tene. ⁸ Ai uricuruu ηmaa yeε metéi, amá u kale rε uké metéi mē nsímé pisoι símisi. ⁹ Metéi mē mεcιrε ηmane mee metéi yíkíyiki. Me ketē kecáa kale rε mεké pisoι nnéi n kpáiiłē. ¹⁰ Tinóɔ ye ketē kecáa kale. Tē ke Uléεcaa uú ne ritiki uú ne ke wai, amá kari ní ka, ketē pikó ápi ri ceri. ¹¹ Tinóɔ ye tipikó kέmεε kale, amá tipikó ápi ri yási. ¹² Amá pē nnéi pee ri ní yási apí ne kefa ri tene kari nnaɔe he rε piké pansε Uléεcaa sipipi. ¹³ Ai mesoimare kapi pi mari nnya, ái kɔ lē ke pisoι apí ní la piké ye pisiwā mari nnya kapi fe apí lē pansε. Apí pansε Uléεcaa sipipi yare ke sisoipipi asi ye m mári née yare ke sisoipipi asi ní la mεcɔ. Amá Uléεcaa yeε umεla kέmεε nfáa fale pi he.

¹⁴ Tinóɔ ye pansεle kesoiπipi tin kerócɔpe tū. Ti ípεelée mále tin kɔ nsímései má nsonε. Tɔ umεyɔɔpi yenle. Meyóɔpi ke Kεpipi cireníɔe ake Sáa Uléεcaa kέmεε n yé. ¹⁵ Yohani ye ukεcáa aseéra lesele uu cáai rε: Nkó nsímé kamá maa rε: Uyεε kenépire n weme ye né fele. Uyε ne péé wele api kelene né maru. ¹⁶ U ípεelée ró nyísele uu lē nnéi kuu m má ró he faalaa, líka ái tó ripári. ¹⁷ Asei kecáa, Moisi ke Uléεcaa uú ne ritiki uú ne isé ró pa. Amá Yeesu Kirisi kuú ne ritiki uú ne ípεelée ró nyíse uu kɔ nsímései ró símisi. ¹⁸ Uka úu Uléεcaa yénaalē. Insá Ukepipi cireníɔe keε ukεmεé ní we, ken kɔ Uléεcaa, keε ró u nyíse.

*Aseéra ke Yohani Uniwolε uu Yeesu kecáa ní lése
(Matiyee 3:1-12; Mariki 1:1-8; Luki 3:1-8)*

¹⁹ Yohani aseéra kuu n lése ye nnyé: Péé uyε-i ke Pisui fi piwéese pee Yerusalem–i ní we api pepeε ye Uléεcaa inyóɔnse n wa ne Lefi mpuri pikó n tū te piké ha u pise rε uyεε úye? ²⁰ Yohani úu kesi, u pinnéi keyu-i aseéra lesele rε: Ai né Yohani ke Uléεcaa uu wéε. ²¹ Kei kapi kɔ pipise u rikpá rε: Pɔ mpíi úye kecιrε le? Póɔ Elii née? Uu rε: Eehei. Api kɔ pipise u kpá rε: Póɔ antepu uyε, née yo? Uu rε: Eehei. ²² Api kɔ pipise u kpá rε: Póɔ pee nkpéni úye ηmaa? A ró símisi tóké ha pepeε ró n tumme símisi. Pɔ ripócúruu ηmaa mpíi rε póɔ úye kecιrε? ²³ Kei ke Yohani uu pee pi pese rε: Néε nní uyε nsímé ke antepu Esayi uú pee n tee rε: Unyine ye kucesi kóima-i yóólē te ani Upíima ncee ritéiise.

²⁴ Pɛ kapí pɛɛ Yohani kɛmɛɛ n tũ yɛ pɛɛ Pifarisi lɛ. ²⁵ Pɛ api pɛɛ u pisɛ rɛ: In tɛ ái pɔ́ kɛ Uléɛcaa uu wéɛ, ái kɔ pɔ́ɔ Elii, áa kɔ antepu uyɛ, yo nnya kaa pɛɛ písoi míni wolɛ? ²⁶ Yohani uu pɛɛ pi pɛɛ rɛ: Míni kɛ néɛ písoi wolɛ. Amá unyine yɛ nókɛnɛɔpɛ nké-i wɛlɛ káni n nyu. ²⁷ U kɛnépire wɛmɛlɛ un né fe. Inésoi íi tu rɛ kɛ ukunéeri nɛmɛ fénnɛ. ²⁸ Petanii keyupi kɛɛ Yuriteɛ metéj ketunɛleeme kuwéé-mɛ ní wɛ kɛmɛɛ kɛ lɛ nnéi ai lɛ wai. Kéi kɛ Yohani uu yɛ pɛɛ Yuriteɛ nkoí kɛmɛɛ písoi míni wolɛ.

Yeesu yɛ Uléɛcaa Risaɛpipi lɛ

²⁹ Kai kóso n weesi, Yohani uu Yeesu yɛnu un ukékúrí wéɔ, uu rɛ: Ani ripái, Uléɛcaa Risaɛpipi yɛɛ yɛ písoi nnéi akóɔpɛ n léɛɛ yɛ ntí. ³⁰ Uyɛ kamí pɛɛ tee rɛ: Unyine yɛ kɛnépire wɛmɛlɛ un né fe. Uyɛ nɛ pɛé wɛlɛ api kɛlɛnɛ né maru. ³¹ Nɛ pɛɛ lɛ símisilɛ ám nyu úyɛ kɛcirɛ lo. Amá nɛ nkɔpɛni kalɛ nɛn Isirayɛli pikó míni wolɛ piké nɛ u n céri nnya. ³² Yohani uu kɔ kpá rɛ: Nɛ Uléɛcaa Nfaasɔnɛ yɛnlɛ nn keyómɛcaa-pɔ súiri yare tilólá arí nɛ ukɛcáá tonɛ. ³³ Am pɛɛ kahanɛ n céri rɛ uyɛɛ úyɛ kɛcirɛ, amá Uléɛcaa yɛɛ né n tummɛ rɛ kɛ písoi míni wolɛ yɛ né maa rɛ: Pɔ́ Uléɛcaa Nfaasɔnɛ yɛ nn súiri nn unyine kɛcáá tonɛ. Uyɛɛ sónti uké Uléɛcaa Nfaasɔnɛ písoi hɛ piké nkɛmɛé m pólólɛ. ³⁴ Yohani uu kɔ kpá rɛ: Nɛ nkɔpɛni li yɛnlɛ. Lɛ nnya kam aseéra lesɛ rɛ uyɛɛ Uléɛcaa Kɛpipi.

Yeesu pipiretiki foi kɛcáá nsímé

³⁵ Kai kóso n weesi, Yohani nɛ upipiretiki pité pinyine api kɛlɔ kɛ-i n wɛ. ³⁶ Yohani uu Yeesu yɛnu un tósu uu rɛ: Ani ripái, Uléɛcaa Risaɛpipi yɛ ntí. ³⁷ Kɛ Yohani pipiretiki pité pɛ api lɛ n kɔ, api yisi api Yeesu tiki. ³⁸ Yeesu uú nɛmɛlú uu yénu rɛ pi u tikilɛnlɛ, uu pi pisɛ rɛ: Yo kani wéési? Pɛ api kɔ uyɛ pisɛ rɛ: Yei kaá wɛ, Raapi? Raapi aseí nyɛɛ Ucélaa. ³⁹ Uu pɛɛ pi maa rɛ: Ani kam ani yɛ. Api yisi api u tiki apí ha yɛnu kei kuu n sói. Api keyáa kɛ ukékúrí kei tonɛ. Inyóótunɛ kɛfi nɛ mɛkpɔulú kumújé-i kai lɛ wai.

⁴⁰ Pipiretiki pité pɛɛ pɛɛ Yohani nsímé n kɔ api yisi api Yeesu tiki, usɛ yɛɛ Simɔɔ Piyɛɛ uwá Antiree. ⁴¹ Antiree uu mɛfoí umáa Simɔɔ piwélaa sí kɛlɛnɛ. Uú nɛ u sáne uu u maa rɛ: Tɔ Umɛsii yɛnlɛ. Mɛsii aseí nyɛɛ uyɛ kɛ Uléɛcaa uu n wéɛ. ⁴² Uu pɛɛ umáa kpísi uú nɛ Yeesu lɛɛɔ, Yeesu uú ha u nyáni tɛnɛnɛ uu rɛ: Pɔ́ Yonaasi unmánɛ Simɔɔ. Piké yɛ nkɔpɛni pɔ́ sɛɛ rɛ Sefaasi. Liasei rɛ Riparɛ.

Yeesu yɛ Filipu nɛ Natanayɛli sɛɛ

⁴³ Kai kóso n weesi, Yeesu uu hó rɛ u yé Kalilee ketɛ-pɔ ha. Kuu n tósu, uú nɛ Filipu sáne uu u maa rɛ: A yisi a né ritiki. ⁴⁴ Filipu yɛ Petisayita keyupi ukó lɛ Antiree nɛ Piyɛɛ mɛɔ. ⁴⁵ Filipu pɔ́ kɔ nɛ Natanayɛli sáne uu u maa rɛ: Tɔ uyɛ nsímé mɛɛ Moisi isé ritɛlé-i n wólalɛ, antepuyɛ api kɔ n símisi yɛnlɛ. Uyɛɛ Yosefi unmánɛ, Nasarɛti ukó Yeesu. ⁴⁶ Natanayɛli uu u maa rɛ: Lisɔnɛ linyine yé fe ai Nasarɛti-pɔ leeri? Filipu uu u pɛɛ rɛ: A kam a nɛ ipóníɛɛ yɛ.

⁴⁷ Yeesu uu Natanayɛli yɛnu un ukékúrí sónɛɔ uu rɛ: Isirayɛli ukó yíkíyiki nɛmaa yɛ nkó. Uu piyaalukɛ má. ⁴⁸ Kei kɛ Natanayɛli uu pɛɛ Yeesu pisɛ rɛ: Yei kaa né nyu? Yeesu uu u pɛɛ rɛ: Háí kaá pɛɛ kúfikiyɛ riyíkí ní tũ, nɛ pɛɛ pɔ́ nyulɛ Filipu uu kɛlɛnɛ pɔ́ séi. ⁴⁹ Natanayɛli uu pɛɛ Yeesu maa rɛ: Ucélaa, pɔ́ Uléɛcaa Kɛpipi lɛ. Pɔ́ Isirayɛli uyɔɔpi! ⁵⁰ Yeesu uu u pɛɛ rɛ: Néntɛ kam pɔ́ m maa rɛ háí kaá pɛɛ kúfikiyɛ riyíkí ní tũ kam pɔ́ yé nnya kaá nɛ kɛfa né tɛnɛ? Pɔ́ kam aa lɛ litónɛ-tɔnɛ yénu. ⁵¹ Asei kɛcáá, kɛ nó símisi rɛ nó kam ani keyómɛcaa yénu kɛn wúkɛlɛlɛ, pilécaatumɛ pin né Usoi Kɛpipi kɛcáá tóóí pin nɛ keyómɛcaa táái pin kɔ nɛ súlaari!

2

Pinósikpiké anyá nstímé Kanaa kuyu-pɔ

¹ Siyáa sitaani memáá, api pinósikpiké anyá Kalilee ketē-pɔ Kanaa kuyu-i n wai. Yeesu uni un anyá nyε-i we. ² Pi Yeesu ne upipiretiki pɔ kɔ kei kusáne séele. ³ Píta apí weri api kumúnjé kunyinε-i tenε. Uní uu pεε u maa rε: Píta ye ne pi tenε. ⁴ Yeesu uu u pεε rε: Unósi! Ne nyule, áí pɔ́o yé né símisi lē kam yé ní wa. Inétunε íi kahanε n tu. ⁵ Kei ke úni uu pεε upikεikó pεε kei ní we maa rε: Ani lē nnéi kuu nó m pisene wa. ⁶ Mepéré apóri akpuulū anyine ye pεε wele. Kei ke Pisuifi api ye míni wa apí ne pimεcire nyóanse. Mpá kupóri kúye yé fe aku ánicari até née ataani * yósu. ⁷ Yeesu uu upikεikó maa rε: Ani míni lū, ani apóri nnyé yípū. Pē api mesei lúni ai a yípuni aí wurε. ⁸ Yeesu uu pεε pi maa rε: Ani nkpeni kpehē aní ha uyεε anyá iluke kecáá m paílē pa. Pē api kpeheni apí ha u pa. ⁹ Kapi u mí pa, uu lélé míni men pansε píta. Uu nyu kei ke píta pē api n léeri. Amá pikεikó pεε n kpehē apí ne hapɔ́ pɔ́on n nyu kei kapi n léeri. Kei ke uyεε anyá iluke kecáá m paílē uu pεε unósikó uyē sée, ¹⁰ uu u maa rε: Píta lari-lari ke pisoí api ye ne pinírε kóraane. Pin n le, api pεε pikópe leseri. Amá píta lari-lari ke pɔ́o yekei aí ne nkpeni tulu!

¹¹ Lē ke Yeesu uu Kalilee keteni-i Kanaa-pɔ mewaisaŋa piwai kori. Lē kuú ne ummule nyíse upipiretiki api pεé ne kefa u tenε. ¹² Lē memáá, Yeesu ne úni ne upimarecɔ́ ne upipiretiki api yisi api Kaperinawum tómpɔ́ apí ha kei siyáa sinyine wai, apí nánai.

Yeesu ye Uléécaá keyɔ-i pikpéense lakase

(Matiyee 21:12-13; Mariki 11:15-17; Luki 19:45-46)

¹³ Ke Pisuifi nkɔ́ melóó anyá aa nnyáã n wa, Yeesu uu pεε yisi uu Yerusalem tómpɔ́. ¹⁴ Uu kei Uléécaá keyɔ́ kémεε pikpéense leepɔ́ pin ináa ne isáŋ ne alólá yái, picɔ́ pɔ́on túntilē pin ne siwóó foru. ¹⁵ Kei kuu íŋme kpísi uu ne nséi wai uu ne pi ne piisaŋ ne piinaa Uléécaá keyɔ́ kémεε lákase apí lelu. Uu piwóófore ataapili láuli, siwóó asi yékáá. ¹⁶ Uu pεε pilólāyái pɔ́ maa rε: Ké nté nó paa nfáani, áni kape Unésáa keyɔ́ kuyáa pansese. ¹⁷ Kei ke upipiretiki api pεε nsímé mmú mee Nléécaasimé ritelé kémεε n wólaalē léise rε: Hai Uléécaá! Lē kam nní kepóyɔ́ ní la ye né torelε yare nna.

¹⁸ Kei ke Pisuifi piwéése api pεε u pise rε: Mewaisaŋa méye kaa yé fe aa wai áa ne ró nyíse rε pɔ́ ncée mále póké lē wa? ¹⁹ Yeesu uu pi pεε rε: Ani Uléécaá keyɔ́ nké fori ké siyáa sitaani ne pimóme ke pεε. ²⁰ Apí u pise rε: Anmē afεεna ne akpuulū kapí ne keyɔ́ nké mɔ́. Kē ke pɔ́o músu rε pɔ́ fe aa siyáa sitaani ne mɔ́mm? ²¹ Ném pákanε umεcire kuú pεé ne lē máne kuú ne Uléécaá keyɔ́ nké símisi. ²² Ke Uléécaá uu Yeesu nkɔ́ kémεε n yukuse, upipiretiki api pεε léise rε u pεε anóo nyē male. Api pεε Nléécaasimé ne anóo nyē ke uricuruu uu ní ma ne kefa tenε.

Yeesu ye pisoí kemúnjé nyule

²³ Nkɔ́ melóó anyá kumúnjé, Yeesu un Yerusalem-i we. Pisoí api mewaisaŋa kuu n wapisi yénti api pεé ne kefa u tenε. ²⁴ Amá ke Yeesu pɔ́o pikemúnjé nnéi n nyu nnya, úu ne ripóo pi larisi. ²⁵ Ai we rε piké pisoí kecáá nsímé u símisi. Uricuruu ye leleε sisoipipi sifa-i ní we nyule.

3

Mmē ke Yeesu ne Nikotem api n símisi

* 2:6 Kupóri kpē yé fe aku aliitiri píle née píle ne kefi ne ataani yósu.

¹ Utisi unyine yee pée we, api ye u séi re Nikotem. U pee Pifarisi kunai kème wele un kò Pisufi uwéése use unyine. ² Uu kesine kenyine Yeesu-i sí uú ha u maa re: Ucélaa, tò nyule re Ulééca yee pò tumme re a ró céési. Ulééca unsá usoi kepire n we, úu yé fe uké mewaisan̄a mmé kaa nní n wai meco n wai. ³ Yeesu uu u pese re: Ké pò símisi aseí kecáá re pinsá úye pimáre rinkpá, úu Ulééca iyópi yennune. ⁴ Kei ke Nikotem uu pee u pise re: Iye kapi yé kò fe api usoi yee pikpurū ní masí pimáre kpá? Yare u yé fe uu kò úni kefa-i p̄ep̄o api kò pimáre u kpá née? ⁵ Yeesu uu u pese re: Ké pò símisi aseí kecáá re pinsá míni ne Ulééca Nfaa kecáá rintiki piké ne usoi pimáre rikpá, úu Ulééca iyópi yennune. ⁶ Lē ke kesoi pipi ake m mári ye lisoikó le. Lē ke Ulééca Nfaa nn nfáa n he ye Nfáasone likó le. ⁷ Ai kape píri pò wa re ne maa re li pise re piké pimáre nó rikpá nnya. ⁸ Kuyó kun yei n la, kei kaku ye m pepu, aa kunné n kóm̄ei, amá áa pee nyu méye kaku léeri, méye kaku sí. Limeco ke uyē ke Ulééca Nfaa nn nfáa n he p̄o kò we.

⁹ Kei ke Nikotem uu kò pipise u rikpá re: Iye kai yé fe ai lē wai? ¹⁰ Yeesu uu u pese re: Pò Isirayeli ketē kème ucélaa wéése le. Yo nnya káa pee liasei kóm̄ei? ¹¹ Kei ke Yeesu uu pee u maa re: Ké pò símisi aseí kecáá re lē kari n nyu nkó kari símisi. Lē kari n yé kecáá kari aseéra lese. Amá n̄o áni la n̄oké aróseéra nyē ηmurei. ¹² Ne ye nen lelee ketē nté n wai nsímé nó n símisi, áni ye ηmurei. Iye kani yé pee fe ani ηmurei in te ne lelee keyóm̄ecaa-p̄o n wai nsímé nó símisi? ¹³ Uka úu pikai keyóm̄ecaa hápaalē, insá Usoi Kepipi kee keyóm̄ecaa-p̄o n léeri meciré. ¹⁴ Moisi ye pee nweni ηm̄oh̄o ne iwáa wale uu kucesi kóima-i kuna kecáá kól̄o. Limeco kapi sónti piké Usoi Kepipi kuna kecáá rikól̄o. ¹⁵ Uye un p̄é ne kefa u n tene, liute uké ne nfáa teneciré n yé nnya. ¹⁶ Li we re Ulééca ye pisoí meýíkíyiki lalē hái uú ne Ukepipi Cireníne pame re úye un ne kefa ke n tene, liute úu kape p̄o, amá uké nfáa teneciré yé. ¹⁷ Asei kecáá, Ulééca úu Ukepipi ketē kecáá tumme re keké ne pisoí túhaane liké ne pi kpu. Amá u ke tummele re keké piriyu lo. ¹⁸ Uye un ne kefa ke n tene, Ulééca úu yé uyē ne túhaane liké ne u kpu, amá úye unsá ne kefa ke n tene, Ulééca ye ne uyē pitúhaane masile re úu Ulééca Kepipi Cireníne rinyiri ne kefa tene nnya. ¹⁹ Lēlee n tíyese ke Ulééca uú ne pisoí n túhaanene yee re metéi ye ketē kecáá léem̄ele, ke pisoí api mewai kópe n wai nnya, api metéi yúlu api pee kuñmaha meýá n la. ²⁰ Li we re nkó yee mewai kópe n wai ye metéi kóh̄ole, úu ye ne me rikó, un wuru re ái kape umewai kópe yámne. ²¹ Amá nkó yee nsímései n t̄ikilē yèè metéi kème léep̄ole liké nyíse re Ulééca kème ke umewai nnéi ame léeri.

Yeesu ne Yohani

²² Lē memáá, Yeesu uu yisi u ne upipiretiki api Yutee ketē-mē tómp̄o. U ne p̄e api kei siyáa sinyine wai un pisoí míni wole. ²³ Yohani p̄ó ne kò pee En̄o kuyu-i wele uu ye pisoí míni wole. Ai kei ne Salim kuyu ketaa we. Míni ye pee kei meýá wele. Pisoí pin pee mesére ukemee sónaap̄o un míni pi wole. ²⁴ Api pee kahane likumún̄é kpe-i u n t̄i piké kpanii. ²⁵ Yohani pipiretiki pinyine ne Usufi unyine api pee keyáa inyékii kapi ye ne usoi n nyóonse kecáá nsímé pásaine. ²⁶ Apí ne Yohani leep̄o api u maa re: Ucélaa, p̄o nó ne utisi uyē n̄o pee Yuritee nkoi metéj̄-mē ní we, aa ukécáá aseéra lese léisee? Uyee nní we un míni pisoí wole, pinnéi pin ukemee sónaap̄o! ²⁷ Yohani uu pi pese re: Ulééca un r̄nan̄e p̄o n he re a ne linyine wa meciré kaa ye fe aa li wai. ²⁸ Nórínécúruu yé fe ani aseéra kenécáá lese re ne p̄é maa re: Ai née Kirisi ke Ulééca uu n wée. Amá Ulééca ye né tummele re ké ne uyē kuu n wée kekpéé waime. ²⁹ Nkó yee unósi n kp̄isi yee unósikó. Amá unósikó uyē usane p̄ó ne ye ukekúrí n wele un unósikó metē kóm̄ei lin u láárú. Limeco ηmaa kai nní meýíkíyiki né láárú, uyē ke Ulééca uu n wée nnya. ³⁰ Li ne sá re uyē tinyiri tiké n taálē, tinékó tiké n cepilē.

Uyee keyómecaa-pɔ n léeri kecáá nkó

³¹ Nkó yee keyómecaa-pɔ n léeri ye mpa úye fele. Nkó yee keté nté ní we ye keté nté ukó le. Keté nté likó nsímé kuu ye n símisi. Nkó yee keyómecaa-pɔ n léeri ye mpa úye fele. ³² Lẽ kuu n yé uu kɔ kom aseéra kuu lése, amá úka úu kɔ pee lẽ kuu mí ma ñmurei. ³³ Uyee lẽ kuu mí ma n ñmurei ye male uu wéeri re Uléecaa ye aseilẽ. ³⁴ Li we re Uléecaa nsímé kuu mí ma ke uutume uu ye símisi. Lẽ nnya ke Uléecaa uu ye uyẽ kuu n tũ Nfáasone he ái kumúnjé má. ³⁵ Sáa Uléecaa ye Ukepipi lalẽ uu mpa yo keanipe-i wai. ³⁶ Nkó yee Uléecaa Kepipi ne kefa n tene ye nfáa teneciré mále. Nkó yee kenkó n késu úu yé nfáa mmẽ yẽ. Amá Uléecaa ye ne u wólaalenle.

4

Yeesu ne Samarii kuyu unosi unyine ye we pin símisi

¹ Pifarisi api kóm te Yeesu ye pipiretiki meýá yenle un kɔ písoi meýá míni wole ai tósu Yohani pikó. ² Asei kecáá, Yeesu ricurruu úu pee úka míni wole. Upipiretiki pee ye pee písoi wole. ³ Ke Yeesu uu n kɔ te lẽ ke písoi api símaankee, uu Yutee keteni-i yisi uu Kalilee keté-mẽ pele. ⁴ Uncee ye pee kɔ Samarii keté-mẽ cɔle nń ne kei lompɔ. ⁵ Uu pee Samarii keyupi kenyine kapi ye n sée re Sisaa tulu. Ai kei ne kecare kẽ ke Yakupu uú pee uunmáne Yosefi n he ketaa we. ⁶ Kei ke Yakupu kelukanka aké pée we. Ketúnjé kefi ne meté kumúnjé ke Yeesu uu kei tuiɔ, nsé nn u pelaalẽ, uu pee kelúkanka kẽ kekúrí tone.

⁷ Samarii keté unosi unyine uu pínilũ hapɔ. Yeesu uu pee u maa re: A míni né he ké n ntí. ⁸ Upipiretiki pó ne pee likumúnjé kpe-i liluke-luke piwélaa hale kuyupɔ. ⁹ Samarii keté unosi uyẽ uu pee Yeesu maa re: Iye ke pó Usuifi, aa yé fe aa né Samarii ukó maa re ké míni pó he páké n ntí? Pisuifi ne Samarii pikó api ye pee rikone. ¹⁰ Yeesu uu u pese re: Pɔn pee lẽ ke Uléecaa uu ye n he n nyu, pɔn kɔ pee uyee nní pó m pise re a míni u he n nyu, pɔo ye pee u pise re uké míni pó he, uu pee míni mee ye nfáa n he pó he. ¹¹ Unósi uyẽ uu u maa re: Upíima, kelúkanka nké áke kusa címu, áa kɔ líka má páké ne lũ. Iye kaa yé pee fe áa ne míni mee ye nfáa n he yenu? ¹² Urósáyaha Yakupu yee kelúkanka nké ne ró tíye. U ne usipipi ne uaselee yee pee míni mẽ n ntíle. Yare pɔ músu re pɔ Yakupu fele née? ¹³ Yeesu uu u pese re: Nníré yé usoi nkó yee míni mmé ní ntí piwai rikpá. ¹⁴ Amá nníré rín pikai nkó ke née míni n he uu me níru piwai kpáne. Míni mẽ kam u n hene ye ukemee pansene rínihai mee ye nfáa teneciré n he. ¹⁵ Kei ke unósi uyẽ uu pee u maa re: Upíima, a meɔóni mẽ né he nníre rín kape ye kɔ piwai né rikpá. Pée uye-i, ái pee pise re ké ye kɔ nté pínilũ peeme.

¹⁶ Yeesu uu pee u maa re: A n ñme a ha upóla séeme áa weri. ¹⁷ Unósi uyẽ uu u pese re: Am ula má. Yeesu uu pee u maa re: Pɔ alari mále páké re áa ula má. ¹⁸ Pila pinupũ kaa pisóó masí. Nó ne utisi uyee kɔ nkpeni ní we úu kɔ upóla. Pɔ aseilẽ mále. ¹⁹ Unósi uu pee u pese re: Upíima, ne yé te pɔ antepu le. ²⁰ Tiyópe ntí kecáá ke tó pisaayaha apí pee Uléecaa yáasi. Amá nó Pisuifi ani re Yerusalem-i kai pise re piké ye Uléecaa yáasi. ²¹ Yeesu uu pee u maa re: A kɔ te nú unósi, li itunje inyine-i sóntile, ái pee pise re riyópe ntí-i née Yerusalem-pɔ kani yéé Sáa Uléecaa yáasi. ²² Nó Samarii pikó, áni Uléecaa uyẽ kani n yáasi nyu. Tó Pisuifi ye Uléecaa uyẽ kari n yáasi nyule. Tó Pisuifi kémee ke píyulale api léeri. ²³ Amá li itunje inyine-i sóntile, ticurruu li pikáme masile. Pɔpee Sáa Uléecaa n yáasi yéé ne piisoi nnéi u yáasi ne aseilẽ. Pɔpee lẽ u n yáasi kuu wéési. ²⁴ Uléecaa ye Nfáasone le. Lẽ nnya, li pise re pɔpee u n yáasi piké ye ne piisoi nnéi ritiki apí ne u yáasi ne aseilẽ. ²⁵ Unósi uyẽ uu pee Yeesu maa re: Ne nyule re uyẽ ke Uléecaa uu n wée

ye wemεε. Uyē kapi ye sée re Kirisi. Un píyei n ka, u yé linnéi tó riyóó. ²⁶ Yeesu uu pεε u maa re: Néε ne nní pó n símisi, néε liute uyē.

²⁷ Yeesu pipiretiki api likumúnjé kpe-i tuipɔ, ai nnɔɔ pi yipu re pi u yē un ne unósi unyine símisi nnya. Amá piuka úu kaha uké u pise re: Yó kaa ukemεε wéési néε yo nnya kaá ne u símisi? ²⁸ Unósi uyē uu pεε ukenintúhu kei yá uu kuyu pele uú ha pisei símisi re: ²⁹ Ani kam ani usoi unyine yē yeε menéwai nnéi kam n wapisi né n kéénkεε. In n la, ái nkpéni uyē ke Uléécaá uu wéε? ³⁰ Api pεε kuyu-i léenti api símpɔ apí ha Yeesu léεpɔ.

³¹ Upipiretiki api pεε likumúnjé kpe-i u kpukεise re: Ucélaa, a kam a li. ³² Kei kuu pεε pi pεε re: Iluke inyine káni n nyu kam meluke má. ³³ Kei ke upipiretiki api pεε pimεcɔpεcire pipíseine ló te: Néε unyine ye ne iluke u kale uu le? ³⁴ Yeesu uu pεε pi maa re: Inéluke yeε re ké uyεε né n tumme mela n wai, ké kɔ pikei pē kuu né n forii n wai ne kétɔ-pɔ. ³⁵ Nórínécúruu nɔɔ ye maa re: Li tise iwáre ina líké ne kúkpaa tu. Ké nó símisi re ani n̄sɔne ripaí ani yénu re iluke ye sicare-i pipele masile re piké i kpasi. ³⁶ Ticuruu ukpáa ye wele un uihéé yósu, un kɔ iluke kuu n kpási cápínente re iké nfáa tenεciré yé. Kei ke ulukaa ne ukpáa apɔɔ aa yé pεε kesé n láárú. ³⁷ Lē kémεε, mēyu mmé ye asele re: Ucɔ yeε ye lukesi, ucɔ uú kpasi! ³⁸ Ne nó tunle re ani ha kecare ke-i káni pikei píka n wa kémεε kpasi. Picɔ pεε kei keisi, nɔɔ nkpéni weri ani pipikei kulaa n le.

³⁹ Samarii pikó mēyā ye ne Yeesu kefa tenεle re unósi uyεε maa re: Lē nnéi kam n wa kuu né símisi. ⁴⁰ Lē nnya kapi Yeesu-i hápɔ api u pise re uké pikekúrí ketóne rikpá. Uu ηmurei uu pikekúrí tone siyáa sité.

⁴¹ Ke Yeesu uu uricuruu ne unnɔɔ nsímé pi n símisi nnya, pisei kulúí píima picɔ api kɔ ne kefa u tene. ⁴² Api ye pεε unósi uyē maa re: Ai nsímé mmē kaa ró n símisi ηmanε nnya karí ne kefa Yeesu tene. Amá tɔ uricuruu konle un símisi, ari céru re u mεsei pisei nnéi Uyulale le. Lē nnya karí ne kefa u tene.

Yeesu ye uyóɔpi usóɔca wéése unyine unjámáne pɔise

⁴³ Ke Yeesu uu siyáa sité sē kei n tónε, uu yisi uu Kalilee ketē-mē tómpɔ. ⁴⁴ Yeesu ricuruu ye pεé maa re: Api ye antepu úka uketē cire-i n waiselē. ⁴⁵ Amá kuu Kalilee keteni-i n tuipɔ, kei pikó ye kusáne u yásile n̄sɔne, ke pē ηmaa apí pεε Yerusalem-pɔ nkpɔ melóó anyá ní ha api lē nnéi kuu n wa yenu nnya.

⁴⁶ Yeesu uu pεε Kalilee ketē-pɔ Kanaa kuyu-i pele. Kei kuú pεε wa míni ame panse píta. Uyóɔpi usóɔca wéése unyine yeε pεε Kaperinawum-pɔ we, uuηmánε un póólú. ⁴⁷ Kuu n kó te Yeesu ye Yutee ketē-pɔ yisi uu Kalilee keteni-i hapɔ, uu ukemεε sí uú ha u welu re uké Kaperinawum hapɔ uké uuηmánε yeε ne nkpɔ n náási pɔise. ⁴⁸ Yeesu uu pεε u pise re: Nɔnsá mēwaisaηa ne mēwai píima n yē, áni yé fe nóké ne kefa né tene, néε yo. ⁴⁹ Uyóɔpi usóɔca uyē uu Yeesu pεε re: Upíima, a kenéyo ha unéηmánε uké kelenε kpu. ⁵⁰ Kei ke Yeesu uu pεε u maa re: A n ηme a kui, upóηmánε ye nfáa mále. Uu Yeesu nsímé mmē ηmurei, uu yisi uú kulu. ⁵¹ Kuu nkúlεcee n kpási, upikεikó apí ne u sáne api u maa re: Upóηmánε ye nfáa mále. ⁵² Uu pi pise re: Ituηe íye kumúnjé ke uipiηe ii kutɔsi piwai koraane? Api re: Sé ketúnjé, mεse kumúnjé ke kupiηetoi aku ukεcáá le. ⁵³ Úsáa uyē uu pεε léise re ituηe iye-i ηmaa ke Yeesu uu sé u maa re: Upóηmánε ye nfáa mále. Lē nnya ke u ne ukeyɔ pikó nnéi api Yeesu ne kefa tene. ⁵⁴ Ke Yeesu uu Yutee ketē-pɔ n léemε uu Kalilee keteni-i pεeri, mēwaisaηa lírú mεcɔ kuu n wa ye mē.

5

Yeesu ye kékankáláká kenyine pɔise

¹ Lē memáá, Pisui fi anyá anyine ye pεε kumúnjé kpe-i Yerusalem-i wele. Yeesu uu yisi uu sí. ² Kúnipɔre kunyine ye kuyu kpe-i Isáη Tinɔnɔɔ kekúrí wele. Pi

ye kupóre kpē Epiree meyu kémee sée re Petesita. Akúsi sipole sinupū kakú má. ³ Pitóikó kulúí, pinyíye ne síkankáláká ne [pipáikóó ye pee imele iyē metene fntilenle pin mé te míni meké lémesi. ⁴ Uléécaatume unyine yee pee keyáa keyáa súimele uu míni pókoi. Utóikó úye un mepókoi-maá mefoí míni me-i n lompō, nípá itói iye kuu póólú, u ye peile]. ⁵ Utisi unyine ye pee kei wele. Kuú ne m póólúme, li wale inmē ité íi we afena. ⁶ Ke Yeesu uu u n yé un kei finu, uu kō kom te kuú ne m póólúme ái kusa nánai, uu u pise re: Pō la póké peii? ⁷ Utóikó uyē uu u pese re: Upíima, ám úka má re míni men n lémesi uké mekemee né tampō. Ne ye náasile, ké n tuipe, unyine un né fōsí. ⁸ Kei ke Yeesu uu pee u ma re: A yisi a ripósánjáápōré kpísi aa sōne. ⁹ Utisi uyē uu mese ne mese pélu, uu urisánjáápōré kpísi uu nsé kápáa. Kewénteyaa tuné kaí pee lē wai. ¹⁰ Pisui fi piwéése api utisi uyee nní m péi ma re: Není ye kewénteyaa le. Lē nnya irósé kémee, ncée rín we re póké ripósánjáápōré cō. ¹¹ Uu pi pese re: Utisi uyee né m pōise ye né ma re: A ripósánjáápōré kpísi aa sōne. ¹² Api u pise re: Wóo liute uyee pō m ma re: A ripósánjáápōré kpísi aa sōne? ¹³ Uu pi pese re úu nkpáni u nyu. Uu mesei fe uké u ceri. Yeesu ye pee písoi riwúí tee kei rí we kémee lompōle uú ne tōmpō. ¹⁴ Lē memáa, Yeesu uu yisi uu Ulééca keyō sí u ne utisi uyee m péi apí ha sáne. Yeesu uu pee u ma re: Kaa nní m péi, kape kō akópe piwai rikpáse, lē lifee-fee ái kape ne pō n wa nnya. ¹⁵ Utisi uyē uu pee sí uú ha Pisui fi piwéése símisi re Yeesu yee u pōise. ¹⁶ Lē nnya ke Pisui fi piwéése api Yeesu pitele wa re yo nnya kuu kewénteyaa tuné lē wa. ¹⁷ Kei ke Yeesu uu pi pese re: Unésáa Ulééca ye ne pikéi kecáa wele néen kō pikéi kecáa we. ¹⁸ Anóo nyē nnya, Pisui fi piwéése api pee meýá piwélaa ne ηmóópú re piké Yeesu kpu. Ai re kuu kewénteyaa kecáa isé rinlóo ηmane nnya, amá kuu kō m ma re Ulééca ye uusaa le, lin pee nyíselē te u ne uyē ne sále nnya.

Ulééca Kεpipi nnaηe

¹⁹ Yeesu uu kō pimáa pi kpá re: Asei kam nní nó símisi re né Ulééca Kεpipi, ám nnénaηe cire ne fene ké linyine wa. Lē ke Unésáa Ulééca uu ye n wa am yénu ηmane kam ye fe am wai. Lē nnéi ke Unésáa uu n wai ké née kō wai. ²⁰ Saa Ulééca ye Ukepipi lala, uu pee lē nnéi kuu ye n wa ke nyísente. U kō mewai mee mmé n fe pinyíse ke kpáne liké pee nnóo nó yi. ²¹ Yare ke Unésáa uu ye pikpōkpō n yukuse uu nfáa pi he mecō ke Ukepipi ake ye ken píye n la, ake pē nfáa he. ²² Limecō, Saa Ulééca úu ye ne úka túhaane. Amá Ukepipi kuu rínaηe he re keké ne písoi nnéi túhaane, ²³ písoi nnéi piké ne Ulééca Kεpipi ríyu n waise yare kapi Ulééca ríyu n waise mecō nnya. Nkó yee úu Ulééca Kεpipi ríyu n waise, úu kō Ulééca yee ke n tumme ríyu waise.

²⁴ Asei kam nní nó símisi re nkó yee ye nnésímé kutu rincō uú ne uyee né n tumme kefa tene ye nfáa teneciré yénle. Api ne metúhaane u má. U nkpō kémee piléle masile uu nfáa teneciré yénu. ²⁵ Asei kam nní nó símisi re kumúnjé kunyine ye sóntile, ticuruu ku pikáme masile. Peé uyē-i ke pikpōkpō api yé Ulééca Kεpipi metē n kō. Pēpee n kō api nfáa yenu. ²⁶ Ulééca yee nfáa te. Limecō kuu Ukepipi rínaηe he re keké nfáa n te. ²⁷ Ne Usoi Kεpipi le nnya kuu ncée né he re ké ne sisoipipi túhaane. ²⁸ Ai kape nkpáni píri nó wa. Kumúnjé kunyine ye sóntile, pēpee n kúlaankēelē piké menétē kō, ²⁹ api pee nkpō kémee yisi. Pēpee piísoi kémee lisōne n wa api nfáa teneciré yénu. Api pēpee piísoi kémee akópe n wa pō ne túhaane ái ne pi kpi. ³⁰ Am yé fe ké nnénaηe cire ne linyine wa. Lē ke Ulééca uu né rí símisi kam ye ne ripaí amí ne túhaane. Menétúhaane ye aseí mále re ám wéési ké menéla wa nnya, amá uyee né n tumme mekó kam wéési ké wa.

Yeesu piseérakó

³¹ Yeesu uu kɔ pimáa pi kpá re: In te nê ñmane née kenécáá aseéra lese, nnóome ye mu. ³² Amá ne úseérakɔ́ mále yee aseéra kenécáá n lése. Ne kɔ nyule re aseí kuu símisi. ³³ Nɔ písoi Yohani kémee tunle re piké kenécáá nkó kɔ́, uu kɔ aseí lese uu símisi. ³⁴ Nê ám písei re unyine uké kenécáá aseéra lese. Amá ne la re liké nórinéyu lɔ nnya kam Yohani aseéra kuu kenécáá n lése símisi. ³⁵ Yohani pɔ́ ne we yare kéfiráa kapi rinsé, kemetéi ame nó kpáii. Lẽ nnya kani kemetéi mē nnya itunye inyine-i mpóonare yē nkáripí. ³⁶ Amá aseéra ñmaa ye kenécáá wele, an Yohani akó kuu kenécáá n lése fe. Lelēe nní pikei ke Unésáa uu né n forii nen wai. Piricuruu ñmaa pree aseéra kenécáá lese re Sáa Uléécaá yee né tumme. ³⁷ Unésáa uyee né n tumme ye uricuruu kenécáá aseéra lesele. Ani ketume umetē komaalē, ani kɔ ukéyu yenaalē. ³⁸ Ani kɔ unsímé ñsane múlē. Li we re ani nê ke Sáa Uléécaá uu n tumme ne kefa tenelē. ³⁹ Nɔ ye Nléécaasimé kémee pereile non músu re nó nkemee nfáa teneciré yē. Ani kɔ te mmē cire mee kenécáá aseéra lese. ⁴⁰ Ani kɔ pēé la nɔké kenémee kam nɔké nfáa mmē yē.

⁴¹ Ai písoi ipakare kam wéési. ⁴² Ne nó nyule. Ani nósínéfa-i Uléécaá la. ⁴³ Unésáa rinyiri kamí ne ka, amá ani piyóó né yúlu. Amá unyine un nté ne urinyiri n ka, nó uyē yósi. ⁴⁴ Nɔ ye n lalē nɔké nómenécɔpecire m pakarentene. Ani la Uléécaá ñmane uké nó m pakarente. Lẽ nnya káni yé fe nɔké ne kefa né tenē. ⁴⁵ Ani kape m músu re née ha Unésáa Uléécaá kémee tíyesene nɔké akópe yē. Amá Moisi uyē kaní ne ripóó n láárú yee ha tíyesene nɔké akópe yē. ⁴⁶ Kenécáá nsímé ke Moisi uu wói. Non pree meyíkíyiki Moisi nsímé n ñmurei, nó pree kɔ nnékó ñmurei. ⁴⁷ Amá in te áni mmē ke Moisi uu n wói ñmurei, íye kani yé pree nnékó ñmurei?

6

Yeesu ye písoi ákotokú anupū (5.000) kpínii (Matiyee 14:13-21; Mariki 6:30-44; Luki 9:10-17)

¹ Lẽ memáá, Yeesu uu Kalilee kupiye kapi ye kɔ n sée re Tiperiyaati menimaa téř uu ritíme ricɔ-mē sí. ² Písoi kulúí píima pinyine ye pree u tikilenle, kapi n yē te u mewaisaŋa wapisi un pitóikó pɔisente nnya. ³ Kei ke Yeesu uu pree riyópe ritaá u ne upipiretiki apí ha tone. ⁴ Pisui fi nkpɔ melóó anyá ye pēé uye-i nyahaimēle.

⁵ Yeesu uú weríí uu yénu re písoi kulúí píima ye ukemee sónaapɔ, uu pree Filipu maa re: Yei kari yé iluke yee yé písoi mpí nnéi meluke n tu lɔ? ⁶ Sikóri kuú ne lē ma uké peē uké yē te íye ke Filipu uu yé u pese. Uricuruu ye pree nyule lē kuu n waine. ⁷ Filipu uu u pese re: Mpá tɔké nwoóweni mepipi píle píle meté ne iluke lɔ ái nkpáni nípá úye nkáripí nkáripí meluke tulune. ⁸ Uupiretiki uɔ, Simɔ Piyee uwā kapi ye n sée re Antiree pɔ́ pree u maa re: ⁹ Kewá ñmánepi kenyine ye nké nté ken akpónó anupū ne ikpíntomé ité múlē. Yare yo ke lē ai yé nkpáni písoi kulúí píima nkú wa? ¹⁰ Kei ke Yeesu uu pree re: Ani písoi pē maa re piké tone. Meyúí áme pree kusa kelɔ ke-i piye. Api pree túnti, aí lelu písoi ákotokú anupū kumúnjé (5.000). ¹¹ Kei kuu akpónó kpísi uu akecáá Uléécaá pɔ́nēse uu pree pɔpɔ kei ní we a hɔ́ne. Uu kɔ limɔ́ ikpíntomé wai, aí pinnéi meluke tulu. ¹² Kapi pinnéi ní li api lɔpu, Yeesu uu pree upipiretiki maa re: Ani akéri tɔ́rɔ́ kóóí, líka ái kape pɔ. ¹³ Api akpónó anupū nyē kapi n li atɔ́rɔ́ kóóí aí anére kefi ne até yipu. ¹⁴ Ke písoi pē api mewaisaŋa ke Yeesu uu n wapisi n yē, api pēé n símaankēe re: Mesei, usoi nkó yee antepu kapi n tee re u ketē kecáá sánti. ¹⁵ Yeesu pɔ́ céru re pi sántile piké u tí piké ñnanje iyóopi u tonse. Uu lē nnya riyópe pítaá pele uú ha umecire n tú.

*Yeesu ye m̄ni kecáá s̄one
(Matiyee 14:22-33; Mariki 6:45-52)*

¹⁶ Kai nnyóó n wa, Yeesu pipiretiki api cépi apí ha kupiyε ritime n we. ¹⁷ Api kúninói loni api kupiyε n t̄érj̄l̄ε pin Kaperinawum kuwéé-m̄ε sí. Kesine ye p̄εε likumún̄é k̄p̄ε-i piwai masile, Yeesu úu k̄o p̄εε kahane p̄ikekúrí n hap̄o. ¹⁸ Kei ke meyo p̄íima menyine ame pipépe l̄o, m̄ini ame p̄éé n t̄oank̄εε. ¹⁹ Kapi kúninói rintikíí yare kilom̄etiri pinup̄u kumún̄é, api Yeesu yenu un m̄ini kecáá s̄one un ne p̄ikekúrí wépo, iwame ii pi wai. ²⁰ Kei ke Yeesu uu p̄εε pi maa re: N̄ée lo, iwame íi kape nó wa! ²¹ Api p̄éé n la piké kúninói k̄ém̄ε u kp̄isi. Amá kúninói aku kei nní m̄εε ne m̄εε kei kapi n sí tulu.

Tisoiwuí ye Yeesu w̄éési

²² Kai kóso n weesi, p̄isoi riwúí t̄εε kupiyε ritime t̄ε-i m̄ m̄ésū ari ȳenu re kúninói kuse k̄p̄εε ye kei n we, Yeesu úu k̄o ku l̄o u ne upipiretiki piké ne kesé t̄ómp̄o. Upipiretiki ηmanε p̄εε p̄εε t̄ómp̄o. ²³ Amá áninói aco ye p̄εε Tiperiyaati ket̄ε-m̄ε leem̄εε aa kei ke Up̄íima uú p̄εε akp̄ónó kecáá Uléécaā m̄ p̄oñese api p̄εε a le tuip̄o. ²⁴ Ke p̄isoi riwúí t̄ē ari n ȳé t̄ε Yeesu ne upipiretiki ápi kei we, api p̄εε piricuruu áninói nȳε loni apí ne Kaperinawum-po Yeesu piw̄élaa sí.

Yeesu yee iluke yee ye nf̄aa n he

²⁵ Api kupiyε ritime ric̄o-m̄emp̄o Yeesu l̄εp̄o api u p̄ise re: P̄iyei kaa nté tuime, Ucélaa? ²⁶ Yeesu uu pi p̄ese re: Asei kecáá, k̄é nó símisi re ái re kani m̄ewaisaηa kam n wapisi n ȳé nnya kani né w̄éési, amá kani akp̄ónó n̄ li ani lepu nnya kani né w̄éési. ²⁷ Ani kape iluke yee ye n f̄óni nnya n náási, amá ani iluke yee íi ye p̄íkai n f̄óni ii ye k̄o p̄εε nf̄aa teneciré he nnya n náási. Usoi Kepipi k̄εε ȳé iluke iȳé nó he, li we re S̄aa Uléécaā ye unw̄oi ukecáá wale. ²⁸ Api u p̄ise re: Iye kari ȳé wa t̄oké ne pik̄ei p̄ē ke Uléécaā uu n̄ la piwai n fe? ²⁹ Yeesu uu pi p̄ese re: Uléécaā pik̄ei kuu nó m̄ p̄ise ye mp̄í re ani ne uȳε kuu n tumme kefa tene. ³⁰ Api u maa re: M̄ewaisaηa méye kaa ȳé wa t̄oké ȳé t̄oké p̄éé ne kefa pó tene? M̄ewai méye kaa waine? ³¹ Pirósáayaha ye iléécaaluke kuc̄esi kóima-i lile yare kai Nléécaasimé k̄ém̄ε n w̄ólaal̄é t̄ε:

Iluke yee keyóm̄εcaā-po n léeri kuu pi he re piké li. ³² Yeesu uu pi p̄ese re: Asei kecáá, k̄é nó símisi ani kóm̄ t̄ε ái Moisi yee iléécaaluke nó he, amá Unésáa yee iluke yee meyík̄iyiki keyóm̄εcaā-po n léeri nó he. ³³ Iluke ke Uléécaā uu ye n he yee nní uȳε keyóm̄εcaā-po n léeri uu ye p̄isoi nf̄aa he. ³⁴ Api u maa re: Up̄íima, a mes̄ere iluke iȳé t̄ó n he.

³⁵ Kei ke Yeesu uu p̄εε pi símisi re: N̄ée nní l̄ε iluke iȳε ye nf̄aa n he. Nk̄ú r̄n p̄íkai nk̄ó yee keném̄εε n̄ ka waine. Nn̄iré r̄n k̄o p̄íkai nk̄ó yee ne kefa né n tene waine. ³⁶ Amá ne nó símisile: N̄o né ȳnle, m̄p̄á ne l̄ε, áni ne kefa tene. ³⁷ P̄ē nn̄í ke Unésáa uu né m̄ pa ye keném̄εε sóntile, ám̄ pik̄εc̄ope úka mp̄uri méyule má. ³⁸ Li we re ám̄ keyóm̄εcaā-po súime re k̄é menéla wa, amá uȳε né n tumme mela kam piwai ka. ³⁹ Uȳε né n tumme mela ye k̄o p̄εε mm̄é re ám̄ kape p̄ē kuu né m̄ pa kec̄ope úka f̄óm̄, amá u la re k̄é ha keyáa t̄ōo ketún̄é nk̄p̄o k̄ém̄εε pi yukuse. ⁴⁰ Unésáa ye la re nk̄ó yee Ukep̄ipi n ȳé uú ne kefa ke tene uké nf̄aa teneciré m̄ má. Ne k̄o p̄εε liute keyáa t̄ōo ketún̄é nk̄p̄o k̄ém̄εε yukusene.

⁴¹ Pisufi api Yeesu ne ηm̄úlaank̄εε re u maa re: N̄ée nní l̄ε iluke iȳεε keyóm̄εcaā-po n léeri nnya. ⁴² Api p̄éé m̄ p̄iseine re: Ai Yosefi ηm̄áne Yeesuu? T̄o usáa ne úni nyule. Iye kuu ȳé p̄éé maa re: Keyóm̄εcaā-po kuu léeri? ⁴³ Kei ke Yeesu uu p̄εε pi maa re: Ani l̄ε nómenéc̄op̄ecire pin̄m̄úlaank̄εε tíye. ⁴⁴ Úka úu ȳé fe uké keném̄εε kam, insá S̄aa yee né n tumme yee ne keném̄εε u ka. Né k̄o m̄p̄á úye yee keném̄εε n̄ ka keyáa t̄ōo ketún̄é nk̄p̄o k̄ém̄εε yukuse. ⁴⁵ Li antepuye atel̄é-i w̄ólaal̄é t̄ε:

Uléécáa yé pinnéí céési. Nkó yee Sáa kutu rińcɔ uu uicélaa kom, yee yé kenémee kam. ⁴⁶ Lẽ áí nyíse re unyine ye Sáa yenaalẽ. Amá uyee Uléécáa kémee n léeri mecire yee u yenaalẽ. ⁴⁷ Asei kecáá, ké nó símisi ani kóm te nkó yee ne kefa né n tene ye nfáa teneciré mále. ⁴⁸ Née iluke iyee ye nfáa n he. ⁴⁹ Nópínésáayaha ye ppe kucesi kóima-i maani lile, mpa ne lã, api kɔ ppe kpíni. ⁵⁰ Iluke iyee keyómecaa-pɔ n léeri ye nnyí nté. Nkó yee i n li úu píkai kpine. ⁵¹ Née iluke iyee keyómecaa-pɔ n léeme ii ye pisoí nfáa he. Mpa úye yee iluke iyẽ li, nfáa teneciré kuu yé yé. Inépinje yee iluke iyẽ kam u n hene. Ne i hele re ketẽ nnéí pisoí piké nfáa yé nnya.

⁵² Kuu lã m ma, Pisuífi api picéhaanke loni pin pimécɔpécire píseine re: Iye nnya ke nkó uu yé maa re u yé uipinje ró he ari le? ⁵³ Kei ke Yeesu uu ppe pi maa re: Asei kecáá, ké nó símisi ani kóm te nɔnsá Usoi Kepipi ipinje n li, nɔnsá kɔ kemenye n ntí, áni nfáa má. ⁵⁴ Usoi nkó yee inépinje n li uu kɔ menénye níru ye nfáa teneciré yéne. Ne ha keyáa tɔrɔ ketúnjé nkɔ kémee u yukusene. ⁵⁵ Li we re inépinje ye iluke yíkíyiki le, menénye pɔɔn kɔ liníré-niré yíkíyiki. ⁵⁶ Usoi nkó yee inépinje n li uu kɔ menénye níru ye kenémee wele néen kɔ ukemee we. ⁵⁷ Sáa yee né n tumme yee nfáa ute. Uyẽ nnya kam nfáa má. Limécɔ, úye un inépinje n li, u né nnya nfáa yenune. ⁵⁸ Iluke iyee keyómecaa-pɔ n léeri ye iyẽ. Ii iyẽ ke nópínésáayaha apí ppe n li, mpa ne lã, api kɔ ppe kpíni mecɔ we. Amá nkó yee nnyí n li ye mesére nfáa máne.

⁵⁹ Kumúnjé kpe-i ke Yeesu uu ppe Kaperinawum-pɔ Pisuífi kuyomeyáhaalee-i pisoí n céési kuu anɔ nyẽ ma.

Tinɔo tee ye usoi nfáa teneciré n yéneise

⁶⁰ Ke upipiretiki api anɔ nyẽ n kɔ, pimeyã api re: Nsímé mmú ye mpaape tɔsile. Wóo yé mmú kutu n cɔlẽ? ⁶¹ Yeesu uu céru re upipiretiki ye nsímé mmẽ kecáá ñmúlaakesele. Uu ppe pi maa re: Li nó ricónje meyá, née yo? ⁶² In lã, nɔn píye Usoi Kepipi n yé ken kei kaké ppe ní we pítaá m pele ní, íye kai yé ppe nó wa? ⁶³ Uléécáa Nfaasone mee ye nfáa he. Kesoipipi áke yé líka fe. Amá anɔo nnyé kam nní nó m ma ye Nfaasone akó le nyee ye nfáa n he. ⁶⁴ Amá pinyine ápi nókenécɔpe ne kefa né tene. Ai líka nnya kuu lã male. U hái mekee-me peppe ápi n ñmureine ne uyee n sónti uké piláarɔ anipe-i u n wa nyule. ⁶⁵ Uu kɔ pimáa pí kpá re: Lẽ nnya kam nó maa re úka úu we yee yé n fe uu kenémee weri insá Unésáa yee ncée u he.

⁶⁶ Kaí ne kei n kpísi, upipiretiki meyã api kepire u tɔ ápi ye ppe pitiki u rikpá. ⁶⁷ Uu ppe upipiretiki kefi ne pité pẽ pise re: Nó ní, nó áni la nɔké tɔmpɔɔ? ⁶⁸ Simɔo Piyee uu u pese re: Upiima, úye ucɔ kémee kari yé nkpáni ha? Kepóméé ke nsímé mee ye nfáa teneciré n he ní we. ⁶⁹ Tɔ ne kefa pɔ tenele ari yénu re pɔ ke Uléécáa uu wée uu tumti. ⁷⁰ Yeesu uu ppe pi maa re: Ai née nó kefi ne pité mpí wéee? Mpa ne lã, use ye nókenécɔpe kuníri le! ⁷¹ Simɔo Isikariyɔti unmánne Yutasi nsímé kuu lã símisi. U kefi ne pité pẽ use le. Mpa ne lã, uyee sónti uké piláarɔ anipe-i u wa.

7

Yeesu pimarecɔ ápi ne kefa u tene

¹ Lẽ memáá, Yeesu uu Kalilee ketẽ kóónú. Uu ppe ha uké Yutee kekó rikóónú re Pisuífi piwéese ye wéesi piké u kpu nnya. ² Pisuífi anyá nyẽ kémee kapi ye sicánjipi kémee n sói ye kɔ ppe nyahaimele. ³ Upimarecɔ api ppe u maa re: A nté yisi aa Yutee ketẽ-pɔ sí, pipópiretiki pɔóké kɔ pikei kaa n wai yé! ⁴ Uka úu ye umɛwai m pékesi un kɔ péé la kuyu kuké u ceri. Lẽ nnya, a tíye ketẽ nnéí pisoí piké mepówai mmé yé. ⁵ Asei kecáá, upimarecɔ ricuruu páa ppe kɔ ne kefa u tenelẽ. ⁶ Kei ke Yeesu uu ppe pi maa re: Inétunje íi kahané n tu. Amá in nɔo,

nǎpá itunje íye ye ne nó sále. ⁷ Ketē nté písoi ápi nóinépurí yulu, amá pi nē ipurí yulule re ne we nen pi símisi re pimɛwai áme nyam nnya. ⁸ Nóké n ñme aní ha anyá li. Nē ám kei simpɔ kelene. Inétunje íi kahané n tu. ⁹ Kuu lē písímé pi mǎ masí, uu Kalílee keteni-i mésuni.

Yeesu ye anyá kumúnjé Yerusalem-pɔ Uléécaá keyɔ-i céési

¹⁰ Ke Yeesu pimarecɔ api anyá nyē ní ha, uricuruu pɔɔ kɔ yisi uu sǎ, úu tíye piké u n nyáni, uu pɛe n we yare u pékesile. ¹¹ Pisuífi piwéése ye pɛe anyá nye-i u wélaankéele api ye pɛe re: Yei kuu we? ¹² Písoi pɛe n cápínelē ye pɛe unsímé ñmúlaankéenele. Pinyine api ye re: Usoi sɔne lo. Píɔ api re: Eehei, písoi kuu kíraasente. ¹³ Amá úka úu pɛe unsímé símisi líké n cálē. Pisuífi piwéése kapí pɛe lē wuru.

¹⁴ Anyá siyaa sin kecɔpe pitule masí ke Yeesu uu Uléécaá keyɔ ha uu ha n céési. ¹⁵ Ai Pisuífi pírí wai api ye pɛe re: Usoi nkó úu icélaa íka yási, íye kai pɛe wa kuu ne nní ñsɔne Nléécaasímé nyu? ¹⁶ Yeesu uu pi pɛe re: Icélaa nnyí kam nní písoi m pálē íi kenémee léeri, amá Uléécaá yee né n tumme kémee kii léeri. ¹⁷ Uye un n la uké Uléécaá mela wa, u yé céri re Uléécaá kémee ke icélaa nnyí íi léeri nēe nnénóosímé cire ye mu. ¹⁸ Nkó yee unnóosímé cire n símisi ye lalé piké ríyu u waise. Amá nkó yee ní la piké uyee u n tumme ríyu waise ye aseí mále. Nnóome níka ñn ukeméé we. ¹⁹ Nté Moisi ye isé nó pa má? Nó úka úu kɔ pɛe isé iyē tikilē. Yo nnya kani pɛé la nóké né kpu? ²⁰ Písoi pɛe n cápínelē api u pɛe re: Pɔ kunrí héesile. Wóo la uké pɔ kpu?

²¹ Yeesu uu pi pɛe re: Mewai mese kam wa ai nónnénéí pírí wai. ²² Moisi yee isé nó pa re aní ye siwántisi kérii, ái kɔ pɛe uyee ne li kori, hái nópinékpure fómee kai léeri. Aní kɔ ñmurei, hái ricuruu aní ye kewénteyaa tunjé usoi ké. ²³ In te nɔ ye ñmurei aní kewénteyaa tunjé kewántisi ké, ái kɔ pɛe Moisi isé kani rilóó, yo nnya kani pɛé ne né wólaalē te ne kesoi pipi ne keríyu kewénteyaa tunjé pɔise? ²⁴ Aní kape ye usoi keyu ripaí aní ne u túhaane, amá aní ye aseí kemúnjé ritiki aní ne túhaane.

Písoi ye pimécire ptsei re Yeesu ke Uléécaá uu wéee?

²⁵ Yerusalem pikó pinyine api re: Ai utisi nkó kapi wéési piké kpuu? ²⁶ Uyee nkó un ne uripɔɔ símisi lin cálē, úka úu kɔ ríka u ma! Yare píróyóopi ye cerile re mesei uyē ke Uléécaá uu n wéee né? ²⁷ Tɔ nkó pɔ keleeme nyule. Amá uyē ke Uléécaá uu n wéee un píyei n ka, úka úu yé céri méye kuu léeri.

²⁸ Yeesu ye pɛe Uléécaá keyɔ-i wele un likumúnjé kpe-i céési. Uu pupɛi re: Mesei kani né nyu nɔn kɔ kenéleeme nyu, nēe yo? Mpá ne lē, ái menéla kecáá kam ne ka. Amá uyee né n tumme ye aseí mále. Aní uyē nyu. ²⁹ Nē ne u nyule. Ukeméé kam léeri. Uyee né tumme. ³⁰ Ke Yeesu uu lē mǎ ma nnya, api pɛé n la piké u tí. Amá úka úu kaha uké u rica, ke uitunje íi pɛe kahané nní n tu nnya. ³¹ Písoi meyá api riwúí tē kecɔpe ne kefa u tene apí maa re: Uyē ke Uléécaá uu n wéee un píyei n ka, yare u yé mewaisaŋa wapisi ai tósu lē ke utisi nkó uu nní n wapisii?

Pi Uléécaá keyɔ piméré pinyine tú te piké ha Yeesu tí

³² Pifarisi api lē ke písoi api riwúí kémee Yeesu kecáá ní weiresentene kom. Pɛpɛe ye Uléécaá inyóonse n wa piwéése ne Pifarisi api pɛe Uléécaá keyɔ piméré pinyine tum te piké ha Yeesu tí. ³³ Yeesu uu pɛe re: Nkárípi ke tó ne nnó ari ketóne kpáne am pɛe limemáá uyee né n tumme kémee pɛle. ³⁴ Nó kam aní né wéési, amá aní yé pɛe né yé. Li we re aní yé fe nóké kei kam yé ha ní we ha. ³⁵ Pisuífi api pɛe pimécɔpɛcire m písine re: Yei kuu sǎ kári yé fe toké u yé? Nēe Pisuífi pɛe Pikireki ketē kecáá n yekaalē kémee kuu sǎ uké ha Pikireki n céési?

³⁶ Tε ίye kuu nní maa re: Nό kam ani né wéési, amά άni yé पेε né yé. Li we re άni yé fe nάké kei kam yé ha ní we hapά?

Míni μεε άμε ye pikai n hosi

³⁷ Anyά keyaa tάρα kεε sinnéi kecάpe keyάa píima. Kε ke Yeesu uu pisoi keyu-i nyere uu pupai re: Nnίré nn úye n we, uké kenέμεε kam uké míni n ntí. ³⁸ Míni μεε ye nfάa n he yé nkό ye ne kefa né n tene kέμεε n leerile men wόlu yare rínihoi, yare kai Nléécaasimé ritelé kέμεε n wόlaalé meca. ³⁹ Uléécaa Nfaasone ke पेपее ne kefa u n tene api yé ní yási nkό ke Yeesu uu lē símisi. Api पेε kahane likumúné kpe-i Nfάasone n yási, ke Uléécaa úu पेε kahane Yeesu ríyu n waise nnya.

Pisoi ye anό akό akό Yeesu kecάa símaankεε

⁴⁰ Ke pisoi पेε n cápinelé kecάpe pinyine api anό nyē n kō, api re: Mesei usoi nkό ye antepu uyee पेε n sónti. ⁴¹ Picά pόa re: Uyē ke Uléécaa uu wée. Kei ke picά pόa ká re: Uyē ke Uléécaa uu n wée yé fe uu पेε Kalilee-pά leerii? ⁴² Nté li Nléécaasimé ritelé kέμεε wόlaalé te: Uyē ke Uléécaa uu n wée ye Tafiti kepirē le? Petelehem kuyu-i ke Tafiti úú पेε ní we kapi u marune. ⁴³ Lē nnya ke pisoi api Yeesu kecάa anό akό akό símaankεε. ⁴⁴ Pinyine ye पेε pikεcάpe lale piké u tí, amά úka úu पेε kaha uké u rica.

Pisui fi piwéése ye Yeesu kesi

⁴⁵ Uléécaa keya piméré api yisi api पेपее ye Uléécaa inyónse n wa piwéése ne Pifarisi kέμεε pele. पेपее ye Uléécaa inyónse n wa piwéése ne Pifarisi api pi pise re: Yo nnya káni u tí nάké ne kam? ⁴⁶ Api pi पेε re: Ne keweesi, usoi úka úu símaalé yare usoi nkό meca. ⁴⁷ Kei ke Pifarisi api पेε pi pise re: Yare nό ne ká tíyεe uu ká nό feriyee? ⁴⁸ Yare piróyάpi ne tó Pifarisi kecάpe use unyine ye ne kefa u tenele née? ⁴⁹ Amά risoiwuí ntí tee nní u n tíkilē ári isé nyu. Uléécaa ye lē nnya anό ri wale.

⁵⁰ Pifarisi kecάpe use kapi ye n sée re Nikotem ye पेε kei wele. U pinyine-i Yeesu kέμεε hápaalenle. Uyee pi maa re: ⁵¹ Irósé íi ncée he re piké usoi akόpe pa ápi kahane unkό n kō, née ápi kahane n ceri lē kuu n wa. ⁵² Kei kapi पेε u pise re: Nénte pό ne ká nkpeni Kalilee ukό le, née yo. A rísonε Nléécaasimé ritelé kέε aa kóm te antepu úka úu pí kai Kalilee-pά leemelē. ⁵³ [Lē memáa, mpá úye uu yisi uú kulu.

8

Lē ke Yeesu uu unósi unyine ye iwásá n wa mí ma

¹ Ke pisoi api n kúú, Yeesu pόa yisi uu Olifiyee rikúú taá. ² Uu kemaresine yisi uu Uléécaa keya-i pele, pisoi api u kálaapo. Uu पेé tone uu pi n céési. ³ Kei ke isé picélaa ne Pifarisi apí ne unósi unyine hapά re pi u torile un iwásá wai. Api riwúí kecάpe u nyereεε, ⁴ api Yeesu maa re: Ucélaa, pi unósi nkό tó ríle un iwásá wai. ⁵ Moisi ye isé ró pa re táké ye lipinási pē apare tapisí táké kpu. N-ye ke pόa yé?

⁶ Tinόa kapi lē wéési nnya kapi lē u pise piké ne nnyine n yé piké ne pitele u n wa nnya. Amά Yeesu uú पे, uu kenípεpi ne ntaai kέμεε piwóle kápáa. ⁷ Kapi ní we pin pípíseise ne kέyu u mahani nnya, Yeesu uu yisi uu kecíre nyere uu pi maa re: Uyee úu nókenécάpe nké-i akόpe n wailé uké mefoi ripare u tó rí. ⁸ Uu ká pípe kpá uu ntaai kέμεε piwóle naí. ⁹ Kapi anό nyē n kō, piwéése api pinnéi kpíi use use. Piwéése kaí ne kori aí ne siwá páalá, ai पेε nkpeni unósi uyē mecire kecάpe yá, u ne Yeesu pin we. ¹⁰ Yeesu uu पेε yisi uu nyere uu u pise re: Unósi,

yei kapí we? Uka úu akópe pó paa? ¹¹ Uu u pese re: Uka úu we, Upíima. Yeesu uu u maa re: Né ám kò akópe pó pane. A n ñme aa tómpò. Amá kape kò akópe piwai rikpá.]

Yeesu yee písoi nnéi metéi

¹² Yeesu uu kò písoi pee n cápinelē pimáa kpá re: Né ne písoi nnéi metéi le. Nkó yee né n tikiḷē úu píkaí kuḡmaha kémee sónene, amá metéi mee ye nfáa n he kuu yé m má. ¹³ Kei ke Pifarisi api pee u maa re: Póo ripóúuruu kepócaá aseéra lese. In lē, ái nsímései kaa símisi. ¹⁴ Yeesu uu pi pese re: Mpá kam tinécúuruu kenécáa nsímé n símisi, nsímései ye mu. Li we re ne nyule kei kam n léeri ne kei kam n sí. Amá nǒ áni nyu kei kam n léeri ne kei kam n sí. ¹⁵ Sisoipipi metúhaane meco ke nǒo túhaane. Né ám úka ne túhaane. ¹⁶ Amá in te ne ne unyine túhaane, aseí kam tikiḷē nen ne u túhaane. Li we re ái menécíre nées ne u túhaane, tó ne Unésáa yee né n tumme ye pi. ¹⁷ Li nǒinésé kémee wólaalē te písoi pité pin linyine kecáa nse n símisi, nsímései ye mu. ¹⁸ Né ne rinécúuruu kecáa aseéra lesele, Unésáa yee né n tumme un kò kenécáa aseéra lese. ¹⁹ Api pee u pise re: Yei ke Upósáa uú we? Yeesu uu pi pese re: Ani né nyu áni kò Unésáa nyu. Nǒn pee né n nyu, nǒ kò pee Unésáa pǒ kò n nyu. ²⁰ Yeesu ye anǒo nnyé male un Uléécaá keyò kémee awóotakai keyúri we un Nléécaasimé céési. Ke uituḡe íi pee kahané n tu nnya, úka úu u tí.

Ani yé fe nǒké kei kam n símpò ha

²¹ Yeesu uu kò pimáa pi kpá re: Ne tósule. Nǒ kam ani né wéési áni yé né yé, aní ne nǒanékópe kpíni. Ani yé fe nǒké kei kam n símpò ha. ²² Pisuífi api pee pimécire m píseine re: Kuu nní m maa re ári yé fe tǒké kei kuu n símpò ha, yare u lalé uké umécire kpu nées? ²³ Yeesu uu pi maa re: Nǒ ne metene nté pikó le, néen kecáa-pò ukó. Nǒ ne ketē nté pikó le, né ám ketē nté ukó. ²⁴ Lē nnya kam nǒ maa re nǒnsá n ḡmurei re nées nǒpá píyei uwee, nǒ ne nǒanékópe kpínine. ²⁵ Kei kapi pee u pise re: Póo mpíí úye kecíre? Yeesu uu pi pese re: Te íye kam mpíí meke-e mé nǒ símaari? ²⁶ Ne nǒkenécáa nsímé mále meyá ké símisi ké kò ne nǒ túhaane. Amá mmē kam uyee né n tumme kémee n kǒ ḡmane kam písoi símisi. Asei ke uyē uu símisi.

²⁷ Amá ápi nkpáni céri re Usáa nsímé kuu símisi. ²⁸ Yeesu uu pee pi maa re: Nǒn píyei Usoi Kepipi rintaáse, nǒ pee céri re nées nǒpá píyei uwee. Nǒ kò céri re ám linékó cire líka wai, amá lē ke Sáa uu né n céesi kam símisi. ²⁹ Tó ne uyee né n tumme tǒo kesé we. Lē kuu ní la ḡmane kam ye wa. Lē nnya, úu né riyá ké menécíre n we. ³⁰ Ke Yeesu uu lē n símisi, písoi meyá apí ne kefa u tene.

Písoi pee pimécire n te ne pilási

³¹ Kei ke Yeesu uu pee Pisuífi pee ne kefa u n tene maa re: Nǒn nnésímé n tikiḷē, nǒ pinépiretiki yíkíyiki le. ³² Nǒ pee nsímései céri, nsímései mmē nn tíyese ani nǒmenécíre n te. ³³ Api u pese re: Tǒ Apiraham siyase le, ári kò píkaí unyine ilasi tonelē. Yo nnya kaa pee re: Nǒ kam ani nǒmenécíre n te? ³⁴ Yeesu uu pi pese re: Asei kecáa, ké nǒ símisi re usoi nkó yee akópe n wai ye akópe ulasi le. ³⁵ Ulási úu ye mesére keyò ke-i kapi u m múlīlē n we. Úyǒpipi yee ye mesére keyò-i n we. ³⁶ Lē nnya, Kepipi ken ilási kémee nǒ n lese, nǒ meyíkíyiki nǒmenécíre tele. ³⁷ Ne nyule re nǒ Apiraham siyase le. Amá nǒ kò péré la nǒké né kpu re áni nnésímé ḡmurei nnya. ³⁸ Lē ke nées Unésáa kémee n yé nkó ke nées símisi. Lē ke nǒo kò nǒunésáa kémee n kǒ ke nǒo kò wa. ³⁹ Api u pese re: Apiraham ye urósáa le. Yeesu uu pi maa re: In te nǒ Apiraham sipipi le, ani Apiraham mewai n wai. ⁴⁰ Menéwai nnéi yee re ké nsímései kam Uléécaá kémee n kǒ nǒ ritéḡse. Amá nǒpá

ne lã, nɔ kɔ pɛɛ wɛ́sile nɔ́ké né kpu. Apiraham úu pɛɛ lã wai! ⁴¹ Amá núnésáa sei mewai mɛcɔ ké nɔ́ wai. Kei kapi pɛɛ Yeesu pɛɛ re: Ari siwásánkaipipi. Usáa use kóló kari má. Uyɛɛ nní Ulééca. ⁴² Yeesu uu pi maa re: Ulééca un pɛɛ mesei Núnésáa, nɔ yɛɛ pɛɛ né n la re ukemɛɛ kam léeri nen kɔ uyɛ nnya nté we. Ai menéla kémɛɛ kamí ka. Uyɛɛ né tumme. ⁴³ Yo nnya káni lã kam nɔ́ n símisi aseí kómɛi? Káni yé n fe nɔ́ké nnénósimé kutu rińcɔ nnya ye ni. ⁴⁴ Kuníri kpɛɛ núnésáa. Núnésáa mela kani kɔ la nɔ́ké n wai. Háí mɛkɛɛ-me kuu usoikɔ. Uu ye aseí ritiki. Li we re aseí áa ukeméé we. U ye un nnóome n wai kaí ne u sá. U unóome le. Uyɛɛ kɔ nnóome nnéi riyíkí. ⁴⁵ Kai nní lã ní we nnya káni ye nsímései ke nées n símisi ñmurei. ⁴⁶ Nó úye yɛɛ yé fe uu né nyíse re ne akópe wa? In te nsímései kam símisi, yo nnya káni pɛé ne kefa né tene? ⁴⁷ Usoi nkó yɛɛ Ulééca ukó, yèè Ulééca nsímé kutu ricɔle. Ke nɔ́ áni nní upikó nnya káni Ulééca Nsímé kutu cɔlã.

Yeesu ne Apiraham kecáá nstmé

⁴⁸ Pisui fi api pɛɛ Yeesu pɛɛ re: Ai tɔ mesei alari mále tɔké maa re pɔ Samarii ukó le aa kɔ aníri héesii? ⁴⁹ Uu pi pɛɛ re: Am aníri héesi, amá Unésáa kam tíyu waise, nɔ́on pɛɛ tiné kó kópu! ⁵⁰ Am wéési ké rinécúruu ríyu waise. Unyine yɛɛ wéési uké ríyu né waise. Uyɛɛ kɔ utúhaane. ⁵¹ Asei kecáá, ké nɔ́ símisi re nkó yɛɛ nnésímé rimmúlú úu pikai kpine.

⁵² Kei ke Pisui fi api pɛɛ u maa re: Tɔ nkpéni meyíkíyiki yénle re pɔ aníri héesile. Apiraham ye kpule, antepuyɛ pɔ́ kɔ kpíni. Pɔ́ pɛɛ nkpéni re nkó yɛɛ mpósímé rintiki úu pikai kpine! ⁵³ Yare pɔ́ ne urósáa Apiraham yɛɛ n kpu fele nées? Antepuyɛ pɔ́ ne kɔ kpínle. Yare pɔ́ pɛɛ úye? ⁵⁴ Yeesu uu pɛɛ pi pɛɛ re: In te nées rinécúruu ríyu waise, ám yé ríyu yé. Amá Unésáa uyɛ kani ní maa re uyɛɛ Núnélééca yɛɛ ríyu né waise. ⁵⁵ Ani kɔ pɛɛ u nyu. Amá né ne u nyule. Nen m maa re ám u nyu, ne lã wale nóménécɔ unóome. Amá né ne u nyule nen kɔ unsímé tíkilã. ⁵⁶ Núnésáa Apiraham ye pɛé ne mpóonare cuunkɛɛle re u yé kam uu kenékámeyaa yenu. Uu kɔ mesei ke yenu, urikiñ ari níñesi háí. ⁵⁷ Kei ke Pisui fi api pɛɛ u pise re: Páa kahanɛ nkpáni inmẽ kuwóó n tu, pɔ́n pɛɛ tee re pɔ Apiraham yenaalã, nées yo? ⁵⁸ Yeesu uu pi maa re: Asei kecáá, ké nɔ́ símisi re Apiraham uké kelene ní we, né ne pɛé wele. ⁵⁹ Kei kapi pɛɛ aparɛ kpísi re piké u tapisi. Amá uú ne pi pɔlu uu Ulééca keyɔ-i léepɔ uu tómpɔ.

9

Yeesu ye utisi unyine kapi m mári unyíye paise

¹ Ke Yeesu uu ncée-i ní we un tósu, uu utisi unyine kapi m mári unyíye yenu. ² Upipiretiki api u pise re: Ucélaa, wóo kecirɛ yɛɛ akópe wa nnya kapi ne utisi nkó mári unyíye? Uricuruu akópe nnya nées pepɛɛ u m mári akópe nnya? ³ Yeesu uu pi pɛɛ re: Ai uakópe nnya, ái kɔ pepɛɛ u m mári akópe nnya. Lã kai yé n wa Ulééca nnañe nké ne ukecáá ní we lin nyáni nnya kuu unyíye. ⁴ Ke itunɛ ii nní ní we, li pise re tɔké uyɛɛ né n tumme pikéi wa. Kesine ye waine, úka úu yé pɛɛ fe uké keisi. ⁵ Kumúnjé nkú-i kam nní ketè kecáá ní we, nées ketè kecáá metéi. ⁶ Kuu anóo nyɛ pimáa mí masí, uu keteni-i meta tuke uú ne sipérépi wai, uu unyíye uyɛ inipɛɛ pórii, ⁷ uu pɛɛ u maa re: A n ñme a ha Silowee kupɔre-pɔ lihí. Silowee aseí re Utumɛ. Uu mesei yisi uu sɪ́ uú ha líhu. Kuú ha m pɛɛme, uu pɛé n nyáni. ⁸ Upiperɛcɔ ne pepɛɛ n nyu re u pɛɛ wéleile, api pɛé m píseine re: Ai nkó yɛɛ pɛɛ tɪ́ un wéleii? ⁹ Picɔ api ye re: Uyɛɛ lo. Picɔ api re aai, menyíne kapi wene. Uricuruu uu pɛɛ re: Né ñmaa lo. ¹⁰ Api pɛɛ u pise re: Iye kai wa ke ipónípeɛ íí ne nkpéni nyáni? ¹¹ Uu pi pɛɛ re: Utisi uyɛ kapi ye n sée re Yeesu yɛɛ

sipérépi wa, uu inípeε né pórii uu peε né maa re: “A n ηme a ha Silowee kupare-pó lihí.” Am sí amí ha líhu, am peé n nyáni. ¹² Api u pise re: Yei ke utisi uyē uú we? Uu pi pese re: Am nyu.

Pifarisi ye unyíye yeε m pei nsímé písei

¹³ Api peε utisi uyεε peε mekeε n nyiinlē ne Pifarisi kémeε sí. ¹⁴ Keyáa kē ke Yeesu uu sipérépi n wa uú ne inípeε u wúkule ye peε kewénteγaa le. ¹⁵ Pifarisi póo kó pipísei u kpá re íye kai wa kuú ne nkpéni nyáni? Uu pi maa re: Sipérépi kuu inípeε né pórii, am sí amí ha líhu, am peε nkpéni n nyáni. ¹⁶ Lē nnya ke pikεcōpe pinyine apí maa re: Utisi uyεε mewai mmé n wa úu yé fe uké Uléécaai n leeri. Kúu nní kewénteγaa isé rintíki nnya. Picō api re: Iye ke ukópekóó uu yé fe uu mewaisaηa mmé mecō wai? Kei kapi peε anóo akó akó ne rikéne. ¹⁷ Pifarisi api kó unyíye uyē pipise kpá re: Iye ke póo utisi uyεε inípeε pó m paise kecáá músu? Uu re: Antepu lo.

¹⁸ Mpá ne lē, Pisui fi piwééεe apí peε la piké kō te u peε unyíye le kuu kó nkpéni nyáni. Api peε upikó séi ¹⁹ apí pi pise re: Nónunéhmane uyē kani n tee re nō u marile unyíye ye mesei nkóo? Iye kai wa kuu kó ne nkpéni nyáni? ²⁰ Upikó apí pi pese re: Tō u nyule re u kerópipi. Tō kó u marile unyíye. ²¹ Amá ári nyu lē kai n wa kuú ne nkpéni n nyáni, ári kó nyu wóo u paise. Ani u pise, úu kewá, u yé fe uu uriyu kecáá nkó símisi. ²² Pisui fi piwééεe kapi wuru nnya kapi lē ma. Li we re Pisui fi piwééεe ye peε kómeinele re úye un m maa re Yeesu ke Uléécaá uu wéε, piké liute kuyómeyáhaalee-i lese. ²³ Lē nnya ke upikó apí maa re: Uu kewá, ani uricuruu pise! ²⁴ Pifarisi apí kó uyē kapi m mári unyíye pipísei kpá apí u maa re: A aseí símisi liké Uléécaá rinyiri ritaáse. In tóo, tō nyule ηmaa re utisi uyεε ukópekóó le. ²⁵ Uu peε pi pese re: Un ukópekóó, né ám nyu. Amá likei lise kam nyu re ne peε unyíye le nen kó peε nkpéni nyáni. ²⁶ Api peε u pise re: Yo kuu pó wa? Iye kuú ne inípeε pó wúkule? ²⁷ Uu pi pese re: Ne pisímé nó masile áni kutu né ricō. Yo nnya kaní la ké kó pisímé rikpá nóké kō? Néε nó ne kó lale nóké pansε upipiretiki? ²⁸ Kei kapi alē u rikápáá apí re: Póo uyē upiretiki. Amá tó ne Moisi pipiretiki le. ²⁹ Tō nyule re Uléécaá ye ne Moisi símisile. Amá ári nyu ricuruu méye ke nkó póo léeri. ³⁰ Unyíye yeε m pei uu pi maa re: Lεεε píri né ní we yeε re áni nyu méye kuu léeri, uu kó peε tíyεε inénípeε íí n nyáni. ³¹ Tō nyule re Uléécaá úu ye ukópekóó ne kutu ricō, amá nkó yeε ríyu u n waiselē un umela wai kuu ye kutu ricō. ³² Kai ne n weme, ári pí kai kómaalē te unyine ye tíyεε usoi kapi m mári unyíye uu ye kó ye nu. ³³ Utisi nkó unsá peε Uléécaá kémeε n leeri, úu yé peε fe uké linyine wa. ³⁴ Api u pese re: Háí kapi ne pó ní mári kaa akópe kémeε pólblē. Póo yé peε nkpéni tó céési, néε yo? Api peε kuyómeyáhaalee-i u lese.

Pifarisi rinyíye

³⁵ Yeesu uu kóm te pi utisi uyē lese. Uú ne utisi uyē sáne uu u pise re: Pó Usoi Kepipi ne kefa tenelēε? ³⁶ Uu Yeesu pese re: Uyεε úye, Upíima? A né símisi ké ne kefa u tene. ³⁷ Yeesu uu u pese re: Uyē kaa nní nyáni, uyεε nní ne pó símisi. ³⁸ Kei kuu peε re: Ne ne kefa pó tenele, Upíima. Uu peε Yeesu kenyale-i wúla uu ríyu u waise. ³⁹ Yeesu uu peε re: Ne ketē kecáá kale ké ne pisoí túhaane, pepeε n nyiinlē piké n nyáni, pepeε n nyáni póoké nyíinu. ⁴⁰ Pifarisi pinyine ye peε ukekúrí wele. Kapi anóo nyē n kō, apí u pise re: Yare tó ne kó pinyíye le, néε íye? ⁴¹ Yeesu uu pi pese re: Nōn peε pinyíye, áni yé peε akópe m má. Amá nō ye maa re nō nyánile nnya ke nóanékópe aa nókenécáá we.

10

Useseē ne isān kenýárū

¹ Yeesu uu rē: Asei kecáá, ké nó símisi rē usoi nkó yee úu rinānā-mē ne kusānlee-i n lompō, amá uu pēe kuwélé féé ne lompō ye uyaa ne usoi kpááree le. ² Amá nkó yee ne rinānā n lompō yee useesé. ³ Tinānā uméré yèè useesé tinānā hānnēle, isān ii umetē kom, uyē uu pēe nípá uisān íye rinyiri séi uú ne i leepō. ⁴ Un uikó nní piléepō m masí, uu pēe ikēkpeē wai. Kii nní umetē n nyu nnya, ii pēe u n tikilē. ⁵ Íi ye píkai usoi nkó kii n nyu ritiki. Amá keetaa-pō kii ye u kaase, kii nní písāne metē n nyu nnya. ⁶ Yeesu uu kenýárū nké písoi pēe kutu u n cólē wai, amá ápi ceri lē kuu rí la uké male.

Yeesu yee useesé sōne

⁷ Yeesu uu kō pimáa pi kpá rē: Asei kecáá, ké nó símisi rē nēe kusānlee rinānā. ⁸ Pē nní pēe rí ka apí ne né tise ye piyaa ne písoi kpááree le, amá isān íi ne kutu pi ricō. ⁹ Nēe rinānā. Uyee né mmé rintíki uú ne lompō ríyu kai yé lō. U yéé lompōle uu léeri uu kō liluke-luke m má. ¹⁰ Piyaa ne pikópe ne picaainkee ηmane nnya ke uyaa uu ye ka. Amá né ne kale rē isān iké nfáa yē nké ne i m pom. ¹¹ Nēe useesé sōne. Useesé sōne yèè fele uu uisee nkpō yósu uu kpi. ¹² Usāne kapi n kpísi un keisi úu useesé yíkíyiki, ái kō uyee useete. U ye kúkpe yenle kun weme, uu isān yá uu wuru. Kúkpe pōo pēe isān lakasente aku yékááse. ¹³ Kai nní siwóó ηmane nnya kuu keisi, úu isān kecáá nfasimé ríka wai. ¹⁴ Nēe useesé sōne. Ne inésān nyule, iyē in kō né nyu ¹⁵ yare ke Unésáa uu né n nyu néen kō Unésáa uyē nyu meco. Né fe am inésān nkpō yósu am kpi. ¹⁶ Ne kō isān icō mále yee íi kusānlee nkú-i rí we. Li pise rē ké kō iyē wélaame. I yé menétē kō, ai wai kusānlee kuse ne useesé use. ¹⁷ Sāa ye né lalē rē ne ηmurei rē ké kpu ké pēe kō nfáa piyéne rikpá nnya. ¹⁸ Uka úu nfáa né yósu. Nēe rinécúruu ηmurei rē ké kpu. Ne rínanē mále nen yé kpu am kō limemáa nfáa yenu. Lē ke Unésáa uu né n forii rē ké wa ye lē. ¹⁹ Nsímé mmē nnya, Pisuífi apí kō Yeesu kecáá anōo akó akó n símaankee. ²⁰ Pimeyā apí rē: U aníri héesile, u isōhō torile. Yo nnya kani kutu u cōlē? ²¹ Picō apí rē: Un pēe aníri n héesi, úu yé pēe nní n símisi. Kuníri yé fe aku unyíye inipee wúkulee?

Pisuífi ye Yeesu kesi

²² Nnyiyē kumúnjé-i kapi keyáa kenýine Yerusalēm-i Uléécaā keyō inyóonse anyá wai. ²³ Yeesu un we un Uléécaā keyō-i Salomāo imēle apole metene nyérei. ²⁴ Pisuífi apí pēe kekále u wai apí u pise rē: Ne keyo-pō kaa yé lē tó n séélē tōn táikēe? In te pōo uyē ke Uléécaā uu n wée, a ró símisi kekéripi cáká-cáká. ²⁵ Yeesu uu pi pēse rē: Ne lē písímé nó masile ani yúlu. Mewai kamí ne Unésáa nnanē n wapisi ye nyísele rē aseí kam símisi. ²⁶ Amá ke nō áni nní inésān nnya, áni ηmurei. ²⁷ Inésān yèè menétē konle. Né ne kō i nyule, ii ye kō né tíki. ²⁸ Nfáa teneciré kam i he, íi píkai kpine, úka úu yé kō fe uké anénípe-i i yōsí. ²⁹ Unésáa yee né i m pa ye nípá úye fele. Uka úu yé fe uké Unésáa anipe-i i yōsí. ³⁰ Tō ne Sāa tó ye usoi use le.

³¹ Kei ke Pisuífi apí kō apare pikpíkē rikpá rē piké u tapisi. ³² Yeesu uu pēe pi maa rē: Ne mewai sōne meyā mee Sāa kémēe n léeri nó nyísele. Mēkecōpe méye nnya kaní la nōké apare né tapisi? ³³ Apí u pēse rē: Ai mewai sōne méka nnya karí la tōké apare pō tapisi tōké kpu, amá kaa Uléécaā n lámaankee nnya ye ni. Pó kesoi pipi, aa mepócíre n nyáni rē pō Uléécaā le. ³⁴ Yeesu uu pi pēse rē: Ai nōinésé kémēe wólaalē te Uléécaā ye maa rē: Nō keyómēcaā sipipi lēe? ³⁵ Tō nyule rē ápi yé fe piké lē ke Nléécaasimé ritelé ari ní ma tinne. Isé ritelé ye pē ke Uléécaā uú pēé ne n símisi sée rē keyómēcaā

sipipi. ³⁶ Sáa yee né wée uu ketē kecáá né tumti. Yo nnya kam yé maa re ne Ulééca Kεpipi le ani pee re Ulééca kam lámaanke? ³⁷ In te ái Unésáa mewai kam wai, áni kape ne kefa né tene. ³⁸ Amá in te mē kam wai, mpá nnsá n la nóké ne kefa né tene, ani kō mē kerí ne kefa tene, ani pee kekéripi ceru re Unésáa ye kenémee wele, néen kō Unésáa kémee we. ³⁹ Api kō n náási piké u tī, amá uu ne pi ηméherεε. ⁴⁰ Kei ke Yeesu uu kō yisi uu Yuritεε nkoi pitérj pele, uu ha kei ke Yohani uu pee mekeε pisoι míni n wóle tone. ⁴¹ Pisoι kulúι pin kei ukemεε sónaapō api ye re: Yohani uu mewaisaηa méka wa. Amá mmē nnéi kuu utisi nkó kecáá m ma ye aseι ritikile. ⁴² Kei ke pisoι meγā api péé ne Yeesu kefa tene.

11

Lasaa nkpō kecáá nsímé

¹ Utisi unyine yee péé we un pólú, api ye u séi re Lasaa. Maari ne umáa Marita kuyu Petanii-pō kuú péé we. ² Maari uyee Upíima ana tulaali kōnu uu ne unnyúpi tinne. Uuyei Lasaa yee pee pólú. ³ Lasaa piyei pē keté api Yeesu kémee tum apí ha u maa re: Upíima, usoi uyē kaa nní rí la ye pólúle. ⁴ Ke Yeesu uu nsímé mmē n kō, uu re: Ai nkpō itoi kuu pólú, amá Ulééca uké ne ríyu n yé nnya kuu pólú. Kei kai yé kō ne Ulééca Kεpipi ríyu waise.

⁵ Yeesu ye pee Marita ne uwá Maari ne Lasaa lale. ⁶ Kuu pikóme mí masí re Lasaa ye pólú memáá, uu kei kuú pee rí we siyáa sité ketóne kpá. ⁷ Uu pee upipiretiki maa re: Tóké Yutee ketē-mē pele. ⁸ Upipiretiki api u pese re: Ucélaa, ái kahanε n náηai ke Pisui fi apí pee kei-pō la piké apare pō tapisi piké kpu. Kei kaa kō la póké pele née? ⁹ Yeesu uu pi pese re: Kai ye nní n weesi, itunε yee leemele née íi ye leeme? Uye un ne metunεtí n sōne, uu ye rikpōu. Li we re u ye ketē nké kecáá metéi n nyánile. ¹⁰ Amá úye un kesine n sōne, u ye rikpōule re metéi áme ukeméε we nnya. ¹¹ Ke Yeesu uu lē pimáa mí masí, uu kō kpá re: Urósáne Lasaa ye lōnile. Ne sinle ké ha u yōηse. ¹² Upipiretiki api u maa re: Upíima, in te u lōnile, u yé peí. ¹³ Lasaa nkpō nsímé ke Yeesu uu lē tee. Upipiretiki pōn mūsu re nnōni yíkíyiki nsímé kuu símisi. ¹⁴ Yeesu uu pee pi luru re: Lasaa ye kpule. ¹⁵ Nó nnya kai né láárú re ám pee likumúné kpe-i kei we. Li lē wale re nóké ne kefa né n tene nnya. Tóké nkpéni ukemεε tōmpō. ¹⁶ Kei ke Tomaa kapi rinyíri n he re Usika uu pee pipiretiki tōrō maa re: Ani mpō tóké kō ha, tó ne uyē tóké ha kesé kpu.

Yeesu yee ye nkpō-i yukuse, uyee kō nfáa

¹⁷ Ke Yeesu uu n tui pō, uu kóm te Lasaa ye nhóre kémee siyáa sina piwai masile. ¹⁸ Petanii ye ne Yerusalem kōlenle yarε kilometiri pitaani kumúné. ¹⁹ Pisui fi meγā ye pee Marita ne Maari piyáhaa kale piké piuyei nkpō pi riyákase. ²⁰ Ke Marita uu n kō te Yeesu ye nnyáá waimε, uu yisi uu u tépei, Maari pō kēyō-i tone. ²¹ Marita uu Yeesu maa re: Upíima, pōn pee nté n we, unéyíi uu yé pee kpu. ²² Amá ne nyule re mpá nkpéni, Ulééca yé lē nnéi kaa u m pisene pō pa. ²³ Yeesu uu u maa re: Upóyéi ye nkpō kémee yisine. ²⁴ Marita uu re: Ne nyule re u yé kam uu keyáa tōrō ketúné ke pikpōkpō api n yisine yisi. ²⁵ Yeesu uu u maa re: Née ye pikpōkpō yukuse, née kō nfáa. Usoi nkó yee ne kefa né n tene ye nfáa waine, mpá un píyeyi n kpu. ²⁶ Nkó yee nfáa m má un péé ne kefa né tenelē uu pí kai kpine. Pō lē ηmureii? ²⁷ Marita uu u pese re: Eεε Upíima, ne ne kefa tene re pō ke Ulééca uu wée. Pō Ulééca Kεpipi keε ketē kecáá mékamε m má.

Yeesu ye té

²⁸ Ke Marita uu lɛ pimáa ní masí, uu yisi uu tómpɔ, uu ha uwá Maari séi uu u wéi-wéi rɛ: Ucélaa yɛ kale, u pó séile. ²⁹ Ke Maari uu lɛ n kɔ, uu mɛsɛ nɛ mɛsɛ yisi uu Yeesu tɛpɛi. ³⁰ Yeesu úu pɛɛ kahane kuyu kpɛ-i n lompɔ. Kei ke Marita uu pɛɛ nɛ u rinsáne cire kuú pɛɛ kɔ nɛ lɛ we. ³¹ Pisuiɛi pɛɛ pɛɛ Maari keyɔ-i ní we pin nkpɔ u yáási, api yénu rɛ u riwakasile uu léepɔ. Api yisi api u tiki. Pi pɛɛ lɛ músule rɛ rikpíi-i kuu sí uké ha tɛ. ³² Ke Maari uu kei ke Yeesu uu ní we n tuiɔ, uu uana mɛtene lólu uu u maa rɛ: Upíima, pɔn pɛɛ nté n we, unéyɛi úu yé pɛɛ kpu. ³³ Ke Yeesu uu n yé tɛ Maari yɛ ténile, Pisuiɛi pɛɛ u rintíkipo pɔn kɔ tɛni, ai u lémesi uripɔ ari caai hái, ³⁴ uu pɛɛ pi pise rɛ: Yei kani u wa? Api u pɛsɛ rɛ: A kam a yɛ, Upíima. ³⁵ Yeesu uu tɛni. ³⁶ Pisuiɛi api pɛɛ rɛ: A tíyɛ u pɛɛ u la kpa! ³⁷ Pikɛɔpɛ pinyine pɔɔ rɛ: Uyɛɛ unyíyɛ inipɛɛ n wúkule úu yé pɛɛ fe uu wai usoi nkó úu yɛ kpuu?

Yeesu yɛ Lasaa nfaa pɛsɛmɛ

³⁸ Ai Yeesu pilémaa kpá, uripɔ ari caai hái uu yisi uu rikpíi-i tómpɔ. Kuparɛpoo kunyine yɛ ku kapi nnɔ-i mɛparɛ riɛfi. ³⁹ Yeesu uu pi maa rɛ: Ani kɛparɛ lesɛ. Ukpɔkpɔ uyei, Marita uu Yeesu maa rɛ: U nkpɛni pikpáhái masí, Upíima. Kuú nɛ n kpu, li siyáa sina piwai masile. ⁴⁰ Yeesu uu u pɛsɛ rɛ: Am pó maa rɛ pɔn nɛ kefa n tɛnɛ, pó yé tɛ Uléécaá yɛ ríyɛ málɛɛ? ⁴¹ Kei kapi pɛɛ kɛparɛ wúkule, Yeesu uu kéléécaá weríi uu rɛ: Sáa, nɛ pó pɔnɛsɛ rɛ pɔ nɛ kutu né rico nnya. ⁴² Né nɛ nyule rɛ mɛsɛrɛ kaá nɛ kutu né cólɛ. Amá písoi riwúí píima ntí tɛɛ nní né n kálaalɛ nnya kam lɛ ma rɛ pikɛ fe piké nɛ kefa tɛnɛ rɛ pɔɔ né tumme nnya. ⁴³ Kuu lɛ pimáa ní masí, uu cáái ai cá rɛ: Lasaa, a leemɛ! ⁴⁴ Usói uu kei nní yisi uu léeri, uana nɛ uanipe an sisánáápampi pílaankɛɛlɛ, ukeyu kɛn kusánáá yáriilɛ. Yeesu uu pɛɛ pi maa rɛ: Ani u fénnɛntɛ ani u yá uké tómpɔ.

Pisuiɛi piwééɛɛ yɛ rinɔɔ rise wa piké Yeesu tí

⁴⁵ Pisuiɛi meyá pɛɛ Maari keyɔ-i n hápɔ api lɛ ke Yeesu uu n wa yɛnu, apí nɛ kefa u tɛnɛ. ⁴⁶ Amá picɔ pɔɔ sí, apí ha lɛ ke Yeesu uu n wa Pifarisi kɛɛnkɛɛ. ⁴⁷ Kei ke pɛpɛɛ yɛ Uléécaá inyóɔnsɛ n wa piwééɛɛ nɛ Pifarisi api pitúhaane píima cápɛnɛ api rɛ: Iye kari wainɛ? Usói nkó yɛ mɛwaisanɛ wapisile hái! ⁴⁸ Tɔn n tíyɛ un lɛ n wai, písoi nnéi yé nɛ kefa u tɛnɛ, Rɔm pikó api pɛɛ weri api Uléécaá keyɔ foru apí nɛ kuróyɛ pɛnɛ. ⁴⁹ Pisuiɛi piwééɛɛ pɛ usɛ kapi yɛ sɛɛ rɛ Kayifu. Uyɛɛ pɛɛ kuɛmɛ kpɛ Uléécaá isina tɔ. Uyɛ uu pɛɛ pi maa rɛ: Ani níka kómɛi! ⁵⁰ Ani yɛ tɛ li nɛ kutɔsi nó we rɛ usói usɛ uké nónnɛnɛi nkpɔ kpu, kuyu nnéi áku kape nɛ méwoo rinséé nnya? ⁵¹ Ai rɛ ukemúnɛ cire kuú nɛ lɛ ma. Kai nní uyɛɛ pɛɛ likumúnɛ kpɛ-i Uléécaá usina nnya kuú nɛ Uléécaá rinyiri símisi rɛ Yeesu yɛɛ Pisuiɛi kɛcáá kpɛnɛ. ⁵² Ai kɔ Pisuiɛi kɛcáá nmanɛ nnya kuu kpɛnɛ, amá li pise rɛ uké kpu uké nɛ Uléécaá sipipi sɛɛ ketɛ nnéi kɛcáá n yɛkaalɛ cápɛnɛ síkɛ panse písoi pise.

⁵³ Kaí nɛ keyáa kɛ n kpísi, Pisuiɛi piwééɛɛ api rinɔɔ rise wai rɛ piké Yeesu kpu. ⁵⁴ Lɛ nnya, Yeesu úu yɛ pɛɛ Pisuiɛi kɛcɔpɛ pinyéri rikpá piké u n nyáni. Uu pɛɛ yisi uu ketɛ kɛnyine kɛɛ nɛ kucɛsi kóima n kólɛ-mɛ tɛɛ, u nɛ upipirɛtiki apí ha kei-pɔ n we. Pi yɛ kei sɛɛ rɛ Efirayim.

⁵⁵ Isirayɛli pikó nkpɔ mɛlɔ anyá yɛ pɛɛ nyahaimɛ. Lɛ nnya ke kei pikó meyá api yisi api Yerusalem sí tɛ piké ha inyóɔnsɛ inyɛkii wa anyá aké kɛnɛ tu. ⁵⁶ Api Yeesu wélaankɛɛ, api pɛɛ Uléécaá keyɔ-i n we pin pɛɛ pimɛcɔpɛcɛnɛ píseine rɛ: N-ye kani músú? Yarɛ u yé kam néɛ úu yé kam? ⁵⁷ Pɛpɛɛ yɛ Uléécaá inyóɔnsɛ n wa piwééɛɛ nɛ Pifarisi yɛ pɛɛ rinɔɔ piheɛ masile rɛ: Uye un ukelɔ n nyu, uké símisi piké fe piké u tí.

12

*Maari ye Yeesu ana kecáá tulaali kəonu
(Matiyee 26:6-13; Mariki 14:3-9)*

¹ Lin tiselē siyáa sikpuulū piké kelene nkpə melóó anyá li, Yeesu uu yisi uu Petanii tómpə. Kei ke Lasaa kuu pəe pikpəkpə kémee n yukuse uú we. ² Api kusáne u wai, Marita un iluke həonente, Lasaa pəon pəpəe iluke keluke-i Yeesu kekúrí n tū kecəpə we. ³ Maari uu pəe tulaali papə-papə yee nnéi píima m má kenúmpí kpisi, uu Yeesu ana kecáá kəoni uu pəe unnyúpi ne Yeesu ana tinne. Tulaali kukpáhá aku kəyə yipu. ⁴ Yeesu pipiretiki kecəpə use kapi ye n sée re Yutasi Isikariyəti yee n ka uu Yeesu piláarə anipe-i wai, uu pəe re: ⁵ Yo nnya kápi tulaali papə-papə nkó yáa ne nnéi píima piké siwóó píwekəó he? ⁶ Ai re píwekəó nfasimé kuu wai nnya kuu lē ma. U pəe uyaa le. Kuu nní kuwóólə m múlē nnya, u ye pəe lē kapi kémee n waiəpə yáaile. ⁷ Yeesu uu u maa re: A unósi nkó riyá sééé! U lē wale un ne keyáa kē kapi nhóre-i né n tanine músu. ⁸ Mesére ke píwekəó api yé nókenékúrí n we, amá nē ám mesére nókenékúrí wene.

Pi rinóo rise wa re piké Lasaa kpu

⁹ Pisui fi kulúí ye pəe kə te Yeesu ye Petanii-i we. Api sí kulúí, áí uyē ηmane nnya, amá piké kə ne Lasaa kuu pikpəkpə kémee n yukuse n yé nnya. ¹⁰ Pəpəe ye Uléécaá inyóonse n wa píwéése api símisi áí tone re piké kə Lasaa pə kə kpu ¹¹ re Pisui fi meyə ye pəe pi yálenle pin uyē nnya Yeesu ne kefa tene.

Yeesu ye Yerusalem kuyu loni

(Matiyee 21:1-11; Mariki 11:1-11; Luki 19:28-40)

¹² Kai kóso n weesi, pisoi kulúí píima pəe nkpə melóó anyá pinyáni n hápə, api kóm te Yeesu ye Yerusalem-i sónepə. ¹³ Api pinnéi atənepai kpasi api síka apí ne u tēpei, pin cáái re:

Osanna! Aní uyee n sánti ne Upíima rinyiri ritaáse. Uyee Isirayeli pikó uyəpi. ¹⁴ Yeesu uu keminaapipi kenyine yenu, uu kekecáá tone yarə kai n wólaalē te:

¹⁵ Nő Siyəə kuyu pikó,
iwame íi kapə nó wa.

Ani ripái, nóunéyəpi yee nní keminaayaha kepipi kecáá tū

un ne weme. ¹⁶ Upipiretiki apí pəe lelee n wai aseí kə kelene. Amá ke Uléécaá uu Yeesu ríyu n waise kapi pəe léise re lē ke pisoi api nní u n wa kái pəe mekəe-me ukəcáá wólaalē.

¹⁷ Pē nnéi pəe pəe Yeesu kekúrí n we kumúnjé kpə-i kuú pəe Lasaa nhóre-i n sée uu léseri uu kə pikpəkpə kémee u yukuse, api lē kapi n yé pisoi keenkəe. ¹⁸ Lē nnya ke pisoi riwúí ari pitēpei u ha. Pisoi ye pəe kónle re u mewaisəna mē wale. ¹⁹ Pifarisi apí pəe símaane re: Nə nyáni re méwoo kani wai. Pisoi nnéi pəe nní u tikilē.

Pikireki pinyine ye la piké Yeesu yē

²⁰ Pikireki pinyine pə ne kə pəe anyá kumúnjé kpə-i pəpəe Yerusalem n ha piké ha Uléécaá yáasi kecəpə wele. ²¹ Api Kalilee ketē-pə Petisayita ukó Filipu kekúrí nyəópə apí u maa re: Urósáa, tə pēé la re təké Yeesu yē. ²² Filipu uu sí uú ha lē Antiree símisi, piketé apí ha ne Yeesu símisi. ²³ Yeesu uu pi pəse re: Li nkpéni itunə tule re Usoi Kepipi keké ríyu yē. ²⁴ Asei kecáá, ké nó símisi re tilukepipi tinsá n loó tiké kpu, timəcire kari ye n we. Amá tin n kpu, ti ye apipi kulúí marile. ²⁵ Nkó yee unfaa n la yé kam uu n fómni. Amá nkó yee úu ketē nté unfaa n kpisi uké waise linyine, úu n fómnine, amá nfáa tenəcírə kuu yénune.

²⁶ Uye un n la uké pikéi né wa, uké né n tikilē. Kei kam ní we ke unékéikó pṵo kṵ sṵnti uké n we. Uye un pikéi né n wai, Sáa yé ríyu u waise.

Yeesu ye unkpṵ nsímé símisi

²⁷ Lē memáá, Yeesu uu pṵe re: Tinéṵṵo ye nkpṵni caailenle. Né nkpṵni re íye? Te Sáa, kape tíye ké ntóosi itunṵe nnyí kémeṵe lompṵ nṵe? Lē nnya kam kṵ pṵe ka. ²⁸ Sáa, a ripṵnyíri ritaáse! Kei ke metṵe manyine ame keyómecaa-pṵ leeme ame re: Ne pítaáse ri masile, né kṵ pítaáse rikpáne. ²⁹ PISOI pṵe kei n cápinelē api lē kom api re: Ikóne yṵe ṵmurei. Picṵo api re: Uléecaaume unyine yṵe ne u símisi! ³⁰ Kei ke Yeesu uu pṵe pi maa re: Ai né nnya ke metṵe mmé ame léeme, amá nṵ nnya ye ni. ³¹ Nkpṵni ke itunṵe ii tu re piké ne ketṵe nké pISOI túhaane. Nkpṵni ke itunṵe ii tu re piké ketṵe uyṵopi lakase. ³² Amá kumúnṵé kṵe-i kapi keléecaa né n síkane, né né tíyese pISOI nnéi api kenémṵe weri. ³³ Nkpṵ mmṵ kuu n sṵnti uké ní kṵu nsímé kuu lē pi símisi. ³⁴ PISOI pṵe n cápinelē api u pṵese re: Tṵ irósé ritelé-i kéenle re mesére ke uyṵe ke Uléecaa uu n wṵe uu yé nfáa m má. Yo nnya ke pṵo pṵe re: Li pise re piké Usoi Kepipi keléecaa risíka? Wṵo pṵe nkpṵni Usoi Kepipi ké? ³⁵ Yeesu uu pi pṵese re: Metéi ye kṵ ne nókenécṵpe wṵe. Amá áme pṵe nánaine. Ani nkpṵni ke metéi ame nní ní we n sṵne, kuṵmaha áku kape ne nó rinkáikai nnya. Nkó yṵe kuṵmaha-i n sṵne úu nyu méye kuu sí. ³⁶ Lē nnya, kani nkpṵni nní metéi m má, ani ne kefa me tene naké ne m panse metéi sipipi nnya.

Ke Yeesu uu lē pimáa ní masí, uu tṵmpṵo úu ne ketaa pi wai uú ha pṵsu.

Pisuiṵi ápi Yeesu ne kefa tene

³⁷ Mpá kuu mewaisaṵa kulúi pikeyu-i n wapisi, ápi ṵmurei piké ne kefa u tene. ³⁸ Lē ke antepu Esayi uú pṵe mekṵe ní ma kai lē wa re: Upíima, wṵo ntósímé kari n símisi ṵmurei? Uye ke Upíima uu unnaṵe kuú ne n keisi nyíse? ³⁹ Lelṵe n tíyese kápi yé ne n fe piké ne kefa n tene yṵe lē ke Esayi uu kṵ m maa re: ⁴⁰ Uléecaa ye pi nyiinsṵe re ápi kape ne n nyáni nnya. U pimesṵṵo yariile re ápi kape ne líka aseí n kṵ nnya. Insa lē, pi yé ukemṵé ha uu pi pṵise.

⁴¹ Ke Esayi uu Upíima meṵṵopi n yé nnya kuu fe uu lē male.

⁴² Mpá ne lē, Pisuiṵi piwṵéese kecṵpe, meṵá ye pṵe ne kefa Yeesu tenṵe. Amá Pifarisi nnya, ápi ye pṵe pISOI kecṵpe lē ma re pi yé kuyómeyáhaalee-i pi lakase nnya. ⁴³ Pi pṵe lalṵe pISOI piké ye ríyu pi waise ai tṵsu ke Uléecaa uu yé ríyu pi n waise.

Yeesu ye unsímé ne ketahai rikéne

⁴⁴ Lē memáá, Yeesu uu pṵe cáai re: Nkó yṵe ne kefa né n tene úu ne né ṵmane kefa tene. Asei kecáá, uyṵe né n tumme kuu kṵ ne kefa tene. ⁴⁵ Nkó yṵe né n nyáni ye uyṵe né n tumme nyánile. ⁴⁶ Né ne metéi le. Ne ketṵe kecáá kale re uyṵe ne kefa né n tene úu kape kuṵmaha-i n we. ⁴⁷ Uye un nnésímé n kṵ unsá n tintiki, ái née ne u túhaanene. Am ketṵe kecáá ka re ké ne pISOI túhaane, amá ne ka re ké piriyu lo. ⁴⁸ Nkó yṵe né ní ye, úu kṵ nnésímé pakarelṵ ye utúhaane mále. Nsímé mmṵ kam nní n símisi mee ha ne keyáa tṵrṵo ketúnṵe u túhaanene. ⁴⁹ Ai kenémúnṵe cire kamí ne símisi. Amá, Sáa yṵe né n tumme yṵe uricuruu lē kam yé n símisi ne lē kecáá kam yé n céési né forii. ⁵⁰ Ne kṵ nyu re lē kuu n forii yṵe nfáa teneciré hele. Lē nnya, ne ye lē kam n símisi símisile yare ke Unésáa uu né ní forii.

13

Yeesu ye upipiretiki ana heere

¹ Lin ne weesine piké ne nkpo melóó anyá li, Yeesu un nyu re uituŋe ye tulle re uké keté nké kecáá yisi uké Usáa-i pele, uu pee upisoi pee keté kecáá ní we un pi la, meyansei pila kpa ne keta-pa. ² Kai nnyóó n wa, u ne upipiretiki pin tū pin iluke le. Kuníri pón Simó Isikariyóoti uŋmáne Yutasi kefa-i piwai masí re uké u tí uké upilaaró pa. ³ Yeesu ricuruu ye pee nyule re Saa Ulééca kème kuu léeri, ukemé kuu kó pele, un kó nyu re Saa Ulééca ye mpa yo uanipe-i wale. ⁴ Uu pee keluke-i yisi uu ukutukanka cícaá mahani uu kúpapóú kpisi uu kehale-i té ⁵ uu pee limemáá kucári maa kunyine-i míni súúni, uu upipiretiki ana pihere loni, uu kó ne kúpapóú kuu kehale-i rinté pitinnente loni. ⁶ Uu Simó Piyee tulu, uyé uu u maa re: Pó Upíima, ái póó yé pee meníŋe né ána heere! ⁷ Yeesu uu pee u pese re: Aa lē kam nní n wai aseí kóméi kelené. Amá pó kam aa kepire kom. ⁸ Piyee uu u maa re: Ai we kpáraa re póké né ána heere. Yeesu uu u pese re: Nensá kó pó n heere, tó ne mpó ári yé fe tóké linyine ripéne. ⁹ Kei ke Simó Piyee uu pee u maa re: In lee ni, ái ána ŋmane kaa yé né heere, Upíima, ne anípe ne ríyu kaa yé ne ripéne! ¹⁰ Usoi nkó yee piwóle ní masí úu ye kó n wéési uké piwóle rikpa. [Insa ána kuu yé heere.] U uipiŋe nnéi wólele uu funi. Nó ne piwóle masile ani funi, amá ái pee nónnénéí. ¹¹ Yeesu ye pee uyee piláaró anipe-i u n waine pinyuwe máálenle. Lē nnya kuú maa re: Amá ái pee nónnénéí kani wóle ani funi.

¹² Kuu upipiretiki ana pihere ní masí uu kó ukutukanka cícaá pitane pese, uu keluke-i ketóne pele, uu pi pise re: Nó lē kam nní nó n wa aseí konle nní? ¹³ Nó né sélei re Ucélaa ne Upíima. Nó alari mále. Ne mesei lē le. ¹⁴ Néé nní Nóunépiima ne Nóunécélaa. Nééŋ ána nó n heere, li pise re nóóké ye kó nómenécopere ána heerentene. ¹⁵ Ne lē nó nyísele nóóké ye kó ne n wapaane yare kam nó n wa meco nnya. ¹⁶ Asei kecáá, ké nó símisi re ukeikó úu ye ukeisaa n fe. Utume úka úu ye uyee u n tū n fe. ¹⁷ Nó nkpeni lē nnéi nyule. Nó kperé likecáá sóné, nó nkíŋŋe ye. ¹⁸ Ai nónnénéí kamí ne máne. Ne pē kam n wéé nyule. Amá li pise re lelee Nléécaasimé ritelé-i n wólaalē liké wa. Lēlee re:

Tó ne uyé tóo ricáripí rise-i iluke n le ye ne né panse. ¹⁹ Ne nkpeni nsímé mmú nó símisile nké kelené kam. Nn píyei n ka, ani pee ŋmurei re néé mpa píyei uwee. ²⁰ Asei kecáá, ké nó símisi re uyee unétume ní yósi ye né yósilé. Uyee kó né ní yósi ye uyee né n tumme yósilé.

*Yeesu ye símisi re Yutasi yé piláaró anipe-i u wa
(Matiyee 26:20-25; Mariki 14:17-21; Luki 22:21-23)*

²¹ Ke Yeesu uu anóo nyé pimáa ní masí, uripóo ari caai uu re: Asei kecáá, ké nó símisi re nókenécopere unyine yé pinélaaró anipe-i né wa. ²² Kei ke upipiretiki api pee síyu-i pinyáneine ló pin píseine re úye kuú ne máne? ²³ Likumúnjé kpe-i, Yeesu pipiretiki kecopere use kuú pee meýá ní la un ukecáá finu. ²⁴ Simó Piyee uu ukuwéé-mē páipó uu u pise re úye kuú ne máne. ²⁵ Kei ke uyé uu pee Yeesu kecáá finepó uu u pise re: Upíima, úye kaa ne máne? ²⁶ Yeesu uu u pese re: Né kekpónópi iyéhe rita. Uyé kam ke ní pane, uyee lo. Uu pee kekpónópi iyéhe ta uu Simó Isikariyóoti uŋmáne Yutasi ke pa. ²⁷ Ke Yutasi uu kekpónópi kē lē ní yósi, Setani uu u loni. Yeesu uu pee u maa re: A ha mekee lē kaa mewai m má wa. ²⁸ Pē nnéi pee keluke ke-i ní we kecopere úka úu kó yo nnya kuu lē u ma. ²⁹ Yutasi yee pee pikuwóóló múlilē. Lē nnya ke piméyá api musí re Yeesu ye u pisele re uké ha lē kai anyá kème pi m pise lo. Picó póo músu re néé u u maa re uké linyine kpisi uké píwekó pa. ³⁰ Yutasi uu kekpónópi kpisi uu mese ne mese leepó. Likumúnjé kpe-i, lin kesine wa.

Isé fale kecáá nsímé

³¹ Ke Yutasi uu piléepo mí masí, Yeesu uu re: Li nkpéni Usoi Kepipi ríyu waise, ai kò kē nnya Uléécaá pǒ kò ríyu waise. ³² Lin uyē nnya Uléécaá ríyu n waise, Uléécaá ricuruu yé kò uyē ríyu waise. Ai kò nánainε uké ne lē n wa. ³³ Sinépipi, nkáripí kam kò nókenémεε pitónε kpáne. Nó kam ani né wéési. Yare kam Pisuífi pimáa mí masí re: Ani yé fe nóké kei kam n sí ha, limεcɔ kam kò nkpéni nó maane. ³⁴ Isé fale kam nó pálē te: Ani n lakaane. Nóóké kò n lakaane yare ke nées nó rí la mεcɔ. ³⁵ Nən n lakaane ke nǐpá úye uu yé yé te nò pinépiretiki le.

Yeesu ye símisi re Piyee yé u kési re úu u nyu

³⁶ Simɔɔ Piyee uu pεε u pise re: Yei kaa sí, Upíima? Yeesu uu u pεse re: Aa yé nkpáni fe póké kei kam n sí ha, amá pò kam aa kepire né tíkipo. ³⁷ Kei ke Piyee uu kò u pise re: Yo nnya kám yé fe ké nkpéni pò ritiki, Upíima? Te in nkpo ye mu, né mpókpo kpu! ³⁸ Yeesu uu u pεse re: In te nkpo ye mu, pò nnékpò kpu, née yo? Asei kecáá, ké pò símisi re icá iké kelene n kooi, pò kési metaani re áa né nyu.

14

Yeesu yee ncée kapi ye ne Saa Uléécaá-i ní ha

¹ Yeesu uu kò upipiretiki pimáa kpá re: Nórínépóó ári kape n caailē. Ani Uléécaá ne kefa tene ani kò né ne kefa tene. ² Sitónε ye Unésáa keyo-i kulúí wele. Ne sinle ké ha ketónε nó nyóonse. Insá pεε lē, ám yé pεε nó símisi re ne sinle ké ha ketónε nó nyóonse. ³ Nen n ha ketónε pinyóonse nó m masí, ne pεerile ké nó kpísi ké ne ripéne, nóóké kò ne kei kam ní we n we nnya. ⁴ Nò kò kei kam n sí ncee nyule. ⁵ Tomaa uu pεε u maa re: Upíima, ári nyu kei kaa n sí, íye kari yé wa tóké ne lincee n nyu? ⁶ Yeesu uu u pεse re: Née ncée, née nsímései, née nfáa. Uka úu we yee yé Saa Uléécaá-i ní ha kái né kuú ne ritiki. ⁷ Nən pεε né n nyu, nó pεε kò Unésáa n nyu. Kaí ne neni n kpísi, nò u nyule ani kò u yenu.

⁸ Filipu pò pεε re: Upíima, pò kpére Saa ró nyíse, lee ne ró piye. ⁹ Yeesu uu u maa re: Filipu, hái ái neni-me ke tó ne nnó arí we, áa kò pεε né nyuu? Nkó yee né n yé ye Unésáa yenle. Iye kai wa kaa péé ne maa re ké Saa nó nyíse? ¹⁰ Aa ne kefa tene re tó ne Unésáa ye pénelenle, nen ukemεε we uyē un kò kenémεε we née yo? Nsímé mmú kam nní kò n símisi rín kenémεε léeri. Amá Saa yee kenémεε ní we yee umεwai wai. ¹¹ Ani ne kefa tene re ne Unésáa kémεε wele, Unésáa pòon kò kenémεε we. Mpá nansá ne lē kefa n tenene, ani ne lē kam n wai nnya kefa né tene. ¹² Asei kecáá, ké nó símisi re nkó yee ne kefa né n tene pǒ né kò menéwai mεcɔ wa. Ticuruu u yé menékó metóné-tóné wa re Unésáa kémεε kam tósu nnya. ¹³ Lē nnéi kani yé ne rinényíri m pise, ne li waine Saa uké ne Kepipi nnya ríyu yē. ¹⁴ Nən ye yo mpuri ne rinényíri m pise, né nó li pa.

Tinóo meyekei re Uléécaá yé Nfaasone pame

¹⁵ Yeesu uu kò pimáa pi kpá re: Nən né n la, nó ye inésé ritiki. ¹⁶ Né né pεε Saa we re uké Ucome nó pa uké mesére nókenémεε n we. ¹⁷ Uyee nní nsímései Nfaasone. Ketē nké písoi ápi yé fe piké n yosí. Api n nyáni, ápi kò n nyu. Amá nó ne n nyule re n nókenékúrí we. Nó ne mmē né ripéne ní ne nókenémεε n we nnya. ¹⁸ Am nómenécíre yáne yare sikúmampipi. Ne nókenémεε pεerile. ¹⁹ Li tise nkáripí, ketē nké písoi ápi yé pεε piyéne né rikpá. Amá nó né né yé te ne nfáa mále nnya. Nó ne kò sóntile nóké nfáa m má nnya. ²⁰ Likéyaa ké kani yé céri re tó ne Unésáa ye pénelenle, nen ukemεε we, nóon kenémεε we, néeen kò nókenémεε we.

21 Nkó yee inésé m múlĩ un i tikilē yee né la. Unésáa yé kó uyee né n la n la. Né né kó u n la am kó menécíre u nyíse. 22 Yuuti, ái Yutasi Isikariyóoti, uu u maa re: Upiima, iye kaa yé mepócíre ró nyíse áa yé pee ketē nké písoi mepócíre nyíse? 23 Yeesu uu u pese re: Uye un né n la, u yé nnésímé rimúlú. Unésáa yé u n la. Tó ne Unésáa ari ukekúrí sí, arí ha ukeméé n we. 24 Nkó yee úu né n la úu ye nnésímé rimúlú. Nsímé mmú kam nní nó n símisi n n kó pee kenémee léeri, amá Saa yee né n tumme kémee le. 25 Kumúnjé nkú-i ke tó ne nnó ari nkpeni nní n we kémee kam lē nó símisi. 26 Nónúcome yee nní Nfáasone ke Saa Uléecaa uu ne rinényiri m pámene. Mme mee mpá yo nó céesine nn kó lē nnéi kam nó n símisi nó léise. 27 Ne nkpeni nkínjine ne nó riyá. Nnékínjine kam nó n he. Ai sisoipipi mehee meco kam nó he. Nórínépóó ári kape caai, iwame íi kape kó nó n we. 28 Yare kam nó m maa re: Né nó riyá am ha kó nókenémee peleri. Nón né n la, kam nní Unésáa kémee n sí, li yé pee nó n láarúle re ne ukemee sí nnya. Unésáa ye né fele. 29 Ne nsímé mmú nnéi nó símisile nké kelene kam te nn píyei n ka, nóké ne kefa n tene nnya. 30 Am nkpeni ne meyá pisímé nó kpáne. Ketē nké uyóopi ye wemee. Uu rínanje ríka kenécáa má. 31 Amá ketē nké písoi piké ne n céri re ne Saa lale nnya kam ye lē kuu ye né m ma wa. Ani nté yisi toké ncée kpísi.

15

Yeesu yee fiinyi kulée

1 Yeesu uu pimáa pi kpá re: Né ne fiinyi kulée riyíkí le, Unésáa yee kuute. 2 U ye mpá nlése n-ye mee kenécáa n tóraalē n n ye pee mári rikéle uu kó iyee m máru héru, ii pee meyá pimáre kpá. 3 Icélaa nnyí kam nní nó m pa ye pihéré nó masile ani pee nkpani cáká-cáká. 4 Toké m pénelē n n kenémee we yare ke née nókenémee n we meco. Nlése nnsá ne kulée n toraalē, n n ye fe nké mmecire n we n n ne apipi maru. Limeco ke n n áni yé fe nóké linyine yoriye nansá ne né m pénelē. 5 Néé kulée riyíkí, nóó ilése. Nkó yee ne né m pénelē un ne we yare ke née ukemee n we meco yee ye linyine yoriye. Insá né, áni yé fe nóké apipi toresi. 6 Uye unsá ne né m pénelē uké ne n we, pi ye ketahai-mempó u fómpole yare nlése, uu kóosi api pee ilése kóima iyē cápine api nna sé íi tore. 7 Nón ne né m pénelē n n kenémee n we, nnésímé nn kó nókenémee n we, ani ye lē kani n la pise, pi yé nó li pa. 8 Nón apipi meyá n toresi, nō lē nyísele re nō pinépiretiki le. Unésáa uu pee ríyu yenu. 9 Ne nó lale yare ke Saa uu né n la meco. Ani ríla mmē kémee n we. 10 Nón inésé m múlĩ, nnéla kémee kani lē we yare kam Unésáa isé rimmúlú am pee unla kémee n we meco.

11 Ne lē nó símisile nóké ne menécó mpóonare m má, nónnépóonare nké kó n we ne nketó-pó nnya. 12 Isé iyē kam nó m pālē yee re: Ani n lakaane yare kam nó n la meco. 13 Lelē n fe ke usoi uu ye ne n nyíse re u nla píima mále yee re: Usói uké unfaa cire kpísi uké upisane riyu kecáa he. 14 Nón ye lē kam nó m pise n wa, nō pinésáne le. 15 Am nkpeni piséi nó kpáne re pikéikó. Ukeikó úu ye n nyu lē ke ukeisaa uu n wai. Lē nnéi ke Unésáa uu né n nyíse kam nó céesi. Lē nnya kam nó sée re pinésáne. 16 Ai nóó né wée, née nó wée am nó tum te ani n nme ani ha pikéi wa líké yóriye mpá píyei-pó. Lē kémee, Unésáa yé pee lē nnéi kani yé ne rinényiri u m pise nó pa. 17 Lē nnya, lē kam nó m pise yee re ani n lakaane.

Ketē nké pikó ye Yeesu ne upipiretiki ipuri yulu

18 Yeesu uu kó pimáa pi kpá re: Ketē nké pikó pin nínépuri n yulu, ani ceri re inépuri kapi mefoí yé kelene. 19 Nón pee ketē nké pikó, pi yé pee nínépuri n la re nō pipikó nnya. Amá káni nní ketē nké pikó, am kó nó wée, nó ne pē áni pee líka pénelē nnya, ápi pee nínépuri la. 20 Ani rinóó tē kam nó m ma léise re: “Ukeikó

úu ye ukéisaa n fe. Pin né n wéékuselë, ani n nyu re pi kò nò wéékusene, pin ye nnésímé rimmúlú, pi yé kò nò nkó rimúlú.” ²¹ Amá né nnya kapi lë nnéi nó waine, kápi nní uyee né n tumme n nyu nnya. ²² Nensá peé n ka, nensá pee kò pi n símisi, ápi yé pee akópe m má. Api nképni ríka má piké ne piakópe yarii. ²³ Nkó yee inépuri n yúlu ye kò Unésáa ipuri yulule. ²⁴ Nensá pee pikécópe mewai n wapisi ke úka mpuri úu n wailë, ápi yé pee akópe m má. Amá pi nképni me yenle api kò pee tó ne Unésáa ipuri yulu. ²⁵ Lelée piisé kémee n wólaalë liké ne n wa nnya kai lë wai. Lelée re:

Méwoo kapi inépuri yulu.

²⁶ Ucome yee n sónti yee nní nsímései Nfaasone kamí ne Sáa rinyiri nókenémee n tumtine. Sáa kémee kuu léeri uké kenécáá aseéra lese. ²⁷ Nò né kenécáá aseéra lese re tó ne nnò tóo hái kékoraane-me we nnya.

16

¹ Ne lë nó símisile re áni kape ne Ulééca ncee kémee rí loó nnya. ² Pi yé kam api ayómeyáhaalee kémee nó lákase. Ticurruu li kumúñé kunyine-i sónti ke usoi uu yé un nó n kpu, uú m músu re Ulééca kuu lë inyóonse wai. ³ Kápi píkaí Unésáa née né n nyu nnya kapi lë waine. ⁴ Ne lë nó símisile re lin n ka lin lë n wai, nóké ne n léise re ne nó símisi nnya. Tó ne nnò tóo peé we nnya kám hái kékoraane-me nó símisi.

Nfaasone pikéi

⁵ Yeesu uu kò pimáa pi kpá re: Uyee né n tumme kémee kam nképni nní tósu, nó úka úu kò né pisene re: Méye kaa sí? ⁶ Kam lë nó n símisi nnya ke nóanépóo aa lë meýá caai. ⁷ Mpá ne lë, né nsímései nó símisi: Nen n tómpo, li yé nó rilaa ai tósu. Li we re nensá n tómpo, ucome úu pee nókenémee sónti. Amá nen n tómpo, né nó u tumme. ⁸ Un píyei n ka, u yé ketë nké pisoí akópe pi nyíse. U yé kò lë kapi ye n sée re aseí ne lë ke Ulééca uu yé ne usoi n túhaane pi símisi. ⁹ Piakópe ye nnyé re ápi ne kefa né tenelë. ¹⁰ Asei nyee re Unésáa-i kam sí, áni kò piyéne né kpáne. ¹¹ U yé lë ke Ulééca uu ye ne usoi n túhaane pi símisi. Lelée re u ne ketë nké uyóopi pitúhaane masile.

¹² Ne nsímé meýá mále ké nó símisi. Amá nkemee pikome yé nképni ne nó pòlesi. ¹³ Nsímései Nfaasone mmë nn píyei n ka, n yé tíyese ani nsímései nnéi kóm. Ai nnnaje cire knn ne símisine, amá lë nnéi knn n kó knn nó símisine, nn kò lelee masí kepire n waine nó símisi. ¹⁴ N sóntile nké ríyu né waise. Li we re mmë kam n símisi knn sónti nké nó ritéñse. ¹⁵ Lë nnéi ke Unésáa uu m má ye linékó le. Lë nnya kamí maa re mmë kam n símisi ke nsímései Nfaasone mmë nn sónti nké nó ritéñse.

Mpóocaai yé kam nn pansé mpóonare

¹⁶ Yeesu uu kò pimáa pi kpá re: Li tise nkáripí, áni yé kò piyéne né rikpá, ai kò nkáripí kpáse, ani kò piyéne né kpá. ¹⁷ Kei ke upipiretikí kecópe pinyine api pee pipíseine ló te: Nsímé mmú kuu nní rí símisi aseí re íye? U re: Li tise nkáripí, áni yé kò piyéne né rikpá, ai kò nkáripí kpáse, ani kò pee piyéne né kpá. Li we re Unésáa-i kam sí. ¹⁸ Lë kuu nní m maa re “li tise nkáripí” aseí re íye? Ari nyu lë kuu n símisi. ¹⁹ Yeesu un nyu re pi lalé piké nsímé u pise, uu pee pi maa re: Nò nómenécópecire píseine re ne maa re “li tise nkáripí, áni yé kò piyéne né rikpá, ai kò nkáripí kpáse, ani kò pee piyéne né kpá, née yo?” ²⁰ Asei kecáá, ké nó símisi re nó kam ani ye téni nóanépóo aa kò caai, amá ketë nké pikó pin nkíññiñe kémee we. Nó kam ani mpóocaai kémee n we, amá nónnépóocaai yé kam nn pansé mpóonare. ²¹ Unósi yèè un kémare-i n we, uripóo yèè n caailenle re itunje ye tu re uké íwe píima li nnya. Amá un pimáre m masí, uu uiwe palei.

Li ye u n láarúle re u kewá mari nnya. ²² Limewo ke nó apwo aa ko nkpéni caailé. Amá ne sónti ké ko piyéne nó rikpá, nóanékín aké pwe nínesi, úka úu yé ko fe uké mpóonare mmē nó lese.

²³ Ani likeyaa ké nka pipise ko né kpáne. Asei kecáá, ké nó símisi re Saa yé lē nnéi kani yé rinényiri ne u n we nó pa. ²⁴ Háí ne neni-me áni kahane rinényiri ne linyine n we. Lē nnya, ani ye we uké nó he nónnépóonare nké n we ne nketo-pó.

Yeesu ye ketē kecáá rnanje nnéi feriyē

²⁵ Yeesu uu ko upipiretiki pimáa kpá re: Sinyárū kam ne nsímé nnéi nó símisi. Kumúnjé kunyine yé kam ám yé pwe lē nó n símisi, amá am ye pwe Saa kecáá nsímé nó símisi kpáii. ²⁶ Nó ha likeyaa ké tinényiri ne linyine Saa we. Am maa re né nó nnya u risuúluse. ²⁷ Kani né ní la nnya, Saa ricurru ye ko nó lalé, ani ko ne kefa tene re Ulééca kémee kam léeri nnya. ²⁸ Saa kémee kam léeri kam ne ketē kecáá ka. Ne nkpéni lē ketē nté yisile ké Saa kémee pwe. ²⁹ Kei ke upipiretiki api pwe u maa re: Pó nkpéni ró símisile lin kpáii, áa nkpéni ne sinyárū tó símisi. ³⁰ Tó nkpéni cérule re pó nkpá yo nyule, ái nkpáni we piké nnyine pó pise. Lē nnya karí ne kefa tene re Ulééca kémee kaa léeri. ³¹ Yeesu uu pi pese re: Nó nkpéni ne kefa tene, née yo? ³² Kumúnjé kunyine yé kam, ticurru ku pikáme masile, kani yé mekó mekó rinkpíi ani menécire yá. Amá ám menécire we, Saa ye kenékúrí wele. ³³ Ne lē nnéi nó símisile re ani ne tó ne nnó kupéneco kémee nkíninje-i n we nnya. Nó sóntile nóké ketē nké kecáá íwe píima ne m pansente, amá ani n kahari, ne ketē kecáá rnanje nnéi piferiyē masile.

17

Yeesu ye upipiretiki kecáá keyóme yáasi

¹ Ke Yeesu uu lē pisímé ní masí, uu pwe kelééca-mē werí uu re: Ituje ye tule, Saa. A Kepópipi ríyu waise, ké keké ko pó tíyu waise. ² Pó sisoipipi nnéi kecáá rnanje ke hele re keké pē nnéi kaa keanipe-i n wa nfáa teneciré he. ³ Nfáa teneciré mee piké pó céri re mepócire pó Ulééca sei, piké ko Yeesu Kirisi kaa n tumme céri. ⁴ Ne ketē kecáá ríyu pó waisile am ko pikéi kaa né ní forii wai. ⁵ Lē nnya Saa, a nkpéni kepóyu-i ríyu tē kam pwe kepómee m má aa kelene ketē nké wai né waise. ⁶ Ne tíyesele písoi pē kaa ketē kecáá n lése aa anénipe-i wai api pó céru. Pó pwe pi te, aa pi kpísi aa anénipe-i wai pin mpósímé múílē. ⁷ Pi nkpéni cérule re kepómee ke lē nnéi kaa né ní pa ai léeri. ⁸ Nsímé mmē kaa né ní pa kam pi símisi api nmurei api ko meyíkíyiki céru re kepómee kam léeri, api ko ne kefa tene re pó né tumme.

⁹ Pē kecáá kam pó yáasi. Ai ketē nké pikó kecáá kam yáasi, amá pē kaa anénipe-i n wa kecáá kam pó yáasi re pó pē te nnya. ¹⁰ Pó lē nnéi kam m má te. Née ko lē nnéi ke pó m má te. Lelée ko nyíselē te pó pikemee ríyu né waisile. ¹¹ Am ko nkpéni ketē kecáá we, amá pē ne ko ne kekecáá wele. Kepómee ke née tósu. Saa Ulééca, Ulééca yee úu akópe m má, a pi rimúlú piké rinóo rise m má yare ke tó ne mpó ari m má meco. ¹² Ke tó ne pē arí pwe ní we, tipónyiri kam pwe ne pē kaa né rimmuíse kecáá pailē. Ne pwe pikécáá ripaille rísoné, piuka úu pó, insá uyē kai n waimé re uké pó yare kai Nléécaasímé ritelé kémee n wólaalē mecire. ¹³ Ncée-i kam nní lē we nen kepómee tósu. Kumúnjé nkú-i kam nní ketē kecáá ní we kelene nnya kam lē pi símisi re mpóonare kam m má nké pi wa ne nketo-pó. ¹⁴ Né ne mpósímé pi cérule ketē nté pikó api piipuri yulu re ápi ketē nté pikó, yare ke né ám ko ketē nté ukó nnya. ¹⁵ Am pó welu re a ketē nké kecáá pi yukuse, amá ne pó welu re a pikécáá ripái ukpááree Setani úu kape pi rica. ¹⁶ Api ketē nté pikó, yare ke né ám ko ketē nté ukó meco. ¹⁷ A nsímesei kpísi áa ne pi pansese

pipókó ne kété-pò. Mprésímé mee aseí. ¹⁸ Yare kaa ketē nté písoi kémee né n tū meco ke née kó ketē nté písoi kémee pi tū. ¹⁹ Ne pē nnya menécíre kpísile am pò pa re nsímései nké tíyese pē pòóké kó pimécire kpísi piké pansese pipókó.

²⁰ Ai kó pē nmanē nnya kam pò welu, amá pē kapi n sánti piké nsímé rin-yóó piké ne kefa né tene nnya kam pò welu. ²¹ Ne pò welu re a tíyese piké rinóó rise wa. Yare ke pò Sáa, aa kenémee ní we néen kó kepómee we, pē piké kó m pénelē pin ne keróméé we ketē nté pikó piké ne n céri re pòó né tumme nnya. ²² Meyóopi mē kaa né ní he kam pi he piké ne rinóó rise m má yare ke tó ne mpó ari m má meco. ²³ Ne ne pi pénelenle nen ne pikeméé we, pòon kó ne né pénelē pòn ne kenéméé we. Lē kéméé kapi yé fe api rinóó rise m má ne kété-pò, ketē nté písoi api kó ne ceru re pòó né tumme, pòn kó pi la yare kaa né ní la meco. ²⁴ Sáa, ne la re pē kaa né rimmúise piké ha kei kam ní wene n we, piké ne meyóopi mē kaa né n he n yé nnya. Pòó né me he re pòó né lalē aa kelenē ketē wai nnya. ²⁵ Sáa aseí ute, ketē nké pikó ápi pò nyu. Amá né ne pò nyule, mpí pòó kó ceru re pòó né tumme. ²⁶ Ne tíyesele api ripónyiri ceru, nen kó we nen wai re piké picére ti rikpá, níla mmē kaa né ní la nké ne pikeméé n we ké kó ne pi m pénelē nen ne pikeméé we nnya.

18

Yeesu metine

(Matiyee 26:47-56; Mariki 14:43-50; Luki 22:47-53)

¹ Ke Yeesu uu lē pisímé m masí, u ne upipiretiki api yisi api Seturóo kefanāa metéñ-mē sí apí ha keléecare kenyine kee kei ní we kémee lompò. ² Yutasi yee Yeesu n yáa ye kei nyule. Yeesu ne upipiretiki yèè pee kei mesére cápinle. ³ Kei ke Yutasi uu yisi uu písóca kpísi uu kó Uléecaa keyó piméré ke pepe ye Uléecaa inyóonse n wa piwéése ne Pifarisi api n tumpò ne péne, pin iyúipuke ne sífirāa ne itópilū mulēilē. ⁴ Yeesu ye pee lēle u n waine pinyuwe máalenle, uu peé ne nyóópò uu pi pise re: Uye kani wéési? ⁵ Api u pese re: Nasareti ukó Yeesu. Uu pee pi pese re: Née lo! Yutasi yee u n yáa ye pee kei wele lin ne lē wai. ⁶ Kumúnjé kpe-i ke Yeesu uu pee pi m maa re: Née lo, pi ipírē pírē ne sónele apí ha ne lólu. ⁷ Yeesu uu kó pipise pi kpá re: Uye kani wéési? Api re: Nasareti ukó Yeesu. ⁸ Yeesu uu pee pi pese re: Nté ne nó maa re née lo. In te né kani mesei wéési, ani picó riyá piké tómpò. ⁹ Lē kuú pee meke m ma liké ne n wa nnya kuu lē ma. U peé maa re: Pē kaa né rimmúise, úka úu ne né pò. ¹⁰ Simóo Piyee ye pee ritéhe caacaa múilenle. Uu ri mahani uu Uléecaa usina ukéikó use kutu luke-luke semí. Pi ye ukéikó uyē sée re Malikuusi. ¹¹ Kei ke Yeesu uu pee Piyee maa re: A ripótéhe kukai kémee pesepò. Iwe iyē ke Unésáa uu wa re ké li. Am kape pee i li, née íye?

Pi Yeesu ne Ana kémee ha

¹² Písóca pē ne piukpeenwai ne Pisuífi piméré api pee Yeesu tini api paasi ¹³ apí ne Ana keyó u sí kelenē. Ana ye pee Kayifu yee kumúnjé kpe-i isína n tū ulóhó lē. ¹⁴ Kayifu yee pee Pisuífi piwéése mesohó rikpá re: Li kutósi we re usoi use uké kuyu nnéi nkpò kpu.

Piyee ye kesi re úu Yeesu upiretiki

(Matiyee 26:69-70; Mariki 14:66-68; Luki 22:55-57)

¹⁵ Pi pee lē ne Yeesu tósule, Simóo Piyee ne uupiretikicó unyine pin Yeesu tikilē. Usína ye pee upiretiki ucó uyē nyule. Lē nnya kuu fe u ne Yeesu api kucó usína keyó-i lompò. ¹⁶ Amá ketahai ke Piyee pòó nyere uu ne ripoo kó. Kei ke uupiretikicó uyē ke usína uu nní ní nyu uu pee léeme uu ne unósikeikó uyee ripoo-i m mé símisi uu pee Piyee tampò. ¹⁷ Unósi uyē uu pee Piyee pise re: Nté pò ne kó utisi uyē upiretiki lē? Piyee uu re: Aaí, ám utisi uyē upiretiki. ¹⁸ Nnyiyē ye

pɛɛ likumúnjé kpɛ-i wɛɛ. Pikeikó nɛ piméré api pɛɛ nkalɛna wai api kekále wai pin pɛɛ wéni. Piyɛɛ pɔ́ kɔ́ pikɛmɛ́ hapɔ́ uú n tú un nna wéni.

Usína yɛ Yeesu nsmé píseise

(Matiyee 26:59-66; Mariki 14:55-64; Luki 22:66-71)

¹⁹ Usína uu Yeesu upipiretiki nɛ uicélaa kecáá píseise. ²⁰ Yeesu uu u pɛɛ rɛ: Ḿpá úye keyu-i kam símisi am kɔ́ meséɛ Pisuiɛ ayomeyáhaalee-i nɛ Úlééca keyɔ́-i kɛ Pisuiɛ nnéi api yɛ n cápɛnɛ céesi. Am ketumɛ ríka meya ma. ²¹ Yo nnya kaa pɛɛ né píseise? Pɛpɛɛ n kɔ́ nɛn símisi kaa yé píse rɛ yo kecáá kam pi símisi. Pɛ́ nɛ nyulɛ rísɔnɛ lɛ́ kɛ nɛ́ ḿ ma. ²² Kɛ piméré pɛ́ usɛ uu lɛ́ n kɔ́, uu Yeesu kɛpɛɛ tɔ́lu uu u píse rɛ: Lɛ́ kaa yé pɛɛ usína rinɔ́ pɛɛɛ? ²³ Yeesu uu pɛɛ u maa rɛ: In tɛ ám rísɔnɛ símisi, a né símisi kei kam ḿ púnne. Amá in tɛ nɛ rísɔnɛ símisilɛ, yo nnya kaa pɛɛ né pi? ²⁴ Ana uu pɛɛ u kpísi un lɛ́ pahaalɛ́ uú nɛ usína Kayifu u papɔ́.

Piyɛɛ yɛ kɔ́ pikéɛ rikpá rɛ úu Yeesu nyu

(Matiyee 26:71-75; Mariki 14:69-71; Luki 22:58-62)

²⁵ Simɔ́ Piyɛɛ yɛ pɛɛ likumúnjé kpɛ-i wɛɛ un nna wéni. Api u píse rɛ: Ntɛ́ pɔ́ nɛ kɔ́ utisi uyɛ́ upiretiki lɛ́? Uu késu uu rɛ: Aaí, ám utisi uyɛ́ upiretiki. ²⁶ Usína ukeikó usɛ yɛ pɛɛ utisi uyɛ́ kɛ Piyɛɛ uu kutu rinserḿ umarecɔ́ lɛ. Uu pɛɛ Piyɛɛ píse rɛ: Ai nó nɛ uyɛ́ kam aléɛ kecare-pɔ́ yéɛ? ²⁷ Piyɛɛ uu kɔ́ Yeesu pikéɛ kpá. Mɛsɛ nɛ mɛsɛ, icá́ ii kooi.

Pi Pilati kémɛɛ nɛ Yeesu túhaanɛ

(Matiyee 27:1-2, 11-14; Mariki 15:1-5; Luki 23:1-5)

²⁸ Api mmare mare Kayifu keyɔ́-i Yeesu kpísi apí nɛ riyóɔpipoo sí. Amá Pisuiɛ piwééɛ apí pɛɛ lomɔ́ rɛ ái kape mékperinkpɛ pi waise, apí yé pɛɛ fe piké nkɔ́ melɔ́ anyá li nnya. ²⁹ Lɛ́ nnya kɛ Pilati uu léɛpɔ́ uu pi léɛpɔ́, uu pi píse rɛ: N-ye kani nɛ usoi nkó túhaanɛ? ³⁰ Api u pɛɛ rɛ: Usoi nkó unsá pɛɛ mɛwai kóɛ n wai, ári yé pɛɛ apónipe-i u wa. ³¹ Kei kɛ Pilati uu pɛɛ pi maa rɛ: In lɛ́, ani u kpísi aní nɛ nórínécúruu u túhaanɛ yare kai nónésé kémɛɛ ḿ píse. Pisuiɛ apí u pɛɛ rɛ: Ari ncée má toké unyine kpu.

³² Tinɔ́ tɛ́ kɛ Yeesu uú pɛɛ ḿ ma uú nɛ nkɔ́ mmɛ́ kuu n kpine kecáá símisi kai lɛ́ titiki. ³³ Pilati uu riyóɔpipoo-i lomɔ́ uu Yeesu píse rɛ: Pɔ́ Pisuiɛ Uyɔ́pii? ³⁴ Yeesu uu rɛ: Pɔ́ ripóúruu lɛ́ píse nɛ́ unyine yɛɛ nnésímé pɔ́ símisi? ³⁵ Pilati uu rɛ: Pɔ́ nyu rɛ nɛ́ nɛ Usuiɛ lɛɛ? Ḿpɔ́puri pikó nɛ pɛpɛɛ yɛ Úlééca inyóɔnɛ n wa piwééɛ pɛɛ anénipe-i pɔ́ wa. Yo kaa mpíi wa? ³⁶ Yeesu uu rɛ: Kenéyóɔpitɛ áke ketɛ́ ntɛ́ kekó. Nɛn pɛɛ ketɛ́ ntɛ́ iyɔ́pi n le, pinékeikó yé pɛɛ kenécáá atɔ́pi wa rɛ apí kape Pisuiɛ anipe-i né wa nnya. Amá inéyóɔpi li nkɔ́páni ketɛ́ ntɛ́ ikó. ³⁷ Kei kɛ Pilati uu pɛɛ u píse rɛ: Lɛ́ nnya, pɔ́ uyóɔpi lɛɛ? Yeesu uu rɛ: Lɛ́ kaa nní ma. Nɛ uyóɔpi lɛ. Pi né márile am ketɛ́ kecáá weri rɛ kɛ nsímései kecáá símisi. Nkó yɛɛ nsímései ḿ má yèè kutu né ricɔ́lɛ. ³⁸ Pilati uu u píse rɛ: Yo kapi yɛ sée rɛ nsímései?

Kɛ Pilati uu lɛ́ Yeesu pipise ḿ masí, uu yisi uu piléɛpɔ́ kpá uu Pisuiɛ lɛɛpɔ́, uu pi maa rɛ: Nɛ́ ám yɛ́ yo kuu caai nnya kapi yé nɛ u rí kpu. ³⁹ Amá li nókenémɛɛ inyékii lɛ rɛ kɛ́ yɛ ḿpá nkɔ́ melɔ́ anyá áye kémɛɛ ukpaniikó usɛ unyine akpanii tɔ́. Nɔ́ la rɛ kɛ́ Pisuiɛ Uyɔ́pi akpanii nó tɔ́? ⁴⁰ Api pɛɛ picáái kpá rɛ: Aaí, ái uyɛ́, a Parapasi akpanii ró tɔ́. Parapasi yɛ pɛɛ kɔ́ usoi kpááree lɛ.

19

¹ Kei kɛ Pilati uu pɛɛ ncée hɛ rɛ piké Yeesu tí piké iséi u súúkeɛ. ² Pisóóca api inípe nɛ riyóɔpikɔ́n yóóni api u kipise, api kɔ́ kukpélenku wéé nyaii kpísi api u

tani. ³ Api pɛɛ ukekúrí nyásɔpɔ api ye pɛɛ rɛ: Tɔ pɔ yáasi, Pisuífi uyɔɔpi! Apí ne sipɛɛ u talu.

⁴ Pilati uu kɔ piléɛpɔ kɔpá, uu písoi pɛɛ n cápínɛlɛ maa rɛ: Uyɛɛ nkó kamí ne ketahai nó léemɛ nɔké céri rɛ ám yɛ yo kuu caai nnya kapi yé ne u rí kpu. ⁵ Yeesu uu pɛɛ léepɔ un tiyɔɔpikɔn kapi ne inípe n yóð kipilɛ un kɔ kukpɛlɛnku wɛé nyaii tanaalɛ. Pilati uu pɛɛ pi maa rɛ: Usoi uyɛɛ nkó! ⁶ Ke pɛpɛɛ ye Ulééca inyóɔnse n wa piwééɛɛ ne piméré api u n yé api cáai rɛ: A kunapéékɔ kɛcáa u karií! A kunapéékɔ kɛcáa u karií! Kei ke Pilati uu pɛɛ pi maa rɛ: Ani nórínécúruu u kpísi aní ha karií. Né ám yɛ yo kuu caai nnya kapi yé ne u rí kpu. ⁷ Pisuífi api u pɛɛ rɛ: Tɔ isé inyine mále yeɛ m pise rɛ uké kpu rɛ u umɛcɛɛ waise Ulééca Kɛpípi nnya. ⁸ Ke Pilati uu anɔɔ nyɛ n kɔ, iwamɛ ii meyá pilone u kɔpá. ⁹ Uu riyɔɔpípo-i lomɔpɔ uu Yeesu pise rɛ: Pɔ yei ukó lɛ? Amá Yeesu úu rinɔɔ u yɔsí. ¹⁰ Pilati uu pɛɛ u maa rɛ: Aa la pɔké rinɔɔ né yɔsí, née yo? Aa nyu rɛ né fe am tíyɛɛɛ api pɔ yá néɛ am tíyɛɛɛ api kunapéékɔ kɛcáa pɔ karií? ¹¹ Yeesu uu pɛɛ u pɛɛ rɛ: Aa nnaɛ nka kenécáa má, insá mmɛ ke Ulééca uu pɔ ní pa rɛ a kenécáa m má. Lɛ nnya ke uyɛɛ apónípe-i né rí wa akópe aa apókó fe. ¹² Kaí ne kumúnjé kpe-i n kpísi, Pilati uu pɛɛ n wéési uké Yeesu riyáɔpɔ. Amá Pisuífi api sicááila loni rɛ: Pɔn u rin-yáɔpɔ, áa pɛɛ Rɔm uyɔɔpi usanɛ! Usoi nkó yeɛ umɛcɛɛ n nyáni rɛ uyɔɔpi ye Rɔm uyɔɔpi ulaarɔ lɛ. ¹³ Ke Pilati uu anɔɔ nyɛ n kɔ, uú ne Yeesu ketahai leepɔ, uu pɛɛ ha kei kapi ye n sée rɛ aséhéwɛɛpi kelɔ riyɔɔpítú kɛcáa tone. Pi ye kelɔ kɛ Mé-epiree kɛmɛɛ sée rɛ Kapata. ¹⁴ Liké ne n weesi piké nkɔ meló anyá n li, itunɛ kɛcɛɛ kumúnjé kaí pɛɛ lɛ we. Pilati uu Pisuífi maa rɛ: Nɔunéyɔɔpi ye nkó! ¹⁵ Amá api pɛɛ sicááila loni rɛ: A kpu! A kpu! A kunapéékɔ kɛcáa u karií! Pilati uu pi pise rɛ: Ké nɔunéyɔɔpi kunapéékɔ kɛcáa karií? Pɛpɛɛ ye Ulééca inyóɔnse n wa piwééɛɛ api u pɛɛ rɛ: Rɔm uyɔɔpi memáa, ári uyɔɔpi úka ucɔ má. ¹⁶ Uu pɛɛ Yeesu kpísi uu pianipe-i wai rɛ piké ha u karií.

Pi Yeesu kunapéékɔ kɛcáa karií

(Matiyee 27:32-44; Mariki 15:21-32; Luki 23:26-43)

Api pɛɛ Yeesu kpísi apí ne tɔmpɔ. ¹⁷ Yeesu uu uricuruu kunapéékɔ kɛcáa kapi u n kariine cɔni uú ne kuyu-i léepɔ, uú ne kelɔ kɛ kapi ye n sée rɛ Kúyu Kɔnɔo sí. Pi ye kei ne Mé-epiree sée rɛ Kɔlikɔta. ¹⁸ Kei kapi u ne písoi pítɛ pinyine anapéékɔ kɛcáa karií, ucɔ uilúkɛ isɛ, ucɔ icɔ, Yeesu kunapéékɔ aku pɛɛ kɛcɔpɛ n we. ¹⁹ Pilati uu kɔ tíyɛɛɛ api kekɔpɛnkɔpɛlépi kɛcáa wólú api kunapéékɔ kɛcáa karií. Pi kekɛcáa wói rɛ: Nasareti ukó Yeesu, Pisuífi uyɔɔpi. ²⁰ Pisuífi meyá api iwói iyɛ kɛeni, kaí ne kei kuyu n kólɛ nnya. Mé-epiree ne Mélatɛɛ ne Mékireki kapi ne wai. ²¹ Pisuífi pɛpɛɛ ye Ulééca inyóɔnse n wa piwééɛɛ api Pilati maa rɛ: Pi wai rɛ Pisuífi Uyɔɔpi, amá a wai rɛ u maa rɛ: Ne Pisuífi Uyɔɔpi lɛ. ²² Pilati uu pi pɛɛ rɛ: Lɛ kam n wói kam wói.

²³ Ke pisóɔca api Yeesu kunapéékɔ kɛcáa pikarii ní masí, api uilú kpísi api hóɔne api afiri ana wai, nípa usóɔca úye uu rifiri rise kpísi. Api kɔ ukukpɛlɛnku wɛé nyaii kɛɛ áku nnyelaa m má kpísi. Mesamɛ kapi ku yóð kɛcáa ne metene-pɔ. ²⁴ Api pɛɛ pimɛcɔpɛcɛɛ n tee rɛ: Ari kapɛ ku ricééri. Amá tɔké paɛai arí ne yenu uyɛɛ yé ku n kpísi. Li lɛ wale liké ne leléɛ Nléécaasimé ritelé kɛmɛɛ n wólalɛ kɛcáa rintiki nnya. Li wólalɛ tɛ:

Pi inélú hɔɔne api paɛai apí ne uyɛɛ yé kunékpɛlɛnku wɛé nyaii n kpísi yenu. Lɛ ke pisóɔca api n wa ye lɛ. ²⁵ Kunapéékɔ kɛcáa ke Yeesu uú pɛɛ n kariilɛ kekúrí ke úni ne úni uwá ne Kulopaasi unɔsi Maari ne Makitala kuyu ukó Maari apí pɛɛ nyenu. ²⁶ Yeesu uu úni yenu, uupiretiki uyɛ kuú pɛɛ ní la pɔɔn úni kekúrí nyenu. Yeesu uu úni maa rɛ: Unósi, upóɛmáne

ye neni nkó. ²⁷ Uu kó uupiretiki uyě maa re: Upóni ye neni nkó. Kaí ne kei n kpísi, uyě uu pɛe Yeesu uni kpísi uu ukɛyɔ-i yekei.

Yeesu nkɔ

(Matiyee 27:45-56; Mariki 15:33-41; Luki 23:44-49)

²⁸ Ke Yeesu uu n yě te u lɛ nnéi kuu piwai ní ka piwai masile, uu re: Nniré ye né wele. Liké ne lelee Nléécaasimé ritelé kémee n wólaalɛ kecáá rintíki nnya kuu lɛ ma. ²⁹ Kulū kunyine ye pɛe kei kekúrí ne píta nyɛɛ-nyɛɛ meyiɛe yisunule. Pisóóca api kuyúí kpě kapi ye n sée re isɔɔpi kekápí kpísi, api sinéé sinyine píta nyɛɛ-nyɛɛ pě fe api kekécáá tuhu apí ne Yeesu nnɔ kuwée-mě sí. ³⁰ Yeesu uu píta nyɛɛ-nyɛɛ pě sɔmú uu pɛe re: Mpá yo ye piwai masile. Kuu lɛ ní ma, uu pɛe kpará, nfáa nn tene.

Usóóca use ye Yeesu ilúké ne kupáj luri

³¹ Likeweesi kee kewénteɔaa ketúnjé. Kewénteɔaa kɛ ne kó pɛe keyáa píima le. Sisoikóɔe ási kape ne kewénteɔaa kɛ ketúnjé kunapéékó kecáá ní kólóilɛ nnya, api Pilati pise re uké tíyese piké apái si selesi api pɛe si súisente. ³² Pisóóca api pɛé hapɔ api písoi pité pě ne Yeesu kapi kesé u karií ufoi apái selu, api kó ulírú akó selu. ³³ Api Yeesu-i tuiɔ. Kapi n yě te u pikɔ masile nnya, ápi pɛe apái u sei. ³⁴ Amá pisóóca pě use uu ilúké-i kupáj u tuhu uu luru, mese ne mese, ménye ne míni amé léeri. ³⁵ Uyee mewai mẽ n yě ye maa re aseí ye nyɛ. Lɛ kuu ní ma ye kó aseí le. Uyee nyule re aseí kuu símisi. U símisile re nóóké kó ne kefa tene. ³⁶ Li lɛ wale liké ne lelee Nléécaasimé ritelé kémee n wólaalɛ tintíki nnya. Lelee re: Api ukukɔhɔ kúka selune. ³⁷ Li kó rikelɔ kecɔ-i wólaalɛ te: Pi yé kam api ye uyě kapi ilúké n luri kuwée-mě n nyáni.

Yeesu mekulaa

(Matiyee 27:57-61; Mariki 15:42-47; Luki 23:50-56)

³⁸ Lɛ memáá, Arimatee kuyu ukó kapi ye n sée re Yosefi uu Pilati ncée welu re uké Yeesu kpísi uké ha kulési. Pilati uu ηmurei. Pisuífi iwame ye pɛe Yosefi uyě wele, úu pɛe lɛ nnya nyíselɛ te u Yeesu upiretiki le. Uyee ha uu Yeesu kpísi uú ne tómpɔ. ³⁹ Nikotem ye ke sine kenyine Yeesu kémee ní ha, póo kó tulaaliye pě kapi ye n sée re miiri ne aloweesi mecóhɔne sikiloo afetaani kumúnjé ne hapɔ. ⁴⁰ Piketé api Yeesu kpísi api sisánjápampi pílesi, api tulaaliye pě u fom yare kapi ye pɛe Pisuífi inyekii kémee usoi n kulési mecɔ. ⁴¹ Kei kapi Yeesu kunapéékó kecáá n karií kekúrí ke keléecare kenyine aké pɛé we. Nhóre fale nnyine kémee kápi úka n wailɛ ye pɛe keléecare ke-i wele. ⁴² Likeweesi kee Pisuífi kewénteɔaa. Nhóre nn kó ne kei kólɛ. Api lɛ nnya kei Yeesu waipɔ.

20

Nhóre ye meηmane we

(Matiyee 28:1-8; Mariki 16:1-8; Luki 24:1-12)

¹ Kewénteɔaa ukóso, Makitala kuyu ukó Maari uu kemaresine yisi, lin hiihiilɛ uu nhóre-i sí, uu yenu re pi ripare kapi nhóre riñfi lesele. ² Uu itóo wai uú ne Simɔo Piyee ne uupiretikicɔ uyě ke Yeesu uú pɛe meýá ní la leɛɔ, uu pi maa re: Pi Upíima nhóre kémee lésele, ári nyu yei kapi u wa. ³ Kei ke Piyee ne uupiretikicɔ uyě api yisi api nhóre-i sí. ⁴ Api piketé itóo wai, amá ucɔ uyě uu Piyee faau uú ha nhóre-i mefoi tulu. ⁵ Uú fo uu lóólúpɔ, uu sisánjápampi yenu sin keteni-i laanu, amá úu pɛe lomɔ. ⁶ Simɔo Piyee ye u n tíkílɛ póo kó tuiɔ. Uyě uu nhóre-i lomɔ uu sisánjápampi sɛ keteni-i yénu. ⁷ Uu kó kusánjá kpě kapi pɛe Yeesu ríyu m paasi yenu kun pílaalɛ kun kumecire kelɔ iyaa yisunu, sisánjápampi ási kei we. ⁸ Kei ke uupiretiki ucɔ uyee pɛe mefoi nhóre-i n tuiɔ póo kó lomɔ,

uu yénu uu péé ne kefa tene. ⁹ Asei kecáá, hái ne kumúnjé kpe-i, ápi pee kahane lelee Nléécaasimé ritelé kémee n wólaalē asei n kō te li pise re Yeesu uké pikpōkpō kémee yisi. ¹⁰ Lē memáá, pipiretiki pē keté api yisi apí kulu.

Yeesu ye umécire Makitala kuyu ukó Maari nyíse
(*Matiyee 28:9-10; Mariki 16:9-11*)

¹¹ Maari pōw pee ketahai-pō nhóre kekúrí tone uú n téní. Kuu lē ní we un téní, uú fo uu nhóre kémee lóólúpō. ¹² Uu pilécaatumé pité pinyine yenu pin ilū tomé tanaalē pin ne kei kapí pee Yeesu n finse tū, ucō ríyu-mē, ucō ána-mē. ¹³ Api u pise re: Yō nnya kaa téní, unósi? Uu pi pese re: Pi Unépiima kpísile apí ne tómpō, ám pee nyu yei kapi u wa. ¹⁴ Kuu lē mí ma, uu pee kepire-mē weríí uu Yeesu yenu un nyenu, úu kō ceri re uyee lo. ¹⁵ Kei ke Yeesu uu pee u pise re: Yō nnya kaa téní, unósi? Uye kaa wéési? Uu pee músu re uyee keléecare kecáá mí paílē lo. Lē nnya kuu u pese re: Urósáa, in te pōw u kpísi áa ne tómpō, a né símisi kei kaa u n wa ké ha u kpísi. ¹⁶ Kei ke Yeesu uu pee u sée re: Maari! Uu pee ukuwéé-mē pansepō uú ne Mé-epiree u pese re: Rapuni. Liasei re Ucélaa. ¹⁷ Yeesu uu u maa re: Kape né rica, ám kahané Unésáa kémee rintaá. Amá a ha pinémárecō símisi re Unésáa yee kō nní Nónunésáa ne Unéléécaá un kō Nónunéléécaá kémee kamí taálē. ¹⁸ Kei ke Makitala kuyu ukó Maari uu péé ha pipiretiki símisi re u Upíima yenle. Uu pee lē ke Upíima uu u n símisi pi símisi.

Yeesu ye umécire upipiretiki nyíse
(*Matiyee 28:16-20; Mariki 16:14-18; Luki 24:36-49*)

¹⁹ Kewénteyaa kē ukóso, Yeesu pipiretiki pin nnyóó mmē kényō kényine-i cápínelē. Pisuífi iwame ye pee pi wele. Api lē nnya hánaankēe api pee kémee n we. Kei ke Yeesu uu pee pikecōpe leeme uu pi maa re: Nónanékín aké n ninjú! ²⁰ Kuu lē pi mí ma, uu pee uanipe ne uilúké pi nyíse. Upipiretiki rikín ari níhesi re pi Upíima yē nnya. ²¹ Kei ke Yeesu uu kō pimáa pi rikpá re: Nónanékín aké n ninjú! Yare ke Unésáa uu né n tumme mecō ke née kō nǒ tum. ²² Kuu lē pimáa mí masí, uu pikecáá fúupō uu re: Ani Nfáasone yósi. ²³ Nōn ye píye akópe n sárei, Uléécaá yé kō piakópe pi sárei. Nōn ye re áni pinyine akópe sáreine, Uléécaá páa kō piakópe pi sáreine.

Yeesu ne Tomaa kecáá nkó

²⁴ Tomaa kapi ye n sée re Usika ye Yeesu pipiretiki kefi ne pité pē kecōpe use le. Uyē úu pee kumúnjé kpe-i ke Yeesu uu pikeméé n hápō we. ²⁵ Upipiretikicō api pee u maa re: Tō Upíima yenle. Uu pi pese re: Nensá ihíme apole uanipe-i n yē ke kenípepi tahampō, ké kō kunénipe ne uilúké rica, ám yé ηmurei. ²⁶ Siyáa sipaha memáá, pipiretiki pē api kō kényō-i n cápínelē kesé ne Tomaa. Pin kō ne hánaankēe, Yeesu uu kō pikecōpe piléeme kpá uu nyere, uu pi maa re: Nónanékín aké n ninjú! ²⁷ Uu pee Tomaa maa re: A kepónípepi nté tahampō aa anénipe paí, aa kō kupónípe ne inélúké ca. A lē pitíré tíye áa ne nkpéni kefa tene. ²⁸ Kei ke Tomaa uu pee u pese re: Unépiima ne Unéléécaá! ²⁹ Yeesu uu u maa re: Kaa né ní yé nnya kaá ne kefa né tene. Pēpee ápi né ní yé, pin kō péé ne kefa né tenelē pee pínarekome.

Lē nnya kapi ritelé ntí ní wóí

³⁰ Yeesu ye kō upipiretiki inipee-i mewaisaŋa meyã ncōpuri wapisile mee áme ritelé ntí-i n wólaalē. ³¹ Pi lelee nní rikemee ní we wóile re nóké ne n ηmurei re Yeesu ke Uléécaá uu n wéé nnya. Uyee kō Uléécaá Kepipi. Nōn ne kefa u n tene, nó urinyiri nnya nfáa yē.

21

Yeesu ye umecire upipiretiki pisēi nyise

¹ Lē memáá, Yeesu uu pēe ketumē Tiperiyaaati kupiyē ritimē umecire upipiretiki nyise. Lē kuu umecire pi n nyise ye nní: ² Simōō Piyēe ne Tomaa kapi ye n sée rē Usika ne Natanayēeli yēe Kalilee keteni-i Kanaa-pō n we ne Sepetee piñmáne ne upipiretiki pitē picō ye pēe cāpinelenle. ³ Simōō Piyēe uu pi maa rē: Ikpíntomé kam picōpii tōsu. Api u pēse rē: Tō né kō pō ritiki ari kesē sí. Kei kapi yisi apí ha kúninōi loni api tōmpō. Amá apí kesine kē líka tí. ⁴ Kai piweesi n kóraane, Yeesu un kei kupiyē ritimē we, amá upipiretiki apí pēe céri rē Yeesu lo. ⁵ Kei kuu pēe pi pise rē: Nō ikpíntomé yé ani cōpii, sinéwá? Api rē: Eehei! ⁶ Uu pi maa rē: Ani kúninōi kuluke-luke-mēmpō kunyerē fō, nō linyine tí. Api mēsei kunyerē fom api ikpíntomé tini ai ku yipu pémi, apí fe ricuruu piké míni-i ku pōnne kē ikpíntomé ii kulúí n we nnya. ⁷ Kei kē upiretiki uyē kē Yeesu uú pēe n la uu pēe Piyēe maa rē: Asé Upíima lo! Kē Simōō Piyēe uu lē n kō te Upíima lo, uu uilū kuú pēe m mahā un pēe meñmane ikpíntomé cōpii pitane pēse uú ne míni-i kpúupō. ⁸ Pi pēe ketē kóima ne ketaa wele yare apáha píle kumúnjé. Upipiretikicō api léeri, api pēe kunyerē ne ikpíntomé meyipe pasai api lésepō. ⁹ Kapi kúninōi kémēe n suí, api kupiyē ritimē nkalena leepō, ikpíntomé ne akpónó an nkecáá lálē. ¹⁰ Yeesu uu pi maa rē: Ani ikpíntomé iyē kani n cōpii kémēe ne inyine kam. ¹¹ Simōō Piyēe uu kúninōi kémēe lompo uú ha kunyerē ne ikpíntomé maamaa meyipe súiseri, í lelu píle ne kuwóó ne itaani. Amá nípá ne imesá mē, kunyerē áku riceéri. ¹² Yeesu uu pēe pi séi uu rē: Ani kam ani lí. Uupiretiki úka úu kō pēe kaha uké u pise rē: Pōō wóo? Pi pēe nyule rē Upíima lo. ¹³ Yeesu uú ne pi kō, uu kukpónó kpísi uu pi hōone, uu kō ikpíntomé pi hōone. ¹⁴ Kē Yeesu uú ne pikpōkpō kémēe n yisi, metáánū ye mē kuu lē umecire upipiretiki nyise.

Yeesu ne Piyēe kecáá nkó

¹⁵ Kapi piluke ní masí, Yeesu uu pēe Simōō Piyēe pise rē: Yonaasi uñmáne Simōō, pō né la ai tōsu lē kē picō mpí api né n laa? Uu rē: Eēe, Upíima, tipócuruu ye nyule rē ne pō lalē. Yeesu uu pēe u maa rē: In lē, a sinésáñpi kecáá nšone m paílē. ¹⁶ Uu kō melírū pipise u kpá rē: Yonaasi uñmáne Simōō, pō né laa? Piyēe uu u pēse rē: Eēe, Upíima, tipócuruu ye nyule rē ne pō lalē. Yeesu uu u maa rē: In lē, a inésáñ nšone n séni. ¹⁷ Uu kō metáánū pipise u kpá rē: Yonaasi uñmáne Simōō, pō né laa? Simōō Piyēe ripōō ari caai rē metáánū ye mmé kuu lē u pise rē “pō né laa” nnya. Uu pēe u pēse rē: Pō nípá yo nyule, Upíima, pō kō nyule rē ne pō lalē. Yeesu uu pēe u maa rē: In lē, a inésáñ kecáá nšone m paílē. ¹⁸ Asei kecáá, kē pō símisi rē kaá pēe inmáne n we, pōō ye pēe ripócuruu kupótampála rité aa kei kaa n la sí. Amá pōn n kpurunu, pō pēe anípe risíka, ucō uu pō ku paasi uú ne kei káa n lanē pō sí. ¹⁹ U lē male uké ne nyise lē kē Piyēe uu n kpine liké ne Uléecaa ríyu n waise. Kuu lē pisímé u ní masí, uu pēe u maa rē: A né ritiki.

Yeesu ne uupiretiki uyē kuú pēe n la

²⁰ Piyēe uu kepire ñmēelú uu upiretiki uyē kē Yeesu uú pēe n la yenu un pi tikipalē. Uyēe pēe iluke keluke-i Yeesu kecáá n finepō uu u pise rē: Upíima, wóo piláarō anípe kémēe pō waine? ²¹ Kē Piyēe uu lē u n yé, uu Yeesu pise rē: Nkó ní, Upíima, yo kē uyē uú ne kētō kopune? ²² Yeesu uu u pēse rē: Nen n la rē uké n we kē ha ne pēeme, ai yei ne pō yénu? Pōóké né ritiki. ²³ Lē nnya, nsímé nn piyómeyáhaa kémēe kónú rē upiretiki uyē úu kpine. Ai kō rē Yeesu ye u maa rē úu kpine, amá u pēe rē: Nen n la rē uké n we kē ha ne pēeme, ai yei ne pō yenu?

²⁴ Upiretiki uyě ticuruu yee aseéra lese uu nsímé mmě wolu. Tò kò nyule re lě kuu n yě uú male ye nsímései le.

Tinóo tərəə

²⁵ Yeesu ye kò mɛwai meyã mɛcɔ wapisile. Pin pɛɛ mennéi n wɔlune mɛse mɛse, ám musí re átélé nyě nnéi kapi yé n wói yé ketě nké nnéi kecáá kewai yě.

Uléécáa Pitumε Mewai

Lélee ritelé nti kέmεε ní we

Luki yεε Uléécáa Pitumε Mewai ritelé wói. Nsímé Kεcire ritelé ke Luki uu n wói menáη ye mε. Lē ke Yeesu uu rinóo pitumε n he re piké ne Nsímé Kεcire rikóónú, Uléécáa icápine iké ne rimpéré kuu ritiki uú ne Uléécáa Pitumε Mewai ritelé wólu.

Yerusalem kuyu-i ke Nfáasone nn Pantekooti anyá ketúnjé Uléécáa icápine pikó kecáa súime. Kē ke Uléécáa icápine ii kóri.

Kái ne ríyu 13 kέmεε n kpísi, Luki ye nyísele lē ke Póoli uu pepεe ápi Uléécáa m pakarelē ayu kέmεε nsímé kεcire ne ní ha. Póoli ye pεe mεkεε Kírisi pikó wéekuselenle. Yeesu Kírisi yεε Póoli sée re uké panse uupiretiki (9). Uléécáa icápine yεe Sirii ketē kecáa Antiyóosi kuyu-i ní we yεe u wée re u ne upisencó pinyine piké ha kεtaa-pó Yeesu nsímé kεcire riyóo.

Ifaaci iyē mεkériine ye mmé:

1. Nfáasone mεkame ne Uléécáa icápine foí mεkarii Yerusalem kέmεε (1:1-8:3).
2. Nsímé Kεcire meyóo kuyu nnéi kέmεε ne Yutee ne Samarii-pó (8:4-12:15).
3. Nléécaasimé piyóo nsē ke Uléécáa utume Póoli uu n sóne hái ne ketē ketó-pó (13:1-28:31).

Nfáasone ke Yeesu uu ne upitumε m mé

¹ Unésáne Teofili, ne ritelé foí kέmεε pó símisile lē nnéi ke Yeesu uu piwai ne picélaa n kóraane ² hái ne keyáa kē kai keyómεcaa-mē u n kpíipó. Uké kelene riíntáa, u upitumε kuu n wée uicélaa pale ne Nfáasone nnaηe. ³ U umεkpó-máa méwee mpehē mpehē kέmεε umεcire pi nyísele piké céri re u nfáa mále. Siyáa afεena kuu pi rikpáfúme uu Uléécáa iyóopi nsímé pi símisi. ⁴ Keyáa kenyine kapi kesé we ne Yeesu, uu pεe isé nnyí pi pa re: Aní kape yisi nóké Yerusalem ne kεtaa wa, amá ani lisone lē kani n kó nen símisi re Sáa Uléécáa ye ne nó mé kutu ricó. ⁵ Míni ηmane ke Yohani uu nó wóle. Amá li tise nkáripí, Uléécáa uké ne Nfáasone nó wóle.

Yeesu ye keyómεcaa ritaá

⁶ Pepεe pεe Yeesu keyúrí n cápinelē api pεe u pise re: Kumúnjé kpe-i kaa Isirayeli keyópitē peserineε, Upíima?

⁷ Uu pi pese re: Ai nónnékó níka re nóké mewai mee n sónti kumúnjé ne meitunje n nyu. Sáa Uléécáa yεe lē ne uricuruu nnaηe yekei. ⁸ Amá Nfáasone nn nókenécáa n súime, nó rínaηe nnyine yē, ani pεe panse pinétansei Yerusalem kuyu-i ne Yutee ketē kecáa nnéi ne Samarii ketē kecáa, hái ne ketē nnéi ketó-pó. ⁹ Ke Yeesu uu rinóo tē pimáa m masí, ai keyómεcaa-mē u kpíipó, mpa úye un u nyáneipó ahope anyine áa weri áa ne u yarii api pεe u paapó. ¹⁰ Pin kei nní lē we pin keléécáa inípeε wiilē un tósu ke pitisi pité pinyine pεe ilū tomé n tanaalē api pikeyúrí rikpáfúme. ¹¹ Pitisi pē api pi maa re: Yo nnya ke nó Kalilee pikó mpí ani nní nyenu nōn keléécáa-mē nyáni. Lē kai nní nókenécópe nké-i Yeesu uyē keléécáa-mē n kpíipó nōn nyáni mεcó kuú ha pεeri.

Matiyasi ye Yutasi ripóhó tone

¹² Pitumε api pεe keló kē kapi ye n sée re Olifiyee rikúú yisi api Yerusalem pεe. Tikúú tεe ne Yerusalem kolenle. Lirinā ne sá yare kilomεtiri use. ¹³ Kapi n tuiipó, api kulee kunyine-i taá kέyó kenyine kecáa-pó. Kei kapi ye cápine. Pepεe kei n cápinelē pεe Piyεe ne Yohani ne Yakupu ne Antiree ne Filipu ne Tomaa ne Patelemii ne Matiyee ne Alifεe ηmánε Yakupu ne Simóo yεe ukuyu

ń la ne Yakupu unmánε Yuuti ¹⁴ ne Yeesu uni Maari ne pinósi picó pinyine ne Yeesu piwã. Pinnéi mmē pεε rinóo rise wa api ye cápine apí ne piyómeyáhaa n ηmóópúlē.

¹⁵ Likumúnē kpe-i, Piyεε uu keyáa kenyine yisi, piyómeyáhaa píle ne afεéré pinyine pin cápinelē, uu pikεcεpe maα re: ¹⁶ Pimáρεcε, li pise re lē ke Nfáasone nn Nléécaasimé ritelé kémεε n símisi liké wa. Nfáasone ye Yutasi kecáá Tافiti rinóo rinyine maasele. Yutasi uyεε pansε pεpεε Yeesu n tí ukpeenwai. ¹⁷ U pεε uróco use le, tón kesé pikei pise mpí wai. ¹⁸ Siwóó sē kuu usoi ń kpu api u héele kuú ne kecare lo, uu pεε kei lóiri uu ríyu mεfoi ketē fapi, uu kecεpe kpáfú, anyóho nnéi aa cúme. ¹⁹ Yerusalem pikó nnéi pεε mewai mē kō, hái apí ne kecare kē sée re Hakelitama, lεεε re unyine menyε ye kei kōnu. ²⁰ Ticuruu li Ipakare Siyome kémεε wólaalē te:

Ukeyo keké meηmane tone!

Uka úu kape kekεmεε tóne! Li kō wólaalē te:

Usoi féé uké upikéi yósi uú nōj! ²¹ Kumúnē kpe nnéi ke Upíima Yeesu uú pεε kerómεε ń we, písoi pinyine ye pεε mpá yei ró tíkilenle. ²² Hái ke Yohani uú ne míni u n wóle ne péε uyéi-me kai kerócεpe nké-i u n kpíipó aí ne keyómεcaα sí, písoi pinyine ye pεε ró tíkilenle. Lē nnya, li pise re písoi pē kecεpe use uké kerómεε n we uké meróco itansei li re Yeesu ye nkpo kémεε yisi.

²³ Kei kapi pεε písoi pité sée api nyερεε. Pεpεε Yosεfi Parisapasi kapi ye kō n sée re Yusituusi. Ulírū yeε Matiyasi. ²⁴ Api pεε keyóme yáasi re: Upíima, póo písoi nnéi sifa kémεε nyu. A písoi pité mpí kecεpe uyē kaa n wée ró nyíse ²⁵ uké pansε utumε uu Yutasi pikei yósu uú nōj. Yutasi ye uketone riyále uu sí kei kai ne u rinsá re uké tone. ²⁶ Kei kapi pεε panjai ai Matiyasi tini, uu pεε Yeesu pitume kefi ne use pē kecáá kpápó.

2

Nfáasone mekame

¹ Kai Pantekooti keyaa ń tu, piyómeyáhaa nnéi api kelō kesε cápine. ² Mεεε ne mεεε, nné nnyine nn keyómεcaα-pó leeri yare kuyó papε-papε kunyine kpeε pepu. Aku keyó ke-i kapi n tú nnéi yipu. ³ Api linyine yenu yare inalempi, ai pi kpáfúme, ai yékáá, ai mpá úye kecáá tone. ⁴ Nfáasone nn pεε pinnéi yipu nn pikεmεε ń we. Kei kapi pεε meyu mpehē mpehē ke Nfáasone nn pi n he pisímé ló.

⁵ Pisui fi pεε Ulééca likó ń la ye pεε Yerusalem-i wele. Isoipuri nnyí nnéi yeε ketē kecáá ń we ayu kémεε kapi léeme apí weri. ⁶ Ke nné nn lē ń le, písoi api cápine riwúí. Piyómeyáhaa api pεε meyu mpehē mpehē n símisi. Pεpεε n cápinelē pin pεε pimεyu kémεε kóméi, ai nnóo pi yipu hái. ⁷ Ai pεε méwoo pi wai, ai kō meyíkíyiki nnóo pi yipu apí pεε re: Nénte písoi mpí nnéi pεε nní n símisi ye Kalilee pikó le? ⁸ Kai pεε íye wa ke ntónéi mmú, mpá úye uu péε ne umεyu kémεε pi kóméi? ⁹ Kerócεpe nké-i, pinyine ye Paritesi ne Metii ne Elam sitē leerile. Picó ye Mesopotamii pikó le ne Yutee pikó ne Kapatōasi pikó ne Pōnti pikó ne Asii ketē pikó ¹⁰ ne Firisii ne Pamfilii ne Esipiti ne Lipii ketē keε Sirεeni mεmpó ń we pikó. Picó póon Róm kuyu-pó leeri, ¹¹ ne Kireeti ne Arapii sitē-pó. Picó ye Pisui fi yíkíyiki le, picó ye pansεle Pisui fi pin Moisi isé tíkilē. Mpá ne lē, ntónéi mmú, mpá úye ye pεε umεyu kémεε pi kóméile pin mewai píima ke Ulééca uu n wa símisi. ¹² Ai pi nnéi muuni tínmí, api pεε méwoo ń we pin písεine re: Nsímé ń-ye kecire ye mmú? ¹³ Amá picó póo piyómeyáhaa pē sényi pin tee re: Píta lari ηmaa pεε nní pi pomaalē!

Piyee nsímé

¹⁴ Piyee uu pee yisi u ne pitume kefi ne use api nyere, uu rinóo cásé uu pisoí pee n cápinelē maa re: Nó Pisui fi ne nó pitóróo mpí nnéí nóo nní Yerusalem kuyu-i ní we, ani nnésímé rísone kutu ricóo ani kóm! ¹⁵ Pisoí mpí ápi pomaalē yare kani nní n kparálē. Li mmare tōsile, mese áme we kefi ηmane káí pi yare kani nní n nyáni. ¹⁶ Lē ke antepu Yowee li uú pee mekee ní ma yee neni nkpéni nní wai. Lēlee re:

¹⁷ Ulééca yé maa re Unfaasone yé siyáa tóróo kémee

nípa úye kecáá súime.

Nópinéηmáné ne nópinékpére apí ne Ulééca rinyiri símisi.

Pináηe-naηe api méwee yénti,

piwéése api láríkee. ¹⁸ Meyíkiyiki kam tíyesene Nnéfáasone nké likeyaa kē pinékeikó tisi

ne pinósi kecáá súime,

api pee pansé antepuyé.

¹⁹ Né mewaisaηa keyómecaa-pó wa,

am mewai píima ketē nté wapisi:

Ménye yé káikee, nna ní tore,

ányó ηmóhó aa híla líkí-líkí.

²⁰ Ituηe ii pansé rinómóhó, iwáre póo wóηóo yare ménye,

Upíima keyaa ake kelené weri.

Keyáa píima ne kényukóo yé ke.

²¹ Uye un péé uye-i Upíima rinyiri n sée, uu u yoriye.

²² Ani mmú kutu ricóo, Isirayeli pikó! Ulééca yé Nasareti ukó Yeesu isoi pakarele. Ulééca yé ne u ritikile uú ne nókenécópe mewaisaηa ne mewai píima wapisi yare kani nní nórínécúruu n nyu. ²³ Uyē kapi nóanénípe-i wa yare ke Ulééca uu mekee-me umenyuwe kecáá n yekei, ani pepee ápi Ulééca n wuru u pa api kunapéékóo kecáá u karií aní ne u kopu. ²⁴ Amá Ulééca uu nkpó anipe-i u yósu uu nkpó kémee u yukuse. Ncée rín we re nkpó nké u m múílē. ²⁵ Tafiti yé Yeesu kecáá maa re:

Mesére kam kenéyu-i Upíima nyáni,

ám kape ne n térii nnya kuu kunéluke-luke-mē kényukóótone-i we.

²⁶ Lē nnya ke rinépóo ari láárú,

nen tinékíη kémee yóm.

Mpá nen n kpu, ne ne pó tálénle.

²⁷ Pó Upíima, áa yé pikpókpó kémee né riyá.

Áa yé ηmurei upókeikó sone uké fóni.

²⁸ Pó ifáacee né nyísele.

Mepówee kenékúrí yé nkíηniηe né hele.

²⁹ Pimárecó, ani ncée né he ké ukpure Tafiti nkó nó símisi ké rikpáiiise re u kpule api u kulesi, tón kó urikpíi nyu ne neni-me. ³⁰ U pee antepu le un nyu re Ulééca yé rinóo yekeile uu wéeri re ukepirē kenyiné kee masí uiyóopi tonene,

³¹ Kirisi meyise nkpó kémee ke Tafiti uu lē yē. Linsímé kuú pee lē símisi kuú ne maa re: Ulééca úu yé pikpókpó kémee u riyá, úu yé ηmurei uké fóni. ³² Tó ntónéí mmú yénle lē ke Ulééca uu nkpó kémee Yeesu uyē n lése. ³³ Ulééca yé ukuluke-luke-mē u ritaáséle. Sáa Ulééca uu kó Nfáasone kuú pee n yekeilē u pa.

Mmē kuu nní kerócaá súiseme yare kani nní n nyáni non kó kóméi. ³⁴ Tafiti úu keyómecaa ritaá, amá uricuruu yé péé maa re:

Upíima Ulééca yé Unépíima maa re:

A kunéluke-luke-mē kényukóótone-i tone

³⁵ liké ha ne tu pɛ́ uyɛ-i kam yé n tíyɛsɛ aa pipóláarɔ telɛisɛ. ³⁶ Isirayɛli pikó nnéi piké kɔ́ n̄sɔnɛ rɛ Yeesu uyɛ kani kunapéékɔ́ kecáá n karií kɛ Ulééca u u pansɛsɛ Upíima nɛ Ukirisi.

³⁷ Kapi nsímé mmɛ n kɔ́, nn pi loni suu nɛ akɔhɔ-pɔ api pɛɛ Piyɛɛ nɛ pitumɛ picɔ maa rɛ: Iye kari yé nkpéni wa, pimárecɔ? ³⁸ Uyɛ uu pi pɛsɛ rɛ: Ani mɛfine consɛ piké mpá nó úyɛ míni wolɛ nɛ Yeesu rinyiri, Ulééca uké nɔ́anékópe nó sárei uu kɔ́ Nfáasɔnɛ nó hɛ. ³⁹ Li we rɛ lisɔnɛ lɛ kɛ Upíima Ulééca uu ní maa rɛ u yé písoi wa kuú nɛ nó nɛ nɔ́sinéwá nɛ pitaa-taa kulúí píima kpɛ nnéi kuu n séirinɛ mé. ⁴⁰ Piyɛɛ uu kɔ́ anɔ́ acɔ pi máikɛɛ uú nɛ aseí pi komɛisɛ uu kɔ́ nɛ pi n n̄móópúselɛ. U yɛ pi maa rɛ: Ani mɛwai kópe kunai pikó mpí kɛmɛɛ nómɛnécíre lesɛ. ⁴¹ Písoi mɛyá api Piyɛɛ nsímé mmɛ n̄murei api míni wolɛ. Keyáa kɛ, písoi ákotokú ataani kumúnjɛ pɛɛ piyómɛyáhaa pɛ kecáá rikpápɔ.

Lɛ kɛ piyómɛyáhaa api n finu nstmé

⁴² Piyómɛyáhaa yɛ pɛɛ pitumɛ icélaa kɛmɛɛ n̄móópúlenlɛ, pin tinɔ́ rise má, pin kesé ilukɛ lɛ, pin kɔ́ keyómɛ yáási. ⁴³ Pitumɛ yɛ pɛɛ mɛwaisaɲa mɛyá nɛ mɛwai píima wapisilɛ. Mpá úyɛ un pɛɛ pakarentɛ rɛ Ulééca yɛɛ pikɛi wai! ⁴⁴ Pɛ nnéi pɛɛ Yeesu nɛ kɛfa n tɛnɛ yɛ pɛɛ kelɔ́ kɛsɛ wɛlɛ, api rinɔ́ rise wai api yɛ pilikó nnéi hóónɛ. ⁴⁵ Pi yɛ pɛɛ pɛsitɛ nɛ pilikó nnéi yálisilɛ, api mpá úyɛ ncón paí apí nɛ lisiwóó sɛ hɔ́nɛntɛ. ⁴⁶ Pi pɛɛ kómɛinɛlɛ pin siyáa nnéi mɛsɛrɛ Ulééca keyɔ-i cápɛnɛlɛ. Pi pɛɛ síyɔ sónaanelɛ pin kesé lɛ, pin kɔ́ Ulééca ilukɛ nɛ kɛfa kɛsɛ hɔ́nɛ lin pi láárú. ⁴⁷ Pi pɛɛ Ulééca pakarelenlɛ, mpá úyɛ un nɛ kɛfa pi fénnɛlɛ, Upíima un pɛɛ mpá keyáa kɛyɛ písoi ayu lɔlu un pikɛcáá kpariisɛpɔ.

3

Kékankáláká kɛnyinɛ pipélé nstmé

¹ Ketúnjɛ kɛnyinɛ, lin metaani pipépe masí kɛ Piyɛɛ nɛ Yohani api yisi api Ulééca keyɔ-i piyómɛyáhaa sí. ² Písoi pinyinɛ yɛ pɛ́ nɛ utisi unyinɛ sónaapɔlɛ, api yɛ Ulééca keyɔ rinɔ́nɔ́-i u tonse un pɛɛ kei picéetɔ́njɛ wélei. Pi yɛ rinɔ́nɔ́ tɛ́ sée rɛ Rinɔ́nɔ́ Sɔ́nɛ. Pi utisi uyɛ marilɛ kékankáláká. ³ Kuu Piyɛɛ nɛ Yohani n yé pin la piké kɛyɔ-i lomɔ́, uu kunípe pi wélɛ. ⁴ Piyɛɛ nɛ Yohani api u nyáni tɛ́nɛ, Piyɛɛ uu pɛɛ u maa rɛ: A tó riwerú! ⁵ Uu pi paí n̄sɔnɛ un nɛ mé tɛ u yé pikɛmɛɛ linyinɛ yɔsí. ⁶ Kei kɛ Piyɛɛ uu pɛɛ u maa rɛ: Nɛ́ ám siwóó má, ám kɔ́ wura má. Amá lɛ kam m má kam Nasareti ukó Yeesu Kirisi rinyiri nɛ pɔ́ pálɛ: A yisi aa sónɛ! ⁷ Piyɛɛ uu kunípe lukɛ-lukɛ u tini uu nyerɛsɛ. Mɛsɛ nɛ mɛsɛ, ána nɛ anui a papisi, ⁸ uu yóósi uu cuuni uu nsé kápáá, u nɛ pɛ́ apí nɛ Ulééca keyɔ suupɔ, un sónɛ, un cuunkɛɛ un kɔ́ Ulééca pakarentɛ. ⁹ Písoi pɛɛ n cápɛnɛlɛ api u yɛnu un sónɛ un Ulééca pakarentɛ. ¹⁰ Písoi api céru rɛ uyɛɛ yɛ pɛɛ Ulééca keyɔ-i Rinɔ́nɔ́ Sɔ́nɛ-i n tū un wélei. Mɛwai mɛ́ amɛ písoi nnéi nnó yipu ai kɔ́ píri pi wai kaí nɛ lɛ u n wa nnya.

Piyɛɛ rinɔ́ kuu Ulééca keyɔ kɛmɛɛ ní ma

¹¹ Kɛ utisi uyɛ uu lɛ Piyɛɛ nɛ Yohani n lonaalɛ, písoi nnéi apí pehé api pikuwéé-mɛ kelɔ́ kɛ kapi yɛ n sée rɛ Salomɔ́ apookpɔ́njá-mɛ n sí, lin nnó pi yipaalɛ. ¹² Kɛ Piyɛɛ uu lɛ n yé, uu pi pɛsɛ rɛ: Pimárecɔ Isirayɛli pikó, yo nnya kɛ utisi nkó pipélé api nní nnó nó yipaalɛ? Yo nnya kani ró nyáni yare tɔ́ n̄tónɔ́njɛ cire nɛ u pɔ́isɛ nɛɛ tɔ́ Ulééca kɛmɛɛ aseí tikilɛ nnya kɛ usoi nkó uu yisi uu sónɛ. ¹³ Pirósáyaha Apiraham nɛ Isaaki nɛ Yakupu Uleecaa yɛɛ uukeikó Yeesu ríyu waise. Nórínécúruu nó u tí ani n-yóopinɔ́njɛ pikó anipe-i u wai, uyóopi Pilati uu rɛ uké u riyá ani yúlu. ¹⁴ Amá nó pɛɛ usoi yɛɛ úu akópe m má nɛ aseí ute yulu ani pɛɛ menínjɛ Pilati pɛsɛ rɛ piké usoikɔ́ nó lésemɛ. ¹⁵ Nɔ́ tíyɛsɛlɛ api uyɛɛ yɛ

nfáa n he kopu, Ulééca uu pikpɔkpɔ kémee u yukuse irónípee ii u yenu. ¹⁶ Kefa karí ne Yeesu n tene nnya ke urinyiri ari usoi nkó kani nní n nyáni nɔn kɔ nyu papukuse. Kefa karí ne u n tene yee tíyese ke usoi nkó uú peí cáká-cáká yare kani nní n nyáni. ¹⁷ Amá pimárecɔ, ne nyule nsone re nó ne nópínyóopi áni nyu kelené kaní ne lē Yeesu wa. ¹⁸ Nsímé mmē ke Ulééca uú pee mekee-me antepuye nnéi m máase mee nkpéni nní wai. Lelēe re li pise re uyē ke Ulééca uu wée uké íwe li. ¹⁹ Lē nnya, ani mefine conse ani nómenécíre Ulééca pa uké nánékópe nó sárei. ²⁰ Upíima yé pee tíyese ani kumúnjé kunyine-i hóo uu pee uyē kuu hái mekee-me n wée uu yekei nó páme. Uyee Kirisi Yeesu. ²¹ Uyee yé keyómecaa-pɔ n we kelené, hái ne kumúnjé kpe-i ke Ulééca uu ńpá yo m peserine yare kai pee n we yare kuú pee mekee-me uantepuye kuu n wée m máase. ²² Moisi ye péé maa re: Nónélééca Upíima yé antepu unyine nó páme yare né, un nónnépuri ukó. Ani mmē nnéi kuu nó n símisine kutu ricɔ. ²³ Uye unsá kutu u rincɔ, piké Ulééca pikó kecɔpe u lese api kópu. ²⁴ Antepuye nnéi pee hái antepu Samuyeli-i-me n símaari aí ne neni tulu ye siyáa nsí nsímé male. ²⁵ Nóo lē ke Ulééca uu antepuye m máase re u ne nó mē te. Ulééca ye ne nkóméine nópínésáa séele péé uye-i kuú pee Apiraham m maa re: Pipópírē kaní ne tikine ké ne ketē nnéi nsoipuri rikpá. Nóo kɔ nkóméine mmē te. ²⁶ Nó nnya ke Ulééca uu uukeikó wée uu nókenéme u tumti kelené. U u tummele nó nnya re uké nó rikpá uu pee ńpá nó úye uakópe-i u lese.

4

Pi Piyee ne Yohani ketúhaane píima-i sée

¹ Piyee ne Yohani pin kei lē písoi símisi, mese ne mese, pepee ye Ulééca inyóonse n wa ne Ulééca keyɔ uméré wéése ne Pisatusee pin tuiɔ. ² Li pee meyá pi pólúle re pitumé pē keté ye we pin písoi céési pin kɔ pi símisi re Yeesu ye pikpɔkpɔ kémee yisi, lin pee nyíselē te pikpɔkpɔ yé fe api yisi. ³ Lē nnya kapi pitumé pē keté tī api hánesi aí ne weesi re ituje ye pilólé masí nnya. ⁴ Amá ńpá ne lē, pepee pitumé pē icélaa n kɔ meyá ne péé ne kefa i tenele, api tulu yare pitisi ákotokú anupú kumúnjé.

⁵ Kai n weesi, Pisui fi piyukó ne pipiwéése ne isé picélaa apí ha Yerusalem-pɔ cápíne. ⁶ Ulééca usina Ana ne ukeyɔ pikó nnéi ne Kayifu ne Yohani ne Alekisantiri pee kɔ pee kei we. ⁷ Api Piyee ne Yohani leseri piké ne pi túhaane, api kecɔpe pi nyereese api pi pise re: Nnanje ń-ye née úye kecire rinyiri kaní ne lē wa? ⁸ Nfáasone nn Piyee yípu uu pee pi maa re: Nó Isirayeli kuyu piyóopi ne piwéése! ⁹ Mewai sone kari utisi nkó wa nnya kapi neni keyaa nké ró písei re íye kai wa kuú ne peí? ¹⁰ Lē nnya, nónnénéi mmú ne Isirayeli pikó picɔ nnéi ani kɔ te Nasareti ukó Yeesu Kirisi uyē kani kunapéékó kecáá ń kari, Ulééca uu pikpɔkpɔ kémee u yukuse rinyíri nnanje karí ne utisi nkó péise, kuu nní isare láarú un nókenéyu-i nyenu. ¹¹ Yeesu uyē kecáá kai wólalē te:

Tipare tē ke nó pimóme ani n fómɔ,

tēe nkpéni pansé tikécire tēe kenú-i ń we. ¹² Uyē memáá, úyulale úka ucɔ úu we. Ulééca úu rinyíri ríka ricɔ ketē nké kecáá pa kari yé n sée liké ne tiróyu n lɔ.

¹³ Piyee ne Yohani ápi menyuwe píima méka má ápi kɔ piyukó píka. Amá piripɔ kapi péé ne símisi ne itisi. Ke pitúhaane api lē n yé, ai pi muuni simm, api kɔ ceru re Piyee ne Yohani ye péé ne Yeesu sónéle. ¹⁴ Kapi usoi yee m peí n nyáni un pikékúrí nyenu nnya, pitúhaane pē ápi pee nyu ń-ye kapi yé male. ¹⁵ Api pee Piyee ne Yohani ketúhaane ke-i lákase, api pee kei n we pin pimécɔpecire nsímé píjirise. ¹⁶ Api pee m píseine re: Iye kari písoi mpí waine? Yerusalem kuyu nnéi

ye pikóme masí re pi mewaisaŋa píima wa. Ari yé fe tóké kési. ¹⁷ Lē nnya, nsímé mmē rín kape ne pikóónú rinkpá, tóké ne pi ye ari pi cési re ápi kape úka mpuri ne Yeesu uyē tinyiri ríka písímé rikpá.

¹⁸ Kei kapi pēe pi séepə apí ne pi yulu re ápi kape Yeesu nnaŋe ne picélaa rikpá. Api kape ye ricuruu urinyiri sée. ¹⁹ Piyēe ne Yohani api pi pēse re: Nó ticuruu ani ripaí nké te li ne Ulééca kémee sá re usoi uké nó pakare nēe Ulééca kuu yé pakare? ²⁰ Nóo yé nkpéni mmē ceri. Tó ári yé fe tóké lē kari n yé ari kə kom písímé riyá. ²¹ Kei ke pitúhaane pē api kə picé pi rikpá api pi yá api tómpə. Api ríka yé kapi yé ne rinwáána piké ne kutu pi rimpása. PISOI MEYĀ YE PÉÉ WELE PIN MEWAI MEE NNÍ N WA NYA ULÉÉCA PAKARENTE. ²² Utisi uyē kapi nní ne Ulééca nnaŋe m pōise aŋmē ye afēena rifaaulé.

Kirisi pikó piyomeyáhaa

²³ Kapi Piyēe ne Yohani rin-yá, api yisi api pipisoi lēepə api lē ke pēpēe ye Ulééca inyóonse n wa piwéése ne Isirayēeli piwéése api pi mí ma pi keeni. ²⁴ Ke pipisoi pēe api lē n kō, api rinóo rise wai api Ulééca yáasi re: Upíima Uteneciré, pōo ketē ne keyóme ne mínimaa ne lē nnéi lēe nípá yei ní we wa. ²⁵ Mpófáasone kaá ne ritiki aá ne urósáayaha Tafiti upókeikó maase re:

Yo nnya ke mpuri sané pikó api ketē kecáa pansente?

Yo kecire nnya ke sisoipipi asi simúnjé kópe wai?

²⁶ Ketē kecáa piyōopi ye pimécire cápine re piké atōpi leeme.

Piyōopi api rinóo rise wai re piké ne Upíima ne uyē kuu n wée tə. ²⁷ Meyíkíyiki ke Erooti ne Pōnsi Pilati ne Isirayēeli pikó ne mpuri sané pikó api Yerusalem nté rinóo rise wa re piké ne upókeikó Yeesu kaa n wée tə. ²⁸ Lē kaa mekeeme m musí, aá ne mpónaŋe yekei kapi nkpéni lē wa. ²⁹ Lē nnya, a nkpéni pipicé rísone kutu ricə, Upíima aa tíyese pipókeikó piké itisi ne mpósímé riyóó. ³⁰ A mpónaŋe nyíse pitóikó piké pélesi, aa mewaisaŋa ne mewai píima upókeikó Yeesu kaa n wée rinyiri ne wapisi. ³¹ Kapi lē piyóme yáhaa ní masí, kelō ke-i kapi n cápinelē ake yéŋesi. Nfáasone nn pinnéi yipu api pēe itisi ne Ulééca nsímé n yóólē.

Kirisi pikó rinəo rise

³² PISOI KULÚI KPĒ NNÉI PĒE NE YEE SU KEFA N TENE YE PĒE KEFA PĒNELENLE PIN Kə kemúnjé keese má. Úka úu ye pēe maa re u linyine umécire te. Mpá yo kapi pēe pēnelē pin te. ³³ Ulééca ye pēe pitumé rínaŋe hele pin ne nyíse re Upíima Yeesu ye nkpə kémee yisile, Ulééca un pēe Kirisi pikó nnéi me yá kpalē. ³⁴ Líka ái pēe piuka párlē. Pēpēe sicare nēe síyə m má yèè pēe si yáale apí ne lisiwóó cápinepə ³⁵ api pitumé pa. Pē pōo nípá úye ncón paí apí ne si hōonente.

³⁶ Pi pēe Lefi mpuri ukó unyine Siipuru ketē-pə marile. Pi ye u sée re Yosefi. Pitumé pōo rinyiri u he re Parinapasi. Liasei re uyēe ye picə rinŋmóópúse. ³⁷ Uyē uu kə ukēcare yáí uu ne lisiwóó hapə uu pitumé pa.

5

Ananiyasi ne Safira nstmé

¹ Utisi unyine ne uunəsi pēe pēé we. Pi ye u sée re Ananiyasi, api unəsi pō te Safira. Utisi uyē uu ukēcare yáí. ² U ne unəsi api kómēine api siwóó hásu api pésu, uu pēé ne sitórəo sí uu ha pitumé pa. ³ Piyēe uu pēe u pise re: Ananiyasi, íye kai wa ke Setani uu lē pólō uu ha ne Nfáasone kiraase aa kecare siwóó hásu aa pésu? ⁴ Póké kelene kecare kē n yáá, ái pōo ke tee? Kemeyáí-maá, ái pōo kesiwóó tee? Yo nnya kaa nkpáni mewai kópe mmé ripóyu-i wa? A kō te ái sisoipipi kaa kiraase, Ulééca lo kaa kiraase. ⁵ Ke Ananiyasi uu lē n kō, uu lolu uu kpi.

Iwame píima inyine ii pē nnéi pēe lē n kō loni. ⁶ Piḡmánē api yisi api kusánjáá u pilaa api sákaa apí ne leepō apí ha kulési. ⁷ Ituḡe mekóónú metaani memáá, unósi un tuiḡō úu nyu re linyine ye wa. ⁸ Piyēe uu u maa re: A né símisi nké te nnéi mmú kani nókenécare yáa, née yo? Uu re: Eee, mmēe mu! ⁹ Piyēe uu u maa re: Yo nnya kani kómēine aní ne Upiíma Nfaasōne peeni? Aa nyánii, pēpēe upóla n kulési ana kam nní kómēi pin lonti. Pi kō lē ne pō tósule. ¹⁰ Kei nní, unósi uu Piyēe ana nye-i lólu uu kpi. Piḡmánē pē piké ne n lomḡō un pikḡō masí, api u kpísi apí ha ula kekúrí kulési. ¹¹ Iwame píima inyine ii Kírisi pikó nnéi ne pēpēe nsímé mmē n kō loni.

Mēwaisaḡa ke Ulééca uu n wapisinstmé

¹² Pitumē ye pēe mēwaisaḡa ne mēwai píima písoi inipēe-i wapisile. Pēpēe Ulééca ne kefa n tene ye pēe rinóō rise wale api ye kei kapi ye n sée re Salomōō apookpaḡá-i n cápínēlē. ¹³ Uka ucō úu ye pēe méwoo kaha uké pi leepō, mḡá ne lē, písoi ápi pēe kō kusa pi waiselē. ¹⁴ Pítisi ne pinósi kulúí pēe Upiíma ne kefa n tene api pēe mesére pi n kpáriiseḡō apí ne kulúí kpá. ¹⁵ Písoi api ye pēe ne pitóikó icée-i léepō api pisifine ne asánjáápōré kecáá pi finsente re Piyēe un píyei kei n tósu, ukumíri kuké mḡá use unyine yarii. ¹⁶ Písoi kulúí api kō ayu nyee ne Yerusalem n kólē yisi apí ne pitóikó ne pinírihélaa wúrunkēepō, api kō pinnéi pélesi.

Lē kapi pitumē n wéékuse nstmé

¹⁷ Kai lē n wa, Ulééca usina ne Pisatusee pēe ukekúrí ní we api kufatoi píima ne nyere re piké pitumē cópii. ¹⁸ Api mēsei pi cópii api kuyu kukpaniilee kémēe pi hánēsi. ¹⁹ Amá kai kesine n wa, Upiíma uleecaatumē unyine uu sí uú ha kukpaniilee hánne uu pi leseḡō, uu pi maa re: ²⁰ Ani Ulééca keyō-i ha, aní ha nsímé mēe ye nfáa n he ke Yeesu uú ne ní ka nnéi písoi símisi. ²¹ Pitumē api mēsei ḡmurei api mmaḡe maḡe yisi api Ulééca keyō sí apí ha písoi picélaa kápáá. Ulééca usina ne pēpēe ukekúrí ní we api tuiḡi api pitúhaane wéése ne Isirayēeli piwéése nnéi icápine séi. Kei kapi písoi tū apí ha pitumē pē kukpaniilee-i kpíḡpō. ²² Ke pē apí ní ha, ápi kukpaniilee-i pi yē. Api pēe pēeri api pi maa re: ²³ Tō kukpaniilee leepōle kun rísōne hánaalē, piméré pōōn kō anōnō-i tápaalē. Amá kari n hánne, ári úka kemée yē. ²⁴ Ke Ulééca keyō uméré wéése ne pēpēe ye Ulééca inyóōnse n wa piwéése api lē n kō, ai méwoo pi wai, api pēe lē kai yé ne kétō ní kpu kecáá m músu. ²⁵ Kei ke unyine uú ka uu pi maa re: Nō kómēii! Písoi pē kani kukpaniilee-i n wa pēe nní Ulééca keyō-i nyenupō pin písoi céési.

²⁶ Uméré wéése ne piméré picō api pēe yisi, ápi rikōhō mekó wa apí ha pi kpíḡpō apí ne hapō, pin wuru re pin pitumē pē ne rikōhō n wai, písoi yé apare pi tapisi api pi kóni. ²⁷ Kapí ne pi n háḡō, api ketúhaane píima-i pi séi. Ulééca usina uu pēe nsímé pipísei pi kápáá ²⁸ re: Karí ne nó ní yē arí ne ketē kpeeni re áni kape usoi uyē tinyiri ne n céési, íye kani wa? Nō wele nōn Yerusalem kuyu nnéi icélaa iyē nōḡlē mḡá úye uké kō, nōn kō la re unkpō iwe iké ne ró tene! ²⁹ Piyēe ne pitumē picō api pi pēse re: Li ne sá re usoi uké Ulééca pakare ne kuu yé písoi m pakare. ³⁰ Yeesu uyē kani kuna kecáá n kari ke pirósáa Uleeca uu nkpō kémēe yukuse. ³¹ Ulééca ye ukuluke-luke-mē káyukōō tone-i u ritaásele uu u waise Uyóōpi ne Uyulale. Uyē kuú la uké Isirayēeli pikó nyíse re piké ritiki apí ne piakópe kepire tō uu pēe pi sári. ³² Tōō nsímé mmē pitansei, Nfáasōne ke Ulééca uu pēpēe u m pakarelē n he pō ne kō itansei lele.

³³ Ke pitúhaane api lē n kō, ai pi fukōōme api re pi yé pitumē pē kō. ³⁴ Amá Ufarisi unyine ye pēe pitúhaane pē kecōpe wele. Pi ye u sée re Kamaliyēeli. Isé ucélaa unyine lo ke mḡá úye uu n waiselē. Uyēe pitúhaane píima pē kecōpe yisi uu re piké pitumē pē leseḡō nkáripí kelenē. ³⁵ Kapi pi n leseḡō, uu pēe pēpēe n

cápinelē maa re: Nó Isirayeli pikó, ani nómenécíre tí ne mewai mē kani nní rí la nóké písoi pē wa. ³⁶ Ai kahanē nkpáni n nánai ke Teetasi uu léeme un pólólē te u úyukó píima unyine le. Písoi píle píle mena kumúnjé pree u ritiki. Api u kopu. Pē nnéi pree péé unkó n tíkilē api kpíi, piuka úu neni tiselē. ³⁷ Uyē kepíre, Kalilee ukó Yutasi póo pikéē itunje kumúnjé léeri, uu písoi kulúí kpáú api u n tikilē. Uyē uu kó kpi, pepere péé u n tíkilē póo kó kpíi. ³⁸ Lē nnya, ne la ké nkpéni nó símisi re áni kapere ne písoi mpí kutu n colē. Ani pi riyá piké tómpo. In te sisoipipi kémee ke pisimúnjé ne piliwaiwai nní ai léeri, méwoo kai waine. ³⁹ Amá in te Uléécaai kai léeri, rínanje rí-ye ke nóo má nóké ne linyine pi wa. Ani nómenécíre tí, ái kapere ka liké wa re nō ne Uléécaai tōpu. ⁴⁰ Api mesei unkó kóm api u tiki. Api pree pitumé pē séipō api rinóo he re piké sipópí pi yéeriine apí ne pi yulu re apí kapere Yeesu rinyiri ne písoi písímé rikpá, api pree pi yá api tómpo. ⁴¹ Pitumé api mpóonare ne pitúhaane pē kekúrí yisi, lin pi láárú re Uléécaai yee yē te pē kaí ne sá re piké Yeesu nnya íwe li. ⁴² Mpá keweesei kéye ke pitumé api pree Uléécaai keyo-i ne síyo kémee Nsímé Kécire picélaa ne mpiyóo ημόόπυλē.

6

Pi pitisi pisēi lese re piké pitumé n leni

¹ Yeesu pipiretiki api kumúnjé kpe-i kulúí wai rísonē. Upipiretiki pree Mékireki n símisi api Pi-epiree ne n téní re pi mǐpá keyáa kéye iluke kapi ye n hōone kémee pipikumannōsi menípee le. ² Kei ke Yeesu pitumé kefi ne pité pē api upipiretiki riwúí tē sée api cápine api pi maa re: Ai ne sá re tóoké Nléécaasímé piyóo ne síká wa tóké ha iluke pihōone ne kutu n colē. ³ Lē nnya pimáreco, ani nókenécōpe pitisi pisēi pē kaní ne isoi sōne n nyu lese. Nfáasōne nké kó pi n yipaalē, piké kó mewéesesōho m má, tóké pikei pē pianipe-i wa. ⁴ Tóoké péé uyē-i ne piyómeyáhaa ne Nléécaasímé piyóo n ημόόπυλē. ⁵ Tinóo tē ari pinnéi larisi, api pikecōpe písoi pisēi lese. Pepere Etiyēeni yee Uléécaai ne kefa meýá n tenelē, Nfáasōne nn kó u yipaalē. Uyē ne Filipu ne Purokōo ne Nikanōo ne Timōo ne Parimenaasi ne Antiyōosi ukó kapi ye n sée re Nikolaa. U pree mekke Pisuífi keyome yáasile uu kelenē pansē Yeesu upiretiki. ⁶ Kapi pi n lése, api pi kpísi apí ne pitumé leepō, pē api pikecáa keyóme yáasi api kó anípe pikecáa láa. ⁷ Nléécaasímé nn mǐpá yei n kóónulē, Yeesu pipiretiki pin meýá kulúí wai Yerusalem kuyu-i, ái ne pepere ye Uléécaai inyōonse n wa meýā péne api Yeesu ne kefa tene.

Etiyēeni metine

⁸ Uléécaai ye pree Etiyēeni meýá ípeelé nyísele uu kó rínanje u he un ne mewaisanja ne mewai píima písoi kecōpe wapísi. ⁹ Pisuífi kuyómeyáhaalee pikó pinyine kapi ye pree sée re: Pepere ilási kémee rí le keyo. Alekisantiri ne Silisii ne Asii ketē pikó ye pi. Pikecōpe, pitisi pinyine api nsímé nnyine kecáa ne Etiyēeni íkenene wai. ¹⁰ Amá apí yé fe piké ne Etiyēeni kenene, mewéesesōho ke Nfáasōne nn u n he nnya. ¹¹ Api pree písoi pinyine kulei re piké ukecáa nnōome wa re pi kō un Moisi ne Uléécaai alé fáánii. ¹² Api kó kuyu písoi ne kuyu piwéese ne isé picélaa itái súuni api yisi api nyere, api sí apí ha Etiyēeni tini apí ne ketúhaane píima-i sí. ¹³ Api kó pinōome pinyine ne hapō re piké íseérakóo li piké ne u rikpárá re: Mesére ke utisi nkó uu Uléécaai keyo ne isé alé fáánii. ¹⁴ Tō konle un símaankēe re Nasareti ukó Yeesu uyē né Uléécaai keyo fori uu kó inyékii ke Moisi uu ne ró n tíye conse. ¹⁵ Pē nnéi pree ketúhaane píima ke-i rí we ye pree Etiyēeni kéyu-i nyánēile api yénu re ukeyu ye uléécaatume kekó meco wele.

7

Etiyeni rinoo kuu ni ma

¹ Ulééca usina uu pee Etiyeni pise re: Lee ni meseii? ² Etiyeni uu re: Nō pinémárecō ne pinésáa, ani kutu ricō rísonē ani kóm! Ulééca, meýōopi ute ye urósáa Apiraham tikpáfúmēle péé uyē-i kuú pee Mesopotamii-pō ní we, uu kelenē Haraani-pō finē. ³ Uu pee u ma re: A kepótē ne kupómáre riyá aa ketē kē kam pō n nyísenē kēmēē sí. ⁴ Apiraham uu pee Kalitee ketē yisi uú ha Haraani-pō finē. Usáa mekpō-maá, Ulééca uu kei u kpísi uú ne ketē nké-i kani neni nní ní we weri. ⁵ Ulééca uu kei ketē u he. Mpá kénacōpe ritísi, uu u he re uké kei ripéélú. Amá uu pee rinoo yekei re u yé kennéi u ne masí upipirē pa apí n te. Uu kō pee kumúnjé kpe-i kewá má. ⁶ Lē ke Ulééca uu u ní ma ye nní: Kucōyu-pō ke pipópírē apí masí finēne, api ilási pi tini, api íwe pi wai aḡmē píle píle mena.

⁷ Amá né ne mpuri mmēē ilási pi n tinine túhaane api pee limemáá léeri apí weri api nté kelō nké-i né yáási. ⁸ Kei ke Ulééca uu pee u ne Apiraham kecōpe rinoo yekei re uké riké. Lē nnya kapi Isaaki mari Apiraham uu pee keyáa páha-paha tunjé u ké. Isaaki pōo kō uuḡmánē Yakupu ké. Yakupu pōo kō limēcō upiḡmánē kefi ne pité pē kérii. Pēpēē nní pirókpure kefi ne pité pē.

⁹ Pikpure pē apí pikecōpe use kapi ye n sée re Yosefi ne kefa tóosi apí u yái, uú ha Esipiti-pō ilási le. Amá Ulééca ye pee Yosefi kekúrí wele, uu ncōḡ nnéi kēmēē u lese ¹⁰ uú ne kefa u fénne uu mewéēsēsōhō u he. Esipiti uyōopi uu Esipiti ketē kecáa iyōopi u tonse uu kō ukeyō likó nnéi kpísi uu uanipe-i wai. ¹¹ Nkū nnyine nn Esipiti ketē nnéi ne Kanaa ketē loni. Pirósáayaha api íwe píima le, ápi ye yē piké li. ¹² Yakupu uu kóm te melukēpipi ye Esipiti ketē-pō we, uu pirósáayaha tum mefoi. ¹³ Kapi melírū n hápō, Yosefi uu tíyese upimarecō apí u ceru. Esipiti uyōopi pōo kō Yosefi riyíkí céru. ¹⁴ Yosefi uu pee tum apí usáa Yakupu séipō ne ukumare nnéi pisoí kuwóo ne afēeré ne pinupū. ¹⁵ Yakupu uu yisi u ne pirósáayaha picō apí ha Esipiti keteni-i finē apí ha ne kei kpíni. ¹⁶ Api pi cōni apí ne Sikem kuyu sí apí ha kei rikpíi ke Apiraham uu Hamōo piḡmánē-i ne usiwóo ní lō kēmēē pi kulesi.

¹⁷ Ke rinoo ke Ulééca uu pee Apiraham n yekei itunje ii n nyahairi, ntópuri nn pee meýá kulúu n wai Esipiti ketē kecáa. ¹⁸ Uyōopi fale unyine yeé uu píkaí Yosefi nkó níka n kómaalē uu Esipiti keteni-i iyōopi tone. ¹⁹ Uyōopi uyē uu ntópuri ne isōhōcee tóoi uu pirósáayaha íwe lukēise, hái un náási yare piké pisipipi riyá síké kpí. ²⁰ Likumúnjé kpe-i kapi Moisi mari un Ulééca inipēē-i nyarí. Iwáre itaani kapi usáa keyō-i u kpínii. ²¹ Api limemáá u fómni, Esipiti uyōopi ukpére uu u kpísi uu nyólu yare uricuruu yeé u mari. ²² Esipiti pikó menyuwe nnéi kapi u céesi, unsímé ne umēwai amē tíyese uu rínanje m má. ²³ Kuu inḡmē afēena n yé, uu re u yé ha upimarecō Isirayēli pikó rilóólú. ²⁴ Kuu n hápō, uu Esipiti ukó unyine leepō un Isirayēli ukó unyine kái. Uu unárei kecáa kpá uu Esipiti ukó uyē kái uyē uú ha ne kpi. ²⁵ Moisi ye pee músu re upimarecō Isirayēli pikó yé kō te uyē ke Ulééca uu la uké ne ritiki uké ne ilási kēmēē pi lese. Némpákane upimarecō ápi lē kō. ²⁶ Moisi uu kō keyáa lírū tunjé Isirayēli pikó pité leepō pin cēḡesi, uu péé hapō re uké pi yoriye. Uu pi pise re: Nō pisoí pise le, pinésáne! Yo nnya kani pee cēḡesi? ²⁷ Uyēē pee ucō n íwe n wai uu pansepō uu Moisi láupō uu u pise re: Wóo iyōopi pō tónse re a irósímé n túhaane? ²⁸ Pō lalē pōké né kpu yare kaa sé Esipiti ukó ní kpu, née íye? ²⁹ Ke Moisi uu anōo nyē n kō, uu wuru uú ha Matiyaa ketē-pō tone. Kei kuu piḡmánē pité mári.

³⁰ Inḡmē afēena memáá, Moisi uu pee keyáa kenyine kucesi kóima-i Sinayi riyōpe kekúrí n we. Kei ke Uléécaatumē unyine uu kuhíhíi kunyine kecōpe

inalempi kémee u rikpáfúme. ³¹ Ke Moisi uu lē n yē, ai menyine u wai. Uu re uké rinyósópō uké ha mewai mē nyáni. Uu Ulééca rinō kom te: ³² Né pipósáayaha Uleecaa, ne Apiraham ne Isaaki ne Yakupu Uleecaa. Moisi uu pē iwame ne n terii úu kaha uké riwerii. ³³ Upíima uu u maa re: A apónéeri mahā, li we re kelō ke-i kaa nní n nyenu ye Ulééca ripōhō le. ³⁴ Ne Esipiti keteni-nnépuri iwe yenle, am kō piñmōpi kom. Lē nnya kamí ka ké pi yoriye. Lē nnya, a nkpéni kam ké Esipiti ketē-pō pō tū.

³⁵ Moisi uyē ke Isirayeli pikó apí pē n kési, api u maa re: Wóo iyóopi ne itúhaane pō tónse? Uyē cire ke Ulééca uu tumme re uké piuyōopi, uké kō ilási kémee pi lese. Uléécaatumē uyē kuhíhíi kecōpe inalempi kémee u rinkpáfúme yē u lénine. ³⁶ Moisi yē Isirayeli pikó Esipiti keteni-i léseme. Inmē afēena kémee kuú ne Esipiti keteni-i ne Míni-Wéé-Kukoi kémee ne kucesi kóima-i mewaisaŋa ne mewai píima mē wapisi. ³⁷ Uyē cire yē pē Isirayeli pikó símisi re: Ulééca yé antepu unyine nó páme yare né un nónnépuri ukó. ³⁸ Ke Isirayeli pikó apí pē kucesi kóima-i n cápine, uyē pē pirósáayaha ne Uléécaatumē yē Sinayi riyōpe kecáá-pō u n símaari kecōpe we. Ulééca nsímé mē ye nfáa n he kuú pē yósu un tó pālē. ³⁹ Amá pirósáayaha ápi pē la piké u pakare, api uipuri yulu apí n káipi piké Esipiti pelē. ⁴⁰ Api pē Arō maa re: A pilééca ró mō pē yé keróyu-i n sōne, li we re ári nyu lele Moisi uyē nní Esipiti ketē-pō ró n léseme n wa. ⁴¹ Api keyáa kē tináapipi mōm, api ri nyóonse, api pianipe limōme-mōme lē anyá wai, piakin aa niñesi. ⁴² Amá Ulééca uu kepire pi tō uu pi yá api itupe ne iwáre ne awárepi n yáasi yare kai antepuye atelé-i n wólaalē. Li kei wólaalē te:

Nó Isirayeli pikó, né kani inmē afēena kémee kucesi kóima-i isee ne nyóonsente ani kō lico lico hekesii?

⁴³ Amá piléé kapi ye n sée re Molōki kucánjí ne nópinéléé Refaa riwarepi kaní pē topori. Lē kaní serí nōn ne pi yáasi. Lē nnya kam nó lésene ké ne Papilōni ketē kepire-mempō ha.

⁴⁴ Pirósáayaha ye pē kucesi kóima-i kucánjí mále kpe n nyíselē te Ulééca ye tō ne uyē kecōpe rinō yekeile. Ku pē wele yare kpē ke Ulééca uú pē Moisi n símisi re uké wa. U pē Moisi maa re uké kpē kuú pē n yé kucō wa. ⁴⁵ Pirósáayaha ye kucánjí kpē ne pipipirē tiyele. Pē uyē-i ke Yosuwee uú pē pi n kpáulē kapí pē ne ku ripéne apí ne ketē kee pikeyu-mempō ní we téj. Ketē kē pikó ke Ulééca uú pē lákase. Kucánjí kpē aku lē Kanaa-i n we aí ne Tafiti kumúnjé tulu. ⁴⁶ Ulééca ye pē ne Tafiti kefa fénnēle. Tafiti uu pē u pise re uké ncée u he uké kényō mō keké wa kei ke Yakupu Uleecaa uu ní we. ⁴⁷ Amá Salomō yē ka uu kényō u mōm. ⁴⁸ Mpá ne lē, Ulééca yē mpá yo kecáá ní tū, úu síyō ke písoi apí m mō kémee sói. Yare ke antepu Esayi uu m maa re:

⁴⁹ Upíima ye maa re
Keyómēca ye rinéyōpitū le,
ketē pō kenénacōpe

kéyō kéye ke nó yé né mō?
Yei kam yé tone ké ne n wénte?

⁵⁰ Ai rinécúruu née lē nnéi waa? ⁵¹ Etiyēni uu kō pimáa pi kpá re: Nó písoi mpí atii ye páápúle hái. Nó akín takále, nóanétu áa ye kō nsímé kō. Nópinésáayaha mēcō kani nní we nōn Nfáasōne rinō kesu. ⁵² Antepu úye mpuri ke nópinésáayaha ápi wéékuselē? Pē nnéi pē n símisi re Asei ute ye weme kapi kō. Asei ute uyē ke nó kō nkpéni nní piláarō anipe-i wa ani u kopu. ⁵³ Ulééca ye ne piléécaatumē ritikile uú ne uisé nó pa, amá áni i ritiki.

Etiyeni nkpó kecáá nsmé

⁵⁴ Ke pεpεe pεe ketúhaane-i ní we api lē n kō, ai kuwói pi fukōme api pεe Etiyeni nsmé mmē ne aní n takai. ⁵⁵ Amá Etiyeni pōo pεe kelééca inípeε n tapaalē, Nfáasone nn u yipaalē un ne Ulééca meyoopi ne Yeesu yeε Ulééca kuluke-luke-mē kényukótonε-i n nyenu nyáni. ⁵⁶ Kei kuu pεe re: Ne keyómεca nyánile ken wúkulelē, Usoid Kepipi ken Ulééca kuluke-luke-mē kényukótonε-i nyenu. ⁵⁷ Kuu lē m ma, api kepupeila píima kenyine té api atu tápisi api pinnéi kesé pehépo api u filí, ⁵⁸ api u lakase apí ne kuyu iyaa leepo api apare u tapisi api kópu. Pεpεe kei ní we api pisitukanka cícaá máhani api unmánε unyine kapi ye n sée re Sooli pa uu si m mé. ⁵⁹ Pi Etiyeni apare tapisile un we un kō ne keyóme yáási. Uu re: Upíima Yeesu, a nnéfáa yósi, ⁶⁰ uu pεe anui kecáá wúla uu mesóri pupεi re: Upíima, kape akópe nnyé píriyu kecáá wa. Kuu lē pimáa ní masí, uu pεe kpi.

8

¹ Etiyeni nkpó mmē nrí ne Sooli sá.

Sooli ye Kirisi pikó wéékuselē

Likeyaa kē cire kapi Yerusalem kuyomeyáhaalee pikó piwéékuse koraane ai wóno. Pinnéi api Yutee sitē ne Samarii sitē kecáá yékáá, ai yá pitume nmanε. ² Písoi pεe Ulééca likó ní la pεe Etiyeni kulesi api nkpó tone api ukεcáá téni hái. ³ Sooli pōon nmsópúlē te uké Ulééca icápine kpu. Síyo kuú pεe kónnúlē un Kirisi pikó cópii, pitisi ne pinósi, un kukpaniilee súuni.

Filipu ye Nsmé Kεcire Samarii keteni-i yóólē

⁴ Pεpεe rin-yékaa ye pεe ketē kónnulenle pin Nsmé Kεcire yóólē. ⁵ Filipu uu yisi uú ha Samarii kuyu maa-i yóo re Yeesu yeε uyē ke Ulééca uu n wée. ⁶ Písoi nnéi ye pεe rinóo rise wale pin Filipu kutu cālē. Pi pεe kómεile re u mewaisaŋa wapisi, api kō me yenu. ⁷ Aníri ye pεe písoi meyā kémεε lele an pupukεε. Sikankáláká ne pipáíkó kulúu ye pεe pélesile. ⁸ Ai pεe lē nnya písoi n láarú kuyu kpe-i.

⁹ Utisi unyine yeε hái mekεε-me kuyu kpe-i we, api ye u séi re Simo. U pεe metarewai wapisile ai ye Samarii pikó nnóo yipu. U kō pεe umεcire kpiilenle re u úyukóo unyine le. ¹⁰ Písoi nnéi, kai n kpisi siwá ne piwéése ye pεe u waiselenle hái. Api ye maa re: Ulééca nnaŋε kapi ye n sée re nnaŋε maa mee usoid nkó kémεε we. ¹¹ Hái mekεε-me ke umetarewai ame nnóo pi yipaalē. Api pεe lē nnya u n waiselē. ¹² Amá ke Filipu uu Ulééca iyōopi ne Yeesu Kirisi kecáá Nsmé Kεcire pi n símisi api nmurei, pi tíyesele api míni pi wole, kai n kpisi pitisi ne pinósi. ¹³ Simo uyē ticurruu pōo kō ne Nsmé Kεcire mmē kefa tene api míni u wole. Uu pεe Filipu n tikilē un mewaisaŋa ne mewai píima ke uyē uu n wapisi nyáni men nnóo u yipaalē.

¹⁴ Pitume pεe Yerusalem-i ní we api kóm te Samarii ketē pikó ye Nléécaasimé yósi. Api pεe Piyεε ne Yohani kei tumpo. ¹⁵ Piketé kē api yisi api sí apí ha ne Ulééca welu re uké Samarii pikó pē Nfáasone he. ¹⁶ Nfáasone nín pεe kahane likumúné kpe-i úka kecáá n súime. Míni nmanε kapi péε ne Yeesu rinyiri pi wole. ¹⁷ Kei ke Piyεε ne Yohani api pεe anípe pikecáá rilaa, Nfáasone nn pεe pi loni.

¹⁸ Ke Simo uu n yé te pitume ye písoi kecáá anípe rilaa Nfáasone nn pi loni, uú ne siwóo hapo uu pitume pē maa re: ¹⁹ Ani kō nē nnaŋε mmē he ké ye nen úye kecáá anípe rinlaa, uké Nfáasone yósi. ²⁰ Amá Piyεε uu u pesε re: Nó ne sipówóo sē ani ásáláú wa. Pō musí re pó fe aa Ulééca lihεεheε ne siwóo loluu? ²¹ Lipókó líka ái nté we, áa kō líka kecáá nté ncée má. Li we re áa Ulééca kémεε ase

má. ²² A kepómúnjé kópe kepire ritō aa Upíima ne tēni re lin kusárei n we, uké kemúnjé kē pó sárei. ²³ Ne nyáni yare nfasimé kópe ne rikpákárá kaa n fanaalē ye pó múlilenle yare ulási. ²⁴ Kei ke Simōo uu pēe rinóo yósi re: Ani nórínécúruu ne Upíima né tē, lē kani nní mí ma ái kape ne né n wa nnya. ²⁵ Ke Piyēe ne Yohani api Samarii kuyu kpe-i Upíima nsímé piyóó ne picélaa mí masí, api yisi api Yerusalem pēe, pin ncée-i siyupi meyā kēmēe Samarii ketē kecáá Yeesu Nsímé kecire yóólē.

Filipu ne Etiyopii ukawe ifaaci

²⁶ Upíima uleecaatumē unyine uu Filipu maa re: A yisi aa itunje kumii-mē panse aa Yerusalem ncee mēe Kasaa n cépilē kpísi. Api ye ncée mmē titiki. ²⁷ Filipu uu mēse ne mēse yisi uu tómpo, uú ne ncée Etiyopii ketē utisi unyine sáne. Ukawe píima unyine lo *. Uyēe Etiyopii unásiyōopi Kantaasi memá nnéi kecáá paílē. U Yerusalem-i kale re uké Ulééca yáasi ²⁸ un pēe nkpéni kulu, un ukēsannōipi kecáá tū un antepu Esayi ritelé kééni. ²⁹ Nfáasone nn Filipu maa re: A kenóipi nké kekúrí hapō. ³⁰ Filipu uú ne itóo nyósópō uu kóm Etiyopii ukó uyē un antepu Esayi ritelé kééni. Filipu uu u pise re: Pō lē kaa n kééni aseí kómēii? ³¹ Utisi uu re: Unyine unsá né n lē, íye kam yé ne kō? Uu pēe Filipu séi re uké hapō uké kesannōipi kēmēe ukekúrí tone. ³² Li Ulééca Nsímé kelō kē kuu n kééni kēmēe wólaalē te:

Pi ne u tósule yare kapi ye

kusányaha n tórōi pin ne pikópe sí,

un séélē yare risánpipi kapi nkpíi ní nyálu, úu rinóo wúkule.

³³ Apí ne u túhaane api u cepise, úu pēe nkpáni líka tu.

Wóo yé pēe nkpáni upipirē tinōo maa?

Pi ketē kecáá unfaa lesele. ³⁴ Kuu lē pikéē m masí, uu pēe Filipu pise re: A risuúlu a né símisi nké te úye nsímé ke antepu nkó uu nní símisi. Uricuruu kuu ne máne née unyine nsímé kuu símisi? ³⁵ Kei ke Filipu uu péē ne antepu Esayi nsímé mmē riwááná uú ne Yeesu nsímé kecire u símisi. ³⁶ Api nsē nōj apí ha ne míni kelō kenyine tulu. Ukawe píima uyē uu pēe re: Míni ye mmé nní. Yo icō yeē párilē ké ne míni ní wole? ³⁷ [Filipu uu u pēse re: In te pō ne kepófa nnéi nsímé mmú tene, pi yé fe api míni pó wole. Utisi uu re: Ne ne kefa tene re Yeesu Kirisi ye Ulééca Kepipi le.] ³⁸ Uu kesannōipi nyereēe, u ne Filipu api míni-i lompō, Filipu uu míni u wole. ³⁹ Kapi míni-i n léepō, Upíima Nfaasone nn Filipu kpíipō, ukawe uyē úu pēe piyēne u rikpá. Uyē uu kō mpóonare ne uncee nōj. ⁴⁰ Filipu pōo ha Asooti ketē-pō leeri. Uu pēe kei ayu nnéi nyēe ncée-i ní we kēmēe Nsímé Kēcire n yóólē uú ha ne Sesaree ketē tulu.

9

Sōoli ye mēfine conse

(UPM 22:6-16; 26:12-18)

¹ Sōoli úu pēe kusa kumúnjé kpe-i Upíima pipiretiki ne kefa póólú un wéési uké pi kō. Uu yisi uu lē nnya Ulééca usina leepō, ² uu re uyē uké átelé u wa aké ncée u he uké ha Tamaasi-pō Pisuiifi ayomeyáhaalee rika. Un kei píye n leepō pēe Upíima ncee n tíkile, pitisii, pinósii, uké fe uké pi cópii uké pahaankēe uké ne Yerusalem tómpō. ³ Kuu ncée n kpísi un ne Tamaasi nyahaipōne ke metéi menyine amē meyéne mēse keyómēca-pō leemē amē tapu amé ne u kóónú. ⁴ Uu keteni-i lolu, uu pēe rinóo rinyine kom tin tee re: Sōoli, Sōoli, yo kecire nnya kaa lē né wéékuselē? ⁵ Sōoli uu pēe pise re: Pōo úye, Upíima? Upíima uu rinóo u yósu re: Néē Yeesu uyē kaa nní ní we pōn wéékuselē. [Aa ye nkpáni fe pōké ne nkpō

* **8:27** Pi ye pēe kuyu kpe inyēkii kēmēe pikawe píima pē camešile api kelene pikei pi pa uyōopi keyō-i.

melō tōpiriinkεε. Un tērii lin nnōō u yipaalē, uu pēé maa rε: Upiima, yo kaá la ké wa? Kei ke Upiima uu pēé maa rε:] ⁶ A yisi aa kuyu-i lompo. Pōn n lompo, pi yé pεε pó símisi lē kaa yé ní wa. ⁷ Sōali pisencō api nyere píri, rinōō ári we. Amá pi pεε rinōō kómēile ápi pεε úka nyáni. ⁸ Sōali uu yisi uu anípeε wii úu pεε líka nyáni. Api pεε kunípe u múlú api u tōrōi apí ne Tamaasi sí. ⁹ Siyáa sitaani kuu wa úu ye líka yē, úu ye líka li úu ye kō líka n ntí.

¹⁰ Kirisi upiretiki unyine ye pεε Tamaasi-i wele, api ye u séi rε Ananiyasi. Upiima uu keyáa kenyine u kpáfúme uu u séi rε: Ananiyasi! Ananiyasi! Uu rε: Néε nkó, Upiima! ¹¹ Upiima uu u maa rε: A yisi a ncée mmē kapi ye n sée rε Kεcire kpísi áá ha Yutasi keyō-i Tarisi ukó uyē kapi ye n sée rε Sōali kecáá pise. U wele un keyóme yáási. ¹² Ai u nyíse rε utisi unyine kapi ye n sée rε Ananiyasi ye lompo uu anípe ukεcáá láa rε uyē Sōali inipeε iké ye kō yē. ¹³ Ananiyasi uu rε: Upiima, ne konle pisoι meyā pin símisi rε utisi uyē úu kusa pipósoi pεε Yerusalem-pō ní we rikpákára wapísi. ¹⁴ Pεpεε ye Ulééca inyóonse n wa piwéése pεε ncée u he rε uké nté kam uké pē nnéi pεε pó n yáási cópii. ¹⁵ Amá Upiima uu u pεε rε: A n ηme. Ne usoi uyē wéele rε uké pinékei wa. Ú yé tíyεε mpuri sane pikó ne pipiyōpi ne pēé ne Isirayeli pikó api rinényiri ceru. ¹⁶ Né rinécúruu u símisi rε u yé kenécáá íwe ncōpuri li. ¹⁷ Kei ke Ananiyasi uu pεε ncée kpísi uú ha Yutasi keyō lompo, uu Sōali kecáá anípe laa uu rε: Unémáreco Sōali, kaá pεε ncée n tíkimele pōn nté wéme ke Upiima uu pó rikpáfúme. Uyεε né tumme rε ipónípeε iké ye kō nkpéni yē, Nfáasone nké kō pó lō. ¹⁸ Kei nní, linyine ai uinipeε kecáá lápile yare ikpíntomé awéé ai lólu, uu pεε nkpéni n nyáni. Uu yisi api míni u wole ¹⁹ uu pεε iluke le uu rínanε yenu.

Sōali ye Tamaasi-pō Nléécaasimé yóólē

Sōali uu Yeesu pipiretiki kémεε Tamaasi-i siyáa wai. ²⁰ Uu pεε kei nní yisi uu síyō se-i ke Pisuífi ayomeyáhaalee aa ní we ka uu yóó rε Yeesu yeε Ulééca Kεpipi. ²¹ Ai pē nnéi pεε u n kómēi nnōō yipu api ye pεε rε: Ai nkó yeε ye lē Yerusalem-pō pεpεε rinyiri ntí n sélei n wéékuselēε? Nénte u kō nté kale rε uké lipite pē cópii uké ne pεpεε ye Ulééca inyóonse n wa piwéése leεpō? ²² Pēé ke Sōali uu rínanε piyéne rikpá uu ye ne Pisuífi pεε Tamaasi-i ní we nsímé feriyε uu pi séése. U ye pi nyíse rε Yeesu yeε Uyulale ke Ulééca uu n wéε. ²³ Kai nkáripí n nánai, Pisuífi api símaane aí tone rε piké Sōali kpu. ²⁴ Ai Sōali kutu-i loni rε pi u wéési. Ketúnjé ne kesine kapi pεε kuyu sipoo mé piké ne u ní kpu nnya. ²⁵ Upipiretiki api pεε kesine menéε menyine-i u wai apí ne kuyu mmēle kεpire-mē u síisepō.

Sōali ye Yerusalem-i we

²⁶ Ke Sōali uu Yerusalem n tuipō, uu Yeesu pipiretiki picō pitíki peeni, amá pinnéi pin pεε u wuru. Api pakarelē te u mesei Yeesu upiretiki. ²⁷ Kei ke Parinapasi uu mese u kpísi uú ne pitume leεpō, uu lē ke Upiima uu umεcire n lése uu Tamaasi ncee-i Sōali nyíse ne lē kuú ne u n símisi pi kεeni. Uu kō lē ke Sōali uu Tamaasi-pō ne ikari Nléécaasimé ne Yeesu rinyiri rin-yóó pi símisi. ²⁸ Kai ne kei n kpísi, Sōali ne pitume pē pεε pεε Yerusalem-i sónesi, un ne ikari Nléécaasimé ne Upiima rinyiri yóólē. ²⁹ U ne Pisuífi pεε Mékireki n símisi yèε pεε ifaací wale. Amá pē pin pεε wéési piké u kpu. ³⁰ Ke piyómeyáhaa picō api lē n céri, api u kpísi apí ne Sesaree-mē u sí api Tarisi-mē u tōnsepō.

³¹ Uka úu pεε kumúnjé kpe-i Yeesu pikó cōnlē Yutee ne Kalilee ne Samarii keté nnéi kecáá. Pi pεε ikari kpáriisenele pin kō Upiima riwure mále. Nfáasone nn pi léni pin kulúí kpálē.

Enee pipélé

³² Piyee ye pee mpá yei kuyu-i sónle, uú ne keyáa kenyine Yeesu pikó pee Lita kuyu-i ní we kémee tulu. ³³ Uu kei utisi unyine kapi ye n see re Enee leepo. U kékankáláká le. Li wa inmē ipaha kuú ne kefine kecáa n finu úu ye fe uké sónle. ³⁴ Piyee uu u maare: Yeesu Kirisi ye pó pōisele, Enee. A yisi a ripócúruu kepōfine riwēpí. Enee uu kei nní mese ne mese yisi. ³⁵ Lita pikó ne Saarō pikó nnéi api u yenu api pimēcire Upiima pa apí ne Upiima kefa tene.

Pi Tōrikaasi yukuse nkpo kémee

³⁶ Yafa-pō ke unósi unyine uú peé we. Pi ye u see re Tapita. Pi ye rinyiri tē Mékireki kémee tuisse re Tōrikaasi * Uyē nkó mee re uké mpá píyei lisone n wai uké kō pīsoi n hekēsi. ³⁷ Uu likumúnē kpe-i káasi uu kpi. Kapi piwóle u m masí, api kēyo kecáa-pō kulee kunyine-i keléca-pō u finse. ³⁸ Yeesu pipiretiki pee Yafa-pō ní we ye pee kónle re Piyee ye Lita-pō we. Lita ye kō ne Yafa kónle. Api pee pīsoi pité lese api Piyee kémee tum te piké u maare uké mekee pikemee wurupō. ³⁹ Piyee uu wákasi u ne pē api tōoisene api tōmpō. Kuu n tuiopō, apí ne kēyo kecáa kulee kpe-i u taápō. Pikúmannōsi nnéi apí nyōsōpō api itu ne u kálisi. Api sitúkanka ne akpēlenku nyē ke Tōrikaasi uú pee nfáa m má un yóoni u nyísente. ⁴⁰ Kei ke Piyee uu pee pinnéi lésepō, uu wúla uu keyóme yáasi. Uu pee ukpōkpō-mē pansepō uu re: Tōrikaasi, a yisi. Tōrikaasi uu inípee wúkule. Kuu Piyee n yé, uu yisi uú tone. ⁴¹ Piyee uu kunípe u tini uu u léni uu yisi. Uu pee limemáa piyómeyáhaa ne pikúmannōsi pē séi uu Tōrikaasi ne unfaa pi nyíse. ⁴² Nsimé mmē nn Yafa kuyu nnéi kóónú, pīsoi meyā api Upiima ne kefa tene. ⁴³ Piyee uu Yafa-i ukónefukei Simō keyō-i tone ai siyáa wai nsone.

10

Piyee ye Kōrinēe keyō ha

¹ Utisi unyine yee pee Sesaree-pō we, api ye u séi re Kōrinēe. U pee Rōm usóca kpéē unyine le. U pee pīsoi píle kutōpilee uwéése le. ² U ne ukēyo nnéi ye pee Ulééca likó lalē. U ye pee píwekōó ulikó meyá hekēsile un kō mesere Ulééca yáasi. ³ Keyáa kenyine kuu ketúnēcō metaani kumúnē Uléécaatumē unyine méyene menyine-i yé cáká-cáká. Uléécaatumē uyē uu ukēyo-i lompo uu u séi re Kōrinēe! ⁴ Kōrinēe uu pee iwame ne uléécaatumē uyē n nyánei uú ne u pise re: Ne meyo-me, Upiima? Uléécaatumē uu u pese re: Ulééca ye ipówele konle uu kō lē kaa píwekōó n léni yenu. Uu yé pó palei. ⁵ A nkpēni pīsoi tū piké ha Yafa-pō utisi uyē kapi ye n see re Simō api kō rinyiri u he re Piyee séeme. ⁶ Ukónefukei uyē kapi ye n see re Simō keyō-i kuú we mínimaa ritime-pō. ⁷ Ke uléécaatumē uyē uu lē n símisi uu tōmpō, Kōrinēe uu upikeikó pité pinyine séi. Ukutōpilee kémee usóca unyine ye pee Ulééca likó lalē nsone. Uu kō uyē séi. ⁸ Uu lelee n wa nnéi pi keeni uu pee Yafa-pō pi tum.

⁹ Ai ncée pi weesi pin Yafa lapō. Piyee uu itunē kecíre kumúnē kēyo caca ipiraa yopoi re uké keyóme yáasi. ¹⁰ Nkú nn u wai uu re u yé iluke li. Kapi ní we pin iluke iyē wai, ai u wai yare kenípehe. ¹¹ Uu yénu keyóme ken wúkulelé, linyine lin cepimele aí ne keteni-i tuiiri yare kusánjáa maamaa kunyine kapi n tánje pin kuatime kena mulēilē. ¹² Ana ana likó nní ncōpuri ne lelee m múnui ncōpuri ne sinúipi ncōpuri yee pee kemée we. ¹³ Ai rinó u maari re: Piyee, a yisi, a kō aa le. ¹⁴ Piyee uu rinó pese re: Kása, ám pikai irósé kémee icíri inyine lukaalē, Upiima! ¹⁵ Ai kō melírū pimáa u kpá re: Lē ke Ulééca uú ní maare liluke-luke, páa kape li maare icíri. ¹⁶ Mepēhē metaani kai lē wa, ai pee limemáa kusánjáa kpē keyómecaa-mē kpíipō.

* **9:36** Tōrikaasi: Li aseí re ketáha

17 Piyee uu n we un umecire písai re méyene mē aseí ye nkpéni áye. Likumúné kpe-i, pisoi pē ke Kōrinēe uu n tumpō pōon Simōo keyō wélaapō apí ne keripoo tuipō mese ne mese. 18 Api séi api pise re kei ke Simōo kapi rinyíri n he re Piyee uu wee? 19 Piyee un we un meyéne mē kecáá músu, Nfáasone nn u maa re: Pitisi pitaani pinyine ye mpí pin pó wéési. 20 A yisi a ricepipō, nó ne pē ani mese ne mese tómpō. Née pi tumpō. 21 Kei ke Piyee uu pēe súipō uu pitisi pē maa re: Née Piyee uyē kani n wéési. Née usoi uyē kani n wéési. Ne meyo-me? 22 Api re: Rōm usóoca kpéē Kōrinēe yee ró tumme. U usoi kecire le, un kō Ulééca pakarelē. Pisui fi nnéi ye ukecáá nsone símisile. Uléécaatumē unyine yee u símisi re uké pó sée aá ha ukeyō-i nfasimé kaa m máme u símisi. 23 Piyee u keyō pi tani uu kulee pi he api fine. Kai kóso n weesi, uu yisi uu pi tiki api kesé tómpō. Pimárecō pinyine pēe Yafa-i ní we póo kō yisi api u saruni. 24 Liukóso kapi Sesaree tu, Kōrinēe un ukeyō-i upikó ne upisane cápinelē un ne pi mé. 25 Ke Piyee uu n tuipō, Kōrinēe uu u tépei, uu wúla ne ketē-pō uu ne ipakare u yáasi. 26 Piyee uu u yukuse uu nyere se uu re: A yisi a nyere! Né ne kō kesoi pipi le. 27 U ne Kōrinēe pin lē ifaací wai uu ha ne keyō lompō, uu leepō pisoi pin cápinelē kulúí 28 uu pi maa re: Nórínécúruu ye nyule re Usuifi úu ncée má upiyomeyáhaa nnya, u ne mpuri sane ukó unyine piké n sōne, née uké ye ukeyō rilóólú. Amá Ulééca ye né símisile re ái nyamí te ké m músu re unyine ye icírí née úkperinkpekó. 29 Lēlee tíyese, kani kenémee n tumpō re piké né sée, ám nkpáni pipáká-páká peē. Ne la ké nkpéni nó pise re ní-ye kaní ne né séi? 30 Kōrinēe uu pēe rinóo u yósu re: Siyáa sina ye nsí kam itunje nnyí icō-i, ketúhécō metaani kumúnje nkú-i kenéyō-i we nen keyóme yáasi. Mese ne mese, arí paí utisi unyine un ilū tanaalē in télú un ne kenékúrí nyenu. 31 Uu né maa re: Ulééca ye ipówele yósile, Kōrinēe. U lē kaa lipókó pisoi n hekesi yenle. 32 Lē nnya, a pisoi tū piké ha Yafa-pō Simōo kapi rinyíri n he re Piyee séeme. Ukónéfukēi uyē kapi ye n sée re Simōo keyō-i kuú we mínimaa ritime-pō! 33 Am pēe mese ne mese pisoi tumpō re piké pó séeme. Li né larisile hái re pó ka. Ntónéí mmú, Ulééca inipee-i kari nkpéni nní we, tōn kutu cōlē tóké kō te ní-ye ke Upíima uu pó máame re a ró símisi.

Anóo ke Piyee uu Kōrinēe keyō-i ní ma

34 Kei ke Piyee uu pēe rinóo yósi uu re: Nkpéni kam meyíkíyiki kō te Ulééca uu pisoi ne picō kóólene. 35 Mpá mpuri ní-ye ukó ye kpére u pakarelē un aseí tikilē, u ye liute n lalē. 36 Yeesu Kirisi kuu tumme re uké Isirayeli pikó Nsímé Kecire símisi re u ne nkíninje pi ka. Yeesu Kirisi uyee pisoi nnéi Upíima. 37 Ke Yohani uu Nléécaasimé piyóó ne pisoi píniwolé ní masí, nō yenle lēlee Kalilee keteni-i n wa aí ha ne Yutee ketē nnéi yósu. 38 Ulééca ye pēe Nasareti ukó Yeesu kepire wele. U pēe Nfáasone ukemee wale nn rínanje u he, un ne nípa yei sōne un lisōne wai, un pisoi nnéi ke kuníri aku m múlilē pōisente. 39 Tóo lē nnéi kuu Pisui fi kuyu-i ne Yerusalem-i n wa piseérakó. Pi kunapéékó kecáá u kariile apí ne u kopu. 40 Amá Ulééca uu keyáa táánū tunje nkpō kémee u yukuse, uu fe uu umecire lese uu kerócōpe pinyine nyíse api yénu re u nkpō kémee yisile. 41 Ai pēe re pisoi nnéi kuu umecire nyíse, amá tō ke Ulééca uu mekke-me n lése re tóké piseérakó kuu umecire nyíse ari u yenu. U meyise-maá, tō kesé tonēle ari le ari níru ne uyē. 42 Uu kō ró forii re tóké Nsímé Kecire Pisui fi símisi piké céri re uyē ke Ulééca uu lése re uké pinyánnyá ne pikpōkpō túhaane. 43 Antepuye nnéi ye unsímé símisile api péhele re úye un ne kefa u n tene, uyē nnya, Ulééca ye liute akópe sári.

Nfáasone ye mpuri sane pikó kecáá suime

⁴⁴ Kumúnjé kpé-i ké Piyee uu lē n símisi, Nfáasone nn pē nnéi pēe uanōo nyē kutu n cólē kecáá súiri. ⁴⁵ Pisui fi pēe Yeesu ne kefa n tene ye pēe Piyee sarunle. Ai nnōo pi yipu re Ulééca ye kō mpuri sanē pikó Nfáasone hē. ⁴⁶ Mesei ké Pisui fi pēe apí pēe kómēi mpuri sanē pikó mpí pin meyu saŋa menyine símaankēe pin kō siyóme ne Ulééca pakarente. Kei ké Piyee uu pēe re: ⁴⁷ Meróco ké Ulééca uu pisoí mpí Nfáasone hē. Tó pēe nkpréni fe arí ne pi yulu re apí kape míni wolēe? ⁴⁸ Kei ké Piyee uu rinōo hē re piké Yeesu Kirisi rinyiri ne míni pi wolē. Lē memáá, apí pēe u pise re uké pikemēe siyáa sinyine wa.

11

Piyee ye umewai Kirisi pikó pēe Yerusalem-i ní we kēnkēe

¹ Pitume ne Kirisi pikó pēe Yutee keteni-i ní we apí kóm te mpuri sanē pikó pō ne kō Ulééca Nsímé yósi. ² Ke Piyee uu Yerusalem m pēepō, Pisui fi pēe Yeesu ne kefa n tenelē apí kēyu u pa. ³ Pi u maa re: Pō pikéciré keyō lompō, nó ne pēe ani kelō kesē le! ⁴ Kei ké Piyee uu pēe lelēe n wa pi kēnkēe ne kētō-pō, uu re: ⁵ Yafa-pō kamí pēe kēyo kenyine-i we nen keyóme yáási, ai né wai yare kenípechee, ai linyine né nyíse lin kenémēe wémē. Likēi leē wele yare kusáŋáá maamaa kunyine kapi n táŋe pin kuatime kena muleilē. Ai pēe keyómecca n leeri lin cepimelē aí weri aí ne né kō. ⁶ Am kusáŋáá kpē kēmēe rísone paí, am ána ana likó nní ncōpuri ne liyúikó ncōpuri ne lelēe m múnui ncōpuri ne sinúipi ncōpuri yenu. ⁷ Kei kai rinōo né máame re: Piyee, a yisi, a kō aa le! ⁸ Amá am tinōo yósu re: Kása, ám pí kai irósé kēmēe icírí inyine lukaalē, Upíima. ⁹ Ai kō melírū keyómecca-pō pimáa kpá re: Lē ké Ulééca uu ní maa re liluke-luke, páa kape li maa re icírí. ¹⁰ Mepēhē metaani kai lē wa, ai pēe limemáá kusáŋáá kpē keyómecca-mē kpíipō. ¹¹ Likumúnjé kpé-i, pisoí pitaani pinyine apí kei nní weri apí kēyo ke-i kari ní we ripoo-i nyere. Sesaree-pō kapi lē pi tumti. ¹² Nfáasone nn né maa re ké yisi ké mese ne mese pi ritiki. Pimáreco pikpuulū mpí apí yisi apí né sáruni arí ha ne kesé Kōrinee keyō-i lompō. ¹³ Uyē uu ró kēénkēe lē kuu uléécaatumē ukeyō-i n yé un u tee re uké pisoí tū piké ha Yafa-pō Simōo kapi rinyiri n hē re Piyee sée. ¹⁴ U yé nsímé u símisi mēe yé u ne ukeyō pikó nnéi n yóriye. ¹⁵ Kam nsímé n kpísi, Nfáasone nn pikécáá súiri yare knn lē kékoraane kerócaá n súime. ¹⁶ Kei kam pēe Upíima rinōo ntí léise re: Míni ŋmane ké Yohani uu nó wólē. Amá Nfáasone ké Ulééca uu nó wolene. ¹⁷ Kari Upíima Yeesu Kirisi ne kefa n tene, Ulééca uu Nfáasone ró hē. Mmē kuu kō nkpréni pē hē. Wóo pēe nkpréni né ké ne Ulééca n kēŋene? ¹⁸ Kapi anōo nyē n kō, apí piakij ninukuse apí Ulééca ríyu waise apí re: In lē, mesei ye me re Ulééca ye ŋmureile re mpuri sanē pikó pōoké kō piakópe kepire rito piké nfáa yíkíyiki yé.

Kirisi pikó pēe Antiyōasi-i ní we

¹⁹ Kumúnjé kpé-i kapi pēe Etiyēeni ní kpu, pi pēe pēpēe Kirisi ne kefa n tene wéekuselenle háí. Ai tíyese picō apí wúrunkēe apí ne Fenisii ketē ne Siipuru ne Antiyōasi tulu, amá pin pēe Pisui fi ŋmane Nléécaasimé símisi. ²⁰ Mpá ne lē, Siipuru ne Sireeni pikó pinyine ye yisile apí Antiyōasi sí apí ha Upíima Yeesu Nsímé Kēcire Pikireki símisi. ²¹ Upíima nnaŋe nn pi léni, pisoí meyā apí ne kefa u tene apí mēfine conse. ²² Kirisi pikó pēe Yerusalem-i ní we apí lē kom, apí Parinapasi Antiyōasi-pō tum. ²³ Kuu n tui pō, uu yénu lē ké Ulééca uu pēpēe ne Kirisi kefa n tenelē tinkpá, ai u larisi uu pi ŋmóópúse re piké Upíima ne kefa kesē n tikilē. ²⁴ Parinapasi ye pēe meyíkíyiki usoi sone le. Nfáasone nn u yipaalē un kō nfatene má. Lē nnya ké pisoí meyā apí ŋmurei apí Upíima ne kefa tene.

²⁵ Parinapasi uu limemáá yisi uu Tarisi-pō Sōali piwélāa sí. ²⁶ Kuu u n yé, uu u kpísi uú ne Antiyōasi u sí. Apí kei Ulééca icápine iye-i kuŋmē ne kuriyu wai

pin Nléecaa simé písoi meŷā céési. Antiyóosi uyε-i kapi mefoí foí Yeesu Kirisi pipiretiki rinyíri he re Kirisi pikó. ²⁷ Kumúnjé kpe-i ke antepuyε pinyine api Yerusalem yisi api Antiyóosi sí. ²⁸ Nfáasone nn piuse unyine kapi ye n sée re Akapuusi céési uu yóó re nkũ píima nnyine yé ketē nnéi kecáá wa. Nkũ mmē nń weri nn mesei Kulooti iyóopi kumúnjé-i wai. ²⁹ Kei ke Yeesu pipiretiki pεε Antiyóosi-i ní we api símaane aí tone re pikεcɔpe, mńá úye uké lē kuu yé n fe tǎhǎ piké ne pimárecɔ pεε Yutee-pǎ ní we lémpǎ. ³⁰ Api mesei lē wai, api Parinapasi ne Sǎli tum api sí api ha ítǎhǎ iyē ne pi léni api pipiwéése pa.

12

Pi Yakupu kpu api Piyεε pǎ kpanii

¹ Likumúnjé kpe-i ke uyóopi Erooti uu Kirisi pikó pinyine piwéékuse lǎ. ² Uu tíyεε api ritéhe ne Yohani umaa Yakupu kopu. ³ Kuu n yé te lē ηmaa ke Pisuífi apí pεε ní la kuu lē wa, uu kǎ tíyεε api anyá nyε-i kapi ye akpónǎ nyεε áa pite m má n li kémεε Piyεε pǎ tini. ⁴ Kapi lē u n tǐ api kpanii, api písóóca siwúipi sina wai, mńá kéye kémεε písóóca pina, pin ne u mé. Nkpǎ melóó anyá memáá kapi lē ne músu re piké mńá úye inipεε-i u túhaane. ⁵ Ke Piyεε uu lē kukpaniilee-i ní we pin u mé, Kirisi pikó pin ukεcáá Uléecaa welu mewénte áme we.

Piyεε melele akpanii kémεε

⁶ Kesine keε n weesine Erooti uké ne Piyεε n túhaane kémεε ke Piyεε uu písóóca pité kepáápáá we un loni. Anípe keté kapí pεε akpanii u wailē pin ne u pahaalē, piméré pǎon kǎ kukpaniilee rinǎnǎ-i nyenu pin mé. ⁷ Mεε ne mεε, Upíima uleecaatumε unyine uu lompǎ, metéi ame kukpaniilee yipu. Uléecaatumε uyē uu Piyεε ilúké pépé uu u yǎhse, uu u maa re: A riwakasi! Akpanii kapí pεé ne u m pahaalē aa kei nní uanipε-i léeri aa súrii. ⁸ Uléecaatumε uu pεε u maa re: A kupótampála rité aa apónéeri tani. Piyεε uu mesei lē wai. Uléecaatumε uu kǎ re: A kupókpélenku tā aa yisi aa né tiki. ⁹ Piyεε uu u tiki api léépǎ, lin u we yare keláre. Úu pεε músu re mesei ye me. ¹⁰ Apí piméré foí fáau, api pilírú kpá api pεε nweni rinǎnǎ kapi ye ne kuyu-mē n léépǎ tulu, tē ari timεcire hánnepǎ api léépǎ. Api ncée kpísi pin tǎsu. Kei nní, uu Piyεε inipεε-i pǎlu. ¹¹ Kai Piyεε n hemne kuu pεε yé te mewai ye wale. Kei kuu pεε re: Nkpéni kam yé te mesei ye me. Uléecaa ye uléecaatumε tummele uu Erooti anipε-i né lese, uu kǎ mmē ke Pisuífi apí pεé ne né ní la kémεε né lese.

¹² Ke Piyεε uu n yé mmē kémεε kuu ní we, uu Yohani kapi rinyíri n he re Mariki uni Maari keyǎ sí. Písoi kulúí ye pεε kei cápínelenle pin keyóme yáási. ¹³ Kuu n hapǎ uu kéyǎ ripoo pepu, unósi keikó unyine kapi ye n sée re Rooti uu sí uké ha yē te wóo lo? ¹⁴ Uu Piyεε metē ceru. U yé ripoo hánnele née, uú nya uu mpǎonare ne ítóó ne kéyǎ-mē pεepǎ, uú ha re Piyεε ye ka un tipoo-pǎ we. ¹⁵ Pεpεe kei n cápínelē api u maa re u isǎhǎ torile. Amá uu kéyu mahani ηmaa re mesei ye me. Api re in lē, ukumíri ye ku. ¹⁶ Piyεε un lē we un tipoo pepu. Kapi n hánne api u yenu, piipiye ii nnyiyε loni. ¹⁷ Uu kunípe ne pi símisi re piké n séélē ápi kape ríka ma. Uu kǎ pi símisi lē ke Upíima uu kukpaniilee-i u n lése. Uu kǎ pimáa pi kpá re piké ha Yakupu ne pimárecɔ picǎ lē símisi. Kuu lē písímé pi ní masí, uu yisi uu kelǎ féé tǎmpǎ. ¹⁸ Kai n weesi, ai písóóca pē kecɔpe nǎkǎre háí, api pεé m písine re méye ke Piyεε uu lǎ? ¹⁹ Erooti uu pεε rinǎó he re piké u wéési. Amá api u wéési ápi u yē. Kei kuu pεε piméré pē sée uú ne pi túhaane uu re piké pi kǎ. Uu pεε limemáá Yutee keteni-i yisi uú ha Sesaree keteni-i siyáa wai.

Erooti nkpǎ

20 Erooti ye pée ne Tiiri pikó ne Sitəo pikó wólaalenle. Pē api rinəo rise wai re piké ha u yē. Api lē nnya uyóopi piméré uwéese Pilasituusi kópóó, api yéntine uu ne kekpeé pi wai piké ha ne u kpurei. Ai méwoo, uyóopi Erooti ketē kémee likó nfaa kapi má. 21 Keyáa kē kapi yé rinsáne ake tulu. Erooti uu ha umeyəopilape tani uu uriyəəpitū kecáa tone uu pée ne pisoι riwúí ne meýá n símisi. 22 Kei ke pisoι api ipakare riwəo re: Uléecaa rinəo ye ntí, ái kesoiπipi rikó. 23 Kúu n céri re Uléecaa ηmane yee ipakare te nnya, Upíima uleecaatumε unyine uu kei nní u fapi uu lalei, apapi aa u takai uu ha ne kpi.

24 Nléecaasimé nn pεε likumúhē kpe-i kóónú api mpa yei n kom. 25 Ke Parinapasi ne Səali pəo lē nnya kapi Yerusalem-i pi n tumpə piwai m masí, api yisi api Yohani kapi rinyiri n he re Mariki ne péne apí ne Antiyəəsi pele.

13

Parinapasi ne Səali ye Nsimé Kεcire piyóó ha

1 Antepuye ne pisoι pεε Nléecaasimé n céesi ye pεε Antiyəəsi-pə Uléecaa icápine-i wele. Pεpεe Parinapasi ne Simeyəo kapi ye kə n sée re Uηmóhə ne Sirεeni ukó Lusiyuusi ne Manayεeni ne Səali. Manayεeni ne Kalilee uyəopi Erooti pεε kesé iwá li. 2 Keyáa kenyine kapi anəo paasi pin Upíima ne welu. Nfáasəne nn pi maa re: Ani Parinapasi ne Səali iyaa lese piké pikei pē kam pi m pa wa. 3 Kapi pinəopahaa ne piwele m masí, api anípe pikecáa láa apí ne pi tum, api tómpə.

Parinapasi ne Səali ye Siipuru-pə we

4 Nfáasəne nn Parinapasi ne Səali tum, api Selesii-pə sí api kei kúninəi loni apí ne míni kepáapáa ketē kapi ye n sée re Siipuru sí. 5 Kapi Salamini n tu api Pisuifi ayomeyáhaalee-i Nléecaasimé piyóó kápáa. Yohani ye pεε pikεmεé wele un pi léni. 6 Api míni kepáapáa ketē kē kóónú api tene apí ha Pafóosi tulu. Kei kapi pée ne Usuifi unyine kapi ye n sée re Paari-Yeesu risáne. Uyē ne metarəwai ukó ne antepu nəome le. 7 Siipuru ketē uyəopi Serikiyuusi Pəolusi keyə-i kuú pée we. Uyē ne usəhəo píima le. Uu tíyεse api Parinapasi ne Səali u séipə re li ripəo u wa re uké Nléecaasimé kó. 8 Metarəwai ukó uyē uu pi m púnεisente un náasi re úyukəo uyē uu kape ne Yeesu kefa tene. Pi ye Mékireki ne urinyiri tuisse re Elimaasi, lelee re metarəwai ukó. 9 Nfáasəne ye pεε Səali kapi ye kə n sée re Pəali yipaalenle. Kei kuu pεε Elimaasi uyē rísəne riwii 10 uu u maa re: Pó unəome ne uyaaluke nkó. Kúniri kepiπi nké, pəo mpa lisəne líye n ηmélu. Pə ne wele pən Upíima simúhē cire-cire háresi, née yo? 11 A nkpeni kutu ricə aa kóm. Upíima yé pə pi aa nyíini aa kə ntujε metéi paa siyáa sinyine. Kei nní lē, kuηmaha aku Elimaasi hila, uu ye toóri toóri un unyine wéesi yee yé u n tórəi. 12 Ke uyóopi uyē uu lē n yé, uu ne Upíima kefa tene. Li we re Upíima kecáa icélaa iyē ne u lonne rísəne.

Pəali ne Parinapasi ye Pisitii ketē-pə Antiyəəsi kuyu ha

13 Pəali ne upisencə api Pafóosi-i kúninəi loni apí ne Pamfilii ketē-pə Pεriki kuyu sí. Yohani uu kei pi yá uu Yerusalem pele. 14 Pəali ne Parinapasi pəo piketé kei yisi api səne api Pisitii ketē-pə Antiyəəsi kuyu sí. Api kewénteγaa tuné Pisuifi kuyomeyáhaalee-i lompə apí tone. 15 Unyine uu isé atelé ne antepuye akó pisoι inipεe-i kéeni. Kuu pikéε m masí, kuyómeyáhaalee piwéese api Pəali ne Parinapasi kémee tum apí ha pi maa re: Pimárecə, nən nnyine m má nəké ne pisoι ikari rikpáse, nó fe ani nkpeni símisi.

16 Kei ke Pəali uu yisi uu kúnipe síka uu pisoι séese uu re: Nó Isirayεeli pikó ne nó pitórəo mpí nóo Uléecaa n wuru, ani kutu ricə ani kóm! 17 Isirayεeli Uleecaa

ye pēe pirókpure wéele, uu tíyese api kulúí wai, pēé uye-i kapí pēe Esipiti keteni-i ilási n tū. Uu pēé ne unnaŋe kei pi yukuse. ¹⁸ Uu kuceŋi kóima-i pikεcáá paí iŋmē afεena. ¹⁹ Uu limemáá mpuri nseei Kanaa keteni-i kópu uu nsitē cápine uu upisoí pa re piké n te. ²⁰ Ai lē n we aí ne tulu iŋmē píle píle mena ne iŋmē kuwóó kumúné.

Uu pēe limemáá pikpéenwai pi he, ai kpísi aí ha ne antepu Samuyēeli itunje tulu. ²¹ Lē memáá, api Uléécáa pise re uké uyóopi pi tí. Kei kuu pēe Penyamēe kumare ukó, Kiisi unmánε Sauuli iyóopi tonse iŋmē afεena. ²² Kuu Sauuli iyóopi n lapile, uu Yesee unmánε Tafiti i pa uu re:

Ne nkpéni Yesee unmanε Tafiti yee ne né rinsá yénle. U yee yé menéla nnéi wa.

²³ Tafiti kepirē keŋe ke Uléécáa uu Isirayēeli pikó pa re keké pi yoriye yare kuú pēe ní maa re li yé wa. Kekēe Yeesu. ²⁴ Yeesu uké kelenε ní kam, Yohani ye pēe riyóóle uu Isirayēeli pikó nnéi símisi re piké piakópe kepire ritó piké míni wole. ²⁵ Yohani uké ne upikei ketó n tu, u maa re: Nó músu re néε wóó? Ai néε uyē kani m mé. Uyē ne kepire wemele. Né ám tu ricuruu re ké ripe ké uanéeri keŋmepi fénne.

²⁶ Póoli uu kó kpá re: Pimáreco, ntónéi ke Uléécáa uu nsímé mmú pálē uké ne ró yoriye, nó Apiraham sipirē ne nó pitóróo mpí nóo nní Uléécáa n wuru.

²⁷ Mesei ke Yerusalem pikó ne pipiyóopi api Yeesu yé, api kó antepuye nsímé kapi mpá kewénteγaa kéye n kééni riyíkí kó. Amá kapi Yeesu ní kpu, lēleε nsímé mmē kémee ní we kapi lē wa. ²⁸ Api kó níka yē, mmē nnya kapi yé u ní kpu, amá pi pēe Pilati pise re uké u kpu. ²⁹ Lē kai Nléecaasimé kémee Yeesu kecáá n wólaalē kapi lē wa. Api pēe limemáá kunapéékóo kecáá u súise api u kpísi api nhóre-i wai. ³⁰ Amá Uléécáa uu pikpókpo kémee u yukuse. ³¹ Pēpēe hái Kalilee-pó u n sárū apí ne Yerusalem sí kuu siyáa kulúí umecire nyíse. Pēpēe kó neni nní upiseérakóo Isirayēeli pikó inipēe-i. ³² Nsímé Kεcire mmú ke Uléécáa uú pēe yekei re u yé pirókpure pa. Mmē karí ne nó ka. ³³ Mmē kuu nní nkpéni tó pipipirē wa. Li we re u Yeesu nkpó kémee yukusele yare kai Ipakare Siyome ritelé lírū kémee n wólaalē te:

Póo Kenépipi,

néε neni pó mári.

³⁴ Uléécáa ye pēe mekeε-me maa re u yé pikpókpo kémee u yukuse úu kape ne pí kai n fóni nnya. Lē kuu Tafiti maa re: Né lisone kecire lee ái n fónune nó pa. Tinóo sone kam pēe Tafiti n yekei ye tē.

Lisone kecire lee ái ye pí kai n caai kam pēe Tafiti m pane kam nó pane.

³⁵ Lē nnya ke Tafiti uu kó keló keco maa re:

Aa yé ŋmurei upólala uké nhóre kémee fóni.

³⁶ Tafiti uyē ye pēe uisoí kémee Uléécáa mela wale. Kuu n kpu, api upisaayaha kémee u kulesi uu fónu. ³⁷ Amá uyē ke Uléécáa uu pikpókpo kémee n yukuse úu fóni. ³⁸ Pimáreco, li tu re ani nísone kó te uyee tíyese kapí ne neni akópe písarei nsímé nó símisi. ³⁹ Uyee tíyese ke úye uu ye un ne kefa u n tene, Uléécáa uu liute akópe u sárei. Moisi isé íi fe iké usoi akópe sárei. ⁴⁰ Lē nnya, ani nómenécíre tí, ani kape tíye lē ke antepuye api piatelé-i n wói liké nó wa. Lēleε re:

⁴¹ Nó kupakareciré pikó mpí,

ani kutu ricó ani kóm liké nó riyóo, ani itóo ne mílesi.

Nónnéfáa mmú kémee kam la ké mēwai menyine wa ke unyine uu yé un nó n símisi áni yé pakare. ⁴² Ke Póoli ne Parinapasi api kuyómeyáhaalee-i n léepó, api kó pi séi re piké kewénteγaa keco pēepó piké nsímé nse mmē písímé pi rikpá. ⁴³ Icapine memáá, Pisuifi yíkíyiki kulúí ne pitérj térj pēe Pisuifi keyome n yáási api yisi api Póoli ne Parinapasi tiki. Pē api ikari pi

he re ápi kape tíye unyine uké Ulééca kefa kuú ne pi n fénne ncee kéme pi fóm.

⁴⁴ Kai kewénteyaa kecō kē n tu, li wa yare Antiyōasi kuyu pisoι nnéi pēe cápine piké Nléécaasimé kō. ⁴⁵ Ke Pisui fi api riwú tē n yé, pikefa ake tóosi api pēe lē ke Pōli uu n símisi n kesu pin kō u lámisi. ⁴⁶ Pōli ne Parinapasi api kēyu kpáiiise api pi símisi re: Nό kaí ne sá re Nléécaasimé nké mefoí tu kelene. Kani nní n n késu nōn kō nómenécíre ne nfáa teneciré lómiise nnya, tó mese ne mpuri sane pikó-mē m pēe. ⁴⁷ Lē ke Upíima uu ró n forii re tóké wa ye nní:

Ne pó lésele re a pansē metéi aa isoipuri nnéi n kpáiiilē,
pinnéi piké píyulale yē.

⁴⁸ Ke mpuri sane pikó api anōo nyē n kō, ai pi larisi api Upíima nsímé pakare. Pē nnéi ke Ulééca uu ne nfáa teneciré n sēe, api ne Yeesu kefa tene. ⁴⁹ Upíima nsímé ye pēe kumúnjē kpe-i ketē kē nnéi kecáa kóónulēnle. ⁵⁰ Amá Pisui fi api pinósi yukō pēe Ulééca n yáasi ne kuyu piwéése tálaankēe api yisi api Pōli ne Parinapasi piwéékuse kápáa, api piketeni-i pi lakase. ⁵¹ Pōli ne Parinapasi api yisi apí ha kuyu ripoo-pō pinnataai péi-péi api pikuwéé-mē yaapō, ai wai re piakópe aké ne pi riséé. Pōli ne Parinapasi api yá api Ikoniyōm kuyu-mē tómpō. ⁵² Nfáasōne ne mpōonare pōon pēe Yeesu pipiretiki pēe Antiyōasi-i ní we yipaalē nōne.

14

Pōli ne Parinapasi ye Ikoniyōm-pō we

¹ Pōli ne Parinapasi api kō Ikoniyōm-pō Pisui fi kuyomeyáhaalee loni, api kēyu kpáiiise api símisi Pisui fi me yā ne Pikireki me yā api ηmurei api Yeesu ne kefa tene. ² Amá Pisui fi picō pēe ápi n ηmurei piké ne kefa u tene api mpuri sane pikó tálaankēe re piké Pōli ne Parinapasi kecáa simúnjē kópe wa. ³ M pá ne lē, pē ne Ikoniyōm-i tónēle ai siyáa wai. Api itisi ne n símisi pin ne Upíima tálē. Upíima ye pēe nnañe pi hele pin ne mewaisaηa ne mepiima wapisi, ai ye nyíse re mesei ke Upíima uu pisoι ípēelēe nyíse. ⁴ Kuyu pikó api kei nní kēne meté. Picō re Pisui fi nkó mee wa, picō re pitume nkó mee wa. ⁵ Pisui fi ne mpuri sane pikó ne kuyu piwéése api pimēcire cápine piké Pōli ne Parinapasi íwe wa piké apare pi tókēe piké pi kō. ⁶ Kai lē Pōli ne Parinapasi kutu-i n lom pō, api músu tímím, api wuru apí ha Likayonii ketē-pō Lisitiri ne Teripu ayu-i ne akékúrí pékesi ⁷ api kei Nsímé Kēcire n yóólē.

Pōli ne Parinapasi ye Lisitiri-pō we

⁸ Lisitiri-pō ke utisi unyine uu pēe we. Háí kapí ne u m mári úu pí kai sónelē. U kékankáláká le, uu ye pēe n tū. ⁹ Uu pēe Pōli nsímé kutu n cōlē. Kei ke Pōli uu u nyáni nōne uu yénu re nfatene ye u tulaalenle un yé fe uu pélu. ¹⁰ Pōli uu rinōo cásē uu u maa re: A yisi aa apóna kecáa kecíre nyere. Utisi uu yisi uu cuuni uu nsé kápáa. ¹¹ Ke pisoι api Pōli mewai mē n yé, api kei pikó me yu, Mélikayoniyēe ne pupēi re: Piléé ye mesoi sóneme apí ne ró leeri. ¹² Api re Parinapasi ye Seusi. Kai nní Pōli ye pēe símisi nnya api re uyēe Herimēesi. ¹³ Piléé pēe kapi ye n sēe re Seusi keyō ye pēe wele kuyu ritime-pō. Uléékō ye kei pi n nyōonse uu anáala mefele toraankēe uu tórikee uu ne kēyō kē tinōnō-i hapō, u ne pisoι pēe n cápinelē apí n náasi piké Parinapasi ne Pōli nyōonse. ¹⁴ Ke Parinapasi ne Pōli api lē n kō, api pisitukanka céerii ai nyíse re ái ne pi risá, api pēe riwú tē kecōpe sōpō pin cési re: ¹⁵ Nό pisoι mpí, yo kani lē wai? Tó ne kō nómenécō sisoi pipi le. Nsímé kecire karí ne nó ka tōn nó tee re áni liséré-seré nní nkó riyá. Líwookō ye ni. Ani nómenécíre Ulééca ye nfáa n te pa. Uyēe ketē ne keyóme ne mínimaa ne likeme likó wa. ¹⁶ U mekēe-me pirókpure kéme-pō pisoι nnéi riyále re piké

pimepəəla n wai, ¹⁷ n̄pá ne l̄e, mesére kuu p̄ee mewai sone nó wai re ani ne kei u n nyáni. Uu ye keyómecaa-pə ikónne nó heri, liitun̄e in kə n tu, uu iluke nó he. Uu ye kə liluke-luke nó he uu kə t̄iyese ani mpóonare yenu. ¹⁸ M̄pá ke Pəəli ne Parinapasi api l̄e n̄ ma, li ne pi papisile api kelen̄e fe api inyóonse iyē yulu.

¹⁹ Pisuiŋi pinyine api Antiyəəsi ye Pisitii-pə n̄ we ne Ikoniyəm-i yisi api s̄i, pi ne p̄isoi kulúí apí ha kóm̄eine. Api Pəəli apare tókke re piké u kpu. Api p̄ee limemáá u pulu apí ne kuyu ilúké léepə, pin músu re u kpule. ²⁰ Amá ke Yeesu pipiretiki api ukekúri n̄ cáp̄in̄epə, uu yisi uu kuyu s̄i. Kai kóso n weesi, u ne Parinapasi api Teripu kuyu tómpə.

Pəəli ne Parinapasi ye Sirii keteni-i Antiyəəsi kuyu p̄ele

²¹ Pəəli ne Parinapasi api Teripu kuyu-i Nsímé K̄ecire yóó, p̄isoi meyā api Yeesu tiki. Api p̄ee limemáá yisi api Lisitiri ne Ikoniyəm ne Antiyəəsi ye Pisitii-pə n̄ we p̄ele. ²² Kapi kei n tuiپə, api Yeesu pipiretiki p̄ee kei n̄ we ikari kpáse re piké n̄ n̄móóp̄ulé. Api ye kə pi maa re pi yé íwe píima li piké kelen̄e Uléecaa iyəəpi k̄em̄e lompə. ²³ Pəəli ne Parinapasi api n̄pá Uléecaa icáp̄ine íye-i piwéese tonsente. Pi ne p̄e api anó paasi api keyóme yáasi api p̄ee limemáá pi kp̄isi api Upíima kapí ne kefa n tene anipe-i wai.

²⁴ Ke Pəəli ne Parinapasi api kei Pisitii ketē ke-i n̄ yisi, api Pamfili ke k̄ó-mē loni. ²⁵ Api P̄eriki-pə Nléecaasimé p̄isoi s̄imisi, api kei yisi api Atalii tómpə. ²⁶ Kei kapi p̄ee kúnin̄oi l̄ó apí ne Sirii ketē-pə Antiyəəsi s̄i. Kei kapi p̄ee Uléecaa anipe-i pi wa api u welu re uké íp̄eel̄e pi nyíse piké fe piké pipik̄ei wa yare kapi nní n wa. ²⁷ Kapi Antiyəəsi kei n tuiپə, api Uléecaa icáp̄ine pikó cáp̄ine, api l̄e nnéi ke Uléecaa uú ne p̄e tintiki uu wai pi keeni, ne l̄e kuu n̄ t̄iyese mpuri sane pikó p̄ó kə Yeesu ne kefa tene. ²⁸ Pəəli ne Parinapasi api Yeesu pipiretiki k̄em̄e tone siyáa kulúí.

15

Yerusalem icáp̄ine

¹ Kirisi pikó pinyine api keyáa k̄enyine Yutee ketē-pə yisi api Antiyəəsi s̄i, apí ha Kirisi pikó picə maa re: N̄onsá n̄ k̄erii yare ke Moisi isé ii m̄ pise, áni yé p̄iyulale yē. ² Pəəli ne Parinapasi api pi kesu, íken̄ene píima inyine ii likecáa pik̄ecəpe leeri. Api s̄imisi áí tone re Pəəli ne Parinapasi ne pinyine picə piké Yerusalem ha, pi ne pitume ne piwéese piké ha kesé nsímé mm̄e tipáí. ³ Uléecaa icáp̄ine pikó api pik̄ecáa paí apí ne nc̄ee tiki. Api Fenisii ne Samarii sitē-mē tiki, api l̄e ke mpuri sane pikó api Upíima rintíki p̄isoi s̄imisi. Nsímé mm̄e nn̄ Kirisi pikó nnéi larisi háí. ⁴ Kapi Yerusalem n tuiپə, Uléecaa icáp̄ine pikó ne pipiwéese ne pitume p̄ee pi yásí. Api Yerusalem pikó p̄e s̄imisi l̄e nnéi ke Uléecaa uú ne pi rintíki uú ne wai. ⁵ Amá Pifarisi pinyine p̄ee Yeesu ne kefa n tene api p̄ee yisi api re: Li pise re mpuri sane pikó p̄ee Yeesu ne kefa n tene piké k̄erii t̄ilasi, piké kə Moisi isé ritiki. ⁶ Pitume ne piwéese api cáp̄ine re piké nsímé mm̄e tipáí. ⁷ Kapi nsímé m̄ pásaine ai n̄an̄ai memáa ke Piyee uu p̄ee rinóó yásí, uu re: Pimárecə, n̄rinécúruu ye yenle re áí n̄eni-me ke Uléecaa uu n̄ókenécəpe nké-i né w̄ee re k̄e mpuri sane pikó Nsímé K̄ecire riyóó piké nn̄enó-i n̄ k̄ó, piké kə ne kefa n tene. ⁸ Uléecaa ye nyu lelee p̄isoi sifa-i n̄ we. Uyee kə p̄e Unfaasone he yare kuu t̄ó n̄ he mecə. U l̄e nyísele re p̄e ne kə pans̄ele upisoi. ⁹ Uu t̄ó ne p̄e kecəpe kóól̄ene. L̄e n̄nya kuu pinfatene n̄nya piak̄in̄ h̄ere aa funi. ¹⁰ Yo n̄nya kani nk̄p̄eni Uléecaa peikee n̄aké yē, n̄on nc̄oni ke úka úu háí pirósaa-i-me ne t̄ó-i n̄ fe uké n̄ c̄ó Yeesu pipiretiki nyikiselē? ¹¹ Amá Upíima Yeesu ip̄eel̄e n̄nya karí ne kefa tene re t̄ó ne kə pim̄ecə p̄iyulale yenle.

¹² Pεπεε n cápinelē nnéi api séé keu, api पेε Parinapasi ne Póoli kutu n cōlē pin mewaisaηa ne mewai píima ke Ulééca uú ne pi rintíki uu mpuri sanε pikó kecōpe wapisi keenkεε. ¹³ Kapi pisímé m masí, Yakupu uu rinóo yósu uu re: Ani kutu né ricō, pimáρεcō. ¹⁴ Simōo ye ró símisile lē ke Ulééca ricuruu uu hái mekkeε-me mpuri sanε pikó kecōpe umpuri kuu n te n wée. ¹⁵ Antepuyε anōo kai lē titiki yarε kai n wólaalē. Li wólaalē te:

¹⁶ Lē memáá, ne Tafiti keyō keε n fori yukusene, am ncaai nnéi nyóonse. Né pimóme ke पेεε.

¹⁷ Kei ke písoi tōrōo api yé पेε né Upíima wéési. Lελεε isoipuri nnéi kam n séε re iké pansε inékó. Né Upíima rinōo ye tē,

¹⁸ née tíyεε ke písoi api hái mekkeε-me mewai mē ceri.

¹⁹ Lē nnya ke né Yakupu, am músu re ári ncée má tóké mpuri sanε pikó पेε pimεcire Ulééca m pa Pisuífi isé rinyikise. ²⁰ Amá tóké pi wōipō ari pi símisi re ápi kapε ye inyóonsesare li. I tó kémεε ikpérinkpekóo lε. Piké pimεcire tí, api ye sóonne yarε ke isé ii m pise. Api kapε ye isεε kápi rimpá li, ápi kapε ye kō ménye li. ²¹ Kai पेε mekkeε ní we, písoi yeε पेε mpá kuyu kúye-i Moisi isé riyóole, api ye kō mpá kewénteyaa kéye ketúnjé kuyómeyáhaalee-i i keeni.

Títelē tē kapi Kirisi pikó पेε ápi Pisuífi n wóipō

²² Pitume ne piwéése ne Ulééca icápine pikó nnéi api yénu re li nyam te piké pikεcōpe písoi lese piké Póoli ne Parinapasi ritikise piké ne Antiyóosi pi tū. Kei kapi पेε Yuuti kapi ye kō n séε re Parisapasi ne Silasi lese. Pípicō ye पेε pi waiselenle nsone. ²³ Pianipe-i kapi rítelē tē wa. Pi rikεmεε wói re:

Tó nópinémáρεcō, pitume ne piwéése, tō nó pimáρεcō, nóo ye áni nní Pisuífi nōn Antiyóosi-pō ne Sirii ne Silisii keteni-i we yáasi nsone. ²⁴ Tō kō te písoi pinyine ye kerómεε nté yisipō api nó lεepō, api pinsímé kémεε nóanépōo caaise api kō nósinéwuu tōise. Ani kō te ái tōo pi tumpō. ²⁵ Lē nnya kari kómεine re li nyam te tóké písoi lese tóké pirómáρεcō lala Parinapasi ne Póoli ritikise tóké ne nókenémεε pi tumpō. ²⁶ Parinapasi ne Póoli ápi nkpō iwame wa Upíima Yeesu Kirisi pikéi kapi n wai nnya. ²⁷ Tō Yuuti ne Silasi nókenémεε tumpō re piké ne pinnōo nsímé mmē kari n wói nó símisi. ²⁸ Li we re tó ne Nfáasone ye yē te ái nyamí te tóké ncōni féé nnyine méwoo nó rinyikise ái kō lē kai pise. ²⁹ Lελεε ne n sá re tóké nó pise ye nní: Ani kapε ye inyóonsesare née ménye née isare kápi rimpá piké ménye lese li. Ani kō nómenécíre tí, ani ye sóonne yarε ke isé ii m pise. Tō memáρεcō ne kefa keεε nó yáasi!

³⁰ Póoli ne Parinapasi ne Yuuti ne Silasi api yisi api Antiyóosi tómpō. Kapi n hápō, api kei piyómeyáhaa nnéi cápine api rítelē tē pi pa. ³¹ Kapi pinnéi keyu-i ri n kéē, ai mpá úye ikari waise ai kō piakinη ninjukuse. ³² Yuuti ne Silasi ricuruu ye पेε antepuyε lε. Api nsímé nsímé Antiyóosi pikó símaankεε apí ne ikari pi kpáse re piké ne nfatene n ηmóópulé. ³³ Api kei siyáa sinyine wai. Pimáρεcō api पेε limemáá pi yá api पेεε pi n tumpō kémεε पेεε ne piripōo. ³⁴ [Amá Silasi pōo re u yé kei tone.] ³⁵ Póoli ne Parinapasi pōo ha Antiyóosi-i tone, pi ne pico pinyine pin písoi céési pin kō Upíima nsímé kecire yóólē.

Póoli ne Parinapasi pitúunne

³⁶ Kapi Antiyóosi-i n tóne ai siyáa wai, Póoli uu Parinapasi maa re piké silō sē nnéi kapi Upíima nsímé ne rinkóónú पेεεε piké ha yē te íye ke Yeesu pikó api kei we. ³⁷ Parinapasi uú n la uké ne Yohani kapi rinyíri n he re Mariki ripéne. ³⁸ Amá Póoli pōo yúlu re ápi kapε kō nkpéni pikpíké u rikpá uké pi ritiki, li we re u पेε mefoi hái Pamfilii-pō pi ηmeriyεle úu pi ritiki piké ha ne pipikéi ketō tu.

³⁹ Ai wai re li Pɔɔli ne Parinapasi símaase, háí apí ne likecáá túúnne. Parinapasi uu Mariki kpísi apí kúninɔi loni apí Siipuru tómpɔ. ⁴⁰ Pɔɔli pɔɔ Silasi kuséncɔ wée, Yeesu pikó apí ne pi welu re Ulééca uké pi sarumpɔ. Apí pɛe ncée kpísi apí tómpɔ. ⁴¹ Apí Sirii ne Silisii sitē kuwée-mē tiki, pin Ulééca icápine ημόρπύσελ̄ε τε iké Ulééca ncee kémee papisi.

16

Timotee ye Pɔɔli ne Silasi sarū

¹ Pɔɔli uu yisi uu Teripu sí, uu kɔ Lisitiri tulu. Yeesu upiretiki unyine ye pɛe kei welé apí u séi re Timotee. Uni ye Usuifi lé un kɔ Kirisi ne kefa tenelē. Amá usáa pɔɔ ne Ukireki lé. ² Yeesu pikó pɛe Lisitiri ne Ikoniyom-pɔ ní we ye pinsímé kémee u pakarentele háí. ³ Ai Pɔɔli ripɔɔ wai re uké kuséncɔ u wée. Uu u kpísi uu Pisuifi pɛe kei-pɔ kapi n sí ní we nnya u ké. Pinnéi ye pɛe nyule re usáa ye Ukireki lé. ⁴ Kapi n tósu, ayu kémee kapi ritiki. Apí ye lé ne lé ke pitume ne piwéése apí Yerusalem-pɔ n símisi áí tone Kirisi pikó pɛe kei ní we térsɛ. Apí kɔ pi maa re piké ye likecáá sɔne. ⁵ Ulééca icápine pikó apí pɛe ne nfatene ne kéyu n sí pin kɔ nɔ́pá keweési kéye kulúí kpálē.

Pɔɔli ye Turowaasi-pɔ méyene menyine yē

⁶ Nfáasɔne n̄n Pɔɔli ne upicɔ ncée he re piké Asii sitē kecáá Nléécaasimé riyóó. Lē nnya kapi Firisii ne Kalasii sitē-mē titéj. ⁷ Kapi ne Miisii ketē tir̄kɔ, apí Pitinii kekó-mē pihápe peeni. Amá Yeesu Nfaasɔne n̄n lincee pi he. ⁸ Apí mɛse Miisii kei tikipɔ apí ne Turowaasi sí. Kei ye áninɔi kenyere lé. ⁹ Kei kai kesine Pɔɔli méyene menyine nyíse: Masetuwaani ukó unyine kuu yé un nyenu un u welu re uké risuúlu uké pikuyu-mē titikipɔ uké pi yoriye. ¹⁰ Pɔɔli méyene mē memáá, ari pɛe n la tóké Masetuwaani ketē ha. Li we re tɔ picere masile re Ulééca ye ró sée re tóké ha Nsímé Kεcire kei pikó símisi.

Liiti ye Filipu kuyu-i ne Uptima kefa tene

¹¹ Ari Turowaasi-i kúninɔi loni arí ne míni kepáápáá ketē kapi ye n sée re Samotirasi-mē n sairilē. Ai kóso weesi, ari Neyapolisi-mē tómpɔ. ¹² Ari kei yisi ari Filipu tómpɔ. Masetuwaani ketē kuyu foí ye kpē kelɔ ke-i. Rɔm pikó n-yɔɔpinaɲe ketē ye ke. Tɔ kei siyáa sinyine wale. ¹³ Ari kewénteyaa tuné kuyu iyaa leepɔ ari nkói-mē sí, kei kari m músu yare Pisuifi yeé cápine apí keyóme yáási. Kari n hápɔ ari kei pinósi leepɔ pin cápinelē, arí tone ari Nléécaasimé pi símisi. ¹⁴ Pi ye pinósi pē use sée re Liiti. U pɛe Ulééca likó lalē. Tiyatiiri kuyu kuu léeri. Asánáá wéé nyaii kεcire kuu yáí. Kuu kutu ró n cólē, Uptiima uu mɛsɔhɔ u he uké ne Pɔɔli nsímé kɔ. ¹⁵ Ari u ne ukéyo pikó nnéi míni wolé. Uu pɛe kusáne ró séi uu ró maa re: Nɔn mɛsei n yē te ne Uptiima ne kefa tene, ani kenéyo lomme aní tone! Uú ne kéyu ró mahani, ari mɛse ηmurei.

Pi Filipu-pɔ Pɔɔli ne Silasi akpanii wa

¹⁶ Keyáa kenyine kari keyómeyáhaa-i sí arí ne ukpére keikó unyine sáne. U aníri héesile uu ye ne lelé kóso-pɔ n waine yenu. Lipikei pē pin upiyote siwóó wai n̄sɔne. ¹⁷ Kei kuu yisi uu tó ne Pɔɔli n tikilē un cáái re: Pisoí mpí ye Ulééca yeé nɔ́pá yo kecáá ní tū pikeikó lé. Ncée mɛe ye n yóriye kapi nní nó nyíse! ¹⁸ Uu lé n wai áí ne siyáa kóónú. Ai Pɔɔli pelu uu ukpére uyē-mē pansepɔ, uu kuníri kpɛe u n t̄ikilē maa re: Ne Yeesu Kirisi rinyiri kémee, ne rinóó pɔ he re a ukpére nkó kémee le. Aku mɛse ne mɛse lelu. ¹⁹ Ke ukpére keikó uyē piyote apí n yé te pikulaa ye lé tenele, apí Pɔɔli ne Silasi kéyaála-i tini apí ne kuyu piwéése leepɔ. ²⁰ Apí ne Rɔm pikó pitúhaane-i pi tómpɔ apí ha re: Pisuifi mpí pɛe n̄cɔkɔi ne

kuróyu lomme. ²¹ Pi wele pin inyékii inyine ró céési. Ncée rín kə we re t́ Rəm pikó təké i ηmurei née təké i ritiki.

²² Tiwúí tē arí ne Pəəli ne Silasi wóosi r̄səne. Pitúhaane api rinóo he re piké Pəəli ne Silasi ilū mahā piké iséi pi súúke. ²³ Kapi lē pi n fáp̄ii, api kukpaniilee pi tani api kuuméré rinóo he re uké pi m mé r̄səne. ²⁴ Kapi lē uyē mí ma, uyē uu kémee-mempə keleepi kenyine-i pi wai uu piana ne anakule toraanke. ²⁵ Kai kesinecə kumún̄é n tu, Pəəli ne Silasi api yisi api keyóme n yáasi pin yom pin Ulééca pakarente, pikpaniikó picə pin kutu pi cəlé. ²⁶ Kei nní, ketē ake piyén̄aa loni, ai kukpaniilee rikui tiŋa-tiŋa. Ai ihánaa nnéi mese ne mese hánnente ai pikpaniikó akpanii nnéi fénnente. ²⁷ Ke uméré uú ha n yisi uu yénu re kukpaniilee ihánaa nnéi ye hánnentelenle, uu ritéhe kpeéume uké umecire kpu, un músu re pikpaniikó ye ηméheerele api wúrunkee. ²⁸ Pəəli uu pee unnaŋe nnéi ne cáái re: Kape líka mepócire wa, tóo mpí nté ntónéi. ²⁹ Kei ke uméré uu pee re piké nna u ritééle. Kapi u riñtééle, uú ne keleepi kémee-pə n tósu, uú ne iwame n terii uú ha ne Pəəli ne Silasi keyu-i wúla. ³⁰ Uu pi leseə uu pi pise re: Yo kai pise re ké wa ké ne píyulale yē, pinésáa? ³¹ Api u pese re: A Upíima Yeesu ne kefa tene, pə píyulale yē, nó ne kepóyo pikó. ³² Api pee u ne ukeyə pikó nnéi Upíima nsímé yóo. ³³ Uméré uyē uu kesine kē cire pi kp̄isi uú ha piitōi pi heere. Lē memáa, Pəəli ne Silasi api u ne ukeyə pikó nnéi míni wole. ³⁴ Uú ne Pəəli ne Silasi ukeyə sí uú ha kusáne pi wai. U ne ukeyə pikó nnéi akiŋ aa níŋesi re pi ne Ulééca kefa tene nnya.

³⁵ Kai n weesi, Rəm pikó pitúhaane api pikawe tum te piké ha uméré maa re uké Pəəli ne Silasi riyáə. ³⁶ Uyē uu yisi uú ha Pəəli símisi re Rəm pikó pitúhaane ye maa re uké akpanii kémee pi lese. Lē nnya, piké nkp̄eni léepə piké nk̄iŋniŋe-i n̄ we. ³⁷ Kei ke Pəəli uu pikawe pē maa re: Kutúhaaneciré kapi riwúí kémee ne iséi ró káii apí ha ró hánesi, tən kə ne piməcə Rəm pikó. Pi nkp̄eni lalē piké kə meya tó riyáə, née íye? Ai yé lē wa! Piké piricuruu kam piké ró léseə. ³⁸ Pikawe pē apí ne anóo nyē pele apí ha Rəm pikó pitúhaane símisi. Kapi n kō te Pəəli ne Silasi ye Rəm ketē pikó le, iwame ii pi loni. ³⁹ Api pee piricuruu sí, apí ha re pē kaí ne kpu. Api kukpaniilee-i Pəəli ne Silasi leseə api pi suúluse re piké kuyu-i le. ⁴⁰ Ke Pəəli ne Silasi api kukpaniilee kpe-i n léepə, Liiti keyə kapí ha kelenē. Kapi kei Yeesu pikó n yē, api kə ikari pē kp̄ase api pee yisi api ncée kp̄isi api tómpə.

17

Pəəli ne Silasi ye Tesaloniki-pə we

¹ Kapi Liiti keyə-i n yisi, api Amfipoliisi ne Apolonii cəpu apí ne Tesaloniki tulu. Pisuifi ye kei kuyómeyáhaalee mále. ² Pəəli uu kei hapə yare kuu ye n wa, u ne pepe kei r̄ we pin yóí. Uu siwénteyaa sitaani n̄r̄sene ³ uú ne Nléécaasimé kémee pi céési uu kə pi nyíse re uyē ke Ulééca uu n wé ye íwe píima meluke mále, uké pee kə pikpəkpə kémee yisi. Uu kə kp̄a re: Yeesu kam nó n tee yee nní Kirisi. ⁴ Pēpee kutu u n cólē kémee, pinyine apí ne nsímé mmē kefa tene, api Pəəli ne Silasi tiki. Ai kə ne Pikireki meyā pee Ulééca n yáasi péne ne péé ne pinósi yukóo kulúí.

⁵ Kei ke Pisuifi kefa ake tóosi apí ha siwaiyule sinyine kóoi apí ne kuyu n lémaalē. Api kə yisi api Yasə keyə-i Pəəli ne Silasi piwélaa sí, pin músu re pin pi n t̄í, piké ha ne riwúí kémee pi túhaane. ⁶ Kapi pi m paa, api pee Yasə ne Yeesu pikó picə cəpii apí ne kuyu pitúhaane leepə pin cáái re: Pisoí mpí pee ketē nnéi cókai. Pi kə kerómee nté tuimele. ⁷ Yasə uu pi yósu pin ukeyə-i we! Api Rəm uyəapi isé waiselē. Pi pólólē te unyine ucə ye we, api ye u séi re Yeesu. Te uyē

uyóopi wéése. ⁸ Anóo nyē aa riwúí tē ne kuyu piwéése cón meyíkíyiki. ⁹ Api Yasoo ne upicoo riwóme ké api héele api kelené pi yá.

Póoli ne Silasi ye Peeree-i we

¹⁰ Kai kesine n wa, Yeesu pikó api Póoli ne Silasi Peeree-mē tónse. Ke pē api Peeree-i n tuiwó, apí ne Pisui fi kuyomeyáhaalee n sairilē. ¹¹ Pisui fi pēe kei n we isoi ye nyamle ai tósu Tesaloniki pikó ikó. Api kefa kēse ne Nléécaasimé yósu, api ye nḡpá keyáa kéye Ulééca ritelé kéeni piké yē te mmē kapi nní pi n símisi ye mesei lē. ¹² Pimeyā pēe Yeesu ne kefa tene, aí ne Pikireki péne, pinósi yukóo ne pitisi kulúí. ¹³ Amá ke Pisui fi pēe Tesaloniki-pó n we api n kó te Póoli ye kó Peeree-pó Nléécaasimé yóólē, api yisi api sí apí ha písoi tálaankeé api Póoli kápáa. ¹⁴ Kei ke Yeesu pikó api Póoli mínimaa kuwéé-mē tónse, Silasi ne Timotee póo kei tone. ¹⁵ Pēpēe Póoli n sárū ye ne Ateeni u tule api kelené pēese. Póoli uu pi páái re piké ha Silasi ne Timotee símisi re piké mekēe u lēpó.

Póoli ye Ateeni-i we

¹⁶ Ke Póoli uu Ateeni-i n we un Silasi ne Timotee mē, uu yénu re piléé ncōpuri ye kuyu yipaalenle. Uripóo ari meyíkíyiki caai. ¹⁷ Lē nnya, u ne Pisui fi ne pēpēe Ulééca n wuru api ye pēe kuyoméyáhaalee-i n yóí. Mḡpá keyáa kéye kuu ye un piye keyáala-i n lēpó, u ne pē api líkēcáa n yóí. ¹⁸ Mēfine simúné sinyine pikó kapi ye sée re Epikuriye ne Sitoyisiye. Póoli ne simúné sē pikpēē yēe kó yóole. Api ye pēe re: Uwóocōni nkó ye mpíí re íye neé? Picó api re: Li nkpáni yare piléé sané pinyine nsímé kuu símisi. Mesei, Yeesu Nsímé Kēcire ke Póoli uu pēe yóólē un kó yóólē te pikpōkpó yé kam api yisi. ¹⁹ Kei kapi pēe u kpísi apí ne kecápine kē kapi ye n sée re Areyopaasi sí apí re: A icélaa fale iyē kaá ne n ka ró símisi tóké kó nké! ²⁰ Meséere kaa nsímé cerémpóone nnyine ró símisi. Tó neni lalé tóké likeme ripéré tóké nsoné yē. ²¹ Meyíkíyiki ke Ateeni pikó nnéí ne písáne pēe kuyu-i n we api ye nḡpá keweesei kéye n tū pin nfále mee n ka símisi née pin kutu n cōlē. Api lē memáa líkeikéi líka lícō má. ²² Póoli uu yisi uu pikēyu-i nyere uu re: Ne yē te nō Ateeni pikó, nō meyíkíyiki piléényóonse lalé háí. ²³ Ne nókunéyu-i nyéreile am nósínényóonse yénti. Kei ricuruu kam ne kényóonse kényine-i yé lin wólaalē te: Ulééca unyine kári n nyu. Ulééca uyē kani nní n yáási áni kó pēe u nyu kam la ké nó céreise. ²⁴ Ulééca uyēe ketē ne keyóme ne kekemeé likó wa. Uyēe Upíima ketē ne keyómecca-pó. Uu awosoo ke písoi api n wa kémeé sói. ²⁵ Líka mpuri áí u párlē kesoi pipi keké ne u m pasii un le yare linyine ye u cónlē. Uyēe ye nḡpá úye nfáa ne nḡpá yo nnéí lēe ketē kecáa n we he. ²⁶ Usoi use kuu mefoí wa, uu ne u tiki uu ne písoi nnéí wai re piké ketē nnéí kecáa fine. Uu itunē pi kériine uu kó ketē kapi yé n fine pi hōone. ²⁷ U lē wale re písoi piké fe piké u wéési, nḡpá pin n cariinkeé, in n la pi yé ha ne u yē. Amá meyíkíyiki mmé, Ulééca uu tó úka ne ketaa we.

²⁸ Uyēe ye nfáa ró he, uyēe kó tíyese kari nḡpá yo wai tōn kó we. Lē ke nópínéyómeni pinyine apí maa re: Tó ne kó Ulééca sipipi le. ²⁹ Kari nní usipipi nnya, ári yé fe tóké musí re u we yare wura née nwóóweni née ripare ke kesoi pipi aké ne kemesohó ne kekemúné n serí re líké n nyaní. ³⁰ Písoi ye pēe kuḡmaha-i wele pin ne lē nnéí wai. Ulééca uu kuḡmaha kumúné kpē kpísi uké ne linyine wa. Amá nkpéni kuu sisoipipi nnéí séi re sin yei n we, síké mēfine conse. ³¹ Li we re u keyáa kē kuu písoi nnéí ne aseí n túhaanene piyekei masile, uu kó uyēe itúhaane n tonene piwéé másu. Pikpōkpó kémeé kuu liute yukuse uu ne nḡpá úye nyíse re uyē kuu itúhaane tí.

³² Kapi n kó Póoli un pikpōkpó kémeé piyise nsímé símisi, picó api u sennyi, picó api re: Mécō mecó kari yé ha mpósímé mmē kutu ricó. ³³ Póoli uu pēe pi yá

uu tómpo. ³⁴ Mπά ne lē, picō ye ne u konle api ηmurei apí ne kefa tene: Pεπεε nní Areyopaasi kecápine uwéese use kapi ye n sée re Teniisi ne unósi unyine kapi ye n sée re Tamariisi ne picō picō.

18

Pōli ye Korēnti-pō we

¹ Pōli uu limemáa Ateeni-i yisi uu Korēnti sí. ² Kei kuu Usuifi unyine kapi ye n sée re Akilasi ne risáne. Pōnti keteni-i kapi u mari. Itali ketē kuú pεε lē leeri ne unósi Pirisili re uyóopi wéese Kulooti ye rinóo he re Pisuifi nnéi piké Rōm keteni-i le nnya. Pōli uu yisi uu pi lεεpō. ³ Pi pεε kesē pikónεfukei le. Kapi nní pikéi pise n wai nnya, uu pikeméé tone api pεε kesē n keisi. ⁴ Mπά kewénteyaa ketúnjé kéye ke Pōli uu ye Pisuifi kuyomeyáhaalee-i ne Pisuifi ne Pikireki n tū, un náasi piké kō piké unkó ηmurei.

⁵ Ke Silasi ne Timotee api Masetuwaani ketē-pō n yisime api Korēnti-i Pōli lεeri kuu pεε meýíkíyiki Nsímé Kεcire piyóo ne kutu ricō, un Pisuifi nyíselē te Yeesu yeε usoi uyē ke Uléecaa uu n wéε. ⁶ Ke Pisuifi apí ne u n kénene pin kō u lámisi nnya, uu uilū kuu n tanaalē nkojo pikuwéé-mē péipō uu pi maa re nō kaí ne tenene. Nōn m pō, nōo nómenécíre fóm, aí néε linyine wa. Mpuri sanε pikó-mē kam nképni nní lē tósu. ⁷ Kuu pikékúri kei n yisi, uú ne utisi unyine kapi ye n sée re Tituusi Yusituusi keyō n tósu. Tituusi ye Uléecaa pakarelēnle, ukeyō ken kō Pisuifi kuyomeyáhaalee kekúri we. ⁸ Kirisipuusi ye pεε kuyómeyáhaalee uwéese le. U ne ukeyō pikó nnéi api Upíima ne kefa tene. Korēnti pikó meýā pεε Pōli nsímé n kō pōo kō Upíima ne kefa tene. Pōli uu míni pi wolē.

⁹ Pōli uu kesine kenyine keláré-i yénu Upíima un ne u símisi re: Iwame íi kape pō wa. A nsímé ne riηmóopú. Kape riséé! ¹⁰ Ne kepókúri welē. Uka úu fene uké pō ricón, li we re pinésoi ye kuyu kpe-i kulúu welē. ¹¹ Lē nnya ke Pōli uu kei kuηmē kuse ne kuwélé tóne uu pisoι Nléecaasimé céési.

¹² Kumúnjé kpe-i ke Rōm ukó Kaliyōo uú pεε Akayii keteni-i iyóopi n tū ke Pisuifi api rinóo rise wa, api yisi api Pōli kecáa nyere, api u tini apí ne pitúhaane sí. ¹³ Apí ha Kaliyōo maa re: Utisi nkó yeε náasi re pisoι piké unkó kō piké ye meýáhaa féé menyine mee áme isé n tíkílē Uléecaa yáasi. ¹⁴ Pōli uu re uké rinóo yósi, aí ne sá Kaliyōo ricuruu uu pi pεε re: Nō Pisuifi, in pεε re piyaa néε mewai kópe menyine kuu wa kaní ne né u ka, né pεε níηesi am kutu nō cō yare kai m pise. ¹⁵ Amá in anólempi néε anyíri néε nórinécúruu isé kecáa ikεηene, nōo yé mmē ceri ani wai. Am la ké lē ye mpuri itúhaane li! ¹⁶ Kei kuu pεε ketúhaane ke-i pi lakase. ¹⁷ Pinnéi api pεε kuyómeyáhaalee uwéese Sōsiteeni tini api ketúhaane ke-i ipépi u loni. Mπά ne lē, aí nkpáni uyóopi Kaliyōo méka wa.

Pōli mεπελε Antiyōosi-pō

¹⁸ Pōli uu kō Korēnti-i Yeesu pikó kémee ketóne kpá ai siyáa kóónú. Uu limemáa pi yá u ne Pirisili ne Akilasi api kúninōi loni pin ne Sirii ketē tósu. Piké kelenε n tómpo, Pōli ye pεε Senikirεesi-pō uriyu rikoósile, rinóo kuu Uléecaa n yekei kecáa nnya. ¹⁹ Api Efεesi tuipō, Pōli uu kei upisencō yá. Uu Pisuifi kuyomeyáhaalee loni u ne Pisuifi api kei n yóι. ²⁰ Pē api u pise re uké siyáa sinyine pikékúri tone. ²¹ Amá úu ηmurei, uu pεε pi pεε re: [Li pise re ké ha anyá nnyé nyεε nní í weme Yerusalem-pō li]. Uléecaa un n la, né nókenémee pεeme. Uu pεε kúninōi Efεesi-i loni uu tómpo. ²² Kuú ha Sesaree-pō í suí, Yerusalem kuú ne risairi uú ha piyómeyáhaa yáasi uu pεε kelenε Antiyōosi sí. ²³ Uu kei tone ai siyáa wai, uu pεε Kalasii ne Firisii sitē-mē tiki un Yeesu pikó nnéi pεε kei í we ikari kpáselē te piké ne nfatene n ηmóópulē.

Apoloosi pikéi kuu Efεesi ne Korēnti-i n wa

²⁴ Uusuifi unyine ye we api ye u séi re Apoloosi. Alekisantiri-pò kapi u mari. U nsímé nyule nsòne un kò Nléecaasimé atelé nyu ái nkáripí. Uu keyáa yisi uu Efesi sí. ²⁵ U Upíima nsímé nyule nsòne, un Yeesu nkó céesi un kò símisi téí-téí yare lè kai n wólaalè. Amá lè ke Yohani uu pisoí míni n wóle ηmanε kecáa kuu nyu. ²⁶ Uu kuyómeyáhaalee-i lompò uú ne uripòò n símisi. Ke Pírisili ne Akilasi api lè n kò un símisi, api u séi apí ne pikεyò sí apí ha Uléecaa ncee u kpáiiε téí-téí. ²⁷ Uu pεε limemáa re u la uké Akayii keté-mē ha. Piyómeyáhaa api u ηmóópúε, api kò kei-pò pikó rítelé wólu re un n hapò, piké memáρεcò nsòne u yósi. Kuu kei n tuiπò, pē nnéi ke Uléecaa uu íπεelée n nyíεe apí ne Yeesu kefa tene kuu yóriye ái kumúné má. ²⁸ U ye pεε keyu rikpáiiεεe uu nípa úye keyu-i Pisuiifi nsímé késu, uú ne Nléecaasimé atelé tíki uu pi cereise re Yeesu ke Uléecaa uu wée.

19

Pòli ye Efesi-i we

¹ Kumúné kpe-i ke Apoloosi uú pεε Koréti-i ní we, Pòli ye pεε yisile uu Asii ayòpe silò lóò uu Efesi sí, uu kei Yeesu pipiretiki pinyine yenu. ² Uu pi pise re: Kani Yeesu ne kefa n tene, Uléecaa ye Nfáasòne nó hεε? Api u pese re: Ticuruu ári Nfáasòne nkó níka komaalè. ³ Uu kò pipise pi kpá re: Míni méye mpuri kapi pεε nó wóle? Api re Yohani meni kuu pisoí n wóle kapi ró wóle. ⁴ Pòli uu pεε pi maa re: Pεpεε n ηmurei re pi yé mεfine conse ke Yohani uu ye pεε míni wóle. Uu ye kò Isirayeli pikó maa re piké Yeesu yeε masí ukepire n sónti ne kefa tene. ⁵ Ke pipiretiki pē api anóò nyē n kò, api tíyεεe api Upíima Yeesu rinyiri ne míni pi wóle. ⁶ Pòli uu anípe pikεcáa láa, Nfáasòne nn pikεcáa súiri. Api pεε meyu mpehē mpehē pisímé loni pin kò ne Uléecaa rinyiri pisoí símisi. ⁷ Pinnéi ye pεε wale pitisi kefi ne pité.

⁸ Pòli uu kuyómeyáhaalee-i lompò, uu kéyu kpáiiεεe uu iware itaani ne Uléecaa iyòpi kecáa pi símisi cáká-cáká re piké kò. ⁹ Amá pinyine pòon pεε yúlu re ápi ne kefa tenene, pin kò Upíima icélaa iyē tiwúí kémεεe sennyi pin lámisi. Pòli uu mεεεe upipiretiki kpási uú ne kei nyóó, uu ye pεε nípa keyáa kéye utisi unyine kapi ye n sée re Tiranuusi ripoo-i isúkuli kémεεe pí n céesi. ¹⁰ Ai wai ηmē ité ne iriyu. Lεεεe tíyεεεe ke Pisuiifi ne Pikireki nnéi pεε Asii keteni-i ní we api Upíima nsímé kò.

Sefa piηmáne kecáa nsímé

¹¹ Uléecaa ye pεε kumúné kpe-i Pòli ne ritikile uú ne mewaisaηa wapisi. ¹² Lè ai tíyεεεe ricuruu pisoí apí ye ilū ne sinírípi sεε Pòli riñca kpási apí ha pitóikó kecáa láa, api pélu, aníri aa kò lelu. ¹³ Kei ke Pisuiifi pinyine pεε n kòonii pin pisoí aníri pései pòò kò re pi yé Upíima Yeesu rinyiri sée apí ne pisoí aníri pései. Api ye pεε a maa re: Ne Yeesu uyē nsímé ke Pòli uu n yóólē tinyiri ne rinóò nó he re ani pisoí mpí kani nní n còηlē kémεεεe le. ¹⁴ Pisuiifi pεpεεε ye Uléecaa inyóonεe n wa uwéεεεe use kapi ye n sée re Sefa piηmáne pisεei pεε mewai mē lē wai. ¹⁵ Amá kuníri aku keyáa kenyine pi pese re: Ne Yeesu nyule, nen kò Pòli isoi nyu. Nó ní, nóò pεε mpíi piye? ¹⁶ Kei ke unírihélaa uyē uu yisi uu pi kápáa, uu pinnéi rikòhò feriyε. Uu rikpákára ne íwe pi wai apí ha ne itóí yóò, ai tósu apí ne ukeyò-i meηmanε popirime apí itóó súúni. ¹⁷ Pisuiifi ne Pikireki pεε Efesi-i ní we apí kóm te lè kai wa. Iwame ii pi loni, pisoí apí pεε Upíima Yeesu rinyiri meyá n taáselè. ¹⁸ Pεpεεε pikemεεε Kirisi ne kefa n tene meyā apí ye pεε sí apí ha pisoí kecòpe lè kapi n wapisi yámnente. ¹⁹ Pεpεεε pεε meηmanεiwai n wai meyā pòò kò ne piatarételé sónaapò apí pisoí kecòpe nna a ηmakaankeε. Pi asilalewoó kéénle

áí lelu mēwóropipi ákotokú kuwóó (50.000). ²⁰ Lē ke Upíima nnaŋe nn tíyese unsímé nn̄ ne n̄pá yei kóónú n̄sane.

Ncəkoi ye Efēesi kuyu-i wa

²¹ Lē memáá, Pəoli uu pēe kemúnjé wai re uké Masetuwaani ne Akayii sitē-mē cə uké ne Yerusalem tu. Uu re un kei n tu, li kə pise re uké Rəm kuyu rilóólú. ²² Uu pēe pisoĩ pēe pikēi u n léni kecəpe pité yukuse uu Masetuwaani-pə tum. Pē kuu n tū pēe Timotee ne Erasiti. Uricuruu uu nkáripī Asii keteni-i ketóne kpá. ²³ Ncəkoi píima nnyine nn likumúnjé kpe-i Upíima ncee pitiki kecáá nnya Efēesi kuyu-i léeri. ²⁴ Utisi unyine ye pēe kei we, api ye u séi re Temetiriisi. U pēe úyu lē. Piléé pinyine kapi ye pēe kə kei n sée re Aritemiisi siwosoopi kuu ye pēé ne yíraane uu sisiyuke-yuke ne nwóóweni yuhu yare sítumpiweéú. Upikēi pēe pēe u ne upinípekeikócə kuláa waille n̄sane. ²⁵ Uu keyáa kenyine upikeicə pē nnéi cápine uu pi maa re: Pinésáne, nórínécúruu ye nyule re pirókēi mpí karí ne le. ²⁶ Nórínécúruu ye kə nyánile nən kə kómēi re ái nkpáni Efēesi nté ŋmane, amá Asii ketē nnéi kecáa ke Pəoli uyē uu pisoĩ tálaankēe api ŋmurei re ápi yé piléé ke sisoipipi asi n̄ serí ne kutu n cəlē, tē ái Uléécaá. ²⁷ Tənsá piwai n ceri, mēwai mē né pirókēi riyu kpu, amē piróléyaha píima Aritemiisi kapi Asii nnéi ne sitē sicə-pə n yáási fíise, úka úu ye pēe pi n waiselē. ²⁸ Ke pisoĩ pēe n cápinelē api anóo nyē n kó, ai kuwói pi feriyē api cáái re: Lipíima lēe Efēesi piléé Aritemiisi! ²⁹ Ncəkoi nn pēe kuyu nnéi yipu. Pisoĩ api kómēine apí ne kekpíntahai n sairilē, api Pəoli pisencə Masetuwaani pikó pité tini apí ne pénépə. Pēpēe Kayusi ne Arisitariki. ³⁰ Pəoli uu n la uké pisoĩ pēe n cápinelē keyu-i léépə, amá Yeesu pipiretiki apí ne u yulu. ³¹ Aí ne upisane Asii pikawe píima pinyine pēne api ukemēe pisoĩ tumpə apí ne u kesu re úu kape kekpíntahai ke-i lompə. ³² Pisoĩ ye pēe wēle pin kecápine ke-i méwoo cáái, úka úu ucə nkó kómēi, lin pi túiresante. Pimēyā ápi kə nyu lēle kei pi n cápineselē. ³³ Kei ke Pisuiŋi pinyine api Alekisantiri kēyu-mē titépə, pisoĩ api pēé m músu re uyēe ne n̄cəkoi mmē ka. Alekisantiri pəo pēe kunípe síka re u la uké uriyu hēere. ³⁴ Ke pisoĩ api n céri re Alekisantiri ye Usuiŋi lē, api pēe rinóo rise wai apí n cáái re: Efēesi piléé Aritemiisi pēe Lipíima! Api lē n cáái ái ne itunje mekóónú meté tulu.

³⁵ Kuyu uteləwəle uu fe uu pisoĩ séése, uu pēe pise re: Nó Efēesi pikó, wóo ye úu ketē kecáa nyu re Efēesi kuyu pikó pēe piléeyaha píima Aritemiisi ne pikēyu kee keléécaá-pə n lóime kecáa pailē? ³⁶ Úka úu we ye ye nsímé mmē n kési. Lē nnya, ani nóanékīŋ niŋukuse, áni kape n̄-yəone-yəone ne linyine wa. ³⁷ Pisoĩ mpí kaní ne n̄ ka ápi kuróyómeyáhaalee-i líka caai, ápi kə piróléé Aritemiisi lámaankēe. ³⁸ In tē úyu Temetiriisi ne upikeicə ye unyine ne nsímé má, sitúhaaneyaa ye wēle, pitúhaane pin kə we. Pi yé fe api kei ketahai u séi apí ne pi túhaane. ³⁹ Nən kə pēe n̄-ye ncə m má, tó ha riyóopipoo-i mmē símisi yare kai m pise. ⁴⁰ Insá lē, lēle neni keyaa nké nní n̄ wa yé tíyese arí n we yare pitencəkoi. Ari yé n̄ka yē təké símisi líké ne n nyíse re tə alari mále təké nní n cápinelē. ⁴¹ Tinóo tē kuu ma uu ne pisoĩ kpiise.

20

Pəoli ye Masetuwaani ne Kirēesi sitē ha

¹ Ke n̄cəkoi nn Efēesi-i rinfa, Pəoli uu Yeesu pipiretiki cápine uu ikari pi kpáse, uu pēe yisi uu Masetuwaani ketē-mē tómpə. ² Kuu n tuipə, u ne kei pikó api yóí uu ne ikari pi kpáse, uu kə Kirēesi ketē-mē tómpə. ³ Uu kei tone iwáre itaani. Kai n tu re uké kúninōi ló uké Sirii ketē-mē ha kuu kó tē Pisuiŋi ye kómēinele re piké u kpu. Uu re u yé mēse Masetuwaani-mē pēese. ⁴ Upisencə anyiri ye nnyé: Peeree kuyu ukó, Píruusi ŋmánē kapi ye n sée re Sopateeri ne Tesaloniki pikó

mpí: Arisitariki ne Sekontusi ne Teripu ukó Kayusi ne Timotee ne Asii ketē pikó mpí: Tisiiki ne Torofim. ⁵ Pɛpɛɛ kekpréɛ ne ró wa apí ha Turowaasi-pɔ ró m mé. ⁶ Anyá nyɛ-i kapi ye akpónó nyɛɛ áa pite m má n li metene-maá ke tóo Filipu ha arí ha kei kúninɔi loni. Siyáa sinupũ kari ncée wa arí ne Turowaasi-i pi lɛɛpɔ. Ari kei kesé tone siyáa siseɛi.

Pɔɔli ye Turowaasi metóɔo rilóólú

⁷ Kewénteyaa ukóso kari cápínɛlɛ tɔn akpónó hóóne Pɔɔli uké ne liukóso kui. Lɛ nnya kuu yóí kesine aké ha ne pelu. ⁸ Kéyɔ kecáa kulee kunyine-i karí pɛɛ cápínɛlɛ, sífiráa kulúí sin seriilɛ. ⁹ Ke Pɔɔli uu lɛ piyóí ní nɔ́hlɛ, nnɔ́ píima nnyine nn uɣmáne unyine kapi ye n sée re Itiikusi kpápií. Kulee kepole kekúrí kuú pɛɛ tũ. Ai u hii uú ha keléécaayɔ metósi táánũ kulee kpe-i lóiri. Apí hapɔ apí u yukuse un pikpɔ masí. ¹⁰ Pɔɔli uu cépipɔ uú ha wula uu u sakaa uu múlú uu re: Nókenéwuú áke kape tɔ, u ne nfáa mále. ¹¹ Pɔɔli uu yisi uu pítaá pɛle, uú ha akpónó hóóne uu le. Uu kɔ nsímé nɔ́h áí ne kpáii, uu pɛɛ yisi uu tómpɔ. ¹² Api uɣmáne uyɛ ṕs ne kulu ne unfaa. Mpá úye rikiɣ ari lɛ nnya niɣesi háí.

Pɔɔli ye Turowaasi-i yisi uu Mileti sí

¹³ Ari ntónéí kúninɔi loni arí ha Asoosi-pɔ Pɔɔli méru. Uyɛɛ wée re u yé sóne uú ha pɛɛ kei-pɔ kúninɔi loni. ¹⁴ Kuu Asoosi-i ró n lɛɛpɔ, ari kei kesé kúninɔi loni arí ne Mitilɛeni sí. ¹⁵ Ari kei yisi ari liukóso mmare Ciyoo ketē ne kɔ. Ari liukóso Samoosi tulu. Ai weesi ari pɛɛ Mileti tulu. ¹⁶ Pɔɔli ricuruu ye pɛɛ re úu Efɛɛsi-i nyɛɛne, áí kape ne Asii keteni-i méwoo u n nánaisɛ nnya. U pɛɛ yóonɛle re un n fe, uké Pantekooti ketúnjé Yerusalem tu.

Anóo tɔɔo ke Pɔɔli uu Efɛɛsi piwééɛe mí ma

¹⁷ Pɔɔli uu pɛɛ Mileti-i písoi yukuse uu tum te piké ha Efɛɛsi-pɔ Uléécaa icápine piwééɛe u séeme. ¹⁸ Ke pɛ́ api ukékúrí ní ka, Pɔɔli uu pi ma re: Nórínécúruu ye nyule isoi iyɛ kamí ne nó ní le háí keyáa foí kɛ-me kam Asii ketē kúna n cɔ. ¹⁹ Ne menécíre ricepisele nen ne Upíima pikei wai, Pisuií pin wéési piké né kpu, api íwe né wai nen ménini ne ncóh kémɛɛ we. ²⁰ Tiwúí kémɛɛ ne nósínéyɔ-i kam lɛlɛɛ yé nó n yóriye nó símisi, ám líka nó pesí. ²¹ Pisuií ne Pikireki kam sée am símisi re piké Uléécaa inipɛɛ-i mɛfine conse api Urópiima Yeesu ne kefa tɛne. ²² Ne nkpéni lɛ Nfáasɔne rinɔ́o tikilenle nen ne Yerusalem tósu, ám kɔ nyu yo yeɛ kei né mémpɔ. ²³ Amá Nfáasɔne ye nípa kuyu kúye-i né símisile nn kɔ né nyíɛ re akpanii ne íwe píima ye kei-pɔ né mé. ²⁴ Nnéfáa ricuruu nn né cónle. Ne kpére pinékei ne kété tu, am lɛ ke Upíima Yeesu uu né m pise ne kefa kesɛ wai, li ne né risá. Pikei pɛpɛɛ nní re ké riyóó re Uléécaa ipɛɛlɛ kuu ró n nyíɛ ye Nsímé kecire le.

²⁵ Ne yɛ́ te metóɔo kam nní nókenécɔpe we. Nó ne picɔ pɛ́ nnéí kam Uléécaa iyɔ́opi nsímé rin-yóó áni neni píkaí piyéne né kpáne. ²⁶ Lɛ nnya kamí la ké neni keyaa nké nó símisi nɔ́ké kɔ́ te: Nó úye un m pɔ, áí kenémɛɛ léeri. ²⁷ Li we re ne lɛ nnéí ke Uléécaa uu n yekei re uké wa nó símisile ám líka nó pesí. ²⁸ Ani nómenécíre tí ríɔne, ani kɔ Uléécaa pikó iméré ke Nfáasɔne nn nó ní tí te ani n séni kecáa m paílɛ. Uléécaa yeɛ uricuruu kepipi menyɛ ne písoi pansɛɛɛ upikó. Ani ríɔne pí m múlɛ. ²⁹ Ne nyule re písoi kpááree pinyine yare ákpe yé menétómpɔ-maá nó ripime, api nókenécɔpe pinyine cópii. ³⁰ Pinyine ricuruu yé nókenécɔpe yisi, api nnóomɛsimé ne Yeesu pipiretiki pinyine feriyɛ api pincee pí tikise. ³¹ Lɛ nnya, áni kape lɔpile. Ani kape palei re inmɛ itaani nnéí kam ye ketúnjé ne kesine pinyine-i ne ménini icélaa nó m pehelɛte.

³² Ne nkpéni Uléécaa ne uipɛɛléɛ nsímé anipɛ-i nó wa. Uyɛɛ rínanɛ má uké ne nfatɛne kémɛɛ nó n nɔ́ópúsɛlɛ. Uyɛɛ yé kɔ lisɔne kuú ne upísoi nnéí m mé nó

he. ³³ Am úka siwóó nées úka uwura nées úka melape káipi. ³⁴ Nórínécúruu ye nyule re anénípe nnyé kamí ne keisi tó ne pinésencó arí ne ntócon nneí wai. ³⁵ Ne lē nó nyísele re lē kai pise re usoi uké keisi uú ne píwekóó n lēni. Ani kó Upíima Yeesu rinóó ntí kecáá léise. Uyē ηmaa yee re: Uyee n he ye mpóonare mále ai tósu uyee ihēe n yósu.

³⁶ Ke Póoli uu lē pimáa ní masí, u ne pē api wúla api keyóme yáasi. ³⁷ Pinnéi api pēe limemáá ténisi apí ne Póoli pira api metóroo u yáasi re Ulééca uké u sarumpó. ³⁸ Ke Póoli uú pēe ní maa re apí neni pí kai piyéne u kpáne nnya ke piaróo aa lē sei meýá caailē. Api pēe yisi api u saruni apí ne kúninói-i tulu.

21

Póoli ye Yerusalem kuyu ha

¹ Ke tó ne pē ari kei lē icée n hóonene, ari kúninói loni arí ne mēse ne mēse Kóosi n sairilē. Ai weesi, ari Rootesi tómpó ari kei yisi ne Patara-pó. ² Ari kei kúninói yenu kun Fenisii ketē-mē sí. Ari kpē loni arí ne tómpó. ³ Kari Siipuru ketē kee míni kepáápáá ní we n yémpó, ari ke yá ari kumíi-mē tiki hái ne Sirii ketē-pó, arí ne Tiiri tulu. Kei ke kúninói aku kuilū topilene. ⁴ Ari kei Yeesu pipiretiki leepó, ari pikekúrí tone siyáa sisēei. Nfáasone nn pi símisi apí Póoli maa re úu kape Yerusalem ha. ⁵ Amá ke siyáa sē asi n tómpó, ari yisi ari kó nsé nōj. Api pinnéi yisi ne pipinósi ne pisiwá apí ró sáruni apí ne kuyu leepó. Ari kei mínimaa ritime wula ari keyóme yáasi. ⁶ Ari pēe limemáá yáhaane arí ne kpíi. Tóo kúninói loni, pē apí pisiyó kúúni. ⁷ Tiiri-i kari metóroo kúninói ló arí ne Putolemayisi sí. Ari kei Yeesu pikó yáasi arí ne keyáa kēse pikeméé tone. ⁸ Kai n weesi, ari yisi ari Sesaree tulu. Arí ha Filipu yee Nsímé Kēcire ne n kóónulé keyó-i tone. U písoi píseei pē kapí pēe Yerusalem-pó n wée use le. ⁹ U pēe pikpére pína mále pēe apí utisi n nyu. Pi ye pēe Ulééca rinyiri ne símisile. ¹⁰ Tón kei lē we lin siyáa kulúu wai ke antepu uyē kapi ye n sée re Akapuusi uu Yutee ketē-pó leeme uu keróméé weri. ¹¹ Uu Póoli kutampála kpísi uu ána ne anípe hōpu uu re: Nfáasone ye maa re nní meco ke Pisuífi apí ha Yerusalem-pó kutampála nkú ute íhme hōpune, api pēe limemáá mpuri sane pikó anipe-i u wai. ¹² Kari anóo nyē n kó, tó ne Sesaree-pó Yeesu pikó ari Póoli súúluisse re úu kape Yerusalem ha. ¹³ Póoli uu pēe ró pēse re: Yo nnya kani téni non la nóké inépiye riyóose? Ai pihōpe ηmane ke nées ne menécíre cápínelē nen mé. Lin kó n wa re ké Upíima Yeesu kecáá Yerusalem-pó kpu, ne we. ¹⁴ Kari umekó m pōone, ari sée ari pēe mēse maa re Upíima mela meké wa.

¹⁵ Kari keló ke-i siyáa sinyine n tóne, ari merócíre cápíne ari Yerusalem tómpó. ¹⁶ Yeesu pipiretiki pēe Sesaree-i ní we kecōpe pinyine apí yisi apí ró sáruni apí ne Siipuru ukó unyine keyó ró sí te piké kei ró yósi. Pi ye u sée re Manasóo. Háí ái neni-me kuu Yeesu tikilē.

Póoli ye Yakupu keyó ha

¹⁷ Kari Yerusalem n tuipó, Yeesu pikó apí ne mpóonare ró yósu. ¹⁸ Kai kóso n weesi, Póoli uu ró tíki ari Yakupu keyó sí. Piwéése píco nneí póo kó kei cápínepo. ¹⁹ Póoli uu yisi uu pi yáasi uu pēe lē ne lē ke Ulééca uú ne upikei rintíki uú ne mpuri sane pikó kecōpe wai pi keenkēe kélé-kélé. ²⁰ Kapi lē n kó, apí Ulééca pakare, apí pēe Póoli maa re: Pó nyánii, umáreco! Pisuífi yare píle píle ákotokú kefi kumúnjē pēe nté Upíima ne kefa tene pin kó irósé tíkilē nsonē. ²¹ Pi kó pēe pi símisile re pó ye Pisuífi pēe mpuri sane pikó kecōpe ní we céésile re apí kape ye Moisi isé waise, te lē nnya, apí kape ye siwá tiké, apí kape ye kó inyékii wa. ²² Tóké nkpeni ní-ye kpísi? Mpá líké íye wa, pi yé kó te pó ka. ²³ Lē nnya, a mmē kari nní pó m maane ritiki. Pítisi pína pinyine ye nté kerócepe wele pēe rinóo

n yekei re pi yé pimécire Ulééca pa.* ²⁴ Pirinɔ tē itunε ye tómpɔle. A pi kpísi, nɔ ne pē ani kesē píyufune inyóonse wai, aa lē kapi ne n nyóonsene kecáá héele. Kei ke písoi api yé pεe yé te lē kapi kepócaá n símaankeε ye nnóome le, api kɔ yenu re pɔ́ ticuruu ye Moisi isé tíkilenle. ²⁵ Tɔ mpuri sane pikó pεe Kirisi pikó m pansε pɔ́ títelé piwóle masile ari pi símisi re tɔ símaanele aí tone re ápi kape ye inyóonsesare née ménye li. Aapi kape ye kɔ isεε kápi rimpá piké ménye lese isare li. Piké kɔ pimécire tí, ápi kape iwásá n wai.

²⁶ Kai kóso n weesi, Pɔ́li uu pitisi pē kpísi apí ha kesē akópe pihεεε inyeki wai uu pεe Ulééca keyɔ loni uu kumúnjé kpe-i ke inyóonse tɔrɔ siyaa así ha n tenene písoi símisi.

Pi Pɔ́li Ulééca keyɔ-i tí

²⁷ Siyáa sisεei sē kapi ye ne áyu n fū sin ne ketónjé tuine, Pisui fi pinyine pεe Asii ketē-pɔ́ n léeri api Ulééca keyɔ-i Pɔ́li yenu. Api písoi nnéi tálaankeε api u tini. ²⁸ Apí n cáái re: Isirayeli pikó, ani kam ani ró lē! Usoi uyεε mpá yei ne mpá úye Isirayeli pikó kecáá nsímé kópe n símisi un kɔ tee re úka úu kape ye Moisi isé ne Ulééca keyɔ nké waise ye nkó. U nkpéni ntórɔ sei ne Pikireki kei lonle uu kɔ kelɔ sone kē mékperinkpe waise. ²⁹ Pi pεe kuyu kémεε Pɔ́li ne Efesi ukó kapi ye n sée re Turɔfim yenle api pεé m músu re Pɔ́li ye ne Ulééca keyɔ u lompɔle.

³⁰ Ai kuyu nnéi nókɔre, písoi api awélé nnéi n léenti pin kálaapɔ́. Písoi api Pɔ́li tini apí ne Ulééca keyɔ iyaa leepɔ́ api mεε ne mεε ke hánesi. ³¹ Pin pεe nkpéni náasi piké u kpu. Nsímé nn Rɔm pisóca uwéεε kutu-i loni re Yerusalem kuyu nnéi ye nɔkɔre. ³² Uyε uu mεε ne mεε pisóca kpéε ne pisóca picɔ cápine uú ne riwúí-mē wurupɔ́. Kapi usóca wéεε ne pisóca picɔ n yé, api pεe Pɔ́li ipépi yá. ³³ Usóca wéεε uyε uu pεe nyásɔpɔ́ uú ne Pɔ́li kɔ, uu u tini uu rinó he re piké akpanii até ne u paasi. Uu pεe písoi pεe n lémaalē pise re: Uye kecire lo? Yo kuu mpíí wa? ³⁴ Amá písoi api pεe méwoo ne mεcɔ n cáái, úka úu kɔ ucɔ nkó kómei. Usóca wéεε úu pεe nka kómei. Uu mεε upisóca rinó he re piké Pɔ́li kpísi piké ne pisóca keyɔ ha. ³⁵ Ke Pɔ́li uu sitákui kapi ye ne kulee rińtaá n tu, pisóca api rikpákára ke písoi apí ne u n la nnya u sakaa. ³⁶ Písoi riwúí ye pεe u tikilenle pin cáái re: Ani u kpu!

Pɔ́li ye písoi kecɔpe rinó yɔst uké uriyu hεεε

³⁷ Kapi n la piké Pɔ́li ne pisóca keyɔ lɔ́, uu usóca wéεε pise re: Ne ncée má ké símisii? Usóca wéεε uu u pise re: Pó Mékiréki kómeileε? ³⁸ Lē nnya, aí pɔ́ Esipiti ukó uyεε sé nní nɔkɔi ne n ka uu písoi kɔ́ ákotokú ana kpísi uú ne kucesi kóima loni re piké atɔpi u lēε? ³⁹ Pɔ́li uu u pεε re: Né ne Usui fi le. Silisii ketē-pɔ́, Tarisi kuyu-i kapi né mári. Mpá yei-pɔ́ kaku kɔ ríyu má. Ne pó we re a ncée né he ké risoiwúí ntí rinó maa. ⁴⁰ Usóca wéεε uu ncée u he re uké símisi. Pɔ́li uu sitákui kecáá nyere uu písoi pē kunípe síka re piké riséé. Api pinnéi sée keu. Pɔ́li uu pεe pimεyu kapi ye n sée re Mé-epiree ne rinó pi maa re:

22

¹ Pinésáa ne pinémárecɔ, ne la ké nkpéni rinéyu hεεε. ² Kapi n céri re pimεyu kapi ye n sée re Mé-epiree kuú ne pi símisi, api piséé nyóonse. Uu re: ³ Ne Usui fi le, Silisii ketē-pɔ́, Tarisi kuyu-i kapi né mári. Amá Yerusalem nté kapi né rimúlú. Kamaliyeli yeε pεe unécélaa. Uyεε né céesi lē kam yé pirósáa isé rintíki kélé-kélé. Am ye pεe Ulééca likó ne akpéri wa, yarε káni ye nní ne akpéri li n wa mεcɔ. ⁴ Ne ye pεpεε Yeesu n tíkilē n wéékuselenle am ha ne pi kóni. Ne ye

* **21:23** Tinó kapi n yekei ase i re hái ne kumúnjé kunyine-pɔ́ ápi yé píta n ntí ápi ye kɔ nnyúpi nyai.

pɛɛ pitisi ne pinósi cópiile am pahaankɛɛ am kukpaniilee wai. ⁵ Uléecaa usina ne kuyu piwéese yé fe apí ne nnénáó símisi re ám kiraase. Piricuruu ye átelé ne Tamaasi né tumaalenle re ké fe ké Yeesu pikó pɛɛ kei ní we cópii ké pahaankɛɛ ké ne Yerusalem ha ké ha íwe pi wa.

*Pɔɔli ye umɛfine mɛconse nkó símisi
(UPM 9:1-19; 26:12-18)*

⁶ Kam pɛɛ keyáa kɛnyine ncée kpísi, ké ne Tamaasi n nyahaipɔ, itunɛ in la iké kɛcírɛ tu. Kei ke metéi píima menyine amɛ keyómɛcaa-pɔ mɛsɛ ne mɛsɛ leeme amɛ tapu amé ne né kóónú. ⁷ Am keteni-i lolu, am kóm lin né tee re: Sɔɔli, Sɔɔli, yo kɛcírɛ nnya kaa lɛ né wéékuselɛ? ⁸ Am pɛɛ pise re: Póó úye, Upíima? Uu rinóó né yósu re: Née Nasareti ukó Yeesu kaa nní ní we pɔn wéékuselɛ. ⁹ Pinéséncɔ apí metéi mɛ yenu, amá apí pɛɛ uyɛɛ ne né n símisi rinóó ríka kó. Kei kam pɛɛ re: ¹⁰ Ké íye wa, Upíima? Upíima uu né pɛsɛ re: A yisi, a Tamaasi ha. Pi yé ha kei-pɔ pó símisi lɛ kaa yé n wa. ¹¹ Ke metéi píima mɛ amɛ né n nyíinse nnya, pinéséncɔ apí kunípe né múlú apí tórɔi apí ne Tamaasi sí.

¹² Utisi unyine ye pɛɛ kei wele apí ye u séi re Ananiyasi. U pɛɛ Uléecaa isé tíkilɛnle n̄sɔnɛ. Pisuiifi nnéi pɛɛ Tamaasi-i ní we ye pɛɛ ukɛcáá anóó sɔnɛ símisile. ¹³ Uu kɛnécúrí weri uu né maa re: Unémáreɔ Sɔɔli, ipónípeɛ iké nkɛpéni wúkule. Kei nní ke inénípeɛ ii wúkule am u yenu. ¹⁴ Uu kɔ kpá re: Pirósáa Uleecaa ye tíyesele re a umɛla ceri aa kɔ aseɪ ute ceru aa liute nkó kóm, ¹⁵ tɛ li we re póó yé masí pisoɪ nnéi inípeɛ-i uiseérakóó li aa lɛ kaa n yé ne kaa n kó pi símisi. ¹⁶ Uu pɛɛ né pise re: Yo nnya kaa nkɛpéni kɔ pɛɛ náɲaise? A yisi piké míni pó wole aa Yeesu rinyiri séi uké apókópe pó sárei.

Pɔɔli ye lelee n tíyese kuu ne mpuri sanɛ pikó-i ní ha símisi

¹⁷ Pɔɔli uu kɔ kpá re: Kam Yerusalem m pɛle, ne Uléecaa keyɔ-i hale am keyómɛ yáási. Kam ní we nen keyómɛ yáási, am lolu yare kɛnípɛɛheɛ kɛɛ né tí. ¹⁸ Upíima kam yé uu né maa re: A mɛkɛɛ Yerusalem kuyu-i le. Pisuiifi apí yé mmɛ kaa kɛnécáá n símisine ɲmurei. ¹⁹ Kei kam pɛɛ u pɛsɛ re: Piricuruu ye nyule, Upíima re ne pɛɛ Pisuiifi ayomeyáhaalee kalɛnle nen pɛpɛɛ pó n tíkilɛ cópii nen kukpaniilee wai nen kɔ pi kaiinkɛɛ. ²⁰ Tinécúruu ye pɛɛ wele kumúnjé kɛpɛ-i kapí pɛɛ úseérakóó Etiyɛni menyɛ n kɔoni. Pimɛwai mɛɛ pɛé ne né risále am pɛpɛɛ nní u n kópu ilū múlú. ²¹ Upíima uu pɛɛ né maa re: A yisi, ketaa-pɔ kamí la ké pó tú, mpuri sanɛ pikó kɛmɛɛ.

Pɔɔli ye Rɔm usóóca wéese símisi re uyɛ ne kɔ Rɔm ukó le

²² Pisoɪ riwúí tɛ ari Pɔɔli kutu n cɔlɛ aí ne kumúnjé kɛpɛ-i kuu anóó nyɛ ní ma tulu. Kei kapi sicááila ló tɛ: Ani kpu. Ai ne sá re nkó uké nfáa m má! ²³ Ai kuwói pi wai apí pɛɛ m pupukɛɛ pin piilū máhani pin fónɛɛ pin nkoɲo yukuse. ²⁴ Kei ke Rɔm písóóca uwéese uu pɛɛ rinóó he re piké Pɔɔli ne písóóca kekale-i lompo piké iséi u súúkeɛ uké símisi úu la. Pɛé uyɛ-i, pi yé pɛɛ céri lɛ nnya ke pisoɪ apí n cáái pin ne u tɛni. ²⁵ Amá kapi u m paasi re piké u kaii, uu usóóca kpéé pise re: Nɔ ncée má re nɔké Rɔm ketɛ ukó ke nsímé rín kahanɛ n kpu iséi súúkeɛ? ²⁶ Ke usóóca kpéé uyɛ uu lɛ n kó, uu sí uú ha usóóca wéese símisi re: Usɔi uyɛɛ Rɔm ukó le, íye kaa nkɛpéni wainɛ? ²⁷ Kei ke usóóca wéese uyɛ uu pɛɛ Pɔɔli kekúrí hápɔ uu u pise re: A né símisi ké kó tɛ pɔ Rɔm ukó leɛ. Pɔɔli uu re: Eɛɛ! ²⁸ Usóóca wéese uu kɔ kpá re: Siwóó píima ke née héele amí ne panse keyupipi. Pɔɔli uu re: Né ne hái kɛnémare-mɛ keyupipi le. ²⁹ Pɛpɛɛ pɛɛ ní la piké u n káiɪ uké símisi apí mɛsɛ ne mɛsɛ ukekúrí yisi. Iwame ii usóóca wéese ricuruu loni, kuu n yé tɛ u tíyese apí Pɔɔli paasi apí káiɪ un kɔ ne Rɔm ukó nnya.

Pi Pɔɔli ne ketuhaanɛ píima ha

³⁰ Kai kóso n weesi, usóóca wéése uú n la uké yé lē ke Pòoli uu n wa ke Pisuifi apí ne pitele u n sélē. Uu akpanii kémee u lese uu pee rinóo he re pepere ye Uléecaa inyóonse n wa piwéése ne pitúhaane píima nnéi piké cápine. Uu pee tíyese apí ne Pòoli hapò uu pikecòpe u nyeresε.

23

¹ Pòoli uu pitúhaane píima pē inípee tapu uu pee re: Pimárecò, ne inésoi kémee Uléecaa inípee-i n̄sone keisile hái ne neni-mε. Kεfa keεε kam̄ ne u tikilē. ² Kei ke Uléecaa usina Ananiyasi uu pee pepere Pòoli kekúrí n̄ we rinóo he re piké nnóo kecáá u pi. ³ Pòoli uu pee re: Pó ke Uléecaa uu pépune, pó mmele tomé mmú. Pò kei tú te pòké isé ritiki pòké ne né túhaane, ái pòké isé rikéñéé aa rinóo he re piké né kái! ⁴ Pepere ne u n kólē api re: Uléecaa usina yee Uléecaa pikéi n wai kaa nní lámankε! ⁵ Pòoli uu re: Am nyu re Uléecaa usina lo, pimárecò. Li Uléecaa ritelé-i wólaalē te kapε kupóyu uyukóo kecáá nkópe n símaankε.

⁶ Pòoli ye pee picére máálenle re Pisatusee ne Pifarisi pee ketúhaane ke-i kesé we. Lē nnya kuu ketúhaane ke-i ricáái re: Ne Ufarisi le, pimárecò! Unésáa pó kò Ufarisi. Kam n tálē te Uléecaa ye nkpò kémee pikpòkpò yukusene nnya kapí ne nté né túhaane. ⁷ Uké ne lē pimáa n̄ masí, Pifarisi ne Pisatusee pin nsímé pipásaine rikápáá, p̄soi api kéné, n̄pá piye ne pikunai. ⁸ Pisatusee ápi ye ηmurei re pikpòkpò yèè nkpò kémee yisi, ápi ye kò ηmurei re pilécaatume ne lifáakó leε ái nní kúyene n̄ we ye we. Amá Pifarisi pó ne ye linnéi ηmureile. ⁹ Iwóo ii còni, isé picélaa pinyine pee Pifarisi kunai-mē n̄ we api yisi api késu apí ne ketē kpeeni api re: Ari usoi nkó nkópe n̄ka nyáni. In n la, lifáakó leε ái kúyene n̄ we née ulécaatume unyine yee ne u símisi. ¹⁰ Iwóo íi taá, hái ái ne usóóca wéése iwame wai re ápi kapε nté lē n wai apí ne Pòoli céériine. Uu lē nnya pisóóca rinóo he re piké riwúí-i lompò piké Pòoli lesεpò piké ne pisóóca kekale u ha. ¹¹ Kesine ake wai, Upiima uu Pòoli kekúrí nyósópò uu re: A ikari wa. Lē kaa nní Yerusalem nté inéseérakóo n li, li we re pòké limεcò Ròm-pò i li.

Pisuifi ye riηmulaane re piké Pòoli kpu

¹² Kai kóso n weesi, Pisuifi pinyine api cápine apí ηmulaane api Uléecaa keyu-i wéeri re pinsá Pòoli n kpu, ápi líka melélé má. ¹³ Pepere lē tiηmulaane ye p̄soi afεena rifaaulε. ¹⁴ Api yisi apí ha pepere ye Uléecaa inyóonse n wa piwéése ne kuyu piwéése leεpò, api pi maa re: Tò meróciεe kp̄sile ari he, ari Uléecaa keyu-i wéeri re t̄nsá Pòoli n kpu, ári líka melélé má. ¹⁵ Lē nnya, nó ne pitúhaane t̄r̄o, ani n̄sone kóm̄ine, ani kpárá aní ha usóóca wéése pise re uké ne Pòoli nó kam n̄ké nsímé mmē tipérese n̄ké yé nké. Tó ne meróciεe picápine máálenle re t̄ké ncée u riké t̄ké u kpu.

¹⁶ Kei ke Pòoli umεrepi unyine uu nsímé mmē kō, uu yisi uu pisóóca kekale sí, uu lompò uú ha Pòoli kutu-i wai. ¹⁷ Pòoli uu pee usóóca kpéē use séi uu u maa re: A ηmáne nkó usóóca wéése kémee sárumpò. U lalε uké nnyine u símisi! ¹⁸ Usóóca kpéē uyē uú ne usóóca wéése kémee Pòoli umεrepi sí uú ha re: Ukpaniikó Pòoli yee né sée uu né maa re ké ηmáne nkó ne kepómee kam te u nnyine mále uké pó símisi. ¹⁹ Kei ke usóóca wéése uyē uu ηmáne uyē sée, uu kunípe u tini apí ne iyaa leεpò. Uu pee u pise re: N-ye kaá la pòké né símisi? ²⁰ Uηmáne uyē uu re: Pisuifi pee rinóo rise wa re piké rikpárá piké kóso pó pise re a Pòoli ne ketúhaane píima-i hapò keké unsímé mmē n̄sone ripérese piké yé nké. ²¹ Pin n ka, kapε ne kutu pi ricò. Li we re pikecòpe, p̄soi ye afεena rifaau pee n̄ la piké Pòoli tí. Pi wéérile re pinsá u n kpu, ápi líka meluke née meníré má. Pi pimεciεe picápine máálenle, tipónóo ηmanε kapi nkpeeni mé. ²² Usóóca wéése

uu pɛe uɲmáne uyɛ maɔ re: Kaɛe tíye unyine uké kó te pɔ mmú né símisi. Uu pɛe re uké nkɛní n ηme uké tómpɔ.

Pi Pɔɔli ne uyóɔpi píima Felikisi læpɔ

²³ Usóóca wéésee uu pɛe limemáá písóóca kpéé pité séi uu pi maɔ re: Ani písóóca píle píle meté ne pisantone kuwóó ne afereé ne pipáńkóó píle píle meté cápine piké n nyu re pi yé fe api kesine mese áme we kefi kumúńé Sesaree tómpɔ. ²⁴ Ani kɔ isá nyóónse ye yé ne uyóɔpi píima Felikisi kémee Pɔɔli n tu líka ái yé u n wa. ²⁵ Usóóca wéésee uu kɔ rítelé wólu uu pi múise re piké ha Felikisi pa. Lɛ kuu n wói ye nní.

²⁶ Ne pɔ yáasi, Upíima Felikisi. Néee Kulooti Lisiyaasi. Néee rítelé ntí pɔ wólu. ²⁷ Pisuiɲi ye usoi nkó kam nní pɔ m pápɔlɛ tinle re piké u kpu. Kei kam pɛe kó te u Rɔm keté ukó le, am pɛé ne pinésóóca hapɔ am u come. ²⁸ Am pɛe re ké kó te ní-ye kecire ke Pisuiɲi apí ne u cési, am pɛe u kpísi am ne piketúhaane píima sí. ²⁹ Kei kam pɛe céri re piise kécaá kapi nsímé pásaine. Am unkópe níka yé kapi yé ne usoi ní kpu néee kapi yé ne akpanii u n wa. ³⁰ Am kɔ limemáá kóm te Pisuiɲi ye ηmúlaanke re pi yé u kpu. Lɛ nnya kam mese ne mese pɔ u papɔlɛ, am kɔ upiteeco símisi re piké ha kepómee ketahai u sée.

³¹ Písóóca api usóóca wéésee rinɔ kuu n he tiki, api Pɔɔli kpísi api kesine ne Antipatiriisi u tómpɔ. ³² Kai kóso n weesi, písóóca pɛe ána n sone api pikekale-i pɛese, pisantone ηmane apí ne Pɔɔli tómpɔ. ³³ Kapi Sesaree n tuiɔ, pisantone api rítelé uyóɔpi píima Felikisi pa, api kɔ Pɔɔli u nyíse. ³⁴ Ke uyóɔpi píima uu rítelé pikéé m masí, uu Pɔɔli pise re u kuwélé kúye ukó le? Kuu n kó te Silisii ukó lo, ³⁵ uu u maɔ re: Pipóteeco pin n ka, né pɛe pɔ píseise am kóm. Uu pɛe rinɔ he re piké Pɔɔli kpísi piké ha Erooti keyɔ-pɔ hánesi.

24

Pisuiɲi ye Felikisi keyu-i Pɔɔli ne nsímé rikpára

¹ Ai wai siyáa sinupú, Ulééca usina Ananiyasi ne kuyu piwéésee pinyine ne usíméyóó unyine kapi ye n sée re Terituluusi api Sesaree-i hapɔ. Api uyóɔpi píima Felikisi-i sí te piké ha Pɔɔli ketahai sée. ² Uyóɔpi uu Pɔɔli séipɔ, Terituluusi uu yisi uu picé u kápáá, uu uyóɔpi maɔ re: Urósáa, uyóɔpi píima! Póó tíyese kari nkíńńe-i we hái ái neni-me. Keté kaa nsone m múílɛ nnya ke nconse meyá nn keróté nké kécaá wa re líké ne ke sonesi. ³ Tɔ pakare! Ne pipókéi ne lɛ kaa mesere ne mpá yei ró n wai. ⁴ Am la ké kɔ picón pɔ rikpá. Amá ne rikón pɔ wúkule re a kɔ ne kefa ró fénné, aa nkáripí kutu ró cɔ. ⁵ Tɔ yé te utisi nkó ye likpááree linyine le. Uyee Nasareti pikó mekóóle icápine uyukóó. Keté nnéi Pisuiɲi kecɔpe kuu nícɔkai tanaalɛ. ⁶ Ticuruu u pɛe náásile uké Ulééca keyɔ mékperinkpe waise, kari pɛé ne u tí. [Tɔ pɛé lalé tóké ne u túhaane yare ke irósé ii m pise. ⁷ Amá usóóca wéésee Lisiyaasi uú weri uú ne rínanɛ arónípe-i u yósu. ⁸ Uu pɛe Pɔɔli piteeco pɛ maɔ re piké ne nsímé pɔ læeme.] Pɔn tipócuruu Pɔɔli m píseise, pɔ yé te mmɛ karí ne u n cési ye asele. ⁹ Pisuiɲi tɔrɔo api yisi api Terituluusi kécaá kpá api re mesei, lɛ kai li.

Pɔɔli ye Felikisi keyu-i uriyu heere

¹⁰ Kei ke uyóɔpi píima Felikisi uu pɛé ne kunípe Pɔɔli rinɔ he re uké unkó símisi. Pɔɔli uu re: Urósáa uyóɔpi, ne nyule re hái ái neni-me kaa keróté nké kécaá itúhaane le. Lɛ nnya kam ne kefa kese kepóyu-i rinéyu heere. ¹¹ Pɔ fe aa ripócuruu pise aa kóm te kam ne Yerusalemi-i ní ka, siyáa kefi ne sité ye nsí. Ulééca kam piyáhaa ka. ¹² Uka úu keyáa kennyine né læepɔ, tó ne unyine tɔn Ulééca keyɔ-i néee kuyómeyáhaalee-i néee kuyu-i we tɔn yói néee tɔn pisoí kupakareciré tálaanke. ¹³ Pisoí mpí apí yé níka yé piké re mmɛ kapi ne nkɛní

nté né cési. ¹⁴ Amá né kepóyu-i asei símisi re ne ncée fale mmē kapi nní n kpíilē te mekóole icápine ukó le. Amá pirósáa Uleecaa kam pree yáasi nen kō lē nnēí lee isé ne antepuye atelé kémee n wólaalē ne kefa tenelē. ¹⁵ Lē kam n tálē ke pē ticurruu pōo kō tálē te Uléecaa ye pisoí sone ne pikópe pree n kpí nkpō kémee yukuse. ¹⁶ Lē nnya kam meséere ημόópulē te ké Uléecaa n tikilē ne kefa kesē.

¹⁷ Kamí ne nté n yisi, li ηmē kulúí wale. Ne neni pree re ké nnépuri pikó linyine he, ké kō nyóonse ké ne Uléecaa yáasi. ¹⁸ Lē kamí pree ne Uléecaa keyō-i kparálē kapí ne né leepō, nen akópe piheere inyekií piwai máame. Tisoiwuí ríka ári pree kenékúrí cápinelē. Am kō pree nōkōi ríka wai. ¹⁹ Pisuífi pinyine pree Asii ketē-pō leeme api kei né leeri. In peree pree nnyine má piké ne né cési, pē kai pree ne sá re piké kepómee kam. ²⁰ Néee peree nté nní n we piké símisi nké te kari ketúhaane píima-i pitúhaane n ha, nkópe n-ye kapi kenécáa yé? ²¹ Néee nnékópe kam neni n wa mee lē kam ketúhaane kecōpe rin-yóo re: Kam n ηmurei re pikpōkpō yēè nkpō kémee yisile nnya kapi nkpeni ne nōkenéyu-i né túhaane.

²² Felikisi ye pree Kirisi ncee kecáa nyule. Uu nsímé piké ne yá uu pitúhaane keyáa téjse, uu peree Pōoli ketahai n sée maa re: Usóoca wéése Lisiyaasi un píyei n ka, né pree nónnésímé ripérése nsone. ²³ Uu pree usóoca kpéē tinóo he re uké Pōoli kukpaniilee-i wa uké ukécáa m paílē, amá uké ne keyu u m purú, úu kape ye yè re upikó ápi kape u lē.

Pi ne Pōoli Felikisi ne uunōsi Turisii kémee ha

²⁴ Pōoli uu kei lē n we aí ne siyáa sinyine kóónú. Uyóopi píima Felikisi ne unósi Turisii apí hapō. Unósi uyee Usuífi le. Uyóopi Felikisi uu tum api Pōoli u séipō, uu u pise re uké u símisi, yo kapi ye re usoi ye Kirisi Yeesu ne kefa tene? ²⁵ Ke Pōoli uu asei pitiki ne lē ke usoi uu yé umecire rimmúlú ne lē ke Uléecaa uu pisoí n túhaanene nsímé n lō, ai Felikisi cōη. Kei kuu pree Pōoli maa re: Pó fe aa nkpeni lē tómpō. Nen píyei keyu n yē, né kō pó sée. ²⁶ U pree lē tálē te Pōoli uké siwóo u he. Lē nnya kuu meséere u séleipō pin yóí. ²⁷ Ai lē n we ηmē ité íí ne tómpō. Pōrisuusi Fesituusi uu Felikisi ripōhō iyóopi tone. Felikisi uu Pisuífi mpōonare n la, uu lē nnya Pōoli kukpaniilee-i n yálē.

25

Pōoli ye uyóopi píima Fesituusi kémee pitúhaane ha

¹ Fesituusi uu Sesaree keteni-i hapō uu siyáa sitaani wai, uu pree limemáa yisi uu Yerusalem tómpō. ² Kei ke peree ye Uléecaa inyóonse n wa piwéése ne Pisuífi pree kuyu iwéése n tū api yisi api ukeméé Pōoli ketahai séi. ³ Api kō u welu re uké ne pi kō uké ncée pi he piké Pōoli ne Yerusalem peeperō. Tipine kapi lē wa piké ne ncée u n kpu. ⁴ Fesituusi uu pi pese re Pōoli ye Sesaree-pō kpaniilenle. Uyē ticurruu yé kō nfáani kei pele. ⁵ Uu kō pi kpá re: Nópínyukōó piké né ritiki. In te usoi nkó ye linyine caai, piké ha ketahai u sée. ⁶ Fesituusi uu Yerusalem-i tone siyáa sipaha née kefi kumúnē uu pree kelenē Sesaree pele. Kai kóso n weesi, uu ketúhaane-i sí uú tone, uu tum api Pōoli kpíipō. ⁷ Kuu n hápō, Pisuífi pree Yerusalem n léepō apí hapō, api u kálisi api nsímé píima nnyine ne ketahai u séi. Nn kusa kulúí we. Amá piuka úu fe uké nyíse re asei kapi símisi. ⁸ Pōoli pōo késu uu re: Am ne Pisuífi isé née Uléecaa keyō née Rōm uyóopi Sesaa púnne.

⁹ Fesituusi uu Pisuífi mpōonare n la, uu lē nnya Pōoli pise re: Pō ηmurei re piké ne Yerusalem pó ha piké ha kei-pō kenéméé ne nsímé mmú pó túhaane? ¹⁰ Pōoli uu u pese re: Sesaa ripoo-i kam nní nyenu, kei kai ne sá re piké ne né túhaane. Tipócurruu ye nyule nsone re ám Pisuífi líka caai. ¹¹ Nen ncaai nnyine n wa kapi ye ne usoi n kpu, ám nkpō kesu. Amá in te pi ne né rikpárále, úka úu ncée má uké pianipe-i né ritépō. Ne pise re piké ne nnésímé Sesaa kémee tu. ¹² Fesituusi

ne pepee mesohə u n kpáriise api símaane, uu pee Pəoli maa re: Pə re mpósímé nké Sesaa kémee tu. Lē nnya, Sesaa kémee kaa yé kə ha.

Fesituusi ye Pəoli nsímé uyóopi Akiripa símisi

¹³ Ai siyáa kulúí kóónú, uyóopi Akiripa ne uyéi Pereniisi api Sesaree-i Fesituusi piyáhaa sí. ¹⁴ Kapi siyáa kulúí n wa, Fesituusi uu Pəoli nsímé mmē kpísi uu Akiripa símisi. Uu re: Felikisi yee pee nté iyóopi n tóne uu né tise ye ukpaniikó unyine kulee wailenle ne neni-me. ¹⁵ Kam Yerusalem ní ha, pepee ye Uléecaa inyóonse n wa piwéése ne Pisuifi pee kuyu iwéése n tú api kenémee ketahai u séi api re ké wa unsímé nké kpu. ¹⁶ Kei kam pee pi pese re: Rəm pikó kémee, usoi un linyine n caai, ncée rín we re piké u kpu, pinsá kahanə u n túhaane. Li pise re u ne upiteecə piké tone kelenə uké uriyu heere. ¹⁷ Lē nnya kapi nté né ritikimé. Am nkpáni nánaisə. Kai kóso n weesi, am ne mese ne mese ketúhaane n tósu am ha tone, am tum api utisi nkó kpíri. ¹⁸ Ke upiteecə api ní ka, ápi fe piké nkópe nnyine kam péé ne u m músu nyíse. ¹⁹ Amá piinyekii nsímé ne utisi unyine yee n kpu api ye u séi re Yeesu ke Pəoli pəó n tee re u nfáa mále nkó ηmanə kecáa kapi kénene. ²⁰ Ai méwoo né wai, am pee céru íye kam yé ne li wa. Lē nnya kam te ké Pəoli pise re un n la, uké Yerusalem ha piké ha ne kei-pə u túhaane. ²¹ Amá Pəoli uu yúlu uu re u la re Rəm uyóopi Sesaa ricuruu uké nsímé kecáa ripái. Lē nnya kam te piké kukpaniilee-i u n yálē ké kam ké ne Sesaa u papə. ²² Kei ke Akiripa uu pee Fesituusi maa re: Ne péé la ké rinécúruu utisi nkó kutu ricə. Fesituusi uu u pese re: Kóso kaa yé kutu u ricə.

²³ Kai kóso n weesi, Akiripa ne Pereniisi api meyóopilape tani, pi ne pipipiretiki api kenəηla wai apí ne kutúhaanelee lompə, pisóóca wéése ne kuyu piyukóó pin tikilē. Fesituusi uu rinóo he api Pəoli kpíipə. ²⁴ Fesituusi uu pee re: Uyóopi Akiripa ne nó pitóroo mpí nóo nní ní ka, aní utisi nkó ripái rísəne. Pisuifi riwúí nnéi ye kale api Yerusalem-pə ne nté kenémee ketahai u séi, pin cáái re ái ne sá re usoi nkó uké kə nfáa rikpá. ²⁵ Ne nsímé mmē tipéréle am yénu re úu ncaai níka wa kapi ye ne usoi ní kpu. Amá ke uricuruu uu m pise re piké ne unsímé Rəm uyóopi kémee tu nnya kam ηmurei re piké ne kei u ha. ²⁶ Am nyu íye kecire kam yé utisi nkó kecáa wói ké ne upiima símaapə. Lē nnya ricuruu kam ne nókenémee u ka. Pó, uyóopi Akiripa kémee kam ne u ka re pən pipíseise u m masí, né nnyine yē am títelé-i wólu. ²⁷ Ai ne sá re ké méwoo ukpaniikó ne Rəm uyóopi-i ha, kám pee lē nnya kapi pitele u n wai n wói.

26

Pəoli ye Akiripa keyu-i uriyu heere

¹ Akiripa uu pee Pəoli maa re: Pə nkpéni ncée mále pəké ripóyu heere təké kó. Pəoli uu pee kunípe síka, uu nsímé kpísi uu re: ² Uyóopi Akiripa, li neni keyáa nké né láárú re né ncée yē am nsímé nnéi ke Pisuifi apí ne né rinkpárá kepóyu-i símisi. ³ Li we re pə Pisuifi inyekii ne piisímé kecáa kapi n kénenente meyíkíyiki rísəne nyule. Lē nnya, ne rikóη pə wúkule re a niηesi aa kutu né cə.

⁴ Pisuifi nnéi ye nyule lē kam hái inéηmánə-me nnépuri pikó kecəpe ne Yerusalem kémee inésoi n li. ⁵ Háí ái neni-me kapi né nyu. Pin n la, piricuruu yé ne pinnəó símisi re ne pee Pifarisi kémee welə. Tóo ye ári pee piróyómeyáhaa isé ne akpéri wai. ⁶ Kam n tálē te Uléecaa yé lē kuu pirósáayaha ní ma wa nnya kapi ne nté nní né túhaane. ⁷ Isirayeli pikó ipuri kefi ne ité iyē pó ne kə meséere kesine ne ketúηé Uléecaa yáásile in ne tálē te i yé lē kuu mekke-me pirósáayaha ní ma yē. Kam likecáa n tálē nnya ke Pisuifi api pitele né wai, uyóopi Akiripa! ⁸ Yo nnya ke nó Pisuifi áni péé la nəké ηmurei re Uléecaa yé fe uu meyíkíyiki pikpəkpə yukuse? ⁹ Tinécúruu ηmaa ye péé musile re ké nnaηe ne tápaanke

úka úu kape Nasareti ukó Yeesu rinyiri ne kefa tene. ¹⁰ Lē kam Yerusalem-pō n wa ye lē. Ne rinécúruu ηmaa Uléecaa pikó meyā kukpaniilee tanle. Pεπεε ye Uléecaa inyóonse n wa piwéese pεε ye ncée né he re ké lē wa. Pin kō n la piké pi kō, li ye pée ne né risále. ¹¹ Ne ye pεε ayómeyáhaalee rikale amí ha kei íwe pi n wai, nen náasi re piké pinfatene kesi. Kunéfatoi ye pεε pikecáá tāsile, hái ricuruu am ye pi n wéékuselē ne acōyu-pō.

Pōali ye umefine meconse Akiripa símisi

¹² Limékó-i ke pεπεε ye Uléecaa inyóonse n wa piwéese api keyáa kenyine rítelé né rimúise api ncée né he am yisi am Tamaasi sí. ¹³ Ituηe kecíre kumúné, nen ncée-i we, uyōopi Akiripa. Kei kam metéi menyine yē men keyómecaa-pō leeri, men tapaalē, men ituηe metéi fe amé ne tó ne pinésencō kónú. ¹⁴ Ari ntónéi keteni-i lólu, am pεε kóm, lin ne Mε-epiree né tee re: Sōali, Sōali, yo nnya kaa né wéékuselē? Méwoo kaá ne né tōpiriinkεε yarε keminaa. ¹⁵ Kei kam pεε pise re: Pōó úye, Upiima? Uu né pεε re: Néε Yeesu kaa ní we pōn wéékuselē. ¹⁶ A nkpeni yisi aa nyere. Lē nnya kam menécíre pō n nyíse ye nní: Ne la re a panse unékeikó, aa ye kónú aa lē kaa neni nní né n yē ne lē kam n sōnti ke pō n nyíse picō símisi. ¹⁷ Mpópuri pikó, Pisuifi kecōpe kam pō lesene ké mpuri sane pikó kémεε pō tū. ¹⁸ Ne pō tum te a ha piinipeε wúkule aa kuηmaha-i pi lese aá ne metéi-i pi sí. A kō Setani anipe-i pi lese aá ne Uléecaa kémεε pi sí. In te pi ne kefa né tenelē, Uléecaa yé piakópe pi sárei uu kō lisone kuú ne upikó m mé pi he.

Pōali ye uliwaiwai kecáa símisi

¹⁹ Lē kémεε, am pεε lē kai keyómecaa-pō né n nyíseme kesi, uyōopi Akiripa! ²⁰ Amá Tamaasi pikó ne Yerusalem pikó kam Nléecaasimé mefoi riyóó, am pεε limemáa Yutee ketē tōrōo pikó nnéi ne sitē sicō pikó yóó. Ne pi símisi re piké mefine conse piké Uléecaa-mē pansepō apí n wai liké n nyíselē te pi mefine consele. ²¹ Nsímé mmē nnya ke Pisuifi api Uléecaa keyō-i né tī, pin wéési piké né kpu. ²² Amá hái ne neni-me, Uléecaa ye né nen ne we nen uiseérakō le, mpa úye, siwá ne piwéese siyu-i. Am ye nfée ríka ma, lē ke antepuye ne Moisi api mekeε-me n yē api símisi re li weme memáa. ²³ Ne ye maa re: Uyē ke Uléecaa uu n wée yé kam uu íwe le, uu kpi uu ufoi pikpōkpō kémεε yisi. Uyεε yé nsímé mee metéi m má Pisuifi ne mpuri sane pikó he.

Pōali ye Akiripa maa re uké Yeesu ne kefa tene

²⁴ Pōali un lē we un uriyu heere, Fesituusi uu cáaipō re: Pō isōhō torile, Pōali! Mepónyuwe píima ye isōhō pō tóroisele. ²⁵ Kei ke Pōali uu pεε rinōo u yōsí re: Am isōhō tori, urósáa! Mmú kam nní n símisi ye meníηe nsímé sone le nn kō aseí tikilē. ²⁶ Ne nyule re uyōopi Akiripa ye nní nnéi lee nní ní wa pikóme máalenle. Lē nnya kamí ne rinépōo ukeyu-i símisi. Ai mepílu menyine-i kai kelō kuηmaha-i lē wa. ²⁷ Pō antepuye nsímé ne kefa tenelē, uyōopi Akiripa? Ne nyule re pō ne kefa n tenelenle. ²⁸ Akiripa uu pεε Pōali pεε re: Pō lalε pōké né feriyε ké nté nní panse Kirisi ukó! ²⁹ Pōali uu re: Lin yé nfáani néε lin yé píyei-pō, li kpere lē wa! Ne Uléecaa welu re ái kape pō ηmane, amá liké nónnénéi mmú nōo neni nní kutu né n cōlē, nōo yé menécō n we. Akpanii nnyé ηmane aké nó ripári.

³⁰ Kei ke uyōopi Akiripa ne uyōopi píima Fesituusi ne Pereniisi ne pē nnéi pεε kei kesē ní we api pεε yisi, ³¹ api iyaa leepō, api pεε pimεcōpεcire n tee re: Usoi nkó úu líka caai kapi yé ne usoi ní kpu néε kapi yé ne akpanii u n wa. ³² Kei ke Akiripa uu pεε Fesituusi maa re: Usoi nkó unsá pée m pise re piké ne Rām uyōopi Sesaa kémεε u ha, pi yé pεε fe api u yápo.

27

Pisóóca ye Póoli ne Róm kuyu ha

¹ Kai n símisi aí tone re kúninói kari yé ló arí ne Italií sí, api Póoli ne pikpaniikó picó pinyine kpísi api usóóca kpéé unyine kapi ye n sée re Yuliisi anípe-i wai. U Róm kutópilee kpé kapi ye n sée re Róm uyóopi kutópilee kémee úyukóó use le. ² Atiramíiti kuyu ke kúninói kpé kari n ló aku léeri kun Asii sité aninói sinyere kanei. Ari ku loni ari tómpó. Masetuwaani ukó unyine yee Tesaloniki-pó n wé api ye u séi re Arisitariki ye pee kerómee welé. ³ Ari liukóso Sitóo kuyu tulu. Yuliisi ye pee Póoli rínare wailé. Uu ncée u hé re uké upisane rilóólú, un ye yo n la, piké fe piké ye ne kutu u ricó. ⁴ Kari kei n yisi tón tósu, kuyó aku keróyu-mé m pepuri, ari pee Siipuru kuwéé kpé mé ke kuyó áku n we tiki. ⁵ Ari pee Silisii ne Pamfilii menimaa téj arí ne Lisii keteni-i Míiri kuyu tulu. ⁶ Róm usóóca kpéé uyé uu kei kúninói kucó kunyine yenu kpee Alekisantiri n léeri kun Italií-mé sí. Uu kpe-i ró tani. ⁷ Siyáa kulúí kari nnánári ne kúninói sóne. Iwe píima kari li ari kelene Kíniiti tulu. Kuyó áku nmurei tóké lé n tikilé tóké ne kéyu-mé ha. Ari pee mese Salimonee kuwéé-mé míni kepáápáá keté kapi ye n sée re Kireeti mecáa tiki. ⁸ Ari íwe píima le arí ne rikóitimé kanei arí ne keló kenyine tulu. Pi ye kei sée re Aninói-Kenyere-Sóne. Lasee kuyu kaí ne kolé.

⁹ Ai kusa ró nájaise. Anóopahaa keyaa ye pee pitómpó masilé. Kúninói pilone ne ncée pinóh yé fe apí ne nkpó weri. ¹⁰ Lé nnya ke Póoli uu kúninói pikéikó símisi rísone piké kó. U pi maa re: Pinésáne, ne yé te ntócéé mmú pitiki yé ne nkpó ró kam. Kúninói ne ilú kaku n topori ye meýá caainkeene. Ai nkpáni ilú ne kúninói nmané, amá ne tóopi. ¹¹ Amá Róm usóóca kpéé uyé uu kúninói utíkíí ne kuute nkó ne kutu n colé aí tósu Póoli nkó kuu ní ma. ¹² Ai kó yá, áninói kenyere áke péé nyamí te piké kei nnyiyé píima kumúnjé-i siyáa wa. Kúninói pikó meýá api pee lé nnya re pi yé kei yisi. Pi lé pee náásile re lin íye n we, piké Kireeti aninói kenyere ké kapi ye n sée re Fenikisi tu, áninói kenyere kee itunje kelólé awélé keté-mé kéyu palenlé. Kei kapi la piké nnyiyé píima kumúnjé-i siyáa wa.

Meýó maamaa menyine mee míni kecáá ní pépu

¹³ Ke kúninói aku lé n nyenu lin nájai, keyópi kenyine áke itunje kumii-mé pepuri, api músu re pi yé fe api nkpéni lé kapi ní la wai. Api pee kesáu kapi ye ne kúninói n nyereese sakaá api ncée kpísi. Api míni kepáápáá keté kapi ye n sée re Kireeti n kanei. ¹⁴ Mese ne mese, kuyó kunyine kapi ye n sée re Erakilóo aku míni kepáápáá keté-mémpó pepuri ne rínaje. ¹⁵ Ai kúninói kpáú lin ne tósu, aí kunyereese we. Ari mese yá aí ne ró n tósu. ¹⁶ Ari míni kepáápáá keté sínsápi kenyine kekúrí tómpó. Pi ye ké sée re Kulotaa. Ari pee náási arí ne fe ari kenóipi kapi ye ne pisoí n léise lese. ¹⁷ Kúninói pikéikó api kúninói kémee ke tampó. Api pee limemáá inje pahaankeé apí ne kúninói kóónú. Iwame ii pi wai re apí kape ha Lipii menimaa ritime rinyenetú tinyine rikam. Api pee kusánjáá maamaa kpee kuyó n wai cepise. Api nnánári n sóne pin kuyó tikilé. ¹⁸ Kuyó aku lé tó m pepu kun mrapé kpálé aí ne ró weesi, api pee mese ilú ke kúninói aku n topori n hasu pin míni-i sariipó. ¹⁹ Kai kó piweesi rinkpá, api kúninói ikéilú inyine pifónje kápáá. ²⁰ Ai wai siyáa kulúí, itunje ne awárepi áa kúyene wa, meýó men lé ne rínaje pepu, ari péé m músu re ntókó ye tenele.

²¹ Ai nájai, tó úka úu iluke li. Póoli uu pee yisi uu pisoí kecópe nyere uu re: Pinésáne, non pee nnékó kutu rincó, tó yee pee Kireeti-pó tone arí ye ásáláú píima nnyé ne risáne tóké ne ilú fónje. ²² Lé nnya, ké nkpéni nó símisi ani rikín tápisi rísone. Nó úka úu kpine. Kúninói nmané kpee ásáláú waine. ²³ Uléecaa uyee né n te nen kó u keisi Uleecaatumé ye kesine nké kenémee kale. ²⁴ Uu né maa re: Iwame íi kape pó wa, Póoli! Pó Sesaa kémee pitúhaane sinle páí! Pó ke Uléecaa

uu n la nnya, u yé kə pipósencə nnéi nfáa tíye. ²⁵ Lě nnya, ani ikari wa, pinésáne. Ne ne kefa tenelě te lě ke Ulééca uu ní ma kai lené. ²⁶ Amá kuyə yé ró lese aku míni kepáápáá ketě kenyine ritime sá.

²⁷ Karí ne n weme, sisine kefi ne sina kari lě Metiteranee menimaa kémee wa, meyo men tó kpáúlě. Ai kesinecə kumúnjé kúninəi pikeikó wai yare tə ne ketě kóima kenyine nnyáá wale. ²⁸ Api ménjeme kapi ye ne míni mecímá m musí kpísi api fóm, api yénu re simetiri afetaani ne siseei kame címú. Api kéyu-mě nyəsópə api kə pimúnjé kpá, api yénu simetiri sité ási we afetaani. ²⁹ Api pée n wuru re kúninəi áku kape aparecaŋaa anyine rikam. Api pree lě nnya sisáu sina kapi ye ne kúninəi n nyeresə kepire-mě cepisepə, api pree m mé pin yəone re liké weesi. ³⁰ Kúninəi pikeikó ye pree lalə piké léepə piké wuri. Lě nnya kapi kenóipi kě kapi ye ne pisoi n léise míni-i ricepise api pree kpárá re pi lalə piké ha ne kesáu kéyu-mě ku nyeresə. ³¹ Pəoli uu Rəm usóca kpéě ne pisóca picə maa re: Pisoi pē pinsá kúninəi kémee n tone, áni nkpə-i mélele má. ³² Pisóca api pree ménjeme mee kenóipi kapi ye ne n léise m múlě sem, api ke yá ake lolu.

³³ Liké kelenə n weesi, Pəoli uu pinnéi maa re piké iluke li. Uu re: Siyáa kefi ne sina ye nsí kani ne mpócaai tū nən mé áni kə líka li. ³⁴ Ne la ké nó símisi re ani iluke li. Li pise re nəké li nəké ne nfáa m má. Nó úka nnyúpi ricuruu rín ríyu kecáá wehene. ³⁵ Kuu lě ní ma, uu kukpónó kpísi, uu pinnéi inipee-i Ulééca pakare uu pree ku kpəkóri uu piluke kápáá. ³⁶ Kei kapi pree pinnéi ikari wa api iluke le. ³⁷ Ntónéi ye pree kúninəi kpe-i wale pisoi píle píle meté ne kuwó ne afereé ne pikpuulú (276). ³⁸ Ke nípá úye uu piluke ní masí uu lepu, api melukepipi mee kúninəi-i ní we n hasu pin mínimaa-i sariipə re kúninəi kuké nkáripi fakasi.

Kúninəi mefore

³⁹ Kai n weesi, kúninəi pikeikó ápi ketě kě ceri, amá api ketaa-pə ketenpampi kenyine yenupə ne kekecáá kunyene laii aí ne sí. Api pree re pin n fe, pi yé wa kúninəi akú ha kei tasi. ⁴⁰ Lě nnya kapi sisáu féenne api mínimaa-i sariipə. Api kə ájeme kapi ye ne kúninəi ketíkíi m paasi féenne. Api kə lě memáá kúninəi keyu-mě kusánjáá tóresi api síka, kuyə aku pree kúninəi n télě lin ne kenyenepampi kě-mě sí. ⁴¹ Amá api sí apí ha ínisā ité kepáápáá rinyenetū tinyine takári, kúninəi riyu ari kei lompə aí tini símí, aí pree kunyókə-nyókə we. Aniwale nanje-nanje anyine pəo pree kepire-mě ku n foresi. ⁴² Kai pisóca iwame n wa re pikpaniikó yé wéeri api wúrunkee nnya, api pée n la piké pi kə. ⁴³ Ke Rəm usóca kpéě uu ní la uké Pəoli riyu lə nnya, uú ne pi yulu re ápi kape lě wa. Uu pree rinóo he re peree piwéeri n nyu piké mefoi rikpuu apí ne rikóitime téj. ⁴⁴ Amá pitórəo piké akpénkpélé ne kúninəi siwélépi kecáá túnti apí ne pi tiki. Lě kari mesei ntónéi wa arí ne ketě kóima tulu aí úka ríka kpu.

28

Pəoli ye Maliti keteni-i we

¹ Kai nkpə-i ró n lése memáá kari pree kə te pi ye míni kepáápáá ketě kě sée re Maliti. ² Kei pikó api kefa féenne api nšəne ró yósu. Ke ikóne ii picuū n kóri nnyiyə nn wai nnya, api nna píima nnyine wai api ró yósu, ari kekále wai arí ne n kóónú. ³ Pəoli uu pree yisi uú ha sinaapi paálame re uké nna-i risápə, tikpurii rinyine tin sinaapi se-i we. Ke nna kutoi aku ri n leepə, ari léeri ari Pəoli kunipe yéu. ⁴ Ke ketě kě pikó api n yé iwáa iyě in Pəoli kunipe sanárilě, api pree pimécəpəcire n tee re: Mpá liké íye wa, usoi nkó ye usoi kə unyine le. Míni-i kuu nní nkpə-i njémehereeri. Amá Ulééca yee aseí n tíkile úu njmurei uké nfáa li. ⁵ Amá Pəoli pəo iwáa nna-i mépépə, aí kə nkpáni méka u wa. ⁶ Api pée m mé yare

piké u yē un pīni un ne sī nēe u yé mese ne mese kei nní loole uu kpi. Api méresi ai nānai, líka ái u wa. Api pee mese kemúnjé conse api re piléé pinyine ye pi.

⁷ Kei kekúrí ke ketē kē uyukóó foi keyó aké péé we. Pi ye u sée re Pupiliyuusi. Uyē uu kei nfanare ne kusáne ró wai, ari kei fine siyáa sitaani. ⁸ Pupiliyuusi usaa ye pee kumúnjé kpe-i pólólúle un ne kupinjetoi ne nlure yare ákpasehé finu. Póoli uu sī uu há u lóólú, uu ukecáá keyóme yáási uu anípe ukecáá láa uu ne u paise. ⁹ Lē memáá, ketē kē pitóikó picó apí weri api Póoli yenu, uu pi paise. ¹⁰ Api nípá yo ne ríyu ró waise hái. Kari n tósu, api lē kai ró m pise tóké ne ncée rintíki nní ró pásii.

Póoli metuípó Róm kuyu-i

¹¹ Iwáre itaani kari kei wa. Ari pee limemáá kúninói kunyine kpee Alekisantiri n léeri loni arí ne tómpó. Nnyiyé kumúnjé-i kakú pee Maliti-i nyere. Pi kukecáá písika ayu lesele. ¹² Kari Sirakuusi n tu, ari kei tone siyáa sitaani. ¹³ Ari kei yisi ari mínimaa mecáa kanei arí ne Rekiyo tulu. Kuyó aku liukóso itunje kumii-mē pepuri, ari pee siyáa sité nmané kpisi arí ne Pusoli tulu. ¹⁴ Ari kuyu kpe-i piróco Yeesu pikó yenu, api ró pise re tóké kei siyáa sisesei pikeméé tone. Kei kari pee yisi arí ne Róm tulu. ¹⁵ Yeesu pikó pee Róm-i ní we ye pee kerócaá nyule. Api hái Apiyusi kuyaa-i ne kei kapi ye n sée re Sisáneyo Sitaani-i ró tépei. Ke Póoli uu pi n yé, uu Uléécaa pakare, ai kó ikari u kpáse. ¹⁶ Kari Róm-i n tuipó, usóoca kpéé uu usóoca wéése anipe-i pikpaniikó wai api Póoli ncée he re uké umecire keló tone ne usóoca yee yé u m mé.

Póoli ye Róm-i Nléécaasimé yóólē

¹⁷ Kapi Róm-i n tuipó siyáa sitaani memáá, Póoli uu Pisuífi piyukóó pee kei ní we cápine. Kapi n cápinepó, uu pi maa re: Pimárecó, ám akópe áka ntópurí mmú wa, ám kó pirósáa isé íka rilóó, nípá ne lē, pi Yerusalem-pó né tínle api Róm pikó anipe-i wai. ¹⁸ Róm pikó apí ne né túhaane, apí nka yē kapi yé ne né ní kpu. Api pee re piké né riyápo. ¹⁹ Amá Pisuífi api yúlu, am póone am mese re Sesaa kamí la uké ha ne né túhaane. Ai re nnépuri pikó kamí la ké pitele wa. ²⁰ Lē nnya kam te ké nó yé ké kó rinóó nó maa nóké kó te lē ke Isirayeli pikó api n tálē nnya kam nté nní akpanii-i we. ²¹ Kei kapi pee u pesere re: Api mpókó nka kecáa Yutee-pó rítelé ríka ró wóime, urómárecó úka uu kó kei-pó leeme uké kam uké kepócaá nnyine ró kéé nēe uké mpókópe nnyine ró símisi. ²² Amá tó la re pó nmaa a nkpeni mmē kaa m músu ró símisi. Tó kó te nípá yei kapi mpóyómeyáhaacee mmē kaa nní ní tíkile yulu.

²³ Pi ne Póoli api keyáa yekei. Kai likeyaa kē n tu, api sī kulúí api Póoli leepó kéyo ke-i kuu n sói. Uu mmare hái ne kesineco-pó Uléécaa iyóopi kecáa pi símisi, uu ye Moisi isé ne antepuye atelé ne tiki un ne pi náási re piké Yeesu ne kefa tene. ²⁴ Picó apí mmē kuu pi n símisi nmurei, picó api pikóme yulu. ²⁵ Kapi lē n tósu apí kóméine, Póoli uu pee kekéripi pi maa re: Asei ke Nfáasone nní ne antepu Esayi ritiki nní ne nópinésáa maa re:

²⁶ A mpuri mmú pikó-i ha, aa pi maa re:

Nó ye nšone kutu ríco

amá áni yéé aseí kó

nó ye nšone nyáneí

amá áni yéé yē.

²⁷ Li we re mpuri mmú pikó akín ye takasile,

pi pimecire atu tápisile,

api inípee wúkesi

re piatu áa kape ye kó,

piinipee íi kape ye kó yē.

Pimesəhə áme kape ye kə líka ceri nnya.

Peé uyε-i, ápi ye peε né Uléécaá kémεε kam ké pi pəise.

²⁸ Pəəli uu kə pimáa pi kpa re piké kə te mpuri sanε pikó peε ní-yulalesimé ke Uléécaá uu m páme te. Pɛ né kutu n ticə. ²⁹ [Kuu lɛ pimáa m masí, Pisuifi api ncée kpaú apí n keηεnεpə pin ne tósu.]

³⁰ Pəəli uu inmɛ ité kéyo ke-i kuu ní we un hééle kémεε tonε. Uu kei pepeε ukeméé n sónaapə nnéi yóoi. ³¹ Uléécaá iyəəpi nsímé kuú peε yóólɛ un kə Upríima Yeesu Kirisi nkó písoi céési ne uripəə, líka ái kə u pekési.

Títelé ke Pòoli uu Ròm pikó n wói

Lελεε ritelé nti kέmεε ní we

Kumúnjé kpe-i ke Pòoli uú pεε unsē táánū n tenεε kuú pεε Kirisi pikó pεε Ròm keteni-i ní we ritelé nti wói. U pεé lalε uké uncee rinōj hái ne Ròm-pò kúu pεε n hápaalē, uké kò pεε Esipaanyi ha uké ha Nsímé Kεcire riyóó. Títelé ke Pòoli uu Ròm pikó n wói ye icélaa inyine le ke Pòoli uu ní pa ne iketò-pò. U i palε kekéripi rε: "Sisoipipi sin Yeesu ne kefa n tenε ke Uléécaá uu si nyu rε si aseí tikilenle. Linfatene mmē ne kò tulaalenle" (1:17).

Ifaaci iyē mekériine ye mmé:

1. Pòoli ye nyísele rε íye kai piyómeyáhaa isé pitiki ne lē kapi ye ne Yeesu Kirisi rintiki apí ne Uléécaá kefa tenε kecòpe we. Uléécaá icápine yεε Ròm-i ní we kέmεε, Kirisi pikó pεε apí Pisuifi ye kulúi wele. Amá Pisuifi ye kò Ròm kέmεε kulúi wele, picò apí pansε Kirisi pikó, pin kò ne nōjlē pin Pisuifi piyómeyáhaa isé tíkile. Yare li pise rε mpuri sane pikó pεε m pansε Kirisi pikó pòóké kò isé iyē n tikilē née? Pòoli ye maa rε nfatene mεε ye usoi riyu lò (1-8).
2. Isirayeli pikó pεε mpuri ke Uléécaá uu n wée. Pi ne Kirisi pikó metone nkó kuu nté wói (9-11). Pisuifi meyā ye Nsímé Kεcire kepire ritole (9:30-10:20). Uléécaá ye kò ne wele un umpuri la. N ne ipuri icò yé keyáa Yeesu Kirisi kέmεε Uléécaá ipelée ceri.
3. Yeesu Kirisi icápine kέmεε mεfine nkó mεε nté wólaalē. Pòoli ye kei símisile lē kapi ye Uléécaá n yáasi ne lē kapi ye ne picò nkíhniε kέmεε n tónε. U pεpεε nfatene kέmεε m pelaalē písei rε piké pεpεε apí nkemεε m pelaalē ne m purú. Uu kò ne pi téní rε li pise rε níla nké pikecáá n nyáni. Likumúnjé rε Uléécaá yèè akópe kέmεε sisoipipi lesele, Nfáasone nn si léní, asi ye pεε fe así m pénelē sin ne we, nn kò ne si léní, si ne Kirisi pin ne pénelē pin we (12-15).
4. Pòoli ye upimarecò pεε Upíima pikei n wa iyáhaa kulúi pasiipòle (16).

Iyáhaa

¹ Né Kirisi Yeesu ukéikó Pòoli, née ritelé nti nó wólú. Uléécaá yεε né sée rε ké pansε utumε. U né wéle rε ké Unsímé Kεcire riyóó. ² Uléécaá ye pεε hái mekεε-mε Uléécaá Nsímé atelé kέmεε antepuye maase rε u yé Nsímé Kεcire mmē tó pa. ³ Ukepipi Urópiima kecáá nsímé ye mu. Pi u marile mesoi. U uyóopi Taffiti kepirē le. ⁴ Ke Uléécaá uu pikpòkpò kέmεε u n yukuse nnya kuu u sée rε Ukepipi, uu kò Unfaasone ne tiki uú ne linnanε u he. ⁵ Urópiima Yeesu Kirisi ke Uléécaá uu ne ritiki uú ne ípeelée né nyíse rε ké pansε utumε, ké kò tíyεε ipuri nnéí pisoí piké Kirisi rinyiri nnya ne kefa tenε, piké pεε uyē Uléécaá m pakarelē. ⁶ Nó mpí ke Yeesu Kirisi uu nní n sée, nó ne kò lipite pē kέmεé wele.

⁷ Nó Ròm pikó mpí nnéí ke Uléécaá uu nní ní la uu kò nó wée rε ani pansε upikó kam títelé nti wólú. Urósáa Uléécaá ne Urópiima Yeesu Kirisi piké ípeelée nó nyíse apí nkíhniε nó he!

Li Pòoli ripóo wa rε uké ha Kirisi pikó pεε Ròm-i ní we rilóólú

⁸ Pi ketē nké nnéí nónnéfatenε nsímé símisile nsone. Lē nnya kamí la ké ne Yeesu Kirisi ritiki ké ne nó nnya Uléécaá pòonεε kelene. ⁹ Uléécaá uyē kam n yáasi nen Ukepipi Nsímé Kεcire yóólē yé itansei né li rε mesére kam nónnésímé símisi ¹⁰ nen kò nípa píyei nókenécáá yáasi. Ne ye pise rε uké lē umela kέmεε ncée né he ké nókenéméé hapò. ¹¹ Lē nnya, li pεε meyíkíyiki ripóo né we rε ké

piyéne nó hapò ké lē ke Nfáasone nn né n he nó ritéjse nòké iníjí wa. ¹² Ne la ké maa re ne nókenémee sónepole re nfatene mmē ke tó ne nnó ari kesé m má nké tíyese tóké ikari kpariisene.

¹³ Pimárecò, ne la re ani kò te ne pee menécíre cápinele ké pilóólú nó hapò, amá hái ne nkpéni-me ám kahanē ncée n yē. Ne péé la re pinékei piké kò nò kémee kuláa wa yare kapi ketē kecáá isoipuri icò kémee kuláa n wa mecò. ¹⁴ Li né pise re ké mǎpá píye kéméé ha, ayu ne sicare kémee písoi ne písòhò ne pepée ápi líka n nyu kémee kai pise re ké ha. ¹⁵ Lē nnya kai ripóò né we re ké kò nó mpí nòò nní Ròm kuyu-i ní we Nsímé Kécire riyóò.

Nsímé Kécire ye nnaŋe le mæe Uléécaá kémee n léeri

¹⁶ Nsímé Kécire mmē rín isei né we. Nnaŋe nnyine ye mu ke Uléécaá uu ye ne pē nnéi pee ne kefa u n tenelē ayu n lò. Pisuifi kuú ne koraane uú ne mpuri sane pikó kémee tulu. ¹⁷ Asei kecáá, kei kai ye ne nyíse re Uléécaá yèè písói pansesele aseí pite. Uyee ne Uléécaá kefa n tenelē mæcire kóló kuu ye nfatene mmē nmane nnya yē te u aseí ute le. Lē kai nní Nléécaasimé ritelé-i wólaalē te: Nkó yee nfatene nnya m pansé aseí ute yee nfáa má.

Sisoipipi nnét ye akópe wale

¹⁸ Uléécaá kuwò ye keyómecaa-pò wemele. Pepée ápi u n waiselē ápi kò umela tikilē pee yé ne ku risáne. Pi nsímései nyule, amá pin pee pimewee kópe ne tápaalē te písói ápi kape aseí ceri. ¹⁹ Pi lē ke kesoipipi ake yé ní fe ake Uléécaá kecáá céru pinyuwe máálenle. Likumúnjé re Uléécaá ricuruu yee li pi cereise. ²⁰ Asei kecáá, Uléécaá likó áí kúyene we, amá umewai kémee kuu ye umecire lese uu nyíse kesoipipi aké ne u yenu. Uyee ketē ne keyóme wa nnya, pi yé fe ápi kei ne yenu re u rínanje teneciré mále un kò Uléécaá. Sisoipipi ási yé ncée yē siké re ási likecáá nyu. ²¹ Si Uléécaá nyule, amá ási ye pee ríyu u waise, ási ye kò u pòñese yare kasi yé pee u m pòñese re u Uléécaá nnya. Amá inírisimé ke písói ápi ne mésunu ápi ne pimécire fómni, pikemúnjé ake pee kuníri kapi m má nnya kuŋmaha-i lompo. ²² Pin pimécire nyáni yare pi mewéesesòhò mále, némpákanē piníri nmaa ye pi. ²³ Ápi yúlu re ápi yé riwula piké Uléécaá krociré pakare, ápi nya ápi conse ápi pee kesoipipi kee ye n kpu ne sinúipi ne ána ana likó ne límũñi-mũñi séru re piléé ápi ye wula ápi lē pakare.

²⁴ Lē nnya ke Uléécaá uu pi riyá re piké mékperinkpewai kapi písifa-i m músu n wai piké ne piipinje cire isei m pórii. ²⁵ Pi nnóome likó kpísi ápi ne Uléécaá kecáá nsímései conse, ápi wúla ápi lē ke Uléécaá uu n wa yáási, ápi pee Uléécaá yee mǎpá yo n wa piyáhaa yulu, in kò ne uricuruu kaí ne sá re piké yáási hái ne mǎpá píyei-pò. Amí.

²⁶ Lē nnya ke Uléécaá uu piseicirékei pi tā, pinósi ápi pipila yá, pi ne pinósico ápi ha n sói, áí kò péé ne sá re liké lē. ²⁷ Pítisi pòò kò limecò pipinósi yá, ápi ha ne nnáápí pipitísicò n sói, lin písói isei we. Lē nnya, pimemare kópe mē kulaa kapi lē yē.

²⁸ Kápi nní n wéési piké Uléécaá céri nnya, Uléécaá ye pi riyále pikemúnjé ake cókò, ápi péé n wapisi áí ne sá. ²⁹ Mewai kópe ncòpuri ne rikpákára ne nwóónaapí ne kufatoi kpee písifa-i we. Pikáipinkée ne pisoikò ne pipásaine ne piyaaluke ne mémare kópe mee písifa-i còpaalē. Pimécòpecire kapi wóhaane, pin áyu kónaane, ³⁰ pin kò Uléécaá iláarò wai. Ápi ye úka waise, pin áyu wéési, pin pimécire nyíse. Pi mewai kópe piwai kémee pelaalenle, ápi ye písáa ne píni pakare. ³¹ Ai we re usoi uké ne pi ritá, ápi ríla má [ápi ye líka naresi] ápi ye íwe té. ³² Pi kò pee isé ke Uléécaá uu n yekei nyule. I maa re pepée limewai mē n wai ye ne sá re piké pi kò. Pi kò pee li wailē. Lē memáá, pi ye kò pepée lē n wai kecáá rikpále.

2

Uléecaa ketahai kuú ne sisoipipi n túhaanene

¹ Mπά πον usoi úye mpuri, πό nkό πόο nní ne picò n túhaane πον akόpe pi palē, ái we re piké íwe πό té. Pόο nní ne picò n túhaane πον akόpe pi palē, meπόcίre kaa lē akόpe palē. Liriyíkí re πόο nní ne picò n túhaane, pόó ne kó pimεcò waille. ² Tó meyíkíyiki nyule re nsímései ke Uléecaa uu ye ne pepee lē n wai túhaane. ³ Pό nkό πόο nní ne pepee lē n wai n túhaane πον kó pimεcò wai, pó músu re πό né Uléecaa ketahai kέméé lee? ⁴ Néε Uléecaa mewai sone píima ne uisoi niη-niηe ne unfanare kaa lómiise. Aa nyu re umεwai sone píima mee la re a mefine conseε? ⁵ Amá ripókíη ntake ne kaa n yúlu re áa yé mefine conse nnya, meπόcίre kaa lē kuwáí píima cápine keyáa kē ke Uléecaa uu ne nsímései ukuwáí kέmee pisoι n túhaanene. ⁶ Ketúhaane ke-i ke Uléecaa uu yé mpá úye mewai ihéé u pa. ⁷ Uu pepee lisone piwai ne n ημόópúlē nfáa teneciré he. Pi lē waille re uké umeyóopi pi he uké kó ríyu pi waise uké kó tíyese piké panse picaaiciré. ⁸ Amá Uléecaa yé pepee ne u n kέηene ápi la piké nsímései kutu ricò, pin pee lelee ái ne n sá kutu cólē kecáa ukuwáí píima súise. ⁹ Píweluke ne nwuutúū mee mpí nnéí pee mewai kópe n wai likó. Pisui fi kaí ne mefoí máne, ai péé ne mpuri sane pikó kpá. ¹⁰ Tíyu ne ipakare ne nkíηniηe mee mpí nnéí pee lisone n wai likó. Pisui fi kaí ne mefoí máne, ai péé ne mpuri sane pikó kpá. ¹¹ Uléecaa uu pisoι ne picò kóolenε.

¹² Mpí nnéí pee ápi isé kecáa n nyu apí ne akόpe wai ye kpínine ápi ikεcáa ne pi túhaanene. Amá pepee ikεcáa n nyu apí ne akόpe wai ye kpínine apí ikεcáa ne pi túhaane. ¹³ Asei kecáa, ái mpí pee ye isé kutu ηmanε riñcò pee Uléecaa inipee-i asei pite. Amá mpí pee isé n tikilē kapi ye ha maa re asei pite. ¹⁴ In te mpuri sane pikó pee ápi Uléecaa isé n nyu ye pee isé iyē tikilē, li wa yarε i pisifa kέméé wele pin ne i sόne, mpá kápi nní i n nyu. ¹⁵ Pi lē nyísele re lelee isé iyē kέmee n we ye pisifa kέméé wele. Pikemúηé yèè pi nyísele apí céru re pi ye pinyine-i akόpe wale, akε ye kó pinyine-i alari pi pa. ¹⁶ Lelee ha leerine keyáa kē ke Uléecaa uu Nsímé Kεcire kam n yóólē mí paine uu ne pisoι túhaane. Kirisi Yeesu kuú ne tikine uu ne lē nnéí ke pisoι apí n wai pin pékesi kecáa pi túhaane.

Pisui fi ne isé kecáa nsímé

¹⁷ Pό nkό πόο nní meπόcίre rinyíri n he re Usui fi, πον ne isé tálē, πον Uléecaa nnya rikókari wai, ¹⁸ πον umela nyu, pό kuu uisé kέmee n cési re a ye lelee lico ne kekpeé n we ceri, ¹⁹ πόο nní meπόcίre n nyáni re πόο pinyíye tōrikεε, πον kó pepee kuηmaha kέmee n we metéí, ²⁰ ne piníri ne siwá ucélaa, re pó isé kέmee menyuwe ne nsímései yē nnya, ²¹ pó nképni nní lē picò céesile, aa pee meπόcίre picélaa pōne. Pó ye re ápi kape ye yáai, amá pōon pee yáai! ²² Pó ye kó re ápi kape ye iwásá wa, amá pōon pee iwásá wai! Pó ye re pó piléé kóhale, πον kó pee pilikó yááinkεε! ²³ Pόο nní isé nnya rikókari n wai, pó ye kó isé rilóóle áa ne Uléecaa riyu kopu. ²⁴ Li Nléecaasimé kέmee wólaalē te:

Nó nnya, Uléecaa rinyiri ye mpuri sane pikó kέmee caaile.

²⁵ Asei kecáa, in te nō isé tikilē ke piké apí yé kuláa nó wa. In te nō isé rilóó, nópínéké ye we yarε kukéciré. ²⁶ In te ukéciré ye lē ke isé ii m pise kecáa sόne, áni yē te ukukéciré yé Uléecaa kέméé n we yarε pi u rikélee? ²⁷ Mpuri kéciré ukó un isé n tikilē, uu yé tíyese πό nkό πόο nní isé n nyu áa ye pee i ritiki, πον kó kélē, aa yénu re pó akόpe málee? ²⁸ Lē nnya, ái ipiηe kecáa piké mpí pee ye nyíse re usoi ye Usui fi le. Ai kó ipiηe kecáa piké mpí pee piké yíkíyiki. ²⁹ Amá lē ke usoi uu kefa kέmee n we lee ye nyíse re u Usui fi le. Lē kapi ye maa re usoi ye meyíkíyiki kelenle. Uléecaa Nfaasone meké ye mē, ái isé mekó. Ai pisoι kέméé ke Usui fi uyē mpuri ipakare ii ye leeme, amá Uléecaa kέmee le.

3

¹ In læ ni, kuláa ye kúye re usoi uké Usuifi? Yo ke piké api ye yoriye? ² Kuláa ye linnéi kémeé wele áku kumúnjé má. Kufoi yee re Pisuifi ke Uléécaá uu ne mefoi símisi uu Unsímé pianipe-i wai. ³ Asei ye kò nyere re pikécòpe pinyine ápi aseí ritiki. Lã nnya, piasei kutikiciré yé tíyese Uléécaá pòò kò aseí pitíki yáá?

⁴ Ai nkpáni lã. Ai céreise re nípá usoi úye ye unóòme le, amá Uléécaá pòò ne aseí tikilenle. Li likecáá wólaalã te:
Li pise re apónòò aké n nyíselã te pò aseí ute le.

Nka rín wene kapi yé ne mepótúhaane kémeé pò n cési.

⁵ Amá in te arósei kutikiciré yé tíyese ai nyíse re Uléécaá ye aseí tikilenle, tó pree maa re íye? Te ke Uléécaá uu yé nní likecáá ukuwòí ró ní nyíse nnya, úu aseí tikilẽe? Lã ke sisoipipi asi ye m pise mecò kam nní pise. ⁶ Ai nkpáni lã. In pree lã, íye ke Uléécaá uu yé ne písoi nnéi túhaane? ⁷ In te nnénóòme yé tíyese ai nyíse re Uléécaá ye aseí tikilenle, ai kò ríyu u waise, yo nnya ke Uléécaá uu yé pree kò ne ró túhaane re tò pikópekòò le? ⁸ Yo nnya kári yé fe tóké maa re: Lã nnya, tóké akópe wa lisone liké ne akemeé léeme? Písoi pinyine pree tiróyu n kópu ye re tóò ye lã ma. Uléécaá ye alari mále uké lã nnya lipite kutu ripasa.

Písoi nnéi ye pikópekòò le

⁹ Tó nkpeni maa re íye? Te tó, Pisuifi ye mpuri sane pikó fe, née íye? Ai nkpáni lã. Tò písímé masile re akópe ye rínanje mále an ne kesé Pisuifi ne mpuri sane pikó múlã. ¹⁰ Li Nléécaasímé ritelé kémeé wólaalã te:
Usói úka úu aseí tikilẽ.

Mpá ucíreníje yíkíyiki nkó nní úu we.

¹¹ Úka mpuri úu mesòhò má.

Úka mpuri úu Uléécaá wéési.

¹² Pinnéi ye ncée kecire pitíki riyále.

Api kesé pinnéi isoi kpárá n wai.

Úka mpuri úu lisone wai,

nípá ucíreníje yíkíyiki nkó nní úu we.

¹³ Pinnòòsimé ye rikpíi le tee n háalã.

Pialempi kapi ne nnóòme wapisi.

Melò ye pinnòò-i kúlaalenle yare iwáa yee n kóni.

¹⁴ Awéeri ne nsímé kópe yee pinnòò-i yipaalã.

¹⁵ Piana áa kusa ménye pikóiké kémeé wélú.

¹⁶ Mpá yei kapi lompo, picainkee ne picò íwe piwai yee pilikó.

¹⁷ Api ncée mee ye ne nkíníje ní ka nyu.

¹⁸ Api piisoi kapi n le kémeé Uléécaá wuru.

¹⁹ Tò kò pree nkpeni nyule re li Uléécaá isé kémeé wólaalã te pree isé metíki m má nnya ke isé iyẽ ii wólaalã, nsímé nké ne nípá úye n lukaalã nnya. Sisoipipi nnéi ye Uléécaá inipere-i sikópekòò le. ²⁰ Úka mpuri úu fe uké lã ke isé ii m pise wa. Lã nnya ke úka úu yé fe uké Uléécaá kémeé alari yẽ. Isé ye tíyesele usoi uu céru re u ukópekòò le.

Lã ke Uléécaá uu ye sisoipipi ayu n ló

²¹ Lã ke isé ricuruu ne antepuye apí pree mekee-me ní ma yee nkpeni nní wa. Uléécaá uu ne isé ritiki uké ne sisoipipi waise aseí pite. ²² Pẽ nnéi pree lã kuu ne Yeesu Kirisi rintíki uu wai nmane kóló ne kefa n tene kuu ye sée re aseí pite. Likumúnjé re Uléécaá uu písoi ne picò kecòpe kóolené. ²³ Sisoipipi nnéi ye akópe wale, asi Uléécaá meyoopi paa. ²⁴ Amá Uléécaá ye uipeelé kémeé pi pansesele aseí pite, faalaa ápi kò líka héele. Yeesu Kirisi yee umecire kpísi uu he nnya ke Uléécaá uu ne piayu ló. ²⁵ Uyẽ ke Uléécaá uu wée re uké umenye ne inyóonse wa iké pẽ nnéi pree umenye mẽ ne kefa n tene akópe sárei uké ne nyíse re u aseí ute

le. Uu pɛɛ mɛkɛɛ piakóɓɛ akpanii pi wa. U pɛé nɛ kɛ́yu pi purule. ²⁶ Lɛ́ kuu nɛ nyíse rɛ u aseɪ tikilɛnle, úu nkɓáni conse. Uléécɛɛ yɛ kɔ́ lalɛ uké nfáani keté nké kɛ́mɛɛ nyíse rɛ u kɔ́ nɛ urinɔ́ kuu ḿ ma kɛcáá wɛle. Likumúɓɛ rɛ pɛ́ nnéi pɛɛ Yeesu nɛ kɛfa n tenelɛ́ ɓmanɛ kuu yɛ yɛ́ tɛ aseɪ pite. ²⁷ Tó, Pisuiɪi yɛ pɛɛ nnyine má táké nɛ picɔ́ rikókɔ́ri n waii? Aai, nká ńn we! Isé pitiki nnya nɛɛ mɛwai sɔnɛ nnya? Ai nkɓáni lɛ́. Likumúɓɛ rɛ ái isé kai pise rɛ usoi uké ritiki, amá nɪatene kai pise rɛ usoi uké m má. ²⁸ Tɔ́ kɔ́ yɛ́ tɛ ái kɛ kesoipipi akɛ́ yé lɛ́ kɛ́ isé ii m pise n wa nnya kake yé Uléécɛɛ keyu-i aseɪ m má, amá kaké nɛ kɛfa n tenɛ nnya kake yé aseɪ m má. ²⁹ Nɛɛ Uléécɛɛ yɛ Pisuiɪi ɓmanɛ Uleecɛɛ lɛ? Yarɛ úu mpuri sanɛ pikó Uleecɛɛ, nɛɛ íye? Ɛɛɛ, u kɔ́ mpuri sanɛ pikó Uleecɛɛ lɛ, aseɪ kɛcáá. ³⁰ Uléécɛɛ use yɛɛ we yɛɛ nɪatene nnya pikéké pansesɛnɛ aseɪ pite. Limɛcɔ́ kuu pikéciré nɪatene nnya pansesɛnɛ aseɪ pite. ³¹ Yarɛ tɔ́ nkɓéni lɛ́ maa rɛ nɪatene nnya, isé nkó yɛ pɛɛ tenɛle nɛɛ? Ai nkɓáni lɛ́! Tɔ́ meníɓɛ isé nnaɓɛ nnéi i palɛnle.

4

Táké Apiraham nɪatene nɛ m pailɛ

¹ Tó nkɓéni urósáayaha Apiraham pó nkó maa rɛ íye? Yo kuu Uléécɛɛ kɛ́mɛɛ yé? ² In pɛɛ Apiraham liwaiwai nnya kɛ Uléécɛɛ uu u pansesɛ aseɪ ute, Apiraham yé pɛɛ fe uu lirikókɔ́ri n wai. Amá ái nkɓáni lɛ́ we Uléécɛɛ kɛ́mɛɛ. ³ Nléécɛɛsimé ritelɛ́ yɛ maa rɛ: Apiraham uu nɛ Uléécɛɛ kɛfa tenɛ, Uléécɛɛ uu lɛ́ nnya u pansesɛ aseɪ ute. ⁴ Api yɛ kɔ́ nkó yɛɛ pikei n wa uu liihéé yósu maa rɛ faalaa kapi u hɛ. Ulikó yɛ ni kapi u pa. ⁵ Amá nkó yɛɛ úu pikei píka n wa uké nɛ m panse aseɪ ute un pɛé nɛ uyɛɛ yɛ ukóɓekɔ́ m pansesɛ aseɪ ute kɛfa tenelɛ́, liute yèè unɪatene nnya panselɛ aseɪ ute. ⁶ Lɛ́ kɛ Tafiti uu tee rɛ nkó yɛɛ úu pikei píka n wa, Uléécɛɛ uu pɛé nɛ u pansesɛ aseɪ ute yɛ únarekome lɛ.

⁷ Pɛ́ nnéi kɛ Uléécɛɛ uu akóɓɛ n sárei uu kɔ́ akɛcáá yárii yɛ pínarekome lɛ.

⁸ Usoi nkó akóɓɛ kɛ Upíima úu n kɛ́eni yɛ únarekome lɛ!

⁹ Pikéké ɓmanɛ kapi tee rɛ pi pínarekome lɛ nɛɛ nɛ pikéciré pó kɔ́? Tɔ́ pimáa masile rɛ kɛfa kɛ Apiraham uu nɛ Uléécɛɛ n tenɛ nnya kɛ Uléécɛɛ uu u pansesɛ aseɪ ute. ¹⁰ Iye kuu pɛé we Uléécɛɛ uu nɛ u kpísi rɛ aseɪ ute? U pɛɛ kélɛ́ nɛɛ úu kélɛ́? Api pɛɛ kahanɛ u rinké. Uu pɛɛ kélɛ́. ¹¹ Kɛpire kapi u riké ai nyíse rɛ Uléécɛɛ yɛ unɪatene nnya u pansesɛlɛ aseɪ ute api kelenɛ u ké. Apiraham yɛ lɛ́ nnya panselɛ pɛpɛɛ Uléécɛɛ nɛ kɛfa n tenelɛ́ usaa úu kɔ́ pɛɛ kélɛ́. Yarɛ kɛ Uléécɛɛ uu Apiraham m pansesɛ aseɪ ute úu kɔ́ pɛɛ kélɛ́ mɛcɔ́ kuu kɔ́ pɛ́ pansesɛ. ¹² Apiraham yɛ kɔ́ pikéké usaa lɛ. Ai pɛɛ pikéké nnéi. Amá u pɛpɛɛ nɪatene m má yarɛ kuu m má api kelenɛ u ké usaa lɛ.

Usoi nɪatene mɛɛ yɛ lɛ́ kɛ Uléécɛɛ uu yekei rɛ u yé wa u yɛnɛise

¹³ Aseɪ kɛcáá, ái isé kɛ Apiraham uu pitiki fe nnya kɛ Uléécɛɛ uu yekei rɛ u nɛ upipirɛ́ yé masí keté nnéi n te. Amá kuu nɪatene m má Uléécɛɛ uu nɛ u pansesɛ aseɪ ute nnya yɛ ni. ¹⁴ In tɛ isé kɛ usoi uu yɛ ritiki uu nɛ lɛ́ kɛ Uléécɛɛ uu n yekei rɛ u yé wa yɛnu, nɪatene ńn pɛɛ líka yoriye, urinɔ́ kuu n yekei yɛ pɛɛ méwoo wale. ¹⁵ Li we rɛ isé yɛ Uléécɛɛ kuwɔ́i yukuselɛ. Isé insá n we, ápi yɛ maa rɛ pi i rilóó.

¹⁶ Lɛ́ nnya, nɪatene mɛɛ yɛ tíyɛɛ usoi uu nɛ lɛ́ kɛ Uléécɛɛ uu n yekei rɛ u yé wa yɛnu. Ipɛelɛ́ɛ ihɛɛ yɛ nyi. Lɛ́ nnya, rinóó yekei yekei tɛ́ pó nɛ kɔ́ Apiraham pipirɛ́ nnéi rikó lɛ, ái pɛpɛɛ isé n t́kilɛ́ ɓmanɛ, amá nɛ pɛpɛɛ urósáa Apiraham mɛcɔ́ nɪatene m má yɛ pi. U ntónéi usaa lɛ. ¹⁷ Li Nléécɛɛsimé kɛ́mɛɛ ukɛcáá wólalɛ́ tɛ: Nɛ pó kpísile am waise isoipuri kulúi usaa. U ntónéi usaa lɛ Uléécɛɛ kuu nɛ kɛfa n tenɛ keyu-i. Uléécɛɛ uyɛɛ yɛ pikɓɓɓ nɪáa n hɛ, uu wai lɛlɛ́ ái pɛɛ ń we, ái

weri. ¹⁸ U pɛ́e nɛ Uléécɛaa tálɛnɛ un nɛ mɛ́ tɛ Uléécɛaa yé u waisɛ isoipuri kulúi usaa. Li wɛ rɛ Uléécɛaa yɛ pɛɛ u maa rɛ: Pipópírɛ́ yé masí kulúi n wɛ. Aí kɔ́ pɛɛ lɛ́ kutá wɛ uké nɛ m mɛ́. ¹⁹ Apiraham nɛfatɛnɛ yɛ pɛ́e nɛ wɛɛ nn páápú, amá un kɔ́ nɛ aɲmɛ́ píɛ kumúnjé má. Ú kɔ́ pɛɛ nyulɛ rɛ u nɛ nkɔ́ nnyáã piwai masilɛ, úu yé nkɔ́pɛni fe uké kɛwá yɛ. Unósi Sara páa kɔ́ nkɔ́pɛni kuwánmarɛ wɛ. ²⁰ Amá m̀pá nɛ lɛ́, úu Uléécɛaa rinɔ́ kesi, amá u mɛnɪɲɛ nɛfatɛnɛ píima nɛ Uléécɛaa ríyu waisɛɛ úu nkɔ́pɛni ritiɲa-tɪɲa. ²¹ U nɛ kɛfa tɛnɛɛ rɛ Uléécɛaa yɛ rɪnɛɲɛ máɛ uké nɛ lɛ́ kuu n yekei rɛ u yé wa wa. ²² Lɛ́ nnyá kɛ Uléécɛaa pɔ́ kɔ́ u pansɛsɛ aseɪ ute. ²³ Tinóó ntí kapi nní n wóɪ rɛ: Uléécɛaa yɛ u pansɛsɛ aseɪ ute, aí uyɛ́ ɲmanɛ nnyá kapi wóɪ rɛ Uléécɛaa yɛ u pansɛsɛ aseɪ ute. ²⁴ Tó m̀pí kuu nní m̀ pansɛsɛ aseɪ pite, tó nnyá kapi kɔ́ lɛ́ wóɪ rɛ tó Uléécɛaa uyɛɛ Urópiima Yeesu pikɔ́kɔ́ kɛmɛɛ n yukusɛ nɛ kɛfa tɛnɛ nnyá. ²⁵ Arókóɲɛ nnyá kuu tíyɛ api u kopu, Uléécɛaa uu u yukusɛ rɛ uké ró pansɛsɛ aseɪ pite.

5

Nkɪɲɪɲɛ mɛɛ tó nɛ Uléécɛaa kɛcɔ́pɛ rí wɛ

¹ Ntófɛtɛnɛ nnyá kɛ Uléécɛaa uu ró pansɛsɛ aseɪ pite. Nkɪɲɪɲɛ yɛ nkɔ́pɛni tó nɛ uyɛ́ kɛcɔ́pɛ wɛɛ. Urópiima Yeesu Kírɪsɪ yɛɛ tíyɛsɛ kai lɛ́ wa. ² Uyɛɛ tíyɛsɛ kɛ Uléécɛaa uu nɛfatɛnɛ nnyá uipɛɛɛ́ɛ nɛɛ ró hɛ ari fe arí nɛ pɛnɛ rɪsɔ́nɛ. Li nkɔ́pɛni tó láárúɛ rɛ tó kam ari umɛyɔ́pɪ kɛmɛɛ kɛtónɛ yɛnu. ³ Háɪ nɛ nkɔ́pɛni ricuruu kari nní íwɛ n le, li ró láárúɛ aí kumúnjé má. Tó nyulɛ rɛ íwɛ kɛmɛɛ kɛ usoi uu yɛ piɲmóóɲú peikɛɛ, ⁴ uu piɲmóóɲú kɛmɛɛ Uléécɛaa pitiki ceru nɛ aseɪ, uu aseɪ pitiki kɛmɛɛ fe uu yɛ Uléécɛaa nɛ n tálɛ un mɛ́. ⁵ Uléécɛaa pitá ápi yé ró kírɛasɛ. Nfáasɔ́nɛ mmɛ́ kuu ró n hɛ kuú nɛ unla arókɪɲ kɛmɛɛ wa.

⁶ Kári pɛɛ rɪnɛɲɛ m má táké nɛ akóɲɛ kɛmɛɛ le kɛ Kírɪsɪ uu pikóɲɛkɔ́ nkɔ́ yɔ́sɪ uu kpi. Uléécɛaa yɛɛ liitunɛ iyɛ yekei. ⁷ Li pɛɛ páápúɛ piké nɛ usoi sɔ́nɛ ricuruu nkɔ́ rí yɔ́sɪ. In n la, unyɪnɛ yé pɛɛ fe uu ikari wai uu usoi sɔ́nɛ unyɪnɛ nkɔ́ yósu uu kpi. ⁸ Amá lɛ́ kɛmɛɛ kɛ Uléécɛaa uu ró n nyíse rɛ u ró lalɛ yɛ nní: Karí pɛɛ arókóɲɛ kɛmɛɛ rí wɛ kɛ Kírɪsɪ uu ntókɔ́ yɔ́sɪ uu kpi. ⁹ Kɛ Uléécɛaa uu nkɔ́pɛni nní Kírɪsɪ inyóɔ́nɛ mɛnyɛ nnyá ró m pansɛsɛ aseɪ pite, aí céreɪsɛ rɛ Kírɪsɪ yé kɔ́ Uléécɛaa kuwáɪ kɛmɛɛ ró lesɛ. ¹⁰ Pɛ́ɛ uyɛ-i karí pɛɛ Uléécɛaa pɪlaarɔ́ kɛ Uléécɛaa uu Ukeɲɪpɪ nkɔ́ nɛ ílaarɔ́ iyɛ kpu. Kuu nkɔ́pɛni nní ílaarɔ́ iyɛ pikóɲɛ m̀ masí, aí céreɪsɛ rɛ u yé kɔ́ Ukeɲɪpɪ nfaa nɛ tiróyu lɔ́. ¹¹ Lɛ́ mɛmáá, li kɔ́ nkɔ́pɛni ró láárúɛ lin kɔ́ rikókɔ́rɪ ró wɛ rɛ tó nɛ Uléécɛaa yɛ larukusɛnɛ. Urópiima Yeesu Kírɪsɪ yɛɛ tíyɛsɛ kai lɛ́ wa. Uyɛɛ tíyɛsɛ kɛ tó nɛ Uléécɛaa ari larukusɛnɛ.

Atam nɛ Kírɪsɪ kɛcáá nkó

¹² Limɛcɔ́ kaí wɛ. Usoi usɛ, Atam nnyá kɛ akóɲɛ aa kɛtɛ́ kɛcáá lomɛɛ aá nɛ nkɔ́ wɛrɪ. Kɛ pɪsɔɪ nnéɪ api akóɲɛ n wa nnyá, nkɔ́ nn pɪsɔɪ nnéɪ tɛ́ɲ. ¹³ Uléécɛaa uké kelɛnɛ Moisi isé rí léɛmɛ, akóɲɛ yɛ pɛɛ kɛtɛ́ kɛcáá wɛɛ. Amá kɛ isé íi pɛɛ kahanɛ n léɛmɛ nnyá, Uléécɛaa úu pɛɛ akóɲɛ kɛɛni. ¹⁴ M̀pá nɛ lɛ́, kai Atam kumúnjé-i n kpísi aí nɛ Moisi-i tuiɪ, nkɔ́ yɛ pɛ́e wɛɛ nn pɪsɔɪ kóni, m̀pá pinsá Atam mɛcɔ́ rinóó kɛ Uléécɛaa uu n hɛ rinlóó.

Atam yɛ pɛɛ usoi ucɔ́ uyɛɛ n wɛmɛ kumíɪrɪ lɛ. ¹⁵ Amá lɛ́ kɛ Uléécɛaa uu n hɛ faalaa aí kusa piyɛ. Usoi usɛ kuú nɛ ritiki uú nɛ hɛ. Uyɛɛ Yeesu Kírɪsɪ. Kei kuú nɛ ulisɔ́nɛ pɪsɔɪ mɛyá ticú nɛ nfanarɛ. ¹⁶ Uléécɛaa ihɛɛ faalaa mɛwai yɛ nɛ mɛmpɛhɛ nɛ lɛ́ kɛ usoi usɛ kóló akóɲɛ aa n wa. Akóɲɛ asɛ kóló kɛ usoi uu wa apí nɛ u túhaanɛ aí nɛ u kpi. Amá lɛ́ kɛ Uléécɛaa uu usoi n hɛ faalaa ukóɲɛ kului mɛwaimáá yɛɛ tíyɛsɛ kuu pansɛ aseɪ ute. ¹⁷ In tɛ usoi usɛ akóɲɛ nnyá kɛ nkɔ́ nn pɪsɔɪ kɛcáá kɛtónɛ yɛ, pɛ́ kɛ Uléécɛaa uu ípɛɛɛ́ɛ n nyíse uu pi pansɛsɛ aseɪ pite yé kɔ́ Yeesu Kírɪsɪ ɲmanɛ nnyá nfáa yɛ, u nɛ pɛ́ api kɛsɛ́ iyóɲɪ tonɛ.

¹⁸ Yare ke usoi use akópe aa n tíyese apí ne mǐpá úye túhaane aí ne u kpi mecɔ ke aseí mǐwai mese amé tíyese ne Uléécáa uú ne písoi nnéí pansese aseí pite, api pɛe nfáa yenu. ¹⁹ Asei kecáá, usoi use kóló yee pipakare ní ye nnya ke písoi nnéí api pansé pikópékóó. Limɛcɔ ke usoi use kóló yee Uléécáa m pakare nnya, písoi meyã api pansene aseí pite.

²⁰ Isé ye leemɛle ii tíyese akópe aa kulúí wai. Amá kei ke akópe aa kulúí n wa, Uléécáa ye kɔ kei písoi ípɛelée nyísele ái ne kɛtɔ. ²¹ Yare ke nkɔpɔ nn akópe nnya rínanɛ n yé nn písoi kecáá tone, limɛcɔ ke nfáa tenɛciré nn ne Uléécáa ípɛelée kuu písoi n nyíse nnya rínanɛ yenune nké písoi kecáá tone. Urópiima Yeesu Kirisi aseí pitiki nnya kari nfáa tenɛciré yé.

6

Akópe áa keróccáá rínanɛ ríka má

¹ Lɛ nnya, tóké nkɔpɛni re íye? Te tóké nkɔpɛni akópe piwai ne kéyu mahã uipɛelée iké pɛe meyã wa née? ² Ai nkɔpáni lɛ! Akópe áa keróccáá rínanɛ má. Iye ke tóo yé kɔ pɛé ne akópe kémɛe n we? ³ Ani nyu re tóo nní ntónéí Kirisi Yeesu kupɛnɛcɔ kémɛe míni n wóle, tɔ kɔ míni piwolɛ pɛ kémɛé ne u ripénele ari kesé kpíi? ⁴ Kapi míni ró ní wóle, tó ne uyɛ kapi lɛ tipéne api kúlɛsi. Kesé kari lɛ kpu. Yare kuu kɔ Sáa Uléécáa nnanɛ nnya pikɔpɔkɔ kémɛe n yisi, limɛcɔ ke tóo yé kɔ nkɔpɛni nfáa fale yé.

⁵ Asei kecáá, in te tɔ ripéne ari unkpɔ kémɛe kesé kpi, tɔ kɔ limɛcɔ pénéne arí n we arí ne umeyise kémɛe kesé yisi. ⁶ Tɔ kɔ nyule re isoi kpure iyɛ-i karí pɛe ní we kapí ne ripéne api kunapéékóó kecáá kari, ai wai re akópe isoi iyɛ íi nkɔpɛni keróccáá rínanɛ ríka má, ári kɔ nkɔpɛni akópe ilasi le. ⁷ Li we re usoi nkó yee nkɔpɔ ní masí ye akópe ilasi kémɛe lele. ⁸ Tɔn m maa re tó ne Kirisi ye ripénele ari kesé unkpɔ kémɛe kpi, tɔ kɔ ne kefa tenelenle re tó ne uyɛ yé kesé nfáa m má. ⁹ Tɔ nyule re Kirisi yee pikɔpɔkɔ kémɛe n yisi úu kɔ píkai kpine, nkɔpɔ rín kɔ nkɔpɛni ukeccáá rínanɛ ríka má. ¹⁰ Kuu n kpu nnya, akópe áa kɔ nkɔpɛni ukeccáá rínanɛ ríka má. Nkpɔ cireníne kuu kpu. U nkɔpɛni nfáa mále un ne Uléécáa mekó-i we. ¹¹ Lɛ nnya, nóké nómenécíre n nyáni re akópe áa nókenécáá rínanɛ ríka má. Ani kɔ nómenécíre n nyáni re nɔ Kirisi Yeesu kupɛnɛcɔ kémɛe nfáa mále nɔn ne Uléécáa mekó-i we.

¹² Lɛ nnya, akópe áa kape kɔ nkɔpɛni nóinépine ye keyáa n kpine kémɛe rínanɛ m má. Ani kape ilikáipi-káipi n tikilɛ. ¹³ Ani kape nóinépine kelɔ kenyine kpísi nóké akópe-i n wai. Amá ani nómenécíre kpísi ani Uléécáa anipe-i wai yare nɔ kpule ani yisi, ani nóinépine silɔ kpísi ani Uléécáa he aní ne lisone n wai. ¹⁴ Akópe áa yé nókenécáá rínanɛ yé. Li we re isé íi kɔ nkɔpɛni nókenécáá rínanɛ ríka má. Amá Uléécáa nfanare mee nókenécáá rínanɛ má.

Ari kɔ nkɔpɛni akópe ilasi kémɛe we

¹⁵ Lɛ nnya, íye nkɔpɛni? Te tó nkɔpɛni akópe piwai ne kéyu mahã te isé íi keróccáá rínanɛ má re Uléécáa ípɛelée kémɛe karí we nnya? Ai nkɔpáni lɛ! ¹⁶ Ani nyu re nɔn nómenécíre n kpísi nɔn usoi m pa re nóké uilasi n le nɔn u pakarelɛ, nɔ meyíkíyiki uyɛ kani nní m pakarelɛ pilasi le? Nɔn nómenécíre n kpísi nɔn akópe-i n tampɔ ani ailasi n le, nó lɛ nnya kpí. Nɔn Uléécáa ilasi n le nɔn u m pakarelɛ, nó pɛe lɛ nnya Uléécáa inipee-i pansé aseí pite. ¹⁷ Amá tɔ Uléécáa pakare: Nɔ pɛe akópe ilasi lele, nɔ nkɔpɛni kefa kese ne icélaa tikilenle yare kapi nó a n céesi. ¹⁸ Yeesu Kirisi ye akópe ilasi kémɛe nó lésele ani nkɔpɛni pansé nɔn aseí ilasi le. ¹⁹ Ne sisoipipi mecɔ símisile re áni ye mekke nsímé kɔ nnya. Nɔ pɛe mekke nómenécíre kpísile nɔn mékperinkpe ne mǐwai kópe ilasi kémɛe wailɛ. Li tíyesele ani pɛe isoi yee íi ne Uléécáa n sá n le. Limɛcɔ kani yé kɔ nómenécíre

kpisi ani lelee ní nyamí piwai ilasi n le, ai tíyese ani pree isoi yee ne Ulééca n sá n le.

²⁰ Kumúhè kpe-i kaní pree akópe ilasi n le, lisone piwai ápi pée ne nó yé. ²¹ Mewai mē kaní pree n wapisi ye nkpéni isei nó wela. Yo kai nó yóriye? Nkpó-mē kamé ne nó sí. ²² Amá Ulééca ye nkpéni akópe kēme ne nó lésele uu nó pansese upilasi. Nókunélaa kpee kei re lelee ne Ulééca ní sá kani nkpéni wai non ne kétépó nfáa teneciré mé. ²³ Akópe kulaa kpee nkpó, amá lē ke Ulééca uu ye faalaa n he yee nfáa teneciré kari ye tó ne Urópíima Kirisi Yeesu kupéneco kēme n yé.

7

Isé ti usoi yee n kpu kecaá rinahe nka má

¹ Pinémárecó, nò písoi le pree isé n nyu. Nsókamí ne símisi. Nò paleile re kumúhè kpe-i ke usoi uu nfáa m má kēmeé ke isé ii ukecaá rinahe máa? ² Isé kēme, unósi nkó yee n sós úu ncée má u ne ula piké túúnne ula uyē un ne nfáa má. Amá ula un n kpu, isé iyee pree u ne ula kecōpe ní we íi pree kó unósi kecaá rinahe máne. ³ Amá in te ula ye nfáa mále unósi uú ne utisi féé sóni, pi yé u sée re unósi wásánkaí. Amá ula un n kpu, isé yee u ne ula kecōpe ní we íi pree ukecaá rinahe nka máne, un pée uye-i utisi féé n sós, úu uwásánkaí. ⁴ Pinémárecó, limeco kai kó nókēmeé we. Isé íi kó nkpéni nókenécaá rinahe nka má, nò pikpókpó le. Nó ne Kirisi yee kerócaá ní kpu ye ripénele ani kesé kpi. Usói féé yee nkpéni nó te. Uyee kpu Ulééca uu u yukuse, tóké ne Ulééca pikéi n wai lin kuláa má nnya. ⁵ Asei kecaá, kumúhè kpe-i karí pree kerómúhè cire ne irósoi n le, isé ye pree tíyesele tòn akópe káipinkee, an irósoi kēme ró terii tòn pée ne lelee ye ne nkpó ní ka wai. ⁶ Tó nkpéni isé nnahe kēme lele. Tó nkpéni lelee pree ilási ró n tónselē anipe-i lele. Nfáasone nnahe kēme kari nkpéni isoi fale le. Ai nkpéni isé yee pree mēke kerócaá rinahe m má anipe-i.

Isé yee lē kapi ye n sée re akópe ró nyíse

⁷ Lē nnya, tóké nkpéni re íye? Te isé ye akópe le née? Ai nkpáni lē. Amá isé yee tíyese kamí ne akópe ceri. Likumúhè re isé insá pée m maa re: Kape ye uco líkó káipinkee, ám yé pree céri yo kapi ye sée re uco líkó pikáipi. ⁸ Tinóo tee tíyesele akópe aa kenéme rinahe yenu, nen pree nípa yo mpuri kēme picó líkó káipinkee. Isé insá n we, akópe ye kpuwaalenle. ⁹ Ne pree mēke wela ám isé nyu, nen nfáa má. Kam nkpéni i n céri, iyē ii pree kenéme rinahe yenu, née pree kpi. ¹⁰ Ai pree nkpéni wai re isé yee yé pree nfáa né n he ye ne nkpó kēme né ha. ¹¹ Isé yee tíyese ke akópe aa lē kii m ma nnya rinahe yē áá ne kuyúí né tani aa kó ne né kópu.

¹² Isé ye Ulééca líkó le, lē kii m ma ye kó Ulééca kēme léerile, lin aseí tikilē lin kó nyamí. ¹³ Yare lelee ní nyamí ye nkpéni pansese lin né kópu, née íye? Ai nkpáni lē! Akópe aké ne meyíkíyiki n nyíse re a mesei akópe le, a isé yee ní nyamí kpísile aa pansese nkpó, akópe aa pree lē ke isé ii m ma nnya n we lin nyáni re akópe ye mesei líkópe le.

Akópe nnahe

¹⁴ Asei kecaá, tó nyule re Nfáasone mee isé te. Amá inépiye mela ke née tókilē. Ne we yare pi né kpísile apí ne akópe yái. ¹⁵ Likumúhè re ám menéwai cire aseí kómei. Am ye fe ké ye lē kam ní la wa, amá lē kam n kóhó kam ye wa. ¹⁶ In te ám líkópe kam n wai piwai la, ne ma am ηmurei re isé ye nyamle. ¹⁷ Li pree nyísele re áí rinécúruu née lē wai, amá akópe nyee kenéme ní we nyee lē wai. ¹⁸ Ne nyule ηmaa re lisone áí kenéme we, ne la ké re menéwee kēme, lisone piwai yèè ripóo né wale, amá ám ye pree lipiwai fe. ¹⁹ Am ye lisone kam piwai ní la wa, amá líkópe

kám piwai ní la kam ye wa. ²⁰ In te lã kám ní la kam ye wa, li nyíse re áí nées li wai, amá akópe nyee kenémee ní we ye nyee.

²¹ Ne yē te nní ke isé ii sónē. I la iké lisone wa, amá likópe lin pēe mesére kényále-i we. ²² Li kenéfa kémee né láarúle re ké Uléécaá isé m múlĕ, ²³ amá nen pēe kó inépinje kémee isé féé icó nyáni. Isé iyē ne iyee ne kenémúnjé n sá íi kómēine. I akópe ilasi né simrile in tíyeselē nen akópe nyee kenémee ní we isé tikilē. ²⁴ Linéca ye íwe wele! Wóo yé inépinje yee ne nkpw né n wéési kémee né lese? ²⁵ Ne Urópiima Yeesu Kirisi ne ritiki amí ne Uléécaá pòonesē!

Lã nnya, ne kenémúnjé kémee Uléécaá isé ilasi tunle, amá nen pēe inépinje kémee akópe ilasi le.

8

Lã ke usoi uu ye Uléécaá Nfaasone m má un ne we

¹ Lã nnya nkpeni, pepēe ne Kirisi Yeesu m pénélē pin ne we ápi má re piké Uléécaá ketahai kuú ne pisoí n túhaanene iwame n wai. ² Asei kecáá, isé yee ye Kirisi Yeesu kupénecó kémee Nfáasone ne rintíki íí ne nfáa he ye isé yee ye akópe ne rintíki íí ne nkpw weri kémee né lésēle. ³ Lã ke isé ii piwai m pòone re merówee ye rínanje i paase nnya ke Uléécaá ricuruu uu wa. Uké ne akópe nyee pisoí isoi kémee ní we an pi nyikilē n feriyē nnya kuu Ukepipi tumme ne isoipinje yare pikópekóó mecó. Kenkpó mee lã ke akópe áá ne rínanje m má cire ne a rinyiki. ⁴ Lã nnya kari yé nkpeni fe ari isoi n le yare ke isé ii m pise. Ari nkpeni merówee cire tikilē tòn ne isoi le, amá tó nkpeni irósoi lele yare ke Nfáasone nn m pise. ⁵ Asei kecáá, mpí pēe pimēwee cire n tikilē pin ne isoi le ye lã kapi ní la kemúnjé wailē, amá mpí pēe piisoi n le yare ke Nfáasone nn m pise ye Nfáasone kemúnjé wailē. ⁶ Usoi mēwee cire pitiki uké ne isoi n le yèè ne nkpw kémee u hale. Amá isoi piluke yare ke Nfáasone nn m pise yèè ne nfáa ne nkíninje kale. ⁷ Usoi mēwee cire isoi piluke yèè tíyesēle uu wai Uléécaá ulaaró. Méwee mē áme ye Uléécaá pakare, ticuruu áme yé fe meké lã wa. ⁸ Ai céreise re pepēe pimēwee cire ilasi n tú pin ne isoi le ápi yé fe piké lele ne Uléécaá n sá wa.

⁹ Amá nń áni kó nkpeni nómenéwee cire ilasi tú nòn ne isoi le, amá lelee ne Nfáasone n sá kani tikilē, in te aseí kecáá, Uléécaá Nfaasone ye nókenéméé wele. Unyinē unsá Kirisi Nfaasone m má, áí Kirisi yee u te. ¹⁰ Kirisi un nókenémee n we, aseí kecáá, nóinépinje ye kó ne akópe nnya nkpw kéméé wele, amá ke Uléécaá uu nó m pansese aseí pite nnya, Unfaasone ye nfáa nó hēle. ¹¹ In te uyee pikpókpó kémee Yeesu n yukuse Nfaasone ye nókenéméé we, uyee pikpókpó kémee Kirisi Yeesu n yukuse yé kó tíyesē nóinépinje yee ne nkpw n sá ii Unfaasone mee nókenémee ní we nnya nfáa m má.

¹² Lã nnya pimárecó, tó nkpeni riwóme mále, amá áí pēe merówee karí ne riwóme má kari yé ne irópinje mēla n wai. ¹³ Nòn nómenéla n tikilē nòn ne nóinésoi n le, nò kpínine. Amá in te nò Uléécaá Nfaasone tíye nn nókenémee pikēi wai nn nóinépinje mēwai kopu, nó nfáa wa. ¹⁴ Pē nnéi ke Uléécaá Nfaasone nn n séni ye Uléécaá sipipi le. ¹⁵ Ai nfáa mee nó m pansese pilási pēe iwame ne n tú kaní yosí, amá Nfáasone mee nó n kpísi nn waise Uléécaá sipipi kaní yosí. Mmē mee ye tíyesē kari ye ricáái ari Uléécaá séi re “Apa”, “Sáa”! ¹⁶ Uléécaá Nfaasone ricuruu ye tirócuruu símisile re tó Uléécaá sipipi le. ¹⁷ Tòn Uléécaá sipipi, tóo kó masí lã kuú ne ró m mé te. Tó ne Kirisi tóo kesé Uléécaá likó te. Tòn Kirisi íwe kesé n li, tó ne Kirisi yé ha kesé umeyóopi kéméé n we.

Meýóopi mee kepíre n weme

¹⁸ Ne nyáni re íwe nnyí kémee kari neni nní ní we ne masí kepíre meýóopi ke Uléécaá uu ní lese ne uké ró nyíse áme níka kémee kumúnjeise ne we. ¹⁹ Mpá yo ke

Uléécáa uu n wa ye meýíkíyiki ménle, ne kefa kece Uléécáa uké usipipi lese uké nyíse. ²⁰ Mπά yo ke Uléécáa uu n wa ye pansese líwookós. Ai re lircuruu mela kέmee kaí ne lē wa, amá Uléécáa yee lē ne rínanje li wai. U lē wale un ne tálē te: ²¹ Ulikó kuu n wa yé kam ai rínanje mee li n caai ai ilási kέmee li n tonselē anipe-i lelu, ai peé ne liripós n we lin kó Uléécáa sipipi meýóopi kέmee we. ²² Tó kó ppe nyule re mπά yo ke Uléécáa uu n wa ye hái ne neni-me ημόσπυlenle, lin íwe le yare ke memárenlō ame ye unósi n kέheni. ²³ Amá aí ppe lē ηmane. Tó ne kó ημόσπυlenle tón ne meýíkíyiki mé te tó mpí ke Uléécáa uu nní Unfaa n laanse, uké mesei ró yósi yare usipipi uu kó rínanje mee mekeε-me ró n caai anipe-i ró lese. ²⁴ Amá tó tálēnle tón mé. Pitá pē kέmee ηmane ke Uléécáa uu tiróyu ló. Usoi un lē kuu n tálē un mé n nyáni, ápi ye ppe re u ne tálēnle. Usoi yé fe uu lē kuu n nyáni maa re u kó tálēnle u méε? ²⁵ Amá in lē kári n nyáni kari tálē, tó ye li m ménle ne ikari.

²⁶ Limεcō ke Nfáasone pós ye kó ró lē te ári páápú nnya. Asei kecáá, ári piyómeyáhaa kέmee lē kari yéé n we nyu. Amá Nfáasone ricuruu yee kerócáá Uléécáa yáasile ní ne inmopi yee íi nnós ne kúmaa ní we kerócáá u téni. ²⁷ Kei ke Uléécáa yee mπά úye kefa n nyu uu ye ne lē ke Nfáasone nn í la nké m pise ceri. Nfáasone yèè Uléécáa pikó kecáá yáasile aí ne umela sá.

²⁸ Tó kó nyule re mπά yo yèè ppe Uléécáa ní la ne lisone kale. Lipite ppe nní pē kuu lē kuu piwai ní la nnya n sée. ²⁹ Uléécáa ye tíyesele re pē nnéi kuu mekeε-me n céri uu kó mekeε-me pi wée piké Ukepipi mecō n we, Ukepipi kē keké ppe pimáreco kulúí kέmee kefoí kuu m mári. ³⁰ Pē nnéi ke Uléécáa uu mekeε-me n yekei re piké lē n we, u kó lipite pē séele, pē kuu n sée, u kó pi pansesele asei pite, pē kuu m pansese asei pite, u kó ríyu pi waisele.

Uléécáa nla ye piyεle

³¹ Tó nkpéni mmú kέmee re íye? Uléécáa un kerócáá n kpálē, wóo yé peé ne ró kέnenε? ³² Ukepipi cire kúu kanne re áke kape íwe li, amá u ke kpísile uú ne ntónéi akópe nnya nyónse, íye kai yé ppe wa úu yé ne uipeeléε kē nnya mπά yo ró m pa? ³³ Wóo yé fe uú ne pē ke Uléécáa uu n wée túhaane? Liute úu we. Likumúné re Uléécáa yee ye usoi pansese aseí ute. ³⁴ Wóo yé fe uu akópe pi pa? Liute úu we. Likumúné re Kirisi Yeesu yee kpu, aí kó kei ne ripá, amá u nkpo kέmee yisile, Uléécáa kuluke-luke-mē kuu kέyukóstone-i tú un kerócáá u welu! ³⁵ Yoo yé fe ai Kirisi yee ró ní la anipe-i ró lese? Iwe píima née mpócaai née piwéekuse née nkū née mpári née nkpo piloró née nkpo ricuruu ηmaa? ³⁶ Lē kai nní Nléécaasimé ritelé kέmee wólaalē te:

Pó nnya kari mesére nkpo lorólē

pin tó nyáni yare isán kapí ne kesareyái-i pikópe n tósu. ³⁷ Amá tó lē nnéi kέmee uyee nní ró ní la nnya feriyεle aí ne kétó. ³⁸ Ne meýíkíyiki nyule re líka aí yé fe líké níla mmē kέmee ró lese. Ai nkpo, aí kó nfáa, aí kó piléécaatume, aí kó liféé linyine lee rínanje m má, aí kó nfáani líkó née masí kepire líkó, ³⁹ aí kó kecáá líkó líka, aí kó lelee metene ní we. Líka mpuri aí we. Uró píima Kirisi Yeesu nnya ke Uléécáa uu ró nyíse re u ró lalē. Lē nnya, líka mpuri ke Uléécáa uu n wa, áli we lee yé ní fe ai Uléécáa nla kuu ró n nyíse kέmee ró lese.

9

Isirayeli pikó ne Uléécáa rinós kuu n yekei nkó

¹ Lē kam nní m maane ye nsímései le. Ne Kirisi ukó le, am kiraase. Uléécáa Nfaasone ye tíyesele am céru re aseí ye nyε. ² Asei ye nyε re tinépós ye meýánsei caailenle nen kó mesére kenéfa-i ne íwe pansente. ³ Né ppe Uléécáa pise re uké

ανόο νέ wa τό ne Kirisi toké túunnε liké pinémáρεσ, τό ne pē kapi mpuri nse-i m mári yoriye. ⁴ Pi Isirayeli pikó le ke Uléécaá uu m pansese upikó, pin umeyoopi kέμέέ we. Pē kuú ne nkómεine sée uu isé pi pa, uu kó pi céési lē kapi yé uinyóonse n wa, uu rinóo pi yekei. ⁵ Uléécaá ye hái pεε μεκεε-με pipikpure wéεε. Kirisi ricuruu ye ukepire ukó le, tòn kei kapi ketē nké kecáá u m mári m paine. Kirisi uyεε pεε kó mpá yo fe. Uyεε Uléécaá yeε mpá píyei ipakare n te. Amí!

⁶ Ai we re usoi uké musí re Uléécaá rinóo ári nkpéni rínanε ríka má. Ai re Isirayeli pikó nnéi pεε Isirayeli pikó yíkíyiki. ⁷ Limεσ, ái re Apiraham kumare pikó nnéi pεε Apiraham sipipi yíkíyiki. Uléécaá ye Apiraham maa re: Isaaki kέμέέ kaa sipírē yenunε api ye ripónyiri si séi. ⁸ Lē nnya, ái Apiraham sipipi nnéi sεε Uléécaá sipipi. Uléécaá ye maa re usipipi yíkíyiki sεε nní sē kapi Urinóo kuu n yekei kecáá ní mári. ⁹ Asei kecáá, tinóo tεε n yisunu ye ntí:

Ké ne kelaane nní icó m pεεme, Sara un kewántisi má.

¹⁰ Ai ne kei ηmanε ripá. Limεσ kai kó Repeka pinmánε keté kέμέέ we. Urósáyaha Isaaki yeε pεε piketé usaa. ¹¹⁻¹³ Uu pεε kahane pi m mari, ápi pεε kó kahane lisone néε likópe n wa. Mpá ne lē, Uléécaá ye pεε Repeka maa re: Uwéése ye pansε uwá ulasi yare kai n wólaalē te: "Yakupu ipuri kamí la, am Esau ikó yúlu." Uléécaá kemúnjé keké ne n wa nnya kai lē wa. Ai kesoipipi mewai kuú paílē un ne wéέκεε, amá uricuruu kemúnjé kέμέέ kai léeri kuu ye ne usoi wéε.

¹⁴ Lē nnya, τό nkpéni maa re íye? Tε Uléécaá úu aseí ute néε? Ai nkpáni lē. ¹⁵ U pεε Moisi maa re: Nen úye n la kέ íwe té, ne ye liute íwe ténle, nen kó úye n la kέ ne kefa fénnε, ne ye liute ne kefa fénnεε. ¹⁶ Lē nnya, ái usoi mela kέμέε léeri, ái kó usoi nηmóópú kέμέε léeri, amá Uléécaá yeε ye usoi íwe n té ηmanε kóló kέμέε kai léeri. ¹⁷ Lē ke Uléécaá uu Esipiti Uyóopi maa re: Ne pó léεμελε re kέ ne pó ritiki kέ ne nnénanε nyíσε rinényiri tiké ne ketē nnéi rinkóónú nnya. ¹⁸ Lē nnya, Uléécaá un úye n la uké íwe té, u ye liute íwe ténle, un kó úye rikin n la uké tákaase, u ye liute rikin takaasεε.

Uléécaá kuwáí ne upiwetu

¹⁹ In n la unyine yé fe uu né pise re: In lεε ni, yo nnya ke Uléécaá uu ye pεé ne pisoí cési? Wóo yé mpíí fe uké umela kesi? ²⁰ Pó kesoipipi, póo úye póóké ne Uléécaá n kέηenε? Ketúhu yé fe akε umóme pise re yo nnya kaa nní né móo? ²¹ Utúhumáme ye ncée mále uké ne lē kuu ní la metipiperé wa. U yé fe uu mεpéré mεεε mē kpisi uú ne ketúhu móm, api ye ne líyukóó ke wai, uu kó kecó móm, api ye kē ne likpárakóó wai.

²² Uléécaá ye pεε lalε uké ukuwáí ne unnanε pinyine kέμέε nyíσε. Pεpεε sitúhu sē kapi ye ne likpárakóó n wa. Amá mpá ne lē, uu umεcire tini uu pεpεε pεé ne nkpó n sá m múílē un tikín tápaalē. ²³ U kó pεé lalε uké picó kέμέε nyíσε re umeyoopi áme kumúnjé má. Pē kuu íwe té. Pεpεε sitúhu sē kapi ye ne líyukóó n wa. Pē kuu kó μεκεε-με wéε re piké umeyoopi kέμέε n we. ²⁴ Lελεε nní τό mpí kuu nní n sée. Ai kó Pisuífi ηmanε, amá ne mpuri sane pikó kuu sée. ²⁵ Lē ke Uléécaá uu Osee ritelé kέμέε maa re: Mpuri mme μεε rín pεε nnékó kam sónti kέ sée re nnépuri. Mpuri mmē isoi kám ye pεε ní la kam sónti kέ sée re nnépuri lala píima.

²⁶ Pē kam ye pεε ní maa re:

Ani pinékó, kam sónti kέ sée re Uléécaá yeε nfáa n te sipipi.

²⁷ Antepu Esayi pó ne kó Isirayeli pikó kecáá nsímé maa re: Mpá Isirayeli sipipi siké kam siké kulúí n we yare mínimaa ritime nnyenε, pisoí nkáripí nnyine ηmanε riyu ke Uléécaá uu lólunε. ²⁸ Upíima ye rinóo té kuu n yekei waine ne kέto-pó, ketē kecáá ái nkpáni sésénε. ²⁹ Lē ke Esayi uu μεκεε-με wáí re:

Uléécáa, ketē ne keyóme ute unsá pεε ntópuri kέmeε pinyine n tíye,
tó pεε pansεle yarε Sotəm pikó,
Komōari pikó kari yé pεé ne menyine n we.

Isirayeli ne nfatene nsímé

³⁰ Lē nnya, tó nkpéni maa re íye? Te mpuri sanε pikó pεε ápi n wéési piké pansε aseí pite ye kefa kapí ne u n tene nnya pansε aseí pite. ³¹ Isirayeli pikó pεε n ημόόpúlē piké isé ritiki piké ne pansε aseí pite póó pεε menínē lólu, ápi lē kapí pεε ní la yē. ³² Iye kai pεε lē wa? Api wéési re piké ne Uléécáa kefa tene. Amá pi pεé lalε piké piricuruu liwaiwai nnya pansε aseí pite Uléécáa inipεε-i. Kei kapi pεé ne “ripare tεε ye písoi n lóise rikpou.” ³³ Tipare tē nsímé mee Nléécaasimé ritelé kέmeε wólaalē te: Nō yēε, ne Siyōo ketē-pō ripare yekeile tεε ye písoi rinkpouse ne kuparecaηaa kpeε ye písoi n lóise. Amá nkó yeε ripare tē ne kefa n tene úu isei meluke má.

10

¹ Pimáρεcō, kenéfa nnéi mela ne lē kam Uléécáa n welu yeε re uké nnépurí pikó riyu lō. ² Né fe am aseí kecáá maa re pi meyíkíyiki Uléécáa pikei kέmeε ημόόpúlεnle. Amá menyuwe ye pεε pi párilεnle. ³ Api ceri lē ke Uléécáa uu ye n tíyεε usoi uú ne pansε aseí ute, api pεε piiceε cire n wéési piké ne pansε aseí pite, api pεε lē ke Uléécáa uu ye usoi m pansεε aseí ute pitíki yulu. ⁴ Kirisi ye isé ríηaηε paasele re Uléécáa uké pē nnéi pεε ne kefa u n tenelē pansεε aseí pite uinipεε-i.

Nkó yeε Uptíma ne kefa n tenelē tiyu ke Uléécáa uu ye lō

⁵ Nsímé mmē ke Moisi uu lē ke usoi uu ye isé rintíki uú ne pansε aseí ute kecáá ní wói ye mmú re: Usoi nkó yeε isé kecáá n sόne yé isé iyē nnya nfáa yē. ⁶ Amá lē ke Uléécáa uu ye usoi nfatene nnya m pansεε aseí ute nkó ye mmú re: Kapε mepócíre m písei re wóo yé keyómεcaá ritaá? Li nkpáni yarε pō lē teele re wóo yé ha Kirisi súísemε. ⁷ Néε kapε kō mepócíre m písei re: Wóo yé nkpō kuhore kέmeε súípō? Li nkpáni yarε pō lē teele re wóo yé fe uu pikpōkpō kέmeε Kirisi leseri. ⁸ Li mpíi Nléécaasimé kέmeε wólaalē te íye? Li wólaalē te: Kepómεε ne mpónōo-i ne kepófa-i ke Nléécaasimé ní we. Nfatene nsímé mmē kari n yóólē ye mmē. ⁹ Pōn ne mpónōo písoi keyu-i n símisi re Yeesu yeε Uptíma, pōn kō kepófa-i ne kefa n tenelē te Uléécáa ye pikpōkpō kέmeε u yukuse, Uléécáa yé ripóyu lō. ¹⁰ Lē nnya, usoi un ukéfa-i ne Uléécáa kefa n tenelē kuu ye Uléécáa inipεε-i pansε aseí ute, un n ηmurei uu háa, Yeesu uu uriyu lólu. ¹¹ Uléécáa Nsímé ritelé ye maa re: Nkó yeε ne kefa u n tenelē, úu isei meluke má. ¹² Líka ái aseí kecáá Usuifi ne mpuri sanε ukó kecōpe kóólēlē. Uptíma use ke pinnéi api má. Pē nnéi pεε urinyiri n sélei kuu ye ulikó meyā he. ¹³ Li kō Nléécaasimé kέmeε wólaalē te:

Uptíma yèè nkó yeε urinyiri n sélei riyu lólε.

¹⁴ Amá íye kapi yé urinyiri séε, pinsá ne kefa u n tenelē? Iye kapi yé kō pεε uyē kecáá nsímé kápi pí kai n kómaalē ne kefa tene? Iye kapi yé kō ukεcáá nsímé kō, unyine unsá unsímé rin-yóó? ¹⁵ Iye ke písoi api yé nsímé riyóó, pinsá pinyine n tumme re piké riyóó? Lē kapi Nléécaasimé kέmeε wólaalē te: A tíye pεpεε nsímé n yóólē nsē ye pinyáni nyamí kpa. ¹⁶ Amá pē kapi rin-yóó ápi pinnéi Nsímé

Kecire mmẽ ηmurei. Esayi ye uritelé-i wói re: Upíima, wóo nkpáni mmẽ kari rin-yóó kutu ricò? ¹⁷ Lẽ nnya, nsímé ke usoi uu ye n kò mee ye tíyese uú ne kefa tene. Nsímé ke usoi uu ye n kò mee nní Kirisi nsímé kapi n yóólẽ.

¹⁸ Ne pise re: Yare ápi pree nsímé mmẽ kò, née íye? Pi n konle! Li Nléécaasimé kémee wólaalẽ te:

Pimetẽ ye nípá yei tule.

Pirinò ari písoi hái ketẽ ketò-pò tulu.

¹⁹ Ne re ké kò pise re: Isirayeli pikó ápi mmẽ kò, née íye? Moisi ye likecáa rinò pese re: Ulééca ye maa re:

Né tíyese nókenéfa aké ne mpuri nnyine pikó pree ápi kuséi ní we

re nsoipuri tóosi. Né kò tíyese aní ne mpuri nnyine pikó pree

ápi mesòhò méka m má wóosi. ²⁰ Esayi ricurru uu ikari wai uu yóó re: Ulééca ye maa re:

Pepree ápi pree né n wéési pree né yẽ,

pepree ápi líka né m písei kam menécíre nyíse. ²¹ Amá u Isirayeli pikó nkó maa re:

Keyáa ne keriyu kam sásikee re ké tó ne mpuri pakareciré mee nnékó ní késu kecòpe nyóonse.

11

Ulééca uu Isirayeli pikó fóm

¹ Lẽ kam pise re: Ulééca ye umpuri fómle née? Ai yé lè! Tinécúruu ye kò Isirayeli ukó le. Ne Apiraham kepirẽ le nen kò Penyamee mpuri ukó. ² Ulééca uu umpuri kuu hái mekee-me n wée fóm. Nò Ulééca Nsímé ritelé kelò kè léise, née yo? Kei ke antepu Elii uú ne Isirayeli pikó ne n wóosi uú ne Ulééca téní. ³ U kei maa re: Upíima, pi antepuye pree ne mpónò n símisi kónle api sipónyóonsehúú foresi. Menécíre kóló kai tíye, pin kò la piké né kpu. ⁴ Te íye ke Ulééca uu rinò u pese? U u pese re: Ne písoi ákotokú aseí menécíre yekeilenle pree ápi píkai Paali * anui n wúlalẽ. ⁵ Limécò ke Ulééca uu kò nfáani ketẽ nké-i písoi nkáripí ne uipeelée wée un umecire yekeilẽ. ⁶ Lẽ nnya, nfanare ke Ulééca uu ne pi wée, ái re pimewai sone nnya. Insá lè, Ulééca ipelée íi yé pree ípelée yíkíyiki. [In kò re pimewai sone nnya, ái pree ípelée kuu pi nyíse. Mewai sone ihéé íi ípelée ihée kapi ye usoi n he.]

⁷ Lẽ nnya, íye nkpéni? Tò maa re Isirayeli pikó ápi lè kapi n wéési yẽ. Amá pè ke Ulééca uu pikecòpe n wée ηmane pree li yẽ ai pitórò atu tápisi. ⁸ Li Nléécaasimé kémee wólaalẽ te:

Ulééca ye pimésòhò rikipile, uu piinipree yarii ápi ye pree yẽ,

uu kò piatu tápisi ápi ye pree kò hái ne neni-me. ⁹ Tafiti pò ne kò maa re:

Pianyá iluke iké pi panse ripine ne kei kai yé pi n tí

liké kelólé-mè ne pi ha

piké pree pimewai kulaa yẽ.

¹⁰ Piinipree iké nyíinu ápi kape ye yẽ.

A tíyese piké meséere ritírí n kpúmínlẽ.

¹¹ Ne pise re: Lẽ nnya, Isirayeli pikó ye loole ái nkpáni píkai kuyise wee? Ai nkpáni lè! Amá pikelólé ye tíyesele Ulééca uu mpuri sané pikó riyu lolu re pikéfa keké tóosi nnya. ¹² Pikelólé ye tíyesele ketẽ nnéi aké Ulééca líkó yénu, pikupakareciré aku tíyese mpuri sané pikó api Ulééca líkó yénu. Lẽ nnya, Isirayeli pikó nnéi pin nkpéni Yeesu Kirisi rintiki, Ulééca líkó yé pree kumúné m máa?

Mpuri sané pikó riyu melale nsímé

* **11:4** Paali ye pree piléé píima pinyine le.

¹³ Nó mpuri sanε pikó kam nkpéni ne mánε. Née Kirisi utume yee mpuri sanε pikó kecɔpe n keisi. Kai nní lē, li né láárúle re pikεi pee anénipe-i we nen pi wai. ¹⁴ In n la, li yé tíyεε am nnépuri pikó kufatoi yukuse aí ne pikεcɔpe pinyine ayu lɔlu. ¹⁵ Uléécαα ye Isirayeli pikó ilúké ritéle uu pee u ne isoipuri tɔrɔɔ pikó kecɔpe nsímé nyóɔnse. Un nkpéni kɔ piketonε-i pi m pesεpɔ, íye kai yé pée n we? Li yé nkpáni yarε ke usoi uu ye n kpu uu pεeri!

¹⁶ Pin iluke n wa api ifoi wée api Uléécαα hε, li nyísele re Uléécαα yee itɔrɔɔ nnéi te. Pin kulée kunyine iníní n kpísi pin Uléécαα n hε, li nyíse re Uléécαα yee ku te ne kuilese-pɔ. ¹⁷ Pisui fi ye wele yarε Olifiyee kulée kapi n támisi, Uléécαα uu kuilese inyine kérii uu iripɔhɔ kpekpeε méwoo n le ilese maelú. Pó nkó, pɔɔ nní mpuri sanε ukó, pɔ wele yarε Olifiyee kulée kpeε méwoo n le ilese. Pi pó kpísile api mémaelú pó maelúse, pɔn nkpéni kulée kapi n támisi iníní meni níru. ¹⁸ Lē nnya, kape ilése iyē kapi n kérii n nyáni re íi kepóyu-i líka tu. Pɔn mepócíre n taáselē, a n nyu re aí pɔɔ nníní topori, amá nníní mee pɔ topori.

¹⁹ Pó maa re: Pi ilése iyē kériile piké ne iripɔhɔ né rimaelúse nnya. ²⁰ Asei ηmaa ye nyε! Pi i kériile re íi nfatene má nnya, amá mpófatenε nnya ke pɔɔ we. Kape mepócíre n taáselē, amá iwame iké pɔ n we. ²¹ Pisui fi pee Olifiyee kulée kapi n támisi ilese, mípá ne lē Uléécαα úu pi kanne. Pɔɔ nní nlése kapi rimímaelú, kape n nyu re pɔ kuu yé kanne. ²² Lē nnya, a Uléécαα nfanare ripá aα un-yupape pái. U ne pεpεε kepíre u riñtɔ kéyu páápúle, uu kutu pi pasa uu pɔ rnarε wai. Lē nnya, li pise re póké unnare ncee n tikilē. Insá lē, u yé kɔ pɔ tiké yarε kapi ye nlése rinké mecɔ. ²³ Limεcɔ, pē pin nfatene n yē, u yé kɔ pímaelú pi pesε. Uléécαα ye rínanε mále uké ne pímaelú pi pesε. ²⁴ Lē nnya, pɔ nkó pɔɔ áa nní Usui fi, pɔ we yarε Olifiyee kulée kpeε méwoo n le nlese. Pi nlése mmē tikéle api kpē kapi n támisi kecáá tóresi, aí kɔ pee re pɔ kpē nlese yíkíyiki le. In te Uléécαα ye lē wa, íye kúu yé pee Pisui fi pee ní we yarε kulée kapi n támisi ilese kapi n kérii isitonε-i i pesε?

Uléécαα ye Isirayeli pikó nnéi riyu lɔ

²⁵ Lē nnya pimáreɔ, ne la ké nó símisi áni kape ne lelee nní m pékaalē kecáá m palei, áni kape kɔ ne nómenécíre n nyáni yarε nɔ pisɔhɔ le nnya. Isirayeli pikó kunai kémεε, pinyine yé pikóme n yulaalenle Uléécαα uú ha ne ipuri sanε nnéi pisoι umpuri kecáá pikpápɔ n tene. ²⁶ Uléécαα uu pee Isirayeli pikó nnéi riyu lɔlu yarε kai Nléécαasimé kémεε n wólaalē te: Siyɔɔ-pɔ ke Uyulale uu léerine.

U yé tíyεε Yakupu kumare pikó api kepíre pítɔ u yá.

²⁷ Nkóméine mee tó ne pē kecɔpe n wene ye mmē kumúnjé kpe-i kam piakópe pi n sáreine.

²⁸ Pi Nsímé Kεcire yele api pee panse Uléécαα pilaarɔ, ai tó wáánáse. Amá ke Uléécαα uu nní pee pipisaayaha n wée nnya, u pi lalε hái ne nkpéni-me. ²⁹ Uléécαα úu ye lē kuu usoi ne nfanare n hε yósí, úu ye kɔ pē kuu n wée kecáá kemúnjé conse. ³⁰ Nó ne kɔ pee Uléécαα pipakare yele. Amá ke pē apí pee kɔ nní kupakarεciré m má nnya, Uléécαα uu nkpéni nó íwe téní. ³¹ Limεcɔ ke pē ápi kɔ nkpéni Uléécαα pakarelē te uké nó íwe té nnya. Amá u yé kɔ nkpéni pē nómenécɔ íwe té. ³² Uléécαα ye sisoipipi nnéi kupakarεciré kémεε yálenle re u la uké sinnéi íwe té nnya.

Uléécαα yee ipakare te

³³ A tíye Uléécαα memá ye piye kpa. Umewéésesɔhɔ ne umenyuwe ye címúle áme kutepine we! Wóo yé fe uké uketahai kuu rinkéne ceri? Wóo yé fe uké ukemúnjé kuu n wai aseí kó? ³⁴ Li Nléécαasimé kémεε wólaalē te:

Wóo Upiima kemúnjé nyu?

Wóo yé re u yé fe uu mesòhò u kpa?

³⁵ Wóo mefoi linyine u heelē liké ne n we re u yé liute pihēe cēei?

³⁶ Ukemé ke mǎ́pá yo ai léeri. Uyēe tíyēse ke mǎ́pá yo aí we. Umékó kēmēe ke mǎ́pá yo ai kò we. Uléécaá yēe mǎ́pá píyēi-pò ipakare te. Amí!

12

Isoi fale piluke Uléécaá pikēi kēmēe

¹ Pimárecò, lē ke Uléécaá uu nní íwe ró n tē nnya, ne nó ñmóópúselenle re ani nómenécíre kpisi ani u he yare inyóonsesēe kecire. Inyóonse iyē iké n kpáiiilē in kò ne u sá. Lē kani yé u yáási ai aseí m má. ² Ani kape ketē nté pisoí mēwai n tikilē. Amá ani tíyēse Uléécaá uké mesòhò fale nó he meké nó consese. Kei kani yé pēé ne Uléécaá mela ceri. Nó lisone ne lelee ye u n larisi ne lelee ní nyamí ne kētò-pò ceri.

³ Kefa ke Uléécaá uu né n fénne nnya, ne la ké nónnénéí maa re úka uu kape ye umecire n taáselē liké tāsí, aí kò pēe aseí má. Amá ani ye kemúnjé wa keké ne n sá. Uléécaá ye mǎ́pá úye nfatene ne kumúnjé kunyine hele. Mǎ́pá úye uké ne uképá m pālē. ⁴ Ipiñe ise ke usoi uu má, iyē in ilése kulúí má, ilése iyē in pikēi pikó pikó wai. ⁵ Limécò mǎ́pá kari nní kulúí ní we, tò wale ipiñe ise tó ne Kirisi kupénecò kēmēe, tòn ntónéí muleinelē yare ke usoi ipiñe ilése ii nní m muleinelē mecò. ⁶ Amá mǎ́pá úye ne ulikó ye ni ke Uléécaá uu ne nfanare u n he. Li pise re mǎ́pá úye uké ihēe iyē kuu n yósi ne pikēi nsonē wa. Uléécaá un úye n he re uké antepu pikēi n wai, liute uké ye Uléécaá rinyiri ne símisi uu lipikēi ne unfatene nnéí n wai. ⁷ Uléécaá un úye n he re uké picò lē, uké ye upikēi n wai lin ne pisoí lēni. Uléécaá un úye n he re uké n céési, li pise re uké n céési. ⁸ Uyē kuu n he re uké ye picò ikari rikpáse, uké picò ikari n kpariise. Uyē kuu n he re uké kefa n láárú, uké ye ne nfanare he. Nkó yēe iwéése n tú uké nsonē upikēi n wai. Nkó yēe píwēkò n lēni pòóké ye pi lē ne mpóonare.

⁹ Nla nín kape kecáá kecáá nkó. Ani mēwai kópe n kóhò. Ani lisone piwai ne kényu m mahani. ¹⁰ Ani n lakaane yare ke pimárecò api ye n lákaane mecò. Mǎ́pá úye uké ye uucò pakare uu ye ríyu u waise. ¹¹ Ani kekēi-i n tolú, áni kape siká m má. Ani n ñmóópúlē nòn kefa kesē ne Upiima pikēi wai. ¹² Nórínépò riké lē kani n tálē nòn mé nnya n láárú. Ani lelee nó n wéékuselē ne n niñú. Ani piyómeyáhaa ne kényu m mahanlē. ¹³ Ani ye Uléécaá pikó pēe ncóñ kēmēe ní we lē. Ani kape ye písányóó ne siká wa.

¹⁴ Ani ye pepēe nó n wéékuselē tinóó sone ritikise. Ani ye pisoí rinóó sone ritikise, áni kape ye úka anóó wa. ¹⁵ Píye pin mpóonare kēmēe n we, nó ne pē ani kesé mpóonare-i n we, píye pin n tēni, nó ne pē ani kesé tē. ¹⁶ Nó ne nópinécò ani nfasimé m pénelē. Ani kape limáa-maa ne líyukòó ne nómenécíre m músu. Amá ani ye lē ke úka uu ne kutu n cólē kuwéé-mē nókenémúnjé pesē. Ani kape nómenécíre n nyáni re nò mēwéesesòhò mále.

¹⁷ Ani kape ye unyine mēwai kópe ne mēwai kópe héele. Ani riñmóópú ani ye mǎ́pá úye keyu-i lisone wai. ¹⁸ Lin yo kuwai n we, in te nókenéméé kai yé léeme nó ne mǎ́pá úye nóké ne n láárúne, ani li wa. ¹⁹ Pinésáne lala kecire, áni kape ye mēwai kópe ke pisoí api nó n wa nórínécúruu pi héele, amá ani ye riyá Uléécaá ricuruu uké ukuwòí pi nyíse. Li Nléécaasimé ritelé kēmēe wólaalē te Upiima ye maa re:

Néē ye usoi mēwai kópe u héele. Néē ye mǎ́pá úye mēwai u cēei. ²⁰ Li kò wólaalē te:

Nkú nn upóláarò n we, a u he uké li,
nnírē nn u n we, a u he uké n ntí.

Pòn ye lē n wa, anakale wēé kaa lē uriyu kecáá kòonu.

²¹ Kapē tíye mēwai kópe meké pò feriyē, amá pòóké lisòne n wai áá ne mēwai kópe feriyē.

13

Li pise re tóké kuyu piwéése m pakarelē

¹ Li pise re m̀pá úye uké ye kuyu piwéése pakare. Iwéése íka íi we yee íi Uléécaá kémee n léeri. Uléécaá yee piwéése mpí nnéi pēe nní ní we tonsente. ² Lē nnya, nkó yee kuyu piwéése pipakare n yúlu ye lē ke Uléécaá uu ní la pipakare yulule. Mpí pēe lē pipakare n yúlu ye pimécire nsímé wéésile re Uléécaá uké ne pi túhaane. ³ Usói un lisòne n wai, áí we re uké kuyu piwéése kewu n túúni. Amá pēpēe mēwai kópe n wai kai pise re piké kuyu piwéése kewu n túúni. Nénte áa la póké kuyu piwéése kewu n túúni? In lē, a lisòne n wai, pò yé kapi yé pò m pakare. ⁴ Uléécaá pikei kémee kapi lē we piké ne pò n léni líké ne pò sònesi nnya. Amá pòn mēwai kópe n wai, kepówu keké n túúni. Ai méwoo kapi atéhe múílē piké ye usói kutu ripasa. Uléécaá pikei kémee kapi we nnya kapi ye ne uwaikópekóó túhaane api kutu u pasa uké yé te Uléécaá ye ne u wóosile. ⁵ Lē nnya, lí pise re m̀pá úye uké kuyu piwéése m pakarelē. Ai kutu pipasa nnya kani yé pi m pakarelē. Amá li pise re nóké pi m pakarelē te lē kaí ne nòsinéfa-i nò sá re nóké wa nnya. ⁶ Lē nnya kani kò nní lampoo hééle. Uléécaá yee kuyu piwéése tonse re piké lē n wai piké ne upikéi kémee n we. ⁷ Ani ye m̀pá úye lē kaní ne riwóme u m má u hééle. Ani ye ulampooyóó lampoo hééle, ani ítòhò uyee ítòhò n yósu hééle. Ani ye uyē kai m pise re nóké n wuru wuri, ani kò uyē kai m pise re nóké ríyu waise, ríyu waise.

Usói ne ucò kecòpe nla

⁸ Ani kapē ye úka ne riwóme m má, insá níla riwome kani yé nómeneécòpécire n lukaane. Nkó yee picò ní la ye Uléécaá isé ritikile ne iketò-pò. ⁹ Isé yee ní ma re: Kapē iwásá wa, kapē usói kpu, kapē ye yáai, [kapē ye ucò kecáá nnóome wa] kapē ye ucò líkò káipi, ne isé icò nnéi ye isé nnyí kémee pénelenle re: A upóco n la yarē kaa ripócúruu ní la. ¹⁰ Nla rín ye usóico mēwai kópe wa. Lē nnya, nkó yee usóico ní la ye isé ritikile ne iketò-pò.

Usói mécire picápine uké ne Yeesu Kirisi mēpēeme m mē

¹¹ Nò nkpéni nyule itunje iyē kémee kari nní ní we. Li tule re nóké lē nnòni kémee yisi. Itunje iye-i ke Kirisi uu yé tiróyu n lo ye nkpéni meyá ne tó rikòle ai tósu péé uye-i karí péé ne Kirisi kefa pítene n kóraane. ¹² Kesine ye ketene tule, keyáa kē yé nfáani tu. Tóké kuḡmaha kémee mēwai kerócaá lese tóké fóm, ari pēe itòpilū kapi ye ne metéi kémee n tò kpísi ari múlú. ¹³ Tò lalē ntósé nké n nyamí yarē lē kapi ye metunjetéi ne n sòne. Lē nnya, tóké merócíre tí ne pilukecaainkee anyá ne pítaniré ne méwoo méwoo piwai ne mékperinkpe isoi ne picéḡaankēe ne kufatoi. ¹⁴ Ani Upíima Yeesu Kirisi isoi kpísi ani tani uké nòinésói kecáá m paílē. Ani kapē tíye nòinépinje iké ilási nò tónse iké pēe ilikáipi-káipi nò n waise.

14

Ani kapē ye nòpinéyómeyáhaacò akópe m palē

¹ Ani ye pēpēe ápi nfatene kémee m páápú yosí. Ani kapē ye n wéési nóké alari pikeméé m má. ² Unyine yé musí re u yé fe uu m̀pá iluke íye mpuri le, ucò nkó yee úu nfatene kémee m páápú pòon ayéhepei ḡmane le. ³ Amá nkó yee m̀pá iluke íye n le úu kapē uyee inyine n kóhò n lómíise. Nkó yee iluke inyine n kóhò páa kapē kò nkó yee m̀pá íye n le akópe m palē. Liriyíkí re Uléécaá ye kò uyē yóosile.

⁴ Πόω ύγε, πώοκέ νε υεσ υκεικό ακόπε m palē? Un upikēi n̄s̄one n wai n̄ee uns̄a n̄s̄one pi n wai, uukeisaa kaí ne yē. Ū yē kam uu n̄s̄one wai, liriýíkí re Upíima ye n̄nan̄e mále uké ne u lē.

⁵ Unyine yé m músu re keyáa kenyine ye keco fele, uco póo re sikuco ye ku. Li pise re n̄pá úye uké lē kuu meýíkíyiki ukefa-i m músu n tikilē. ⁶ Nkó yee m músu re keyáa kenyine ye keco fele ye lē waille uké ne Upíima ríyu waise. Nkó yee n̄pá iluke íye n le p̄ó ne k̄o náásile uké Upíima ríyu waise. Lē nnya uké i n le, liriýíkí re u ye iluke iyē kecáa Uléecaa p̄ōnesele. Nkó yee úu n le p̄ó ne k̄o lē waille uké ne Upíima ríyu waise. Lē nnya, úu kape ye i li. Uyē ne ye k̄o lē nnya Uléecaa p̄ōnesele. ⁷ Asei kecáa, tó úka úu uricuruu mekócire nnya nfáa má, úka úu ye k̄o uricuruu mekócire nnya kpu. ⁸ T̄on nfáa m má, Upíima mekó k̄éméé kari nfáa má, t̄on k̄o n kpu, Upíima mekó k̄éméé kari kpu. Lē nnya, n̄pá t̄on n kpu n̄ee t̄on nfáa m má, t̄o Upíima pikó le. ⁹ Kirisi ye kpule uu p̄eri un nfáa má re uké ne pikp̄kp̄o ne p̄epeē nfáa m má Upíima. ¹⁰ Yo nnya ke póo p̄ee up̄oco akópe palē? N̄ee yo nnya ke p̄aa up̄oco waiselē? T̄o ha nt̄on̄éi Uléecaa keyu-i sínle uké ne ró túhaane. ¹¹ Li Nléecaasimé ritelē k̄émee w̄olaalē te: N̄ee Upíima, ne nfáa mále.

Pisoi nn̄éi yé kam api ken̄eyu-i w̄ula.

Pisoi nn̄éi api k̄o Uléecaa ríyu waise. ¹² Lē nnya, n̄pá tó úye ye sóntile uké uricuruu ne unn̄o lē kuu n wa Uléecaa símisi.

Kape tíye up̄oco uké p̄ó nnya akópe wa

¹³ Lē nnya, ári kape ye meróc̄ep̄ecire akópe m pasiine. Ani yekei re áni ye líka wa lee yé n̄oun̄eco rinkp̄ouse n̄ee lee yé kelólé-m̄ē ne u n̄ ha. ¹⁴ Ne nyule, am k̄o tó ne Upíima Yeesu kup̄en̄eco k̄émee ȳenu n̄maa re líka ái liriýíkí-me líkperinkp̄ek̄o. Amá úye un m músu re linyine ye líkperinkp̄ek̄o, uricuruu kaí ne mékperinkp̄e má. ¹⁵ P̄on lipóluke-luke nnya up̄oco rip̄o n caaise, ái n̄la k̄émee kaa lē s̄one. Kape lipóluke-luke nnya tíye uyē nnya ke Kirisi uu n kpu uké p̄o. ¹⁶ Ani kape ye wa pic̄o piké lelee ne n̄́ n sá nnya nkópe yē piké símisi. ¹⁷ Uléecaa iȳopi íi piluke ne pin̄írē nkó nnyine k̄éméé we. Amá lē ke Nfáasone nn̄ ye n he nkó ye mu. Lelee nn̄ aseí ne nk̄in̄in̄e ne mp̄ōnare. ¹⁸ Nkó yee lē Kirisi pikēi n wai ye ne Uléecaa s̄ale, pisoi p̄ó ne ye k̄o u n waiselenle.

¹⁹ Lē nnya, toké ye lelee ye ne nk̄in̄in̄e n̄ ka ne lē kari yé ne n n̄m̄óp̄usenelē w̄éesi t̄on ne kes̄é papisi.

²⁰ Kape lipóluke-luke nnya Uléecaa mewai caai. Asei kecáa, liluke-luke líka ái mékperinkp̄e má. Amá in te usoi yé iluke li, ai lē nnya uuco ne kelólé-m̄ē sí, ái nyam̄ te uké i li. ²¹ Li nyam̄ te usoi úu kape isare li n̄ee úu kape p̄íta n nt̄í n̄ee úu kape ne lelee ye uuco ne kelólé-m̄ē n̄ ha ne rik̄o, [n̄ee úu kape lelee yé uuco m p̄epire n̄ee lelee yé rin̄arei u n waise ne rik̄o]. ²² A Uléecaa keyu-i lē kaa rip̄oc̄úruu kep̄ofa k̄émee ns̄imé mm̄ē kecáa n̄ músu wa. Nkó yee lē kuu m músu re lis̄one n wai ye únarekome le, in te úu likemee nkópe n̄ka ne umecire túhaane. ²³ Amá nkó yee uliluke-luke nnya n tíru un k̄o p̄é ne li le ye umecire akópe palenle. Liriýíkí re umewai áme nyíselē te ukefa k̄éméé kai léeri. Lē ke usoi uu ye n wai un tíru ye akópe le.

15

A ye lelee yé up̄oco rin̄m̄óp̄úse wa

¹ Tó mp̄í, t̄o nn̄í n̄fatene k̄émee m páap̄ú, li pise re toké p̄epeē ápi kahane m papisi rin̄arei ne kutu ric̄o ari lelee ne ró n̄ sá piwai yá. ² Li pise re n̄pá úye uké ye lis̄one wa liké uuco larisí liké ne u n len̄i un ne n̄fatene k̄émee papisi. ³ Kirisi úu p̄é ne lelee ne u n sá kutu c̄olē, amá u p̄ee waille yare kai Nléecaasimé k̄émee

ukecáá n wólaalẽ te: Alé nyẽ kapi pó Uléecaa n lámaankẽe ye kenécáá p̄emele. ⁴ Lẽ nnéi lee nní hái mekẽe-me n wólaalẽ ye wólaalenle liké ne ró n céesi. Li pise re Nléecaasimé ritelé tẽ tiké tíyese tóké pikáhá-káhá fe tóké kò ne tirópó n we ton ne lã kuu n yekei re u yé ró pa mé. ⁵ Uléecaa yee ye n wa usoi uú ne káhá-káhá uu kò ne uripó n we uké tíyese tóké Kirisi Yeesu mewai n tikilẽ, m̄pá úye ne ucó pin ne kemúnjé kesẽ má. ⁶ Lẽ nnya, ani nónnénéi ripéne ani rinóo rise kémee Urópíima Yeesu Kirisi Usaa Uléecaa pakare.

Isoipuri nnéi nnya ke Kirisi uú ne Nsímé Keciye ka

⁷ Ani nómenéc̄ep̄eciye n̄sone m múinlẽ yarẽ ke Kirisi uu nó n̄ yosí uu múlú mec̄o, liké ne Uléecaa rinyiri ritaáse nnya. ⁸ Asei kecáá, Kirisi ye panselẽ Pisufi ukeikó uké ne lã ke Uléecaa uú p̄ee n yekei re u yé pipisaayaha wa n wa nnya. Un lã n wa, liké p̄ee nyíse re u ye lã kuu m̄ ma wale. ⁹ Mpuri sanẽ pikó p̄ó né kò íwe ke Uléecaa uu pi n tẽ nnya urinyiri ritaáse, yarẽ kai ke Nléecaasimé kémee n wólaalẽ te:

Lẽ nnya kam isoipuri kec̄ep̄e ripónyiri haane

am kò siyóme yom am̄ ne tipónyiri taáse. ¹⁰ Li kò wólaalẽ te:

Nó isoipuri, nó ne Uléecaa pikó ani kesé mpónare yẽ! ¹¹ Li kò wólaalẽ te:

Nó isoipuri nnyí nnéi, ani Upíima rinyiri ritaáse,

Isoipuri nnyí nnéi iké u ritaáse! ¹² Esayi p̄ó ne kò woi re:

Isai keyase ye sóntile keké isoipuri

pikó kecáá m̄ paílẽ.

Pi yé kam apí ne u n tálẽ.

¹³ Uléecaa yee ye usoi ripó n larukuse uké n̄fatene kani m̄ má ne ritiki uú ne mpónare ne nkín̄n̄je meyá nó he. Nfáasone nnañe nké lã kani m̄ mé titaáse.

Póli ye ncée mále uké wói yarẽ kuu nní n̄ wói

¹⁴ Pinémárec̄o, tinécúruu n̄maa ye nyule re n̄o m̄pá yo kémee mewai sone waille. N̄o kò menyuwe nnéi mále n̄on kò tulaalẽ te nó fe ani nómenéc̄ep̄eciye n célaane.

¹⁵ M̄pá ne lã, ne rítelé ntí kémee isímé inyine meyã ne k̄eyu mahanle am wólu ké ne lã kani pinyuwe m̄ máalẽ nó léise. Uléecaa kefa kuu né n̄ fénne yee lã ncée né he nen ne lã nó wólu. ¹⁶ U ne né ke fénnele re ké mpuri sanẽ pikó kémee Yeesu Kirisi rinyiri riyóo. U né wélele uu ilúké yekei re ké Unsímé Keciye riyóo mpuri sanẽ pikó piké ne m̄panse inyóonse yee ne Uléecaa n sá nnya. Nfáasone yé tíyese apí n we yarẽ ih̄ee yee ne u n sá kapi ilúké n yekei. ¹⁷ Lẽ kam nní tó ne Kirisi Yeesu kupéneco kémee n wai nnya, né fe am Uléecaa keyu kémee rikók̄ari n wai.

¹⁸ Liriyikí re am̄ yé kaha ké nféé nnyine rikp̄ap̄o, insá lã ke Kirisi uú ne né rintiki uú ne wai re mpuri sanẽ pikó piké ne Uléecaa n waise nkó. Nnésímé ne menéwai mee tíyese kuú ne lã wa, ái n̄ee wa. ¹⁹ Uléecaa Nfaasone mee lã mewaisaña ne mewai píima wapisi n̄n̄ ne nyíse re n̄ n̄nañe mále. Lelee tíyese kam fe am hái

Yerusalem-p̄o Kirisi Nsímé Keciye meyá yóo am̄ ne Ilirii tulu. ²⁰ Ne waisele re ké Nsímé Keciye riyóo kei ke úka úu kahanẽ Kirisi nkó n̄ka n k̄o ái kape wa re ne ucó rikui kuu n yekei kecáá mm̄ele rit̄osi nnya. ²¹ Ne lã waille yarẽ lã kapi Nléecaasimé kémee n wói re:

P̄ẽ k̄api p̄ikai unsímé n s̄imaalẽ yé kam apí u yenu.

P̄ep̄ee apí unkó n̄ka n kómaalẽ yé kam apí n-asei kom.

²² Lẽ nnya, kái ne nk̄p̄eni tu, am̄ kahanẽ k̄eyu n yẽ ké nókeném̄é hap̄o. ²³ Amá pik̄ei apí nk̄p̄eni sil̄o se-i ne né we. Hái añm̄e anyine-me kai ripóo né we re ké pilóólú nó hap̄o. ²⁴ Amá ne lalẽ nen píȳei Esipaanyi n tósu, ké nókeném̄ee ritikip̄o ké nó rilóólú tóké nk̄aripi nókenék̄urí tone rinép̄o riké kpu, ani p̄ee limemáá né léni am̄ ne nnéc̄ee n̄oj̄. ²⁵ Amá Yerusalem kam itun̄je nnyí kémee tósu ké ha Uléecaa pikó p̄ee kei-p̄o n̄ we lé kelenẽ. ²⁶ Uléecaa pikó p̄ee Masetuwaani

ne Akayii-pò ní we ye símaane re piké siwóó tóhò piké ne Uléécaá pikó pɛe Yerusalem kuyu-i ní we pin íwe má lé. ²⁷ Piricuruu pɛe ne piripɔɔ lɛ wa. Asei kecáá, li kò pɛe pise re piké lɛ pi wa. Liriyíkí re Pisuiifi ye Uléécaá piyulale ne mpuri sanɛ pikó h́ónɛle, ápi lɛ ke Uléécaá uu pi n he ne mpuri sanɛ pikó yè. Lɛ nnya, li pise re mpuri sanɛ pikó ṕòkè kò pɛ ne pilikó kapi m má lé. ²⁸ Nen pikei pɛ m masí, nen kò ítòhò iyè pi rimmúise, né pɛe nókenémee ritiki amí ne Esipaanyi tómpò. ²⁹ Ne kò nyule re nen ha nókenéméé n hapò, Kirisi yé ne né ritiki uú ne meyá nó kpá.

³⁰ Pimáreɔ, Urópiima Yeesu Kirisi rinyiri kéméé ne ríla ke Nfáasone nn tó n he kéméé kam nó ñmóópúselɛ te ani ye kenécáá Uléécaá yáási. Ani Uléécaá yáási ani atòpi né n léni re ³¹ ám kapɛ pɛpɛe ápi Yutee keteni-i Uléécaá m pakarelɛ anipe-i lóipò. Ani kò iwelɛ ne né lɛ te Uléécaá pikó piké ha ítòhò iyè kamí ne nní Yerusalem n sí rísonɛ yosí. ³² Lin lɛ n wa, kam yé pɛe nókenémee tuiɔ ne mpóonare. Uléécaá un kò n la, am nókenékúrí tone am nkáripí wénte. ³³ Uléécaá yee ye nkíññiñe n he uké nónnénéí kekúrí n we. Amí!

16

Pɔ̀li ye uricuruu písoi yáási

¹ Ne uróyíi Fepɛe yee Senikirɛesi-pò Uléécaá icápine kémee pikei n wai nó pááipòle. ² Ani rísonɛ Upíima rinyiri kémee u yosí yare kai m pise re Uléécaá pikó piké yóòine. Ani kò ne kutu u n colɛ, nòn lɛ nnéi kuu yé nó m pise re ani u wa kémee u léni. Uyè ticuruu ye kò písoi meyá lénle uu kò né léni.

³ Ani kò Pirisili ne Akilasi yáási. Pinékeico ye pi. Tó ne pɛ tóo kesé Kirisi Yeesu kekei kéméé we. ⁴ Pi nkɔ̀ hɛirele apí ne nnéfáa yósu. Ai menécíre née pi pònesɛ. Uléécaá icápine nnyí nnéi pikó pɛe mpuri sanɛ pikó kémee ní we ye kò pi pònesɛle. ⁵ Ani Kirisi pikó pɛe ye pikeyo-i n cápine nnéi yáási. Ani kò unésáne lala Epayinɛeti yáási. Uyee Asii kuwéé-mɛ mefoí ne Kirisi kefa tenɛ. ⁶ Ani Maari yee nókenécáá meyá n náasi yáási. ⁷ Ani pinémáreɔ Anturonikuusi ne Yuniyasi yáási. Tó ne pɛ ne pɛe kesé kukpaniilee-i welɛ. Pi Kirisi pitume pinyine le ke písoi apí ní la hái. Ticuruu pi pɛe Kirisi pikó le née kelene panse uukó.

⁸ Ani Upíima kupénɛɔ kémee unésáne lala kecíre Ampiliyatuu yáási. ⁹ Ani urókeico Uripɛe yáási. Tó ne uyè tóo Kirisi pikei kesé wai. Ani kò unésáne lala Sitakiisi yáási. ¹⁰ Ani Apelɛesi yee n nyíse re u Kirisi ne kefa tenɛlenle yáási. Ani kò Arisitopuuli keyò pikó yáási. ¹¹ Ani unémáreɔ Erootiyò yáási. Ani Narisiisi keyò pikó pɛe Upíima ne kefa n tenɛlɛ yáási. ¹² Ani Tirifɛeni ne Tirifoosi yáási. Pinósi pinyine ye pi, pɛe Upíima pikei n wai. Ani Perisiiti yáási. Unósi unyine isoi kam ní la hái lo. U meyá Upíima pikei kémee náásile. ¹³ Ani Rufuusi ke Upíima uu n wée ne uuni ke née ye kò n sée re unéni yáási. ¹⁴ Ani Asenikiriti ne Filekò ne Herimɛesi ne Paturopasi ne Herimaasi ne pimáreɔ pɛe pikemee ní we yáási. ¹⁵ Ani Filolòki ne Yuli yáási ani kò Neree ne uuyei ne Olimpasi ne Uléécaá pikó pɛe pikemee ní we nnéi yáási.

¹⁶ Ani nómenécɔpecire yáhaane ani memáreɔ pirane. Uléécaá icápine nnéi pikó ye nó yáási.

Nstímé tɔ̀rɔ̀

¹⁷ Pimáreɔ, ne ikari nó kpáselenle re ani nómenécíre tí ne pɛpɛe pikóólentene ne picókoi n sónaari. Lɛ kapi n wai ne lɛ kapi n céési ye ne icélaa iyè kani ní yosí memíi welɛ. Ani pikekúrí rinyòsò. ¹⁸ Ai Urópiima Kirisi pikei ke lipite pɛ mpuri apí lɛ wai, amá pikuloi likó kapí ne náási. Pi ye nnólari ne akéhe ne fele apí pɛpɛe ápi líka kumúñé n nyu kiraasente. ¹⁹ Amá in nóò, nípá úye ye nyule

lẽ kani Upiima m pakarelẽ. Lẽ nnya ke rinépóó ari nń nnya láárú. Ne la re ani mewéésesohó m má nòn ne lisone wai, nínésói iké n kpáiiĩ nòn ne likópe kaase. ²⁰ Uléécaá yee ye nkínñiye n he yé nfáani Setani ritékéé uu nóanéna metene u wai.

Urópiima Yeesu uké ípeelée nó nyíse! ²¹ Unékeico Timotee ye nó yáási. Pinémáreco Lusiyuusi ne Yasáo ne Sosipatee pń ne kó nó yáási.

²² Née Póoli utelwóle, Terituusi yee rítelé ntí ní wói. Née ne kó Upiima yee tó ne nnń m péneselẽ tinyiri ne nó yáási. ²³ Kayusi yee ukeyo-i kusáne né ní yósi ye nó yáási. Ukeyo-i ke Kirisi pikó nnéi api ye cápine api keyóme yáási. Kuyu siwóó ucápine Erasiti ne urómáreco Kuwaritusi pń ne kó nó yáási.

[²⁴ Urópiima Yeesu Kirisi uké ípeelée nónnénéi nyíse! Amí.]

Ipakare tóróó

²⁵ Ani tíye tóké Uléécaá pakare. Liriyíkí re u yé fe uu wai ani nfatene kémee pelu. Yeesu Kirisi Nsímé Kécire kam n yóólẽ kuu yé ne lẽ wa. Nkeméé kuu lelee hái mēkeē-me m pékaalẽ lesene uké ró nyíse. ²⁶ Li nképni lẽ ke antepuye api n wói ne rinóó ke Uteneciré Uléécaá uu n he nnya metéi kémee léemele lin nyáni, ai kó nképni tíyese ketẽ nnéi písoi api li ceru piké ne Uléécaá n waise api kó ne kefa u tene nnya.

²⁷ Uléécaá mecire kóló yee mewéésesohó ute. Liké ne Yeesu Kirisi ritiki tóké ne ríyu u n waiselẽ hái ne mpa píyei-pó. Amí!

Titelé foi ke Pɔɔli uu Korenti pikó n wói

Lelɛ ritelɛ ntí kɛmɛɛ ní wɛ

Korenti ye pɛɛ Kiresi ketɔ́ kɛmɛɛ kuyu píima lɛ. Nsoipuri mɛɛ kei n finu rín kumúnjé má. Pikireki ne Rɔm pikó ne ketunjeleeme pikó inyóɔnse yeɛ pɛɛ kei wɛ. Pɔɔli yeɛ Uléécáa icápine yeɛ Korenti-i ní wɛ kari (UPM 18:1-18). Pɔɔli uu kei tone yare aɲmɛ até kumúnjé, uu t́yɛɛ mpuri sane pikó api Uléécáa icápine loni. Efɛɛsi kuyu-i ke Pɔɔli uu n tónɛ ái nánjai kuu yé ritelɛ ntí n wói (16:8).

Lɛ nnya kuu ri n wói ye nní: Kulowee keyɔ́ pikó kuú ne kɔ́ tɛ Uléécáa icápine ye kériine, písoi pin Kirisi pitumɛ tési. Tɛ pitele ne mɛfine kópe ye icápine kɛmɛɛ lonlɛ (1:11). Mɛlírú, Uléécáa icápine pikó pɛɛ Korenti-i ní wɛ ye ritelɛ u papɔle pin isímé u písei.

Lɛ ke ifaaci iyɛ ii n kériinɛlɛ ye nní:

1. Anó kuu isímé kapi u m písei kecáá m pɛɛ (1-6): Nsímé kapi rin-yóó mɛɛ nkpré, ái pɛpɛɛ n tin-yóó. Yeesu Kirisi pitumɛ ye pinnéi Uléécáa pikéikó lɛ (1:10-4:21) Mɛfine kópe nsímé (5:1-6:20)
2. Menóɔɔɔ píicɔ́n mpehɛ mpehɛ kecáá (7-15): Pisóɔnne ne ritáne pitone (7) Inyékii ne inyóɔnsesare kecáá nsímé (8.1-11:1) Icópine kɛmɛɛ mɛwɛɛ ne Upíima kupénɛɔ iluke (11:2-34) Nfáasɔne ihɛɛ ne lɛ kari yé ne i n keisi (12-14) Nkpɔ́ kɛmɛɛ mɛyise (15)
3. Lɛ ke Pɔɔli uu piwai ní la ne iyáhaa kuú ne ritelɛ ntí tenɛɛ (16).

Iyáhaa

¹ Né Pɔɔli ke Uléécáa uu umɛla kɛmɛɛ m pansɛɛ Kirisi Yeesu utumɛ ne unéɔ Sɔsitɛɛni, ² tó Uléécáa icápine pikó pɛɛ Korenti-i ní wɛ ritelɛ ntí wólu. Tɔ pɛ nnéi ke Uléécáa uu n léɛɛ uu iyaa yekei uu pi ne Kirisi Yeesu péne uu pi pansɛɛ upikó yáasi. Tɔ kɔ́ pɛ nnéi pɛɛ mɛpá yei-pɔ́ ní wɛ, pin kesé Upíima Yeesu Kirisi rinyiri sélei yáasi. Yeesu Kirisi ye Piupiima lɛ. Uyɛɛ kɔ́ tó Upiima. ³ Urósáa Uléécáa ne Upíima Yeesu Kirisi piké ípɛɛléɛ nó nyíɛɛ api kɔ́ nkínɲine nó hɛ!

Lisɔne ke usoi uu ye Kirisi kɛmɛɛ n yé

⁴ Mɛpá píyei kam ye nó nnya Uléécáa pɔɔnɛɛɛ rɛ u nó ne Kirisi Yeesu kupénɛɔ kɛmɛɛ ípɛɛléɛ nó nyíɛɛ nnya. ⁵ U nó ne Kirisi kupénɛɔ kɛmɛɛ mɛsɔhɔ nnéi nó hɛɛ ani panɛ linnéi kɛmɛɛ pimámá, ái ne tósu nsímé piyóó ne menyuwɛ kɛmɛɛ. ⁶ Kirisi kecáá nsímé kari nó rin-yóó ye nókɛnɛmɛɛ inínjí wale rísɔne. ⁷ Lɛ nnya, nó mpí nóɔ nní m mɛ́ tɛ Urópiima Yeesu Kirisi yé keyáa umɛcɛɛ leɛɛ uu nyíɛɛ, nfáasɔne lihɛɛhɛɛ líka ái nó párilɛ. ⁸ Uléécáa uyɛ́ yé nó m múlɛ́ nɔn ne nyɛnu, ái ha ne keyáa tɔrɔ́ tulu rɛ ápi kapɛ nókɛnɛcáá ncaai ríka yɛ́ keyáa kɛ́ ke Upíima Yeesu Kirisi uu n sɔnti. ⁹ Uléécáa uyɛɛ nó n sɛɛ rɛ nó ne Ukepipi, Urópiima Yeesu Kirisi nɔké ripɛne ye aseɛ ute lɛ.

Mekóólentɛne mɛɛ Kirisi pikó kɛɔpɛ ní wɛ

¹⁰ Pimáɛɔ, ne Urópiima Yeesu Kirisi rinyiri ne nó píɛɛ rɛ ani rísɔne n kómɛine, nɔn kɔ́ nsímé nɛɛ símisi. Mekóólentɛne ámɛ kapɛ nókɛnɛcɔpɛ n wɛ, amá ani kesé lise ne n náási nɔn kɔ́ kemúnjé kɛɛ má. ¹¹ Pinémáɛɔ, Kulowee keyɔ́ pikó ye né símisi rɛ íkɛɲɛɛ ye nókɛnɛcɔpɛ wɛɛ. ¹² Liaseɛ rɛ písoi pinyine ye nókɛnɛcɔpɛ wɛ, api ye maa rɛ Pɔɔli ke pɛ́ api t́kilɛ́, píɔ́ rɛ Apoloosi ke pɛ́ api t́kilɛ́, píɔ́ api kɔ́ rɛ Piyɛɛ ke pɛ́ api t́kilɛ́. Píɔ́ pɔ́ kɔ́ rɛ Kirisi ke pɛ́ api t́kilɛ́! ¹³ Kirisi ye kériinɛlɛlé? Yare Pɔɔli kapi nó nnya kunapéékɔ́ kecáá kpu néɛ Pɔɔli rinyiri kapi ne míni nó wóɛ?

¹⁴ Ne Uléecaa pəəneɛe kám Kirisipuusi ne Kayusi memáá nó úka ucə míni n wóle nnya. ¹⁵ Lē nnya, úka úu yé fe uké re rinényiri kapi ne míni nó wóle. ¹⁶ Ne léise re ne kə Sitefanaasi keyə pikó míni wole, amá am pakare re ne kə unyine ucə piwóle rikpá. ¹⁷ Kirisi úu né tummé re ké pisi míni wole, u né tummé re ké Nsímé Kεcire riyóó. Ai kesoipipi mesímésəhə kam ne n yóólē. Insá lē, Kirisi nkpə kuu kunapéékóó kεcáá n kpu rín líka yoriye.

Yeesu Kirisi yee Uléecaa nnaŋe ne umewéesesəhə

¹⁸ Kirisi nkpə kunapéékóó kεcáá nsímé ye pεpεe ncée m pə kémεε nnirisimé le. Tó mpí riyu ke Uléecaa uu n lə ye nyáni re Uléecaa nnaŋe ye mu. ¹⁹ Uléecaa Nsímé ye maa re:

Né mpí pεe m músu re pi mεwéesesəhə má mεwéesesəhə caai, am mpí pεe m músu re pi menyuwe má menyuwe waise méwoo.

²⁰ Lē nnya, pεpεe mεwéesesəhə m má ne isé picélaa ne nfáani ketē nké pisíményuwe pin yei n we, piké léeme piké símisi ké kə nké. Uléecaa ye nyísele re lē kapi ye ketē kεcáá n sée re mεwéesesəhə ye nnirisimé le.

²¹ Mesei ke sisoipipi ási ne simεwéesesəhə cire fe síké Uléecaa céri kei kuu umewéesesəhə n lése uu nyíse. Lē nnya ke Uléecaa uu re u yé pεpεe ne nsímé mmú mee nní n we yare nnirisimé kefa n tene riyu lə. ²² Pisui fi re pinsá mεwaisaŋa n yē, ápi yé ηmurei. Pikireki pəən mεwéesesəhə wéesi kelene. ²³ Amá Kirisi yee kunapéékóó kεcáá n kpu nkó ke tóó símisi. Nsímé mmē rín Pisui fi kémεε kuηmurei we re piké ne kefa n tene, n kə mpuri sanε pikó kémεε nnirisimé le. ²⁴ Amá Kirisi yee Pisui fi ne Pikireki pē ke Uléecaa uu n wée kéméé Uléecaa nnaŋe ne Uléecaa mεwéesesəhə. ²⁵ Lεleε n we yare Uléecaa nnirisimé ye sisoipipi mεwéesesəhə líkó fele. Kei ke Uléecaa uu ye n wa yare unárei ye sisoipipi rikəhə líkó fele.

²⁶ Ani ripaí, pimáreco, ani yénu isoi iyē kéméé kaní pεe n we Uléecaa uu ne nó wée. Pē kani n nyáni re pi mεwéesesəhə má ne pináŋe-nanŋe ne píyukóó ápi nókenécəpe kulúú we. ²⁷ Lē ke sisoipipi asi n kpíllē te linírikó ke Uléecaa uu ye kpísi uu ne lē ke sisoipipi asi n kpíllē te mεwéesesəhə líkó séése. Lē ke sisoipipi asi n kpíllē te lináreikó ke Uléecaa uu ye kpísi uu ne pεpεe m músu re pi pináŋe-nanŋe séése. ²⁸ Lεleε ái sisoipipi inipee-i riyu m má néε lē kapi n lómiise néε leleε ái líka n tulaalē ke Uléecaa uu ye ne leleε ye siinipee n yi riffíse. ²⁹ U ye lē wale re úka úu kape ne n fe uké ukeyu-i umεcire rinátaáse nnya. ³⁰ Amá Uléecaa ye nó wéele uu nó kpísi uu ne Kirisi Yeesu nó péne. Uyee merówéesesəhə mee Uléecaa-i n léeri. Uyee tíyεselē kari Uléecaa inipee-i aseí pite. Uyē nnya ke Uléecaa uu ró pansese upikó, uu akópe kémεε ró lese. ³¹ Ai pεe nkpeni wai yare kai Nléecaasimé ritelé-i n wólaalē te: Uyε un n la uké umεcire ritaáse, uké lē ke Upíima uu n wa nnya umεcire ritaáse.

2

Pəəli ye yóólē te pi Kirisi kunapéékóó kεcáá kari

¹ Pimáreco, kam nókenémεε n hápə am Uléecaa nsímé aseí nyee m pékaalē nó símisi, ái mesíményuwe píima menyine néε awéesenəə pape-pape anyine kam ne nó símisi. ² Ne pεe kenéfa-i wale re am kape Yeesu Kirisi memáá linyine lícə nókenémεε yē, ái ne tósu Yeesu Kirisi kapi kunapéékóó kεcáá n kari. ³ Menárei kam nókenémεε hápə, nfasimé ne iwame píima in né lonaalē. ⁴ Ai menésíményuwe mee anélémpi néε mmē kam n yóólē kémεε pikéi wai. Amá Uléecaa Nfaasəne nnaŋe mee nó nyíse re mmē kam n yóólē ye aseí le. ⁵ Ai we re nónnéfatenε nké sisoipipi mεwéesesəhə kémεε n leeri, amá li péé we yare nké Uléecaa nnaŋe kémεε n leeri.

Uléecaa mewéesesohó

⁶ Amá mewéesesohó ke nées kó pɛpɛɛ nfatene kémee m pi céesi. Ai sisoipipi nées nfáani ketē nké mekó nées ketē nké kecáá piyóopi ipaa yee keyáa n tenene mekó.

⁷ Uléecaa mewéesesohó ke nées písoi céesi. Mekemee ye címúle, men kó pékaalē. Uléecaa uké kelene ketē ne keyóme n wa, u pɛɛ yekeile re mekécáá kai yé ne ritiki arí ne umeyóopi yenu.

⁸ Ketē nké kecáá uyóopi úka úu mewéesesohó mē ceri. Pin pɛɛ me n ceri, ápi yé pɛɛ Upíima yee meyóopi n te kunapélékó kecáá kari.

⁹ Limécó kai Nléecaasimé ritelé-i wólaalē te:

Lē ke úka úu pí kai n yénaalē nées ke úka úu pí kai n kómaalē.

Lē ke úka úu pí kai m múnjaalē te li we.

Lē nnéi ke Uléecaa uu wa uu ne pɛpɛɛ u ní la m mé.

¹⁰ Uléecaa ye ne Nfáasone ritikile uu ne tó li nyíse. Mesei ke Nfáasone nn ye mpa yo perei, ticuruu aí ne Uléecaa simúnjé see kemée-pó m pékaalē péne.

¹¹ Usoi úye yee yé fe uu lélé usoicó kefa-i ní we ceru? Insá uricuruu. Limécó ke úka úu yé fe uké Uléecaa likó céri, insá Unfaasone mecire.

¹² Ai kó nképni re ketē kecáá kemúnjé kai tó he. Amá Uléecaa yee ípɛléé ró nyíse uu Unfaasone ró he tóké ye ne ulikó céri.

¹³ Ai sisoipipi mewéesesohó kari ye ne linsímé símisi. Amá lē ke Nfáasone nn tó n céesi kari ye ne linsímé símisi. Pɛpɛɛ Nfáasone m má kari pɛɛ lē Nfáasone likó céesi.

¹⁴ Amá usoi nkó yee úu Uléecaa Nfaasone m má uu yé fe uké Nfáasone likó kó. Li ye u n we yare nnírísímé ye mu. Kai nní re uyee Nfáasone m má nmane yee yé fe uu liasei kom nnya, uyee úu Uléecaa nfaa m má uu yé fe uké liasei kó.

¹⁵ Usoi nkó yee Nfáasone m má yee yé fe uu mpa yo ceru uu kóólene úka úu yé nnyine yé uké u maa.

¹⁶ Li Uléecaa ritelé-i wólaalē te:

Wóo Upíima kemúnjé nyu?

Wóo yé fe uu mesohó u kpá? Amá Kirisi kemúnjé ne tó kekó ye kesé le.

3*Uléecaa pikeikó kecáá nstmé*

¹ Pimárecó, aseí kecáá ám fe ké ne nó símisi yare písoi pɛɛ Uléecaa Nfaasone m má. Ne ne nó símisile yare písoi pɛɛ pikemúnjé cire ne n sóne, yare písoi pɛɛ kó ne Kirisi pitiki kémee riwá n tiselē.

² Mmē kam nní nó n símisi ye we yare mɛpɛ kapi ye kewá fenféi n nyense, ái iluke mule-mule inyine. Li we re áni kahane iluke mule-mule kuluke n tu. Ne nképni-me ricuruu, áni kahane ikuluke n tu.

³ Li we re ái Uléecaa Nfaasone mee nó séni. Ke kufatoi aku nní nókenécópe ní we, áni kó kóméine, ái li lē nyíselenle re nò rinárei málee? Ai li lē nyíselenle re ái Uléecaa Nfaasone mee nó séni?

⁴ Ucó yee un m maa re: Póoli ke nées tíkilē, ucó uu re: Apoloosi ke nées tíkilē.

⁵ Wóo mpí Apoloosi? Wóo mpí Póoli? Néntɛ tó ntónéi Uléecaa pikeikó kpára le, kaí ne rintíki aní ne Yeesu kefa tenɛ. Mpa úye ye upikei ke Upíima uu u ní pa wailɛ.

⁶ Nées kuléé támɛsi, Apoloosi uu míni ku yakasi, amá Uléecaa yee ku peise.

⁷ Lē nnya, ái uyee n támɛsi yee linyine wa nées uyee míni ku n yákasi yee linyine wa. Amá Uléecaa yee ku m peise yee mpa yo wa.

⁸ Uyee n támɛsi ne uyee míni n yákasi ye sále. Mpa úye ye pikecópe sóntile uké lē kuu upikei n wa ihéé yósi.

⁹ Uléecaa ke tóo ne kesé keisi. Nó ye nképni wa yare ukɛcarɛ nées ukulee kuu m móm.

¹⁰ Uléecaa ye ne kefa né fénnele uu tíyese amí n we yare umóme sáhó yee rikúí n yekei, ucó uu wéri uu rikécáá móm. Lē nnya, li píse re mpa úye uké n nyu re íye kuu rikécáá móm.

¹¹ Li we re rikúí ye piyekei máálenle. Tɛtɛɛ Yeesu Kirisi. Úka úu fenɛ uké rimemáá riféé rinyine ricó yekei.

¹² Uye un wura nées

nwóoweni née apare néikóó née ana née ahóoyui née ayúí n kpísi un ne rikúí tē kecáá m mǎ, ¹³ li keyáa sóntile liké mǎpá úye pikéi lese liké nyíse. Nna yé ha ketúhaaneyaa kē ketúnjé n wewe, Uléécaá uu pēe mǎpá úye likeikéi nkemee waipó aí ne nyíse re li nyamí née áí nyamí. ¹⁴ Uye likeikéi linsá nna mmē kēmeē n torē, liute yé ihéé yósi. ¹⁵ Amá úye likó lin n torē, uyē ye loó. Uléécaá yé uriyu lo, amá li pēé wewe yare nna kecōpe ke liute uu lompó uu lééri.

¹⁶ Ani nyu re nǎ Uléécaá keyó le, Unfaasone nn nókenéméé wee? ¹⁷ Uye un ke n fori, Uléécaá yé kǎ liute fori. Li we re Uléécaá kekó ye ke. Nǎo nní lē ukéyó kē.

¹⁸ Nǎ úka úu kape umecire kiraase. Nǎ úye un m músu re u ketē nké kecáá sisoipipi mēwéesesohó má, liute uké panse yare uníri uu pēé ne meykíyiki wai uyee mēwéesesohó m má. ¹⁹ Lē ke sisoipipi asi ye n sée re mēwéesesohó ye Uléécaá kēmeē nnírismé le. Lē nnya kai Nléécaasimé ritelé kēmeē wólaalē te:

Mēwéesesohó pikó cire menmumpisohó ke Uléécaá uu ye ne pi tí. ²⁰ Ai kǎ kpá re: Upíima ye mēwéesesohó pikó simúnjé nyule, un kǎ nyáni re ási ye líka yoriye. ²¹ Lē nnya, úka úu kape ucó ne n tálē un ne umecire taáselē. Li we re nǎo mǎpá yo te. ²² Liké Pǎoli née Apoloosi née Piyee née ketē nké nnéi kecáá likó née nfáa née nkpǎo née nfáani ketē nké likó née masí kepire likó, nǎo mǎpá yo te. ²³ Kirisi yee nǎ te, Uléécaá pǎon Kirisi te.

4

Kirisi pitumē

¹ Lē nnya, li pise re pisoí piké tǎ Kirisi pitumē n nyáni re tǎ upikeikó le. Uléécaá ye uasei nyee m pékaalē arónípe-i wale re tǎké pisoí a cereise. ² Li meykíyiki pise re pin úye anipe-i linyine n wa, liute uké aseí m má. ³ Ai né cǎnlē te nǎké ne né túhaane née nǎké pisoí kēmeé ne ketahai né tone. Tinécúruu ám kǎ nka ne menécíre túhaane. ⁴ Am nnékópe nka kenémúnjé-i nyáni. Amá áí pēe re lelee nyíselē te ne aseí ute le. Upíima nmane yee nnékó túhaane. ⁵ Lē nnya, áni kape úka kecáá nka m músu Uléécaá itunje kuu n yekei iké kelenē tu. Ani Upíima mekame m mé. Un píyei n ka, u yé metéi kēmeē lē nnéi lee kunmaha-i m pékaalē pékele uu pisoí simúnjé see pisifa-i ní we pérése. Kei ke mǎpá úye uu yé pēe uipakare yósi.

⁶ Pimárecó, tǎ ne Apoloosi kecáá nsímé kam kpísi ké ne meyu mmé aseí nǎ céési. Ani kape ye n náási nǎké wa liké lelee n wólaalē tifaau. Ai nyam te unyine uké ye rikókǎri nnya usoi kecáá rikpá uú ne ucó n nǎmélu. ⁷ Wóo pǎo símisi re pǎo ne picó fe? Pǎon yo m má, áí Uléécaá yee pǎo li hēe? Kai nní Uléécaá yee pǎo pa, yo nnya kaa pēe mepóciere taáselē yare áí unyine yee pǎo pa?

⁸ Li siwǎo nképni lē nǎ tórilē háí! Nǎo nképni lē pimámá le! Nǎo nyu re nǎ iyóopi lele áí ne tǎ. Nǎn pēe mēsei iyóopi n tú, li yé pēe ró n láárú re tǎ ne nnǎ yé i tone. ⁹ Li né we yare ketóne píre-pǎo ke Uléécaá uu tǎ pitumē yekei. Tǎ we yare pē kapi ye ne n túhaane pin la piké kukpépi-i pi kǎ. Ketē nké nnéi kecáá ne pilécaatume ne sisoipipi inipe-i kari yánaalē. ¹⁰ Tǎ ne nképni Kirisi nnya pansele piníri, nǎo pēe ukupéneco kēmeē panse pisohó! Tǎo pinárei, nǎo pinánje-nanje. Nǎo píyukó, úka úu tǎ waiselē! ¹¹ Nkú ne nníré ye ró múflenle háí ne nképni itunje nnyí-i. Litane-tane ye kǎ ró párilē. Ipépi-i karí we, ári kǎ ketóne yíkíyiki má. ¹² Tǎo nǎmópúlenle tǎn ne arónípe keisi. Pin tǎo lámisi, amá tǎn tinóo sone pikécaá símisi, pin tǎo wéekuselē tǎn kahari. ¹³ Pisoí pin kerócaá nkópe n símisi, tǎ ye pi n kpurukēele. Háí ne nképni itunje nnyí-i pisoí ye ró nyánile ketē nké kecáá yare ayúí pééi-pééi née yare likpárakóo.

¹⁴ Am nsímé mmú nó wólu re isei iké nó wa, amá ne nó wólu re ké icélaa nó pa yare sinépipi lala kecire. ¹⁵ Mpá nòn n ka nòn pisoì m má ápi kúkeentene we, pree Kirisi nsímé kémee nó n nyólu, áì re pisáa kulúì kani lã má. Née Nsímé Kecire ne ritiki amí ne wai Kirisi Yeesu kémee nóunésáa. ¹⁶ Lã nnya kam nó ñmóópúselè te ani menéçò n we. ¹⁷ Lã nnya kam kenépipi lala kecire Timotee nókenémee tumpò. U aseì ne Upiima tikilenle. U yé nó léise lã kam inésoi kéméé ne Kirisi n sòne, ne lã kam nípá Uléécaà icápine íye-i n céési.

¹⁸ Nókenéçape, pinyine ye músu re ám nókenémee sònepò, pin lã nnya rikókàri wai. ¹⁹ Amá Upiima un n la, né nfáani nókenéméé hapò ké pree yé te pepere nní rikókàri n wai ye méwoo símisile née pi ñnañe nnyine mále. ²⁰ Uléécaà iyòopi ñi nnóosimé likó linyine, amá ñnañe pinyíse ye pi! ²¹ Yo kani wée? Ké nséi ne nó leepò née ké ñla ne hapò liké tó ne nnó kecòpe n láárú?

5

Isoi kpárá yee Kirisi pikó-i ñ we nsímé

¹ Pi nípá yei símaankée re pisoì ye nókenéçape isoi kpárá wailè. Háì isoi kpárá iyè icò ñi pepere ápi Uléécaà n wuru kémee we. Pi símaankée re nókenéçape, unyine ye ne usáa unòsi sóile. ² Nòn kò péé ne we nòn nómenéçíre fuuselè, áì nkpáni nó we re nàké nkpò tone nàké mēwai mē ute nókenéçape lese! ³ Mpá ke nē ám nókenékúrí ñ we, ne pree kenémúnjé nnéì ne nókenékúrí welè. Lã nnya, né ne uyee isoi kpárá iyè n wai nsímé pitúhaane masile yare ne nókenékúrí kei welè. ⁴ Ani Upiima Yeesu rinyiri ne n cápinelè ké kenémúnjé kémee nókenékúrí n we. Ani Urópiima Yeesu nnañe kémee ⁵ liute uyè Setani anipe-i wa uké u wukei uké kpu Uléécaà uké pree fe uké keyáa kē ke Upiima Yeesu uú ne pisoì n túhaanene uriyu lò.

⁶ Ai lisòne linyine kaní ne nní nómenéçíre taáselè. Ani nyu re nkpónótò pite fíì pree ye pikpée nnéìé nyépukeee? ⁷ Mēwai kópe ye we yare nkpónótò pite. Lã nnya, ani nókenéçape me lese, ani péé n we yare pikpée fale pree ápi nkpónótò pite m má. Lã ticurru kani nní piwée máálè. Pi Kirisi kpule yare irósánj kari ye ne nkpò melóó anyá n li. ⁸ Lã nnya, tóké anyá nyè li nkpónótò pite kpure ne íkiraase ne rikpákárá ári kape n we. Amá tóké anyá nyè li ne akpónó nyee áa pite m má, ne kefa keee ne aseì.

⁹ Ne rítelè foí tē kam nó ñ wáì kamí ne ntí rinkpá kémee nó símisi re nó ne isoi kpárá pikó áni kape líka kémee m pénelè. ¹⁰ Lã kam nní nó n símisi, áì pisoì kpárá mesame ketè kecáá née nwóónaapí pikó née piyaaluke née pepere piléé n nyóñse nsímé kam símisi. In pree lè, ketè nké kecáá kani péé lelune. ¹¹ Ne lalè ké nó símisi re úye un te u Kirisi ukó le, un kò pree isoi kpárá wai, un nwóónaapí má née un piléé nyóñse, née un pisoì lámaankée née un útapome née uyaa, áni kape líka kémee m pénelè, áni kape ye ricurru iluke ne liute ripéne. ¹² Inéyo ne ketahai pikó nkó. Pepere Yeesu n tìkilè kaí ne sá re nàké ne túhaane. ¹³ Uléécaà yee pitahaikó túhaanene. Li Nléécaasimé ritelè-i wólaalè te: Ani usoi kpááree nókenéçape lese.

6

Kirisi pikó mēçapecire sitahai piséleine nstmé

¹ Picé pin unyine ne uucò kecòpe n we, yo nnya káni ye Uléécaà pikó kémee túhaane, ani ye péé ha pepere ápi Uléécaà n wuru kémee túhaane? ² Ani nyu re Uléécaà pikó pree masí sisoipipi nnéì túhaanene? In nkpéni re nó ke Uléécaà uu kpísine re ani ne sisoipipi nnéì túhaane ní, íye kai wa káni ye pree fe nàké sisímé sírísápi túhaane? ³ Ani nyu re tóo masí ne piléécaatumé túhaanene? Yo

yeε peε nkpéni ketē nké kecáá sisímépi? ⁴ Yo nnya ke picé api ye pin unyine ne uucō kecōpe n we, ani ye peé ha pē ke úka úu Yeesu pikó kecōpe n kééni kémee túhaane? ⁵ Ne nní símisile re liké isei nó wa. Yare úka úu nókenécōpe mewéesesōho má un yé fe uu nsímé pimárecō kecōpe kénεε? ⁶ Lē nnya, li peε pise re Yeesu ukó ne uucō piké sitahai n séleinεε? Ai kō peε re pepeε ápi Kirisi n tíkilē kémee kapi yé pitúhaane haa?

⁷ Nōn nómenécōpecire sitahai n séleinε, li nyísele re nō loole hái. Yo nnya káni ye n kahari unyine uké mese menípeε nō li? Yo nnya káni ye tíye nōlinényine liké mese unyine-i riséé? ⁸ Nó ηmaa, nōo meníηe pinípeεluxe má, nōo kō nókenémee nōpinécō cire, Yeesu pikó likó séésele! ⁹ Ani nyu re piwaikópεkōó ápi Uléécaá iyōopi yenunεε? Akpéri áa we, pepeε isoikpárá n wai ne pepeε piléé ní nyóonse ne pítisi ne pinósi peε méwoo méwoo n wélaanentene ne pítisi peε ne pipicō n sói ¹⁰ ne piyaa ne pepeε nwóónaapí m má ne pítapome ne pepeε picō n lámaankee ne piyaaluxe úka mpuri úu Uléécaá iyōopi yenune. ¹¹ Isoi iyē kémee ke nómenéyá amé peé we. Amá Uléécaá ye nkpéni nóanékōpe heεrele uu tíyεse ani panse upikó. Uu tíyεse Nfáasōne nn Upíima Yeesu Kirisi rinyiri kémee nó pansεse aseí pite uinipeε-i.

Iye ke Yeesu ukó uu yé uipíηe ne Uptíma ríyu waise?

¹² Pinyine yeε maa re: Ne meyíkíyiki ncée mále nen yé mǎpá yo wa, amá ái mǎpá yo yeε yé né yóriye. Né fe am te: Ne meyíkíyiki ncée mále nen yé mǎpá yo wa, amá ám ηmureine linyine liké ilási né tónse. ¹³ Nō ye kō maa re: Kefa nnya ke iluxe íí we. Iluxe nnya ke kefa pōo kō we. Amá Uléécaá yé keyáa lē nnéí kētō waise. Amá usoi ipíηe íi iwásánkaí nnya we. Upíima nnya ke isoipíηe íí we, Upíima pōon kō isoipíηe nnya we. ¹⁴ Uléécaá yeε pikpōkpō kémee Upíima n yukuse ye kō ne unnaηe pikpōkpō kémee tó yukusene.

¹⁵ Ani nyu re nóinépiηe ye Kirisi ipíηe ílese inyine lee? Né fe am peε Kirisi ipíηe ne unósi wásánkaí ikó péneε? Aai yé lē wa! ¹⁶ Ani nyu re úye ne unósi wásánkaí pin timpéne, u ne uyē ne wale ipíηe íseé? Li Nléécaasimé ritelé-i wólaalē te piketé ye ripéne api panse ipíηe íse. ¹⁷ Amá úye ne Upíima pin timpéne, u ne uyē api Nfáasōne nse m pénelē.

¹⁸ Lē nnya, ani iwásánkaí meyíkíyiki n wuru. Mewai kōpe tōrōo mmé nnéí ke usoi uu ye n wa áme ye ne uipíηe rikō. Amá úye un iwásánkaí n wai uipíηe cire kuu nkópe wai. ¹⁹ Ani nyu re nóinépiηe yeε Nfáasōne ke Uléécaá uu nó n he nn nókenémee we keyō? Ani nómenécíre te. ²⁰ Uléécaá ye nnéí píima nókenécáá héelele uú ne nó lolu re uké nó n te. Lē nnya, ani nóinépiηe kpísi aní ne ríyu u waise.

7

Pisōonne kecáá nsímé

¹ Tóké nkpéni nsímé mmē kani né ní wói nōn né písei ripái nké! Li nyamí te utisi úu kape unósi kpísi. ² Mǎpá ne lē, iwásánkaí mewai nnya, li kutási we re mǎpá utisi úye uké uunási cire m má, mǎpá unósi úye uké uula cire m má. ³ Li nyamí te utisi uké ye lē kai m pise unósi wa, unósi pōo kō limécō ula wai. ⁴ Ai unósi yeε uipíηe te, ula yeε i te. Limécō, ái utisi yeε uipíηe te, unósi yeε i te. Ai unósi yeε umécire te, ula yeε u te. Limécō, ái utisi yeε umécire te, unósi yeε kō uyē te. ⁵ Úka úu kape ye umécire ne ucō yē. Amá in te nō lale nóké ne piyómeyáhaa kutu ricō kani yé fe ani kómεine aní ne lē wai. Ai kape ye kō nánai nóké ne piyéntine m pele re Setani úu kape nó peikeε nóké nómenécíre pimúlú pōone nnya.

⁶ Lē kam nní nó mí ma ái ísé kam nó pālē, amá ncée kam nó nyíse. ⁷ Ne peé la re pisoí nnéí piké menécō n we. Amá mǎpá úye ne ulikó ye ni ke Uléécaá uu ró ní

he. Uka ne ucɔ ihɛɛ ʒi pɛnelɛ. ⁸ Ne nkpɛni la kɛ pɛpɛɛ ʒpi kahane n sɔɔ ne pitisi pɛɛ ʒpi kahane pinɔsi n kpisi ne pikumannɔsi sɔmisi re li nyamɛ te pikɛ menɛcɔ ritane n tɔ. ⁹ Amá pinsá pimɛcɪre pimúlú n fene, pinɔsi pikɛ sɔɔnkɛɛ, pitisi ʒpi pinɔsi kpikɛsi. Li kutɔsi we unɔsi ukɛ ula sɔɔ nɛɛ utisi ukɛ unɔsi kpisi ne kapi yɛ ne nnáápi m pansente.

¹⁰ Pɛpɛɛ pila ne pinɔsi m má kam isé nnyí pálɛ. Ai kenémɛɛ kii léeri, Upiima yɛɛ maɔ re unɔsi úu kape piyale yisi. ¹¹ In te u piyale piyise máálenle, ukɛ ritane tone úu kape sɔɔ. Unsá ritane n tonene, u ne ula pikɛ pikɛcɔpɛ nsímɛ nyɔɔnse, utisi páa kape kɔ unɔsi lakase. ¹² Ai nkpɛni Upiima yɛɛ ma, amá nɛɛ pɪsoi tɔrɔɔ picɔ mpí sɔmisi re Yeesu ukɔ un unɔsi m má yɛɛ úu Kirisi ne kefa n tenelɛ, unɔsi uyɛ un n ηmurei re u ne ula yɛ tone, úu kape u lakase. ¹³ Limɛcɔ, unɔsi yɛɛ Kirisi n tɪkilɛ un ula m má yɛɛ úu Kirisi ne kefa n tenelɛ, ula uyɛ un n ηmurei re u ne unɔsi yɛ tone, unɔsi úu kape u yisi. ¹⁴ Li we re unɔsi uyɛ nnya, Uléɛcaɔ yɛ ula yɛɛ úu Kirisi ne kefa n tenelɛ kecáá m paílɛ. Limɛcɔ kuu yɛ kɔ ula nnya unɔsi nkó yɛɛ úu ne Kirisi kefa n tenelɛ kecáá m paílɛ. Insá lɛ, nɔsinɛpipi ʒsi yɛ pɛɛ Uléɛcaɔ sikó. Si kɔ pɛɛ nkpɛni usikó le. ¹⁵ In ula nɛɛ unɔsi yɛɛ úu Kirisi ne kefa n tenelɛ yɛɛ uricuruu la ukɛ tɔmpɔ, u yɛ fe uu tɔmpɔ. Uka úu pɛɛ ucɔ mekɔ-i we. Uléɛcaɔ ye nɔ sɛɛ re nɔkɛ picɔ ne nkɪnɪnɪɛ-i n we. ¹⁶ Iye ke pɔ unɔsi nkó yɛɛ Kirisi ne kefa n tenelɛ ʒa yɛ ne ceri re ʒa yɛ fe pɔkɛ upɔla riyu lɔ? Limɛcɔ, iye ke pɔ utisi nkó yɛɛ Kirisi ne kefa n tenelɛ ʒa yɛ céri re ʒa yɛ fe pɔkɛ upɔnɔsi riyu lɔ?

Usoi un lɪye n we, likɛ ne u n sá

¹⁷ Uléɛcaɔ ye pɛɛ mɛwɛɛ mɛnyine kɛmɛɛ nɔ yekeilenle nɔn mekemɛɛ we uu ne nɔ séi re ani u ritiki. Ani lɛ n we. Lɛ kam Uléɛcaɔ icápine nnéi kɛmɛɛ isé pálɛ. ¹⁸ Uye un pɛɛ n kélɛ Uléɛcaɔ uu ne u séi re ukɛ u ritiki, liute ukɛ mɛsunu ukékɛ. Uye unsá pɛɛ n kélɛ ukɛ kelenɛ u sɛɛ, liute úu kape n náasi ukɛ rikɛ. ¹⁹ Pikɛ nɛɛ pikɛcɪrɛ ʒpi linyine, Uléɛcaɔ isé kai pise re usoi ukɛ ritiki. ²⁰ Mpá úye ukɛ n we yare kuú pɛɛ n we Uléɛcaɔ uu ne u séi. ²¹ Pɔn pɛɛ ulási kuú ne pɔ sɛɛ, ʒi kape pɔ n cɔnɪlɛ. Amá in te pɔ fe ʒa ikemɛɛ mɛpɔcɪre lese, a riηmɔɔpú. ²² Leleɛ re usoi un ulási ke Upiima uu ne u sɛɛ, u nkpɛni u ne uyɛ kupɛnɛcɔ kɛmɛɛ wale usoi nkó yɛɛ umɛcɪre n te. Limɛcɔ, usoi nkó yɛɛ pɛɛ umɛcɪre n te uu ne u séi ye pansɛle nkpɛni Kirisi ulasi. ²³ Uléɛcaɔ ye nnéi píima nɔkenɛcáá hɛɛlele uu ne nɔ n te. Lɛ nnya, ʒni kape ηmurei nɔkɛ pɪsoi ilasi tone. ²⁴ Pimáreɛcɔ, mpá úye ukɛ Uléɛcaɔ keyu-i n we yare kuú pɛɛ n we Uléɛcaɔ uu ne u séi.

Pitane kecáá nsímɛ

²⁵ In pitane kecáá nkó, Upiima uu nka nɛ pise re kɛ nɔ sɔmisi. Kuú ne kefa nɛ n fenne uu waise re kɛ aseɪ ute nnya kam la kɛ kenémúnɛ cɪre nkó nɔ sɔmisi.

²⁶ Lɛ kam m músu re li nyamɛ yɛɛ re kumúnɛ papɛ-papɛ nkú-i kari nní n we nnya, li kutɔsi we re usoi ukɛ ritane n tɔ. ²⁷ In te pɔ unɔsi pikpíkɛ masile, kape re pɔkɛ u lakase, amá in te ʒa kahane unɔsi n kpisi, kape nkpáni n náasi pɔkɛ kpisi. ²⁸ Mpá ne lɛ, pɔn kɔ unɔsi n kpisi, ʒa akɔpɛ ʒka wa. Ukpɛre un kɔ ula n sɔɔ, úu akɔpɛ ʒka wa. Amá pitisi pɛɛ pinɔsi n kpikɛsine ne pinɔsi pɛɛ pila n sɔɔnkɛɛne yɛ kam ʒpi piisoi kɛmɛɛ nɪpɔle kom. Nɛ ne pɛɛ la re kɛ likemɛɛ nɔ lese.

²⁹ Lɛ kam n la kɛ nɪ maɔ, pimáreɛcɔ, yɛɛ re ituɛɛ kai n tise ʒi nkpɛni piye. Lɛ nnya kai ne neni n kpisi, li pise re pɛpɛɛ pinɔsi m má pikɛ n we yare ʒpi pinɔsi má. ³⁰ Pɛpɛɛ n tɛni pikɛ n we yare ʒpi tɛni. Pɛpɛɛ mpɔɔnare-i n we pikɛ n we yare ʒpi mpɔɔnare-i we. Pɛpɛɛ n léeri pin curii pikɛ n we yare ʒpi líka má. ³¹ Pɛpɛɛ ketɛ ntɛ likɔ ne pipikɛi n wai ʒpi kape likɛcáá pikemúnɛ n wailɛ. Li we re ketɛ nkɛ ʒke nánaine kekɛ kelenɛ tɔsi.

³² Am la re nɔkɛ linyine nfasimɛ n wai. Upiima likɔ nfasimɛ ke utane uu ye n wai. Lɛ kuu yɛ n wa likɛ ne Upiima n láárú kuu ye n wéɛsi. ³³ Unɔsikɔ pɔ ne

ye ketē nké likó nfasimé n waille. Lē kuu yé n wa liké ne unósi n láárú kuu ye n wéési. ³⁴Uu pɛɛ mmé ne mmé n we. Limɛɔ, unósi tane nées ukpére nkó yee úu utisi n nyu ye Upíima likó nfasimé waille. U ye n wéésile uké lelee yé Upíima n larisi wa. U ye uipinje ne ukemúnjé kpísile uu waise Uléécaá likó. Amá uyee ula m má yèè ketē nté likó nfasimé n waille. Lē kuu yé n wa liké ne ula n larisi kuu ye n wéési.

³⁵Nónnɛsɔne kamí la nnya kam lē nó símisi, áí ripine kamí la ké nó wa. Ne la re ani isoí n le yare kai m pise, aní ne nókenéfa nnéí Upíima pikéi kémee n we.

³⁶Uhmáne úye un n yē te úu yé fe uké umecire tí, uké merí liké ha ne keyáa kē ke u ne uuwancɔ api yé n sónne tu, un kɔ pɛɛ káipi yare uké u kpísi, ncée ye we re piké sónne, pin n la. Pin n sónne, úu akópe áka wa. ³⁷Amá úye un umecire pitíne n fe, un ukéfa-i n nyu re áí u cónjē, amá uyee ne umepɔla yekei re liké lē n we, u ne uwancɔ ápi kape kulee ripéne, rísone ke liute uyē uu wa. ³⁸Lē kémee, un te u yé uuwancɔ uyē kpísi, rísone kuu wa. Un kɔ re úu yé u kpísi, lelee rísone feriyē.

³⁹Unósi un ula n sód, úu ula nfaa kémee méyule u má. Amá ula uyē un n kpu, unósi yé fe uu ula féé kuu n wée sónni. Li pise re uyē kuu n sónnine uké Kirisi ukó. ⁴⁰Né ne yē te un titáne n tone, li yé u n láárú ai tósu kuu yé pisód tinkpá. Né kemúnjé ye kē. Ne nyáni yare Uléécaá Nfaasone ye kɔ né kémee wele nen ne símisi.

8

Inyóansesare kecáá nsímé

¹Tóké kelene inyóansesare nkó n símisi, ne la re ani kɔ te ntónéí mmú, mǎpá úye ye menyuwe mále. Menyuwe yee tíyesele usoi uu ríyu n wéési, amá ríla mee ye tíyese usoi uu nfatene kémee pelu. ²Uye un umecire n nyáni re úu kusa nyu, liute úu kahané n ceri liké tu yare lē kai m pise re usoi uké céri. ³Amá úye un Uléécaá n la, Uléécaá ye liute nyule.

⁴Inyóansesare kecáá nkó ye mmú re piké ye i li nées ápi kape ye i li? Tɔ nyule re piléé ápi ketē kecáá ríka-i we, amá Uléécaá use kóló yee we. ⁵Mpá písoi pin n nyáni re pipileecaa nées pipipiima ye meyíkíyiki keléecaa-pɔ ne ketē nté kulúí wele, ⁶tó ne nyánile re Uléécaá use yee we. Uyee Sáa, uyee mǎpá yo wa. Uyee kɔ ntófáa nnéí kémee ró te. Upíima use kóló kari kɔ má. Uyee Yeesu Kirisi ke Uléécaá uú ne rintíki uú ne lē nnéí lee ketē nké kecáá rí we wai. Uyee kɔ ntófáa te.

⁷Amá áí písoi nnéí pɛɛ aseí nyē nyu. Piléé nsímé ye meyá ne pinyine mainule, api ye pɛɛ nkɔpéni inyóansesare n le yare piléé pɛɛ mesei isare iyē te. Pi pinárei le, api péé m músu re isare iyee mékperinkpe pi waisele. ⁸Amá áí pɛɛ iluke inyine yee yé n tíyese ari písoi sone Uléécaá inípɛɛ-i. Tɔ i lii, ári i lii, áí líka ró kpálē.

⁹Mpá ke ncée nn nní rí we re nɔn n la nó fe ani ye liisare iyē le, ani nómenécíre tí áí kape panse liké pinárei lóise. ¹⁰Nkó yee nní rinárei m má un pó nkó yee nní menyuwe m má n yē pɔn kelɔ piléé kucánjí kunyine-i tú pɔn isare iyē le, ke uyē uu nní rinárei m má nnya, áí yé u wa yare uyē uké kɔ i lii? ¹¹Mepónyuwe nnya, upómáreɔ nkó yee rinárei m má ye pɛɛ lē ncée pɔle. Lin kɔ péé we re Kirisi ye kɔ uyē nnya kpule! ¹²Nɔn lē ne pimáreɔ pɛɛ rinárei m má m púnne, li yé pikemúnjé cókai. Ani péé n nyu re Kirisi kani lē ne púnne. ¹³Lē nnya, in te iluke inyine yé fe ii unémáreɔ lóise, ám nkɔpáni píkaí inyóansesare piluke kpáne. Lelee re ám la liké unémáreɔ lóise.

9

Lelee rí we re utumé likó ne lē kai m pise re uké n wa

¹ Nḗ ne kɔ ncée málɛ nen yé menéla wa. Nḗ ne kɔ utumɛ lɛ. Nḗ ne kɔ Urópiima Yeesu yenaalenlɛ. Nóo we lin nyíselɛ tɛ ne Upíima pikei wale. ² Mpá picɔ pin m maa rɛ ám Kirisi utumɛ, ne nó kémɛɛ utumɛ lɛ. Nóo Upíima kupéneɔ kémɛɛ we lin nyíselɛ tɛ ne pinétumɛkɛi n̄sɔne wale.

³ Tinóo ntí kam ye pɛpɛɛ n késu rɛ ám utumɛ pɛɛ: ⁴ Nḗ ne kɔ ncée málɛ rɛ ké pinékei nnya linélukɛ-lukɛ ne lɛ kam yé ní níru nókenémɛɛ kpísi. ⁵ Nḗ ne kɔ ncée málɛ ké Kirisi pikó kɛɔpɛ unyine kunósi kpísi arí n tóoine yare kɛ pitumɛ picɔ ne Upíima pimareɔ ne Piyɛɛ api n wai mɛɔ. ⁶ Yare tó ne Parinapasi ηmanɛ kaí ne sá rɛ tákɛ n keisi tɔn ne meróciɛ kpínii, née iye? ⁷ Wóo kɛciɛ yɛɛ isóɔca wai ápi pɛɛ u héélɛ? Wóo ye kuléé támesi úu yé kuripipi li? Wóo kɛciɛ yɛɛ ináa séni úu ye pɛɛ ukunaaleɛ menaapenni n ntí?

⁸ Amá ái lɛ kɛ písoi api n wai ηmanɛ kamí paílɛ nen ne símisi. Moisi isé p̄ɔ ne kɔ limɛɔ malɛ. ⁹ Li isé iyɛ kémɛɛ wólaalɛ tɛ: Ápi ye ináa yɛɛ melukɛpipi kukpépi-i n ɔpu nnóo ripi rɛ íi kapɛ li. Yare ináa ηmaa nkó mɛɛ lɛ Uléécaɔ cónjɛɛ? ¹⁰ Aai tó kuú ne lɛ mánɛɛ? Tó nnya kapi mɛsei lɛ wai. Li we rɛ uyɛɛ n lum ye lumlɛ un ne tálɛ tɛ úu yé ulikó paa. Limɛɔ kɛ uyɛɛ melukɛpipi n ɔpu p̄ɔ kɔ tálɛ tɛ úu ye ulikó paa. ¹¹ Kari Uléécaɔ nsímé nó rin-yóó, Nfáasɔne likó kari lɛ nókenémɛɛ wa yare ipuri kari kɛɔɔɛ-i lukɛsi. Tɔn nkpéni nólinékó linyine n li, ái pɛɛ kerólukɛ kari lii? ¹² Picɔ ye nólinékó lelɛ. Ai tó kaí pɛé ne sá rɛ tákɛ mɛyá li n lee?

Mpá ne lɛ, ári pɛɛ nó pise rɛ ani linyine ró pa. Tɔ meníηɛ linnéi meróciɛ waile rɛ ári la linyine liké Kirisi Nsímé Kɛciɛ púnɛise nnya. ¹³ Ani nyu rɛ Uléécaɔ keyɔ kɛɛ pɛpɛɛ Uléécaɔ pikei n wai kpínii? Inyóonsɛsarɛ yɛɛ pɛpɛɛ kɛnyóonsehúú-i n keisi p̄ɔ kɔ kpínii. ¹⁴ Limɛɔ kɛ Upíima uu wa rɛ pɛpɛɛ Nsímé Kɛciɛ n yóólɛ piké lipikei p̄ɛ n wai pin ne le.

¹⁵ Mpá ne lɛ, nḗ ám úka líka mpuri pise. Am kɔ walu rɛ piké nkpéni linyine né pa. Li kutási we ké kpu ne kam yé linékó ní kóru. Úka úu yé fe uké lirikakari né kpu. ¹⁶ Nsímé Kɛciɛ piyóó ápi kɛnémɛɛ ríyu piwaise likó, amá kai m pise rɛ ké wa nnya kam wai. Lin né n fóm tɛ ám Nsímé Kɛciɛ mmɛ tiyóó, ái yé ne né sɔnesi. ¹⁷ In tɛ kefa kɛɛ kamí ne rinécúruu li wai, né ihéé yási. Amá in tɛ ne waile ám la, li nkpéni né wele ncɔni kapi né m pa. ¹⁸ Lɛ nnya, inéhéé ye nkpéni iye? Inéhéé yɛɛ rɛ ké Nsímé Kɛciɛ riyóó faalaa, ám kapɛ úka lɛ kai m pise rɛ piké né pa korí.

¹⁹ Née menécíɛ tɛ, ám úka ulasi. Mpá ne lɛ, ne menécíɛ kpísile am pansɛɛ m̄pá úye ulasi ké ne n fe ké písoi mɛyá n lɛ piké ne Kirisi kefa n tɛne nnya. ²⁰ Tó ne Pisuífi tɔn n we, ne ye n we yare Usuífi amí ne pi léni rɛ piké Kirisi ne kefa tɛne. Tó ne pɛpɛɛ isé n tíkílɛ tɔn n we, ne ye n we yare uyɛɛ isé n tíkílɛ. Am kɔ pɛɛ isé iyɛ tíkílɛ. Ne lɛ wai rɛ ké fe ké ne pɛpɛɛ isé iyɛ n tíkílɛ lɛ piké Kirisi ne kefa tɛne. ²¹ Limɛɔ kɛ tó ne pɛpɛɛ ápi isé n tíkílɛ ari ye tɔn n we, am pimɛɔ n we, ái kɔ pɛɛ rɛ nḗ ám isé iyɛ nyu. Amá ne wale yare ám isé kutu ɔlɛ ké ne n fe ké pɛpɛɛ ápi isé n nyu lɛ piké ne Kirisi kefa tɛne. Kam nní Kirisi isé m pakarelɛ Uléécaɔ isé kɛ née kɔ lɛ tíkílɛ. ²² Tó ne pɛpɛɛ rinárei m má tɔn n we, ne ye menécíɛ waisele yare unárei amí ne fe am pi léni apí ne Kirisi kefa tɛne. Ne ye m̄pá yei menécíɛ pale rɛ m̄pá lin iye n we ké fe ké pinyine lɛ Uléécaɔ uké piriyu lɔ. ²³ Nsímé Kɛciɛ nnya kam lɛ nnéi wai rɛ nééké kɔ lisɔne lee nkɛmɛɛ ní we kémɛɛ linékó yé. ²⁴ Ani nyu rɛ pikáhamɛwure yèè kɛɛsi-i kulúí n wele, amá use yɛɛ ye ha kpasi uu ihéé yósuu? Ani limɛɔ nfatɛne ncee-i n wuru nɔn ηmóópúlɛ tɛ nɔké kpasi nɔké ihéé yási. ²⁵ Mpá ukáhamɛwure úye yèè ikóhó ncɔpuri ne umɛciɛ tinlɛ n̄sɔne. Ihéé iyɛ kuu n yósunɛ íi ye kɔ pɛɛ picaii nánai. Amá tó ne nfatɛne ncee-i ηmóópúlɛnle tákɛ ihéé yɛɛ íi ye píkai n caai yási. ²⁶ P̄ɔli uu kɔ kpá rɛ: Lɛ nnya, ái mɛsame

kam itóó kariilē, ám kō mesame m̄pá yei fápii yare kuyō kam káii. ²⁷ Ticuruu ám inépiñe kényu palē. Ne menécíre múilenle re ám kape picō Nsímé Kεcire riyóó n̄é am p̄é weri am p̄ōne.

10

P̄ōli ye Isirayeli pikó st̄misi re piké pimεcire ne inyóonse tí

¹ Pimárecō, ne la re ani lelee p̄ee pirókpure n wa léise. Kuhope ye p̄ee pinnéi yáriile kun pikεcáá pailē, api kō pinnéi M̄ini-Wεé-Kukoi kέmεε tíki kumúnjé kpe-i kapí p̄ee Esipiti keteni-i n léepō. ² Pi ne Moisi kupéneco kέmεε, li wa yare kuhope ne M̄ini-Wεé-Kukoi kέmεε kapi pinnéi m̄ini wole. ³ Pinnéi p̄ee kō iluke ise iyee Uléεcaa-i n léeri li, ⁴ api kō pinnéi Uléεcaa meni mese níru. Kuparecañaa kpeε m̄pá yei pi n t̄ikilē meni kapi lē níru. Kuparecañaa kpekpeε nní Kirisi. ⁵ M̄pá ne lē, pimεyā isoi fi ne Uléεcaa risá. Lē nnya kapi kucesi kóima-i kpi.

⁶ Lεlee ró nyíse re ári kape m̄ewai kópe n la yare kapí p̄ee me ní la mεcō. ⁷ Ani kape pansε piléenyóonse yare pikεcōpe pinyine mεcō. Pi wa yare kai Nléεcaasimé ritelē-i n wólaalē te: Pisoι ye tone api le api níru, api p̄ee yisi api piyíraase loni. ⁸ Ari kape kō merócíre iwásánkaí t̄ā yare ke pikεcōpe pinyine apí p̄ee n wa apí ne keyáa kεse kpi p̄isoι ákotokú afεeré ne ataani (23.000). ⁹ Ari kape kō Up̄iima peikeε yare ke pikεcōpe pinyine api u n peikeε, iwáa ii pi kέheni api kp̄ini. ¹⁰ Ari kape kō n ηmúlaankεε yare ke pikεcōpe pinyine api n ηmúlaankεε, nk̄pō utume uú ha ne pinnéi nám.

¹¹ M̄ewai mee pi wale re tóké yé, api me wolu re tó mpí tóo nní itunje t̄arō-i ní we tóké merócíre tí. ¹² Lē nnya, úye un m músu re u ána até kecáá t̄áalē, uké umεcire tí úu kape ne ní loó nnya. ¹³ Lē kai ní we re liké kesoiipipi peikeε mεcō kai ye nó peikeε. Uléεcaa ye aseí ute le. Lē nnya, úu ye ηmurei p̄ipeikeε piké ye nó feriyε. Lē nnya lin ye kumúnjé kunyine-i nó m peikeε, u yéé ncée nó nyíse aní ne likεmεε lelu aní n kahari.

¹⁴ Lē nnya, ani piléenyóonse n wuru r̄sone, pinésáne! ¹⁵ Nō p̄isoι s̄hōo le. Ani n̄orinéúruu mm̄ē kam nní ní ma kecáá musí aní paí nké! ¹⁶ Ani kep̄oripi kē kari ye rimmúlú arí ne Uléεcaa p̄ōneεe ari ke níru ripaí nké. Kumúnjé kpe-i kari ye nní ke n níru, áke ye Kirisi menyε ne tó ripéneεεε? Kumúnjé kpe-i kari ye nní kukp̄ónó n kp̄ók̄orine ari le, Kirisi ipiñe kaku ye kō ne lē tó ripéneεε. ¹⁷ Kai nní re kukp̄ónó kuse kpeε we nnya, m̄pá tō nní kulúí we, tō ntónéi ipiñe ise le, kukp̄ónó kuse kp̄ē kari ntónéi ní le nnya.

¹⁸ Ani Isirayeli pikó ripaí nké! P̄epeε ye kenyóonse-i inyóonσεεsare n li ne kenyóonse kē yèè ripénele api wai pise. ¹⁹ Lē kam nní ní ma aseí re íye? Yare liasei yee re piléé née isee kapi ye ne n nyóonse ye linyine le, née íye? ²⁰ Ai lē! Líka ái kei we. Lē kam ní ma aseí nyee re inyóonse iyē ye aníri ikó le, ái Uléεcaa ikó. Aam kō p̄é la nó ne aníri n̄oké m p̄enelē. ²¹ Ani yé fe n̄oké Up̄iima kep̄oripi ne kuníri kekó m p̄enelē n̄on níru. Nó ne Up̄iima áni yé m p̄enelē n̄on le, nó ne aníri n̄on kō p̄enelē n̄on le. ²² Tō lale tóké lē wa Up̄iima ilaarō iké kerócáá kam née? Yare tō p̄ee m̄pape u fele née?

Tóké ye linnéi wa arí ne Uléεcaa riyu waise

²³ Nō ye maa re: Ne meyíkíyiki ncée mále nen yé m̄pá yo wa. Amá ái m̄pá yo yee yé né yóriye. Ne meyíkíyiki ncée mále nen yé m̄pá yo wa, amá ái m̄pá yo yee yé tíyεε usoi uu nfatene kέmεε pelu. ²⁴ Úka úu kape ukulaa cire n wéési, amá ani ye meníñe picō kukó wéési.

²⁵ Nó ye fe ani lē kapi kuyáa-i n yáí nnéi le. Ani kape ye nómenécíre níka likεcáá m p̄isei liké nó ricóñ. ²⁶ Li wólaalē te: Up̄iima yee ketē ne kekεcáá likó nnéi te.

²⁷ Nkó yee úu Kirisi ne kefa n tenelē un kusáne nó n sée nòn n ha, ani lē nnéi kapi nó m pa li. Ani kape nómenécíre ríka likecáá m písei liké nó ricón. ²⁸ Amá unyine un nó m ma re “isare nnyí ye inyóansesare le”, uyee lē nó m ma nnya, áni kape i li. Insá lē, li yé u ricón. ²⁹ Ai re nó kai yé ricón nnya kam lē nté símisi. Uco kai yé rincón nnya kam lē símisi.

Ticuruu yo nnya ke née yé ncée m má re ké linyine wa, uco kemújé ake peé ne né yúlu re ám kape wa re li yé u ricón nnya? ³⁰ Nen linéluke-luke kecáá Ulééca m pòneese, yo nnya ke unyine uu yé pee lē kecáá kam Ulééca m pòneese nnya né lámaanke? ³¹ Lē nnya, nòn ye mpá yo mpuri n le née nòn n níru née nòn n wai, ani ye tíyese Ulééca rinyiri tiké n taálē. ³² Ani nómenécíre tí, áni kape tíyese nóinésói iké Pisuífi née Pikireki née Ulééca písoi kéme unyine lóise. ³³ Ani menécò n wai. Ne ye mpá yo kémeé n náásile re inésói iké mpá úye n nyamí. Ai nnésone kam wéési, amá ne waile re liké ne písoi kulúí sonesi liké piriyo lo.

11

¹ Ani menécò n wai yare ke née Kirisi mecò n wai.

Iye kai pise re utisi ne unósi piké Uptíma inipe-i n we?

² Ne nó pakare kaní ne mpá píyei kenécáá n léiselē nòn kò icélaa kam nó rintérjse rísonē múlē. ³ Mpá ne lē, ne la re ani mmú kò te Kirisi yee mpá utisi úye uyòopi. Utisi yee unósi uyòopi, Ulééca pò Kirisi uyòopi. ⁴ Utisi nkó yee linyine ríyu n yáriilē un ne keyóme yáási née un ne Ulééca rinyiri símisi ye uuyòopi Kirisi isei waisele. ⁵ Amá unósi nkó yee ríyu ñmane ne keyóme n yáási née un ne Ulééca rinyiri símisi ye meníje uula isei waisele. Li we re unósi nkó kapi rinkoósi re isei iké u wa kuu lē ne menyíne wa. ⁶ Unósi unsá n la uké uriyu linyine yarii, uké mese nnyúpi nyai. Li kò pee isei wele re unósi uké n nyalaalē née uké n koósilē. Lē nnya, uké ye ríyu linyine yarii. ⁷ Ai ne sá re utisi uké linyine ríyu yarii. Li we re uyee ne Ulééca menyíne we, un kò ríyu u waise. Utisi ke unósi pò ríyu waise. ⁸ Ai unósi ipiñe ke Ulééca uu kpísi uú ne utisi wai, amá utisi ipiñe kuu kpísi uú ne unósi wai. ⁹ Ai kò unósi nnya ke Ulééca uu utisi wa, amá utisi nnya kuu unósi pò wa. ¹⁰ Lē nnya kai pise re unósi uké pilécaatume nnya linyine ríyu yarii liké n nyíselē te u umécire utisi metene ricépiselē. ¹¹ Amá Uptíma kémeé, utisi unsá n we, unósi úu líka tu, unósi unsá n we, utisi páa kò líka tu. ¹² Yare lē kapi utisi ipiñe n kpísi apí ne unósi wai mecò ke unósi uu ye utisi mari. Ulééca yee lē nnéi wai.

¹³ Ani nórinécúruu musí ani yénu nké te li ne sá re unósi uké ríyu ñmane Ulééca n yáási? ¹⁴ Lē kai nní ketē kecáá ní we ricuruu ye ró nyísele re li isei we re utisi uké nnyúpi riyá nké pi nn cá. ¹⁵ Amá li pee ríyu má re unósi pò nnyúpi nké pi nn cá. Lē nnya kai unósi nnyúpi he re nké ye ríyu u n yáriilē. ¹⁶ Amá úye unsá n la uké lē wa, liute uké nse kò te tó ári mewai féé méka mecò keyómeýáhaa-i wai, apí kò Ulééca icápine-i lē wai.

Uptíma kupéneco iluke

(Matiyee 26:26-29; Mariki 14:22-25; Luki 22:15-20)

¹⁷ Am nkpéni mmē kam nní nó n símisine kéme ne pakarene. Ne ne nó césine re nóinécápine ye nó kópule ai tósu kii nó ní nyóonse. ¹⁸ Nsímé foí mee re, ne kò te nò ye nòn n cápinelē, mekóólentene yèè nókenécòpe n wele. Ne nyáni yare in n la, ái yé nnóome. ¹⁹ Li meýíkíyiki pise re mekóólentene meké nókenécòpe n we liké ne pepeé nókenécòpe aseí n tíkilē ní lese liké ní nyíse nnya. ²⁰ Nò ye nòn n cápinelē, ái nkpáni Uptíma kupéneco iluke nnya kani ye n cápinelē. ²¹ Likumújé re nó úka úu ye uco merí piké kesé li. Mpá úye yee ye n tū un uiluke cire le. Peé uye-i ke nkú nn picò ní we ke picò api ye m pomaalē. ²² Ani síyo má re nòké ye kei-pò li

ani níruu? Née Ulééca icápine pikó káni waiselē nōn pēé la nōké pēpēé ápi líka m má isei waise. Ké nkpéni nó maa re iye? Nō la re ké nó pakare née? Am yé mmú kēmeé nó pakare!

²³ Li we re nsímé mmē ke Upiima uu né n símisi kam nó téjsele te: Kesine kē kapi Upiima Yeesu pēpēé pikópe u ní la anipe-i n wa, u kukpónó kpísile, ²⁴ kuu Ulééca pipōnēse ní masí, uu ku kpakórine uu re: Inépine iyē kapi ne nō nnya n nyōnse ye nnyí. Ani ye le wa aní ne né n léisele. ²⁵ Kapi piluke ní masí, uu kō limēcō kepóripi kpísi uu re: Nkómēine fale mee menénye nnya nó ne Ulééca kecōpe ní we yee kepóripi nké. Mpá píyei nōn ye ke n níru, ani ye meséere né n léisele. ²⁶ Nōn ye mpá píyei kukpónó nkú n le, nōn kepóripi nké n níru, Upiima nkpō kani le yóólē líké ha ne umepēeme tu.

²⁷ Lelee tíyese ke úye uu ye un meháikuse wee kēmeé n we un ne kukpónó kpē n le un kō ne kepóripi kē n níru, Upiima ipiñe ne umenyē kuu le ne púnne. ²⁸ Lē nnya, mpá úye uké ye musí uu uisoi paí nōne uu pēe kelenē kukpónó le uu kō kepóripi kē níru. ²⁹ Uye un méwoo n le un n níru, unsá n ceri re Upiima ipiñe ye nyi, umecire kuu le mewai me-i akópe palē. ³⁰ Lē nnya ke pisoi meyā api nōkenécōpe pitóikó, picō síkankáláká, picō meyā pōō kō kpíni. ³¹ Tōn ye pēé m musí ari irósoi paí nōne, Ulééca úu yéé pēé ne ró túhaane. ³² Amá Upiima ye ne ró túhaanele, uu kutu ró pásá uu ntósímé nyōnse re ápi kape ne pēpēé ápi Kirisi n nyu tó ripéne piké túhaane.

³³ Pinémárecō, le nnya, nōn ye n cápínēle te nōké Upiima kupénecō iluke li, ani ye méraane ani kelenē le. ³⁴ Nkú nn úye n we, uké ye ukēyō-pō limē. Uu kape wa Ulééca uké ye nōinécápine-i ne nó túhaane uké akópe nó pa. Nen píyei nōkenémē n hapō kam yé isímé tōrō iyē kecáá ripaí.

12

Nfáasone lihēehēe kecáá nsímé

¹ Pimárecō, am la nōké Nfáasone lihēehēe nsímé kecáá kuñmaha-i n we. ² Nō nyule re káni pēe kahane Ulééca n ceri, li pēe nó pásaille nōn tikilē lin ne piléé kani n nyōnse ápi ye kō símisi mēmpō nó sí. ³ Lē nnya kam te ké nōne nó símisi nōké kō te: Uka úu we re Ulééca Nfáasone ye ukeméé we un ne símisi, uu pēe re “líké Yeesu rité”. Uka úu yé kō fe uké re “Yeesu yee Upiima”, kái pēe Nfáasone mee le u símaase.

⁴ Nfáasone lihēehēe ye wele mpehē mpehē. Amá Nfáasone nse kóló mee le nlihēehēe hōnente. ⁵ Ikeicee ye kulúí wele, amá Upiima use kóló kari le keisi. ⁶ Mpá úye ne uakēi ye nye, amá Ulééca use kóló yee le nñanñe ró heelē tōn ne a wai. ⁷ Nfáasone ye nlihēehēe mpá úye hele uké ne n-nñanñe nyíse líké ne ntónéí yóriye. ⁸ Lē nnya knn ye unyine mewéesesōhō he uú ne n símisi, nn kō ucō menyuwe he uyē un kō ne símisi. ⁹ Nfáasone nse mmē nn kō ucō he re uké nfatene m má, nn kō ucō he re uké ye wa utóikó uké péi. ¹⁰ Nfáasone yèè unyine hele re uké ye fe uké mewaisaṅa n wai. Nn kō ucō he re uké ye Ulééca rinyiri ne símisi. Nn kō ucō he re uyē uké ye fe uké mmewai ne lelee ái mmekó ceri uké kóólēne. Nn kō ucō he re uké ye meyu saṅa mpehē mpehē símisi. Nn ucō he re uyē uké ye fe uké me tuisse. ¹¹ Ulééca Nfáasone cireníñe mme mee le nnéí waise. Lē knn ní la nké mpá úye pa knn ye u pa.

Mpá Kirisi ukó úye ye ipiñe ise nlese le

¹² Pi yé fe api Kirisi ne ipiñe inyine yee ilése kulúí m má múnjeisene. Mpá ke ipiñe iyē ii ilése kulúí m má, innéí ye ripénele ai wai ipiñe ise. ¹³ Tó Pisui fi ne mpuri sane pikó ne pilási ne pēpēé pimēcire n te, tó ntónéí míni wolē. Nfáasone nn tó pansese ipiñe ise. Nfáasone nse mmē meni kari kō n ntí. ¹⁴ Lē nnya, ái

nlése nse mee ye ipiñe kecaá n we. I ye kulúí n wele. ¹⁵ Mpá kúna kun m maa re káku nní kunípe nnya, áku nkpréni ipiñe ilese kémee we, ku yé pee lã nnya ikemee piwée riyáá? ¹⁶ Mpá kutu kun m maa re káku nní menípee nnya, áku nkpréni ipiñe ilese kémee we, ku yé pee lã nnya ikemee piwée riyáá? ¹⁷ Ipiñe nnéi in pee menípee, yo ke usoi uu yéé péé ne kō? In pee innéi kutu, yo kuu yéé péé ne kukpáhá kō? ¹⁸ Uléécaa yee mpá nlése ní-ye umela kémee nketone-i n yekei. ¹⁹ Ilése nnéi in pee nlése nse, ipiñe íi yé péé n we. ²⁰ Lã nnya, ilése kulúí yee we kaí ne wa ipiñe cireníñe ise kóló.

²¹ Menípee áme yé fe meké kunípe maa re: Am ne líka pó wai. Limeco ke ríyu ári yé kō fe riké ána maa re: Am ne líka nó wai. ²² Ticuruu ipiñe ilese iyē kari n nyu re íi páápú yee meyíkíyiki ró yóriye. ²³ Iyē kari n nyáni yare i ye isei ró wa kecaá kari n̄sone paílē. Háí iyee íi kúpaí meté ní we kari ye n̄sone nyóonsente. ²⁴ Amá iyee pípaí ní nyamí íi pinyóonsente pē písei. Uléécaa ye ipiñe ilese wale uu tíyese iyee íi kúpaí meté ní we ii ríyu ne icō m má. ²⁵ Kuu lã n wa nnya, mekóólene áme ipiñe nlese nnyine ne nco kecōpe we, amá mpá yo ye ne licō kutu cōlenle. ²⁶ Nlése ní-ye nn íwe n le, li ye ne icō ripénele ii íwe n le. Nlése ní-ye nn ríyu n yē, li ye ne icō ripénele ai kesé i n láarú.

²⁷ Nō kesé nónnénéí Kirisi ipiñe le. Mpá nó úye ye unlese le. ²⁸ Uléécaa ye uicápíne kéméé sitónē hekesile. Pitume kuu kekpéē mefoi tónse, uu melírū antepuye tikise. Uu kō metáánū picélaa tikise. Pē memáá, pepe ye mewaisaṅa n fe api wai, api tíki. Pē memáá, pepe ye pitóikó m pōise api tíki. Pē memáá, pepe ye picō n lē ne pepe picō kecaá m paílē ne pepe meyu saṅa mpehē mpehē n símisi api tíki. ²⁹ Ai pinnéi pee pitume, ai pinnéi pee antepuye, ai kō pinnéi pee picélaa. Ai kō pinnéi pee ye fe api mewaisaṅa wai. ³⁰ Ai kō pinnéi pee ye fe api pitóikó pōise, nēe api meyu saṅa mpehē mpehē símisi nēe api me tuisse. ³¹ Lã nnya, ihēe iyee innéi kémee icō n fe kani yé ne n náási re nōké yē.

Lã nnya, ké nkpréni ncée sone píima mee mpá yo n fe nó nyíse.

13

Nla kecaá nsímé

¹ Nen pee nsímé n fe ké n símisi yare ke sisoipipi asi ye n símisi, nēe nen pee pilécaatumē meyu n kómēi, kām pee usoico la, ne we yare kuweni kapi m pépu kun iwóo topori, nēe kuloo kpee n tēni. ² Mpá lin né n he re ké ye fe ké ne Uléécaa rinyiri símisi, mpá nen kō mpá yo mesōhō m má am ye kō lelee m pékaalē ceru, am kō nfatene mee yé riyópe rinsíka m má, nensá usoico n la, ám nkpráni líka. ³ Mpá nen menémá nnéi píwekōó n hōone re piké li, mpá nen te piké písoi kecaá nnya nna né ḡmaasi, kām pee usoico la, ám kuláa kúka má.

⁴ Nla ye niñule, nn ye kō kusoi wai. Nn ye ucō likó káipinkēe. Nn ye ríyu wéesi, n̄n ye kō ne rikókōri n fulaalē. ⁵ Nn ye líka wa leē ái aseí m má. Nn ye n wéesi re líké ne mmecire sonesi. Nn ye wóosi, n̄n ye kō ucō nkefa-i n fanaalē. ⁶ Piyaaluke pin yei n we, ái ye n n láarú, amá nsímései mee ye ntikiñ niñukuse. ⁷ Nla yèè mpá yo ucō sárēile. N ye kō mpá yo kémee nfatene m mále, nn kō n tálē te mpá yo yé sonesi. N ye kō ne mpá yo n kaharile.

⁸ Nla n̄n ye píkaí tene. Pi yé Uléécaa rinyiri ne písímé riyá. Nfáasone meyu mpehē mpehē písímé yé kam api kpi, menyuwe áme kētō wai. ⁹ Li we re kukéri kukéri kari mpá yo nyu. Kukéri kukéri kari kō Uléécaa rinyiri ne símisi. ¹⁰ Amá lelee ní nyamí ne kētō-pō lin píyei n leeme, lelee kukéri ní we ye lã kētō wale.

¹¹ Kamí pee iwá ní we, menésímé ne kenémúnjé ne nnésōhōosímé ye péé wele yare kewá. Amá kam nkpréni riwéesē n wa, ne liwánkó lē tíyēle. ¹² Tō neni nyánile lin hiihiilē yare kenípeenyánié kémee kumíiri. Amá tó kam ari keróyu-i

ημαα μπά yo yenu ρσνε. Kukéri kukéri kam neni u nyu. Amá né keyáa picére u tenese ρσνε yare kuu né n nyu meco. ¹³ Lẽ nnya nkpeni, mpa likei taro nni nni lin piyei n tene, nfatene ne linyine kecáa pitá ne rla páa yé tene. Likei lẽ ketaani ái kutene we. Amá rla mee likpée.

14

Nfáasone lihēhē kecáa nstmé

¹ Nla kani yé mefoi n wéési nóké m má. Ani n náasi nóké ko Nfáasone lihēhē yé, aí ne tósu nóké Ulééca rinyiri ne n símisi. ² Mesei ye me re usoi nkó yee Nfáasone meyu mpehē mpehē n símisi úu písoi ne símisi, amá Ulééca rinyiri kuú ne símisi. Li we re úka úu u kómēi. Nfáasone kuú ne nsímé mee m pékaalē nyáni un símisi. ³ Amá úye un ye Ulééca rinyiri ne n símisi, písoi ke uyē uú ne símisi. U yé pi lē api Ulééca ncee-i papisi, uu ikari pi kpáse, uu ko piakin niṅkuse. ⁴ Nkó yee Nfáasone meyu mpehē mpehē n símisi ye umecire Ulééca ncee-i papukusele. Amá nkó yee Ulééca rinyiri ne n símisi ye picō Ulééca ncee-i papukusele.

⁵ Ne péé la yare nónnénéi nóké Nfáasone meyu mpehē mpehē n símisi. Amá lē kam meyansei ní la yee nóké pēe Ulééca rinyiri ne n símisi. Nkó yee Ulééca rinyiri ne n símisi ye nkó yee Nfáasone meyu mpehē mpehē n símisi fele. Amá in te unyine ye liasei lese un símisi mecire kai yé picō kuláa wa, ai tíyese api Ulééca ncee-i papisi. ⁶ Pimárecō, ne la ké nó pise re nen nókenéméé n hapō nen Nfáasone meyu mpehē mpehē n símisi, yo kai yé nó yóriye? Ai nen nsímé ke Ulééca né n nyíse nó n símisi, née nen nsōhōsimé nnyine nó n símisi, née nen Ulééca rinyiri ne n símisi, née nen icélaa inyine nó m pa kai yé kuláa waa? ⁷ Limēco kai we ne iyómelū yare nni risū née kusole kapi ye ne anípe mí pi. Lianō ansá n kóólentēlē, íye ke usoi uu yé ne ceri re risū kapi símisi née kusole kapi pépu? ⁸ Uyee rináatōṅ n símisi unsá anōo n lese like n kpáilē, wóo yé pēe céri uké umecire cápine uké ne atōpi leepō? ⁹ Limēco, nōn Nfáasone meyu mpehē mpehē n símisi, nōnsá ye rinōo m ma riké aseí m má, íye ke usoi uu yé ne lē kani n símisi ceri? Méwoo kani pēe lē símisi. ¹⁰ Meyu ye kulúí wele ketē kecáa, amá méka áme mekecōpe we re áme aseí má. ¹¹ Lẽ nnya, usoi un ne né n símisi, nēnsá umeyu n kómēi, ne ukemee usáne le, uyē un ko né kēmee usáne. ¹² Limēco, yare kani nni ní la nóké Nfáasone lihēhē meyá m má, ani n wéési mefoi re nóké meyá lihēhē m má lee ye Ulééca icápine pikó n lē piké ne nfatene kēméé m papisi.

¹³ Lẽ nnya, li pise re nkó yee Nfáasone meyu mpehē mpehē n símisi uké Ulééca pise uké u he uké ye fe uké me tuisse. ¹⁴ Nen limēyu mē ne keyóme n yáasi, Nfáasone mee kenémee ní we kamí ne yáasi. Amá menésōhō áme pēe líka wai. ¹⁵ Lẽ nnya, íye kai pise re ké wa? Li pise re ké Nfáasone mee kenémee ní we ne keyóme yáasi, am ko menésōhō ne keyóme yáasi. Né Nfáasone mee kenémee ní we ne yó, am ko ne menésōhō yom. ¹⁶ In te Nfáasone ḡmane kaá ne Ulééca pōnēse, íye ke nkó yee úu meyu mē n kómēi uu yé fe uu pipópōnēse iyáhaa kecáa rinōo yósu re Amí! Uu ko pēe kómēi lē kaa n tee. ¹⁷ Mpa ipōpakare kaa Ulééca m pakarente iké íye nsá n nyaní, íi nkpáni ucō lénine uké ne nfatene kēmee m papisi.

¹⁸ Ne Ulééca pōnēse re u tíyese nen Nfáasone meyu mpehē mpehē símisi lin nónnénéi mmú fe. ¹⁹ Amá mpa ne lē, piyómeyáhaa pin n cápinelē, li ye kutōsi né n we re ké anōo fíi nyee kúkome ní we símisi ké ne pi céesi, ne kam yé meyu kápi n kómēi ne anōo kulúí pi n símaanke. ²⁰ Ani kapē mewá m músu. Ani akópe

piwai ncee kémee n nyamí yare siwá fenfǎí. Amá ani ye mewéese musí. ²¹ Yare ke Upíima uu m ma api Ulééca Nsímé ritelé-i wólu re:

Pisoí mpí pee meyu féé n símisi ne písáne anɔ kamí ne tikine ké ne pinésoi símisi.

Amá mpá ne lǎ, ápi waisene.

²² Lǎ nnya, Nfáasone meyu mpehē mpehē písímé ye pepere ápi Kirisi m pakarelē kémee rícere le re linyine ye wai. Amá ái Kirisi pikó kémee linyine yoriye. Limɛɔ, nɔké ne Ulééca rinyiri n símisi ye Kirisi pikó kémee rícere le re linyine ye wai. Amá ái pee pepere ápi Kirisi m pakarelē kémee líka yoriye.

²³ Ulééca pikó pin nkpéni n cápinelē pin pinnéi Nfáasone meyu mpehē mpehē n símisi, piyómeyáhaa pinyine pee ápi limékó n nyu née pepere ápi Ulééca m pakarelē pin kei n lompɔ, ápi yé maa re nɔ písɔhɔtore lee? ²⁴ In te pi pinnéi Ulééca rinyiri ne símisi, ke unyine yee úu Ulééca m pakarelē née unyine yee úu limékó n nyu uu kei lompɔ, u yé ukéfa-i musí, nsímé mmē nn u nyíse re úu alari má, ²⁵ kemúnjé kee ukéfa-i m pékaalē ake kpáii, uu pee kéyu ketē kipi uu Ulééca pakare, uu yóó re meseisei ke Ulééca uu nókenécɔpe we.

Lǎ kai m pise re liké Kirisi pikó icápine kémé n sone

²⁶ Yo kai nkpéni pise re nɔké n wai, pimárecɔ? Nɔn ye n cápinelē te keyóme kani yáasi, nókenécɔpe unyine yéé fe uu yóm, uɔ uu icélaa inyine pa, Ulééca uu uɔ nsímé nyíse, uɔ uu Nfáasone meyu mpehē mpehē símisi, uɔ uu mesei lese. Li pise re linnéi liké n léni, piyómeyáhaa pin ne nfatene kémee papisi.

²⁷ Pisoí pin ye Nfáasone meyu mpehē mpehē n símisine, ápi kape ye pité née pitaani rifaau. Piké ye kɔ use use símisi. Li kɔ pise re unyine uké ye n we un pinsímé mmē tuisse. ²⁸ Uka unsá n we uké tuisse, li pise re piké ye riséé. Piké ye ne pimécire kɛfa-i n símisi, api ye kɔ ne Ulééca n símisi. ²⁹ Li pise re pepere Ulééca rinyiri ne n símisi pité née pitaani piké ye símisi picɔ api ye pinsímé mmē músu api yénu. ³⁰ Amá in te Ulééca ye icápine iye-i unyine nsímé nyíse, li pise re uyee pee n símaari uké riséé piké nkó kutu ricɔ. ³¹ Nó ye fe ani nónnénéi Ulééca rinyiri ne símisi ani tisentene, mpá úye uú ne icélaa inyine yenu uu múlú, ai kɔ ne mpá úye n nɔmóópúselē. ³² Pepere Ulééca rinyiri ne n símisi ye ihɛe iyē ke Ulééca uu pi n he kecáá nnaɔ mále. ³³ Li we re Ulééca úu méwoo méwoo ukó, amá nkínɔɔne ukó lo.

Yare kai Ulééca pikó icápine nnéi kémee n we, ³⁴ li pise re pinósi piké ye Ulééca icápine kémee n séélē. Api ncée má piké ye kei n símisi. Li pise re piké pimécire ricépise yare ke isé ii m ma. ³⁵ Pin linyine n la piké céri, piké ye pipila pise síyɔ-i. Ai ne sá re unósi uké ye Ulééca icápine kémee n símisi.

³⁶ Née nɔ músu re nókenémee nké-i ke Nsímé Kecire nn léeme? Née nó nmané kémee knn hápɔ? ³⁷ Uye un m músu re u Ulééca rinyiri ne símisile née u Ulééca Nfáasone ihɛe inyine má, liute uké céri re mmē kam ní nó n wólu ye Upíima isé le. ³⁸ Amá úye unsá lǎ n nyu, Ulééca páa kɔ liute nyu. ³⁹ Lǎ nnya, pimárecɔ, ani n wéési nɔké ye ne Ulééca rinyiri símisi. Amá áni kape n yulu re pisoí ápi kape ye Nfáasone meyu mpehē mpehē símisi. ⁴⁰ Amá li pise re nɔké linnéi n wai lin nyamí, ái kape m pulu.

15

Kirisi meyise nkpɔ kémee nsímé

¹ Pimárecɔ, Nsímé Kecire kam nó rin-yóó ani n nɔmurei, ani kɔ nkemee iníɔ wai kamí la ké nó léise ² re n nórínéyu lɔle, in te nɔ nísone m múlǎ. Insá lǎ, méwoo kaní ne kɛfa n tene.

³ Nsímé mmē kam tinécúruu n kō kam yé te né mefoí nó ritéŋse. Lelēe re arókópe nnya ke Kirisi uu kpu yarē kai pēe mekeē-me Uléécaā ritelé-i n wólaalē. ⁴ Pi u kulēsile uu keyáa táánū tuné pikpōkpō kēmēe yisi yarē kai kō mekeē-me Uléécaā ritelé-i n wólaalē. ⁵ Kuu pikpōkpō kēmēe n yisi, Piyēe uu u yenu, upitumē kefi ne pité api kō limemáá u yenu. ⁶ Uu limemáá upimarēcō píle píle menupū ne kuláa umēcire nyíse itunē ise-i. Picō ye pikēcōpe kpínle, amá pimēyā ye ne nfáa mále. ⁷ Uu kō limemáá Yakupu kpáfúme, uu kō pēe limemáá pitumē nní kpáfúme.

⁸ Uu pēe pē nní memáá kō metórōsei né umēcire nyíse, né nkó nēe nní ní we yarē kewá pēni kapi mári. ⁹ Nēe Kirisi pitumē kecōpe usínisá. Am tu re piké né sēe re utumē. Li we re ne pēe Kirisi pikó wéékuselēle. ¹⁰ Amá Uléécaā ipēelēe yēe tíyese kam ne isoi nnyí kam nní ní le we. Kēfa kuú ne né n fénnē, ái méwoo wa. Li we re ne pikēi wale am pitumē picō nní feriyē. Asei kecáá, ái nēe keisi, uipēelēe yēe pikēi pē wa. ¹¹ Lē nnya, mpá lin né nēe lin pepēe pikēi pē wa, Nsímé Kēcire kari nó yóólē. Mmē kani kō ne kēfa tēne.

Tó meyise nkpō kēmēe nstmé

¹² Tō yóólēle re Kirisi ye pikpōkpō kēmēe yisi. Iye ke nókenēcōpe pinyine api yé pēe fe api re pikpōkpō ápi ye yisi? ¹³ In te pikpōkpō ápi ye yisi, lē nnya Kirisi páa kō yisi. ¹⁴ In te Kirisi úu yisi, ntósímé kari n yóólē ye méwoo le. Méwoo kani kō ne kēfa u tenelē. ¹⁵ In mēsei re pikpōkpō ápi ye yisi, ke tōo pēe we tōn yóólē te Uléécaā ye Kirisi yukuse, úu kō pēe pikpōkpō kēmēe u yukuse, tō ne u rikpárāle, ari pēe wai pitansei nōōme. ¹⁶ Li we re in te pikpōkpō ápi ye yisi, Kirisi páa kō yisi. ¹⁷ In te Kirisi úu yisi, méwoo kaní ne kēfa u tenelē. Nō kō ne nōanékópe kēmēe wēle. ¹⁸ Li kō nyísele re pepēe Kirisi ne kēfa n tenelē apí ne kpi ye pōlaalēle. ¹⁹ In te ketē nté isoi ŋmane nnya karí ne Kirisi tálē, lirócō ye íwe wēle ai tōsu mpá úye.

²⁰ Amá mēsei ke Kirisi uu pikpōkpō kēmēe yisi. Uyēe mefoí yisi. Li nyísele re picō pēe n kpí pō né kō kam api yisikee. ²¹ Usoi use yēe ne sisoipipi nkpō ka. Usoi use yēe kō tíyēsene sisoipipi siké ye ne pikpōkpō kēmēe yisi. ²² Ke pīsoi nní ne Atam api m pēnelē nnya kapi kpíni. Kapí ne Kirisi m pēnelē nnya kapi limēcō pinní nfáa fale yēnune. ²³ Amá mpá úye ne uitunē ye nyi. Kirisi ye piyíse masile. Uyēe ufoí. Un píyēi n ka, upikó pēe limemáá yisine. ²⁴ Limemáá ke mpá yo ketō akē pēe sōnti, kumúnjé kpe-i ke Kirisi uu iyóōpi nní ne ŋnanjē nní ne n-yóōpinanjē nní tékéēne, uu pēe un-yóōpinanjē nní Sáa Uléécaā anipe-i wai. ²⁵ Li we re Kirisi uké pēe iyóōpi n tū kelene liké ha ne tu pēe uye-i ke Uléécaā uu yé upilaarō nní Kirisi kenyalē-i rinwúlase. ²⁶ Uláarō tōrōo kuu n tékéēne yēe nkpō. ²⁷ Li Uléécaā ritelé kēmēe wólaalē te: Uléécaā yé linní ukenyale-i riwulase. Kai nní n wólaalē te “linní”, ái pēe re ne Uléécaā kapi lē tee. Li we re uyēe mpá yo Kirisi kenyalē-i riwulase. ²⁸ Mpá yo in ukenyale-i rinwula, uyē Uléécaā Kēpīpi uu pēe umēcire cēpise uu Uléécaā kenyalē-i wúla. Uléécaā yēe mpá yo ukenyale-i rinwúlase, kei ke Uléécaā uu pēe meyiékíyiki mpá yo kecáá iyóōpi tonēne.

²⁹ Ani mpí pēe ye nní n ŋmurei re piké pikpōkpō nnya míni pi wole kecáá musí nké. Yo kapi lē ne náási? In te mēsei ye me re pikpōkpō ápi ye yisi, yo nnya kapi pēe ŋmurei re piké pikpōkpō pē nnya míni pi wole? ³⁰ Tó ŋmaa ricurruu ní? Yo nnya kari mpíi mēsére nkpō lorólē? ³¹ Pimáreco, mpá keyáa kēye kam nkpō heirente. Mēsēsei ke tō ne Urópiima Yeesu Kirisi kupénēcō aku nō nnya meyiékíyiki rikókari né we. ³² In pēe sisoipipi kemúnjé kam pēe má kam ne Efēesi-pō pīsoi kpááree pinyine yarē icarename tōpu, yo kai yé né yóoriye? In te pikpōkpō ápi ye yisi, tókē mēse n wai yarē kapi ní ma re: Tō kóso kpīne, lē nnya

tóké n le tòn níru. ³³ Ani kapε tíye unyine uké nó kúraase: Aséncw kópe yèè isoi sòne caaile. ³⁴ Ani nómenécírε tí ani músu rísone, áni kapε akópe n wai. PISOI ye nókenécwpe wele pεε ápi Ulééca n nyu.

Ipinε iye ke pεpεε nkpw kémεε n yisi api má?

³⁵ Unyine yé pise re: Iye ke pikpɔkpɔ api ye yisi? Ipinε iye kapí ne pεeri? ³⁶ Pó uniri nkó! Áa nyu re pinsá rilukεpipi n lukesi, ári yé fe riké leε? ³⁷ Tipipi rinyine kaa ye lukesi re mpuri. In n la, risírεpipi née rilukεpipi féé rinyine. Ai kuléε kpeε n lelune ricurru kaa ye lukesi. ³⁸ Ulééca yεε ye pεε ripipi tē ipinε iyē kuu ní la hε. Mpá ripipi ríye kuu ipinε yεε ne ri n sá hε.

³⁹ Lifáakó ái linnéi isare ise má. Isoisare ye ne isεε ikó kóólεlεnle, sinúipi isare ne impehē, ikpíntomé ikó ne iyē mpehē kɔ.

⁴⁰ Limεcɔ ke kelééca-pɔ likó ipinε íi ne ketē nté likó ipinε kóólεlē. Kelééca-pɔ likó nsone ne mmpehē, ketē nté likó nsone ne mmē mpehē kɔ. ⁴¹ Itunε ye imetéi cire mále, iwáre in imekó má, awárepi pɔon kɔ amekó má. Mpá awárepi ricurru áa metéi mεse má.

⁴² Limεcɔ kai sánti liké kumúnjε kpe-i ke pikpɔkpɔ api n yisine n we. Pi ye pin pISOI n kulési, pi ye fɔnile, amá Ulééca un pi n yukuse, ápi pεε pí kai nkpɔ kpáne.

⁴³ Pi ye kékulaa-i íwe n wele ápi kɔ páápú. Amá Ulééca un píyei pi n yukuse, pi ye pεε ríyu m mále pin kɔ páápú. ⁴⁴ Isoipinε nnyí kari nní n nyáni kapi ye kékulaa-i m má. Pin píyei n yisi, ipinε fale ke Nfáasone nn ye n hε kapi máne. Lē nnya, isoipinε nnyí kari nní n nyáni ye wele. Limεcɔ ipinε iyē ke Nfáasone nn ye n hε pɔ ne kɔ wele. ⁴⁵ Lē nnya kai Ulééca Nsímé ritelé-i wólaalē te: UsOI foí uyē ke Ulééca uu n wa uu u séi re Atam ye kesOipipi le keε nfáa n yé. Amá Atam tɔrɔ yεε nní Kirisi. Ukeméε ke Nfáasone ní we nn ye nfáa hε. ⁴⁶ Ai ipinε ke Nfáasone nn ye n hε yεε pεε mefoi we, amá isoipinε nnyí kari nní ní nyáni ye nyi. Iyē ke Nfáasone nn ye n hε ye kepire sántile. ⁴⁷ Ntaai kapí ne usOI foí mɔ. Uyē ne ketē nté ukó le. Kelééca ke ulírú pɔw léeri. ⁴⁸ Pεpεε ketē nté ní we ye we yare uyē kapí ne ntaai m mɔ mεcɔ. Pεpεε kelééca-pɔ ní we ye we yare uyεε kelééca-pɔ n léeri mεcɔ. ⁴⁹ Tó ne neni wele yare uyē kapí ne ntaai m mɔ mεcɔ. Limεcɔ kari kɔ sánti tóké n we yare uyεε kelééca-pɔ n léeri.

⁵⁰ Pimáreco, ne la ké nó maa re isoipinε nnyí kari nní ní nyáni íi yé fe iké Ulééca iyɔopi kémεε lompɔ. Ai líka nnya, leleε ye n caai ái yé fe liké panse licaaiciré.

⁵¹ Ani kutu ricɔ ké nsímé nnyine mεε m pékaalē nó símisi ani kóm te ári ntónéi kpine. Amá tó kam ari ntónéi mmú ipinε féé conse. ⁵² Kumúnjε kuse kunyine-i ke rináatɔn arí ha meyéne mεse keyáa tɔrɔw ténine. Tin lē n tē, pikpɔkpɔ api yisi api pεε panse pikpɔciré. Tó mpí, tɔw likumúnjε kpe-i nfáa m má, tɔw ipinε féé conse. ⁵³ Li meyíkíyiki pise re irópinε nnyí yεε ye nní n caai iké panse icaaiciré, irópinε nnyí yεε ye nní n kpu iké panse ikpɔciré. ⁵⁴ Leleε ye n caai lin píyei m panse licaaiciré, leleε ye n kpu lin kɔ píyei m panse likpɔciré ke nsímé mεε n wólaalē nn pεε sánti: Mmε mεε nní re:

Pi nkpɔ feriyε api n tékéé.

⁵⁵ Nkpɔ, áa nkpáni feriyε!

Nkpɔ, mepólɔ kaá ne n kóni ye tenεle.

⁵⁶ Akópe nyεε nkpɔ melɔ waise, isé yεε akópe rínanε hεelē. ⁵⁷ Amá tɔ Ulééca pakare kuu ne Urópiima Yeesu Kirisi rintíki uú ne rínanε ró hε ari nkpɔ feriyε.

⁵⁸ Lē nnya pimáreco kecire, nóinépinε íi kapε riyɔw, áni kapε n tinarente. Ani nípa píyei n kenaalē non Upíima pikεi rísone wai. Nórinécúruu ye nyule re pikεi pē kani ukupénεcɔ kémεε n wai ápi yé méwoo wa.

16

Itəhə kapí ne Yerusalem-pə Kirisi pikó n sí

¹ Siwóó itəhə kapí ne Yerusalem-pə Yeesu pikó n lénine nkó ye nkpéni mmú: Ne lē kai mēwai m má Ulééca icápine pikó pē Kalasii-pə ní we pisímé masile. Nóké kə pimēwai ritiki. ² M pá kewénteyaa ukóso úye, m pá úye uké ye lē kuu yé n fe uu tóhə ukəyə-pə iyaa yekei. Ké ne n tuiwə, nən linnéi picápine masí. ³ Nen píyei n tuiwə, né átelé wói am pē kani n lése re piké ne nóinétəhə Yerusalem ha pa, apí ne péne. ⁴ Lin m pise re ké rinécúruu ha, tó ne pē yé nsé tipéne.

Lē ke Pəoli uú ne piwai n náasi

⁵ Masetuwaani ketē kamí tíkine ké ne nókenémee tuiwə. Kei kam cəpune kelenē. ⁶ In n la, né nókenémee siyáa sinyine wa. Ticuruu in n la, am nnyiyē kumúnjé nnéi nókenéméé tone ani né léni aní ne kei kam n sí tómpə. ⁷ Li we re ám neni la ké nó yé aní ne n tósu. Amá Upiima un n la, ne la ké nókenémee siyáa wa. ⁸ Amá né pē Efeesi kuyu-i tone Pantekooti keyaa aké ha ne tulu. ⁹ Ai líka nnya, m pá ke piláarə api kulúí ní we, li kei ncée né tápilele fouu ké ne pikéi píima pinyine pē kuláa m má wa. ¹⁰ Timotee un nókenéméé n tuiwə, ani u yási nsəne, aní kapē tíye uripə riké caai. Li we re menécə kuu Upiima pikéi wai. ¹¹ Lē nnya, úka úu kapē u lómiise. Amá ani u lē uké nkínjine ne uncee sone uú ne kenémee pēri. Tó ne Yeesu pikó picə ye u ménle. ¹² Ne urómárecə Apoloosi pó tijmóópúsele re u ne Yeesu pikó picə piké nókenéméé hapə. Amá úu kahane n njmurei re u yé nkpéni tómpə. Lin píyei ne u rinsá, u yé hapə.

Icélaa tərə ne iyáhaa

¹³ Ani kapē ləpile, ani nfatene kémeé n we, ani itisi yási aní m páápú. ¹⁴ Ani m pá yo n wai ne níla.

¹⁵ Pimárecə, nə nyule re Sitefanaasi ne ukəyə pikó pē pifoí Akayii ketē kémeé Kirisi ritiki api kə mēse ne mēse Ulééca pikó kecəpe pipikéi n wai. Lē nnya kam te ké nó pise re: ¹⁶ Ani nómenécíre ricepise, ani pi ne pē nnéi pē pimécə mē ne pipikéi n njmóópúlē metene n we piké nó n séni.

¹⁷ Sitefanaasi ne Fərutunatuusi ne Akayikuusi mekame ye né larisile. Káni ní we, pēpē lē kani yé pē n wa né wai. ¹⁸ Pi rinékín njukusele yare kapí nó n wa mecə. Ani lipite pē ipakare pípa ceri!

¹⁹ Ulééca icápine yēe Asii ketē kecáa ní we pikó ye nó yási. Akilasi ne Pisisili ne Yeesu pikó pē ye pikeyə-i n cápine ye nó yási, nó ne Upiima kupénecə kémeé. ²⁰ Nópínémárecə nnéi pē nté ní we ye nó yási! Ani nómenécəpəcire yáhaane ani memárecə pirane. ²¹ Né Pəoli, née rinécúruu ne kunénípe anó nnyé wói re ne nó yási. ²² Úye unsá Upiima n la, Ulééca uké u rité! Maranata! A kam, Urópiima! ²³ Upiima Yeesu uké ípēelēe nó nyíse! ²⁴ Ne nónnénéi lalē nó ne Kirisi Yeesu kupénecə kémeé.

Títelē lírũ ke Pwoli uu Korenti pikó n wói

Lelēe ritelē nti kēmēe ní we

Kaí ne ritelē foí kewole-me n kpíime, Korenti pikó ápi kómēine. Lē nnya ke Pwoli uu pi wolu uké pi nyíse re uripwó ye ne pi caailenlē.

Lē ke ifaaci iyē ii n kériinēlē ye nni:

1. Pwoli ye lē kuu Yeesu Kirisi itumē n le nkó símisi. Likēi lišē kuú ne n náasi yeē re uké nípá yei tíyeēe piké Sáa Uléécaā ne Yeesu Kirisi ceri. Iwe ne ncón ye kemēē piyēlē, amá níniē kuú ne nípá yo kahari (1-7).
2. Pwoli ye Kirisi pikó pēē Korenti-i ní we pišē re piké kefa kešē ne Yerusalem pikó pēē iwe m má hē. Lē ke picwó api meýá m má, liké pē kai m párilē yoriyē. Ayu nyēē pilēnaane kari yé n fe ari Yeesu Kirisi nnya m má kecáá kemúnjé ró hēlē (8-9).
3. Pwoli ye nyíse re u alari mále uké pitumē nōōme mewai ne pinnoōsimé kēsi (10-13).

Iyáhaa

¹ Nēē Pwoli yeē Uléécaā mēla kēmēē Kirisi Yeesu utumē m panšē, ne urómáreco Timotee. Uléécaā icápine yeē Korenti-i ní we ne Uléécaā pikó picwó nnéi pēē Akayii ketē nnéi kecáá ní we kari ritelē nti wólu. ² Urósáa Uléécaā ne Upíima Yeesu Kirisi piké ípēlēē nó nyíse api kō nkíniēne nó hē.

Pwoli ye Uléécaā pōōnešē

³ Tō Uléécaā pakare. Uyēē Urópíima Yeesu Kirisi usaa. Uyēē iwe ró n tē uu kō nípá yo kēmēē arókinē niñukuse. ⁴ Uyēē ye ntócón nnéi kēmēē arókinē niñukuse uu re tóké ye kō fe tóké pēpēē ncón mpehē mpehē kēmēē ní we akó niñukuse yare ke uyē uu arókó n niñukuse mēcō. ⁵ Ai linyine nnya, tō Kirisi iwe iyē icō meýá lelē. Limēcō ke Uléécaā uú ne Kirisi tikine uké ne arókinē meýá niñukuse. ⁶ Mpá tōn iwe n le, tō i lelē re Uléécaā uké ne tó ritiki uké ne nōanékinē niñukuse uké kō nōányu lō. Uléécaā un ye arókinē n niñukuse, u lalē nōké nkíniēne yē nōké ye ne fe nōké ne merócō iwe iyē icō kēmēē n kahari. ⁷ Lē nnya, tō ne nó tálēlē meýíkíyiki. Li we re tō pinyuwe máálenlē nšōne re kani nní irówe icō n le, Uléécaā ye nōanékinē niñukuse ne yare kuu arókó n niñukuse mēcō.

⁸ Pimáreco, tō lalē ani ceri re tō Asii ketē kēmēē iwe píima lile. Háí irótisi íi ne tene, ai ró feriyē ari pēē m músu re ári yé pēē nfáa rikpá. ⁹ Amá tó ne pēē meýíkíyiki nkpō kukpáhá pikóme masile ari ntókpō yósu. Li lē wale re ári kape ye ne merócíre n tálē, amá tóké ye ne Uléécaā yeē ye pikpōkpō kēmēē písoi n yukuse n tálē. ¹⁰ Uyēē nkpō mmē kēmēē ró léšē, uyēē kō pilēšē ró kpáne. Meýíkíyiki karí ne u tálē te u yé kō pilēšē tó rikpá. ¹¹ Nó ne kō keyóme yáásile nōn ne likēmēē ró léni. Písoi meýā ne kerócáá keyóme yáásile, Uléécaā un lē nnya ró kpálē. Lē nnya ke písoi meýā api sónti piké tó nnya kō Uléécaā pōōnešē.

Pwoli ye lē kuu ní la uké wa conse

¹² Lēlē rikókari ró ní we ye nni: Ari níka kerófa-i ne merócíre cēsi. Kečíre ne kefa kešē ne aseí nyēē Uléécaā kēmēē n léeri karí ne nípá úye inipeē-i pirókēi wa, aí ne tósu nókenēmēē. Uléécaā kēmēē kai léeri, aí sisoipipi mewéšesōhō-i kai léeri. Uléécaā kefa kuú ne ró n fēnne kēmēē kai léeri. ¹³ Ai liféé linyine kam nó wólu, lē kani nní ní kéēni nōn kómēi memáá. Ne kō tálē te nó kam ani nšōne pikóme kpá ne kétō-pō re ¹⁴ kukéri kukéri ŋmane kani nēni kómēi. Nō nyulē re Urópíima Yeesu un píyēi m pēēme, li yé tó nnya rikókari nó wa yare

kai kɔ nɔ̄ nnya rikókɔri tó n waine. ¹⁵⁻¹⁶ Lẽ kamí ne tálẽ nnya kamí pɛé la re nen Masetuwaani n tósu, ké nó rilóólú. Nen kɔ Masetuwaani n leeri, am kɔ nókenémee pitiki kpá am lisone melírú nó he. Kei kani yé pɛé ne m̀pá yo né l̄é amí ne Yutee ket̄e sí. ¹⁷ Yare méwoo kam kemúnjé k̄e wa, née íye? Née kam mí maa re né l̄e wa, kesoi pipi memúnjé kam l̄e musí nen k̄eyu ne kepire sone? ¹⁸ Ne Unélééca, nsímé mm̄e kari mesére nó n yóól̄e r̄in k̄eyu ne kepire nkó. ¹⁹ Li we re Ulééca Ke pipi Yeesu Kirisi nsímé ke tó ne Silasi ne Timotee ari nókenémee rin-yóó r̄in k̄eyu ne kepire nkó. Asei ase kuu má, nye nyee "eee". ²⁰ Yeesu yee mesei l̄e ke Ulééca uu mí maa re "eee" u yé ró wa. Yeesu uȳe kari ye kɔ ne ritiki arí ne Ulééca r̄iyu waise re "eee" u l̄e kuu ró mí ma wa. ²¹ Ulééca uyee tíyese l̄e te tó ne nn̄ó tóké tó ne Kirisi kupénecɔ kémee iníj̄i kari. Uricuruu yee ró lése uu ukuwéé-m̄e yekei. ²² U nwóí kerócaá wale uu Nfáasone kerómee wai uké ne ró nyíse re u lisone ne ró ménle. ²³ Ulééca ye nyánile! In te ne kiraasele, uké linyine né wa. Am la ké nó m p̄ekesi nnya kám nókenémee Korenti-i p̄ep̄o. ²⁴ Ai r̄inan̄e karí ne nó wai re ani ne k̄efa tene. Nɔ̄ nfatene kémee iníj̄i piwai máálenle r̄isone. Amá tɔ la re tó ne nn̄ó tóké kesé n keisi liké mpóonare nó n he l̄e.

2

¹ Am la ké nóanép̄o caaise nnya kam tihó re am nókenémee p̄ep̄one. ² Néen nk̄p̄eni nóanép̄o n caaise, wóo yé p̄ee n̄ó memáá né tip̄o larukuse, insá nó mpí ap̄o kam n caaise? ³ Lẽ nnya kam títel̄e t̄e l̄e nó wóí re nen píyei n tui p̄o, am kape nó mpí, n̄ó yé p̄ee rinép̄o n larukuse kémee meníj̄e mpóocaai ȳe. Ai céreise re ne ye nen mpóonare m má, li ye kɔ nónnén̄eí mmú n láárúle. ⁴ Nc̄oñ píima kéméé kamí p̄éé we lin kewuu-i né mulú, nen meyíkíyiki t̄eni amí ne rítel̄e t̄e nó wólú. Amá am nó wóí re nóanép̄o aké caai, ne nó wóí re ani ceri re am kusa nó la.

Piké uwaikópekɔ akópe sárei

⁵ Asei kecáá in te unyine ye pisoí ap̄o caaise, aí n̄é kuu wa, amá nónnén̄eí ap̄o kuu caaise. Am kape ne rinnákíise nnya, né re nómen̄eyá ap̄o kuu caaise. ⁶ Lẽ ke nómen̄eyá ani nn̄í u rincóise ye ne u piye. ⁷ Li nk̄p̄eni tu re n̄oké l̄e u sárei, ani urik̄iñ ninjukuse, mpóocaai píima nnyine r̄in kape ne r̄i ka nké u n lóise nnya. ⁸ Lẽ nnya kam nó welu re ani n wai liké n nyísel̄e te nɔ̄ u l̄e. ⁹ Lẽ nnya kam títel̄e t̄e nó r̄i wóí ye re ne p̄éé l̄e ké nó p̄eé k̄e yé te nɔ̄ m̀pá yo kémee ripakare má née ani má. ¹⁰ N̄on úye uakópe n sárei, né ne kɔ liute sáreile. In te n̄é ne nnyine má ké unyine sárei, ne n̄ó nnya liute pisárei masile yare kai Kirisi kémee m pise. ¹¹ Ne l̄e wa re Setani úu kape ne nc̄ee n yé uké ró feriȳe nnya. Li we re tɔ umela kuu ne n náási r̄isone nyule.

L̄ele Turowaasi-p̄o P̄oñli rip̄o n caaise

¹² Kumúnjé k̄pe-i kam Turowaasi-p̄o Kirisi Nsímé K̄ecire piyóó r̄i háp̄o, Upíima ye nc̄ee né t̄ap̄ilele re ké pinékei wa. ¹³ Mpá ne l̄e, tinép̄o ye p̄ee caailenle, kám unémáreco Tiiti n yé nnya. Am p̄ee Turowaasi pikó-i yisi am Masetuwaani ket̄e sí.

Yeesu Kirisi yee ye tíyese kari ye feriȳe

¹⁴ Ulééca ye ipakare te, uyee tíyese l̄e kari Yeesu kupénecɔ kémee mesére feriyel̄e t̄on menáñe-nan̄e nn̄oñ sone. Tó kuu ye ne ritiki pisoí ap̄i ne m̀pá yei Kirisi ceru yare tulaali kpáhákɔ kapi f̄o. ¹⁵ Tɔ Kirisi utulaali le Ulééca keyu-i ne p̄e ke Ulééca uu n lɔ̄ ne p̄ep̄ee mp̄olecee n t̄ikil̄e kémee. ¹⁶ Tulaali uyee p̄ep̄ee nn̄í mp̄olecee n t̄ikil̄e kecáá kukpáhá kunyine mále, k̄pee ye usoi r̄i kpu. Amá ku p̄e ayu ke Ulééca uu nn̄í n lɔ̄ kecáá kukpáhá kunyine le k̄pee ye nfáa n he.

Lã nnya, wóo kecirẽ yee tulaalẽ te u yé lipikẽi pẽ wa? ¹⁷ Tó, ári picõ meyã pẽe Uléecaa nsímé ne n kpéense meco we. Amá Uléecaa yee tó tumme ton urinyiri ne aseĩ uinipẽe-i sımisi tó ne Kirisi kupéneco kémeẽ.

3

Nkómẽine fale kémeẽ pikeikó kecáa nsímé

¹ Nõ nkpéni nyáni yare merócĩre kari nó nyĩse, née íye? Née yare ke picõ api ye n wa meco li kã tó pise re piké rítelé kerócáa wói tóké nó nyĩse nõké kelene ró céri? Née li pise re nõóké rítelé kerócáa wói tóké picõ nyĩse piké kelene ró céri? ² Nórĩnécúruu, nõo rítelé ke Kirisi uu kerócáa n wói. Arókĩn kémeé kapi ri wõlaalẽ. Nõ ke piseo api ye ne ró céri. Piseo nnéi yé fe api rítelé tẽ ceru api kã ri keeni. ³ Nõo aseĩ kecáa rítelé ke Kirisi uu ne pirókẽi rintĩki uu ne wõlu. Ai kéwõle meni menyĩne kapi ne ri wói, amá Nfáasone mee Uléecaa kémeẽ n léeri kapi ne ri wói. Ai kã aparekpáncúkú kecáa, amá sisoipipi akĩn kémeẽ kari wõlaalẽ.

⁴ Kari Kirisi ne rintĩki ton ne Uléecaa tálẽ nnya kari lã sımisi. ⁵ Ai re tã músu re tó fe arĩ ntõnanẽ cire ne linyĩne wai. Amá Uléecaa ñmanẽ yee ye tíyese kari ye fe arĩ li wai. ⁶ Uyee tíyese kari pansẽ nkómẽine fale kémeẽ pikeikó. Ai isé wõle-wõle ke Uléecaa uu nkómẽine fale kémeẽ ró pãlẽ, amá unfaa kuu ró pãlẽ. Isé wõle-wõle yee ye ne nkpõ ka, amá Nfáasone põ ne ye usoi nfáa hele.

⁷ Uléecaa ye pẽe mekeẽ-me aparekpáncúkú kecáa uisé wõile umeyõopi amẽ pẽe likumúné kpe-i n tẽlu. Moisi keyu ye pẽe tẽlule hái, Isirayeli pikó ápi ye pẽe fe piké u riwerĩi. Ai kã re mesére ke Uléecaa meyõopi mẽ amé pẽé we. In te isé yee ye ne nkpõ ní ka yé fe ii lã nyĩse re Uléecaa meyõopi amẽ kusa piyẽ, ⁸ íye ke Nfáasone mee ye nfáa n he põo yé pẽe mese wa? ⁹ In te isé yee ye n tíyese Uléecaa uu ne piseo túhaane pinsímé nn kpi ye fe ii ró nyĩse re Uléecaa meyõopi amẽ kusa piyẽ, íye ke Nfáasone mewai põo yé pẽe mese wa? Ai n yé tíyesele arĩ pansẽ aseĩ pite Uléecaa inipẽe-ii? ¹⁰ Tó fe arĩ maa re ton meyõopi mee pẽe mekeẽ-me n tẽlu metéi ye nkpéni kpule. Ton pẽe mekeẽ metéi ne neni mekó m múnheĩsene, tó fe arĩ maa re neni mekó ye me fele ái nkáripĩ. ¹¹ Aseĩ kecáa, in te lelee ái mesére ní we yé fe ai nyĩse re Uléecaa meyõopi amẽ kusa piyẽ, íye ke lelee mesére ní we põo yé pẽe mese wa?

¹² Tõ ne meyíkĩyiki tãlenle ñmaa. Lã nnya karĩ ne tirópõo ne kefa keese sımisi. ¹³ Tó, ári ye Moisi meco kenĩrípi kéyu yarii. U ye pẽe lã yariile re Isirayeli pikó ápi kape yẽ lã ke meyõopi mee amẽ ye n nãñai amẽ ye meketõ n tu. ¹⁴ Amá li pẽe kunísĩ pi ricõle. Háĩ ne neni-me, pi ye pin nkómẽine kpure atelé n keeni, kenĩrípi keese kee ne kéyu pi hilalenle, ápi fe piké ke lese. Ai líka nnya, Kirisi kupéneco kémeẽ ñmanẽ ke kenĩrípi kã ake ye usoi keyu-i le. ¹⁵ Háĩ ne neni-me, pi ye pin Moisi Isé Atelé n keeni, kunísĩ kpere ne wele kun cõlẽ. ¹⁶ Amá yare kai n wõlaalẽ te úye yèè un píyeyi uncee rin-yá un Upiima-mẽ m pansẽpõ, kunísĩ yèè lele. ¹⁷ Upiima uyẽ kapi nté n tee yee nnĩ Nfáasone. Kei ke Upiima Nfaa nn ní we ke usoi uu ye ne uripõo n we. ¹⁸ Lã nnya, tó mpĩ nnéi siyu-i ke kunísĩ áku nnĩ ní cõlẽ, Upiima meyõopi ye mesére ró tẽlusele yare kenĩpẽenyáni kémeẽ. Upiima ye ró panseserile tóké kam tóké ne menyĩne u wa. Meyõopi ne metéi píima mee mesére ní taálẽ kémeẽ kai lã wai.

4

Ari líka tu, amá Uléecaa ye pẽe umemá piima tó rimúise

¹ Uléecaa yee Unfanare kémeẽ upikẽi ró pa. Lã nnya ke ikari ii ró tenelẽ. ² Tõ piwahakẽi pẽe isei ní we kesile. Ari nnõome ne pirókẽi wai, ári kã Uléecaa nsímé kējéẽselẽ. Amá tã nsímẽsei yóõlenle lin kpáĩilẽ. Merõla mee re mpa úye uké yé te

to Uléecaa inipee-i asei pite le. ³ In te Nsimé Kεcire kari n yóólē ye pīsoi kuηmaha we, pεpεe m polu knn kuηmaha we. ⁴ Ke ketē nté uyōopi Setani uu inípee pi rinhíla nnya, ápi pεé ne nsímé mmē kefa tene. Uu ye ηmurei piké mmetéi mee n wariye yē. Metéi mē kéméé ke Kirisi meyoopi ame léemelē. Kirisi uyē kéméé kai Uléecaa léselē lin nyáni. ⁵ Ari yóólē te pīsoi piké tirócuruu n nyáni, amá Upiima Yeesu Kirisi kari kekpeē waiselē. Tō ye maa re tō ne Yeesu nnya nópinékeikó le. ⁶ Uléecaa yeε mekeε-me ní maa re: "Metéi meké kuηmaha-i ta" metéi cire mee arókīη kéméé tapaalē. Uyεε pεé lale uké tó rikpáiise. Lē nnya kuu umeyōopi mee Kirisi keyu kéméε n kpáiiilē tó céreise.

⁷ Tō we yare sipérétúhu kéméε kapi lisone píima rimpólō. Ai pεé n nyíselē te ái tōo linyine tulaalē, amá Uléecaa nnaηe mee linnéi wai. ⁸ Iwe nnyí nnéi ncōpuri yeε ró kálaalē in tó nyíkilē, amá ái ró feriyε, ári nyu íye kari yé wa, amá ári pεε ripóo fóm te li piluke ró masile. ⁹ Pīsoi ye ró wéékuselenle, amá Uléecaa úu ró fóm. Keteni-i kari laanu, amá ári kpu. ¹⁰ Meséεe kari Yeesu nnya mpá yei nkpō heirente, Yeesu nfaa nké ne kerómee n nyíselē nnya. ¹¹ Tō nfáa mále, amá meséεe kari Yeesu nnya nkpō heirente. Li nyíselenle re mpá tōn n kpu, unfaa ye irópiηe-i wele meséεe. ¹² Li nkpō tó risale nóké ne nfáa m má nnya.

¹³ Li Nléecaasimé ritelē-i wólaalē te: Ne ne kefa tenele nnya kam símisi! Kemúné kesε kē kari kesē nfatene kecáá má. Karí ne kefa n tene nnya ke tōo kō símisi. ¹⁴ Tō meyíkíyiki nyule re Uléecaa yeε Upiima Yeesu pikpōkpō kéméε n yukuse yé kam uu kō umεcō tó yukuse uu tíyεse tó ne nnó ari Uléecaa kekúrí sí. ¹⁵ Nó nnya kari lē nnéi wai re Uléecaa uké mpá yei meyá ne pīsoi kefa fénne piké u ceri, pīsoi pεε yé u m pōnεse piké kō ne kulúu n kpáriise pin umeyōopi taáselē nnya.

Iye ke usoi uu yé nfatene kéméé n we?

¹⁶ Lē nnya ke tirópōo ári ye píkai caai. Mpá irópiηe nnaηe mmú nn n teneri, nfáa ke Uléecaa uu ró n he ye mpá keyáa kéye mpape kpáselenle. ¹⁷ Lē nnya, neni mewee mmé-i iwe kari n le íi líka tu, íi ye kō nánai. Í yé kam íi meyoopi píima menyine ró he meteneciré. ¹⁸ Ai lē kapi ye ne inípee n yé kecáá ke tóo músu. Lē kapi ye ne inípee n yé ái ye nánai, amá lē kápi ye ne inípee n yé pō ne liteneciré le.

5

¹ Tō nyule re irópiηe nnyí kéméε kari nní ní we ye we yare kucáηíi kunyine. Kun píyεi n fori, Uléecaa ye keyómecaa-pō kέyō keε yé meséεe ní we ne ró mémpōle. Ai pīsoi pεε ke mō, amá Uléecaa yeε uricuruu ke mō. ² Tō kō wele tōn kucáηíi kpē metene ηmōpu, tōn meyíkíyiki káipi tóké keróyō keε keyómecaa-pō ní we kéméε lompo. ³ Asei kecáá, tōn píyεi keróyō ke-i n lompo, Uléecaa úu ye meηmane ró leepō. ⁴ Kumúné nkú nnéi kari nní irópiηe nnyí kéméε ní we, tō ηmōpule yare ncōni mee ró nyíkilē. Ai re tō lale tóké irópiηe nnyí kéméé le, amá tō wéésile tóké ipiηe yeε meséεe ní we kéméε lō, líké wa re leleε ye n kpu ye nfáa teneciré kéméε lompo. ⁵ Uléecaa yeε tíyεse re líké lē kerómee conse. U unfaa ró hele. Leleε nyíse re u kale uké lē kuu tó riñnyi ró pa.

⁶ Meséεe kari ikari má. Tō nyule re kumúné nkú nnéi kéméε kari nní irópiηe nnyí kéméε ní we, tō Upiima ketone ne ketaa wele. ⁷ Asei kecáá, nfatene karí ne sōne, ái lē kari n nyáni nnya karí ne kefa tenelē. ⁸ Tō mesei ikari mále tōn la tóké irópiηe nnyí kéméε le tóké Upiima kéméε ketóne ha. ⁹ Lē nnya kari kō náasi re mpá tōn irópiηe nnyí kéméε n we née tōn ikeméé n le, irósoi iké ne u n sá. ¹⁰ Lē nnya kai píse re ntónéi mmú, mpá úye uké ha Kirisi uké ne u túhaane. In te úye ye lisone née líkōpe unfaa kéméε wa, liute uu umewai ihéé yósu.

Kirisi ye tó ne Uléecaa kecōpe nsimé nyóonse

11 Tò nyule re li pise re piké ye Ulééca wuri. Lẽ nnya kari ñmóópúlẽ te pìsoi piké ntósímé ñmurei. Ulééca ye ró nyule ñsàne. Ne kò nyáni yare nó ne kò ró nyule ñsàne. 12 Ani kape n nyáni re meróóíre kari kò pinyíse nó kpálẽ. Amá tò lalè nàké ncée yẽ nàké t́ nnya rikókòri n wai. Lẽ kémee, nó ye nnyine yẽ ani ye ne pèpèe ye lè ke inípeè ii ye n yé ne ríyu n wéési séése. Pẽ ápi ye lelee rikín kémee ní we waise. 13 Tòn isàhò n tori, tò ne Ulééca nkó ye mmẽ. Amá tò nó kémee ne ntóyukpáii nnéi wele. 14 Nla ke Kirisi uu ró ní nyíse ye tirókín-i wele ari ye pèé ne nsímé mmú ñmurei re usoi use kóló yee pìsoi nnéi kecáá kpu. Kuu nní ní kpu nnya, pìsoi nnéi ye kpule. 15 U pìsoi nnéi kecáá kpule re pèpèe nfáa m má ápi kape kò ne pìsoi n le yare pimékó cire-i kapí we. Amá Kirisi yee pikécáá ní kpu uu kò pikpòkpò kémee yisi nnya kapí we.

16 Lẽ nnya kári kò nkpéni úka nyáni yare kapi ye kesoimunjé ne n yé meca. Mpá karí pèe mekee Kirisi ne kesoimunjé kémee n nyu, ári kò nkpéni lè u nyu. 17 Uye ne Kirisi pin timpéne, liute ye pansèle lifále ke Ulééca uu n wa. Likpure ye tómpòle, lifále ai léeri. 18 Ulééca uyee ne Kirisi rintíki uu ne tó ne uricuruu kecòpe nsímé nyóonse kémee kai léeri. Uyee kò ró forii re tóké pìsoi picò ne kam piké u ne pè kecòpe nsímé nyóonse. 19 Kirisi ke Ulééca uu ne ritiki uu ne uricuruu ne pìsoi kecòpe nsímé nyóonse, uu pimewai kópe kpisi uké ne pikéi wa. U ró forii re tóké pinyóonse pè nsímé riyóó. 20 Lẽ nnya, Kirisi yee ró tumme re tóké nté upikeikó pèe ne urinyiri n tũ. Tó ke Ulééca uu ne nní tíkilè, ari ye pìsoi sélei re: Ani Kirisi rinyiri nnya ñmurei piké nó ne Ulééca kecòpe nsímé nyóonse. 21 Kirisi úu akópe áka má, amá uyè ke Ulééca uu arókópe còonse. Uyè nnya ke Ulééca uu nkpéni ró kpíilè te aseí pite.

6

1 In lè, ke tó ne Ulééca ari nní kesé n keisi nnya, tò nó pise re áni kape tíye kefa ke Ulééca uu ne nó n fénne liké méwoo wa. 2 Ulééca ye maa re:

Kai itunje n tu re ké íwe nó tẽ ne ne kutu nó ricòle,

ke keyáa ke n tu re ké nòanèyu lò, ne nó comèle. Lẽ nnya, ani kò te itunje yee nkpéni lè tu re Ulééca uké íwe nó tẽ, keyáa kee tu re uké nòanèyu lò. 3 Ai tu re tóké unyine ncée he uké fe uké pirókèi kémee ró kési. Lẽ nnya kari ñmóópúlẽ te úka uu kape t́ nnya Ulééca kupénecò kéméé loó. 4 Amá tò lalè pìsoi piké merówee ritiki piké kò yè te tò Ulééca pikeikó le ne kefa kee. Lẽ nnya kari ncòñ ne mpári ne mpóocaaí kéméé meróóíre múílè tòn kahari. 5 Pi ró káiile api hánesi, api pìsoi tálaankee re piké pitele ró wa. Pikei api ró pelu ari kò kunònkũ ne nkũ finè. 6 Ari lè ke irósoi ii n kpáiiilè ne merónyuwe ne meróóíre pimúlú ne merówai sòne ne Ulééca Nfaasòne ne lè kari níla yíkíyiki m má 7 ne nsímései pìsímé ne Ulééca nnañe kpísi arí ne nyíse re tò Ulééca pikeikó le. Asei likó lee irótòpilũ kari ye ne uláarò rintíki ari ye kò ne meróóíre tápisi. 8 Pinyine ye ríyu ró waisele, picò pin isei ró waise. Pinyine ye ró pakarentele, picò pin tó lámaankee. Pi ró nyánile yare pinóome in kò ne aseí kari símisi. 9 Pi waile yare ápi ró nyu, pin kò ne ró nyu ñsàne. Pi ró nyánile yare tò kpuwaalenle, tòn kò pèé ne nfáa má. Pi ye ne nkpò ró n lalè, amá ápi ye pèe ró kò. 10 Pi ye n lalè piké tirópó caaise, amá lin pèe mesére ró láarú. Api ye re tò píwekò le, amá tóo pèe pìsoi meyā memá waise. Te ári líka má, in kò ne tóo nípá yo má. 11 Nò pirósáne Korenti pikó, ani kò te tò nó símisile ari kpáiiise re tò nó lalè ne kefa kee. 12 Ari sirófa nó pesí, nóo nòsinéfa ró pesí. 13 Lẽ nnya kam nní nó símisi yare sinépipi. Nòóké kò nòsinéfa meróocò ripérése.

Kirisi pikó piké pεpεε ápi Kirisi ne kefa n tenelē ne pimεcire to

¹⁴ Nό ne pεpεε ápi Kirisi ne kefa n tenelē áni kapε ye ripéne, ái kó pεε re li ye lē tipéne. Iye ke lisone ne likópe ai yé fe ai péne? Iye ke metéi ne kuηmaha aku ye ripéne? ¹⁵ Iye ke Kirisi ne Setani api yé fe api kómεine? Yo ye yé fe ai uyεε Kirisi ne kefa n tenelē ne uyεε úu Kirisi ne kefa n tenelē péne? ¹⁶ Yo ke Uléεcaa keyo ne piléε kenýoñse ake pénelē? Tό ne Uléεcaa ye nfáa n te keyo le, yare ke Uléεcaa ricuruu uu mί maa re:

Né kam am pikεcōpe n we tó ne pē tōn sōne.

Ne sōnti ké Piuleεcaa, pē piké kó pansε pinésoi. ¹⁷ Uléεcaa uu kó kpá re:

Lē nnya ani mpuri sanε pikó pē kecōpe le, ani iyaa n we.

Ani kapε ne líkperinkpekó líka rikó, néeké pεε nó yósi.

¹⁸ Ké pεε nóunésáa, nóóké pεε pinéηmánε ne pinékpére.

Né Upiima rínanε nnéi ute, née lē ma.

7

¹ Pinésáne kecire, tó lē ke Uléεcaa uu mί maa re u yé wa te. Lē nnya, tóké mewai kópe mee ye ipiηe ne rikíη n caai hεere. Tóké n ηmóópúlē, irósoi iké n kpáillē tōn rísonε Uléεcaa wuru.

Lelee ye Póoli mpóonare n he

² Ani kapε nósinéfa né pesí! Ari úka líka caai. Ari úka riwárarase, ári kó úka líkó yósi tóké n te. ³ Ai akópe kam nó pálē nnya kam lē símisi. Yare kam pimáa mί masí, mίpá lin nfáa née lin nkpó, tó nó lalε meyíkíyiki. ⁴ Ne ne ripóó nó láárúle meyá. Nóinécō ye rikókari né wele rísonε. Nō ye nnécōη nnéi kémεε rinékíη niηukusele ai pεε meyá né n láárú.

⁵ Hái karí ne Masetuwaani ketē kémεε n tuipó, ári mewénte yē. Iwe nnyí ncōpuri kari kei yē. Tó ne picō picéηaankεe ye mpí, iwame ye kó nnyí keráfai. ⁶ Amá Uléεcaa yèè pē apō nyεε n caailē ikari rikpásele. Uyεε tíyεse ke Tiiti mekamε ame ikari tó rikpáse. ⁷ Ai umεkamε ηmane mee ikari né rikpáse, amá kuu kó né n símisi lē kani kó uyē ikari rinkpáse ye kó ikari né rikpáse. U ró símisi re lelee n wa ye nó ricóηle hái nōn la nóké piyéne né rikpá, nōn kó kenécáa tōpu. Lelee tíyεse kai meyansei né larisi.

⁸ Mpá rítelē tē kam pεε nó n wóipō tin nóanépó n caaise, ám nkpréni ne ri ténι. Ne nyule re rítelē tē ne pεε kumúnjé kunyine-i nóanépó caaisele, amá am nkáripι ne ri ténι. ⁹ Li nkpréni né láárúle. Ai re kam nóanépó n caaise nnya, amá ke nónnépóocai nn n tíyεse ani mefine conse nnya. Uléεcaa ye pεé la re nóanépó aké lē caai. Ai pεε nkpréni mese wai re ári líka nó caai. ¹⁰ Mpóocai mee Uléεcaa kémεε n léeri yèè meyíkíyiki tíyεsele usoi uu mefine conse, Uléεcaa uu uriyu lolu. Ari mmē ténι. Amá mpóocai mee ketē nté líkó kémεε n léeri yèè ne nkpó kale. ¹¹ Tinételé ye nóanépó caaisele yare ke Uléεcaa uu rí la: Ani ripái kuláa píima kpē kai nkpréni nó rí wa. Ani yē kani nkpréni ríla m má re nóké lisone n waii? Ani yē kani nkpréni ne nóanékópe piyámne n yóñεε? Ani yē nómenéwai kópe men nkpréni nó cōηlēε? Ani yē nōn nkpréni riwure máa? Ani yē nōn nkpréni meyíkíyiki wéési nóké piyéne né rikpáa? Ani yē kani nkpréni n ηmóópúlēε? Ani yē kani nkpréni rí la nóké uwaikópekóó kutu ripasaa? Nō linnéi wale aní ne nyíse re áni nsímé mmē kémεε líka caai.

¹² Ai uyεε akópe n wa née uyē kapi akópe n wa nnya ke née rítelē wói. Amá ne lalε nóké ncée yē nóké Uléεcaa inipεε-i nyíse re nō kerópire nyenule. ¹³ Lē nnya ke nómenéwai ame ikari tó rikpáse.

Ai nkíηniηe ηmane kaí ne ripá. Ke Tiiti uu nókenémεε ne mpóonare n yisime re nō nónnénéi ukumíri pesεme nnya, li ró láárúle ái ne kusa. ¹⁴ Ne ukεyu-i nó pakarele, áni isei né lukeise. Tó ye mesére aseí nó símisile, ai kó nkpréni nyíse re

ne alari mále ké Tiiti keyu-i nókenécáá rikókəri n wai. ¹⁵ Kumúnjé kpe-i ke Tiiti uú pɛɛ nókenémee ní we, nɔ pɛɛ u waiselenle, ani kɔ kusáne u yósu n̄sɔne. U ye likecáá léisele uu nó n la ai tósu kuú pɛɛ nó ní la. ¹⁶ Li né ninjule re ne fe am ye n̄pá yo kémee ne ripóó nó larisi.

8

Nfanare kémee pihɛɛ

¹ Pimárecɔ, tɔ la tóké lɛ ke Uléecaa uú ne Masetuwaani-pɔ uicápine kefa n fénne nó símisi. ² Li pɛɛ ncón p̄iima kémee pi tanle aí ne pi peikee hái. Mpá ke íwe íí pɛé ne pi n tónaalɛ, piakɩn ye pɛé ninjule, api pɛé ne nfanare he. ³ Ne ne inénipɛɛ yenle re n̄pá úye yeɛ meyéne mese lɛ kuu kuhɛɛ ní we he, hái api fáause piricuruu mela kéméé. ⁴ Pi pɛɛ tó ricónje re tóké ncée pi he pɛ piké kɔ pilikó he piké ne Uléecaa pisoɩ pɛɛ Yerusalem-pɔ ní we lémpɔ. ⁵ Pi wale ai tósu lɛ karí pɛɛ m músu. Pimecɩre kapi mefoí Up̄iima pa, api kɔ limemáá pimecɩre ró pa Uléecaa mela kéméé. ⁶ Lɛ nnya kari Tiiti pise re uké nókenéméé hapɔ uké lɛ liké ne kɛtɔ tu yare kuú pɛɛ n̄la pikɩi pɛ n kóraane meɔ. ⁷ Nɔ pimámá le Uléecaa likó nnéi kémee. Nɔ nfatene mále nɔn kɔ nsímé nyu, nɔ kɔ Uléecaa likó picere masile, áni kɔ siká má. Nɔ kɔ n̄la ró nyiselenle. Lɛ nnya, ani kɔ mewai sɔne mmé kémee nólinékó ne nfanare he.

⁸ Ai re isé inyine kam nó pálɛ te ani i ritiki nnya kam lɛ símisi. Lɛ ke picɔ api nní ní n̄móópúlɛ nnya kamí la nóké kɔ ncée yɛ nɔké nyíse re nɔ mesei n̄la mále. ⁹ Nórínécúruu ye nyule lɛ ke Urópiima Yeesu Kirisi uú ne kefa nó n fénne. U pɛɛ umámá le, uu nó nnya umecɩre waise úwekóó re uké uiwe ne ritiki uké ne nó waise pimámá nnya.

¹⁰ Lɛ nnya, ne la ké nkɛpɛni nnékó nó maa ítɔhɔ nnyí nsímé kéméé. Lɛleɛ yé pikɩi nó wa. Nóo yemi pifoi ítɔhɔ nnyí kemúnjé wa, nóo kɔ yemi mefoí nóinékó pa yare kani yé ní fe. ¹¹ Lɛ nnya, ani nkɛpɛni pikɩi pɛ wa n̄sɔne ne kɛtɔ-pɔ yare kani yé ní fe ani wai ne kefa keɛɛ yare kaní pɛɛ n kóraane meɔ. ¹² Usoi yèè un ne kefa keɛɛ n he, pi ye uihɛɛ iyɛ yósilɛ n̄sɔne. Aai lɛ kári m má kapi ró písei.

¹³ Ai re nɔké nómenécɩre íwe tã nɔké ne picɔ lɛ. Li pise re nó ne pɛ kani nní ní léni nɔké kucɔ m má. ¹⁴ Líka aí ituje nnyí kémee nó párlɛ. Nɔ mále nɔn picɔ fe. Nó fe ani pɛ kai m párlɛ léni. Lin kɔ píyei n ka lin nó rimpári, pɛ pin m má, api kɔ nó léni. Lɛleɛ yé tíyese ani nónnénéi mmú n sá. ¹⁵ Yare kai Nléecaasimé ritelé-i n wólaalɛ te:

Pɛpɛɛ meýá n kóoi ápi líka picɔ saɩai,
líka aí kɔ pɛpɛɛ nkáripɩi n kóoi ripári.

Tiiti ne upisencɔ kecáá nsímé

¹⁶ Ne Uléecaa pakare re u n̄móópú mmɛ kamí pɛɛ nókenécáá m má ncɔ Tiiti kémee wa nnya. ¹⁷ Tɔ u maa re uké nókenéméé hapɔ uu n̄murei. Uricuruu ye pɛɛ rihóle n̄sɔne re uké nókenéméé hapɔ. ¹⁸ U ne urókó use yeɛ Nsímé Kɛcɩre n yóólɛ pin Uléecaa icápine nnéi kémee u waiselɛ kari tum. ¹⁹ Ai kɔ kpá re icápine iyɛɛ u lese uké ró sárú tóké ne nfanare pikɩi mpí pɛɛ nní arónipe-i ní we kecáá m pállɛ. Lɛleɛ yé Up̄iima meýɔopi lese aí nyíse aí kɔ lɛ kari n̄la m má tóké ne picɔ n léni lese aí nyíse.

²⁰ Ari la unyine uké fe uké ró kési re ári ítɔhɔ p̄iima nnyí kapi nní arónipe-i n wa kecáá n̄sɔne pállɛ. ²¹ Ai Up̄iima keyu-i n̄mane, amá ne pisoɩ siyu-i karí la tóké wa yare kai m pise.

²² Tɔ kɔ urómárecɔ use pi ritikisele. Tɔ mepehɛ kulúi kémee u peenle ari yénu re úu siká má. Uu kusa kɔ nkɛpɛni ne ripóó nó láárú. Li kɔ nkɛpɛni ikari pihɛɛ u rikpásɛle re uké nó lɛ. ²³ In Tiiti, uyɛ ne unésencɔ le un kɔ nókenéméé unékeicɔ.

Pimárecɔ picɔ pɛe u n t́kilẽ p̄́ ne Uléecaa icápine pitume le. Pɛe keisile re piké ne Kirisi ríyu waise. ²⁴ Ani pi nyíse re nɔ meyíkíyiki ŕla mále, písoi piké pɛé ne Uléecaa icápine-i yé te nɔ mesei ŕla mále, api kɔ ceru re ne alari mále ké nókenécáá rikók̄ori n wai.

9

Lẽ kápí ne pimárecɔ pɛe Yerusalem-pɔ ŕ we n lénine

¹ Ai nkpáni pise re ké ítòhɔ kani yé ne Uléecaa pikó Yerusalem-pɔ ŕ ha kecáá nnyine nó wói. ² Ne yé te li nórinécúruu ripóo wale re nɔké pi lémpɔ. Lẽ nnya kam Masetuwaani pikó kémee nókenécáá rikók̄ori wa am pi maa re pimárecɔ pɛe Akayii keteni-i ŕ we ye hái yemi-me pimécire picápine máálenle re piké tóhɔ. Nópinéḡmóópú ye tíyesele pimeyã apí n la piké tóhɔ. ³ Ḿpá ne lẽ, pimárecɔ mpí kam nókenémee tumpɔ nɔké meyíkíyiki nómenécire n cápine yare kam ḿ ma nnya. Ne nsímé mmú kémee nókenécáá rikók̄ori wale. Am la liké wa re méwoo ye me. ⁴ Insá lẽ, tó ne Masetuwaani pikó t̄n n hapɔ, n̄nsá kahané nómenécire n cápine, isei yé ŕo li re tɔ ne méwoo ripóo nó larisi nnya. Isei ye kɔ nó ticuruu lené. ⁵ Lẽ nnya kaḿ musí re li nyam te ké pimárecɔ p̄́e t̄ḡmóópúse piké ne kekpéẽ né wa piké ha ítòhɔ iyé kani ḿ maa re nó ne kefa kesé pa kecáá m pailẽ. Ké ne n tuiɔ, pin linnéí nyóonsente api yekei. Kei kai yé pɛe nyíse re kefa kesé kaní ne tòhɔ, áni kefa kémee téní.

⁶ Ani n nyu re úye un nkáripí n lukesi, nkáripí kuu ye kpasi. Uye un meyã n lukesi, meyã kuu ye kpasi. ⁷ Li pise re ḿpá úye uké ne uripóo he yare kuu urik̄iḡ-i n wa. Uu kape ukéfa-i n téní, ái kape kɔ ne ŕnan̄e. Li we re uyee ye ne mpóonare n he ke Uléecaa uú la. ⁸ Uléecaa yé fe uu ḿpá yo mpuri nó he, líka ái yé pɛe píkai nó ripári, ani kɔ ḿpá yo meyã m má n̄n ne mewai s̄one wai. ⁹ Lẽ kai Nléecaasimé ritelé-i wóláalẽ te:

U ye ukéfa nnéí ne píwekóo lis̄one wale,

mesére ke unfanare n̄n we, ŕn ye tené. ¹⁰ Uléecaa yee ye ipuri ulame he uu lukesi uu kɔ iluke u he uu le. U yé kɔ nó lẽ kai nó m pise he, uu kɔ tíyese ai meyã wai nónnéfanare pikei p̄́o ne n taálẽ. ¹¹ U yé tíyese ani ḿpá píyeyi m má ani ye ne mesére n nyíselẽ te nɔ nfanare pikei piwai lalé. Písoi meyã yé pɛe nólinéheeh̄ee kani pi m pásii nnya Uléecaa p̄́onese. ¹² Lelée pi m párilẽ kani lẽ pi pa. Ai Uléecaa písoi ḡmané ke nfanare pikei mpí api yóriyey. Pi kɔ tíyesele písoi meyã p̄́n Uléecaa p̄́onésente hái. ¹³ Nómenéwai mmé ye mewai kecire le hái. Me yé tíyese písoi meyã api Uléecaa ŕyu waise, kani n nyíselẽ te nɔ Kirisi Nsímé Kecire ŕs̄one tikilenle nnya. Nɔ ye kɔ nólinékó kpísile nó ne Uléecaa písoi pɛe Yerusalem-i ŕ we ne picɔ nnéí ani h̄one. ¹⁴ Kapi n yé te Uléecaa ye meyánsei kefa ne nó fénnele nnya, pi yé nókenécáá keyóme yáási api kɔ nó n la. ¹⁵ Tóké Uléecaa p̄́onese kuú ne lis̄one lee ái licɔ m má nó ŕ he nnya.

10

P̄́oli ye upikei mewee kecáá st̄misi

¹ Née P̄́oli, né kapi n tee re ne ye nen nókenékúrí n we am nóinénípe n wuru, nen ketaa-pɔ n we, am nó n senkee, ne la ké rinécúruu ne Kirisi nnare ne umewai s̄one ritiki ké ne nó pise re: ² Ani kape tíye, nen kumúḡé kúye-i nókenéméé n hapɔ ké nó senkee. Ne la re nen ha n hapɔ, ké pɛpɛe m músu re kesoimuné karí ne pirók̄ei wai ne kéyu papisi. ³ Tɔ pɛe mesei sisoipipi le, amá ái kesoimuné at̄opi acɔ kari t̄pu. ⁴ Ai sisoipipi it̄opilū ke t̄óo ne arót̄opi wai, amá it̄opilū yee m páápú in Uléecaa-i léeri karí ne t̄pu. I ye fele ii Uléecaa pilaarɔ imele láuli. Iyé kari ye

ne sínōmetahai pepirente. ⁵ Iyē kari ye kō ne lē nnéi lee ríyu n wéési, lin limεcire síkalē lin ne ncée tápaalē te pisoι ápi kapε Uléεcaa céri pepirente. Tō ye pisoι simúnjé cópiile, ari tíyεse ápi Kirisi m pakarelē. ⁶ Tō merócíre picápine masile tóké pipakareciré kutu ripasa, nōn píyei m pakare ne kέtō-pō.

⁷ Ani nípá yo mεwεe ripaí. In te nókenécōpe unyine ye yē te u mεsei Kirisi ukó le, uké céri re tó ne kō umεcō Kirisi pikó le. ⁸ Mπά nen rínanje mmē ke Upíima uu né n he ne rikókōri piwai nkáripι n tónje, isei lí né waine. Li we re u ró n hele re tóké ne nó lē nóké ne Uléεcaa ncee kέmεε papisi. Ai pikópe kari nó la. ⁹ Am la liké n we yare ne ne anételé nó náraasentεle. ¹⁰ Pinyine ye símaankεε re né Pōoli atelé kam ye n wói nsímé ye nípape ne itisi tōsile, amá nen pikékúrí n we, am panse unárei nnénōsimé nín kō peé mulú. ¹¹ Uyεε nní lē n símisi uké nse kō rísonε re: Lē kari ketaa-pō n we tōn ne arótélé wólú, ne lē kari yé ha nókenékúrí n we tōn wai ye sále.

¹² Ari káipi tó ne pepεe ápi ye pimεcire nnyáá n yekei tóké n sá, ári kō la tóké merócíre ne pi mújεisεne. Pi pikémúnjé cire mále kapí ne pimεcire m músu, pin kei paílē pin ne pimεcire picō mújεisεne. Pi piníri le. ¹³ In tō, ári méwoo rikókōri wai liké ha ne síto sinyine rifaau. Ke Uléεcaa uu nókenémεε pikei ró n forii, u pisitō ró nyísεle. Sεsεε kerómúnjé kari n kpísine. ¹⁴ Nō kei kari yé ne pirókéi n tu kέmεé wele. Lē nnya kari pifoí nókenéméé ne Kirisi Nsímé n hápō, ári pikei ke Uléεcaa uu ró n forii ketō rifaau. ¹⁵ Tó, ári picō pikei kapi nókenémεε n wa ne méwoo rikókōri wai. Tó ne músule ricurru re nónnéfatenε ye meyá wa, tō kō fe ari keisi ai lē tōsu ái ne kέyu n sí. Amá ári yé wa liké pikei pē ke Uléεcaa uu ró n forii sitō rifaau. ¹⁶ Limemáá kari yé pεε fe ari ha sitē sεε ne ketaa nó n we kέmεé Nsímé Kεcire yóó. Ari la tóké ayu nye-i ke picō ápi pipikei n wa kέmεε keisi tóké pεε pipikei kapi piwai m masí nnya rikókōri n wai.

¹⁷ Uye un n la uké umεcire ritaáse, uké lē ke Upíima uu n wa nnya umεcire ritaáse. ¹⁸ Li we re ái nkó yeε umεcire m pakarente yeε Upíima kέmεε ríyu má, amá nkó ke Upíima uu m pakarente yeε ríyu má.

11

Pōoli ne pepεe n ktraase re pi pitumε le

¹ Hóι pinékó! Ani n kahari aní ne né kóm, nípá nen n wai yare isohō kam tóri. Ani ne né n kahari. ² Ne nókenécáá iláaro yeε Uléεcaa kέmεε n léeri waille. Nō we yare ukpére yeε úu utisi n nyu un kō kpáilē kam utisi use kóló n félei. Utisi uyεε nní Kirisi ηmaa. ³ Amá iwame ye né wele re nókenémúnjé yé caai ani Kirisi ne ketaa wai, ani kefa keεe ne pitíki u yá yare ke iwáa ii Efa kemúnjé ne mesohō n caai mεcō. ⁴ Ai líka nnya kam lē ma. Uye yèè un n ka, un Yeesu nsímé nó rin-yóó, nípá linsá mmē kari nó rin-yóó, un kō nfáasone nnyine nsímé nó n símisi, nípá linsá Nfáasone kani n yósi, néε un Nsímé Kεcire nnyine nó rin-yóó, nípá linsá mmē kani n yósi, li ye ne nó risále ani mεse ne mεse ηmurei.

⁵ Am pakare re pisoι pē kani nní n nyáni re pitumε píima ye linyine né fe. ⁶ In n la, ám nkpéni usíményuwe píima unyine, amá Uléεcaa menyuwe áme né párilē. Mπά píyei ne nípá yo kέmεε kari tíyεse ani lē ceru. ⁷ Ne Kirisi Nsímé Kεcire nó riyóóle ám ihée íka pise. Ne menécíre ricepisele ké ne n fe ké nó riíntaáse nnya. Akópe kam pεε lē waa? ⁸ Kam pεε nókenémεε n keisi, Uléεcaa icápine icō yeε pεε né hééle. Né fe am te iyē kam yáai aní ne nó léni. ⁹ Kumúnjé kpe-i kamí pεε nókenémεε n we, íwe ye pεε né lonle, amá ám nó úka líka pise. Yeesu pikó pεε Masetuwaani-pō n léeme ye peé ne lelee m párilē né kale. Am peé la ké nó n nyikilē yare ncōni. Ne keweεsi, ám kō la ké nó n nyikilē. ¹⁰ Kirisi nsímései mee kenémεε n we kamí la ké ne nó símisi re: Uka úu yé fe uké Akayii ketē nnéi kecáa

lirikākōri né kpu! ¹¹ Yare ám nó la nnya kam lē símisi nées íye? Ai lē! Ulééca ricurru yē nyánile re ne nó lalē!

¹² Lē kam nkpéni nní n wai kam yé ne piwai n ημόόπυλῆ, πεπεε icée n wéési piké ne rikókōri n wai re tó ne pē pikēi ye pise le ápi kape lincee n yé nnya. ¹³ Lipite pē ápi pitumē yíkíyiki. Pi pikeikó le pēe n kírāase pin wai yare pi Kirisi pitumē le. ¹⁴ Lē ái nkpáni lisán̄a linyinē! Setani ricurru yèè ripólólē uu kírāase re u metéi uleecaatumē yíkíyiki le. ¹⁵ Lē ái nkpáni lisán̄a linyinē re upikeikó piké ripólól piké kírāase re pi Ulééca aseí ute pikeikó le. Amá lē ke piliwawai ai ye ne kétó ní kpu lee sónti liké ne pi tene.

Pōoli iwe kuu itumē pikēi kēmēe n li

¹⁶ Ké kō pimáa nó rikpá re úka úu kape né n nyáni yare ne usōhōtore le. Néen nōn lē né n nyáni, ani mese ηmurei ké lē n we néeké kō ne lē nnya nkáripī rikókōri n wai. ¹⁷ In n la lē kam nní ní la ké maa ái lē ke Upíima uú la. Li né we yare ké rikókōri wa nnya kam lē símisi yare usōhōtore. ¹⁸ Lē ke pisoí meýā ápi nní kesoi munjé ne rikókōri n wai nnya ke nées kō la ké rikókōri wa. ¹⁹ Nórínécúruu nōn kō ne mēwéésēsōhō má, amá nō ye kō pēe piníri ne n kaharile. ²⁰ Nō ye n kaharile ápi ilási nó tini ápi nólínékó le, ápi nólínékó nó yósu, ápi kecáá nó nyáni ápi sipese nó túúni. ²¹ Li ísei né wele ké ne mí maa re tō rinárei mále.

Mpá ne lē, ne nkpéni símisile yare usōhōtore re lē ke picō apí ne rikókōri n wai ke nées kō fenē ké ne rikókōri wa. ²² Nénte lipite pēe Pi-Epiree le néen kō U-Epiree? Nénte pi Isirayēli pikó lē néen kō Isirayēli ukó? Nénte pi Apiraham pipirē le néen kō Apiraham kepirē? ²³ Nénte pi Kirisi pikeikó le? Ké nkpéni símisi yare li né panselenle: Né ne Kirisi ukéikó le nen pi fe. Li we re ne keisile am pi feriyē. Pi meséere akpanii né wailē ai pi feriyē. Ne ipépi yenle n̄sone am pi feriyē, am kō meýíkíyiki meséere nkpō heirente. ²⁴ Mēpehē menupū ke Pisuífi ápi né káii. Mese áme we afēena kapi ye n̄pá mékaii méye kēmēe iséi né súúkee. ²⁵ Mēpehē metaani ke Rōm pikó apí ne nséi né káii. Mese kapi apare né tapisī re ké kpu. Metaani ke míni amē kuróninōi rimí, am míni-i tone ketújé ne kesine nnéi. ²⁶ Ne inécée kului kēmēe ikóí ne míni ne piyaa ne pinéyucō Pisuífi ne mpuri sane pikó nnya nkpō heirentele. Ne ayu ne acesi kecōpe nkpō heirentele, am kō mínimaa kēmēe ne pepēe n kpárálē te Kirisi kapi tíkilē anipe-i nkpō heirente. ²⁷ Ne pikēi pape-pape wale am kō íwe píima yenu. Meséere ke nnōni n̄n ye né tu, nkū ne nníre nn né wai, am ye anō paasi ám la, nnyiye nn né loni am ilū paa ké tā. ²⁸ Ne kō n̄pá keyáa kéye Ulééca icápine nnéi kecáá músule. Am nkpáni la ké nnécōj mmē p̄ó tinō maa. ²⁹ Uye un tinárei rinyine m má, né ne kō pansēle unárei. Uye un akōpe n wa, li ye rinépō caaisele.

³⁰ Lin n we re usoi uké rikókōri wa, tinénárei ke nées ne rikókōri waine. ³¹ Upíima Yeesu usaa Ulééca ye nyule re ám kírāase. Uyēe n̄pá píyei ipakare te. ³² Kam pēe Tamaasi kuyu-i ní we, uyōpi píima Aretasi ye pēe unyine kuyu iwéése tinle, uyē uu pēe pisoí kuyu sipoo-i tápaase re piké né tí. ³³ Amá pinyine ápi né kpísi ápi menéere menyine-i wai apí ne mmele kupole kepirē-mē súisepō am̄ ne uanipe-i ηméherēe.

12

Pōoli meýene ne usiláré

¹ Li pise re ké rikókōri n wai, amá rikókōri ári kō pēe nyamí. Amá ne nkpéni lalē ké menéyene ne siláré ke Upíima uu né ní nyíse nkó símisi. ² Ne Kirisi upiretiki unyine nyule. Inmē kefi ne ina ye nnyí ke Ulééca uu u n kpíipō uú ne keyómēca-pō ripóhō táánū kēmēe ukekúrí sí. Am nyu un uisoipinē nnyí kēmēe we nées úu ikeméé we, amá Ulééca ηmane yēe nyu. ³⁻⁴ Ne pēe nyule ηmaa

re li usoi uyē kpíipōle aí ne keyόμεcaα-pō Uléécaα kekúrí sí, amá ne kō kpáne re ám nyu un uisoipíne nnyí kέmee we née úu ikeméé we, amá Uléécaα ηmanε yεε nyu. Kelō ke-i kuú pεε awahanō anyine kō kái usoi ncée n he re uké fe uké símisi. ⁵ Né fe am liute uyē mpuri nnya rikókōri wai. Amá in tinécúruu ηmaa, in n la tinénárei kecáá kam n nyu nnya kam yé fe am tikókōri wai. ⁶ Nen pεé n la kέ rikókōri wa, úka úu yé fe uké re isōhō kam tóri. Asei kamí pεé ne ri waine. Amá ne menécíre múilenle. Am la unyine uké kenécáá kemúnjé kenyine wa kee lē ke pisoι api kenécáá n nyáni née kapi n kómει n fe.

⁷ Am kapε ne lipiima lē ke Upiima uu né n nyíse nnya rikókōri n wai nnya ke itói inyine ii inépine-i we. Setani utume unyine yεε né fápii re ám kapε ne rikókōri n fulaalē nnya. ⁸ Mεpehē metaani kam Upiima pise re uké itói iyē né lese ⁹ uu pεε né pese re: Kεfa kamí ne pó n fénnelē ye ne pó piyεle. Tipónárei kέmee kam ye nnénaηε nyíse. Lē nnya, né tinénárei nnya rikókōri wa Kirisi nnaηε nké ne kenémee n nyíselē. ¹⁰ Lē nnya, tinénárei ne alé kέmee kam í we ne íwe ne piwéékuse ne mpócaai kam Kirisi nnya n yénaalē ye né láarúle. Li we re ne ye nen tinárei m má kam pεε meníηε páapú.

Lεεε Korenti pikó kέmee Pōoli nfasimé n tanaalē

¹¹ Ne nkpéni símisile yare usōhōtore, amá nó tíyεse kam lē wai. Nó yé pεε meníηε kenécáá nsōne símisi. Mpá nensá líka n tu, pē kani nní n nyáni re pitume piima ápi líka né fe. ¹² Kumúnjé kpe-i kamí pεε nókenémee pinékei n wai, nō pεε nnéniηε nípá ncōη í-ye kέmee ne mēwaisaηa ne mēwai piima yenle. Lεεε nyíse re ne utume le. ¹³ Yo kecire ke Uléécaα icápine icō ii yé aí nō párí? Insá kám líka nó m pise re ani ne né lé. In lee ni, ani nnécaai mmē né sárei!

¹⁴ Ne kō menécíre picápine masile kέ metáánū nókenéméé hapō. Nen kō n hapō ám nó pise ne ani né lé. Ai nólinékó kamí la, amá nórinécúruu kamí la. Asei kecáá, aí sipipi see ye cápínente asi písáa ne píni yekei, amá písáa ne píni pεε ye cápínente api pisipipi yekei. ¹⁵ Né né rinépō ne nókenécáá menémá caai am kō rinécúruu kpísi am nókenécáá he, aí yé né ricōη. Lē nnya, nó nkáripι né n la re ne meyansei nó la nnya?

¹⁶ Nórinécúruu ye nkpéni yé te ám nó úka pise re uké né lé. Unyine yé kō fe uu re ne uyaaluke le, mesōhō kam nó pínei amí ne nó fe am menípee le. ¹⁷ Néε pē kam nókenémee n tumpō unyine kamí ne ritiki amí ne nólinékó yósu amí n te? ¹⁸ Ne Tiiti riηmóópúsele re uké nókenéméé hapō, am kō u ne urómáreco ucō uyē tumpō. Nó fe aní re Tiiti ye nólinékó yósilε uu n tee? Yare aí kemúnjé keεe ke tó ne uyē arí ne keisi tōn kō ncée nse tikilē née? ¹⁹ In n la, hái mekeε-me kani nkpéni músu re alari kari nókenémee wéési. Ai nkpáni lē. Tó ne Kirisi kupéneco kέmee kari Uléécaα keyu-i símisi. Pimáreco, tō lē nnéi wai re nōké ne Uléécaα ncee kέmee papisi nnya. ²⁰ Ai líka nnya kam lē wai. Ne wuru re né ha nó leepō áni we yare kamí pεε í la, nó kō yenu re ám we yare kaní pεε í la. Ne wuru re pitele ne kufatoi ne kuwói ne íkeηene ne alé ne iwóhō ne píyuwélaa ne méwoo méwoo piwai yé nókenécōpe n we. ²¹ Ne kō wuru re kέ ne m pεεpō, Uléécaα yé ha nóinénípee-i isei piwaise né rikpá. Nópinékó meyā pεε ne mēwai kópe í nōηlē yare kapí pεε n wai yé ha tíyεse am téni hái. Api kahane pimekperinkpewai ne pimeseícirewai kapí pεε n wai kepire rintō.

13

Icélaa tōrō ne iyáhaa

¹ Metáánū kam nní nókenémee sōnepō. Li wōlaalē te píseérakós piké ye pité née pitaani tu api kelene usoi akópe pa. ² Pεpεε pεε mekeε akópe n wa ne picō nnéi kamí ne máne. Am neni nókenémee we amá lē kamí pεε menéhapε lírū kέmee nó

n símisi kam kò nkpéni písímé nó kpálè te nen ha kò nókenémee m pèpò, ám nó úka nnári wainè. ³ Nò lalè nàké yé te Kirisi yee kenémee we un ne símisi nées yo? Nó kò yé. Kirisi úu nókenémee rinárei má, u unnañe nyíselenle. ⁴ Mesei ye me re u pee rinárei mále apí ne kunapéékòó kecáá u kari. Amá Ulééca nnañe kuú ne nkpéni nfáa má. Tó ne kò ukupéneco kémee rinárei mále. Amá nó kam ani yénu re tó ne kò Ulééca nnañe nnya tó ne uyè kupéneco kémee nfáa yé. ⁵ Ani nórínécúruu nómenécíre ripaí ani yénu re nfatene ye nókenémee wee? Ani yé te Yeesu Kirisi ye nókenémee wee? Née nò ripaile áni yé te nò nfatene má? ⁶ Amá ne músu yare nó kam ani yénu re tó ári nfatene paalè. ⁷ Tò ye Ulééca ne nó wele re áni kape akópe áka mpuri piwai rikpá. Ai lè karí la tóké ne nyíse re tò alari mále, amá tò la re nàké ye fe nàké mewai sone wa, nípá non m músu re tó ári líka fe tóké wa. ⁸ Ari rínañe nka má tóké ne nsímései tápisi re rín kape leeme. Lirókó yee tóké wa nsímései nké léeme. ⁹ Tò ye tòn tinárei m má, nóon rínañe m má, li ye ró n láárúle. Lè kari Ulééca m písei yee re uké tíyese nàké nfatene kéméé m pelu. ¹⁰ Lè nnya kám nní nókenékúrí ní we, kam te ké mencire rítelè nó wóipò, nen píyeyi nókenéméé n tuiipò, ám kape ne nó ní senkee nnya. Upíima ye nókenécáá rínañe né hele re ké nó n ñmódópúselè non ne kéyu sí. Uu rínañe né he re ké ne nó ritékéé.

¹¹ Ketumè kai lè wa, pimáreco! Liké nó n láárú non ne pipele ñmódópúlè. Ani ikari n kpáriisene non kò rinó rise má. Ani ne nórínépò n we. Ulééca yee nla m má uu ye akín ninjukuse uké nókenémee n we.

¹² Ani nómenécópecire ripirane ani memáreco yáhaane.

Ulééca pikó nnéi ye nó yáasi.

¹³ Upíima Yeesu Kirisi uké ípèléé nó nyíse. Ulééca uké nla nó nyíse. Nfáasone nké kò nónnénéí kéméé n we nké nó ripénece.

Títelé ke Pɔɔli uu Kalaati pikó n wóì

Lélee rítelé ntí kémee ní we

Uléécaá icápine iyee Kalasii keteni-i ní we ke Pɔɔli uu rítelé ntí wóìpɔ. Uicee kuú peé ne Nsímé Kεcire n kóónúlē kémee kuú pee i karikεε. PISOI meγã ye músu re Kalasii ayu nyee itunje kumii-mē ní we ye nyε (UPM 13-14).

Pɔɔli pikéi memáá, pepee Pisui fi piyomeyáhaa n yóólē api icápine iyē tiki api upitumekéi lómiise apí n yóólē tε li pise re piké Moisi isé n tikilē api kɔ kérii. Pɔɔli pilaarɔ ye músu re li ne sá re Kírisi pikó nnéi piké isé iyē n tikilē. Pin lē n wa, pi yé pee limemáá fe api Yeesu Kírisi ne kefa tene. Nsímé mmú ye Yeesu Kírisi Nsímé Kεcire ne memíi wele.

Ifaaci iyē mekériine ye mmé:

1. Nsímé Kεcire yíkíyiki nkó ke Pɔɔli uu nté símisi. Pɔɔli uu pi léise re Uléécaá yēē sisoipipi yósile re si Yeesu Kírisi ne kefa tene nnya, amá ái re kasi piyómeyáhaa inyekii n tikilē nnya. Lē nnya kuú ne Piyee cési re yo nnya kuú la uké Nsímé Kεcire ne piyómeyáhaa inyekii m pénélē un tikilē (1-2).
2. Pɔɔli ye isímé yee Nkóméine Kpure kémee ní we kpísi uú ne unsímé alari pa. Uléécaá rinɔo kuu n yekei ye wele isé ii kelenε leeri. Yeesu Kírisi kémee ke rinɔo tē kuu n yekei ari wa. Sisoipipi nnéi ye Uléécaá inipεε-i sále. Usuifi ne mpuri sane ukó ne ulási ne uyee umεcire n te ne utisi nēe unósi ye sále (3-4).
3. Pɔɔli ye aseí lesεε uu símisi lē ke Kírisi pikó api pimεcire n te. Nkó yee Yeesu ne kefa n tene ye náásile Nfáasone nké u n séni. U ye kɔ umεwai kpure tíyεε. Kírisi isé íi icélaa kulúí, amá i pise re pISOI piké nconi n lénaane (6:2). Usoi uké umεcire n te aseí nyee re uké picɔ ne kutu n cɔlē un tíyεεlē Nfáasone mee Uléécaá kémee n léeri nn u séni (5-6).

Iyáhaa

¹⁻² Nē Yeesu utume Pɔɔli ne pinémáreco Kírisi pikó nnéi pee nté ní we, tɔo Kírisi pikó pee Kalasii sitē kecáá Uléécaá icápine-i ní we rítelé ntí wólu. Ai pISOI pinyine pee né tumme, ái kɔ unyine kam titiki amí ne Yeesu utume pansε. Yeesu Kírisi yee n kpu, Sáa Uléécaá uu u yukuse ne Sáa Uléécaá uyē pee né tumme. ³ Urósáa Uléécaá ne Upiima Yeesu Kírisi piké ne kefa nó fénnε api kɔ nkínniηe nó he. ⁴ Kírisi yee uricuruu umεcire kpísi uu arókpε nnya he re uké nfáani ketē nké mεwai kópe kémee ró lesε. Urósáa Uléécaá mela kémee kuu lē wai. ⁵ Uléécaá uyee ipakare te nípa píyεi-pɔ! Amí.

Nsímé Kεcire nse mee we

⁶ Nóménéwai ye nnóo né yile re nɔ mεε ne mεε Uléécaá kepire rito nnya. Uyee ne Nsímé Kεcire nó sée re Kírisi ye ne kefa nó fénnε nnya. Nóo pee u yá ani Nsímé Kεcire féé nco n tikilē. ⁷ Ai re Nsímé Kεcire féé nco nnyine ye we nnya kam lē símisi. Amá pISOI pinyine pee we pin nícoái nó tanaalē, pin la piké Kírisi Nsímé Kεcire rikéηéεε. ⁸ Lē nnya, nípa tó unyine nēe uléécaatume unyine yee keyómεcaá-pɔ leeme uu weri uu nnyine nó símisi re Nsímé Kεcire ye mu kái pee mmē kari nní nó n símisi, Uléécaá uké liute anóo wa! ⁹ Tɔ pisímé nó masile! Tó kɔ nképéni pisímé nó rikpá re úye un nnyine nó n símisi re Nsímé Kεcire ye mu kái pee mmē kani nní piyóó m masí, Uléécaá uké liute anóo wa!

¹⁰ Lē nnya íye! Ne nképéni lē wéésile re pISOI piké né n la nēe Uléécaá uké né n la? PISOI piké né pakare kamí la nēe íye? Nen pee pISOI ipakare n wéési, am yé pee Kírisi ukeikó.

Uléecaa yee Pɔali wée re uké utume

¹¹ Pimárecɔ, ké nse nó símisi ani kóm te Nsímé Kεcire kam ne n kóónúlē rín kesoipipi kέmεε léeri. ¹² Ai usoi unyine kέmεε kam n kō, ai kō unyine yee né n céesi. Amá Yeesu Kirisi yee né n nyíse.

¹³ Nó menéwai ricuruu n kō kumúnjé kpe-i kam pεε Pisuiifi inyekii n tíkílē. Ne pεε meyansei Uléecaa icápine pikó wéékuselenle nen náási ké i kpu. ¹⁴ Ne pεε Pisuiifi inyekii iyē tikilenle ai tósu nnépuri pikó ne pinésácɔ meyā. Ne pεε nla mále re ké Pisuiifi inyekii n tikilē ai tósu tó ne Pisuiifi picɔ tó n sá.

¹⁵ Amá Uléecaa yee hái unéni kefa-me né wée uu ne kefa né fénnε uu né séi re ké upikei wa. ¹⁶ Kuu ukepipi né n nyíse uu re ké riyóó mpuri sane pikó piké ke ceri, ám nkpáni unyine kέmεε ha re uké mesohó né rikpá. ¹⁷ Am kō Yerusalem-pɔ pεpεε itume n li api né tise kέmεε ritaá. Amá Arapii ketē kam mese ne mese tómpɔ am pεε Tamaasi kuyu-i pεeri. ¹⁸ Inmē itaani memáá kam pεε Yerusalem titaá re ké Piyee ceri, am pεε ukeyɔ-i tone siyáa kefi ne sinupū. ¹⁹ Amá ám utume úka ucɔ yē, insá Upiima uwā Yakupu. ²⁰ Lē kam nní Uléecaa inipεe-i nó n wólu ye nsímései le, ám nnóome wai.

²¹ Kam Yerusalem n yisi, Sirii ne Silisii sitē kam ha. ²² Likumúnjé kpe-i Uléecaa icápine pikó pεε Yutee keteni-i ní we ápi pεε né nyu. ²³ Mékome kapí pεε kō te uyee pεε mekee pi n wéékuselē yee nképéni yóólē te piké Nsímé Kεcire kuú péé ne pikópe n náási ne kefa tene. ²⁴ Lē nnya kapi kenécáá Uléecaa pakare.

2

Pɔali ne pitume picɔ ye kóméine

¹ Am pεε inmē kefi ne ina memáá yisi, tó ne Parinapasi ari Yerusalem kuyu pεle, am ne Tiiti pó kō péne. ² Uléecaa yee né nyíse re ké kei ha nnya kam lē wa. Kam n tuipɔ, am pisoi pεε kei meyá íyukáó n tú ne iyaa leepɔ am Nsímé Kεcire kam mpuri sane pikó n símisi aseí pi lese. Li we re ám la lē kam n wai ne lē kam piwai m masí liké méwoo wa. ³ Tiiti yee kenékúrí ní we ye Ukireki le úu pεε kélē. Amá ápi nkpáni ricuruu u ricónj te uké riké. ⁴ Mpá ne lē, pinyine pεε n kpáralē te pi Kirisi pikó le ye pεε kerócɔpe wεle. Lipite pē ne mekee-me ró múnjesile piké yē te íye kari Kirisi ne ritiki tɔn ne tirópóó we. Pi náásile piké isé ilasi kέmεε ró pεsepɔ. ⁵ Tó ári nkpáni ne kutu pi ricɔ mpá fíí. Tɔ la re Nsímé Kεcire aseí nnéí aké nókenéméé n we.

⁶ Pisoi pεε kei meyá íyukáó n tú ye kō péé wεle. Api né ricónj te ké linyine mpuri wa. Né ám piriya kapí pεε mekee m má kpisi ké ne linyine wa. Uléecaa úu ye pisoi siyu-i ripáí uu ne túhaane. ⁷ Ticuruu pi cerile re Uléecaa ye Nsímé Kεcire né rimúúisele re ké pikéciré riyóó yare kuu Piyee rimúúise re uké pikéké riyóó meɔ. ⁸ Uléecaa yee Piyee pansese uutume pikéké kέmεε, limεɔ kuu kō né pansese uutume pikéciré kέmεε. ⁹ Yakupu ne Piyee ne Yohani pεε kei we re Uléecaa icápine piyukáó. Kapi n yē te Uléecaa yee pikei pē né rimúúise, api tó ne Parinapasi yáási api kunípe ró pa, ai nyíse re tɔ rinóó rise wale. Ari kóméine ntónéí re tó ne Parinapasi tóó yé pikéciré kέmεε ha, pē póó pikéké kέmεε sí. ¹⁰ Likei lise kapi ró m pise yee re ári kape píwεkáó pεε piicápine-i ní we kecáá palei. Am kō mesei li wai ne kefa kesε.

Pɔali ye ne Piyee Antiyɔasi-pɔ cési

¹¹ Amá ke Piyee uu Antiyɔasi-i ní ka, úu mewai sone wa, am mpá úye inipεe-i u kesu re úu alari má nnya. ¹² Pisoi ke Yakupu uu n tumme piké kelene n tuime, Piyee ne mpuri sane pikó pεε ye pεε ricáripí rise-i n le. Amá ke Yakupu pisáne pē api ní ka Piyee uu pi yenu, uu ye pεε mpuri sane pikó mpí kulukεɔ n kaasente

un pεπεε m pólólē te nípá úye kai pise re uké riké wuru. ¹³ Pisui fi tǝrǝw pǝw kǝ umεcǝ pipékaanke loni, ái ne Parinapasi pǝ péne uu pikεcáá kecáá mewai mē n tikilē. ¹⁴ Kam n yé te ápi Nsímé Kεcire ne ase i tikilē, am pinnéi inipεε-i Piyee maa re: Pǝw nní Usuifi, pǝn mpuri sanε pikó isoi icǝ n le, ái Moisi isé kaa tíkilē, íye kaa yé pεε mpuri sanε pikó ricǝŋ te piké Pisui fi isoi icǝ li?

Nfatene mee ye Pisui fi ne mpuri sanε pikó riyu lǝ

¹⁵ Tǝ ne hái keróleeme-me Pisui fi le, ári mpuri sanε pikó pεε ápi Uléεcaa n nyu. ¹⁶ Tǝ pεε nyule re ái usoi nkó yεε isé n tíkilē yεε Uléεcaa inipεε-i ase i ute. Amá uyεε Yeesu Kirisi ne kefa n tenelē yεε ase i ute. Lē nnya ke tǝw kǝ ne kefa u tenelē te liké ne kei ritiki tǝké ne wa ase i pite Uléεcaa inipεε-i. Ai kapε wa re kari isé n tíkilē nnya. Li we re úka úu Uléεcaa kémεε ase i ute re u isé ritiki nnya. ¹⁷ Amá in te tǝ la re tǝké Kirisi ne kefa tene tǝké wa ase i pite, ari yénu re tǝ ne kǝ pikópekǝw le. Li pεε nkpéni wa yarε Kirisi yεε akópe ncee ró nyíse née íye? Ai nkpáni lē. ¹⁸ Nen lē kam pεε n fori pimóme m pese, née menécíre yámmε re ncaai kam pεε wa. ¹⁹ Asei ye nye re isé íi yé nkpéni fe iké linyine né pise. Ne ikeméé wele yarε ukpǝkpǝ. Isé iyεε ne nkpǝ né ka. Ne Uléεcaa nnya nkpéni nfáa mále. Tǝ ne Kirisi tǝw kunapéékǝw kecáá kpu. ²⁰ Lē nnya, ái nkpéni né ηmaa ricurruu née nfáa má. Amá Kirisi yεε kenémεε nfáa má. Kai neni ne n kpísi, Uléεcaa kepipi kam ne tálē nnya kam nfáa má. Kεkεε né la aké ne kenfaa kpísi akε né nnya hε. ²¹ Né ám kesi re ke Uléεcaa uú ne kefa né n fénnε, rinéyu kuu lǝ. In mesei re usoi yεε isé ritiki uú ne Uléεcaa inipεε-i wai ase i ute, Kirisi nkpǝ pǝ ne méwoo le nkpéni.

3

Isé ne nfatene kecáá nstmé

¹ Nǝ Kalaati pikó, aníriyǝwpi nnyé! Wǝw kényu lē nó risǝmaase? Nen kǝ ne Yeesu kapi kunapéékǝw kecáá n kari n nsímé nó símisi cáká-cáká. ² Nsímé nse kam la ké pise ké kǝ te kani isé n tíkilē nnya ke Uléεcaa uu Unfaasǝne nó he née kani Nsímé Kεcire n kǝ aní ne kefa n tene nnya kuu Nfaasǝne nó he? ³ Nǝ meyíkiyiki aníriyǝwpi lεε? Nǝ lalε nǝké ne Uléεcaa Nfaasǝne pitiki koraane ani pεé ne nkpéni piso i isímé tenεεε? ⁴ Yarε méwoo kani nkpéni nní íwe nnyí lii? Ai re liké méwoo lē wa. ⁵ Kani isé n tíkilē nnya ke Uléεcaa uu Unfaasǝne nó he nǝn ne mewaisaŋa nókenémεε wapisi, née íye? Née kani Nsímé Kεcire n kǝ aní ne kefa n tene nnya kuu lē wa?

⁶ Limεcǝ ke Apiraham uú ne Uléεcaa kefa tene. Li ukεcáá wǝlaalē te: Ke Apiraham uú ne Uléεcaa kefa n tene nnya ke Uléεcaa uu u kpísi re ase i ute. ⁷ Lē nnya, ani kǝ nsǝne re pεπεε Uléεcaa ne kefa n tenelē pεε Apiraham pipirē yíkiyiki. ⁸ Li Uléεcaa ritelē-i mekεε-me wǝlaalē te Uléεcaa yé mpuri sanε pikó waise ase i pite, kapí ne kefa u n tene nnya. Lē nnya ke Uléεcaa uu rinǝw sǝne ntí Apiraham pehelε re: Pǝ nnya, né ketē kecáá sisoipipi nnéi rinǝw sǝne ritikise. ⁹ Apiraham ye Uléεcaa ne kefa tenele, Uléεcaa uu rinǝw sǝne u tikise! Limεcǝ, piye pin nfatene m má, uu rinǝw sǝne pi tikise yarε kuu Apiraham n wa.

¹⁰ Anǝw kópe ye mpí nnéi pεε n tálē te isé yé pi yoriye kecáá wele. Li Nléεcaasimé-i wǝlaalē te: Uye unsá leleε isé ritelē kémεε n wǝlaalē nnéi rintiki uké kǝ lipikei n wai, anǝw kópe ye liute kecáá wele. ¹¹ Ai céreise re úka úu yé isé ritiki uú ne Uléεcaa inipεε-i wai ase i ute. Lē nnya kai wǝlaalē te: Usoi nkó yεε ase i ute re u Uléεcaa ne kefa tene nnya, yεε nfáa má. ¹² Ticurruu isé ne nfatene rín líka pénelē, amá isé ye maa re: Uyεε yé i rintiki ne iketǝ-pǝ kii yé nfáa hε. ¹³ Kirisi ke Uléεcaa uu tirótísi anǝw wa. Kei ke Kirisi uú ne isé anǝw kémεε ró lése. Nléεcaasimé ye mesei maa re: Pin úye kuna kecáá rinkǝlǝ, Uléεcaa ye liute

anóo wale. ¹⁴ Li lē wale re mpuri sane pikó póoké Yeesu Kirisi kupénecó kémee rinóo sáne ke Uléécaá uu Apiraham n yekei yē. Lē kémee tən nfatene m má, tō lē Nfáasone ke Uléécaá uu ró n yekeilē yenle.

Isé ne lē ke Uléécaá uu pisoí n yekeilē kecáá nstímé

¹⁵ Pimárecó, ne la ké sisoipipi mewai kémee linyine kpísi ké ne nó símisi ani kóm. Usoi un tinóo n woi uu yekei yare kai m pise, úka úu ye kesí, úka úu ye líka rikpá, in kó ne kesoiipipi kee woi aké yekei. ¹⁶ Apiraham ne uupirē ke Uléécaá uu pree kó ne lisone lē kuu n yekeilē mé. Ai wólaalē te Apiraham ne upipirē. Lē nnya, áí pisoí kulúí mekó kai wólaalē, uupirē use mekó kai wólaalē. Uupirē uyee Kirisi. ¹⁷ Mmē kam ní la ké nó símisi ye nkpéni mmú: Uléécaá ye mekee-me wóile uu yekei yare kai m pise. Likepire, ai wai inmē píle píle mena ne afetaani, Moisi isé póo pree kelenē leeri. Ii yé fe iké lē ke Uléécaá uu ní la uké wa caai. Insá lē, Uléécaá rinóo kuu n yekei yé rinnanē paa. ¹⁸ In te isé ke usoi uu ye ritiki Uléécaá uu pé ne lē kuu u n yekeilē u pa, li pree wale re Uléécaá uu urinóo cire kuu n yekei ritiki. Amá ke Uléécaá uu mekee-me n yekei nnya kuu Apiraham ípaelé nyíse uu lē kuu u n yekeilē u wai.

¹⁹ In lē, yo nnya ke isé ii pree nkpáni we? Iyē nkó mee re iké mewai mee áme Uléécaá mela-i ní we pisoí n nyíselē, Apiraham upirē uyē ke Uléécaá uu lisone n yekeilē uu ha ne tuiiri. Pilécaatumē pree isé iyē pisoí cereise. Usoi unyine yee pree ne Uléécaá nnóo n símisi kapí ne ritiki apí ne símisi. ²⁰ Pin ne usoi rintiki apí ne linyine wai, li nyíse re pepere pikéi n wai ye kulúí wele. Amá Uléécaá mecire yee rinóo piyekei kémee pikéi wai.

Yo nnya ke isé ii we?

²¹ Lē nnya, tóké nkpéni re isé íi Uléécaá rinóo kuu n yekei ritikii? Ai nkpáni lē. Pin pree isé inyine n wa yee yé usoi nfáa n he, i yé pree fe ii usoi Uléécaá inipere-i waise aseí ute. ²² Amá Uléécaá Nsímé ritelé ye maa re mewai kópe nnanē mee ketē nnéí múílē. Li pree lē wale re pisoí mpí nnéí pree yé Yeesu Kirisi ne kefa n tene pree yé lē ke Uléécaá uu pi n yekeilē yē.

²³ Nfatene itunē iké kelenē n tu, isé ye pree ró hánaalenle yare pikpaniikó, in tó mé liké ha ne tu péé uye-i ke Uléécaá uu yé ró n nyíse re tóké Yeesu ne kefa tene. ²⁴ Lē nnya, isé yee ró nyóí aí ha ne Kirisi ikametunē tulu. Uyē kari yé ne kefa tene arí ne Uléécaá inipere-i wai aseí pite. ²⁵ Kari nkpéni nní ne Kirisi kefa pitene m máálē nnya, arí nkpéni urónyóle uyē mekó-i we.

²⁶ Li we re nō nkpéni nónnénéí Uléécaá sipipi le, kani Yeesu Kirisi ne kefa n tene nnya. ²⁷ Nó mpí nnéí nóo nní Kirisi kupénecó kémee míni n wóle, nó ne uyē ne panséle pise. ²⁸ Lē nnya, áí nkpéni we re nkó ye Usuifi néé mpuri sane ukó, néé ulási néé uyee umecire n te néé utisi néé unósi. Nō nkpéni meyíkíyiki pise le, kani Kirisi Yeesu ne kefa n tene nnya. ²⁹ In te nō mesei Kirisi pikó le, nō kó Apiraham pipirē le. Nóo lē ke Uléécaá uu péé Apiraham ne upipirē n yekeilē te.

4

¹ Mmē kam nní la ké maa re: Usoi unsá kahane m papisi kuu pree ikúlanlū li, uu ulási ne nka kémee kóólelē, in kó ne uyee nípá yo te. ² Mpá ne lē, pinyine pree yé u nyóí api ukecáá m paílē aí ha ne kumúnjé kpē ke usáa uu n yekei tulu. ³ Limécó ke tóo kó péé we yare siwá sínsá. Ketē nké kecáá, nnanē likó ilasi karí pree le. ⁴ Amá ke itunē ii n tu, Uléécaá ye Ukepípi tummele unósi unyine uu ke maru apí ne isé ke múlú ⁵ keké ne pē ke isé ii ilási n tónselē n fénnē, keké kó ne lē kémee ró m pansese Uléécaá sipipi nnya. ⁶ Kani kó nní Uléécaá sipipi nnya ke Uléécaá uu nóanékinjé kémee Ukepípi Nfaasone wa nn sélei re: Sáa! Sáa! ⁷ Lē

nnya, áni kò nkpéni pilási, nò usipipi lè. Nòn usipipi, nò kò Uléécáa mèla kémee umemá pite lè, memá mē kuu usipipi n yekeilē.

Lelèe Kalaati pikó kémee Pòoli nfasimé n tanaalē

⁸ Nò pèe mèkèe wèlè áni Uléécáa nyu. Piléé pinyine ilasi kaní pèe le ápi kò pèe meyíkíyiki piléécáa. ⁹ Lē nnya kani nní Uléécáa n céri nées ke uyē uu nní nó n céri nó kò nkpéni ketē kecáá rínanje likó kémee pèlè aní ha liilasi piluke kpáá? Nnanje mmē rín líka kuwai we, rín kò líka tu. ¹⁰ Nò meyansei siyáa sinyine ne iwáre inyine ne aḡmē anyine wélele ani waise inyóonsetunje! ¹¹ Li nfasimé né we re pinékei kamí ne nókenémee rinḡmóópú ápi kapè méwoo wa!

¹² Pimárecò, ne nó pise re ani menécò mmé n we. Né ne kò nómenécò isé ilasi kémee wèlè. Ani ncaai ríka né wa. ¹³ Ani léise re ne pèe utóikó lè, pèé uye-i kamí pèe mefoí Nsimé Kecire nó rin-yóó. ¹⁴ Kamí pèe lē m pólú, ám pèe kúpaí meté we. Amá áni né níḡni áni kò né ḡmeriyè. Nò ne íwe né lile, ticuruu ani kò né yósu yare Uléécáatumè unyine nées yare ne Kirisi Yeesu lè. ¹⁵ Méye ke nónnépónare mmē nn pèlè? Né ḡmaa nées yē te nòn pèé n fenè, nó pèe ricuruu nóinénípeé lésente ani né pa. ¹⁶ Kam nsímései nó n símisi nnya kam pèe nkpéni pansè nóunéláarò, nées íye? ¹⁷ Nla mmē kapi nní nókenécáá m má nnanje rín lisone linyine. Pi lalè piké tó ne nnó túúnne nòké pèe meyá pin n la. ¹⁸ Li nyamí te áni kapè ye píkai lisone ne siká wa, ái re pèé uye-i kam nókenékúrí rí we ḡmanè. ¹⁹ Sinépipi, ne kò ne nḡ nnya ntóosi kómèile yare unósi ke memárenlò amè n kèheni. Lē kai yé né n we aní ha ne pipele tene, aní ne Kirisi mewee nókenémee n nyíselē. ²⁰ Li ripóó né we re ké pèe kumúnjé nkú-i nókenémee n we ké céri lē kam yé nó n símisi. Am nyu íye kam yé nó wa.

Icélaa yee Akaa ne Sara nsímé kémee rí we

²¹ Nóó nní n la isé iké nókenécáá rínanje m má kamí la ké pise re nò pèe kómèi lē kii n símisii? ²² Likumúnjé re li wólaalē te Apiraham ye piḡmánè pité mári. Ulási Akaa yee use ne u mari, uunòsi Sara yee umécire n te pòó ne ucò u maru. ²³ Kesoipipi mèla kémee ke Akaa uu uunḡmánè mari. Amá Uléécáa rinòó kuu n yekei kecáá ke Sara pòó uukó mári. ²⁴ Nsimé mmē nnyinécò ye mmú: Pinósi pē keté ye anòó até ke Uléécáa uu n yekei lè. Nkómèine foí mmē ke Uléécáa uú ne pisoí Sinayi riyòpe kecáá sée Akaa uú ne siwá maru silási. ²⁵ Akaa ye we yare Arapii ketē-pò Sinayi riyòpe. U kò we yare kuyu nkú kapi ye neni nní n sée re Yerusalem. Ku ne kupikó ye isé pilasi lè. ²⁶ Amá Yerusalem yee keyómecáa-pò rí we ne upikó ye pimécire telè. Kuyu kpekpeè nkpéni we yare uróni. ²⁷ Lē nnya kai wólaalē te:

Pó unósi nyapi nkó
yee úu píkai m máraalē, a yisi a cò.
A mpónare ne ricáái.

Pó ke memárenlò amè píkai n kèhenlē!
Unósi ke ula úu rí la sipipi ye ulakó sikó kulúí feriyè.

²⁸ Pimárecò, nḡ ne Uléécáa rinòó kuu n yekei nnya usipipi lè Isaaki mecò. ²⁹ Uyē kapi kesoipipi mèla kémee m mári ye uyē ke Nfáasone nn n tíyese api máru lémaalenlè hái. Lē kai we ne neni-mè. ³⁰ Iye kecire kai pèe wólaalē? Li wólaalē te: A unósilasi nkó ne uunḡmánè lakase, li we re ulási unḡmánè ne uyee umécire n te ukó, ápi yé ikúlanylū kesé li. ³¹ Pimárecò, lē nnya tó ári ulási uyē sipipi. Tò uyee umécire n te sikó lè.

5

Ani kapè ilási kémee n we

¹ Kirisi ye ilási kémee ró lésele re tóké meyíkíyiki meróćire n te. Lẽ nnya, ani n we non páápú, áni kape kó nómenécíre ilási kémee pitane rikpá.

² Ani kutu ricó, nẽ Póoli ké nó símisi ani kóm te non n tíye pin n kérii, Kirisi úu pee líka nó yóriye. ³ Né kó pimáa nó rikpá re úye un n tíye pin u rinké, isé nnéi kai pee pise re uké ritiki. ⁴ Nóo nní rí la re nóké isé ritiki nóké ne Ulééca inipée-i wa aseí pite, nó ne Kirisi ye túúnnele ani Ulééca ipelée pa. ⁵ Tóo nní ne kefa u n tenelẽ, tó ne mé te u yé ró waise aseí pite. Nfáasone mee tíyeselẽ kari mé te Ulééca yé ntófatene nnya ró waise aseí pite. ⁶ Kirisi Yeesu kupéneco kémee, nké nẽ nkéciré rín ye líka yoriye. Lelée kuláa m má yee usoi uké nfatene m má mee ríla n nyíselẽ.

⁷ Nó koraanele rísone hái. Wóo nkpéni nsé nó púnise un ne nó yúlu re áni kape aseí ritiki? ⁸ Nsímé mmẽ kapí ne nní atu nó n takai rín Ulééca yee nó n séi kémee léeri. ⁹ Pi ye ma re: Nkpónótó pite fíi pee ye kukpéecari nnéi nyépukuse. ¹⁰ Amá mpá ne lã, ne ne Upiima tálẽ te nò sánti nóké ncée sone kémee peeme. Amá uyee nní nó n cónlẽ, te úye kecire loo, Ulééca yé kutu u ripasa.

¹¹ Pimáreco, nen peé n céesi re li pise re pisei piké kérii, yo nnya kapi yé pee nkpáni né n wéékuselẽ? Nen lã n céesi, Kirisi nkpo kunapéékó kecáa rín yé pee úka kémee awóle nsímé. ¹² Peye nní nó n cónlẽ te ani kérii ápi kape ne piké nmane ripá. Pike mese pimécire camesi!

¹³ Pimáreco, Ulééca ye ilási kémee ró lésele re ani nómenécíre n te. Mpá ne lã, áni kape ne riwáaná re nò nómenécíre te nnya aní ne lã kani n káipinke n wai. Amá ani n lakaane non kó pikéi wapaane. ¹⁴ Nsímé nse kémee ke isé nnéi íi we. Lelée re: A upóco n la yare ripócuruu. ¹⁵ Amá non nómenécópecire n kèhenne non n takainkee, ani nómenécíre tí. Insá lã, nó nómenécíre kónaane.

Nfáasone mela ne meróla cire

¹⁶ Lẽ nnya, ne la ké nó símisi re ani tíye Nfáasone nké nó n séni, áni yé peé uye-i nólinékáipi-káipi n wai. ¹⁷ Ai lã kani rí la ke Nfáasone nñ la. Ai kó Nfáasone lilala ke nóo kó la. Nfáasone lilala ne lã ke kesoiipi ake rí la ái ye risáne. Lẽ kaí we nnya káni ye fe nóké lisone kani rí la n wai. ¹⁸ Amá in Nfáasone mee nó séni, isé íi pee kó rínanje nókenécáa má.

¹⁹ Lẽ ke kesoiipi likáipi-káipi ai ye n léeme aí n nyáni kpáii ye nní: Iwásá piwapaanke ne mékperinkpewai ne meseiciréwai, ²⁰ ne piléenyóonse ne menírihélaawai ne iláaró piwapaane ne picénaanke ne kufatoi ne kuwói ne íkenene ne pikóólentene ne pitele siwúipi piwapaanke ²¹ ne uco líkó pikáipinke ne píta niré ne piluke caainkee ne anyá ne lilinyineco. Ne la ké nó péhele yare kam písímé nó m masí re: Pẽ nnéi pee limewai mẽ n wapisi uka úu Ulééca iyóopi kémee melone má.

²² Amá lã ke Nfáasone póo ye usoi n he ye nní: Nla ne mpóonare ne nkíninje ne nípure ne kusoi piwai ne nfanare ne aseí pitiki ²³ ne ríninje ne mecíre pimúlú. Isé íi mewee mẽ kesu. ²⁴ Kirisi Yeesu pikó ye pimewee ne pililala ne pilikáipi-káipi pikpiké masile api kunapéékó kecáa kari. ²⁵ Nfáasone mee Ulééca nfaa ró heelẽ. Lẽ nnya, tóké tíye nké ró n séni. ²⁶ Ari kape pansé píyuwélaa tóké merópecire anóo n wélaane tón kó merópecire kufatoi wapaane.

6

Ani ncóni n lénaane

¹ Pimáreco, nó mpí ke Nfáasone nn nní rí séni, non ye unyinene n yẽ un akópe n wai, ani ye m purú aní ne ncée sone-i u peseri. Ani ye nómenécíre tí te mewai mẽ meco áme kape nó leeme. ² Ani ncóni n lénaane. Lẽ kani yé ne Kirisi isé rintíki ye lã. ³ Uye un m músu re úu kusa we, kúu kó pee líka tu, umécire kuu kíraae.

⁴ Mπά úye uké ye uricuruu mewee ripaí. Un n yē te li rikókari we uké umecire ne múnēisenē, ái kapē ne picō. ⁵ Li we re mπά úye yee yé céri uu símisi lē kuu n wa.

⁶ Li pise re usoi nkó kapi Uléecaa Nsímé n céési uké ulikó ne uucélaa kecáa pípaí n léni.

⁷ Ani kapē nómenécíre kiraase, ápi ye Uléecaa sénnyi. Lē ke usoi uu n lukesi kuu ye kpasi. ⁸ Uye un umela likó n lukesi, uu umela likó yénu. Amá úye un Nfáasone likó n lukesi, uu Nfáasone mela yenu, lelee nní nfáa teneciré. ⁹ Mewai sone piwai ápi kapē ye ró pi. Li we re tōn lē piwai ne n ημόópúlē, itunē ye sóntilē, mπά úye uké lē kuu n lukesi kpasi. ¹⁰ Lē nnya kai nképni nní lē kuwai ní we, tóké pisoí nnéi níla n nyíselē, ái ne tósu tó ne pē tó Kirisi ne kefa n tenelē.

Icélaa tōrō ne iyáhaa

¹¹ Ani ripaí lē kam nképni tinécúruu ne kunénipe nó n wói mekóne mekóne. ¹² Mπί nnéi pēe n wéési re pisoí piké pi pakare pēe nó cōhlē te ani kérii. Api la piké Kirisi nkpō kunapéékō kecáa nnya íwe inyine li. ¹³ Pikéké pē ricurruu ápi isé tíkilē, amá pi pēé la re nóóké kérii piké ne nópinéké pē nnya rikókari n wai. ¹⁴ In née, ke Upíima Yeesu Kirisi uu kunapéékō kecáa n kpu ηmane yee nē tikókari waise. Líka licō ái likecáa kpálē. Kunapéékō kecáa nkpō mee tíyese ke ketē kecáa likó ái kō nképni kenémee kuláa kúka má, ám kō nképni pikáipinkēe li kpálē. ¹⁵ Ai nké née nkéciré yee linyine yoriye, amá Uléecaa uké ró pansese pisoí fale yee ye yoriye. ¹⁶ Mπί nnéi pēe piisoí kémee nsímé mmú n tíkilē kamí ne welu re Uléecaa uké nkínēnē pi he uu kō íwe pi tēni. Nkínēnē ne píwetu piké kō Uléecaa kuyu Isirayēli kecáa n we.

¹⁷ Kai nēni ne n kpísi, úka úu kapē picōn né rikpá. Iwói ye inépinē kecáa nyíselēnle re ne Yeesu kecáa íwe lilē.

¹⁸ Pimárecō, Urópíima Yeesu Kirisi uké ípeelēe nó nyíse. Amí.

Títelé ke Pòoli uu Efesi pikó n wói

Lélee ritelé ntí kémee ní we

Uléecaa icápine yee pee Efesi-pò, mekee Asii keteni-i ní we ke Pòoli uu ritelé ntí wói un Ròm kuyu-i kukpaniilee-i we. Kirisi pikó pee ápi Pisuifi ne pepee Pisuifi kuu ri papalẽ. Meyá ke ritelé ntí ari pikéi má, anó sone metikise kapí ne ri n kóri nnya (1:3-14). Kekoraane ke-i ke Pòoli uu piyulale ncee Yeesu metiki kémee pìsoi nyíse (1:9). Uléecaa ye ncée mmẽ isoolú wale uké kelené ketè ne keyóme mǎ (1:4). Amá Uléecaa yee ne Yeesu Kirisi ritiki uú ne ncée mmẽ tó nyíse. Pòoli yee lè tó riyóó.

Ifaaci iyẽ mekériine ye mmé:

1. Pòoli ye lè ke rinóo rise ari yé n fe ari ní we Yeesu Kirisi nkpò kunapéékóó kecáá nnya nyerele uu símisi. Kirisi pikó pee ápi Pisuifi ne Pisuifi mpuri pikó ye pansese mpuri nse pikó. Lisone lise kapí Uléecaa kémee yósu. Kirisi ye iláarò kumele riláule uu pepee pee ketaa n wene kase. Lè kémee kuú ne nkíhniye mǎpa úye ka (1-3).
2. Utume Pòoli ye Kirisi pikó pise re piké nfatene ne rinóo rise ne nkíhniye ke Uléecaa uu ye n he m múlẽ. U pi ñmóópúselenle re piké isoi fale n le. Uu kò kumáre kémee pìsoi ne píco metone kecáá pi céesi (4-6). U kò kétò-pò pi riñmóópúsele re piké ye lelee áí Uléecaa kémee n léeri ne tó. Lè nnya, mǎpa Kirisi ukó úye yee atòpi kémee ní we ke Uléecaa uu ye itòpilú yee Nfáasone kémee n léeri pa (6:10-20).

Iyáhaa

¹ Née Pòoli yee Uléecaa mela kémee Kirisi Yeesu utume m pansese. Nó ke Uléecaa uu n wée non Efesi-pò we non Kirisi Yeesu ne kefa keke tikilẽ kam títelé ntí wólu. ² Urósáa Uléecaa ne Upíima Yeesu Kirisi piké ípeelée ne nkíhniye nó nyíse.

Lisone ke Uléecaa uu Kirisi nnya ró n he

³ Urópíima Yeesu Kirisi Usaa Uléecaa yee ipakare te. U Nfáasone likó ncòpuri nnéi keyómecaa-pò ró hele un ne tó ne Yeesu Kirisi kupénecò kémee ró kpálẽ.

⁴ Uléecaa uké kelené mǎpa yo n wa, u ró wéele uu tó ne Kirisi kupénecò kémee ró pansese upikó. Kupénecò kpè kémee kuú la re tóké n kpáailẽ ári kape kò uinipere-i akópe áka m má. Kuu ró ní la nnya kuu ⁵ uripòo ne Yeesu Kirisi nnya mekee-me ró kpísi uu ró pansese usipipi. Lè kuu unfanare kémee ró ní la ye lè. ⁶ Lè nnya, tóké Uléecaa pakare re u tó ne ukepipi lala Kirisi kupénecò kémee lisone píima ró wa.

⁷ U tó ne Kirisi kupénecò nnya ne unfanare mpiye nnya akópe ilasi kémee ne Kirisi menyé ró lésele uu aróképe ró sárei. ⁸ Uléecaa ye meyíkíyiki unfanare ró nyísele. Mewéesesòho ne mesòho nnéi kuu ró he. ⁹ U tíyesele ari lelee umela kémee m pékaalẽ ceru. Háí mekee-me kuu unfanare kémee la re Kirisi uké lè wa. ¹⁰ Lelee re itunje in n tu, Uléecaa yé uyóopi use lese. Uyee Kirisi. Uu keyómecaa-pò ne ketè nté likó nnéi kecáá iyóopi le.

¹¹ Uléecaa ye tó ne Kirisi kupénecò kémee lirókó nnéi ró pale. Lè nnya kuú pee mekee-me ukemúnjé-i ró wée uu ilúké yekei. Uricuruu yee la nnya kuu lè wa.

¹² Lè nnya, tó mpí tóo pee nní pifóí Kirisi ne rintá, tóké nképéni Uléecaa meyoopi ne siyóme ritaáse.

¹³ Nsímései mee nní Nsímé Keciire mee ye usoi riyu n ló. Kani Kirisi ne kefa n tene Uléecaa uu pee nwóí nó wai, Nfáasone kuu ní maa re u yé nó pa kuu lè nó pa uké ne nyíse re uyee nó te. ¹⁴ Nfáasone ke Uléecaa uú ne rinyi re tó lisone kuú ne

upikó m mémpw yē. Twn píyei akópe ilasi kέmee n le cάká-cάká kari yé lisone lē nnéi yé. Lē nnya, tóké Uléécαα meywópi ne siyóme ritaáse.

Pwoli iwelē

¹⁵ Lē nnya, hái kamí ne n kó te nō Upiima Yeesu ne kefa tenelenle nōn kō pē nnéi ke Uléécαα uu n wéē la, ¹⁶ ne ye nen keyóme n yáásine, ne ye meséere nō nnya Uléécαα pōnesele. Ne ye keyóme yáhaa-i nōnnénéi kecáá Uléécαα wele am te: ¹⁷ Urópiima Yeesu Kirisi Uleecαα, Sáa meywópi ukó uké mewéēsēsōhō nō he nóké ne u yē ani péē ne rísonē u ceru. ¹⁸ Ne ye kō u pise re uké nōinénípeē wúkule. Nō pēē fe ani lē kuú ne nō n sée ceru. Nō pēē lisone kuu ye pē kuu n wéē n he mpiye ne linsone yē, ¹⁹ ani kō ceru re rínanje kuú ne tó mpí tōō nní ne kefa u n tenelē kέmee n keisi rín kumúnjé má. ²⁰ Nnanje píima mmē kuú ne Kirisi kέmee keisi uú ne pikpōkpō kέmee u yukuse, uu kō ne keyóme cαα-pō ukuluke-luke-mē kέyukwótonē-i u tonse. ²¹ Kirisi ye lē nnya keyóme cαα-pō iyóopi ne n-yóopinaje ne rínanje ne iwéése píima ne nípá yo yee rinyíri m má ne kekpeē wele. U nípá yo kekpeē wele. Ai lelee neni kumúnjé nkú-i ní we ηmane kekpeē kuú we, amá ne lelee masí kepire-pō n wéme kekpeē kuú we. ²² Uléécαα ye nípá yo Kirisi iyóopi metene wale uu likecáá u tonse. U u pale re uké Uléécαα icápine nnéi uyóopi píima. ²³ Uléécαα pikó icápine ye uipiñe le. Umésá nnéi kuú ne ikeméē we un kō infaa nnéi te, Uléécαα un kō ne umésá nnéi Kirisi kέmee we.

2

Iye ke usoi uu ye nkpō-i le uu nfāa-i lompw?

¹ Nō ne pēē mekēē-me nōnnécαai ne nōanékópe nnya pikpōkpō le Uléécαα inipeē-i. ² Ketē nté isoi icō kaní pēē le. Nō pēē mekēē-me uyē kani n nyáni re ketē nké uyóopi tikilenle. Uyee nní neni pēpēē Uléécαα pipakare n yúlu isoi kέmee we. ³ Pimecō ke tōō kō pēē mekēē ntónéi mmú we, tōn merópōla wai, tōn sirómúnjé ne merósōhō cire ne irósoi le. Merówee mē nnya, tō ne kō péē ne sá re Uléécαα uké ukuwōi kέmeē ne ró túhaane picō mecō.

⁴ Amá Uléécαα yēē meyíkíyiki usoi íwe ténle. Unla píima nnéi kuu ró nyíse. ⁵ Lē nnya ke Uléécαα uu tōō pēē ntócaai nnya ní we yare pikpōkpō uinipeē-i nfāa fale he. Ani yē te ípēelēē kuu nō nyíse nnya kuu nórínéyu lō. ⁶ Kesé ke Uléécαα uu tó ne Kirisi Yeesu pikpōkpō kέmee yukuse uu kō kesé ukemēē keyóme cαα-pō ró tónse. ⁷ Lelee masí kepire-pō leeri, ari pēē yénu re ípēelēē kuu Kirisi kέmee ró ní nyíse ye lisone píima le leē ái píkaí kutene ní we. ⁸ Uléécαα ye ípēelēē nō nyísele uu nōnnéfatenē nnya nórínéyu lolu. Nōricúruu áni kei líka kuwai we. Uléécαα ihēē ye nyi. ⁹ Ai nóménéwai sōne nnya kuu nō yóriye. Lē nnya, úka úu kape umecire n taáselē te umēwai sōne cire mēē u yoriye. ¹⁰ Mesei, Uléécαα ricuruu yee ró wa. Tó ne Kirisi Yeesu kupénecō kέmee kuu ró wa re tóké ye nkpéni fe tóké ye lisone wa. Uléécαα ye mekēē-me mēwai sōne mē tó yekeilē te tóké ye me wa.

Tō Yeesu Kirisi kupénecō kέmee písoi pise le

¹¹ Ani lē kaní pēē mekēē ní we léise! Nō pēē písoi pinyine le ke Pisuifi api ye pēē n sée re pikéciré. Amá in kō ne usoi kunipe kpeē pē ticuruu sisoipipi meké riké. ¹² Lē nnya, ani kō te nō péē uye-i ne Kirisi ketaa wele. Nō péē wele yare písáne Isirayēli pikó kecōpe, áni Kirisi má, áni líka má rinōō ke Uléécαα uu pi n yekei kέmee, líka ái we kani yé ne rintá, áni kō ketē kecáá ríka Uléécαα má. ¹³ Nō péē ne ketaa u wele. Amá Kirisi menyē mēē n kōnu nnya, nō nkpéni Kirisi Yeesu kupénecō kέmeē ne u rikole. ¹⁴ Lelee re Kirisi yee ntókínñine. Uyee tíyese ke Pisuifi ne mpuri sane pikó api panse mpuri nse. Unkpō kunapéékōō kecáá kuú ne iláarō yee pēē pikepáápáá m pínēilē yare mmēle riláu. ¹⁵ U Moisi isé nnanje ne lē nnéi leē i m páápúse tinnēle uu pēē Pisuifi ne mpuri sane pikó kpísi uu u

ne pē kupénecō kēmee pi pansese mpuri fale nse. Lē kuu nkīnīnīe ne í ka ye lē. ¹⁶ Unkpō kunapēékōó kecáá kuú ne Pisuífi ne mpuri sane pikó pansese ipīnīe ise, uu pi ne Uléécaā kecōpe nsímé nyóonse. Iwe kuu kunapēékōó kecáá n li uú ne kpi ye iláarō kpule. ¹⁷ Nsímé Kēcīre mee ye nkīnīnīe n he kuú ne ka uké nó mpí nó pēe nní ne ketaa u í we ne nó mpí nó pēe nní ne u n kólē símisi. ¹⁸ Uyee tíyese ke tó Pisuífi ne mpuri sane pikó ari ncée má ari ye ne Nfáasōne nse kóló tíki arí ne Sáa Uléécaā kēmee sí.

¹⁹ Lē nnya, áni kō nkpēni písáne, áni kō picéetōnē. Amá nó ne pē ke Uléécaā uu n wée ye kuyu kuse pikó le. Nō nkpēni Uléécaā keyō pikó le. ²⁰ Nō nkpēni pansēle kēyō kee m mómāalē. Pítume ne antepuyē pēe kerikui. Kirisi Yeesu ricurū ye kesinui riparē. ²¹ Uyee tíyesele kake páápú ken cālē. Uyee tíyesele kake we. Ke Uléécaā keyō le kuu umēcīre n yekei. ²² Nó ne picō nó ripēne ani pansē Kirisi kupénecō kēmee kēyō kē ke Uléécaā uu m móm un ne Unfaasōne kekeméé we.

3

Pikei ke Uléécaā uu mpuri sane pikó kēmee Pōoli n forii

¹ Kirisi Yeesu pikei kam n wai nnya ke nē Pōoli am akpanii kēméé we. Nó mpuri sane pikó mpí nnya kam íwe iyē nnéi le. ² In n la, nó kō te Uléécaā ye kefa ne né fénne uu né forii re ké ukemúnjé kēmee nó nnya pikei u wa. ³ Uyee uricuruu lipéké-peké lē né yéneise. Linsímé kam pēe nní nkáripī nó wóipō. ⁴ Nōn n keē, nó céri re ne Kirisi nkó mee m pékaalē kecáá meýánsei nyule. ⁵ Uléécaā úu pēe mekee-me lipéké-peké lē sisoipipi nyíse yarē kuu nkpēni nní Unfaasōne ne rintíki uú ne pítume kuu n wée ne antepuyē li nyíse. ⁶ Lipéké-peké lee nní: Pisuífi ne mpuri sane pikó ye pansēle ipīnīe ise. Lē nnya, lisōne lise kapi kō má. Pi yé kō lē ke Uléécaā uu Nsímé Kēcīre mee pi ne Kirisi Yeesu m pēneselē nnya n yekeilē yē.

⁷ Nsímé Kēcīre mmē pikei kam wai. Uléécaā ye unfanare kēmee pikei né forii uu kenémee unnanē nyíse. ⁸ Uléécaā pikó nnéi kecōpe, née ye ám líka tu, mǐpá ne lē, u pēe kefa ne né fénne uu né forii re ké mpuri sane pikó Kirisi lisōne lee áí kutene í we símisi. Nsímé Kēcīre ye mu. ⁹ U kō né forii re ké tíyese pīsoi piké yē lē ke Uléécaā uu lipéké-peké lē n wainē. Uyee mǐpá yo wa. Mekee-me kuú pēe li pékaalē. ¹⁰ Lē nnéi lee iyóopi n le lin keyómecaa-pō rínanē má yé nkpēni Uléécaā icápine nnya ceri re Uléécaā mewéesesōhō áme mēpehē kulúí kēmee kumúnjé má. ¹¹ Uléécaā kemúnjé kuu mekee-me n yekei uu kō nkpēni Urópiima Kirisi Yeesu kēmee ke wai ke lē nnéi ai tíkile. ¹² Kari nní ne Kirisi m pēnelē tōn kō ne kefa u tenelē nnya, tō ncée mále toké ne tirópōō ne kefa ke se Uléécaā rikō. ¹³ Lē nnya kam nó símisi re nórínépōō ári kapē íwe kam nókenécáá n le nnya caai. Nó kai menīnē ríyu waise.

Kirisi nla nsímé

¹⁴ Lē nnya kam Sáa Uléécaā keyu-i anui wulalē nen nókenécáá yáási. ¹⁵ Ukeméé ke amáre nnéi nyee ketē kecáá ne keyómecaa-pō í we aa léeri. ¹⁶ Ne ye u pise re Unfaasōne nké nínésōi kēmee meýá nó m papukuse yarē ke umeyóopi ame m piye mecō. ¹⁷ Ne kō u pise re Kirisi uké nónnéfatenē nnya nóanékinjé kēmee n we. Ani ríla kēmee inínjé wa ani kō nkemee rísōne papisi. ¹⁸ Pēé uye-i ke nó ne Uléécaā pīsoi nnéi ani yé fe ani céru re Uléécaā nla rín kumúnjé má. N mēpéré ne mecáa ne mecímá wele, nn kō cālē. ¹⁹ Kei kani yé kō ceri re ríla mmē ne menyuwe nnéi fele. Lēle yé kō tíyese Uléécaā uu nókenémee ne umesá nnéi n we.

²⁰ Uyee kerómee ne rikōhō keisi. U yé fe uu kerómee wai ai tósu lē kari ye m pise née lē kari ye rí musí. ²¹ Uléécaā ye Kirisi Yeesu kēmee ne uicápine kēmee mǐpá ncōpuri rí-yei-pō ne mǐpá píyei-pō ríyu te. Amí.

4

Nfatene kémee rinṓ rise piwai

¹ Ne Upiima nnya akpanii-i wele. Nó ke Uléecaa uu nní n sée kam pise re ani n sónne, nónnésē nké n nyíselē te lē kuu nní nó n sée nsē kani sónne. ² Ani kape áyu n wéési. Amá ani meséere n láarú nṓn purú. Ani ríla ne nómenécṓpēcire m múínelē. ³ Ani rinṓmṓpú ani rinṓo rise ke Nfáasṓne nn nó n he m múílē. Nfáasṓne mee Uléecaa-i n léeri yé tíyese ani nónnénéí m pénelē, nkínṓne nn nókenécṓpe we. ⁴ Nṓ ipiṓe ise kecáá ílese le. Nfáasṓne nse mee kṓ nónnénéí kémee we. Likéi lise nnya ke Uléecaa uu kṓ nó sée. ⁵ Upiima use kóló ne nfatene nse kóló kani má, ani kṓ míni mese kóló wole ⁶ Uléecaa use kóló yee we. Uyee písoi nnéí usaa. Uyee ntónéí kecáá tū, un ntónéí kémee we un kṓ ntónéí kémee pikéi wai.

⁷ Amá Uléecaa ye ntónéí mmú kémee nṓpá úye uihēe hēe ne ímpēhē Kirisi yee nṓpá úye líkó musí. ⁸ Li Nléecaasimé-i wólalē te:

Kuu keléecaa rinṓtáá,

u ne pikpaniikó ripénele,

uu lihēehēe sisoipipi hṓnente. ⁹ Te íye ye nkpéni lē te u keléecaa ritaá? Li nyíse re uké kelene rinṓtáá, u ketē metene kuhóre kémee ricepile. ¹⁰ Uyee rincépime cire yee kṓ ritaá uu keléecaa fáau uú ne ketē ne keyóme nnéí n yipaalē. ¹¹ Uyee wa re pinyine piké pitume, picṓ piké antepuye, picṓ piké Nsímé kecire piyóó, picṓ piké Uléecaa icápine pikpeenwai ne picélaa. ¹² U pi wéele re uké lē kapi yé upikei n wa pi nyíse, piké pē ke Uléecaa uu n wée céesi lē kapi yé Uléecaa icápine m papukuse. ¹³ Kei ke ntónéí ari yé pēe céri re líkai lise karí ne Uléecaa Kepipi kémee kefa tene. Tṓ pēe lē papisile yare ke Kirisi uu m papaalē mecṓ. ¹⁴ Lelee yé tíyese ári yé pēe uye-i n we yare siwá see nṓpá icélaa íye yee ní we n tíkílē, písoi pēe ye picṓ ne pinṓome kuyú n tā ápi yé pēe ró kírāsente. ¹⁵ Nla ke tṓo ne nsímései símisi tṓn kṓ lakaane tṓn ne urṓwéése Kirisi kupéneṓ nnéí kémee pelu. Uyee ríyu. ¹⁶ Uyē nnya ke ipiṓe ii kecíre nyenu, isitanene nnéí sín mulénelē. Lē nnya ke nṓpá nlése ní-ye nn ríla kémee mpikéi wai, ipiṓe nnéí yee ríla kémee m pelule in papisí.

Kirisi pikó isoi fale nsímé

¹⁷ Lē nnya kamí la ké nsímé mmú ne nó cési ne Upiima rinyiri ani kóm te áni kape kṓ nkpéni nsē tikpá yare pēpēe ápi Uléecaa m pakarelē. Mpṓlece ke písimúnjé así pi tikiselē. ¹⁸ Pimesṓhṓ ye kuṓmaha-i lomṓle ápi pēe Uléecaa isoi kémee we. Kapi pinnéí piníri ápi Uléecaa nkó níka nyu, piakín an kṓ taká nnya. ¹⁹ Api nkpéni lisṓne ne líkṓpe nyu. Méwoo méwoo kapi wai, háí apí ne meseiciré wai mmé ncṓpuri m pénelē pin wai.

²⁰ Amá ái lē kapi nṓ Kirisi cereise. ²¹ Ai céreise re nṓ ukēcáá nkó nnéí kónle api kṓ nsímései mee Yeesu kémee ní we nṓ céesi ani kóm. ²² Lē nnya, ani nónnésoi kpure riyá. Nómenéwee kpure ye mē. Melikáipi-káipi ye ne nkpṓ-mē nó sínle. ²³ Ani tíye Uléecaa Nfáasṓne nké nókenémúnjé conse. ²⁴ Ani isoi fale kpísi ani tani yare ke Uléecaa uu ní la. Nsímései ye tíyesele ii aseí n tíkílē in kṓ kpáíilē.

²⁵ Lē nnya, ani nnṓome riyá nṓpá úye uké ye uucṓ aseí símisi. Tṓ ntónéí mmú ipiṓe ise ílese le. ²⁶ Nṓn ye n wṓsi, áni kape ye akṓpe wa. Ani ye nókunéwái kpu ituṓe iké kelene loó. ²⁷ Ani kape ye kuníri ncée he kuké ncaai wa. ²⁸ Uyaa úu kape kṓ nkpéni piyaa rikpá. Amá uké rinṓmṓpú uu ye kefa kesē ne uanipe pikéi pinyine wai uú ne le, lín kṓ úye m párilē, uu fe uu liute léni. ²⁹ Nsímé kṓpe níka rín kape ye nónnénéṓ-i léeme, amá líké mme mee yé usoi ikari rinkpáse ai kṓ pēpēe kutu nó n cólē lisṓne wai. ³⁰ Ani kape ye Uléecaa Nfáasṓne ripṓo caaise. Mme mee Uléecaa nwái kuu nókenécáá n wa keyáa kē kuu nóanékové

kémee nó ní lesene cáká-cáká nnya. ³¹ Ani nsímé pifanaankée ne meseewai ne kuwói ne pisenkeene ne picò alè ne mewai kópe ncòpuri nókenécòpe lese. ³² Ani n láárúne, nòn íwe ténaane. Ani nómenécòpecire n sárikeene yare ke Ulééca uu nó ne Kirisi kupéne cò kémee nó n sárei mecò.

5

Metéi kémee isoi nstímé

¹ Nò siwá sinyine le ke Ulééca uu ní la. Lè nnya, ani umecò n wai. ² Nla nké nòinésói nnéi kémee n we. Ani yè lè ke Kirisi uu ró ní la uu unfaa kpísi uu tó nnya he yare inyónsesee, Ulééca uu i yósu rísonè.

³ Lè kái ne n sá re liké Ulééca sipipi kecòpe n we ye nní: Méwoo méwoo pinásiwélaa ne mékperinkpewai née memá nnáápí nkó ríka rín kape nkpráni nókenécòpe n we. ⁴ Ai kò ne sá re nàké asímé kópe née inírisimé née akpéri kópe m má. Ai nyamí. Amá Ulééca ipakare ñmanè iké n we. ⁵ Ani kò rísonè re méwoo méwoo mewai ute úka ne úkperinkpekò úka ne memá nnáápí ukò úka úu lè ke Ulééca ne Kirisi api piiyòopi kémee ne pipisoi m mé kémee líka yenunè. Memá nnáápí pò ne kò piléenyóonse picò le.

⁶ Ani kape tíye unyine uké níwoosimé ne nó kíraa. Lè nnéi nnya ke Ulééca kuwói aku pisoi pèe ápi u m pakarelè kecáá we. ⁷ Lè nnya, nó ne pè áni kape ríka kémee m pénelè. ⁸ Nò pèe mekèe mesei kuñmaha-i wele. Nò nkpréni nó ne Upíima kupéne cò nnya metéi-i wele. Lè nnya, ani n sòne liké n nyíselè te nò metéi sipipi le. ⁹ Likumúhè re lelè ye metéi kémee n léeme lee nfanare ne nsímései pitiki ne aseí. ¹⁰ Lè nnya, ani n wéési nàké lelè ne Upíima n sá n nyu. ¹¹ Nó ne kuñmaha kémee mewai áni kape ríka kémee m pénelè, amá ani ye me yámne. ¹² Mesei sei lè ke pisoi pèe ápi meya n wai písímé ricuruu ye isei wele. ¹³ Amá pi ye pin pimewai mē n yámne, me ye metéi kémee léémèle amè kúcere wai. ¹⁴ Lè nnya kapí maa re:

Pó nkó pòò nní ní lóni, a yisi.

A pikpòkpò kémee yisi

Kirisi uké pèe metéi pò nyíse.

¹⁵ Lè nnya, ani nónnésé kecáá musí rísonè. Ani kape n sòne yare piníri, amá ani n sòne ne mewéesesòhò. ¹⁶ Ani kape tíye itunje iké méwoo n tósu, lí we re siyáa nsí-i kari nní ní we ási nyamí. ¹⁷ Lè nnya, áni kape meníri n tū. Ani riñmóópú ani Upíima mela ceru. ¹⁸ Aani kape ye píta m pomaalè. Lè ne méwoo méwoo mewai le. Amá ani tíyese Ulééca Nfaasone nké nó n yipaalè. ¹⁹ Ani ipakare siyome ne akéhe ne siyóme ncòpuri ke Nfaasone nn nó n he ne nómenécòpecire n ñmóópúsenelè. Ani kefa keese ne ipakare siyome Upíima yò. ²⁰ Ani ye nípá píyei ne nípá yo kémee Sáa Ulééca pòne ne Urópíima Yeesu Kirisi rinyiri.

Pinósi ne pipila mewee

²¹ Kirisi ipakare kani m má nnya, nípá úye uké ucò n waiselè. ²² Nó pinósi, nípá úye uké uula n waiselè yare kuu Upíima n waiselè. ²³ Lí we re utisi yee unósi uwéese yare ke Kirisi uu Ulééca icápine nnéi uwéese mecò. Iyee uipiñe, uyee iriyu. ²⁴ Lè nnya, nípá unósi úye uké uula n waiselè yare ke Kirisi icápine ii Kirisi n waiselè.

²⁵ Nó pinósikó, nípá úye uké uunási n la yare ke Kirisi uu Ulééca icápine ní la uú ha ne unfaa kpísi uu iyè nnya he yare inyónsesee. ²⁶ U lè wale re un míni ne unsímé ne pipáálá pi m masí, piké pèe panse Ulééca pikó. ²⁷ U lè lalè Ulééca icápine iké ukèyu-i ríyu píima m má, iké n kpáailè, ncaai rín kape ríka i n teñlè née íi kape ncaai féé ríka m má. ²⁸ Limecò ke pinósikó pòò yé kò pipinási n la yare kapi pimécire ní la. Úye un uunási n la, uricuruu kuu lè la. ²⁹ Mesei ye me re

úka úu ye pikai uipinje cire niñni. Mpá úye yee uipinje n nyóonsele uu kò ikεcáa m paílē yare ke Kirisi uu Uléεcaa icápine n wai mεcò. ³⁰ Kari uipinje ilese nnya kuu lē wa. ³¹ Li wòlaalē te: Lē nnya ke utisi uu usáa ne úni yisine, u ne unósi apí ha péne api pansε ipinje ise. ³² Nsímé mee kelò nké-i m pékaalē ye mpíima le. Ne maa re Kirisi ne uicápine nkó ye mu. ³³ Amá nń kam kò ne lē tee. Li pise re nńpá unósikó úye uké uunósi n la yare kuu umεcire ní la, unósi pòóké kò uula m pakarelē.

6

Siwá ne sipite kecáa nsímé

¹ Nń siwá, ani nópinéte m pakarelē yare ke Upíima uu ní la. Lεεε ne n sá re nòké wa ye lē. ² A ye upósáa ne upóni ríyu waise. Tinóo foí ye tē ke Uléεcaa uu n he uu rinóo yekei. ³ Lεεε re li yé ne pò sonesi aa kò ketē kecáa nfáa taa-taa yenu. ⁴ Nń siwá pisa, áni kape nósinéwá kéyu m páápúse, amá ani si n céési siké kecíre wa yare ke Upíima uu ní la.

Ptyasaa ne pikεikó kecáa nsímé

⁵ Nń pilási, ani ye nópinéyosaa ketē nté kecáa pakare ani aseí ne ríyu pi n waiselē yare kani Kirisi m pakarelē. ⁶ Ai pin nókenékúrí n we pin nó n nyáni ηmane kani yéé lē wa yare nò lale liké sisoipipi n láarú. Amá ani pi m pakarelē te nò Kirisi pilasi nnya, aní n wéési re nòké Uléεcaa mela ne kefa kesε n wai. ⁷ Ani ne mpóonare pi n keisi yare Upíima pilasi. Ai kape n we yare kesoiipipi kani keisi. ⁸ Ani n nyu re nńpá pò úye pòn ulási née pòn mepócíre n te, lisone lē kaa n wa kulaa kaa sónti pòké Upíima kémee yé. ⁹ Nń ptyasaa, nòóké kò limecò nópinékeikó n wai. Ani nómenécíre tí, áni kape pi n senkee ne rikpákára. Ani n nyu re nó ne pē usaa ye keyómεcaa-pò wele. Úu ye usoi keyu-i ripái uú ne n túhaane.

Kirisi ukó itòpilū

¹⁰ Ntóròo ye nkpéni mmú re ani nó ne Upíima kupénecò kémee unnañe píima kpísi aní ne m páápú. ¹¹ Ani Uléεcaa itòpilū nnéi kuu nó m pa kpísi aní ne kuníri apine kaku nó n wai lóo áku yé pεε nó feriyε. ¹² Ai sisoipipi karí ne tòpu. Amá lelee iyóopi n tú ne lelee n-yóopinane m má ne lelee ketē nté kunmaha kémee rínanje m má lin pekεsi karí ne tòpu. Tò kò ne aníri kpákára nyee keyómεcaa-pò ní we tòpule. ¹³ Lē nnya, ani nkpéni Uléεcaa itòpilū nnéi kuu nó m pa kpísi, aní ne siyáa kópe kémee tápisi, ái yé pεε nó feriyε. Nòn n tápaalē ne kétò-pò, líka ái yé pεε fe liké nóinépinje riyóose.

¹⁴ Lē nnya, áni kape nóinépinje riyóose. Ani nsímései písímé kpísi ani waise kútampála, ani kehale-i ku n télē. Ani kò aseí pitiki kpísi ani waise kewenitukanka. ¹⁵ Ani Nsímé Kεcire mee ye ne nkíñinje ní ka piyóó n la. Nké nó n we yare anééri kani tanaalē. ¹⁶ Ani ye nńpá yei nónnéfatenε kpísi yare kuwenikpáncúkú kani yé ne ukpááree Setani ihime melò ní kpu. ¹⁷ Nópinéyulale piké ritòpikəñ, Uléεcaa Nsímé nké ritòpitéhe ke Uléεcaa Nfaasone nn nó m pa. ¹⁸ Ani ye kò lē ke Uléεcaa Nfaasone nn nó n nyíse ritiki áni ne mesére iyáhaa nnéi mpuri n yáasi nòn kò u welu. Ani kape lòpile, ani nómenécíre kpísi aní pa, ani mesére ne kefa kesε upikó nnéi kecáa n yáasi. ¹⁹ Ani ye kò kenécáa u yáasi re uké tiyεse ké ye nen nnóo n wúkule, ké ne ikari n céési písoi piké lelee Nsímé Kεcire kémee m pékaalē ceri. ²⁰ Mmē ke Uléεcaa uú ne né tumme re ké nté ukeikó yee ne urinyiri n tú. Mmē nnya kam akpanii kémee we. Ne lale ké ye n símisi ne ikari yare kai m pise.

Iyáhaa tóròo

²¹ Unésáne kecire Tisiiki ye Upiima ukéikó le ne asei. U yé hapo uu leleé né n wai nnéi nó kéénkée nóo kò ceru mmē-i kam ní we ne lē kam n wai. ²² Lē nnya kam nókenémee u tumme re uké nó símisi mmē-i kari ní we uké kò ne nóanékín niñukuse. ²³ Sáa Ulééca ne Upiima Yeesu Kirisi piké pirómárecò Yeesu pikó nnéi nkínñine ne níla ne nfatene he. ²⁴ Ulééca uké pē nnéi pē Urópiima Yeesu ní la ái ne kété ípēléé nyíse.

Títelé ke Pɔɔli uu Filipu pikó n wóí

Lelɛɛ rítelɛ ntí kɛmɛɛ ní wɛ

Kírɛsi ketɛ kɛcáá, Masetuwaani ntaai kɛmɛɛ ke Filipu kuyu akú wɛ. Uléɛcáa icápinɛ foí yɛ iyɛ ke Pɔɔli uu kei n karií. Kukpaniilee-i ke Pɔɔli uu pɛɛ Rɔm kuyu-i wɛ lin u cónlɛ tɛ úu fe uké linyinɛ wa uké kɔ nɛ Filipu pikó kɛcáá ripáí nnya. Uu pɛɛ n tálɛ tɛ u yé fe uu upikeicɔ tum piké ha icápinɛ iyɛ tɪnmóópúɛ piké kɔ inkó kɔ. Kírɛsi pikó pɛɛ Filipu kuyu-i ní wɛ pɔɔ ihɛɛ Épafurotiti papɔ rɛ uké Pɔɔli pa. Pɔɔli uu rítelɛ ntí wólú uu u pa uu nɛ pi pɔɔnɛɛ. Uu kɔ icélaa pi papɔ uu kɔ nfatɛnɛ kɛmɛɛ pi ntmóópúɛ (4:10-20).

Ifaaci iyɛ mɛkériinɛ yɛ mmé:

1. Pɔɔli yɛ Uléɛcáa pɔɔnɛɛ rɛ lɛ kai u rincón yɛ tíyɛɛ Nsímé Kɛcirɛ nn kɛyú sɪ (1:1-26).
2. Pɔɔli yɛ Kírɛsi pikó pɛɛ Filipu kuyu-i ní wɛ ntmóópúɛlɛ tɛ piké nfatɛnɛ nɛ rinóɔ rise kɛmɛɛ iníní wa, piké kɔ pimɛcirɛ n cɛpisɛlɛ yarɛ ke Kírɛsi uu umɛcirɛ n kpísi uu nɛ ró li céɛsi (1:27-2:18).
3. Utumɛ Pɔɔli yɛ Épafurotiti nɛ Timotee tum (2:19-30).
4. Tɔ Kírɛsi nyánilɛ rɛ uyɛ kari yé fe arí nɛ n tálɛ. Utumɛ Pɔɔli yɛ aseí ró lésɛlɛ lɛ kuu kesoipipi rikókəri kake yɛ m má ní tíyɛ uu pɛɛ nɛ Yeesu Kírɛsi nmanɛ n tálɛ (3). Pɔɔli yɛ Kírɛsi pikó rintmóópúɛlɛ rɛ piké mpóɔnare kɛmɛɛ n wɛ pin nprá yo kɛmɛɛ iwɛlɛ nɛ pimɛcirɛ Uléɛcáa anipɛ-i wailɛ (4).

Iyáhaa

¹ Tɔɔ Pɔɔli nɛ Timotee, Kírɛsi Yeesu pikɛikó. Pɛpɛɛ Yeesu nnya Uléɛcáa pikó m pansɛ pin Filipu kuyu-i wɛ nɛ pɛpɛɛ piicápinɛ kɛcáá ní paílɛ nɛ pɛpɛɛ pi n léní kari rítelɛ ntí wólú. ² Urósáa Uléɛcáa nɛ Upíima Yeesu Kírɛsi piké ípɛɛléɛ nó nyíɛ api kɔ nkínɪnɪɛ nó hɛ.

Pɔɔli yɛ Kírɛsi pikó kɛcáá Uléɛcáa yáasi

³ Mpá píyɛi kam yɛ nɛn nókɛnɛcáá m musí, am nó nnya Uléɛcáa pakare. ⁴ Mpóɔnare kam yɛ nɛ nprá píyɛi nónnɛnɛí kɛcáá Uléɛcáa yáasi. ⁵ Li wɛ rɛ hái kékoraanɛ nɛ neni-mɛ kani né léní nɛn nɛ Nsímé Kɛcirɛ kóónúlɛ. ⁶ Nɛ nyulɛ rɛ nprá liké íyɛ wa, Uléɛcáa yɛɛ nní pikɛi sɔnɛ mpí nókɛnɛmɛɛ piwai n kóraanɛ yé pi n nɔɪlɛ hái nɛ kɛtɔ-pɔ. Lɛlɛ rɛ hái nɛ keyáa kɛ ke Kírɛsi Yeesu uu n sɔnti. ⁷ Simúnjɛ sɛ kaí nɛ sá rɛ kɛ nókɛnɛcáá m má. Nɛ mɛyánɛɛi ketónɛ kɛcirɛ rinékínj kɛmɛɛ nó hɛɛlɛ. Likumúnjɛ rɛ tó nɛ nnó yɛ Uléɛcáa ipɛɛléɛ kuu né ní nyíɛ kɛmɛɛ wɛlɛ. Nɛ pɛɛ mɛkɛɛ Nsímé Kɛcirɛ nɛ kóónúlenlɛ nɛn nkɛcáá tɔpu rɛ nké iníní wa. ⁸ Uléɛcáa ricuruu yɛ nyánilɛ rɛ lɛ ke Kírɛsi Yeesu uu nó n la mɛcɔ kam nó la nɛ kɛfa kɛɛɛ.

⁹ Nɛ yɛ inéwɛlɛ kɛmɛɛ Uléɛcáa pisɛ rɛ nónnɛla nké n taálɛ mɛsɛrɛ ani mɛnyuwɛ m má, ani yɛ nɛ ceru ani lisɔnɛ nɛ likóɛ kóólenɛ cáká-cáká. ¹⁰ Ani yɛ pɛɛ nɛ rísɔnɛ túhaanɛ. Lɛ kɛmɛɛ, nó pɛɛ n kpáiiɛnɛlɛ áni yé ncaai níka m má keyáa kɛ ke Kírɛsi uu n sɔnti. ¹¹ Yeesu Kírɛsi yé tíyɛɛɛ ani mɛwɛi sɔnɛ mɛyá wapisi ai Uléɛcáa mɛyɔpi nɛ ipakare kpáɛ.

Utumɛ iwɛ yɛ tíyɛɛlɛ Nsímé Kɛcirɛ nn kɛyú n sɪ

¹² Pinémáɛcɔ, nɛ la rɛ ani kɔ tɛ lɛlɛ nní né n wa yɛ mɛnínɛ lɛnɛ Nsímé Kɛcirɛ ní nɛ mɛyá kóónú. ¹³ Uyóopi písóca nnɛí nɛ nprá yɛi kapi nkprɛni nyu rɛ Kírɛsi pikɛi nnya kam kukpaniilee-i wɛ. ¹⁴ Upíima yɛ pinémáɛcɔ Yeesu pikó mɛyá pɛɛ akpanii kɛmɛɛ né n yé nkprɛni ikari waisɛlɛ pin nɛ piripɔɔ Nléɛcaasimé kóónúlɛ.

¹⁵ Mesei ye me re kufatoi ke picɔ apɪ ne Kirisi nsímé kóónúlě piké ne né n keɲene nnya. Amá kefa keɲe ke picɔ pɔɔ ne nsímé mmě kóónúlě. ¹⁶ Nla ke pē apɪ ne Kirisi nsímé kóónúlě pin nyu re pinékei pēe re ké Nsímé Kεcɪre kecáá atɔpi n wai. ¹⁷ Amá íkeɲene kemúnjé ke pifoí pē pɔɔ ne Kirisi nsímé kóónúlě. Ai nfasímé sɔne kapi múlě. Pi lalɛ piké akpanii nnyé kecáá íwe icɔ né rikpáse.

¹⁸ Nka ín nɔɔ caai! Mpá pin n kpárálě née in ne kefa keɲe, Kirisi nsímé ye kóónúlɛnɛ. Tiné pɔɔ ye láárúle, mesére kari yé kɔ n láárú. ¹⁹ Li we re nónéwɛle ne Yeesu Kirisi Nfaa mee né n léni nnya, li yé tíyese am akpanii kέmεε lelu. ²⁰ Lě kam ne nnénaɲe nnéi m mé te liké wa lee re isei íka mpuri íi kape né li. Amá in nkɔ née in kɔ nfáa, Kirisi uké neni ne mpá píyɛi-pɔ inépinε kέmεε ríyɛ yě. ²¹ Nen nfáa m má, Kirisi yeε nnéfáa, nen kɔ n kpu, nkɔ nn kuláa né wai. ²² Amá in te li pise re ké nfáa m má nen ne pinékei wai, am yé nkɔpéni céri yo kam yé wéε. ²³ Mmé ne mmé kam ne yɔɔne. Ne káipile ké tómpɔ ké ha Kirisi kέmεε n we. Menéla mee mpá yo n tɔɲaalě ye mē. ²⁴ Amá nɔ nnya, li pise meyíkíyiki re ké ketě kecáá nfáa m má. ²⁵ Ai céreise. Ne nyule re né nónnénéi kékúrí n we nen nɔ léni re nónnéfatene nké kέyɛ n sí nɔn kɔ mpɔɔnare má. ²⁶ Lě nnya, menépeεpɔ nɔkenémεε yé tíyese ai né nnya rikókəri piwai nɔ kpá aní ne Kirisi Yeesu n tikilě.

Ani n náasi re Nsímé Kεcɪre nké kέyɛ ha

²⁷ Amá ani nse kɔ te lě ke Kirisi Nsímé Kεcɪre nn m pise re ani n we ke nónésoi íi yé n nyíselě. Lě kέmεε, nen pilóólú nɔ n ka néε mpá nensá nɔkenékúrí n we, ké n kómɛi pin símisi re nɔ nónnénéi kemúnjé keɲe kpísile ani kekemεε iníɲí wai ca, nɔn tinɔɔ rise má nɔn náasi re pisoí piké Nsímé Kεcɪre yɔsí ne nfatene. ²⁸ Ani kape tíyε nɔpinélaara piké linyine kέmεε nɔkenéwuɔ tɔise. Lelεe yé pi nyíse re ncée mee ye usoi n fóm kapi tikilě, ai kɔ nɔ nyíse re ncée mee ye usoi riyu n lɔ kani tikilě. Uléεcaa kέmεε kai léeri. ²⁹ Li we re Uléεcaa ye nfanare nɔ nyíse re ani Kirisi ne kefa tene, amá ani kɔ uyě nnya íwe le. ³⁰ Asei kecáá, tɔ ne nnɔ tɔɔ nkɔpéni kesě náasi. Ne pēe nónénípeε-i náasile. Nɔ kɔ nyule re ne ne wele nen náasi.

2

Lě ke Kirisi uu umεcɪre rincépise un kɔ ne uwéεse

¹ Ne yě te Kirisi kaní ne kefa n tenelě ye ikari nɔ rikpásele, unla nn nɔ ηmóópúselě. Nfáasɔne nn nɔ pénelě, nɔn nɔmenécɔpεcɪre lakaane nɔn kɔ íwe ténaane. ² In lee ni mesei, ani riné pɔɔ larukuse meyansei. Lě nnya kam nɔ pise re ani nsɔne n kómɛine, nɔn lakaane, nɔn kefa pénelě, nɔn kemúnjé keɲe má. ³ Ani kape ye linyine íkeɲene ne méwoo ipakare nnya wa, amá ani ye nɔmenécíre ricεpise aní n kpíilě te picɔ ye nɔ fele. ⁴ Nɔ úka úu kape ye ukulaa likó ηmane n wéési. Ani ye kɔ lelee yé picɔ n yóriye wéési. ⁵ Ani kemúnjé kē ke Kirisi Yeesu uu pēe m má kecɔ m má.

⁶ Mpá ke u ne Uléεcaa apɪ kékoraane-me isoi n sá, úu mmě kpísi uké ne pikéi wa uké ne umεcɪre Uléεcaa múɲeiseɲe.

⁷ Amá uyě yeε ulikó nnéi kuu m má keɲere ritɔ, uu umεcɪre ilási tani uu n we yare sisoipipi.

⁸ Kuu lě umεcɪre n waise uu n we yare sisoipipi, uu pēe umεcɪre cεpise uu Uléεcaa pakare uu ha ne kpi. Háí kunapéékɔ kecáá kuu pēe kɔ kpu.

⁹ Lě nnya ke Uléεcaa pɔɔ kɔ u ritaáse uu ketóne keε mpá kέye n fe kecáá u tɔnse uu kɔ rinyíri teε mpá ríye n fe u he.

¹⁰ U lě wale re keyómεcaa likó nnéi ne ketě kecáá nté likó ne ketě metene likó liké ye lin tinyíri tē n kɔ te Yeesu, liké ipakare ne anui kecáá riwula.

¹¹ Mpá usoi úye uké Sáa Uléεcaa ríyɛ waise uu yóó re Yeesu Kirisi yeε Upíima.

Kirisi pikó piké ketē kecáa n kpáiiĩ

¹² Lẽ nnya pinésáne lala kecire, yare kaní pɛe nní né m pakarelẽ pɛé uyɛ-i kamí pɛe nókenékúrí ní we, ani kɔ nkɛpéni kám nní nókenékúrí ní we wa liké lã tifaau. Uléecaa ye nórinéyu lɔle. Lẽ nnya, ani piyulale pẽ kuláa waise nɔn iwame ne Uléecaa riwure kémee pikéi wai. ¹³ Li we re Uléecaa ye nókenémee pikéi wai uu tíyese re ani ñmurei ani pikéi n wai liké ne umela n sá.

¹⁴ Ani nópinékei nnéi n wai ñmúlaa ne nsímé pipásaine ápi kape nókenécɔpe n we. ¹⁵ Ani lã n we áni kape ne ncaai níka m má, ani kɔ n kpáiiĩ nɔn we yare Uléecaa sipipi nsí kecáa kápi ncaai níka n nyáni. Ketē nké kecáa pisoí ye caailenle pin kɔ isoi kópe le. Ani pikecɔpe n we yare metéi nɔn kpáiiĩ yare awárepi, ¹⁶ te nɔ nsímé mee ye nfáa n he pi palẽ nnya. Lẽ nnya, keyáa kē ke Kirisi uu n sónti, li yé ha nó nnya rikókari né n we. Lɛɛe yé kɔ mesei nyíse re pikéi mpí kamí ne nní n ñmóópúlẽ ápi méwoo wa. Nnérɔne ñn méwoo wa.

¹⁷ Nókenéfa kaní ne Uléecaa n tenelẽ ye we yare inyóonse kani u wa. Insá n kesi, pi yé né kpu menénye ame nóinényóonse iyē kecáa kpápɔ. Mpá in lã né n wa, li né láárúle, tɔ ne nnó táké kɔ kesē mpóonare m má. ¹⁸ Liké kɔ limɛɔ nó n láárú, tɔ ne nnó ari kɔ kesē mpóonare m má.

Pɔali ye Timotee ne Epafurotiti tũ

¹⁹ Ne tálẽ te Upiima Yeesu un n ñmurei, né nfáani Timotee nókenémee tumpɔ ké nókenécáa nkó kɔ liké rinékín ññukuse. ²⁰ Tó ne uyē mɛcire tóo nókenécáa músu. Uka ucɔ úu meyíkíyiki ne kutu nó cólẽ. ²¹ Pilikó cire ke pinnéi apí ne náási, piuka úu Kirisi Yeesu kulaa wéési. ²² Nórinécúruu ye nyule lã ke Timotee uu n nyíse re u aseí ute le. U umɛcire Nsímé Kecire pikéi kémee pale. U kenémee keisile yare ke usoi uu ye ne usáa n keisi, tɔ ne uyē arí ne Nsímé Kecire kóónú. ²³ Ne tálẽ te nen píyei n yē lã kamí ne kété n tenene, né nókenémee u tumpɔ. ²⁴ Ne kɔ ne Upiima tálẽ te né nfáani rinécúruu hapɔ am nó lóólú.

²⁵ Ne nyáni yare né urómáreɔ Epafurotiti nókenémee pesepɔ. Tó ne uyē tóo keisi tɔn Nsímé Kecire ináa náási. Nɔ pɛe kenémee u tummele ani nípá yo u cɔnse re uké ne nnécón kémee né come. ²⁶ Li meyíkíyiki ripóo u we re uké nónnénéi yé. Kapi u n símisi re nɔ ukufɔn kɔ, li u ricónle. ²⁷ U meyíkíyiki kufɔn finle uu nkɔpɔ heire. Amá Uléecaa uu íwe u téní. Ticuruu ái umɛcire kuu íwe tē, u kɔ né íwe ténle re nnépóocai ñn kape n kpálẽ. ²⁸ Lẽ nnya kam yóone re ké nókenémee u pesepɔ nóké u yē liké nó larisi ai kɔ né mpóocai hasu. ²⁹ Lẽ nnya, ani nó ne Upiima rinɔ rise kémee ne mpóonare píima kémee u yási. Ani ye pisoí mpí nnéi pɛe umɛɔ ní we ríyu waise. ³⁰ Li we re Kirisi pikéi nnya kuú pɛe kpine. U nkɔpɔ yásile uké ne né lã kei káni yé n fe nóké né lã.

3

Lã kapi ye Uléecaa kémee aseí rintki

¹ Pimáreɔ, lã nnya liké nkɛpéni nó n láárú re nɔ ne Upiima rinóo rise kéméé we nnya. Ai né cónlẽ te ké mmē kam piwóle nó m masí piwóle nó rikpá. Nónnésone ye mu re ké lã piwóle nó rikpá. ² Ani nómenécíre ne pikéikó kpááree tí. Pi sipɔpi ne asele le. Ai lã kapi piké kecáa n céési lee piké yíkíyiki, ³ tóo meyíkíyiki kélẽ, ái pẽ. Tóo Uléecaa Nfaasone ne upikei wai. Ai ketóne kē ke kunéyu inyekii ii né n heelẽ kamí ne tálẽ. Li rikókari ró wele re tɔ rinóo rise kémee ne Kirisi Yeesu we. ⁴ Né né pɛe fe amí ne ketóne kē ke kunéyu inyekii ii né n heelẽ n tálẽ. In te pinyine ye músu re pi yé fe apí ne ketóne kē ke pikuyu inyekii ii pi n heelẽ n tálẽ, née yé pɛé lincee m má ai nípá úye tósu. ⁵ Pi né márile apí keyáa páha-paha tuné né ké. Ne Isirayeli ukó yíkíyiki le, Pɛnyamɛe mpuri ukó. Ne U-epiree le, Pi-epiree pɛe

kə né mári. Ne Pisuifi isé metiki kémee Ufarisi le. ⁶ Ne kéyu toi kam ye peé ne Kirisi pikó n wéekuselē. Pisuifi isé pitiki kémee, ám pree ncaai nka má kapí yé ne né n túhaane. ⁷ Lē kam pree nní n kpíilē te kuláa likó kam kə nkpeni Kirisi nnya nyáni re kelólé ye ke. ⁸ Ne nkpeni ricurru mpa yo kpíilenle yare likpárakó. Unépiima Kirisi Yeesu kam meýíkíyiki n nyu ye né tasi mpa yo. Uyē nnya, ne ηmureile am mpa yo fómni. Kirisi ηmane yee kenéme ríyu má. Ne litórō nní nnéi kpíilenle yare ayúí ké ne Kirisi n yé nnya. ⁹ Ne la re tə ne Kirisi təké rinó rise m má. Am aseí ute re ne isé tikiilē nnya, amá ne aseí ute le re ne Kirisi ne kefa tene nnya. Ulééca kémee kai léeri re usoi uké ne nfatene ritá úu ne panse aseí ute. ¹⁰ Likei lise lee ripóó né n we lee re ké Kirisi ceri ké kə rinaηe mme mee pikpəkpə kémee u n yukuse yē, ké uiwe icə li ké kə unkpə ncə kpu, ¹¹ nen ne tálē te Ulééca yé pikpəkpə kémee né yukuse.

Lē ke usoi uú ne pitule n náapo

¹² Am la ké re ne lē kam ne pitule n náapo piyēne masile née ne pipanse masile usoi nkó yee úu ncaai nka m má. Amá likei lē kam ne piyóó náapo. Li we re Kirisi Yeesu ye né kə piyóó masile. ¹³ Pimáreco, ám te ne inéhéé piyóó máalenle, amá likei lise kam n wai yee re ne lelee n tómpo paleile nen pree lelee kéyu-pə n we ne pitule náapo. ¹⁴ Lē nnya, ne náapo re ké tu ké inéhéé yási. Ulééca ye ró séi re təké Kirisi Yeesu ne ritiki təké ha kelééca-pə i yási.

¹⁵ Tó mpí nnéi tóo nní Kirisi kupéneco kémee m pelalē, təké menéco mmé m músu. In te nókenémúné ye linyine kémee ne kenéko kóólelē, Ulééca yé tíyese ani nsímesei kom. ¹⁶ Mpa lin íye n we, kei kari nkpeni nní n tu, li pise re təké nsé tipéne təké ne kéyu n sí.

¹⁷ Pinémáreco, ani menéco n wai. Ne lē kani yé n sone pinyise nó masile ani yénu. Lē nnya, ani pepree menéco n sone inípee n tapalē non ne sone. ¹⁸ Mesére kam nsímé mmú nó símisi. Ménini ne rikíη kam kə nkpeni ne pisímé nó n kpálē te pisoí meýā pree pinsē kémee nyiselē te pi Kirisi kunapéékó pilaarə le. ¹⁹ Kelólé ke lipite pē api yé ne kétə kpu. Pialoi nyee piuleeaca. Lelee yé pree isei pi n wa kapí ne meníηe rikókəri wai pin ketē nté likó ηmane kecáa músu. ²⁰ Amá tó ne kelééca-pə kuyu pikó le. Kei-pə ke Upiima Yeesu Kirisi kam m mé uu léerine uké Uróyulale. ²¹ Uyee irópiηe nnyí yee nní isei n we consene iké ne uikó yee ríyu m má menyíne n we. Unnaηe mmē kuú ne mpa yo kecáa iyóopi n le kuú ne lē waine.

4

¹ Pinémáreco lala, li ripóó né wele re ké piyēne nó rikpá. Nóo nnépónare, nóo kə ríyu né waiselē. Lē nnya pinémáreco lala, ani lē n keηaalē, nóinēpiηe íi kape nó ne Upiima kupéneco kémee riyóo.

Pəoli ye Filipu pikó mesəho kpálē

² Nó Efotii ne Sentiki kam ηmóópuselē te ani rinóo rise m má non ne kesē Upiima tikilē. ³ Pó unékeico kecire yee kefa kesee ne n keisi kam pise re a pi lē. Kesē ke tó ne pē ne Kelemaa ari Nsímé Kecire ináa náasi ne pinékeico picə anyiri nyee nfáa ritelé * kémee n we.

⁴ Liké mesére nó n láarú re nó ne Upiima kupéneco kémee we. Am kə kpá re liké mesére nó n láarú.

⁵ Ani tíyese pisoí nnéi piké nónnénare kecáa n nyu, Upiima ye nnyáa waimelē. ⁶ Ani kape ye líka nfasímé tóne. Amá ani ye mpa yo kémee Ulééca yási ani lē kai nó m pise u pise, ani ye kə u pəone. ⁷ Lē kémee, Ulééca yé unkiηiηe kpísi

* **4:3** Nfáa ritelé yee ritelé te-i ke Ulééca uu pepree Yeesu n tikiilē anyiri n woi (Méyene 3.5).

uú ne nóanékín ne nósinéμúné n yekeilē nó ne Kirisi Yeesu kupéneco kémee. Unkíññe mmē ye lē nnéi ke usoi uu ye m musí fele.

⁸ Pimáreco, ntórō kam yé nó m maá mee re lē nnéi lee aseí likó ne lē nnéi lee líyukōó ne lē nnéi lee ne n sá yare kai m pise ne lē nnéi lee n cáká-cákálē ne lē nnéi lee ne n sá re piké li n la ne lē nnéi lee ne kuñmurei n sá ne lē nnéi lee isoi sone likó ne lē nnéi lee kupakare ní we liké nósinéμúné likó. ⁹ Ani lē kam nó n nyíse ne lē kani kenémee n kpísi ne lē kani n kō ne lē kani né n yé nen wai ne n yíraane. Kei ke Uléécaá yee ye nkíññe n he uu yé pee nókenémee n we.

Pōoli ye Filipu kuyu pikó pōone

¹⁰ Li tó ne Upíima kupéneco kémee né láárúle meýíkíyiki. Li né larisile re nó kō nkpeni ncée yē ani kenécáá léise. Ai re nō pee kenécáá paleilē, amá ncée ín pée we nōké ne né n lé. ¹¹ Ai linyine kam la nnya kam lē símisi. Ne nyule lē kai yé né n láárú, nípá nen ní-ye kémee n we. ¹² Mpá nensá líka m má nées lin memá píima-i kam we, ne menécíre pimúlú nyule. Ne linnéi ne nípá yei, nkú kémee ne ilépi kémee nyule lē kam yé n wa. Nen lílúke-lúke m má nées nkú nn né n we nées nípá yo in ne né m pom nées lin né m párilē, li ne né sále. ¹³ Uyee linnane né n he nnya, ám yé líka pōone. ¹⁴ Mpá ne lē, kani nní inéwe kémee né n come, li nyamle.

¹⁵ Nō Filipu kuyu pikó, nórínécúruu ye nyule re kari Nsímé Keciye piyóó n kóraane ne Masetuwaani keteni-i yisile. Nónécápine memáá, íka icō íi inéhé ne linélale-lale kémee né lé. Nóménécíre nōó né lé. ¹⁶ Háí kumúné kpe-i kam pee Tesaloniki-pō ní we, nō pee meté kesē lelee né m párilē né páaipōle. ¹⁷ Aai re ihée kam la nnya kam lē símisi. Ne lale liké nó lé nólnékó liké Uléécaá kémee rifuu. ¹⁸ Ne lale ké nó símisi re ne lē nnéi kaní ne Epafurotiti n tumme yōsile. Ai kusa piye. Ne nkpeni lē nnéi lee pee né m párilē mále ai faau ricuruu. Nónéhée nnyí ye we yare inyōonse kapi tulaali meco ηmaasi, ianyō kekphápi ken Uléécaá nsone láárú uu kō i yōsu.

¹⁹ Unéléécaá úu líka paalē. U meýōopi mále. U yé ne Kirisi Yeesu ritiki uu lē nnéi lee nó m párilē nó pa. ²⁰ Urósáa Uléécaá uké nípá piyei-pō meýōopi ne ipakare n te. Amí.

Iyáhaa tōrō

²¹ Ani pepe Kirisi Yeesu nnya Uléécaá sipipi m panse nnéi yáasi. Pimáreco pee kenékúrí nté ní we ye nó yáasi. ²² Uléécaá sipipi tōrō nnéi see nté ní we pō ne kō nó yáasi, aí ne tōsu pepe Sesaa keyō-i n keisi. ²³ Upíima Yeesu Kirisi uké ípeeléé nó nyíse.

Títelɛ kɛ Pɔɔli uu Kolɔasi pikó n wói

Lɛlɛ rítelɛ ntí kɛmɛɛ ní wɛ

Pɛɛ mɛkɛɛ Asii ketɛ kuwélɛ kunyine kɛmɛɛ kɛ Kolɔasi kuyu akú wɛ. Ai Pɔɔli ricuruu yɛɛ Kirisi icápine yɛɛ Kolɔasi-i ní wɛ kari, amá uukeyiɔ unyine kapi yɛ n sée rɛ Epafiraasi yɛɛ kei Nsímé Kɛcire riyóó (1:7, 4:12). Kukpaniilee-i kɛ Pɔɔli uú pɛɛ Rɔm kuyu-i wɛ Epafiraasi uú nɛ weri uu ncóɔ mɛɛ ní wɛ u kɛɛnkɛɛ. In n la, Epafiraasi yɛɛ yé Pɔɔli n símisi rɛ piso i fée yɛ icélaa kópe kei célaankɛɛ. Lɛ nnya kuu rítelɛ ntí pi wói uké nfatɛnɛ rikui kɛcire pi léise. Pikireki ifasimé nɛ Pisufi inyeki kapi pɛɛ Kolɔasi-i pi céesi. Amá icélaa iyɛ yɛ pɛɛ nɛ Yeesu ikó memíi wɛɛ. Amá Pɔɔli uu nyíse rɛ Yeesu yɛɛ nípa yo kɛmɛɛ Upíima.

Ifaaci iyɛ mɛkériine yɛ mmé:

1. Títelɛ tɛ kekoraanɛ kɛ keyóme kɛnyine akɛ Kirisi ríyu waise rɛ ketɛ nnéi nɛ Ulééca icápine upiima (1:1-2:5), (1:15-20). Kolɔasi pikó kɛcáa iwɛɛ yɛ wɛɛ keyóme kɛ akɛ kelenɛ tiki (1:3-14). Keyóme kɛ kɛpire kɛ Pɔɔli uu pɛɛ lɛ kuu Ulééca icápine kɛcáa n náasi nkó wa (1:24-2:5).
2. Uu pɛɛ limemáa Kirisi pikó pɛɛ Kolɔasi-i ní wɛ maa rɛ piké pimɛcire tɛ (2:6-23). Api kapɛ pɛpɛɛ inómesimé n célaankɛɛ nɛ kutu n cɔlɛ. Amá piké nfatɛnɛ kapi ní yási kɛmɛɛ n wɛ.
3. Títelɛ ntí yɛ kɔ icélaa kapi yɛ nɛ Ulééca icápine kɛmɛɛ nɛ pimáreɔ kɛcɔpɛ nɛ piso i kɛcɔpɛ isoi fale n li palenlɛ. (3:1-4:6).
4. Pɔɔli yɛ uiyáhaa papɔlɛ (4:7-18).

Iyáhaa

¹ Née Pɔɔli yɛɛ Ulééca mɛla kɛmɛɛ Kirisi Yeesu utumɛ m panse, nɛ urómáreɔ Timotee. ² Nɔ́ kɛ Ulééca uu n wée nɔn Kolɔasi-pɔ wɛ, nɔn Kirisi nɛ kɛfa kɛsɛ tikilɛ kari rítelɛ ntí wólú. Nɔ Kirisi kɛmɛɛ pirómáreɔ kɛcire lɛ. Urósáa Ulééca uké ipɛlɛɛ nó nyíse uu kɔ nkínɛnɛ nó hɛ.

Pɔɔli yɛ Ulééca pɔɔnɛsɛ

³ Tɔ yɛ tɔn Urópíima Yeesu Kirisi usaa Ulééca n yáasinɛ, tɔ yɛ nípa píyɛi nókɛncáa u pɔɔnɛsɛ. ⁴ Mɛsɛi kari nónnésimé kɔ tɛ nɔ nɛ Yeesu Kirisi kɛfa tenɛlenlɛ, nɔn pɛ kɛ Ulééca uu n wée la ⁵ rɛ nɔ mé tɛ nó lɛ kɛ Ulééca uu keyómɛca-pɔ nó n yekeilɛ yási nnya. Nsímé Kɛcire mɛɛ ase i m má mɛɛ pitá pɛ nó símisi. ⁶ Ai nókɛnémɛɛ nmanɛ kɛ Nsímé Kɛcire mmú nn tuiɔ. Ketɛ nké nnéi kɛcáa kapi n kɔ. Mpa yɛi knn tikónú nn kɔ piso i isoi consɛ. Lɛ knn kɔ nní nókɛnémɛɛ wai hái keyáa kɛ-mɛ kani Ulééca ipɛlɛɛ n kɔ ani céru rɛ ase i yɛ nyɛ. ⁷ Urósáne nɛ urókɛiɔ Epafiraasi yɛɛ nsímé mmɛ nó céesi. Asei kuú nɛ Kirisi pikɛi nókɛnémɛɛ wai. ⁸ Uricuruu yɛɛ ró símisi rɛ Nfáasɔnɛ nɛn kusa nla nó hɛ.

⁹ Lɛ nnya kari nókɛncáa nípa píyɛi keyóme yáasi hái kari nɛ nónnésimé n kɔ. Tɔ Ulééca wɛɛ rɛ uké tíyɛsɛ unfaasɔnɛ nké mɛwéesɛsɔhɔ mɛyá nó hɛ nn kɔ umɛla nɛsɔnɛ nó céreise. ¹⁰ Kei kɛ nóínɛsoi kani n le ii yé pɛɛ Upíima ríyu waise rɛ nɔ lɛlɛ nɛ u n sá wai nnya. Lɛ kɛmɛɛ kani yé pɛɛ mɛwɛi sɔnɛ mmé ncɔpuri n wapisi ani kɔ Ulééca n ceru nɔn nɛ kɛyú sí. ¹¹ Unnɔɔnɛ mɛɛ nɛn ncɔ m má nké nó papukusɛ ani nípa yo kɛmɛɛ m purú nɔn kahari. ¹² Ani mpónarɛ nɛ Saa Ulééca pɔɔnɛsɛ. Uyɛɛ tíyɛsɛ kani yé fe ani lisɔnɛ kuu uiyɔɔpi metéi kɛmɛɛ pɛ kuu n wée n yekeilɛ yɛnu. ¹³ Uyɛɛ kuɛmaha ute anipe-i ró lése uu ukɛpipi lala iyɔɔpi kɛmɛɛ ró tónsɛ. ¹⁴ Ukɛpipi kɛ kuú nɛ ritiki uú nɛ ilási kɛmɛɛ ró lesɛ uu kɔ kɛ nnya arókópe ró sárei.

Kirisi isoi ne upikēi nstímé

¹⁵ Uléécāa úu kúyene we. Ukepīpi kee umēwee kapi ye n yé. Lē nnéi ke Uléécāa uu n wa kecōpe uyee lifoí un kō mǎpá yo fe. ¹⁶ Uyē kuú ne ritiki uú ne keyómecāa-pō ne ketē kecāá mǎpá yo wai. Lelēe kúyene ní we ne lelee ái kúyene ní we kuu wa. Uyee piyōōpi wéése ne pipiima ne pisińsá ne mǎpá yo yee rńnaŋe m má wa uu kō linnéi uanipe-i wai. ¹⁷ Uyee ufoí we mǎpá yo ai kelenē n we. Uyē nnya ke mǎpá yo ai kō we lin nyaní. ¹⁸ Lē nnya uyee ipiŋe riyu, ipiŋe iyee Uléécāa pikó icápine. Uyee isoi fale kekoraane. Uyee mefoi nkpō kēmeē yisi uu nfāa teneciré yénu. Uyee mǎpá yo kēmeē ufoí uu pēe ne mǎpá yei ufoí. ¹⁹ Li Uléécāa ripōō wale re uké uisoi nnéi ne ukepīpi kēmeē n we, ²⁰ uké kō ne ke ritiki uké u ne ketē nké ne keyómecāa likó nnéi kecōpe nsímé nyōōnse liké pēe kemekó-i n we. Mēnye mē ke ukepīpi ake kunapēékōō kecāá n kōōnu kuú ne ritiki uú ne nkíŋniŋe weri.

²¹ Nō pēe mekeē-me nōsinémúŋé kōpe ne nōmenéwai kōpe nnya ne u talaalenle nōn kō upilaarō. ²² Amá Uléécāa ye ukepīpi nkpō ne ritikile uú ne nō ne uyē kecōpe nsímé nyōōnse. Ke pansēle kesoiipi ake kpi. Lē nnya, nō nkpēni ukeyu-i upisoi le pēe n kpáiiilē ápi ncaai rńka má, ápi kō rńka ne pi cési. ²³ Lē nnya ani nkpēni nfatene kēmeē iníŋi karií aní n taalē. Ani kape Nsímé Kecire ne ketāa wa. Mmē karí ne tálē tōn ne mē. Ketē nké nnéi ke nsímé mmē nn tikōōnú. Lipikei ke né Pōōli am wai.

Pōōli pikei ne uināá nsímé

²⁴ Li nkpēni né láárúle re ne nōkenécāá íwe le. Né ne kō lē lēnile re íwe mesá mē kari yé n fe ari Kirisi kēmeē le áme kape ripári. Kirisi ipiŋe yee nní pē ke Uléécāa uu n wēe icápine. Pē nnya kam íwe le. ²⁵ Uléécāa ye upikei kēmeē né kpísile uu né forii re ké ne unsímé nnéi nō kam. ²⁶ U pēe mekeē icōpuri nnéi kēmeē nsímé mmē pesile. Amá u nkpēni pē kuu n te n cereisele. ²⁷ Uléécāa ye lalē piké nsímé mee m pékaalē mpiye ne nkulaa ceri piké pi símisi. Lipéké-peké lee nní re Kirisi ye nōkenéméé wele. Uyē nnya kani tálē te nō kam ani Uléécāa meyoōpi kēmeē loni. ²⁸ Kirisi rinyiri kari yóólē. Mǎpá úye kari mesōhō kpálē tōn kō céési ne mewéesesōhō kari m má nnéi. Tō lē wai re mǎpá úye uké Kirisi kupénecō kēmeē papisi nnya. ²⁹ Lē nnya kamí ne pikei ŋmōópúlē, nen náási ne Kirisi nnaŋe kuu né n he nn né síkai ne rikōhō.

2

¹ Ne la re ani kō te atōpi kam nō ne Lawutisee pikó kecāá n wai ne mpí nnéi pēe ápi kenéyu n yénaalē kecāá ye apíima le. ² Ne la re piké ikari meyá wa, piké rinōō rise m má pin lakaane, mesōhō meké meyíkíyiki meyá pi n tulaalē apí ne lē ke Uléécāa uú pēe m pékaalē ceru. Lipéké-peké lelee Kirisi. ³ Uke méé ke mewéesesōhō ne Uléécāa picere lisōne nnéi ai pékaalē. ⁴ Uka úu kape ne n fe uké nnōōlari ne nō n kírāase nnya kam lē nō símisi. ⁵ Mǎpá kām nní nōkenékúrí ní we, ne nōkenécāá músule lin né láárú re nō ŋmōópúlenle nōn Kirisi nfatene kēmeē iníŋi kariilē.

Kirisi ŋmane yee ye nfāa he

⁶ Lē nnya kani nní n ŋmurei re Kirisi Yeesu yee Nōunépiima, ani ukupénecō kēmeē nōínēsoi n le. ⁷ Ani ukusencō kēmeē iníŋi karií ani nōínēsoi nnéi kēmeē ne u n tálē. Ani lē kapi nō n céési m múílē, nōínépiŋe íi kape píkai nfatene kēmeē riyōō. Ani ye kō u pōōnese meyá.

⁸ Ani nōmenécíre tí úka úu kape kesoiimujé ne nō kírāase uké kuyúí nō tā méwoo. Ketē nké kecāá likó ne pisoi inyekií ke kesoiimujé kē ake tíkilē, ái nkpáni Kirisi. ⁹ Mēsei sei ke Uléécāa uu Kirisi ipiŋe kēmeē we ne umesá nnéi. ¹⁰ Mǎpá

yo mpuri kani ukupénecɔ kémee yé ne limesá nnéí. Uyee iyóopi ne rínanje nnéí fe.

¹¹ Nó ne uyē kupénecɔ kémee kani riké. Ai usoi kunipe kpee nó riké aku isare nókenécáá tólu, amá Kirisi meké kani kélē. Lēlee re u akópe nnanje kémee nó lésēle. ¹² Kapi míni nó n wóle, li wa yare nó kpule api nó ne Kirisi kulési. Nó ne uyē nóo kɔ nkɔ kémee yisi. Kaní ne kefa n tenelē te Uléécaá ye rínanje mále nnya kuu nkɔ kémee u yukuse. ¹³ Nóanékópe ne nókunékéciré nnya kaní pree meké Uléécaá inipere-i we yare pikpɔkɔ. Amá Uléécaá ye nkɔpéni ne Kirisi ritikile uú ne nfáa nó he uu arókópe nnéí ró sárei. ¹⁴ Títelē tee pree isé kémee n wólaalē tin akópe kari n wa nyísēlē kuu kpísi uu kunapéékɔ́ kecáá kari tinkó nn tenē. ¹⁵ Uléécaá ye keléécaá-pɔ ne ketē nté kecáá iyóopi nnéí nnanje yósilē uu kunapéékɔ́ kecáá i feriyē uú ne riwú kémee isei i waise, uu i pulu yare pikpaniikó pin ne Ukepípi kee n feriyē nnoj kémee sóne.

¹⁶ Lē nnya, úka úu ncée má uké nólinéluke-luke nēe nólinénírē-niré nēe nóanényá meluke nēe lē kani ye iwáre fale meleeme-i n wa nēe kewénteyaa kecáá nsímé nnyine ne nó cési. ¹⁷ Lē nnéí ye lelee kepíre n weme kumíri le. Liyíkíyiki ηmaa tee Kirisi. ¹⁸ Pinyine ye kpáralē pin pisimúhē cire me rikókari wai re pi pimécire ricépisēle, amá pin pree pilécaatumē yáasi pin kɔ pisilárē ne kutu cólē. Ani kape tíye lipite pē piké akópe nó pa. Li we re pisimúhē cire kapí ne pikéi wai. ¹⁹ Api ne Kirisi tálē, in kɔ ne uyee ríyu. Uyee ipíne kpínii. Uyee tíyeselē ke akɔhɔ ne itá ii cópiinelē, Uléécaá un pēé ne ipíne iyē peluse.

Usoi nkɔ ne umeyise u ne Kirisi kupénecɔ kémee

²⁰ Nó ne Kirisi ye kpule, áni kɔ nkɔpéni ne ketē nté likó kutu cólē. Yo nnya kapi yé kɔ ne nó m písei re ani ketē isé ritiki yare insá n we, áni yé nfáa wa? ²¹ Pi ye nó maa re: “Kape nní kpísi”, “kape nní rilélé” nēe “kape nní rica”. ²² Pi ye lē nnéí ne keisile ai weri ai liketɔ tulu ai caai. Sisoipipi see liisé ne liicélaa iyē leseme. ²³ Isé ne icélaa iyē ne píse re usoi uké umela kémee Uléécaá yáasi uu ikóhó meyá m má, úu kape uipíne n nareisi. Li usoi meyene-i nkɔpáni yare mewéesesɔhɔ likó linyine ye ni. Amá kuláa kúka áku kémee we. Usoi lilala ye ni.

3

¹ Nó ne Kirisi kupénecɔ nnya, li wa yare nó ne uyē nóo nkɔ kémee yisi. Lē nnya, keyómecaa-pɔ likó kani yé wéési, kei ke Kirisi uu Uléécaá kuluke-luke-mē keyukóstonē-i n tú. ² Keyómecaa-pɔ likó nkó nké nó n we, ái ketē nté likó nkó. ³ Nó pikɔ masile, nónnéfáa nn Kirisi kémee we nn ne Uléécaá-i pékaalē. ⁴ Uyee nónnéfáa. Keyáa nké kuu n sónti, nó ne uyē nóo kɔ umeyóopi kémee wene.

Isoi fale ne ikpure kecáá nsímé

⁵ Lē nnya, ani ketē nté likó lee nóinépije-i rí we kpu. Lēlee nní: Mémare kpáaree ne mékperinkpewai ne méla tóhē-tóhē ne mewai kópe ripɔ ne memá nnáápí. Memá nnáápí pɔ ne piléenyóonse picɔ le. ⁶ Mewai mē mpuri nnya ke Uléécaá kuwɔi aku peree pipakare u n yúlu kecáá wéme. ⁷ Limecɔ kaní pree wai, pēé uyē-i kaní pree akópe nyē kémee rí we.

⁸ Lē nnya nóóké kɔ nkɔpéni lē nnéí fóm: Kuwɔi ne meseewai ne rikpákára ne picɔ alē ne iseicirésimé yeé nóinénóo-i n léenti. ⁹ Nó mpí nóo nní nóinésói kpure ne imewai kópe n lése ani fómni, ¹⁰ ani isoi fale kpísi ani tani yare ketúkanka, áni kape nkɔpéni nómenécɔpecire nnóome n wapaane. Nó nkɔpéni pisoí fale le ke urówai Uléécaá uu mesére n nyóonse nóké ne menyíne u n wa nnya. U la re nóké kɔ meyíkíyiki u ceri. ¹¹ Ai nkɔpéni we re nkó úu Usuifi, nkó yeé Usuifi, nēe nkó ye kélē nēe nkó úu kélē nēe nkó ye usɔhɔ nēe nkó ye úyujmɔhɔkó nēe nkó ye ulási nēe nkó ye ne uripɔ wele. Kirisi yeé pinnéí kémee mpa yo.

12 Nɔ Uléecaa sipipi le. U nó wéele un nó la. Lɛ nnya, ani íwe n ténaaɛ nɔn kusoi wapaɛɛ, ani ye nómenécíre cepise aní m purú nɔn kɔ ninjú. 13 Ani m múínelɛ n̄sɔne, m̄pá úye uké ye ucɔ sárei. Uye un ucɔ ne nsímé m púnne, ani ye sárikeɛne yare ke Upiima uu nó n sárei mecɔ. 14 Ani likecáá n̄la rikpápɔ. Nla mee yé tíyese ani n̄sɔne m pénéle, ani rinɔ rise wai. 15 Kirisi uké nkín̄niɛe nɔanékín̄ kémee wa. Nkín̄niɛe mm̄e kuú ne nó sée re ani ripéne ani wai usoi use. Ani ye mesére u pɔnɛse. 16 Kirisi nsímé nké ne n̄lisɔne nnéi nɔkenémee n we. Ani n lénaɛne nɔn kɔ célaɛne ne m̄ewéesesɔhɔ kani m má. Ani kefa keɛe ne ipakare siyome ne akéhe ne siyóme ncɔpuri ke Nfáasɔne nn nó n he ne ríyu u waise. 17 Nɔn ye n símisi n̄ee nɔn n keisi, ani ye Upiima Yeesu rinyiri ne m̄pá yo n wai, ani ye ne u tiki aní ne Sáa Uléecaa pɔnɛse.

Usoi ne ucɔ kusencɔ nsímé isoi fale kémee

18 N̄s̄ pinási, m̄pá úye uké uula n waiselɛ yare kai Upiima kémee m pise.
 19 N̄s̄ pitisi, m̄pá úye uké uunɔsi n la. Ani kape ne kéyu pi m páápú.
 20 N̄s̄ siwá, ani ye m̄pá yo kémee n̄opinéte m pakarelɛ. Lelɛe ne Upiima sá.
 21 N̄s̄ siwá pisaa, áni kape siwá kuwói n waise. Insá lɛ, siapɔ yé caai.
 22 N̄s̄ pikéikó, ani ye m̄pá yo kémee n̄opinékeisaa ket̄e nké kecáá m pakarelɛ. Ái pin nɔkenékúrí n we pin nó nyáni n̄manɛ kani yé pi m pakarelɛ. Amá ani ne kefa keɛe pi n keisi Upiima kani m pakarelɛ nnya. 23 M̄pá yo kani wai, ani ye li n wai ne kefa keɛe. Upiima kani li wai, ái sisoipipi. 24 Ani n nyu re liihéé ke Upiima uu nó m pane yee lisɔne lɛ kuu n yekeilɛ un ne upikó m̄é. Kirisi yee Upiima. Uyɛ kani pikéi p̄e wai. 25 Lɛ nnya, úye un m̄ewai kópe n wai, m̄eihéé kuu yénune. Uléecaa úu ye usoi keyu-i ripaí, amá aseí kuu t̄ikilɛ un ne túhaɛne.

4

1 N̄s̄ píyɔsaa, ani n nyu re n̄s̄ ne kɔ keyómeɛaa-pɔ ute mále. Lɛ nnya, ani ye n̄opinélási n̄sɔne m múílɛ nɔn lelɛe ne n sá pi wai.

Pɔali ye Kolɔsi pikó mesɔhɔ kp̄alɛ

2 Ani ne piyómeyáhaa n n̄móópúlɛ, áni kape lɔpile, ani ye kɔ Uléecaa pɔnɛse.
 3 Ani ye kɔ kerócáá keyóme yáási re uké ntósimé ncée t̄apile tóké Kirisi nsímé mee p̄ee m p̄ekaalɛ picɔ riyóó. Mm̄e nnya kam nní akpanii kéméé we. 4 Ani u pise re uké tíyese ké ye unsímé mm̄e tiyóó yare kai m pise.
 5 Ani m̄ewéesesɔhɔ m má nɔn ne mpí p̄ee ápi Kirisi pikó ne s̄one. Ani kape tíye itunɛ iké méwoo tenɛ. 6 Nónnén̄ɔsimé nké mesére n láárú nn kɔ ríyoriye má, nn kɔ kutu kúɔ we. Ani ye ceri lɛ kani yé m̄pá úye rinɔ n yɔsí.

Iyáhaa t̄ɔrɔ

7 Tisiiki ye unémáreɔ lala kecire le un kɔ aseí ne Upiima pikéi wai. U kɔ Upiima pikéi kémee unésencɔ le. U yé lelɛe né n wai nnéi nó kéénkeɛ. 8 Né nɔkenémee u tumpɔ uké nó símisi mm̄e-i kari n̄ we, uké kɔ nɔanékín̄ ninjukuse. 9 U ne nɔkunéyu ukó use, urólala kecire Onesim kam tumpɔne piké lɛ nnéi lee nté n wai nó kéénkeɛ.
 10 Tó ne Arisitariki tó akpanii kémee n̄ we ye nó yáási. Parinapasi umareɔ kepipi Mariki p̄s̄ ne kɔ nó yáási. Uyɛ nsímé kapí p̄ee nó tee re un nɔkenémee n tuiɔ, ani u yɔsí n̄sɔne. 11 Yeesu kapi ye kɔ n sée re Yusituusi p̄s̄ ne kɔ nó yáási. Pisuifi p̄e n̄manɛ p̄ee Uléecaa iyɔpi pikéi kémee né léni. Pi ikari né waisele n̄sɔne. 12 Nɔkunéyu ukó Epafiraasi ye nó yáási. U Kirisi Yeesu ukéikó le yee mesére upiyómeyáhaa kémee nɔkenécáá n náási re áni kape nó ne Kirisi kupéneɔ kémee nó riyɔ, ani kɔ m̄pá yo Uléecaa mela kémee n wai. 13 Ne ne inén̄ip̄ee yenle re u

νό νε Lawutisee νε Iyerapolisi pikó kecáá náásile hái. ¹⁴ Urólala kecire, upaise Luki νε Temaasi ye nó yáasi.

¹⁵ Ani pirómárecɔ Yeesu pikó पेε Lawutisee-pɔ ní we yáasi. Ani kɔ Nimfa νε Uléécaá ícápine pikó पेε ye ukeyɔ-i n cápine yáasi. ¹⁶ Nɔn títelé ntí nóinécápine pikó inipee-i pikéẽ m masí, ani tíyese Lawutisee pikó póké kɔ ri keẽ. Nóké kɔ tẽ ke pẽ api nó m pááipɔne keẽ. ¹⁷ Ani Arikipu ma re uké pikai ke Upíima uu uanipe-i n wa kecáá musí uu nsɔne pi wai. ¹⁸ Né Pɔli, née kunénípe νε anó nnyé wói re: Ne nó yáasi. Ani n léiselẽ te akpanii kémee kamí we. Uléécaá uké ípeeléε nó nyíse.

Titelé foí ke Pòoli uu Tesaloniki pikó n wói

Lelee titelé nti-i ní we

Tesaloniki ye pee kuyu maa le Ròm pikó ketē kuwélé kpē kapi ye n sée re Masetuwaani kέmee. Unsē lírū kuú pee ne nsímé kecire piyóó ní ha kέmee ke Pòoli uu pee kuyu kpe-i Uléécaá icápine karií. Filipu kuyu kuu yisi uu ne kei hapó. Pisui fi pinyine ápi pee uicélaa ηmurei, uu pee kei mekee yisi. Korénti-i kuú péé we, uusencó Timotee uu ne kei u leepó. Kei kuú ne Kirisi pikó pee Tesaloniki-i ní we rítelé wóipó.

Ifaaci iyē mekériine ye mmé:

1. Pikei ke Pòoli uu Tesaloniki pikó kecópe n wa. U Tesaloniki pikó kecáá Uléécaá pònesele re pi nfatene kέmee táálē nnya. Pòoli uu isímé inyine kápí ne u n kparai kecáá uriyu heere uu kó pikei kuu pikecópe n wapisi pi léisente (1:1-3:13).
2. Pòoli ye Kirisi pikó ηmóópúselē te pikei isoi yee fi mékperinkpe m má n le, pin kó níla má pin kó keisi (4:1-12).
3. Utume Pòoli ye Kirisi mepeme kecáá icélaa pa uu kó Kirisi pikó pise re ápi kape n lóni (4:13-5:11).
4. Lē kai m pise re Uléécaá icápine iké n we nsímé yee rítelé tē ketó-pó we (5:12-28).

Iyáhaa

¹ Nē Pòoli ne Timotee, tóo nó Tesaloniki Uléécaá icápine pikó pē ke Urósáa Uléécaá ne Upíima Yeesu Kirisi ápi n te, titelé wóipó. Uléécaá ipelée ne unkiññine nké nókenémee n we.

Tesaloniki pikó mēfine ne pinfatene

² Mpa píyei kari ye Uléécaá yáasi re ne upikēi, nónnénéí nnya. Mpa píyei kari pirówele kέmee nó léiselē. ³ Li pise re tóké urósáa Uléécaá keyu-i léise lē ne lē kani nónnéfatenē n nyíse, mewai mewai kέmee ne lē ke níla kani m má nn nó rinñmóópúse, ne lē ke nómenétá Urópíima Yeesu Kirisi kecáá áme pí kai n hásu. ⁴ Pimárecó, tó ceri re Uléécaá ye nó lalē uu nó wée re nóké upikó. ⁵ Ai líka nnya, ári Nsímé Kecire nó símisi ne nnóosimé ηmane, amá ne rññe ne Nfáasone nnñe kari nó n símisi. Tó kó ne kefa tenele re Nsímé mmee aseí nkó le. Nó ticuruu ye nyule lē karí ne nó n sónne re liké ne nó sonesi nnya. ⁶ Tó ne ne Urópíima yíraanele, nóñ kó ne tó ne Upíima yíraane. Nó meyá íwe lile, mpa ne lē, nó Nléécaasimé yósile ne mpónare ke Nfáasone nn ye n he. ⁷ Li tíyesele ani póló pisoí pē ke pepē Masetuwaani ne Akayii-pó kefa n tenelē ápi ye ne m páilē. ⁸ Ai nkpáni Masetuwaani ne Akayii ηmane yee nókenémee Nléécaasimé kó, amá mpa yei le ke nónnéfatenē nsímé nn tiyékáa. Ai nkpáni pise re tóké linsímé wa. ⁹ Pinnéi pee lē kani kusáne ró n yósí kumúnjé kpe-i kari nókenémee ní ha nsímé símaankēe ne lē kani piléé inyóonse kepíre riñtó, ani Upíima Uléécaá yee nfáa n te ne aseí ute tiki re nóké u n keisi. ¹⁰ Nó kó ménle re Ukepípi Yeesu uké keyómecaa-pó leeme uké kam. Uyē ke Uléécaá uu nkpó kέmee yukuse. Uyē Uléécaá ketahai kee n tuime kέmee ró lesene.

2

Pikei pē ke Pòoli uu Tesaloniki-pó n wa

¹ Pimárecó, nó ticuruu ye ceri re merótuipó nókenémee ái méwoo wa. ² Nó kó nyu re pi ró lámaankēele ápi íwe ró wai Filipu kuyu-pó. Amá Uléécaá ye ikari ró

hele ari Nsímé Kεcire mee ukemee n léeri nó símisi nípá ne ncónη ncónη kari n yé. ³ Ai líka, mpúnne rín icélaa iyē kari nní pisoι n céesi kέmεé we, nfasimé kópe ríka rín kó ikeméé we, ári kó wéési tóké unyine kiraase. ⁴ Amá nípá píyeyi kari ye símisi yare lē ke Uléεcaá uu rí la. Uléεcaá yee ró peenu uu yénu re tó fe nnya kuu Unsímé Kεcire ró rimúise re tóké ne n tikóónú. Ai sisoipipi nkinññe kari tikilē, amá Uléεcaá yee ye kesoipipi kefa nsímé rí céri karí la liké n láárú. ⁵ Nó ticuruu ye nyule rísonne re ári píkaí nó kiraase, irófaaci kέmεε nfasimé ríka rín kó pékaalē te siwóó kari wéési, Uléεcaá yee uróseérakóó. ⁶ Ari úka ipakare wéési, ári kó nó ne pinyine ikó wéési. ⁷ Tó né kó pree fe ari ntónaηe nó nyíse re tó Kirisi pitume nnya. Amá tó pree ne nó láárúle yare umáreni yee ne ukewā kutu n cólē. ⁸ Tó meyansei nó lale, ari Nsímé Kεcire nó símisi. Ticuruu nípá ntófáa kaí pree píse tóké nó pa, tó nó m pane. Nó tó ripólóle likei kecire. ⁹ Pimáρεcó, ne nyu re nó léiselē lē kari n keisi meýíkíyiki ai ró pelu. Ketúné ne kesine kari keisi rísonne ári kape ne nó unyine ncóni rimpóló kumúné kpe-i kari Nsímé Kεcire mee Uléεcaá-i n léeri nó n símisi.

¹⁰ Nóó nní Uléεcaá ne kefa n tenelē, nó ne Uléεcaá ricuruu nóó piróseérakóó re merófine ye nókenécópe kpáillenle men kecire we, áme kó ncaai ríka má. ¹¹ Nó nyu re tó nípá nó úye rimúile yare ke úyosaa uu ye usiwā timmúlú. ¹² Tó nó rinmóópúsele ari rínaηe nó he ari kó meyansei nó píse re ani sónne yare lē ke Uléεcaá uu rí la. Uléεcaá uyee nó sée re ani uiyóopi kέmεε lompó ani kó kesé tíyu m má.

¹³ Tó kó Uléεcaá licó kecáa pipakare kpáriisele. Kumúné kpe-i kari Nléεcaasimé nó n símisi, áni kutu n ticó áni n yósi yare sisoipipi nsímé, amá nó kutu n ticóle, ani n yósu yare Uléεcaá nsímé. Li kó pree mesei Uléεcaá nsímé lē. N ye nó pepere ne kefa n tené kέmεε keisile. ¹⁴ Pimáρεcó, lelee Uléεcaá icápine yee ne Kirisi Yeesu kefa n tenelē Yutee keteni-i n wa licó lee nókenémee wa. Iwe iyē ke Pisuífi api Uléεcaá icápine iyē n wa icó ke nópinéyukó api nó lukaise. ¹⁵ Pepere Upíima Yeesu ne antepuyee kó api kó tó íwe wai. Api Uléεcaá ripóó we. Pi kó sisoipipi nnéi pilaaró lē. ¹⁶ Pi náásile piké ró púnεise ári kape fe tóké mpuri sane pikó nsímé mme mee yé piriyu n ló símisi. Piakópe kapi n wapaari kecáa kapi nní acó kpálē. Amá Uléεcaá kuwóy ye pitíne pi masile.

Póoli ye káipi re uké Tesaloniki pikó piyéne rikpá

¹⁷ Pimáρεcó, karí ne ketaa nó n wai nkáripí ái re ne ntófasimé, amá ne irópiñe, tó meyansei káipile re tóké piyéne nó rikpá. ¹⁸ Tó káipile re tóké nókenémee pεεpó. Né Póoli ye náásile ái mese, amá Setani úu ncée he. ¹⁹ Nó ηmaa, ái úka ucó, nóó lē karí ne n tálē, nóó ntópóonare, nóó kó arótópi kari n feriyee linyíse-nyíse kari yé ne rikókari n wa kumúné kpe-i ke Urópiima Yeesu uú ha m pεeri. ²⁰ Mesei ye me, nó karí ne rikókari wai, nóó kó ntópóonare.

3

¹ Tó nókenémee pihápe náasile ari póone. Ari méresi ari póone ari mese re tó meróciye Ateeni-i mésunu ² ari urómáρεcó Timotee yee merócó Uléεcaá pikéi n wai un Kirisi Nsímé Kεcire símisi tumpó re uké itisi nó rikpá uu nónnéfatene kέmεε iníñí nó waise. ³ Lē kέmεε, piwéékuse ápi yé Uléεcaá pitiki kέmεε nó úka feriyee. Nórinécúruu ye nyu re neni keyaa nké íwe nnyí ke Uléεcaá uu ní maa re tó li ye nyi. ⁴ Kari ye pree nókenémee rí we, tó nó símaalē te tó íwe li. Lεlee kó nní ró lεeme. Nó li cerile rísonne. ⁵ Kam m méresi am póone nnya kam Timotee tumpó re uké yé íye kani Yeesu nfatene kέmεé we. Kenéwuu ye túúnile re kuníri áku kape nó peenu pirókai api méwoo wai.

⁶ Amá Timotee ye ró òlemele un nòkenémee léeri. U kò nònnéfatené ne nònnéla nsímé ró símisile lin láarú. U ró maa re nò kerócaá léiselenle ne òla. Nò káipi re nòké piyéne tó rikpá yare kari nní n káipi meco. ⁷ Pimárecò, kai nní ò we, nònnéfatené ye itisi ró hele, nípá karí pee mpócaai ne íwe kecòpe ní we. ⁸ Tò nkpréni nfáa yenle, kai n wa re nò Urópiima tikilè ne kefa kesee nnya. ⁹ Ari nyu íye kari yé Uléecaa yáasi ne mpóonare kari ukoyu-i m má nò nnya. ¹⁰ Ketúné ne kesine karí ne Uléecaa téní re uké tíyese tó ne nnó tóké yéntine tóké lelee nònnéfatené kémee m párilè yipeise.

¹¹ Urósáa Uléecaa ricuruu ne Urópiima Yeesu piké ncée nyóonse tóké ne fe arí ha nó yénu. ¹² Uléecaa uké tíyese òla mme mee nní nòkenémee ní we nké yi nn kòoni, uu kò tíyese òla kani ye pisoi nnéi n nyíse nké n kpálè yare òla mme kari nní nó ní nyíselè. ¹³ Upiima yé unnahe nòanékiné kémee wa. Kumúné kpe-i ke Upiima Yeesu ne pè nnéi kuu n wée apí ha m pèri, ani Urósáa Uléecaa keyu-i n kpáilè, òka òn yé n we kapi yé ne nó n cési. Uléecaa uké tíyese òla mme mee nní nòkenécòpe ní we nké n kpálè, uu kò tíyese òla kani ye pisoi nnéi n nyíse nké n kpálè yare òla mme kari nní nó ní nyíselè.

4

Mefine mee Uléecaa ripóò ní we

¹ Pimárecò, nò metóròò kerómee yénle ò kai m pise re nòké sòne aní ne Uléecaa ripóò n we. Mesei, nò kò pee mekee ò sònele. Amá tò nkpréni nó welule tòn ne nó téní ne Urópiima Yeesu rinyiri re ani wa liké ò tifaau. ² Nò icélaa kari Urópiima Yeesu kémee n yósi ari nó téjse nyule. ³ Ò kai Uléecaa uu ní la lee re uké nòinésoi nnéi n te. Ò nnya, li pise re ani nómenécíre ne mewai kópe tí. ⁴ Mpá úye uké písonne ncee kémee umécire pimúlú céri uu umécire ne mékperinkpe isoi kaase, uu pee isoi n le lin tíyu má. ⁵ Ani kape tíye nòké nólinékáipi-káipi menyíye n tikilè ai nó feríye yare pepe apí Uléecaa n nyu meco. ⁶ Úka úu kape ne uucò púnne mewai mē kémee, úu kape kò uco líkò caai. Tò písímé nó li masíle ari nó kúrúrusé òsòne re Uléecaa ye pisoi pee mewai mē mpuri n wai kutu pasane. ⁷ Uléecaa úu uncee-i ró sée re tóké mékperinkpe-i n sòne, amá u ró séele re tóké n sòne lin kpáilè. ⁸ Ò nnya, úye un icélaa nnyí n yè, ái kesoi pipi kuú yè, amá Uléecaa yee Unfaasòne nó n he kuú yè.

⁹ In te nómenécòpécire nla kani yé ní lákaane íye icò kari yé nkpráni rítelè nó wóipò. Nò nòrinécúruu Uléecaa-i peikeele ò kai m pise re nòké n lakaane. ¹⁰ Ticuruu, ò kaní ne pinémárecò pè nnéi pee Masetuwaani-pò ní we sòne. Amá tò nó welule re ani pinmóopú rikpá. ¹¹ Ani rinmóopú, ani nkíninje-i n we aní ne nònnékò kutu cò, ani keisi yare kari písímé nó ní masí. ¹² Li yé tíyese pepe apí Yeesu n tikilè apí nó waise, ani yé kò pee úka ncòni.

Upiima mekame

¹³ Pimárecò, tò la re ani pepe n kpí nkó aseí kò, nòanépòò áa kape ne n caai yare pisoi tóròò pee apí ne líka n tálè meco. ¹⁴ Tò ne kefa tenele re Yeesu ye kpule uu yisi, tò kò ne kefa tenele re Uléecaa yé Yeesu ne pepe ne kefa Yeesu n tenelè nkprò-i yukuse.

¹⁵ Urópiima icélaa inyine nkó kari nní nkpréni nó símisi. Tò pè tò yé ha Upiima mepeme kumúné kpe-i nfáa m má, ári ne pepe n kpí kekpeè waine. ¹⁶ Tò keyáa kè Uléecaa rinòò kò, uléecaatume píima uu Uléecaa rinaatón maa ari kóm, Upiima uu pee uricuruu keyómecaa-pò cepime. Píkpòkpò pee ne Kirisi kefa n tené pee mefoí nkprò-i yisine. ¹⁷ Ò memáá, tò pitóròò tò yé ha kumúné

kpε-i nfáa m má, tó ne pē kai yé risakaapɔ kuhopε kέmεε, ari Upíima keyóme-mē tépei. Lin lē n wa, tó ne Upíima arí ha nípá píyei kesé n we. ¹⁸ Lē nnya, ani nómenécɔpecire itisi hekaane ne anó nnyé.

5

¹ Pimárecɔ, ái nkpáni pise re piké keyáa kē ne kumúnjé kpε-i ke mewai mē nnéi ame n waine kecáá rítelé nó wóipɔ. ² Nó ticurruu ye nyule nsone re keyáa kē ke Upíima uu n sónti ye ró káikaine yare ke uyaa uu ye kesine rinkáikai. ³ Kumúnjé kpε-i ke písoi api ye mí maa re: Nkíhniye ye tonele, ncóh ríka rín kɔ we, kumúnjé kpε-i ke ncaai nn ye mekáikai pi rikipi, yare ke memárenlɔ ame ye ufani rinkáikai meɔ, piuka úu yé hméherεε. ⁴ Amá nó pinémárecɔ, áni kuɔmaha-i we, keyáa kē áke yé kɔ nó rikaikai yare ke uyaa uu ye rinkáikai. ⁵ Nɔ nónnénéi metéi ne ketúnjé pikó le. Ani kesine ne kuɔmaha pikó. ⁶ Kai nní lē, ái pise re tóké picɔ meɔ n lɔni. Amá li pise re tóké n nyáni ari nípá yo n wai ne kemúnjé. ⁷ Kesine ke pepεε ye n lɔpile api ye lɔpile, kesine ke pítaniré pɔɔ ye pɔ. ⁸ Amá tó ne ketúnjé pikó le. Li kɔ pise re tóké nípá yo n wai ne kemúnjé. Li pise re tóké nfatene ne ríla kpísi ari waise yare kewenitukanka kapi ye ne ihíme rinloró, ari kɔ piróyulale karí ne n tálē kpísi ari kípí yare ritɔpikɔh. ⁹ Uléecaa úu ró wa re uké ukuwɔi kerócáa n wailē, amá u lalē tóké ne Urópiima Yeesu Kirisi kefa tene uké ne tiróyu lɔ. ¹⁰ Tó nnya ke Kirisi uu kpu re, tɔn n lɔni née tɔn n nyáni, tó ne uyē tóké kesé nfáa m má. ¹¹ Kai nní lē, ani itisi hekaane aní n hmóópúsenelē yare lē kani nní n wapaaneri meɔ.

Icélaa tɔrɔɔ ne iyáhaa

¹² Pimárecɔ, ani pepεε nókenémεε n keisi, pē ke Uléecaa uu n wée re piké nópinékpéenwai pin nó céési m pakarelē. ¹³ Ani ríla pi nyíse nsone ani pi m pakarelē, pikéi pē kapi n wai nnya. Ani n tū liké n láárú.

¹⁴ Pimárecɔ, tɔ ne nó téní re ani pikánkó céési, ani piwamei itisi kpá, ani pinárei léní, aní ne pinnéi ísuúlu n le. ¹⁵ Ani nómenécíre tí, úka úu kapε ye mewai kópe piwai ucɔ cεei. Amá ani nípá píyei n wéési re nóké lisone n wapaane ani kɔ písoi nnéi lisone wai.

¹⁶ Nóanépɔɔ aké mesére n láárú. ¹⁷ Ani nípá píyei keyóme n yáási. ¹⁸ Ani ye nípá mewai méye-i Uléecaa yáási re ne upikéi. Lē ke Uléecaa uu ne nó rí la ye lē nó ne Kirisi Yeesu kupéneɔ kέmεε. ¹⁹ Ani kapε Nfáasone pikéi tápisi.

²⁰ Ani kapε ye nsímé ke Nfáasone nn nó rí símisi háikuse. ²¹ Amá ani ye nípá yo nsone ripáí ani lee rí nyaní múlú. ²² Ani ne nómenécíre mewai kópe nnéi mpuri tɔ.

²³ Uléecaa yeε ye nkíhniye n he uké tíyεε ani póló upikó uké nóinésoi nnéi rimúlú nsone, kai n kpísi nfáa kuu nó rí he ne kumíiri ne ípiɔh, áni kapε ne akópe m má keyáa kē ke Urópiima Yeesu Kirisi uu m pεeri nnya. ²⁴ Uyεε nó rí sée ye li waine. Un íye n yekei, lē kuu ye ritiki.

²⁵ Pimárecɔ, ani ye kɔ kerócáa Uléecaa yáási.

²⁶ Ani pimárecɔ tɔrɔɔ nnéi memárecɔ ripira ani yáhaane nsone.

²⁷ Ne ne nó téní re ani Urópiima rinyiri ripáí ani pimárecɔ tɔrɔɔ nnéi rítelé ntí kééni.

²⁸ Urópiima Yeesu Kirisi uké ípεelée nó nyíse.

Títelé lírū ke Pṓli uu Tesaloniki pikó n wói

Lelɛ ritelɛ ntí-i rí we

Títelé lírū ntí ye nsímé ke Pṓli uu Tesaloniki pikó rifoí kémɛɛ n wói pisímé kpálenle. Li pee pi cónlenle re íye kai wa ke Upíima Yeesu úu kahanɛ m peeɛɛ. Pinyine ye pee Tesaloniki-i símaankɛɛ re Upíima keyaa ye pikáme masile. Pico pṓo lɛ nnya pikei n yulu.

Ifaaci iyɛ mɛkériine ye mmé:

1. Pṓli ye Uléécáa pṓonɛɛ re Tesaloniki pikó ye nfatɛnɛ kémɛɛ papisi nnya. Uu kṓ mɛɛɛ nɛ mɛɛɛ Upíima wɛlu re uké nɛmṓópú pi hɛ liké ha nɛ ukɛpɛɛmɛyaa tu (1:1-12).
2. Pṓli ye Kírisi mɛpɛɛɛ kɛcáá icélaa pa uu kṓ lelɛɛ n wainɛ liké kelɛnɛ lɛ n wa nkó símisi (2:1-12).
3. Ikari pikpáɛ nɛ iwɛlɛ (2:13-17).
4. Pṓli ye Kírisi pikó pise re piké Uléécáa n yáási. Uu kṓ pɛpɛɛ ápi pikei piwai n la nkó kɛcáá icélaa pi pa (3:1-15).
5. Iyáhaa tṓrṓo (3:16-18).

Iyáhaa

¹ Né Pṓli nɛ Silasi nɛ Timotee, tṓo nṓ Tesaloniki Uléécáa icápine pikó pɛ ke Urṓsáa Uléécáa nɛ Urṓpíima Yeesu Kírisi ápi n te rítelɛ wóipṓ. ² Urṓsáa Uléécáa nɛ Urṓpíima Yeesu Kírisi piké ípɛɛlɛɛ nó nyíɛɛ ápi kṓ nkínɛnɛ nó hɛ.

Kírisi ye wɛmɛlɛ uké nɛ písoi túhaanɛ

³ Pimáɛɛɔ, li pise re tṓké mɛsɛɛɛ nṓ nnya Uléécáa n yáási re nɛ upikei. Li nɛ risáɛ re tṓké li wa, likumúnɛ re nónnɛfatɛnɛ ye pelulɛ, lɛ kani n lákaanɛ lin kṓ mɛsɛɛɛ kɛyu-mɛ sí. ⁴ Lɛ nnya kari Uléécáa icápine pikó inipɛɛ-i nó nnya rikókari wai re mṓpá nɛ íwɛ kani n le nɛ piwéékusɛ nnéi kani n yénaalɛ, nṓ rɛnɛmṓópúɛ ani nfatɛnɛ m má. ⁵ Kei ke Uléécáa uu ye nyíɛɛ re ukɛtahaɛ ye kɛcírɛ wɛlɛ. Li lɛ wale re nṓké nɛ pɛpɛɛ masí uiyṓpi kémɛɛ n loninɛ mɛɔ n we nnya. Uléécáa iyṓpi iyɛ nnya kani nní íwɛ le. ⁶ Uléécáa ye aseɛ málɛ. U yé pɛpɛɛ nní íwɛ nó n wai íwɛ iyɛ cɛɛi. ⁷ Amá u yé kam uu tíyɛɛɛ tṓ nɛ nnṓ, tṓo nní íwɛ n le, ari wéntɛ. Kumúnɛ kɛɛ-i ke Upíima Yeesu uu ha keyómɛɛɛɛ-pṓ n kpáfúmɛnɛ mṓpá úyɛ uké u yɛ nɛ upileecaatumɛ nanɛ-nanɛ kai lɛ wainɛ. ⁸ Inalempi kɛcṓpɛ kuu cɛpimɛnɛ uké pɛpɛɛ ápi n la piké Uléécáa céri ápi kṓ Urṓpíima Yeesu Nsímé Kɛcírɛ pakarelɛ kpanii. ⁹ Akpanii kapi n yénunɛ nyɛɛ ncaai tenɛcírɛ, kei kapi yé Upíima nɛ Unnanɛ mule-mulɛ nɛ kɛtaa n we. ¹⁰ Kumúnɛ kɛɛ-i kuú ha sónti re pɛ kuu n wéɛ piké ríyu u waisɛ, pɛpɛɛ nɛ kɛfa n tenɛ piké u nyánɛi. Nṓ ticuruu, nó ha písoi pɛ kúnai kémɛɛ n wɛlɛ, kani nsímé kari nó n símisi nɛ kɛfa n tenɛlɛ nnya. ¹¹ Lɛ nnya kari mɛsɛɛɛ nṓkɛnɛcáá keyómɛ yáási. Tṓ nɛ Uléécáa ténilɛ re uké tíyɛɛɛ nṓké pɛpɛɛ nfáa mmɛ nnya kuu nó n sɛɛ n yé mɛɔ n we. Tṓ nɛ u ténilɛ re uké tíyɛɛɛ lɛ kani n hólɛ tɛ nṓké wa liké wa, uké kṓ lɛ ke nónnɛfatɛnɛ nn piwai n la kémɛɛ nó lɛ. ¹² Lin lɛ n wa, nó Urṓpíima Yeesu rinyiri ríyu waisɛ, uyɛ uu kṓ nó tíyu waisɛ. Uróléécáa nɛ Urṓpíima Yeesu Kírisi pikei ye pɛ.

2

Lelɛ n wainɛ Upíima uké kelɛnɛ n kam

¹ Pimáɛɛɔ, in tɛ Urṓpíima Yeesu Kírisi mɛkamɛ nɛ mɛrṓcápine ukɛyu-i nkó, ² áni kapɛ tíyɛɛɛ piké nónnɛfasímé cókai, áni kapɛ kṓ tíyɛ piké iwamɛ nó waisɛ

re Upíima kepeemeyaa ye tuime. In n la, unyine ye nó tárei re keyáa ye tu née uu Nléécaasimé picélaa kémeε maa re keyáa ye tu. In kɔ n la, pi ye nó mále re tɔ tirótélé rinyine-i wói re keyáa ye tu. ³ Mpá lin íye n we, áni kape unyine kepole he uké nó kíraaεε. Keyáa kē keké kelenε n tu, pisoι yé Uléécaα ημεριye meýá. Uyεε Uléécaα ne n kēηene un mpɔλεcee tíkilē uu léeri api u yenu. ⁴ Uyεε uláarɔ yeε umεcire rináaáεε uu Uléécaα likó nnéi fómni, uu lē nnéi ke pisoι api ye rinwúla api yáási n takúlē. Ticuruu u yé Uléécaα keyɔ-i lompɔ uú tone yare uyεε Uléécaα. ⁵ Ani léise re ne liifaaci nó wailenle kumúnjé kpe-i kam nókenémεε ní wee? ⁶ Nɔ nkpeni nyule re linyine ye ncée u tápaalenle liké ha ne kumúnjé kpe-i kuu yé umεcire ní lese uké nyíεε n̄sɔne n tu. ⁷ Mewai kópe nnaηe ye mpikεi korile rinmaha kémeε. Mewai mē meké kelenε n wa, li pise re uyεε n̄naηe mmē m múlilē uké tasi. ⁸ Uyεε Uléécaα ne n kēηene yé rikpáfúme. Amá Upíima Yeesu yé ne unnɔ u rifuu uu kópu, uu kɔ ne unnaηe kuú ne n weme u nam. ⁹ Usoi kópe yé kam ne Setani nnaηe, uu mewaisaηa ne linyíεε-nyíεε nɔme ncɔpuri wapisi uú ne pisoι kíraaεente. ¹⁰ U yé mewai kópe ncɔpuri ne keisi uké ne pepεε m pɔlu kíraaεente, kápi n ηmurei piké nsímései mee yé piriyu n lɔ n yási piké kɔ n ní la nnya. ¹¹ Lē nnya ke Uléécaα uu nnaηe mme mee yé pi m pɔise pamene re piké ne nnɔme kefa tene. ¹² Kai nní lē, pē nnéi pεε ápi ne aseí kefa n tene, amá api pεé ne mewai kópe kutu cɔ, ápi yé Uléécaα ketahai-i le.

Uléécaα yeε nó wée re ani tasi

¹³ Pimáreco, li pise re tóké ye mesére nó pē ke Uléécaα uu ní la nnya Uléécaα yáási re ne upikei. Nó ke Uléécaα uu hái kékoraane-me sée re uké nórinéyu lɔ re Nfáasone ye nóinésɔi rikpáiiεε ani kɔ nsímései ne kefa tene nnya. ¹⁴ Nsímé Kεcire kari nó n símisi ke Uléécaα uú ne ritiki uú ne nó séi re ani Urópiima Yeesu Kirisi meýɔpi kémeε tone. ¹⁵ Lē nnya pimáreco, ani tasi n̄sɔne ani icélaa iyē karí ne nnɔ néε átelé kémeε nó n céési múlú.

¹⁶ Asei kecáá, Urósáa Uléécaα ye ró lalε, uú ne kefa ró fénne uu mesére ró n ηmóópuselē tɔn kɔ lē kuu n yekei re u yé ró wa mé. U ne Urópiima Yeesu Kirisi ricuruu ¹⁷ pεε yé nóanékīη niηukuse api tíyεεε ani itisi meýá m má, api kɔ nnaηe nó he nóké ne mewai ne nsímé kémeε n nyamí.

3

Ani Pɔli kecáá we

¹ Pimáreco, tɔ ne metórwɔ nó ténile re ani ne Uléécaα ró we re unsímé nké mekεεkεε riyékaa nn kɔ ríyu yenu yare lē kai nókenémεε n wa meco. ² Ani kɔ ne Uléécaα ró we re uké piwaikópekɔó ne pisoι kópe anipe-i ró lese. Likumúnjé re ái pisoι nnéi pεε ye ηmurei re piké ne Uléécaα kefa tene.

³ Amá Uléécaα ye nyamle. U yé nnaηe nó he uú ne likópe nó tólu. ⁴ Tɔ kɔ ne kefa tenele ne Uléécaα nnaηe, tɔn tálē te nɔ lē kari nó m pise waille nɔn kɔ lipiwai nɔηlē. ⁵ Upíima uké tíyεεε ani nósinéfa-i Uléécaα nla ne isuúlu ke Kirisi uu ye n he m má.

Li pise re mpá úye uké ye keisi

⁶ Pimáreco, tɔ nó pise ne Urópiima Yeesu Kirisi rinyiri re ani ne pimáreco pē nnéi pεε siká m má ápi kɔ isé kari nó m pa tikilē ketaa wa. ⁷ Nó ticuruu ye nyule n̄sɔne lē kai m pise nóké wa nóké ne ntósé n̄cɔ n s̄one. Karí pεε nókenéméé ní we, ári pεε pikánkó. ⁸ Ari riyá unyine uké faalaa ró kpínii, amá ró keisile ari mpɔone kom. Ketúnjé ne kesine kari keisi nó úka uú kape ne ró n topori nnya. ⁹ Ai re ári pεε ncée má tóké melé nó pise. Amá tɔ lē waille tɔn la re ani merófine ritiki. ¹⁰ Kumúnjé kpe-i karí pεε nókenémεε ní we, tɔ pεε nó céesi re: Uye unsá pikεi n la, ái pise re liute uké li.

¹¹ Ai líka nnya kari nní lè símisi, tò kò te pikánkó ye nókenémee wele ápi líka wai, amá picò nsímé-i kapi lééri. ¹² Tò pisoì pè mpuri ne Upíima Yeesu Kirisi rinyiri ñmóópúselenle re piké ye ne piripòò kèisi apì pipikèi líkó le.

¹³ Amá nó áni kape pòone ne lisone piwai. ¹⁴ In te unyine ye isé nnyí kari nní rítelé ntí-i nó m pa yè, ani liute ceri, úka úu kape ne u rikò, líké isei u wa nnya. ¹⁵ Mπά ne lè, áni kape u kpísi yare nóunélaara, amá ani ye u céési yare lè kai m pise re piké umárecò céési.

Tinòò sone pitikise ne iyáhaa

¹⁶ Upíima yee ye nkíninje n he uké uricuruu nkíninje nó he mpa píyei ne mpa yo-i. Uké kò nónnénéí kémee n we.

¹⁷ Né Pòoli kunipe kpee iyáhaa nnyí wói. Nní kam ye anétele nnéi rinípetei rinyiki. Kunénipe iwói ye nnyí.

¹⁸ Upíima Yeesu Kirisi uké nónnénéí ípelee nyíse.

Títelé foí ke Pòli uu Timotee n wói

Lélee rítelé ntí kémee ní we

Pòli ye átélé até Timotee wòile. Timotee ye ppe usuifinási unyine yee m panse Kirisi ukó kepipi le. Usáa pò ne ppe ukireki le. Timotee uu panse utumé Pòli ukeicò píima unyine. Uyee ppe Uléécaá icápine yee Efesi-pò ní we kecáá paílë. Lë nnya ke Pòli uu rítelé u wói re uké nfatene ikemee papukuse. Icéláa ke rítelé foí ntí ari Kirisi pikó ne icápine piyukó ne Timotee ricurruu palë (UPM 16:1-3).

Ifaaci iyë mekériine ye mmé:

1. Uléécaá icápine kecáá nkó (1-3): Lélee icéláa kópe pikó kémee kuwure ní we (1). Piyómeyáhaa mecápine ne iwelë kecáá icéláa (2). Isoi kai m pise re Uléécaá icápine piwéése piké n le (3).
2. Lë kai Timotee m pise re uké uricuruu pikei kecáá m paílë (4-6): Lë kai m pise re piké ye lélee Uléécaá icápine picókai ní la wa (4). Lë kai m pise re piké ye pisoí anai akó akó nyee Uléécaá icápine-i we: piwéése ne pinósi ne pikúmannási ne icápine piwéése ne pilási n wa (5). Yo kai pise re piké ye icéláa kópe wa? (6)

Pòli ye Timotee rítelé wólu

¹⁻² Né Pòli ke Uróyulale Uléécaá ne Kirisi Yeesu karí ne n tálë api ncée n he re ké Kirisi Yeesu utumé, née rítelé ntí pò Timotee wòipò. Kam n tíye aa Kirisi Yeesu ne kefa tene nnya, pò kenépipi sei le. Urósáa Uléécaá ne Urópiima Kirisi Yeesu piké ípéelée ne nfanare pò nyíse api nkíninje pò he.

Icéláa kópe pikaase

³ Yare kamí ppe mekke pò ní ma nen ne Masetuwaani tósu, a Efesi kémee mész. Pisoí ye kei wele ppe icéláa féé picò n céési. Li pise re a rinóò pi he re piké lë tíye. ⁴ A pi símisi re piké siwómé ne pipikulã anyiri nyee áa kúkeentene ní we, an kò ne íkenene kpárá sónaari nkó riyá. Lë áí ye pikei pë ke Uléécaá uu ní la uké wa kémee yóriye. Nfatene mee ye wa aí ne kéyu sí. ⁵ Isé nnyí kam nní nó ní pa ye la re nòké ríla mme mee kemúñé sone-i ne kefa kесе-i ne nfatene yíkíyiki kémee n léeri m má. ⁶ Picò ye ncée kecire mmë pitíki tíyele api pòlu api iníri kenene-i loni. ⁷ Pi lalë piké Moisi isé kémee picéláa. Amá ápi kò ppe piménòyu cire kóméi. Api kò ppe lë ne lë nsímé kapi nní ne itisi n símaankee kóméi.

⁸ Tò nyule re isé ye nyamle, tòn ne i n keisi yare lë kai m pise. ⁹ Tòké léise re áí peppe lisone n wai nnya kapi isé karií. Amá piwaikópékò ne peppe ápi ye rinkpé ne peppe ne Uléécaá n kénene ne peppe ápi ye Uléécaá ne lélee n kpáilë n waise, ne peppe písáa née píni n kóni ne pisoikó ¹⁰ ne peppe méwoo méwoo n wai ne pitisi ppe ye pipitísicò n káipi ne peppe pilási n yái ne pinóome ne peppe ye méwoo méwoo n wéeri née peppe mewai n wai ke icéláa kecire íí ne ró n yúlu. Pë nnéi nnya ke isé íí we. ¹¹ Nsímé Kecire kapi né rimmúise kémee ke icéláa iyë íí we. Uléécaá, meýòpi ute yee ye usoi rinkpá Nsímé Kecire ye mu.

Pòli ye Uléécaá pònese

¹² Ne Urópiima Kirisi Yeesu yee nnanje né n he ké ne pinékei wa pònese. Ne u pònese kuú ne né ní yé te ne aseí ute le uu né wée re ké u keisi. ¹³ Ne ppe mekke unkópe símaankeele, am u wéékuse am íwe u wai, am kò u lámisi. Amá uu íwe né téni kám ppe nfatene m má, am kò ppe lë kam n wai nyu nnya. ¹⁴ Urópiima ye meýánsei uipéelée né nyísele. Nfatene ne ríla kam Kirisi Yeesu kupénecò kémee n yé kuú ne ritiki. ¹⁵ Nsímé mmú ye nsímé kecire le, n kò ne menyíne wele re

νῆπά úye uké n yṓsí. Mmε μεε ρε Kirisi Yeesu ye ketĕ kecáá kale uké pikópekṓó yóriye, née kṓ pεε pikópekṓó pĕ ufoí. ¹⁶ Amá lĕ nnya ke Uléécaá uu íwe né tĕ uu tíyεse Yeesu Kirisi uu nĕ ukópekṓó wéése akópe sárei liké ne pεpεε yé masí kεfa ne u n tεne piké nfáa tεneciré n yĕ nyíse. ¹⁷ Mḡá úye uké Uyṓopi tεneciré ne ukpṓciré uyεε úu kúyεne ní we, Uléécaá cireníηe ríyu waise, umeyṓopi meké n taálĕ nḡá píyei! Amí.

¹⁸ Kenépipi Timotee, lĕ kam ní la ké pṓ céési ye nní: A lĕ ke antepuyε api kepṓcáá n símisi léise aa li múlú nṣone aa ne atṓpi kecire tṓpu. ¹⁹ A nfatene ne kemúnĕ sṓne m múlĕ. Picṓ ápi kemúnĕ sṓne kĕ timúlú, api pεε nfatene fómni cáká-cáká. ²⁰ PISOI pĕ mpuri kunai kέmεε Imenee ne Alekisantiri ye wele. Setani kam pi risase ρε piké céri ρε ápi ye Uléécaá lámisi.

2

Piwelε nsímé

¹ Mmĕ kam nkṓpni mefoí pISOI m pISE μεε ρε piké ye pISOI nnéi kecáá keyóme yáási apí ne Uléécaá pi tēni, api kṓ Uléécaá pakare piwεle kέmεε. ² Ani ye piyṓopi ne kuyu piwéése nnéi kecáá we liké rṓ n láárú tṓké kṓ ne nkíηηηe m má, arí ne Uléécaá kutu n cṓlĕ nṣone, tṓn leleε ní nyamí wai. ³ Leleε Urṓyulale Uléécaá ripṓṓ ní we lin kṓ u nyamí ye lĕ. ⁴ U lalε uké pISOI nnéi yóriye piké fe piké aseI ceri. ⁵ Uléécaá ye use le. Uyεε Uléécaá ne sISOIPIPI kecṓpe nsímé n nyṓṓnse ye kṓ use le, uyεε Kirisi Yeesu. ⁶ U unfaa kpisile uú ne héεle ρε liké sISOIPIPI akópe ilasi kέmεε lese. Kumúnĕ kpe-i kai ne rinsá kuu lĕ wa uú ne nyíse ρε Uléécaá ye lalε liké pISOI nnéi yóriye. ⁷ Lĕ nnya ke Uléécaá uu iyṓó ne itume né tĭ te ké mpuri sanε pikṓ nfatene nkṓ ne aseI nsímé céési. Am kiraase, aseI kam símisi.

⁸ Ne lalε pISOI piké ye nḡá yei we, piké ye anípe risíka api welu ne nfakpáii, kuwáii ne pitele ápi kape pisifa-i n we.

⁹ Ne kṓ lalε ρε pinṓsi piké ye lapisi ne kemúnĕ liké n nyamí, ápi kape ye ipahaa cerémpṓne paasi. Api kape ye wura ikólé ne itéeweé ne ilū néíkṓó lékaankeε. ¹⁰ Amá piké ye mewai sṓne lekaankeε yare kai m pISE ρε pinṓsi pεε Uléécaá n wuru piké n we. ¹¹ Li pISE ρε pinṓsi piké ye icélaa yṓsí riséé kέmεε, api pimεcIRE n kpéĕ. ¹² Am unṓsi ncée he ρε uké ye céési née uké ula kecáá n tū. Li pISE ρε unṓsi uké ye n sééĕ. ¹³ Ai líka nnya, Atam ke Uléécaá uu mefoí wa uu limemáá εfa wai. ¹⁴ Ai kṓ Atam yeε tíye kuníri aku u kiraase, amá unṓsi yeε riyá aku u kiraase uu Uléécaá isé háikuse. ¹⁵ Mḡá ne lĕ, unṓsi un ne kεfa Uléécaá n tene un pISOICṓ nla m má, uISOI in n kpáiiĕ, un nḡá yo n wai ne kemúnĕ, Uléécaá yé u yoriye uu siwá maru.

3

Uléécaá icápine piwéése

¹ Asei kam nní nó símisi: Uye un n la ρε uké Uléécaá icápine kecáá m paílĕ, liute ye pikei kecire wéεle. ² Li pISE ρε ápi kape ncaai níka uyεε Uléécaá icápine kecáá m paílĕ kέmεε yĕ. Uké unṓsi use ula, uké ye nḡá yo n wai ne kemúnĕ, uké nfasimé sṓne m má, uké pISOICṓ kupéneCṓ n la, uké pISÁne piyṓó n nyu, uké ye fe uu Nléécaasimé céési, ³ úu kape útaniré née utelewélaa, amá uké ménye n niηú un kṓ ISOI sṓne má, piwṓṓwélaa ápi kape kṓ ukemúnĕ nnéi n yṓólĕ. ⁴ Li kṓ pISE ρε uké ukeyṓ pimúlé fe nṣone, uké tíyεse usiwā síké ye pakare nṣone asi ye kṓ waise. ⁵ Likumúnĕ ρε usoi unSá ukeyṓ pimúlé n nyu, íye ke uyĕ uu yé fe uú ne Uléécaá icápine kecáá paí? ⁶ Ai kṓ pISE ρε uké Kirisi ukó fale. Insá lĕ, u yé fui ne rikókṓri Setani uu u lóise. ⁷ Li kṓ pISE ρε ketahai pikṓ piké Uléécaá icápine uwéése ISOI

sɔne yɛ api u n waiselɛ. Ai kapɛ wa rɛ pi uisoi lɔmiise, uu pɛɛ ntɔrɔɔsei Setani ripine-i lɔipɔ.

Pɛ kapi n lɛsɛ rɛ pikɛ yɛ pisi lɛ

⁸ Lɛ cire, li pise rɛ pɛpɛɛ yɛ n lɛ pikɛ pisi kapi yɛ m pakarɛ, pin kɔ asei tikilɛ. Api kapɛ pítanirɛ nɛɛ pɛpɛɛ mɛkɔpɛ kɛwɔɔ n wɛɛsi. ⁹ Li pise rɛ pikɛ asei nyɛ kɛ Uléɛcaa uu upikɔ n céreise m múlɛ nɔnɛ nɛ kɛfa kɛsɛ. ¹⁰ Li pise rɛ pikɛ yɛ pi pɛɛ pikɛ yɛ. Mɛpɛɛ-maá, pinsá nka n yɛ pi yɛ fe api pilɛ pikei pi pa. ¹¹ Li kɔ pise rɛ pinɔsi ricuruu pikɛ isoi iyɛ yɛ n tíyɛ api pi n waiselɛ m má. Api kapɛ pɛpɛɛ nɛ isímɛ n kɔnii. Li pise rɛ pikɛ nɔpá yo n wai nɛ kemúnjɛ, pikɛ kɔ kɛcire n we nɔpá yo-i. ¹² Li pise rɛ uyɛ yɛ n lɛ ukɛ unɔsi usɛ ula, ukɛ kɔ ukɛyɔ nɛ usiwá pimúlɛ fe nɔnɛ. ¹³ Píyɛ pin kɔ pilɛ pikei nɔnɛ n keisi, pi yɛ pisi kɛcɔpɛ ríyɛ yɛnɛ, pi yɛ kɔ fe api nfatɛnɛ mɛɛ tɔ nɛ Kirisi Yeesu m pɛnɛsɛlɛ nsímɛ símisi api rikín pepu.

Mɛnyuwɛ kɛ nfatɛnɛ nn yɛ ró n hɛ

¹⁴ Nɛ rítɛlɛ ntí pɔ wɔipɔlɛ nɛn kɔ músu rɛ kɛ nfáani hapɔ kɛ pɔ yɛ. ¹⁵ Mpá nɛn kɔ n nánai kɛ kɛlɛnɛ hapɔ, títɛlɛ ntí tɛɛ yɛ tíyɛsɛ aa céru lɛ kai m pise rɛ pɔkɛ Uléɛcaa kɛyɔ-i n sɔnɛ. Uléɛcaa, nfáa ute icápine yɛɛ asei ilérí nɛ akɛtaa. ¹⁶ Asei kɛcáá, úka úu kúkenɛ n we. Mmɛ mɛɛ m pɛkaalɛ kɛ Uléɛcaa uu ró n nyíse yɛ mmáamaa nɛ ncírenínɛ lɛ. Lɛlɛɛ Kirisi.

U ró rikpáfúmɛlɛ yarɛ kesoipipi, Nfáasɔnɛ nn tɔ u nyíse rɛ u asei ute lɛ.

Piléɛcaatumɛ api u yɛnu uu isoipuri mpehɛ mpehɛ kɛmɛɛ Nsímɛ Kɛcire símisi, pisi api ketɛ kɛcáá nɔpá yɛi nɛ kɛfa n tɛnɛ,

Uléɛcaa uu umɛyɔpɛ kɛmɛɛ u taásɛpɔ.

4

Pɛpɛɛ inɔmɛcɛlaa n céesi

¹ Uléɛcaa Nfaa yɛ símisilɛ cáká-cáká rɛ amúnjɛ tɔrɔɔ kɛmɛɛ, pisi picɔ yɛ nfatɛnɛ kɛpire ritɔ api anírí nnɔmɛ nɛ aicɛlaa tiki. ² Pi yɛ tíyɛ kɛcáá kɛcáá mɛwai pikɔ nɛ pinɔmɛ api icɛɛ kɔpɛ pi tikisɛ. Pisimúnjɛ ási pikei wai icɛlaa kɔpɛ nnya, yarɛ nweni kapi nɛmási nn wónɔɔ apí nɛ nwɔí pi wai. ³ Pisi pɛɛ céesi rɛ ái nyamí tɛ sisoipipi sikɛ sɔnɛnɛ, ái kɔ nyamí tɛ sikɛ lilukɛ-lukɛ nnéi n lɛ. Amá Uléɛcaa yɛ ilukɛ iyɛ nnéi wa rɛ pɛpɛɛ Kirisi nɛ kɛfa n tɛnɛlɛ pin asei nyu pikɛ yɛ u pɔnɛsɛ api pɛɛ i lɛ. ⁴ Lɛ nnéi kɛ Uléɛcaa uu n wapisi yɛ nyamlɛ. Líka ái kufóm we, amá tɔkɛ yɛ Uléɛcaa pɔnɛsɛ ari kɛlɛnɛ li lɛ. ⁵ Likumúnjɛ rɛ Uléɛcaa Nsímɛ nɛ iwɛlɛ yɛ tíyɛsɛlɛ ai Uléɛcaa inipɛɛ-i n nyamí.

Yeesu ukɛikɔ kɛcire

⁶ Pɔn icɛlaa nnyí pimáreɔ rintɔsɛ, pɔ pɛɛ wa Kirisi Yeesu ukɛikɔ kɛcire. Pɔ nyíse rɛ pɔ ripɔcúruu tíyɛsɛlɛ nfatɛnɛ nsímɛ nn pɔ loni pɔn nsímɛ sɔnɛ mmɛ kapi pɔ n céesi tikilɛ. ⁷ Amá a mɛkpure isímɛ kɛ síniyaha asi yɛ n símisi yarɛ siwómɛ kɛpire ritɔ. A rinmóópú aa yɛ Uléɛcaa likɔ waisɛ. ⁸ Usoi un uipinɛ nɛ linyinɛ m mainɛ, nkáripɛ kai kuláa má. Amá usoi un tinmóópú uu Uléɛcaa likɔ waisɛ, nɔpá yo kɛmɛɛ kai yɛ yoriyɛ. Li yɛ nɛni mɛwɛɛ mmɛ-i nfáa ró hɛlɛ nɛ masí kɛpire-pɔ. ⁹ Nsímɛ mmɛ yɛ asei kɛcire lɛ kai m pise rɛ nɔpá úyɛ ukɛ n yɔsí cáká-cáká. ¹⁰ Karí nɛ Uléɛcaa yɛɛ nfáa m má n tálɛ nnya kari keisi tɔn náási kɛyɛ ákɛ we: Uyɛ yɛ pisi nnéi riyu lɔ, ái nɛ tɔsu pɛpɛɛ nɛ kɛfa u n tɛnɛlɛ.

¹¹ A lɛ nnéi pi símisi aa pi céesi rɛ pikɛ lɛ wa. ¹² Kapɛ riyá unyine ukɛ pɔ lɔmiise rɛ pɔ kɛwá nɛmánɛpi nnya, amá a tíyɛsɛ mɛpówɛɛ mɛkɛ pɔ waisɛ uyɛ kɛ Kirisi pikɔ api yɛ nɛ pálɛ mpósímɛ nɛ ipɔsɔi nɛ nla kaa m má nɛ mpófatenɛ nɛ mɛpókɛrɛnkɛpɛ kucírɛ kɛmɛɛ. ¹³ Kɛ kɛlɛnɛ nɛ hapɔ, a nɛ Nléɛcaasímɛ pikeɛ

pisoi kecəpe ne ikari pikpáse ne mpicélaa rinmóópú. ¹⁴ Kapε ihεε ke Nfáasone nn pó n he lómiise. Li pó i hele kumúnjé kpe-i ke pepεε ne Uléécaá rinyiri n símisi api kecáá nsímé n símisi, Uléécaá icápine piwéése api anípe kecáá láa. ¹⁵ A mepócíre kpísi aa pikεi pē pa áá ne nsone pi wai nípá úye uké kepóyu pihape yē. ¹⁶ A ripócúruu ne ipócélaa kecáá m paílē. A n ηmóópúlē pən lē nnéi múílē ne aseí, pən lē n wa, pə peε ripócúruu ne pepεε kutu pó n cólē yoriyεle.

5

¹ Kapε ye ne kesáayaha cési, amá a ye ne ke n símisi yare kaa ye ne upósáa n símisi. Aa ye pináηε-naηε pś kpísi yare pipómáρεcə. ² A ye síniyaha ne símisi yare pipóni, áá ne pikpérefaa pś símisi yare pipóyēi. Kapε ye úka kecáá kemúnjé kópe kenyine m má.

Pikúmannəsi kecáá nsímé

³ A pikúmannəsi yíkíyiki kecáá m paílē pən pi pakarelē. ⁴ Amá in te ukúmannəsi úye ye siwā née siyáse má, li pise re pē piké pisiyə-i nyíse re pi Uléécaá pakarelenle kelene. Lελεε re pē kaí ne tu re piké pipikó kecáá m paílē yare ke pē apí peε pi n wa mecə. Méwee mē ne ye Uléécaá ripóo wale. ⁵ Unósi nkó yeε ukúmannəsi sei, úu kə peε úka má re uké ukεcáá ripaí yeε ne Uléécaá n tálēne, un ketúnjé ne kesine ne Uléécaá téni re uké u lē. ⁶ Amá ukúmannəsi uyεε méwoo méwoo n wai ye nkpə masile, nípá un n fafai. ⁷ Lē kai m pise re a pi léise apí kapε ne ncaai nka pikεcáá n yē ye lē. ⁸ Uye unsá ukumare pikó kecáá rimpáí, aí ne tósu ukεyə pikó, liute ye nfatene kepíre ritole, uncaai ye kə peε uyómeyáhaaciré nkó tósile.

⁹ Póké ne ukúmannəsi n kēē, li pise re uké aηmē kuwóo ne kefi n fe. Li pise re liké n we re meεε kuu sónlē. ¹⁰ Piké kə u n nyu re u usiwā nsone múílenle uu ye kə pisáne nsone yósu. Uké kə Uléécaá pikó ana n heεrelē, uu pinárei n lēnaalē. Uké mewai sone ncəpuri n wailē.

¹¹ Kapε ηmurei re póké pikúmannəsi peε ne rínaηε n tiselē, pikúmannəsi kémeε kēē. Insá lē, pin píyei n káipi re piké ula féé sóō, pilikáipi-káipi yeε tíyεεle api Kirisi nkó kepíre waise, ¹² ai peε wai re káipi pirinəo kapi mefoí n yekei rintíki nnya, pi Kirisi ne riwóme mále. ¹³ Kai nní n wa re apí likei-kei má, pi peε kéyu mále piké síyə síyə n kóónúlē pin kusímé yárikeε, pin picə isímé kémeε táhankεε, pin mme meε rín kusímé n we símaankεε. ¹⁴ Lē nnya kamí la re pikpérefaa kumannəsi piké pila sóonkeε api siwā márei api pisiyə kecáá m paílē, piróláarə apí kapε ne kesímé n yē piké ró n lámaankεε nnya. ¹⁵ Pikúmannəsi picə ye ncée pitíki riyále api Setani tiki. ¹⁶ Amá unósi Kirisi ukó úye un ukεyə-i pikúmannəsi m má, uké pikεcáá m paílē. Uu kapε tíye piké Uléécaá icápine pikó ncəni, Uléécaá icápine pikó piké ne n fe piké pikúmannəsi peε pimεcírε n we kecáá rimpáí nnya.

Pəoli ye icélaa ncəpuri Timotee palē

¹⁷ Uléécaá icápine piwéése peε nsone pipikεi n wai ye ne sá re piké ne nsone kutu pi n cólē, aí ne tósu pepεε Nléécaasímé pisoi n símisi pin kə n céési. ¹⁸ Mmē kecáá, Uléécaá Nsímé ritelé ye maa re: Ai pise re nəké ináa iyεε melukεpipi n cəpu nnəo paasi. Li kə pise re ukεikó uké uihéé m má. ¹⁹ Piseérakəó pinsá pité ne pitaani n tu, kapε nsímé kapi yé ne Uléécaá icápine uwéése rinwááná ηmurei. ²⁰ A ye pisoi kecəpe pepεε akópe n wa cési liké ne pitórəo iwame n wa nnya.

²¹ Uléécaá ne Kirisi Yeesu ne pilécaatume ke Uléécaá uu n wée keyu-i kam pó ηmóópúselē te a inécélaa nnyí ritiki nsone kapε úka inipeε wuri. Kapε ye lē nnéi kaa n wai kémeε pisoi n tési pən ne li wai. ²² Kapε ye pisoi kecáá anípe

piláa ne yóone re piké Uléécáa icápine pikéi keisi. Kapé pika lé piakópe kémeε. A mepócíre tí ne mékperinkpe likó.

²³ A lé míni ηmanε pinírε tíye, amá a ye pinyine-i feé nkáripí riwuhú, kepófa itoi nnya. Tipócúruu ye yē te meséε kaa káhaankεε.

²⁴ Pinyine akópe ye nyánile cáká-cáká piké kelene n túhaane, amá picó pō akó, kepíre kaa yé léeme aa a céru. ²⁵ Lé cire ye ni, mewai sone áme ye kó pesí, mǵpá memεε áme kekéripí kúyene ní we, áme ye mǵpá píyei m pékaalē.

6

Pikeikó ne pipiyósa

¹ Li píse re pilási nnéi piké pipite waise api pi m pakarelē nsonε, unyine úu kapε ne Uléécáa ne irócélaa nkópe mǵ ma nnya. ² Ai píse re pilási pεε pite m má pin Kirisi pikó piké pipite háikuse re pi pimárecó n-yómeyáhaacee-i nnya. Nkpéni kai meníne píse re piké nsonε pi keisi re pipite ye Kirisi pikó ke Uléécáa uu ní la nnya.

Lē kai m píse re pókε písoi símisi áá ne pi n céési ye lē:

Icélaa kópe ne memá kecire

³ Uye un inósmecélaa n céési un kó Urópíima Yeesu Kirisi aseí n yulu, un kó piróyómeyáhaa icélaa n yulu, ⁴ tikókəri tee liute we, úu kó líka nyu. U nákílenle ne inósimé kecáá íkenεne un pitele wéési. Lεεε ye ne kufatoi ne íkenεne ne alé ne piwaanai ka. ⁵ Lεεε ye kó ne íkenεne teneciré pεpεε nfasimé kópe m má ne pεpεε ápi kó aseí picére ní la kecópe ka. Pi músule re Uléécáa ncee pitiki ye memá keyene le.

⁶ Mesei ye me, Uléécáa pitiki ye kesoi pipi memá píima le, in te ke ηmurei keké lē kake m má ηmanε ne n tálē. ⁷ Toké musí re kapi ró m mári, ána kefi, anípe kefi kari ketē kecáá ka. Lē cire ye ni kari kó pelene ári ne líka pénεne. ⁸ Kai nní lē, tón liluke-luke ne lē kari yé n tã m má, lí wale. ⁹ Amá píye pin n la piké memá yé, li ye pi peikeεle api pikáipinkεε kópe kulúí kémeε lompó, aí ne kelólé-mē pi sí, pinkó nn tene cáká-cáká. ¹⁰ Nwóónaapí píima ye likópe nnéi keleeme le. Picó ye ripóó wale re piké si yē, aí ne mpolecee-mē pi sí api Uléécáa ncee pitiki pōone apí ne piricuruu ntóosi meyã wéési.

Lē ke Póoli uu Timotee n céési re uké wa

¹¹ Amá pō Uléécáa usoi, a lé nnéi káase. A kecire n sone aa Uléécáa n tikilē nsonε pōn kó nfatene má. A usoi nla m má, aa kó isoi n niñú pōn kó láárú. ¹² A nfatene atópi kecire tó aa nfáa teneciré yénu. Mmē nnya ke Uléécáa uu pó sée aa píseérakó meyã keyu-i símisi re pō ne kefa u tenele. ¹³ Uléécáa yee ye mǵpá yo nfáa n he ne Kirisi Yeesu yee Pónsi Pilati keyu-i aseéra kecire n lése keyu-i kam pikéi mpí pó forii re: ¹⁴ A isé kaa n yósi rimúlú nsonε áá ne mékperinkpe kaase, hái ne keyáa kē ke Upíima Yeesu Kirisi uu m pεerine. ¹⁵ Kumúnjé kpē ke Uléécáa uu n karií kun n tu, u yé tíyese uu pεeri. Uléécáa mecire kóh yee Uyóopi kecire ne mpóónare ute ne rínanε nnéi ute. Uyee piyóopi nnéi Uyóopi, uyee kó pipíima nnéi Upíima. ¹⁶ Umecire yee úu píkai kpine. U metéi mále ke úka úu ye n fe uké ne rínkó. Úka úu u yenaalē, úka úu kó u yenune. Uyee ríyu ne rínanε teneciré. Amí.

¹⁷ A pεpεε ketē nké kecáá likó m má rinóó he re ápi kapε rikókəri n wai. A pi maa re ápi kapε ne memá mee méwoo n waine n tálē. Amá piké ne Uléécáa yee ye mǵpá yo meyã tó n he re liké ró n láárú ne n tálē. ¹⁸ A pi maa re piké ye lisone wa, api mewai sone m má meyã, piké kefa n láárú api ye kó lē kapi m maamaalē

picò he. ¹⁹ Pin lã n wa, memá mee áme ye n caai kapi lã pimεcire cápine pin yekei kóso-pò nnya. Lã kémee kapi yé kò nfáa yíkíyiki yẽ.

²⁰ Timotee, a lã ke Uléεcaa uu pò rimmúise rimúlú nsone. Kape isímé yee íi ye líka n yóriye íi ye kò tíyese usoi uké Uléεcaa céri kémee tahampò. A íkeηene kpára ke písoi api m músu re menyuwe kaase. ²¹ Picò ye li kpísile pipikei, api lã nnya nfatene kepire tò. Uléεcaa uké ípeelée nó nyíse!

Τίτλέ λίρῦ κε Ρῶλι uu Timotee n wói

Lεεε ρίτελέ ντί κέμμε ρί we

Ρῶλι yεε ρίτελέ λίρῦ ντί Timotee wói. Ρῶm kuyu-i κε Ρῶλι uu kukpaniilee-i we un ne ρίτελέ ντί wólu (1:8). Amá uakpanii ye nkpéni páápúle ai tósu mefoí (2:9). Ai u wai yare nḗpá úye ye u ημεριyέle (1:15-4:10). Luki ηmanε yeε ukekúrí tónε (4:11). Ρῶλι uú ne Timotee téni re uké mekke u λεpῶ (4:9). Un n sónεpῶ, uké ne Mariki ne ilū yeε pεε Turowaasi-pῶ m mészú tipénepῶ. U músu re unkpῶ itunε ye tulle (4:6) amá úu pεε pakare re u yé piyénε u rikpá. Piwéékuse pεε n tíyεse Ρῶλι uú ne kukpaniilee loni ne icélaa kópε yeε n náasi iké Uléécaá icápine kpu nnya, Ρῶλι uu Timotee itisi kpá re uké aseí atῶpi n tῶpu (2:14).

Ifaaci iyē mekériine ye mmé:

1. Nsímé Kεcire kapi Timotee rimmúise (1:6-2:13) Isoi sone kai m pise re uyee Nsímé Kεcire ne n keisi uké m má: Pikei nla ne ikari ne ηηmóópú (1:6-18). Lē ke ukeikó uu mεwai m má, aí ne tósu lē kuu yé Nsímé Kεcire kecáá íwe n li (2:1-13).
2. Timotee pikei Uléécaá icápine kέmμε (2:14-4:5) Lē kuu yé picélaa nḗome keyu-i n wa (2:14-26) Lē kuu yé amúné tῶrῶ kέmμε n wa (3:1-17) Nléécaasimé picélaa (4:1-5)
3. Timotee ne Ρῶλι μεtone (4:6-18)

Iyáhaa

¹ Né Ρῶλι ye Kirisi Yeesu utume le Uléécaá mela kέmμε. U né forii re ké nfáa kari Kirisi Yeesu kupénεcῶ kέmμε n yé písoi riyóó. Uléécaá yeε rinóó lē tó yekei. ² Née kenépipi kecire Timotee wáipῶ: Urósáa Uléécaá ne Urópiima Kirisi Yeesu pike ípεelée ne nfanare pó nyíse apí nkínηnιe pó he.

Ρῶλι ye Uléécaá pḗnεse

³ Ne Uléécaá kam n keisi ne kefa kεse yare pinésáayaha mecῶ yáasi. Ne ye u yáasile nḗpá píyei kam ye kepócáá n welu ketúné ne kesine. ⁴ Ne ye mepónini kecáá léisele ai pεε meyansei ripóó né wai re ké piyénε pó rikpá, mpḗonare nké pεε meyá né lḗ. ⁵ Ne mpófatenε mee rín kecáá kecáá mεwai m má léisele. Nfatene mmē ke upóniyaha Loisi ne upóni Enisi apí pεε má. Ne ne kefa tenelē te pḗ nfatene mmē ncῶ mále. ⁶ Lē nnya kam pó léise re a ihεε iyē ke Uléécaá uu pó n he kumúné kpe-i kam anípe kepócáá rinláa yónse. ⁷ Likumúné re Uléécaá úu nfáa ró he re nké tó rifúrósse, amá rínanε ne ríla ne mεwéesesḗhḗ knn ye ró he.

⁸ Lē nnya, isei íi kape pó wa ne Urópiima nsímé pikóónú. Née kḗ nní kukpaniilee-i ní we Urópiima nnya, nnékó rín kape isei pó n we. Amá a tíyεse tḗké kesé Nsímé Kεcire íwe li, pḗn ne rínanε mmē ke Uléécaá uu pó n he tálē. ⁹ Uyεε ró yóriye uu ró séi re tḗké ripóló umpuri, aí re lirówaiwai linyine nnya, amá uké kelenε ketē n wa, u pεε yekei re uké ne Kirisi Yeesu ritiki uké ne ípεelée ró nyíse. ¹⁰ Amá Uróyulale Yeesu Kirisi mekame ketē kecáá ye nkpéni ípεelée iyē tipéresεle lin nyáni. Li we re u tíyεsele nkpῶ rín nkpéni rínanε ríka má, uu pεε Nsímé Kεcire ne tiki uú ne nfáa kpóciré ró nyíse.

¹¹ Ké ne Nsímé Kεcire mmē tinkóónú nnya ke Uléécaá uu tíyεse am utume ne ucélaa. ¹² Liiwe kam kḗ nní le, nḗpá ne lē, aí kḗ isei né we, likumúné re ne nyule uyē kamí ne kefa n tene. Ne kḗ nyu re u yé fe uu lē kuu né rimmúise kecáá paí hái ne ketúhaaneyaa-pḗ.

¹³ A tíyεse anóó kecire nyē kam pó n céesi ne ríla mmē kaa nó ne Yeesu kupénεcῶ kέmμε n yé liké mpócée kaa nfatene kέmμε n tíkílē. ¹⁴ A icélaa sone

iyē ke Ulééca uú ne Nfáasone mee kepómee ní we rintíki uú ne pó múise nsone rimúlú.

¹⁵ Yare kaa nní ní nyu, Asii ketē pikó nnéi ye né ηmeriyele. Pē ne pē peε kepire né riíntó kémee, Fiseli ne Erimoseeni ye wele. ¹⁶ Upíima yé kusoi Onesifóo keyo wa. U nnóo kulúí itisi né hele, úu nkpani né ukpaniikó isei wa. ¹⁷ Amá kuu Róm-i ní ka, u né wélaankeεle meyíkíyiki uú ha ne né yénu. ¹⁸ Upíima uké tíyese Ulééca uké ketúhaaneyaa ketúné kusoi u wa. Pó kó nyule nsone re pikei pē nnéi kuu hái Eféesi-pó né n wa ápi kumúné má.

2

Yeesu Kirisi usóóca kecirε meweε

¹ Pó kenépipi, a ípeeléε ke Ulééca uu tó ne Kirisi Yeesu kupéneεó kémee ró n nyíse ne ritiki aá ne itisi mepóóciε n heelē. ² Mmē nnéi kaa nnénóo-i n kó píseérakóó kulúí keyu-i, a pisoí kaá ne ripóo n láarú peε yé n fe api picó cési ritóse.

³ Póóké kó ηmurei, tó ne mpó toké íwe li yare Kirisi Yeesu usóóca kecirε. ⁴ Usóóca un upikei-i n we, un n la umewai meké ne uuwéése n sá, úu ye pepeε ápi isóóca n wai líkó ne kutu n cólē. ⁵ Ukáhamewure uké ne ní kpasi, li pise re uké itóó isé rimúlú. ⁶ Ulame yee n ló ai u toru yee yé ufoíé uiwe piluke li. ⁷ A lē kam nní pó n símisi kó, Upíima yé nípá yo-i mesáho pó he.

⁸ A Yeesu Kirisi yee nkpo-i n yisi uu nfáa yenu kecáá léise. U Tafiti keyase le yare lē ke Nsímé Kεcirε kam nó n símisi nn n tee. ⁹ Nsímé Kεcirε mmē nnya kam nní íwe le, ticuruu api akpanii né wai yare uwaikópekóó. Amá ápi Ulééca nsímé pó akpanii wa. ¹⁰ Lē nnya kam íwe iyē nnéi ηmurei pē ke Ulééca uu n wéε nnya, Kirisi Yeesu uké ne pē ticuruu riyu n lo ápi kó umeyóopi teneciré yénu. ¹¹ Nsímé mmē kam nní nó n símisi ye nsímései le re

tó ne uyē tón kesé n kpu,
ne uyē kari kó kesé nfáa yenuε.

¹² Tón ikari n wa,
tó ne uyē yé kesé iyóopi li.

Tón u n ηmeriyε, uyē ticuruu yé ró ηmeriyε.

¹³ Tónsá aseí n tikilē,
uyē ne nípá píyei aseí tikilenle,
likumúné re úu yé fe uké umεcirε kepire rito.

Ukeikó sone kapi m pakarente

¹⁴ Ne la re a nsone pi léise re piké Ulééca ripaí ápi kape inóosimé kecáá n cénhaankeε. Pitele pē mpuri ápi ye líka yoriye, amá pepeε nní kutu n cólē kai ye caai. ¹⁵ A riηmóópú aa wai Ulééca uké pó pakare yare ukeikó uyē ke upikei ápi yé isei n wa, uyee aseí n símisi lin kecíre we. ¹⁶ A íkenene kpára iyee íi líka n yóriye íi kó Ulééca kémee léeri kaase. Pepeε íkenene iyē mpuri-i pimεcirε n tanaalē yee ne Ulééca ketaa n wailε nnánnári. ¹⁷ Piicélaa yee n we yare kúcapaá kpeε ipiηe n le. PISOI Pē mpuri peε nní Imeneε ne Fileti. ¹⁸ Pi aseí pitíki riyále api pisoí n tee re Ulééca ye nkpo-i piyukuse ró masile. Lεleε tíyese ke pisoí meyá api nfatene fóm. ¹⁹ Mpá ne lē, tikúí kecirε ke Ulééca uu n yekei ye ne kariilenle. Li rikεcáá wólaalē te: Upíima ye upikó nyule. Li kó wólaalē te: Usoi nkó yee Upíima rinyiri n sélei, uké mewai kópe kepire rito.

²⁰ Ai wura asóonlū ne nwóóweni asóonlū ηmane nyee keyo maa kéméε we. Sihee ne apérécaripi pó ye kó wele. Kenyáya kapi ye ne acáripí kecirε pikei wa. Mpá keyáa kéye kapi ye ne acáripí fake-fake pó pikei wa. ²¹ Limεó kai kó pisoí kéméε we: Uye un mékperinkpe mewai n tíye, u yé n we yare kusóonlū kpē kapi

ne anyá kémee n keisi. Pi yé ilúké u yekei uu pansé ukeikó, uu ye uukeisaa yoriye. Api ye péé ne mpa pikéi sone piye u wai.

²² A inmane likáipi-káipi ne ketaa wa, nó ne pē nóo Upiima n sélei ne kefa kee, ani mewai sone ncee ne nfatene ne ríla ne nkíninje wéési. ²³ Amá a inirisimé yeé íi kuláa kúka m má pipásaine kesi. Pó ticurru ye nyu re pitele kii ye ne tene. ²⁴ Ai kó pēe pise re Upiima ukeikó uké ye pitele wéési. Li pise re uké mpa úye n la, un yé fe uu ye pisoí céési un kó ísuúlu má. ²⁵ Li kó pise re uké ye pēpēe ye unsimé n kési céési ríninje kémee. In n la, Ulééca yé tíyese api piméfine conse api aseí ceru ²⁶ api nfasimé sone tiki, api kuníri kpe pi n tí pin kumela wai ripine kéméé lelu.

3

Siyáa tərəə

¹ A ceri re itunje papē-papē inyine ye sónti siyáa tərəə kémee. ² Pisoí yé masí pimécire lisone n wéésile, pin siwóó tikilē, pin pimécire taáselē, pin tikókəri má, pin Ulééca nkópe símisi, ápi yéé pipimare waise, ápi yéé pakare re pi lisone pi wa, api ye Ulééca lisone nnéi háikuse. ³ Piakin yé n taká, ápi usoicə iwe má, pin iwóhó má, pin tikpákára má, api ye pimécire pimúlu pəone api kó lisone pilaarə. ⁴ Pi yéé picə kepire le, pi yéé mpa yo-i rinákíise api kó rikókəri ne n fulaalē. Pi yé pilikáipi-káipi kecáa m músu ai tósu Ulééca kecáa. ⁵ Amá pən pi n yē, pi ye n we yare pi Ulééca likó pakarelenle, amá api pēe lele nfatene nnahe n te n yulu. A pisoí pē mpuri kaase. ⁶ Pipinyine yeé síyə-i léerile api ye pinósi soi kpára pēe méwoo méwoo n wai túí-túise. Mpa yo ke lipinəsi pē api káipinke. ⁷ Pinósi pēe náásile piké céri, amá ápi yé píkai fe piké aseí ceri. ⁸ Yare ke Yanesi ne Yampireesi api Moisi rinkápáa meə ke pisoí pē api aseí kápáálē. Pisoí pē kemúnjé ye caailenle. Pi ye pin pi m peenu, pinfatene rín ye tasi. ⁹ Amá pinhómópu rín tika tuine. Li yé Yanesi ne Yampireesi meə pikēpire fénnē, mpa úye uu pincaai ceru.

Lē kai m pise re Timotee uké wa

¹⁰ Amá pō ne kó inécélaa ne menéfine ne lē kam piwai rí la ne nnéfatene ne inésuúlu ne nnéla ne inékari ritikile. ¹¹ Pi kó pó wéékusele aa kó menécə íwe le. Pə nyule lē nnéi kam n yé Antiyəəsi ne Ikoniyəm ne Lisitiri-pə. Pə íwe iyē kam nfatene ncee kémee n li yenle. Amá Upiima ye innéi kémee né lésele. ¹² Ticurru pēpēe rí la piké Kirisi Yeesu ne kefa kee ritiki ye piwéékuse yenune. ¹³ Amá pisoí kópe ne pinóme yé mewai kópe-i n hmóópúlē. Pi yé picə fóm api kó pimécire fómni. ¹⁴ Amá póóké icélaa kaa rí yosí pən ne kefa i tenelē m múlilē nsone. Tipócurru ye picélaa pēpēe pó i n céesi nyule. ¹⁵ Háí ipówá-me kaa Ulééca ritelé nsimé nyu. N yé fe nn mesəhə pó he aá ne Kirisi Yeesu kefa tene uu ripóyu ləlu. ¹⁶ Ulééca Nsimé atelé nnéi ye Ulééca kémee léerile. N ye yoriyele. N ye céesile, n ye usoi akópe nyísele nn kó tíyese usoi uu uakópe nyóonse, nn kó aseí ncee kémee usoi céési. ¹⁷ Li lē wale re Ulééca usoi uké ne nsone m pi uké kó ne mpa mewai sone méye mpuri n wai nnya.

4

¹ Kirisi Yeesu ye sóntile uké pinyánnyá ne pikpəkpə túhaane. Uyee kó sónti uké iyópi tone. Ne la ké u ne Ulééca keyu-i pó símisi re ² a Nléécaasimé riyóó ne nhmóópú, ncée ye wee rín wee, a n símisi, aa tíyese pisoí piké hmurei aa pincaai pi nyíse aa itisi pi kpá, pən pi céési ne ísuúlu. ³ Kumúnjé kunyine ye sóntile ke pisoí ápi yé rí la piké icélaa sone kutu ricə, amá pilipəókó kapi yé n tikilē, api lē nnya picélaa kulúí cápine pēe yé lē kapi pikóme rí la pi n símisi. ⁴ Api

yé asei kutu píçɔ rikpá. Pi asei kɛpíɾe tɔne api pɛe inóɔmesimé ne kutu n çɔlɛ.
⁵ Amá pɔ́aké mɛpɔ́çíɾe m múlĩ nípá yo kɛmɛe. A íwe ñmurei aá ne Nsímé Kɛçíɾe pikóónú n ñmóópúlɛ, aa pikɛi kai m píse re Uléçaa ukɛikó uké wa n wai ne kefa kɛsɛ.

⁶ Amá in née, itunje ye tule re ké panse inyóansesɛe. Nnékpɔ itunje ye nyahaimɛle. ⁷ Atɔpi kɛçíɾe kam tɔ, ne tɔle hái ne atɔpi ketɔ-pɔ nen kɔ nfatene múlĩ. ⁸ Atɔpi kam n feriyɛ ihɛe ye né yekeilenle: ihɛe iyɛe riyóopikɔɱ ke Upíima uu pɛ kuu n lɔ ní pane. Utúhaane kɛçíɾe, Upíima ye né ri pane ketúhaaneyaa tunjé. Ai kɔ nkɾáni nɛ́ ñmane kaí ne páne. Amá pɛ nnéi pɛe umɛpɛeme m mɛ́ ne nla ye yenune.

Pɔ́ali nkó çíɾe kuu Timotee rinkpá

⁹ A riñmóópú aa mɛkɛe né læri. ¹⁰ Temaasi ye né riyále re u ketɛ́ nté likó meyá la nnya. U Tesaloniki tómpɔle. Kiresɛnsi ye Kalasii hale, Tiiti pɔ́o Talimasi simpɔ. ¹¹ Luki mɛçíɾe ye kɛnémeé we. Nó ne Mariki ani nsé tipéneme, u yé kam uu Uléçaa pikɛi kɛmɛe n̄sɔne né lɛni. ¹² Ne Tisiiki tunle Efɛesi-pɔ. ¹³ Pɔn píyei n sɔnti, aá ne kunétúkanka çaaçaa kam Karipusi keyɔ-i Turowaasi-pɔ n tíye né péneme, aa kɔ ne Nléçaaasimé atelé né péneme, aí ne tósu aseekone akó.

¹⁴ Uyu kapi ye n sée re Alekisantiri ye mewai kópe né píneile. Upíima ye ye lé kuu nní né n wa u hééle. ¹⁵ Pɔ́ ticurru, a ne mɛpɔ́çíɾe u tĩ, aí líka nnya, u riñmóópúle uu mmɛ́ nnéi kari n símisi kóse.

¹⁶ Keyáa foí kapi né n túhaane úka úu né lé, pinnéi kapi kɛnépíɾe le. Uléçaa úu kape pimɛwai mɛ́ pi korí. ¹⁷ Upíima ye kɛnépíɾe nyerele uu n̄naɱe né he am fe am unsímé yóo mpuri sane pikó nnéi api kóm, uu kɔ kúkinaá nnɔ-i né lese. ¹⁸ Upíima yé likópe nnéi-i né lese uu meyíkíyiki tíyɛse am Uléçaa iyɔopi-i loni. Umeyɔopi mɛké n taálɛ nípá píyei-pɔ! Amí.

Iyáhaa tɔrɔ

¹⁹ A Pirisili ne Akilasi né yáasi aa kɔ Onesifɔ́o keyɔ né yáasi. ²⁰ Erasiti ye Korenti-i mɛsunle, am Torofim Milet-i-pɔ yápo re aí u láárú nnya. ²¹ A riñmóópú aá weri nnyiyɛ píima kumúnjé kuké kelene tu. Epulusi ne Putensi ne Linusi ne Kulootiya ne pimáɾeçɔ tɔrɔ nnéi ye pɔ́ yáhaapo.

²² Uléçaa uké kɛpɔ́píɾe n we! Upíima uké ípɛeléé nó nyíse! Amí.

Títelé ke Pɔɔli uu Tiiti n wói

Lɛɛɛ rítelé ntí kémɛɛ ní we

Tiiti ye pɛɛ Kirisi ukó le yeɛ úu Pisuiɓi mpuri kémɛɛ n léeri. U pɛɛ Pɔɔli ukeico le. U pɛɛ meyá náásile kumúnjé kpe-i kaí pɛɛ Pɔɔli ne Korɛnti pikó icápine keɔɔpe n caai. Míni keɔáɔpáá ketě kapi ye n sée re Kirɛeti-i kuú pɛɛ kumúnjé kpe-i ke Pɔɔli uu rítelé ntí u n wóipɔ we. Kei kuú pɛɛ Uléɛcaa icápine yeɛ kei ní we léni, in ne imecire nyóonsente.

Ifaaci iyě mekériine ye mmé:

1. Pɔɔli ye méwee sɔne kai m pise re Uléɛcaa icápine piwéese piké m má Tiiti léise (1:5-16).
2. U kɔ lě ke u ne pisoɓi anai mpehě mpehě nyɛɛ icápine kémɛɛ ní we api yé n tone keɔáá icélaa u pa: piwéese ne pinósi ne pitisi nanje-nanje ne pilási (2:1-15).
3. Utume Pɔɔli ye pisoɓi nmóópúselě te piké isoɓi fale iyě ke Yeesu Kirisi uu Kirisi pikó n he n le (3:1-11).

Iyáhaa

¹ Née Pɔɔli, Uléɛcaa ukeikó ne Yeesu Kirisi utume, née rítelé ntí wólu.

Pi pikéi né rimúise re ké pě ke Uléɛcaa uu n wée piyómeyáhaa tā am kɔ piyómeyáhaa aseɓi pi cereise piké ne kefa tene api nfáa teneciré yénu. ² Mpá yo liké kelenɛ n kóri, Uléɛcaa ye pɛɛ rinóo yekei re u unfasɔne ró henɛ. Uléɛcaa úu kɔ unóome. ³ Ke likumúnjé aku n tu, uu n nyíse unsímé kuu né rimúise kémɛɛ. Nsímé mmě kam kɔ nní kóónúselě yare lě ke Uróyulale Uléɛcaa uu m pise.

⁴ Tiiti kenépipi sei, nfatenɛ meɛ ró m pénelě kémɛɛ kam títelé ntí pɔ wóipɔ. Sáa Uléɛcaa ne Uróyulale Kirisi Yeesu piké ípɛelée pɔ nyíse api kɔ nkínɓinje pɔ he.

Pikéi pě ke Tiiti uu n wai Kirɛeti-pɔ

⁵ Ne Kirɛeti-pɔ pɔ tíyele re a leɛɛ piwai n tiselě pinyóonse tenese aa mpa kuyu kúye-i Uléɛcaa icápine piwéese tonsente yare kam pɔ m pise. ⁶ Li pise re Uléɛcaa icápine uwéese uké usoɓi uyě kapi ne ncaai nka nyu. Li pise re uké unósi use ula. Li kɔ pise re usiwá siké nfatenɛ m má, ápi kape kɔ méwoo méwoo mewai ne si n wóhɔsi, ási kape kɔ iháikuse m má. ⁷ Uléɛcaa pikéi ke uyɛɛ Uléɛcaa icápine keɔáá ní paílě uu múlě. Lě nnya kái ne menyíne we re piké ncaai nnyine ukeɔáá yě. Ai pise re uké utelewélaa née uké kuwóɓi m má née uké útaniré née uyɛɛ mekópe kewóó n wéési. ⁸ Li pise re uké pisoɓi kusáne yási n̄sɔne uu ye lisɔne n wai. Li pise re uké mewéesesɔhɔ m má un aseɓi tikilě, un Uléɛcaa t́kilě ne kefa kesɛ, uu ye kɔ umecire pitíne fe. ⁹ Li pise re uké Uléɛcaa Nsímé rimúlú yare lě kapi n céesi. Lin lě n wa, u yé fe uu picɔ céesi ne aseɓi icélaa. U yé kɔ fe uu pɛpɛɛ mekópe n céesi ncaai pi nyíse.

¹⁰ Likumúnjé re pi kulúí wele, aí ne tósu Pisuiɓi pɛɛ Yeesu ncee rintíki kunai kémɛɛ. Pi pituciré le pɛɛ pisoɓi n kúraasente ne piiniricélaa. ¹¹ A pi riséese. Síyo ne siriyu kpáráa kapi cókoi, pin lě kái m pise céesi piké ne mekópe siwóó n yě nnya. ¹² Piutare use, Kirɛeti ukó yeɛ maɔ re: Kirɛeti pikó ye mesére pinóome le, pi isɛɛ kpákpara le, pi pikánkó le pɛɛ piluke nmanɛ nfasimé n wai. ¹³ Lě kuu kɔ nní m ma ye aseɓi le. Lě nnya kai pise re a pi cési n̄sɔne piké ne nfatenɛ sɔne n yě. ¹⁴ Piké kɔ Pisuiɓi siwómé ne pisoɓi pɛɛ aseɓi kepire rińtɔ isé rin-yá nnya. ¹⁵ Píkperinkpɛciré ye mpa yo nyánile re aí mékperinkpe má. Píkperinkpɛkɔó ne pɛpɛɛ ápi Uléɛcaa m pakarelě pón n nyáni re mpa yo ye mékperinkpe mále, ke pimɛsɔhɔ ne pikemúnjé ake mékperinkpe m póriilenle nnya. ¹⁶ Pi símisile yare

pi Ulééca nyule, amá pimewai áme pæe læ nyíselē. Pimewee ye kuní wewe, ápi ye picō ne nfasimé ripéne, ápi ye kō pikéi sōne píka wa.

2

Icélaa kecire

¹ Amá pōóké læ kai ne icélaa kecire manyíne ní we céesi. ² A pitisi wéése maa re piké pimécire tí api isoi sōne m má pin nfasimé sōne má, pin kō keyóme yáási ne kefa kesee, pin pisoicō nla ne ísuulu má nsōne.

³ A kō pinósi wéése símisi re piké n sōne yare læ kai m pise re Uléécaá písoi piké n sōne. Ápi kape iwóhó m má, ápi kape kō pítaniré. Li pise re piké ye písoi nsōne mesōhō rikpá. ⁴ Kei kapi yéé ne pikpérefaa céési re piké pipila ne pisiwā n la. ⁵ Piké kō ne pi céési re piké ye piriyu kecáá musí api ye kelene linyine wai, piké kō isoi sōne m má, piké piyalekei nsōne n wai pin pipila pakarelē, úka úu kape ne Uléécaá nsímé kecáá nkópe níka ní ma nnya.

⁶ Læ cire, mḗpá lin íye n we, a ye písoi riḡmóópúse re piké ye musí api kelene linyine wai. ⁷ Li pise re pḗ ticuruu póké mewai sōne n wai písoi piké yé. Nnóome ní n kape ipócélaa-i n we. Ái kape kecáá kecáá ikó. ⁸ A ye anóo kecire nyee áa kúkeḡe ní we rihaa pipóláarō piké ne isei n li kápi kerócaá nkópe níka n yé piké ní male nnya.

⁹ A pilási maa re li pise re piké ye pipikeisaa pakare, pin pimela pi wai mḗpá yo kémee. Ái pise re piké ye pinkó kési. ¹⁰ Ái kō pise re piké ye pi yáái. Amá li pise re piké ye mḗpá píyei piisoi sōne pi nyíse, pin pi tikilē ne kefa kesee piké ne mḗpá yo-i Uróyulale Uléécaá icélaa ríyu waise.

¹¹ Likumúnḡe re Uléécaá yee tíyese ke písoi nnéi api yé te u ípæelée pi nyísele. Kei ke písoi nnéi piyulale api yé fe api léeri. ¹² Uipeelée ye ró nyíse re tóké lelee ái Uléécaá ní nyamí ne ketē nté likáipi-káipi kepire ritō ari meróciḡe ketē kecáá m múlilē tōn aseí tikilē, tōn isoi sōne ke Uléécaá uu ní la le. ¹³ Læ kai m pise re tóké mpóonare keyaa kē m mé ye læ, keyáa kē ke Uróléécaá píima ne Uróyulale, Kirisi Yeesu mæyōopi ame nyísenē. ¹⁴ Tḗ nnya kuu umécire he re uké likópe nnéi anipe-i ró ḡmēherese uu ró pólóse umpuri ke uyē uu n te, nké n cáká-cákálē nn kō ne mewai sōne piwai ḡmóópúlē.

¹⁵ Læ kai m pise re póké céési ye læ. A ye kéyu kóosi áa ne písoi itisi kpáse aa ye kō pincaai pi nyíse. Kape riyá unyine uké pḗ lómiise.

3

Uléécaá písoi mēfine

¹ A Uléécaá písoi léise re ái pise re piké kuyu piwéése ne piyōopi pipakare yē. Li pise re piké pi m pakarelē, piké kō mewai sōne piwai ne n ḡmóópúlē. ² Ápi kape úka nkópe n símisi, piké isoi niḡe-niḡe m má, pi ne picō piké meséere n láárúne, api mḗpá úye ne isoi sōne n le. ³ Tḗ ticuruu ári pæe nyu karí ne wai. Tō pæe kupakarecíre mále, tō pæe ncée pōle. Lirókáipi-káipi ne merópóola ye pæe ilási ró tónselenle tōn tikpákárá ne kufatoi má. Ári pæé nyamí. Tō pæe picō ipuri yulule, pē pin kō irókó yúlu. ⁴ Amá kumúnḡe kpe-i ke Uróyulale Uléécaá uu kusoi ró n wa uu kō unla sisoipipi nyíse, ⁵ u ró yóriyele, ái re kari mewai kecire n wa nnya, amá kuu íwe ró n té nnya. Nfáasōne nnaḡe kuú ne míni piwole ritiki uú ne tiróyu lōlu re Nfáasōne nké tíyese tóké isoi fale yē ari kō mēfine conse. ⁶ Likumúnḡe re Uléécaá ye ne Uróyulale Yeesu Kirisi ritikile uú ne Nfáasōne ró he yare u kerócaá n kōonule. ⁷ Uipeelée iké ne tó ripólóse aseí pite Uléécaá keyu-i, ari pæe fe ari nfáa teneciré kari m mé yenu. ⁸ Nsímései ye mu. Ne la re a nsímé mmú pisímé riḡmóópúse, pæpæe ne Uléécaá kefa n tene piké ne mewai sōne piwai kéyu mahā

ńsone. Lelēe ń nyamí, lin yé kɔ sisoipipi yoriye ye lē. ⁹ Amá a inírikenene ne pikulā akentelē nkó ne pitele ne Moisi isé kecáá pipasaine kaase. Lē nnéí ái ye yoriye, ái kɔ ríyu ríka má. ¹⁰ A ye ne uyee Uléecaa icápine-i písoi n cēnse cési yare mepehē meté. Liute unsá lē memáá n kɔ, áá ne u tɔlu. ¹¹ Ái líka nnya, pɔ nyule ńsone re usoi un lē n we, li nyíselenle re u ncée kecire pitiki yele, akópe nyē kuu kɔ n wai an nyíselē te u umecire akópe palenle.

Icélaa tɔrɔ

¹² Nen píyei Aritemasi née Tisiiki kepómee n tumpɔ, a riḡmóópúme áá weri aa Nikopolisi-i né leeri, likumúné re ne rihó re kei kam nnyiyē píima kumúné tonene. ¹³ A isé unyuwe Senasi ne Apoloosi kecáá ripái ńsone líka ái kape pi ripárí kumúné kpe-i kapi pincee n tósu. ¹⁴ Li píse re pirókó ricuruu piké mewai sone piwai pinla ne pinnaḡe tā, nípá píyei lin ye úye meyíkíyiki rincón, api liute yoriye, ápi kape méwoo n we.

¹⁵ Pē nnéí pee kenémee ń we ye piyáhaa nó páaipɔ. A pepe Kirisi ne kefa n tenelē pin kɔ pirósáne yáási.

Uléecaa uké nónnénéí ípelée nyíse!

Títelᄁ ke Pᄁoli uu Filemᄁ n wᄁi

Lᄁlᄁe rítelᄁ ntí kᄁmᄁe ní we

Filemᄁ ye utumᄁ Pᄁoli usanᄁ lᄁ. Pᄁoli uu Nsímᄁ Kᄁcire u yᄁó uu pansᄁ Kirisi ukᄁ un Ulᄁ́cᄁa icápine ye Kolᄁsi-i ní we kᄁmᄁé we. U pᄁe ulási mále kapi ye n sᄁe re Onesim. Onesim uu u yá uu wuru uú ha pᄁe Pᄁoli ye likumúnᄁ kᄁe-i kukpaniilee-i ní we ne sánᄁ. Onesim uu pansᄁ Kirisi ukᄁ, Pᄁoli uu pᄁe re u yᄁ uuyᄁsᄁa kᄁmᄁe u pesᄁpᄁ. Uyᄁsᄁa uyᄁ kuu rítelᄁ ntí wᄁlu ukᄁ u pise re ukᄁ Onesim yᄁsí yarᄁe uumarᄁcᄁ Kirisi kupᄁnᄁcᄁ kᄁmᄁe. Amá ái rinᄁᄁ ke Pᄁoli uu Filemᄁ hᄁ. U lalᄁ Filemᄁ ricurruu ukᄁ wᄁe lᄁ kuu ní la ukᄁ wa.

Ifaaci iyᄁ mekᄁriine ye mmᄁ:

1. Pᄁoli ye Filemᄁ ne pᄁpᄁe ukᄁyᄁ-i ní we yáhaapᄁ (1-3).
2. Pᄁoli ye Filemᄁ nfatᄁne ne upikᄁi nla kuu m má nnya Ulᄁ́cᄁa pᄁᄁnᄁe (4-7).
3. Pᄁoli ye lᄁ kuu ne Onesim ye uuyᄁsᄁa kᄁmᄁe m pelᄁne ní la pise (8-22).

Iyáhaa

¹ Né Pᄁoli, ne Kirisi Yeesu pikᄁi kam n wai nnya akpanii kᄁmᄁe wele. Tᄁ ne urᄁmáreᄁcᄁ Timotee tᄁᄁ rítelᄁ ntí urᄁkeicᄁ ne urᄁsánᄁ lala kᄁcire Filemᄁ wᄁlu. ² Urᄁyᄁi Apiya ne Arikipu ye merᄁcᄁ ne nfatᄁne atᄁpi n ᄁmᄁᄁpúlᄁ, ne pᄁpᄁe ye kᄁpᄁyᄁ-i n cápᄁne api keyᄁmᄁe yáási kari kᄁ rítelᄁ ntí wᄁlu. ³ Urᄁsᄁa Ulᄁ́cᄁa ne Upíima Yeesu Kirisi pikᄁi ípᄁelᄁe nᄁ nyíse api kᄁ nkíᄁniᄁe nᄁ hᄁ.

Nla ne nfatᄁne ke Filemᄁ uu m má nsímᄁ

⁴ Mpá píyei kam ye nen keyᄁmᄁe n yáási, am kᄁpᄁcᄁá léise, am pᄁ nnya Ulᄁ́cᄁa pᄁᄁnᄁe. ⁵ Ne konle pin lᄁ kᄁa Kirisi pikᄁi nnᄁi ní la ne lᄁ kᄁa Upíima Yeesu ne kᄁfa n tenelᄁ nsímᄁ símisi. ⁶ Ne ye Ulᄁ́cᄁa pise re ukᄁ wa nfatᄁne mmᄁ kari kᄁsᄁ m má nkᄁ kᄁpᄁmᄁe pikᄁi wa, nn tíyᄁe aa lisᄁne lᄁ nnᄁi kari Kirisi kupᄁnᄁcᄁ kᄁmᄁe m má céru. ⁷ Nla kᄁa m má ye rinᄁpᄁᄁ larukusele hái re pᄁ unᄁmáreᄁcᄁ nnya, Ulᄁ́cᄁa pikᄁi akíᄁ yᄁ níᄁesi.

Pᄁoli ye Onesim nnya Filemᄁ isuulu pise

⁸ Lᄁ nnya, mᄁpá nen Kirisi kupᄁnᄁcᄁ kᄁmᄁe ᄁnanᄁe m má re kᄁ rinᄁᄁ pᄁ hᄁ aa lᄁ kam m pise wai, ⁹ né kutᄁsi níla kᄁmᄁe pᄁ pise re a linyine né wa. Kei ke né Pᄁoli am nní ní we, ne kpurunle, am kᄁ pᄁe nkᄁpᄁni Kirisi Yeesu nnya akpanii kᄁmᄁe n we. ¹⁰ Ne pᄁ pise re a Onesim nfanare nyíse. U nkᄁpᄁni pansᄁle kenᄁpipi, Yeesu Kirisi kuu ne kᄁfa n tenᄁ nnya. ¹¹ Uu pᄁe mekᄁe líka pᄁ yᄁriye, amá u yᄁ nkᄁpᄁni meyíkíyiki linyine pᄁ yᄁriye uu kᄁ né linyine yoriye.

¹² Ne pᄁ u pesᄁpᄁle. Ne u lalᄁ yarᄁe tinᄁcᄁurruu. ¹³ Né pᄁé n la re kᄁ kumúnᄁ nkú-i kam nní Nsímᄁ Kᄁcire nnya akpanii kᄁmᄁe ní we kenᄁkúrí u riyá ukᄁ né n léni yarᄁe kᄁa yᄁ pᄁe né ní lᄁ́ meᄁ. ¹⁴ Amá am la kᄁ linyine wa lᄁe ái ne pᄁ n sá. Ai pise re kᄁ ne ᄁnanᄁe lisᄁne nní pᄁ waise, amá ne la re líkᄁ mepᄁla kᄁmᄁé kᄁa ne wa.

¹⁵ In n la, Onesim ye ne kumúnᄁ kunyine nkáripᄁi pᄁ ripasale re ukᄁ ha pᄁeme nᄁkᄁ pᄁé n we ne mᄁpá píyei-pᄁ. ¹⁶ Uu kᄁ neni nkᄁpᄁni mesame ulási. U ulási fele. U neni umáreᄁcᄁ lala kᄁcire lᄁ. Meyíkíyiki kam u la. Pᄁ ticurruu yᄁ kᄁ u n la ai tᄁsu né, tᄁ u kesᄁipipi le un kᄁ Upíima kupᄁnᄁcᄁ kᄁmᄁe upᄁmáreᄁcᄁ nnya.

¹⁷ In tᄁ pᄁ né nyáni re ne upᄁsánᄁ lᄁ, a kusánᄁ u yᄁsí yarᄁe tinᄁcᄁurruu kᄁa yᄁsu. ¹⁸ Mpá un ne pᄁ m púnne néᄁ riwᄁmᄁe rinyine kuu ne pᄁ má, a kpísi aa waise re néᄁ riwᄁmᄁe tᄁ ne pᄁ má. ¹⁹ Né Pᄁoli, néᄁ rinᄁcᄁurruu rítelᄁ ntí wᄁi: Ne re né pᄁ hᄁ́elᄁ. Am la kᄁ pᄁ símisi re pᄁ ne kᄁ ne né tiwᄁmᄁe mále. Lᄁlᄁe nní ripᄁcᄁurruu

nfaa kaa n yé. ²⁰ Hóì unémárecᵔᵔ, a Upíima nnya ηmurei aa pikei mpí né wai. A Kirisi kupénecᵔᵔ kέmεε rinékín ηiηukuse.

²¹ Ne tálē te pó lē kam pó ní pise wa nnya kam títelé ntí pó wálu. Ticuruu pó wa ai lē tósu. ²² Ne kᵔ re a kulee né wéési. Ne tálē te Ulécaaa yé nóinéyáhaa kᵔ, am ncée yenu am nókenéméé hapᵔ.

Iyáhaa tᵔrᵔᵔ

²³ Tó ne unékεicᵔᵔ Epafiraasi, tᵔᵔ kesé Kirisi Yeesu nnya kukpaniilee-i ní we ye pó yáasi. ²⁴ Pinékεicᵔᵔ Mariki ne Arisitariki ne Temaasi ne Luki pó ne kᵔ pó yáasi.

²⁵ Urópiima Yeesu Kirisi uké ipεelée nó nyíse.

Títelé kapi Epiireeye n wói

Lelée ritelé ntí kémee ní we

Uyee ritelé ntí n wói ne pē kuu ri n wói nkó nka nín tikeméé we. In n la, li yé Italii ketē-pō kapi ritelé ntí pááime. Pisui fi pē Kirisi pikó m pansē pin kō Nléécaasimé ritelé nyu ke úteléwōle nkó uu ri wōlu. Kirisi pikó pē kuu nní n wólú apō ye caailenle, picō ricuruu pin la piké nfatene kepirē ritō. Uyee ritelé ntí n wói ye ri wōile re uké Kirisi ne umēwai pi nyíse uké ne ikari pi rikpáse piké nfatene kéméé tasi. Títelé ntí ye símisi re Yeesu Kirisi yee tíyese ke pisoí api Uléécaá céri (1:1-3). Lē nnya ke Yeesu uu nípá yo fe.

Ifaaci iyē mekériine ye mmé:

1. Kirisi ye nípá yo fele ái kumúnjé má (1:4-10:18): U antepuye fele ái kumúnjé má (1:1-3) U pilécaatumē fele ái kumúnjé má (1:4-2:18) U pikpure fele ái kumúnjé má (3:1-4:13) Kuu nní Nkómēine Fale kémee Uléécaá usina nnya, u Nkómēine Kpure pisina fele ái kumúnjé má (4:14-7:28) U kō pē mekēe Isirayēeli pikó inyóonse fele ái kumúnjé má (8:1-10:18)
2. Li pise re pisoí piké nfatene kémee n sōne (10:19-13:25): Úteléwōle ye pisoí nmóópúselenle re piké nfatene kéméé n sōne (10:19-39). Pēpē pē Nkómēine Kpure kémee nfatene m má isoi kai nté nyíselē (11). Li pise re pisoí piké Yeesu Kirisi inípe n tapalē (12:1-11). Lē ke pisoí api yé n sōne ne lē kapi yé pimēcire m múlē nkó (12:12-13:19). Tinó sōne pitikise ne iyáhaa (13:20-25).

Uléécaá ye Ukepipi ne ritiki uú ne nsímé pisoí símisi

¹ Uléécaá ye pē hái mekēe-me ne antepuye ritikile uú ne méwee mpehē mpehē kémee nsímé pirósáayahá mesére símisi. ² Ukepipi kuú ne siyáa tōrō nsí kémee ritiki uú ne ró símisi. Uyē kuu kō ne ritiki uú ne nípá yo wai. Lē nnya kuu kō u wēe uu nípá yo uanipe-i wai re uké n te. ³ Uléécaá Kepipi kéméé ke Uléécaá meyoopi amē léemēlē lin tēlu. Kēkē meyíkíyiki lē ke Uléécaá uu ní we nyíselē. Kēkē kensímé mēe nnaŋe m má ne ketē nnéi múlē nípá yo lin ne mesére we. Kake pisoí akópe piheere ní masí, ake pēé ha keyómēcaá-pō uyee n-yóopināŋe píima m má kuluke-luke-mē kényukótone-i tone.

Uléécaá Kepipi ye pilécaatumē ríyu fele

⁴ Uléécaá Kepipi ye pilécaatumē nnéi ríyu fele. Lē nnya kuu rinyíri tēe pinnéi akó meyá n fe ke he. ⁵ Pikecōpe úye kuu ketumē maalē te:

Pō Kenépipi le,

káí ne neni n kpísi, née pó mári? Pikecōpe úye kuu ketumē símaalē uú ne maa re:

Née yé ha Uusaa

uyē uké kō Kenépipi? ⁶ Amá kumúnjé kpe-i ke Uléécaá uu pē Ukepipi foí ketē kecáá ní tumme, u pēé maa re:

Pilécaatumē nnéi piké riwula piké ke yáasi. ⁷ U pē pilécaatumē pō nkó maa re:

Uléécaá ye pilécaatumē pansesele kuyo

uu upikeikó waise yare inalempi. ⁸ Amá u Ukepipi pō nkó maa re:

Hói Uléécaá, tipóyóopitū ne wele ne nípá píyei-pō.

Pō asei pansesele kupóyóopināapi.

⁹ Pō lelee asei m má lalē, pōn mēwai kópe kesu.

Hói Uléécaá, lē nnya ke né Upólécaá am pó wēe

am mpóonare mekpó ripóyu kecáá kóoni *
am kó pipósácó kecópe pó wée. ¹⁰Uu kó kpá re:

Pó Upíima, póo hái kékoraane-me ketē wa
aa kó ne apónípe cire keyómecaa yóóni.

¹¹Lē nnéi ye tenene tóké li paa.

Amá meséere ke póo yé n we.

Ketē ne keyómecaa ye kpurunine kóti-kóti yare melape.

¹²Pó kam aa li pílesi yare kapi ye kutúkanka caacaa m pílesi mecó.

Pó kam aa pi conse yare kapi ye ketúkanka n conse mecó.

Amá meséere ke póo yé mese mmé n we.

Mpófáa aḡmē áa yé kutene wa. ¹³Uléecaatume úye kecire kuu ketume maalē te:
A kunéluke-luke-mē kényukótonē-i tonē.

Liké ha ne tu péé uye-i kam yé pipóláaró kepónyále-i rinwúlase. ¹⁴Piléecaatume
ye yo le? Pi ifáa inyine le ye Uléecaa piké n wai. U pi tummele re piké pē
ayu kai yé ní ló lē.

2

¹Lē nnya kai pise re tóké meyansei mmē kari n kó ne kutu n cālē, ári kape ne
ncée m pō nnya. ²Nsímé ke Uléecaa uú ne piléecaatume nnō n símisi ye mpikéi
wale. Nkó yeé úu kutu n tíncó néé úu m m pakare, ye akpanii nyee ne u n sá yénle.

³In lē, íye kari yé fe ari ḡméheere, in te ári ní-yulalesimé píima mmú kpísi tóké
waise linyine? Upíima ricuruu yeé ní-yulalesimé mmē písimé kóraane, pēpē n
kó un símisi api ró maa re aseí ye nyē. ⁴Uléecaa póo kó mewaisaḡa ne mewai
píima mpehē mpehē wapisí uú ne nyíse re lē kapi ní ma ye aseí le. Uu kó
Unfaasone lihēheere pi hōone yare kuu ní la uú ne lē pi símisi.

Uyee ye sisoipipi ayu n lo

⁵Aseí kecáá, ái piléecaatume ke Uléecaa uu ketē kee masí kepire n weme
pa re piké kekecáá m paílē. Kensímé kari nní we tōn símisi. ⁶Amá unyine ye
Nléecaa simé kelō kenyine-i maa re:

Yo kapi ye sée re usoi póké ne ukecáá n léise?

Yo kapi ye sée re kesoi pipi póké ne kekecáá ní paílē?

⁷Pó u wale aa tíyese un itūḡe kerí inyine kémee piléecaatume metene we
nkáripí.

Pó ripóyópikōḡ u rikipisele aa ríyu u waise.

[Pó u tonselle re uké lē kaa n wa kecáá m paílē.]

⁸Pó mpa yo uanipe-i wale.

Uléecaa yé mpa yo uanipe-i n wailē, líka mpuri ái kó we kúu uanipe-i m múlē.
Mpa ne lē, ári kahanē n yē te pi mpa yo uanipe-i wa. ⁹Amá tō nkpéni yénle
re Yeesu ke Uléecaa uu itūḡe kerí inyine kémee n tíyese un piléecaatume
metene we ye nkpéni riyópikōḡ tikipile uu kó ríyu yenu, nkpó kuú ne
íwe n li uú ne kpi nnya. Kéfa ke Uléecaa uú ne u n fénne nnya kuu lē písoi
nnéi ríyu kecáá kpu.

¹⁰Aseí kecáá, Uléecaa yeé mpa yo wa lin uanipe-i we. U kó la re sisoipipi kulúí
síké uiyóopi kémee lompo. Kai nní re Yeesu yeé ye siriyu ló nnya, lí ne risá re
Uléecaa uké íwe u lukéise uké n nyamí ne kótó-pó uké ne sisoipipi kulúí uiyóopi
kémee ní hapó nnya.

¹¹Uyē Yeesu yeé ye písoi akópe n heere ne pē akópe kuu n heere ye usáa use
pikó le. Lē nnya kái iseí u we uké pi sée re upimarecó. ¹²Ticuruu u Uléecaa maa
re:

Hói Uléecaa! Né ripónyíri pinémárecó símisi.

* 1:9 Luki 7:46

Né piicápine kémee pó pakarente. ¹³ Uu kò pimáa kpá re:

Né Ulééca nē ritá.

Uu kò kpá re:

Né nē nkó nté nē siwá sē ke Ulééca uu né mí pa.

¹⁴ Siwá sē sisoipipi le nē isoipinje nē mesoinye. Lē nnya ke Yeesu pòo kò isoipinje nē mesoinye kpísi uu piméca umecire pansese kesoiipipi, uu kpi uú nē unkpò mmē Setani yee nkpò nnanje m múlǐ tékéé. ¹⁵ Lē kuú nē pēpē pē nkpò iwame nnya piisoí nnéi kémee ilási n tǔ akpanii tǔ. ¹⁶ Asei kecáá, áí pilécaatumē kuu pilé ka, amá Apiraham sipirē kuu pilé ka. ¹⁷ Lē nnya kai pise re uké meýíkíyiki nē upimaréca menyíne n we. Lē kuu wa uú nē pansé Ulééca usina yee ye íwe n té un kò Ulééca pikéi nē aseí wai re Ulééca uké nē písoi akópe n sárei nnya. ¹⁸ Li uricuruu peikele uu íwe le. Lē nnya kuu yé kò fe uu pē kai uméca m peikee pin íwe le comē.

3

Yeesu ye Moisi fele

¹ Lē nnya pinémárecó, nǒ nē Ulééca yee nó n sée pikó le. Lē nnya, ani Yeesu n nyáni. Uyē kari nyu re utumē nē Ulééca usina. Uyee nfatene nsímé kari n yóólē. ² Pi Moisi kecáá wói re: Moisi ye pē Ulééca keyó nnéi kémee aseí ute le. Liméca ke Yeesu pòo kò pē Ulééca kémee aseí ute, uu u pansese usína. ³ Nkó yee kényo m mǒ ye ríyu mále ai kényo kē feriyē. Lē nnya ke Yeesu uu ríyu yē ai Moisi rikó feriyē. ⁴ Unyine yee ye kényo mǒ. Amá Ulééca yee ye nǐpá yo mǒ. ⁵ Moisi ye pē Ulééca keyó pikó nnéi kecápe ukéikó nē aseí ute le yee yé mmē ke Ulééca uu mí maane kecáá ní símisi. ⁶ Amá Kirisi pǒ nē Kepipi le ke Ulééca pikó kecáá ní pailē nǒsone. Lē kémee kuu aseí ute. Tǒo nní lē ukéyo pikó, in te ári iwame má, tǒn kò tálē in kò ró láárú.

Ulééca pikó yé kam api wénte

⁷ Lē nnya ke Ulééca Nfaasone nǐ maa re:

Nǒn neni keyaa nké urinǒo n kǒ,

⁸ áni kape nǒanékín takaase yare kumúnjé kpe-i ke nǒpinésáyaha apí pē u n kési apí kò kucesi kóima-i u peikee mecó.

⁹ Likumúnjé kpe-i ke nǒpinésáyaha apí rinǒo né wéesi apí kucesi kóima kémee né peikee.

Pin kò nē pikéi pē kam aǐmē afēena kémee n wa yē.

¹⁰ Lē nnya kamí pē nē kunai kpē pikó wóosi am te

pi pikemúnjé kémee pǒlule, apí nnécée nyu.

¹¹ Kei kai kuwói né wa am wéeri re aseí kecáá, apí píkai kewénte kē kam n yekeilē kémee lonine.

¹² Lē nnya, ani nǒmenécíre tí, pimárecó, áí kape wa re nó unyine ye rikín kópe má úu ye kò Ulééca pakare, ai tíyese uú nē Ulééca yee nfáa n te kepire tǔ. ¹³ Lē nnya, ani ikari n kpáriisene nǐpá keyáa kénye kapi yé n fe apí séi re: Neni kekó, akópe áa kape nē nǒkenécápe úka rintíkí urikin tiké tákasi nnya. ¹⁴ Asei kecáá, in te tǔ nfatene kari hái kékoraane-me m má nǒsone múlǐ nē keyáa tǔrǔo-pǔ, tǔ nē Kirisi ye pē lē pénélenle tǔn nē we.

¹⁵ Li wǒlaalē te:

Nǒn neni keyaa nké urinǒo n kǒ, áni kape nǒanékín takaase yare

kumúnjé kpe-i ke nǒpinésáyaha apí pē u n kési apí kucesi kóima-i u peikee mecó. ¹⁶ Píye pē Ulééca rinǒo kǒ apí kò pē rinǒo u wéési? Píye picó,

insá pē nnéi ke Moisi uú nē Esipiti ketē-pǔ n léeme? ¹⁷ Píye ke Ulééca uú nē wóosi aǐmē afēena? Píye picó, insá pēpē akópe n wa apí kucesi

κόιμα-ι κpίνι? ¹⁸ Πίγε kuu né wéeri re: Asei kecáá, ápi pí kai kewénte kē kam n yekeilē kēmee lonine? Πίγε picō, insá pepee kupakareciré u n nyíse. ¹⁹ Lē nnya, tō yē te nfatene kápi m má nnya kápi fe piké kewénte ke-i lompō.

4

¹ Uléecaa ye piyekei masile re u yé tíyese ari kewénte kē kuu ró n yekeilē kēmee lompō. Lē nnya, ani nómenécíre tí rísonē, ái kapē wa re li nó unyine púnise u pilompō pōne. ² Pi Nsímé Kεcíre ró símisile yare kapí peē pirókpure n símisi mecō. Amá nsímé mmē kapí n kō rín líka pi yoriye. Pepee peē n n kō ápi ne kefa n tene. ³ Tó mpí tōo nní ne nsímé mmē kefa n tene, tó ne kewénte kē kēmee lonine. Uléecaa ye kekecáá ma re:

Li kuwói né wale am wéeri re aseí kecáá,
ápi pí kai kewénte kē kam n yekeilē kēmee lonine. Uléecaa pikē ye kō peē hái ketē kekoraane-me tenelenle uu kō peé ne lē male. ⁴ U kelō Nléecaasimé kēmee keyáa sééi-sééi nkó ma re:

Ke Uléecaa uu upikei nnéi m masí,
uu peē keyáa sééi-sééi tunjé wénte. ⁵ Li kō kelō ke-i wólaalē te:
Asei kecáá, ápi pí kai kewénte kē kam n yekeilē kēmee lonine. ⁶ Pepee peē mefoí Nsímé Kεcíre n kō ápi ne kefa n tene. Lē nnya kápi kewénte ke Uléecaa uu n yekeilē kēmee lompō. Picō yé nképni fe ápi kekemee lompō. ⁷ Lē nnya ke Uléecaa uu kō keyáa féé piyekei rikpá uu ke séi re “Neni”. Kεpíre-pō kuu peē limemáa ne Tafiti ritiki uu ne male yare kari kelō pikóme m masí re:

Nōn neni keyaa nké Uléecaa rinō n kō,
áni kapē nóanékín takaase.

⁸ Asei kecáá, Yosuwee un peé ne kewénte ke-i písoi n lompō, Uléecaa uu yé peē kō keyáa féé kecō nsímé n símisi. ⁹ Lē nnya, kewénte kenyine ye wele ke Uléecaa pikó ápi n yénune yare ke Uléecaa uu keyáa sééi-sééi ketúnjé n wénte mecō. ¹⁰ Nkó yeē kewénte ke-i n lompō ye wéntene. U yé kam uu wénte yare ke Uléecaa uu n wénte mecō. ¹¹ Lē nnya, tóké ne kewénte ke-i pilone n yōne. Ari kapē tíye tó unyine uké kupakareciré kpē kucō nnya loó.

¹² Uléecaa rinō ye nfáa mále tin kō pikei wai. Ti láarúle ai meyele meté ritéhe tósu. Ti ye usoi lonle ne uisoi nnéi kemee-pō, ari mpá yo kóolene, ari kō akōhō sitajene ne amekpéré kóolene. Ti ye kō usoi mela ne usimúnjé cérile ari kóolene. ¹³ Líka mpuri ái ketē kecáá we ke Uléecaa uu n nyáni. Mpá yo ye ukēyu-i yánaalenle lin nyáni cáí. Uyē kai píse re tóké ntónéi, lē kari n wa kēē.

Yeesu ye Uléecaa usina

¹⁴ Tō Uléecaa usina mále. Uyē nní Uléecaa Kεpipi Yeesu. Uyē Uléecaa kekúrí ha. Lē nnya, tóké lē karí ne nní kefa u n tenelē rísonē m múllē. ¹⁵ Uléecaa usina uyē kari m má uu usína yeē uu yé n fe uké tirónárei kēmee ró lé. Amá li meníne mpá yo kēmee merócō u peikeele, uyē uu peē akópe áka wa. ¹⁶ Lē nnya, li píse re tóké kefa kesē ne Uléecaa riyōpitū tikō. Kei kuu yé íwe ró té uu kō ípeelē ró nyíse uu peē kumúnjé kpe-i kaí ne n sá ró come.

5

¹ Sisoipipi kecōpe kapí ye mpá Uléecaa usina úye wéē ápi pikei u pa re uké písoi lihēhe Uléecaa m pasii un kō piayu kecáá ne inyōnse wai re Uléecaa uké piakópe pi sárei. ² Uricuruu ye kō urinarei cire mále. Lē nnya, u yé fe uu pinyuweciré ne pepee ye m púnne nkó kóm. ³ Ke uricuruu uu nní rinárei m má nnya kai píse re uké ye uakópe kecáá inyōnse wa uu kō umpuri pikó akó kecáá

wai. ⁴ Uka úu ye umecire ríyu tē waise. Amá Uléecaa yee ye usoi sée yare kuu Arɔɔ n sée meɔɔ.

⁵ Limɛɔɔ, ái Kirisi yee umecire ríyu waise uké Uléecaa usina. Amá Uléecaa yee kumúnjé kunyine-i u maa re:

Pɔɔ Kenépipi.

Kaí ne neni rimpá, née upósáa. ⁶ U kɔ kelɔ keɔɔ maa re:

Pɔ Melikiseteeeki meɔɔ usina le nípá piyei.

⁷ Ke Kirisi uú pee ketē nké kecáá ní we, u ye pee sipupeila ne ménini ne Uléecaa yáasile. U pee Uléecaa ne ténile re uyee yé fe uu nkɔ kémee u lese. Kuu aseí ne Uléecaa n tíkile nnya, Uléecaa pɔɔ kɔ ne kutu u ɔɔ. ⁸ Mpá kuu nní Uléecaa Kepipi, íwe kuu n li yee tíyese kuu ipakare ceri. ⁹ Uléecaa ye tíyesele uú n nyamí ne kɛtɔ-pɔ. Lē nnya kuú ne pē nnéí pee ne kefa u n tenelē piyóriye teneciré ka. ¹⁰ Uléecaa yee u wée re uké usina Melikiseteeeki meɔɔ.

Pisoi piké pimecire tí, ápi kape nfatene kapi m má fóm

¹¹ Tɔ líkɛcáá nsímé kulúí mále táké male. Káni ye mekee n kɔ nnya, li ne ró páápúle re táké liasei nó símisi. ¹² Kei kai nní ní tu, li péé we yare nóké pee nkɔpéni picélaa. Amá li kɔ pee háí ne nkɔpéni-me pisele re piké Nléecaasimé kekoraane-me picélaa nó rikpáme. Lē nnya, mepɛ kai pise re nóké nyē, ái nkɔpáni iluke mule-mule kani yé li. ¹³ Nkó yee mepɛ n nyeni ye kewá le. Uu kahanɛ mewéseyu mē kémee kapi ye lisone ne likópe n céri n kɔ. ¹⁴ Iluke mule-mule ke piwéese pɔɔ ye li. Pē ne menyuwe mále, pin kɔ lisone ne likópe picere kémee pelaalē n̄sone.

6

¹ Lē nnya, táké Kirisi kecáá icélaa ne kéyu n sí, ári kape ikekoraane ke-i nmanɛ n we. Táké icélaa yɔsí yare pepɛ nfatene kémee m pelaalē. Ari la táké kɔ kékoraane icélaa kéméé n we yare nní mewai mee áme líka n yóriye piyá ne Uléecaa kefa pitene nsímé ² ne píniwolɛ mpehē mpehē kulúí nsímé ne pisoi kecáá anípe pílaa ne pikɔkɔpɔ meyise ne ketúhaaneyaa tɔɔ kecáá nsímé. ³ Táké ne kéyu n sí. Uléecaa un ncée n he, lē kari sónti táké wa. ⁴ Pinyine ye wele ke Uléecaa metéí amɛ rinkpáii, api ihɛe yee keyómecaa-pɔ n léeri lélé, Nfáasone nn kɔ pikeméé we api kɔ ne piisoi kpure kémee pepɔ. ⁵ Pi kɔ pee picere masile re Uléecaa nsímé ye láárúle, api kɔ kom te ketē fale keɛ n weme ye rinaɛɛ mále. ⁶ Mpá ne lē, api pee kɔ Uléecaa fómni. Lipite pē ápi ye fe piké piakópe kepire pítɔ rikpá piké isoi conse. Liriyíki re pi Uléecaa Kepipi kunapéékɔɔ kecáá pikarii kpálenle pin kɔ pisoi keyu-i keriyu kopu.

⁷ Asei kecáá, ikónɛ in kecare kenyine kéméé n cuunkɛɛ, iluke in n̄sone n wa, li ye pē nnya kapi ke n lum kuláa wale. Uléecaa yèè ke rikpále. ⁸ Amá in te sinípeleépi ne mewéé mee kei le, áke pee líka yoriye, Uléecaa yé anɔɔ ke wa, api pee mese nna ke sé. ⁹ Pinésáne lala kecire, nípá kari nní n símisi, tɔ tálē te ncée sone mmɛ-i ke Uléecaa uu yé nɔánéyu n lɔ kani tíkile. ¹⁰ Uléecaa ye aseí tikilenle un ne túhaane. Uu nómenéwai sone paleine. Uu kɔ paleine re nɔ n̄la u nyíse ani n̄la mmē ne tiki aní ne upikó léní. Nɔ kɔ ne wele n̄on pi léní. ¹¹ Tɔ la re nípá nó úye uké lē n n̄móópúlē háí ne kɛtɔ-pɔ, nóké ne lē nnéí kani m mé n yé nnya. ¹² Ari la nóké siká m má, amá ani pepɛ Uléecaa ne kefa n tene pin ne piripɔɔ we meɔɔ n we. Pepɛ ye lē ke Uléecaa uú ne pi m mé uké pi he yē.

Tinɔɔ ke Uléecaa uu n yekei ári méwoo waine

¹³ Ke Uléecaa uu Apiraham tinɔɔ n yekei, u pee wéerile. Líka ái we leɛ u n fe kuu yé re u yé lirinyiri sée uú ne wéeri. Lē nnya kuú pee mese urinyiri cire sée uú ne wéeri. ¹⁴ U pee re: Asei kecáá, né meýá kunípe pɔ múlukuse, am kɔ pipópíre kulúí waise. ¹⁵ Apiraham uu mesei ne uripɔɔ n we un lē ke Uléecaa uu

n yekei re u ye u wa mé uú ha ne li yenu. ¹⁶ Usoi yèè lèlee u n fe rinyiri séele uú ne wéeri ai nyíse re aseí kuu símisi, ncée rín we re piké u kesi. ¹⁷ Uléécaá ye ppe lalé uké ppepe urinɔ kuu n yekei m mé n̄sone nyíse re urinɔ kuu m ma ári kuconse we. Lē nnya kuu rinɔ yekei uu kɔ wéeri uu rikécáá kpáɔ. ¹⁸ Mewai mē keté áme kuconse we. Uléécaá úu yé fe uké mekemee nnóome wa. Lē ne tó mpí tóo nní ukemee kepéké n̄ yé meýá ikari kpáselenle tɔn ne rinɔ kuu n yekei mé. ¹⁹ Lē kari n tálē tɔn ne mé ke ntófáa n̄n ne saulē tɔn ne we. Kesáú kee páápúle yaré kúnin̄ai kesau kee ku m múlilē kun ne n̄sone nyenu. Kesáú kee kenírípi kapi kelō sone ne kelō sone riyíkí kecɔpe rinkéne lurile ake léepɔ. ²⁰ Kei ke Yeesu uú ne kekpeé tó wa uu tó nnya mefoí lomɔ uu ppe Melikiseteeeki meɔo pansé m̄pá píyei Uléécaá usina.

7

Melikiseteeeki ye uyɔɔpi le un kɔ Uléécaá inyóonse uwai

¹ Melikiseteeeki uyee ppe Salem uyɔɔpi le un kɔ Uléécaá yee m̄pá yo kecáá n t̄ inyóonse wai. Ke Apiraham uu piyɔɔpi piferiye m̄ masí un kulu, Melikiseteeeki ye ne u risánele uu rinɔ sone u tikise. ² Apiraham uu ppe lē nnéi kuu m má curii awélé kefi, uu kuwélé kuse u pa. Melikiseteeeki aseí nyee nsímései uyɔɔpi. U kɔ ppe Salem uyɔɔpi le. Liasei re nk̄in̄in̄e uyɔɔpi. ³ Úu ne usáa, úu ne úni, úu kɔ kumáre kúka kémee léeri. Api ríka ukemareyaa née unkpɔ nkó ríka símisi. Uléécaá Kepipi meɔo kuú we. Uléécaá inyóonse uwai lo m̄pá píyei-pɔ.

⁴ Ani yē te úu kusa ríyu má! Uyē ke urókpure Apiraham uu lē nnéi kuu atopi kémee n kp̄iikee curii awélé kefi, uu kuwélé kuse u pa. ⁵ Isé ye ncée hele re Lefi kumare pikó ppe Uléécaá inyóonse n wai piké ye Isirayeli pikó picɔ pise piké pilikó nnéi curii awélé kefi, api kuse pi pa. Pipiyucɔ kapi lē wai, pin kɔ ne kesē Apiraham sipirē. ⁶ Melikiseteeeki uyē úu kɔ ppe Lefi kumare ukó, amá Apiraham ye ppe ulikó nnéi curii awélé kefi, Melikiseteeeki uu kuse kp̄isi uu kɔ ppe Apiraham ke Uléécaá uu anɔo n yekei re u yé linyine u wa, rinɔ sone tikise. ⁷ Ai céreise re m̄pá úye ye nyule re uwéese yee ye usín̄sá rinɔ sone ritikise. ⁸ Lefi sipirē see ye awélé kefi kémee kuse n kp̄isi p̄ɔ ne sisoipipi le see ye n kpu. Amá Uléécaá Nsímé atelé ye maa re Melikiseteeeki p̄ɔ ne usoi le yee úu ye n kpu. ⁹ Lefi sipirē ke Isirayeli pikó api ye neni nní m̄pá yo curii awélé kefi, asi kuwélé kuse kp̄isi. Lē nnya, pi yé fe apí maa re Lefi p̄ɔ ne kɔ ppe Apiraham ne ritikile uú ne ulikó curii awélé kefi, uu kuse pa. ¹⁰ M̄pá kápi ppe kahane nní Lefi m mári, u ppe Apiraham menyee kémee wele, Apiraham ne Melikiseteeeki apí ne sáne.

¹¹ Uléécaá ye ppe Lefi sipirē isina tonséle uu kei ne Isirayeli pikó isé pa, uu pi kúrúrúse. In ppe re Lefi sipirē sē ye ppe isina tone lin nyaní ne kétɔ-pɔ, ái yé ppe wa re usína féé uké Melikiseteeeki isina icɔ tone. Arɔo isina metone meɔo mee yé ppe ne risá. ¹² Pi ye pin kumáre féé kunyine-i usína n t̄i, li pise re isé p̄ɔk̄é kɔ conse. ¹³ Asei kecáá, uyē ke nsímé mmú n̄n ne nté m̄ máne ye mpuri féé ukó le. Mpuri mmē ukó úka úu píkai isina tonelē uké kenyóonse kémee pikéi wa. ¹⁴ Yuta pikó mpuri kéméé kapi Urópiima mari. M̄pá úye ye lē nyule. Ke Moisi uú ppe ppepe ye Uléécaá inyóonse n wa nsímé n símisi, úu ppe pimpuri kéméé ppepe ye inyóonse n wa nkó ríka ma.

Usina yee Melikiseteeeki meɔo n̄ we

¹⁵ Tɔ nkp̄eni nsímé mmē kapi m̄ ma aseí n̄sone konle re usína yee Melikiseteeeki meɔo n̄ we ye leemele. ¹⁶ Ai isé ke pisoí api n wa yee ncée u he re uké isina tone. Amá nfáa mee rín ye píkai n nyere n̄n̄e kuú ne isina tone. ¹⁷ Li Nléécaasimé kémee ukécáá wólaalē te:

Pɔ m̀pá píyeyi-pɔ M̀elikiseteki meɔ usina le. ¹⁸ Isé foí íi pɛé nyamí ne iketɔ-pɔ, íi kɔ líka yoriye. Lɛ nnya kapi i kpu. ¹⁹ Asei keɔáá, Moisi isé íi fe iké Uléécaá inipɛɛ-i linyine sɔnukuse ne liketɔ-pɔ. Amá tɔ nkpéni ncée sɔne kari yé ne n tálɛ yenle. Ncée sɔne mmɛ ye kɔ tíyesele arí ne meyá Uléécaá kɔ.

²⁰ Limemáá, Yeesu isina ye kɔ ne impehɛ le. Uléécaá yee símisi uu wéeri kuu ne isina tone. Ai pisina picɔ kémee lɛ wa. ²¹ Amá Uléécaá ye Yeesu kémee símisile uu wéeri, uu u maa re:

Upiima úu rinɔ tɛ mékenɛ má.

Pɔ m̀pá píyeyi-pɔ usina le. ²² Lɛ nnya ke Yeesu uu pansɛ nkómɛine fale mee nfoí n fe umúlɛ.

²³ Ai kɔ yá, pisina picɔ pɔ́ ne pɛe kulúí wele re nkpɔ́ rín yé tíye piké meséere isina n tú nnya. ²⁴ Amá Yeesu pɔ́ ne meséere wele. Lɛ nnya, isina kuu n tú íi unyine uɔ kúpa we. ²⁵ Lɛ nnya kuu yé fe uu pɛpɛe ye ne u rintíki apí ne Uléécaá kémee sí ayu meyíkíyiki lolu. Kuu nní meséere nfáa m má nnya, u yé fe uu pikécaá Uléécaá n welu.

²⁶ Usina uyɛ mpuri kaí ne sá re tɔké m má, úu mékperinkpe póriilɛ, úu ncaai ríka wa, úu akópe áka wa, u ne pikópɛkɔ́ apí líka pénelɛ. Uléécaá ye ketone cáca kee sicɔ n fe keɔáá u tonsɛle. ²⁷ Ai pise re uyɛ uké ye pisina picɔ meɔ m̀pá keyáa kéye uakópe cire keɔáá inyɔ́nse wa uu pɛe lɛ memáá kuyu pikó akó keɔáá wai. Mecíreníne kuu inyɔ́nse iyɛ wa uu másu, pɛé uye-i kuu pɛe umecire n kpísi uu písoi akópe nnya he. ²⁸ Pɛ́ ke Moisi isé ii isina n tónse ye pɛe písoi picɔ meɔ ntóhɔ mále. Amá rinɔ tɛ ke Uléécaá uu isé iyɛ kepire mí ma uu wéeri ye Ukepipi kee ní nyamí ne kɛtɔ-pɔ isina tonsɛle hái ne m̀pá píyeyi-pɔ.

8

Yeesu yee Uróléécaá usina

¹ Nsímé mmɛ kari pisímé ní la kefirírí ye nkpéni nké: Tɔ Usina mále yee keyómɛcaá-pɔ Uléécaá yee rínanɛ nnéi n te riyɔ́pitú kuluke-luke-mɛ kényukɔ́tone-i n tú. ² Uyee kunyɔ́nsecánjí kéméé kelɔ́ sɔne riyíkí-i isina pikéi wai. Ai kesoi pipi kee kucánjí kpɛ́ wa, amá kucánjí yíkíyiki ye ku ke Upiima uu n wa.

³ Asei keɔáá, m̀pá usina úye pikéi pɛe uké ye lihɛɛheɛ ne lɛ kápí ne n nyɔ́nse Uléécaá pa. Lɛ nnya kai pise re Yeesu pɔ́kɛ́ kɔ linyine ne hapɔ́ uké he. ⁴ Un pɛe ketɛ́ nté n we, úu yé pɛe fe ricuruu uké isina tone. Písoi pɛe isé keɔáá isina pikéi n wai ye piwée máálenle. ⁵ Pikei pɛ́ kapi kei n wai ye lelee keyómɛcaá-pɔ meyíkíyiki ní we iyíraane le lin kɔ likumírí. Pi waile yare pɛé uye-i ke Uléécaá uu pɛe Moisi n nyíse lɛ kuu yé kucánjí n wa meɔ. U pɛe u maa re:

A ripaí, aa pikéi pɛ́ wai yare kam nní riyópe keɔáá pɔ́ n nyíse meɔ. ⁶ Amá Yeesu isina kuu n tú ye ketɛ́ keɔáá pikó ikó fele. Uyee tíyesele ke Uléécaá uu ne nkómɛine yíkíyiki písoi sée un kɔ pikéɔpe nsímé nyɔ́nse. Lɛ ke Uléécaá uu n yekei re uké nkómɛine mmɛ keɔpe wa ye fele.

⁷ Asei keɔáá, nkómɛine foí nn pɛé n nyamí ne kɛtɔ-pɔ, ái yé pɛe nkpáni pise re piké kɔ melírú pikómɛine rikpá. ⁸ Uléécaá ye pɛé ne upikó césile kuu ne maa re: Né Upiima, ne maa re siyáa ye weme, kam yé ne nkómɛine fale ne Isirayeli pikó ne Yuta pikó n sée.

⁹ Nkómɛine mmɛ rín wene yare mmɛ kamí ne pipisaa n sée keyáa kɛ́ kam kunípe pi n tí amí ne Esipiti keteni-i pi lese.

Upiima uu kɔ kpá re:

Ke piricuruu apí n fe piké nkómɛine mmɛ keɔáá ní sɔne nnya ke né am kɔ ne kutu pi rico.

10 Ani nyánii, nkómèine mmɛ kam̄ ne Isirayɛeli pikó n séine siyáa sɛ kepire ye mmú:

Né inésé pikemúnjé kémee wa,
am kɔ pisifa kémee i wɔlu.

Am pɛe piuleecaa,
api pɛe pansɛ pinékó.

11 Piuka úu yé pɛe uuyucɔ céési.

Piuka úu yé kɔ uumarecɔ símisi rɛ:

A Upíima ceri!

Asei kecáá, pinnéi yé né céri.

Kai n kpísi pikecɔpɛ kewá sínsápi hái ne uwéese kéméé-pɔ.

12 Liriyíkí rɛ ne sóntile ké pincaai pi sárei,
ám yé kɔ lɛ kapí ne né m̄ púnne léisente.

13 Ke Uléecaa uu nní nkómèine mmú n sée rɛ nfále, li nyíse rɛ nfoi mmɛ ne pikpurú masile. Yo in n kpurú, linkó nn n tene, li wele lin tósu.

9

Ketē nté ne keyómecaa-pɔ piyomeyáhaa

1 Nkómèine foí pɔ́ ne kɔ pɛe inyékii mále kapi ye n wa apí ne ketē nté Uléecaa Keyɔ kémee u yáasi. 2 Pi pɛe kunyóonseacání kariile apí ku kéné meté. Kelɔ foí kapi ye sée rɛ kelɔ sɔne. Kei ke sífiráa ketɔsi ne kutaapili ne akpónó kapi Uléecaa n he aá we. 3 Kenírípi lírú kepire ke kelɔ kecɔ aké we apí ye kɛ séi rɛ kelɔ sɔne riyíkí. 4 Kei ke wura ketunípi ke-i kapi ye tulaali n nmaasi aké pɛé we ne nkómèine kutakai kɛe kunnéi wura m póriilɛ. Kukeméé ke wura kulú kunyine akú pɛé we. Arɔ́ kunaapi kɛe pɛe n fɛlesi ne nkómèine akpáncúkú ye kɔ pɛe kpɛ kéméé wele. Nkómèine anɔ́ nyee pɛe akpáncúkú nyɛ kecáá wólaalɛ. 5 Nkómèine kutakai kpɛ kecáá kapi piléecaatumɛ pɛe ye ní merí amíiri serí apí nyeresɛ, lin nyíselɛ tɛ kei ke Uléecaa uu we. Piaméj amíiri ye pɛe kutakai iwúkí yáriilenle. Ai nkpéni kari yé mmɛ símisi ne nkɛtɔ-pɔ.

6 Kapi lɛ m̄pá yo n nyóonsente apí yikikee, pɛpɛe ye Uléecaa inyóonse n wa apí ye pɛe m̄pá keyáa kéye kunyóonseacání kelɔ foí kémee lomɔ́ apí inyóonse wai. 7 Amá Uléecaa Usina mecire yee ye kunmɛ kémee mese kóló kelɔ lírú kémee lomɔ́ uu inyóonse wai. Isee kuú ne uricuruu akópe kecáá n nyóonse menyɛ ne iyɛ kuú ne kuyu pikó akópe kapi n wa apí la kecáá n nyóonse menyɛ kuu ye ne kei lomɔ́. 8 Lɛ ke Nfáasɔne n̄ ne nyíse rɛ ke kunyóonseacání kelɔ foí ake kɔ ne nní piwée n kpálɛ nnya, úka úu yé fe uké kelɔ sɔne riyíkí-i lomɔ́. 9 Kumúnjé nkú kéméé kari nní n̄ we kumíiri kai lɛ nyíse. Liasei rɛ lihɛhɛe kapi Uléecaa m pásii ne isee kapí ne n nyóonsente ái ye fe liké pɛpɛe lɛ n wai simúnjé kémee nyíse rɛ pi Uléecaa inipɛe-i nyamle ne kɛtɔ-pɔ. 10 Lɛ nnéi ye sisoipipi ricuruu isé le yee iluke ne píta ne píniwole ke usoi uu ye ne uakópe n heere kémee n̄ we. Isé iyee pɛe r̄nɔ́ɔne mále hái ne kumúnjé kpɛi-pɔ ke Uléecaa uu m̄pá yo n conse.

11 Amá Kirisi pɔ́ ne Uléecaa Usina le yee n̄ ka uké memá mee n weme ró nyíse. U kunyóonseacání kunyine kémee lomɔ́le kɛe ríyu píima m má kun kɔ nyam̄ ne kukɛtɔ-pɔ. Ai pisoí pɛe ku kari. Lelɛe rɛ áku ketē nté kukó. 12 Mecirenínje ke Kirisi uu kelɔ sɔne riyíkí-i lomɔ́. Ai apoila ne ináa menyɛ kuú ne lomɔ́, amá uricuruu menyɛ kuu he uu ne hái ne m̄pá píyei-pɔ tiróyu lolu. 13 Pi ye apoila ne anáala menyɛ kpísile apí ne kunáyaha kapi n tóroise nfurɔ́ péne apí ne usoi yee mékperinkpe m póriilɛ níɛsi, uipinje ii funi. 14 In mesei lɛ, Kirisi menyɛ pɔ́ ye r̄nɔ́ɔne máne ai lɛ tósu. Nfáa teneciré mee tíyese kuu umecire kpísi uu Uléecaa he yarɛ inyóonsesee yee íi ncaai r̄ka m póriilɛ. Inyóonse iyee sirómúnjé kópe heerele tóké ne Uléecaa yee ye nfáa n he pikéi n wai.

¹⁵ Lẽ nnya, Kirisi yεε we un Uléécaα ne sisoipipi kecαpe nkómειne fale wai. Pisíményóonse pẽ nnya ke sisoipipi sẽ ke Uléécaα uu n sée asi yé keyómecaα-pα nfaα yẽ. Kirisi ye sisoipipi akόpe kasi nkómειne foί kέmee n wa nnya kpule uú ne akpanii kasi yé peε sikupakarεciré nnya n yé kέmee si lese.

¹⁶ Usoi un n la piké umεkpα-máα linyine wa, li pise re piké yé te u pikpα masile api kelenε li wai. Piké kelenε rítelé tẽ n wúkule, li pise re piké nyíse re uyεε ri n wói ye pikpα masile. ¹⁷ Uyεε rinóo n yekei un nfáα m má, usoi úu yé fe uké urinóo tẽ ne pikéi wa. Umεkpα-máα ηmanε ke urinóo ari yé pikéi wa. ¹⁸ Lẽ nnya kapi isεε kpu apί ne nyóonse api ménye kαoni nkómειne foί ke Uléécaα uú ne pisoι n sée nn kelenε koraaε. ¹⁹ Moisi ye peε likumúηέ kpe-i mπά isé iye kέenle pisoι nnéi keyu-i yare kai rítelé kέmee n wólaalẽ. Uu peε limemáá ináα menyε ne ipoi menyε kpísi uú ne míni cόhane uu kα mήμη weé ne kehíhípi kẽ kapi ye n sée re isóopi kpísi uú ne isé ritelé tẽ kecáá ne sisoipipi kecáá mepεi. ²⁰ Uu peε re: Ménye mmé mεε yé nyíse re Uléécaα ye ne nkómειne nó séele re nάké n titiki. ²¹ Uu kα limεcα kunyóonse cάηί ne ilũ iyẽ nnéi kapi ye ne kenýóonse-i pikéi n wa kecáá ménye mepεi. ²² Li isé kέmee we re ménye kapi ye ne likéi meýā hεεε cάká-cάká. Ménye mensá akόpe nnya n kαonu, áα ye kusárei wa.

Kirisi menyε ye akόpe hεεε

²³ Lẽ kai pise re piké leleε keyómecaα-pα likó kumífri n nyíselẽ hεεε. Amá li kα pise re piké keyómecaα-pα likó ricuruu pđ kα ne inyóonse yεε nsonε n fe hεεε. ²⁴ Lẽ nnya, ái kunyóonse cάηί ke pisoι api n karií kέmee ke Kirisi uu lompα. Ku keyómecaα-pα kukó kuyíraane-yíraane le. Amá keyómecaα ricuruu kέmee kuu lompα re uké Uléécaα keyu-i tó nnya nyεε liké ró lé. ²⁵ Uu kei lompα re uké umεcire kpísi uké ne nnóo kulúí nyóonse yare ke Uléécaα usina uu ye mπά kuηmẽ kúye ne isεε menyε n lompα mecα. ²⁶ In peε lẽ n we, hái ke Uléécaα uú ne keté ne keyóme n wa, li yé peε pise re Kirisi uké íwe li nnóo kulúí. Amá mese kóló kuu nfáani keté nké-i léeme, uu umεcire kpísi uú ne mecíreníηe nyóonse uú ne akόpe lese. ²⁷ Mecíreníηe ke usoi uu má re uké kpu, Uléécaα uu peε limemáá ne u túhaane. ²⁸ Limεcα ke Kirisi uu umεcire kpísi uu mecíreníηe he apί ne pisoι kulúí akόpe kecáá u nyóonse. Amá u ha melírũ peεrile, ái peε akόpe pilese nnya. U ha peεrile uké pepeε u m mé ayu lα.

10

¹ Asei kecáá, lisane lee kepirε n weme kumífri ke isé ii lése ii nyíse, ái lircuruu kii nyíselẽ. Lẽ nnya, mπά liké iye wa, íi yé fe iké mπά píyei inyóonse isε iyẽ kapi mπά kuηmẽ kúye meséε n wai ne tíyεε pepeε lẽ Uléécaα n yáasi piké n nyamí ne kétα-pα. ² In peε lẽ, ái yé peε nní n we pin inyóonse iyẽ piwai tíyεε? Li yé peε nní n wele pepeε inyóonse iyẽ n wai pin mecíreníηe písanaa masí, akόpe áα yé peε pikemúηé-i pi pekεsi. ³ Amá inyóonse iyεε meníηe pisoι akόpe mπά kuηmẽ kúye pi léisente. ⁴ Li we re anáala menyε ne apoila menyε áme yé fe meké akόpe hεεε.

⁵ Lẽ nnya ke Kirisi uu keté kecáá ka uu Uléécaα maa re:

Aa inyóonse née lihεεheε la.

Amá ipiηε kaa né mđ.

⁶ Ai isεε kapi n tóroise múkú-múkú née inyóonse kapi ye n wa apί ne usoi akόpe u sárei kaá yósi.

⁷ Kei kam peé maa re: Née nkó. Ne sónεpαle, Uléécaα,

ké mepóla wa yare lẽ kapi Isé ritelé kέmee kenécáá n wói mecα. ⁸ Kirisi ye nté male kelenε re:

Aa inyóɔnse née lihɛɛhɛɛ la, áa kɔ ηmurei pɔkɛ inyóɔnse kapi ye n wa apí ne usoi akópe sárei yɔsí, in kɔ ne isé kecáá kapi lɛ wa. ⁹Uu kɔ kpá re: Ne sónɛpɔle ké mɛpɔla wa. Inyóɔnse kpure kuu lɛ kpu uu iféé kpísi uu iripɔhɔ wai.

¹⁰Uléécaá mɛla mɛ ke Yeesu Kirisi uu n wa uu umɛcirɛ kpísi uu ne mɛcíreníne nyóɔnse nnya kari akópe kɛmɛé le.

¹¹Mpá Uléécaá inyóɔnse uwai úye yèè mpá keweesei kɛye ukekɛi kɛmɛé n wele un upikɛi wai, un mɛsére inyóɔnse ise iyɛ wai, liinyóɔnse iyɛ íi ye kɔ píkaɪ fe iké akópe lese. ¹²Amá ke Kirisi pɔɔ mɛse ηmane inyóɔnse kapi ye n wa apí ne usoi akópe sárei n wa, uu pɛɛ limɛmáá Uléécaá kuluke-luke-mɛ kɛyukɔ́ɔtone-i mpá píyei n tũ. ¹³Kei kuu nkpéni neni mɛ́ Uléécaá uké upilaarɔ ukenyale-i riwulase.

¹⁴Inyóɔnse ise kuu mɛcíreníne wa uu ne Uléécaá pikó pansese písoi pɛɛ mpá píyei-pɔ akópe kɛmɛɛ n lélaalɛ.

¹⁵Lɛ ke Nfáasɔne pɔɔ kɔ tíyɛse ari céru. Li we re Nfáasɔne ye pɛé maa re:

¹⁶Upíima ye maa re:

Ani yɛɛ, nkómɛine kamí ne pi n sée ye mmú:

Siyáa sɛ metómpɔ-maá, né inésé piakɪn kɛmɛɛ wa.

Am kɔ pimɛsɔhɔ kɛmɛɛ i wɔlu am mɛelúse.

¹⁷Uu kɔ kpá re:

Am yé kɔ píkaɪ piakópe ne pincaai kecáá léise.

¹⁸Asei kecáá, in te pi kelɔ písoi akópe sárei, inyóɔnse kapi ye n wa apí ne usoi akópe sárei íi kɔ kei piwée kpálɛ.

Tɔkɛ ne Uléécaá rikɔ

¹⁹Lɛ nnya pimáreɔ, tɔ tálɛnle re Yeesu mɛnye ye ncée ró hele tɔkɛ ye ne tirópɔɔ kelɔ sɔne riyíkí-i lomɔɔ. ²⁰Uipɪne yeɛ kusáñáá kapi kɛnyóɔnse-i rinkéne. Iyɛ kuu ne ritiki uu ne ncée fale mɛɛ ye nfáa n he ró yéu. ²¹Lɛ nnya, tɔ Uléécaá usina mále yeɛ Uléécaá keyɔ iwéése n tũ. ²²Lɛ nnya, tɔkɛ kefa kesɛ ne Uléécaá rikɔ ari kɔ nfatene meyá m má nké iníñí m má. Simúnjé kópe see sirófa kɛmɛɛ n we siké n heɛrelɛ así lelu, tɔkɛ kɔ irópɪne ne míni sɔne n wolɛlɛ. ²³Tɔkɛ lɛ karí ne n tálɛ anípe keté rimúlú, irópɪne íi kape riyɔɔ. Li we re uyɛɛ rinɔɔ n yekei ye aseɪ ute le. ²⁴Ani tíye tɔkɛ n lénaane tɔkɛ ne nla ne mɛwai sɔne piwai kɛmɛé n ηmóɔpúsɛnelɛ nnya. ²⁵Ari kape ye tó ne pɛ́ tó ye n cápine riyá tɔkɛ iyaa n we yare kai picɔ kɛmɛɛ inyékii m pansɛ mɛɔ. Amá tɔkɛ ye meníne ikari n kpáriisɛne, kani nní meyíkíyiki n yé te keyáa tɔrɔɔ ye nyahaimɛle nnya.

²⁶Li we re kari nní nsímései picéne ní masí nnya, tɔn kɔ ne n we tɔn ne mɛrɔla kɛmɛɛ akópe n wai, inyóɔnse íka íi pɛé we kari yé n wa piké ne akópe ró n sárei. ²⁷Amá nterii ke usoi uu yé pɛé ne n tũ un ne Uléécaá ketahai kuu ne písoi n túhaanɛne ne nna mɛɛ pipakareciré ní toɛne kutoi mɛ́. ²⁸Usoi un Moisi isé rinlɔɔ, písoi pité née pitaani pin m maa re mɛsei ye mɛ, pi ye u kpule, ái pise re piké íwe u tɛ́. ²⁹Nɔ yɛ te uyɛɛ Uléécaá Kepipi riñtakári uu fómpɔ ye ne akpanii nyɛ atónjé-tónjé sále re u nkómɛine mɛnye mɛɛ u m pansese Uléécaá ukó waise likpárákɔɔ, uu kɔ Uléécaá Nfaasɔne mɛɛ ye Uléécaá nfanare usoi n nyíse lámaankɛɛ nnya. ³⁰Li we re tɔ nyule uyɛɛ m maa re: Né kaɪ ne sá re ké ye písoi mɛwai pi cɛɛi, née yéé písoi ihéé pi pa. U kɔ maa re: Né Upíima, née ne nnépurɪ pikó túhaanɛne. ³¹Ai kukaha we re usoi uké Uléécaá yeɛ nfáa n te anipe-i lóipɔ.

³²Amá ani siyáa foí se-i ke metéi amɛ nó rinkpáii léise. Kai pikpáii nó m masí, nɔ pɛɛ likumúnjé kpe-i íwe píima kɛmɛɛ ne pináa meyá tinmóɔpúle: ³³Api ye pinyine-i alé ne risoiwuí kɛmɛɛ isei nó n wapaase pin kɔ nó wéékuselɛ. Ani kɔ pinyine-i pɛpɛɛ íwe iyɛ icɔ kɛmɛɛ ní we kecáá kpá ani pi léni. ³⁴Asei kecáá, nɔ ye pɛɛ pikpaniikó íwe tɛnle, ani ye kɔ ne mpóɔnare ηmurei re písoi piké nólinékó nó yɔsí, nɔn nyu re nɔ mɛmá píima mále mɛɛ lɛ n fe mɛn kɔ mpá píyei we. ³⁵Lɛ

nnya, áni kape lē kaní ne n tálē fóm. Ihéé píima inyine ye likemeé wele. ³⁶ Asei kecáá, li nó pisɛle re nóké n̄m̄ópú m má, n̄n̄n̄ Uléécáa mela piwai m masí, nóké p̄é ne lē kani m m̄é n yē. ³⁷ Nléécaasimé atelé ye maa re:

Asei kecáá, li tise nkárip̄i, nkárip̄i fíi ηmaa, uyeɛ n s̄nti uké ne n tuine. Uu yé n̄aηaip̄o.

³⁸ Unékó yeɛ inénípeɛ-i asei n t̄ikilē

yé unfatene nnya nfáa wa.

Amá un kepirɛ-m̄ tint̄opi, ám yé p̄ee uipuri n la. ³⁹ Amá in t̄oo, ái t̄oo p̄epeɛ ye rint̄opi apí ne p̄olu. Amá t̄o ne p̄epeɛ ye ne kefa n tene ai piriyu l̄olu l̄e.

11

Pirókpurɛ Isirayeli pikó n̄fatene

¹ Nfatene ye piηmurei le re lē ke usoi uu n tálē ye piwai masile, te lē ke usoi uu n nyáni ye k̄o wele. ² Pikpurɛ n̄fatene nnya kapí p̄ee ipakare yē.

³ Nfatene mee tíyese kari nyu re rin̄oo ke Uléécáa uú ne m̄pá yo wa. Ai p̄ee wai re lē kari nní n nyáni ái lelee kúyene r̄i we kémee léeri.

⁴ Nfatene mee tíyese ke Ap̄eeli uu Uléécáa inyóonse wa ii Kayee ikó r̄isone t̄osu. Mm̄e nnya kapi u s̄ee re asei ute. Uléécáa ricuruu yeɛ uinyóonse iyē pakare re i nyamle. Inyóonse iyē nnya, m̄pá kuu nní r̄i kpu, ukecáá nsímé ye ne wele t̄on n kóm̄ei.

⁵ Nfatene mee tíyese ke Uléécáa uu En̄oki kp̄ip̄o uu p̄ee nk̄p̄o yē. Ke Uléécáa uu u n kp̄ip̄o nnya kúu nk̄p̄o yē. Uléécáa uké kelenɛ u n kp̄ip̄o, Nléécaasimé ye p̄é maa re uisoi ye ne Uléécáa s̄ale. ⁶ Nfatene nnsá n we, úka isoi íi yé fe iké ne Uléécáa n sá. Li we re nkó yeɛ Uléécáa n yáasi uké ne kefa tene re Uléécáa ye wele. U ye p̄epeɛ u n w̄éesi ihéé pale.

⁷ Nfatene mee tíyese ke Nowee uu lē ke Uléécáa uu u n s̄imisi re li yé wa ηmurei uu k̄o p̄ee kahanɛ li n yē. Kuu Uléécáa riwure m má nnya, uu kutákai karií uú ne uk̄eyo pikó ayu l̄olu. Nfatene mm̄e nnya kuú ne ketē nn̄éi p̄isoi akópe pa, uu p̄ee k̄o mm̄e nnya panse asei ute.

⁸ Nfatene mee tíyese ke Apiraham uu Uléécáa is̄éi ηmurei uu ketē k̄e kapi n yekeilē te uké masí n te kémee s̄í. U p̄ee t̄osule uu k̄o nyu yei kuu s̄í. ⁹ Nfatene mee tíyese kuú ka yare usáne uu ketē k̄e kapi n yekeilē te uké masí n te kéméé tone un acán̄íi kémee sói. Isaaki ne Yakupu kapi um̄eɔ ketē k̄e n yekeilē ye k̄o p̄ee kei sóile. ¹⁰ Apiraham ye p̄ee kuyu kp̄ee akúí pap̄e-pap̄e kecáá n̄ m̄ómaalē ménle. Uléécáa ricuruu yeɛ kuyu kp̄e um̄ún̄é, uyeɛ k̄o kuum̄ome.

¹¹ Nfatene mee k̄o tíyese ke Sara ricuruu uu kewá mari, aηm̄e nye-i kuu yé p̄ee m mári an k̄o pit̄omp̄o masí. U p̄ee nyule re uyeɛ rin̄oo n yekei ye asei ute l̄e. ¹² Lē nnya ke sip̄ir̄é asi usoi use yeɛ kek̄p̄o ne nnyáá piwai m̄ masí kémee léeme, sin kulúí we yare keléécáa awarepi ne mínimaa ritime nnyene mee r̄in̄ kúkeē r̄i we.

¹³ Pinn̄éi ye p̄ee n̄fatene múilenle apí weri apí ne kp̄ini apí lē kapi pi n yekeilē ȳosí, amá ketaa-p̄o kapi menípee li kpasi, ai pi larisi apí háa re pi p̄isáne ne pic̄et̄on̄é le p̄ee ketē kecáá n̄ cem̄él̄e. ¹⁴ P̄epeɛ nní lē n s̄imisi ye meyík̄iyiki nyiselenle re ketē kapi w̄éesi. ¹⁵ In p̄ee kei kapi n léeri ke pikum̄íri akú w̄ep̄o, pi yé nc̄ee yē api kei p̄ele. ¹⁶ Asei kecáá, ketē kee nké r̄i fe kapí ne nááp̄o. L̄eleɛ keyóm̄eɛaa-p̄o kekó. Lē nnya ke isei íi Uléécáa we re piké u s̄ee re Piuleecaa, kuu nní kuyu n yekeilē uké pi pa nnya.

¹⁷ Nfatene mee tíyese ke Apiraham uu Isaaki kp̄isi re uké ne nyóonse p̄é uye-i kai u m peikeɛ. Ukep̄ipi ciren̄íne kuú p̄ee lē palē piké ne nyóonse, Uléécáa un k̄o p̄é ne an̄oo u yekei ¹⁸ uu u maa re: Isaaki kéméé kaa siyáse yenune api ye rip̄ón̄ȳiri si séi. ¹⁹ U p̄ee tálē te Uléécáa ye r̄inan̄e mále hái un yé fe uu usoi

pikpɔkpɔ kɛmɛɛ yukuse. Lɛ nnya kɛ Ulɛ́ɛcaa uu ukɛpipi u pɛsɛ ai wai yarɛ nkpɔ kɛmɛɛ kuu kɛ yukuse.

²⁰ Nfatɛnɛ mɛɛ tɪyɛsɛ kɛ Isaaki uu Yakupu nɛ Esau rinɔɔ sɔnɛ ritikisɛ un tálɛ tɛ li kóso-pɔ lɛ wainɛ.

²¹ Nfatɛnɛ mɛɛ tɪyɛsɛ kɛ itunɛ ii tu rɛ Yakupu uké kpu, uu Yosefi pinmáne keté nɔ́pá úyɛ rinɔɔ sɔnɛ tɪkisɛ, uu ukusɛlɛ kɛcáá nyíki uú nɛ Ulɛ́ɛcaa ríyɛ waisɛ.

²² Nfatɛnɛ mɛɛ tɪyɛsɛ kɛ Yosefi uú pɛɛ kɛkpɔ nyahai, uu sɪmisi rɛ Isirayɛɛli pikó yé kam api Esipiti keteni-i lelu, uu kɔ sɪmisi lɛ kapi yé masí uakɔhɔ n wa.

²³ Nfatɛnɛ mɛɛ tɪyɛsɛ kɛ Moisi usaa nɛ uuni api u mari api u pɛsu iware itaani. Kapi n yé tɛ kɛwá yɛ pinyáni nyaní nnya, ápi isé kɛ uyɔɔpi uu m pa iwamɛ wa.

²⁴ Nfatɛnɛ mɛɛ tɪyɛsɛ kɛ Moisi uu papisi, uu yúlu rɛ ápi kapɛ yɛ u sée rɛ Esipiti Uyɔɔpi ukpɛrɛ kɛpipi. ²⁵ Uu wée rɛ piké u nɛ Ulɛ́ɛcaa pikó kɛsɛ́ íwɛ n wai nɛ kuu yé itunɛ kerɪ inyinɛ-i akóɛ kɛmɛɛ rɪnare n kómɛi. ²⁶ U pɛɛ yé tɛ asɛi kɛcáá, un Kirisi mɛcɔ alé kɛmɛɛ n we, li memá píima lɛ ai tósu Esipiti keté kɛcáá lisɔnɛ nnéi. Liriyíki rɛ ihéé yɛɛ u m mémɔ kuu pɛɛ nyáneipɔ.

²⁷ Nfatɛnɛ mɛɛ tɪyɛsɛ kuu Esipiti keteni-i yisi úu kɔ uyɔɔpi kuwɔi wuri. Liriyíki rɛ u pɛɛ tásilɛ yarɛ u pɛɛ uyɛɛ úu kúyɛnɛ ní wɛ mɛyíkíyiki nyánilɛ.

²⁸ Nfatɛnɛ mɛɛ tɪyɛsɛ kuu nkpɔ melóɔ anyá li, uu anɔnɔɔ ményɛ póriinkɛɛ rɛ uyɛɛ n kóni úu kapɛ ka uké Isirayɛɛli pikó sipipi foí rica.

²⁹ Nfatɛnɛ mɛɛ tɪyɛsɛ kɛ Isirayɛɛli pikó api Míni-Wɛ́ɛ-Nkoi ritɛ́y yarɛ keté kóima. Amá ai Esipiti pikó pɛɛ pitɛ́y m peenu pó muuni.

³⁰ Nfatɛnɛ mɛɛ tɪyɛsɛ kɛ Isirayɛɛli pikó api Yeriko imɛɛ siyáa sisɛɛi pikóónú masí, ii lólesi. ³¹ Nfatɛnɛ mɛɛ tɪyɛsɛ kɛ unósi wásánkaí Rahapi uu rɪsɔnɛ pɛpɛɛ pimúnɔa n hápɔ yósi. Lɛ nnya kápi u nɛ pɛpɛɛ ápi Ulɛ́ɛcaa m pakarelɛ ripɛnɛ piké kó.

³² N-ye kam yé kɔ pisímé rikpá? Nɛn tɛ ké Seteyɔɔ nɛ Paraaki nɛ Samsɔɔ nɛ Yɛfuteɛ nɛ Tafiti nɛ Samuyɛɛli nɛ antepuyɛ nkó sɪmisi ké tánɛnɛ, itunɛ yé né ripári. ³³ Nfatɛnɛ yɛ tɪyɛsɛlɛ picɔ api atɔpi wai api siyɔɔpitɛ feriyɛntɛ api kɔ lɛlɛɛ asɛi n tɪkilɛ wai, api Ulɛ́ɛcaa rinɔɔ kuu n yekei yɛnu, api kɔ ákinaá inɔɔ móɔnɪsɛ, ³⁴ api nna kutoi kopu, api nɛmɛherɛɛ ápi pi yɛ piké nɛ atéhe pi parii, api kufón finɛ api limemáá atɔpi kɛmɛɛ rikɔhɔ yɛnu api kɔ atɔpileɛ sanɛ feriyɛ api lákasɛ. ³⁵ Pinósi pinyinɛ pikó pɛɛ n kpí, api pikpɔkpɔ kɛmɛɛ yisi api nfáa kpá.

Api písoi picɔ pó íwɛ píima lukeisɛ, api yúlu rɛ ápi ikɛmɛɛ lelu. Pikpɔkpɔ kɛmɛɛ mɛyisɛ kapi lɛ la piké ha mɛyíkíyiki yisi nnya. ³⁶ Api picɔ pó kɔ nnyei nam, api iséi pi súúkɛɛ, hái ricuruu api pi pahaankɛɛ api kukpaniilɛɛ pi tani. ³⁷ Api aparɛ pi tapisɪ api kóni, api pi peikɛɛ, api pi sɛkɛrɛntɛ api kériinɛ, api atéhe nɛ pi kóni. Pi pɛɛ tóórinkɛɛlɛ pin asánkɔnɛ nɛ apoikɔnɛ tántilɛ, ápi líka má, písoi pin pi wéékusɛlɛ pin íwɛ pi wai. ³⁸ Keté ákɛ nɛ sá rɛ pɛ piké kɛkɛmɛɛ n we. Pi pɛɛ acɛsi kóima-i nɛ ayóɛ kɛcáá nɛ aparɛpoo-i nɛ atɛnhɔrɛ-i tóórinkɛɛlɛ.

³⁹ Pinnéi mmɛ nfatɛnɛ yɛ tɪyɛsɛlɛ api pikɛcáá nsímé sɔnɛ sɪmisi, amá ápi lɛ kɛ Ulɛ́ɛcaa uú pɛɛ n yekei yɛ. ⁴⁰ Ai líka nnya, Ulɛ́ɛcaa yɛ pɛɛ lisɔnɛ lɛɛ lɛ n fe nɛ ró lalɛ, úu pɛɛ la pɛ nmanɛ piké li yɛ, tó ári kapɛ kɛmɛɛ n we.

12

Ulɛ́ɛcaa yɛ urósáa lɛ

¹ Kɛ píseérakóɔ kulúi píima nkú api nní ró n kálaalɛ, tɔké nɔ́ɔ nɛ akóɛ nyɛɛ yɛ ró n kálisi kɛkɛripɪ fómpɔ, ari pɛɛ itóó kai m píse rɛ tɔké wa kɛmɛɛ nɛ kɛyɛ piháɛ n náási, ² tɔn Yeesu iníɛɛ tapaalɛ. Uyɛɛ nfatɛnɛ utɛ yɛɛ yɛ n tɪyɛsɛ nn pelu rɪsɔnɛ nɛ kɛtɔ-pɔ. Kuu yé pɛɛ mpóɔnare kapí nɛ u ní la ní yósi, uu mɛnínɛ

ημυρει ρε υ γέ kunapέέκωό κεκάά nkρo wέε, úu kα liisei ne kutu ricα, uú ha nkpeni Uléécaα riyōpitū kuluke-luke-mē kényukōtōne-i n tū.

³ Ani uyē ke pikópεkōó api ntóosi píima n wa úu kα peé ne lē sá κεκάά musí. Lē kέmεé, áni yé pεε tíye nóinépiηe iké riyōo.

⁴ Ani kahaηe akópe n náasi liké ne ménye keleeme tu. ⁵ Nō lē ke Uléécaα uú ne Unsímé nó n ημόópúselē yare usipipi paleilee? U maα re:

Kenépipi, kutu ke Upíima uu pó m pásalē

ái kape pó n we yare akpéri.

Un ye kα ne pó n cési,

kape ye ipópiηe riwéréése.

⁶ Li we ρε nkó ke Upíima uu ní la kuu ye kutu ripasa.

Kepipi kē kuu ní la kuu ye nséi wa.

⁷ Ani ye íwe ke Uléécaα uu ye n kpísi uú ne nó n céesi kέmεε rikáhá-káhá. Kani Usipipi nnya kuu lē nó wai. Liriyíki ρε kepipi kέye ke usáα úu ye céesi? ⁸ Amá unsá ye usipipi nnéi icélaα icα nó n céesi, ani ceri ρε áni usipipi yíkíyiki. ⁹ Tō pεε pisoι mále pεε pirósáα, api ye ró céesi ari pi pakare. Iye nnya kári ye pεε urósáα yeε keyómεcaα-pō ní we pakare tóké ne nfáα n yé? ¹⁰ Pirósáα yèè pεε ró céesile lē kapi ní la, aí ne rinā kerí rinyine-i pá. Amá liké ne meyíkíyiki ró n sonesi nnya ke Uléécaα uu ye ró céesi ρε tóké ne umεcα n kpáiiilē nnya. ¹¹ Asei κεκάά, icélaα ye mpócaai le mεfoí, ái mpóonare kelenε. Amá kepire ke pεpεε icélaα iyē n yōsí api ye ikulaa li. Pi ye asei m mále pin nkíηiηe kέmεé we.

Picélaα ne linyine κεκάά piyakayakase

¹² Lē nnya, ani nóanénipe nyee rimméηeηe ne nóanénui nyee n tóηnente papukuse. ¹³ Ani ye ncée cire-cire nóanéna lō. In lē n wa, uyee n kósai úu ye n kpéηeinkeε, amá u yé peí.

¹⁴ Ani n wéési ρε liké nó ne mπά úye κεcαpe n niηú, ani kα isoi yeε ne Uléécaα n sá n le. Isoi iyē insá n we, úka úu yé Upíima yē. ¹⁵ Ani wa úka úu kape ípεelée ke Uléécaα uu u n nyíse likó paa. Uka úu kape n we yare nníηi lonkó mee n fepe nn tíyese aí n cōηlē liké ne pisoι kulúι ritéη. ¹⁶ Ani wa úka úu kape iwásánkaí n wai, úka úu kape ye kα Esau μεcα Uléécaα likó háikuse. U pεε iluke ise kóló nnya uipipi foí keluke ηmeriyε. ¹⁷ Nō yē te u pεε kepire kale un la ρε piké rinóo sone u ritikise, ápi ne kutu u ricα. Mπά kuu n wéési un ne téni, úu fe uké wa usáα uké lē kuu pimáα mí masí conse.

¹⁸ Kani Uléécaα kekúri rinnyōsōpō, ái riyópe ke usoi uu yé n fe uú ca kaní ne rikα. Nna píima rín peé we, kuηmaha áku peé we, kesine áke peé we, meyo áme peé we. ¹⁹ Ai rináatōη itu née inóosimé nné kani kō. Isirayeli pikó pεε nné mmē n kō ye peé yeηe ρε ápi la piké níka ncα pikómε rikpá. ²⁰ Liriyíki ρε rinóo tē kapi pi n he ye ne mπάpe pi tōsile. Pi ricα pimáα rikpá ρε: Mπά isee, in tiyópe tē tinca, pi yé apare i tapisí api kópu. ²¹ Mewai memεε kei n wa ye pεε iwame weηe hái, Moisi uú ne maα re: Iwame ye né sólelenle nen terii.

²² Amá Siyōo riyōpe ne Uléécaα, nfáα ute kuyu kaní ne rikα. Keyómεcaα-pō Yerusalem kέmεé ke pilécaatumε kulúι kulúι api ní we. ²³ Uléécaα sipipi foí anyá icápine kaní ne rikα. Pianyiri nyee keyómεcaα-pō wōlaalē. Uléécaα yeε ye ne mπά úye n túhaane pisoι nnéi pεε asei m má pin nyamí ne két-pō kaní ne rikα. ²⁴ Yeεsu yeε nkómεine fale ne ní ka ne umenye mee n kōonu kaní ne rikα. Ménye mee pikei mále ai Apeeli mekó tōsu.

²⁵ Lē nnya, ani nómenécíre tí! Ani kape ye n yulu ρε áni yé uyee ne nó n símisi kutu ricα. Pεpεε pεε n yúlu ρε ápi yé uyee ne ketē κεκάά pi n símisi ρε piké pinsē ceri kutu ricα ápi pεε ηméηεε, pi pεε kutu pi ripasale. Li nyíseηe ρε tōn uyee hái keyómεcaα-pō ró n símaari ρε tóké nsé ceri kutu píco n yulu, ári ye fe tóké

ημέηεε. ²⁶ Uléécáa metē ye pɛe ketē yeŋaasele. U kɔ nkɔpɛni rinóó ntí ró yekeile uu rɛ: Ai kɔ ketē ηmanɛ, amá ne keyómɛcaá pɔ́ kɔ yeŋaasɛnɛ. ²⁷ Anóó nnyé kuu nní ní ma ye nyíse rɛ lɛ́ kɛ Uléécáa uu n wa lin yeŋesi ye tenɛnɛ liké pɛe lɛlɛɛ ái kúyɛŋaa ní we riyá liké n we.

²⁸ Lɛ́ nnya, kai nní rɛ keyóɔpitē kē karí ha m mánɛ áke kúyɛŋaa we, tóké Uléécáa yáási yarɛ kuu ní la, arí kɔ upikɛi n wai tɔn nɛ u tálɛ tɔn kɔ u pakarelɛ́.

²⁹ Liriyíkí rɛ Uróléécáa ye kɔ nna lɛ mɛɛ ye n tóre múkú-múkú.

13

Lɛ́ kɛ usoi uu ye nɛ Uléécáa rinsá

¹ Ani pimáɛcɔ nla nɛ n ηmóópúlɛ́. ² Ani kapɛ ye písánɛyóó kɛcáá palei, li we rɛ pinyinɛ ye pikɛmɛɛ piléécaatumɛ pisiyɔ-i yósilɛ ápi nyu. ³ Ani pikpaniikó kɛcáá n léiselɛ́ yarɛ kɛsɛ́ kani akpanii kémɛɛ we. Ani kɔ pɛ́ kapi íwe n wai kɛcáá n léiselɛ́ tɛ nɔ́ nɛ kɔ pimɛcɔ ipinɛ málɛ nnya.

⁴ Mɔ́pá úyɛ uké písóɔnnɛ ríyuu n waise, mékɛrɛnkɛwɛi ámɛ kapɛ kulee mɛpɛnɛ kémɛɛ n we. Uléécáa ye nɛ píkɛrɛnkɛkɔ́ nɛ piwásánkaí túhaanɛnɛ.

⁵ Nwóónaapí rín kapɛ nóinésɔi kémɛɛ n we. Lɛ́ kani nní ní má liké nɔ́ n tulu, li we rɛ Uléécáa ricuruu ye maa rɛ: Am pó fómɛnɛ, ám kɔ kɛpɛrɛ pó tɔnɛ. ⁶ Lɛ́ nnya kari yé fe arí nɛ ikari maa rɛ:

Upíima yɛɛ unécome, iwamɛ íi né wainɛ.

Yɔ kɛ kesoipipi akɛ yé né wa?

⁷ Ani ye nópínéwéɛsɛ pɛɛ nléécaasimé nɔ́ rin-yóó kɛcáá léise. Ani lɛ́ kɛ piisoi íi nɛ kɛtɔ́ n tenɛ m paílɛ́ ani pimɛcɔ nfatɛnɛ m má. ⁸ Yeesu Kirisi ye sé-mɛ nɛ nɛni-mɛ nɛ nɔ́pá píyɛi-pɔ́ usɛ uyɛ́ lɛ. ⁹ Ani kapɛ tíyɛ simúnɛ́ sanɛ mpɛhɛ́ mpɛhɛ́ siké ncéɛ nɔ́ pɔ́isɛ. Uléécáa nfanarɛ mɛɛ yé nóinésɔi kɛmɛɛ-pɔ́ tíyɛsɛ ani papisi, ái ilukɛ kémɛɛ ikáhó yɛɛ yé tíyɛsɛ ani papisi.

¹⁰ Tɔ́ kɛnyóɔnsetunipi málɛ, pɛpɛɛ kunyóɔnsecánɛ́í kémɛɛ inyóɔnsɛ n wai ápi ncéɛ má piké ye kei piilukɛ li. ¹¹ Li we rɛ pi ye isɛɛ iyɛ́ kapí nɛ n nyóɔnsɛ kɛkálɛ iyaa-pɔ́ toroisɛlɛ. Imɛnyɛ kɛ Uléécáa usina uu ye nɛ kɛnyóɔnsɛ riyíkí-i akóɛ piheɛrɛ kɛcáá inyóɔnsɛ wa. ¹² Lɛ́ nnya kɛ Yeesu pɔ́ kɔ kuyuu iyaa-pɔ́ íwe li uú nɛ umɛnyɛ cirɛ písɔi akóɛ heɛrɛ. ¹³ Lɛ́ nnya, tóké kɛkálɛ-i léɛpɔ́ tóké ha u léɛpɔ́, tɔn uisɛi topori. ¹⁴ Liriyíkí rɛ ári nté kuyuu má kɛpɛ yé mɛsɛrɛ ní we, amá kɛkɛpɛɛ masí kɛpɛrɛ n wɛmɛ kari wéési. ¹⁵ Tóké nɛ Yeesu ritiki arí nɛ mɛsɛrɛ ipakare siyomɛ nɛ Uléécáa inyóɔnsɛ n wai, liasei rɛ lɛlɛɛ ntónó-i n léenti lin urinyiri taásɛlɛ́ kari yé nɛ inyóɔnsɛ u wa. ¹⁶ Amá áni kapɛ mɛwɛi sɔnɛ nɛ nfanarɛ ihɛɛ palei, li we rɛ inyóɔnsɛ iyɛ́ mpuri yɛɛ ye nɛ Uléécáa risá.

¹⁷ Ani nópínéwéɛsɛ m pakarelɛ́, ani nómɛnécírɛ cɛpísɛ ani pimɛtɛnɛ n we. Li we rɛ pɛpɛɛ nónnɛfatɛnɛ kɛcáá paílɛ́ piké kɔ símisi lɛ́ kapi pípikei pɛ́ n wa. Ani tíyɛsɛ piké mpóɔnarɛ nɛ n keisi, ái kapɛ nɛ inɛmɔ́pi. In inɛmɔ́pi kapí nɛ wai, ái yé pɛɛ nɔ́ tilaa.

¹⁸ Ani kɛrɔ́cáá keyómɛ yáási. Tɔ́ yɛ́ tɛ tɔ́ kɛfa kɔ́páilɛnɛlɛ́ tɔn kɔ la rɛ tóké nɔ́pá yei isoi sɔnɛ n lɛ. ¹⁹ Nɛ nɔ́ wɛlu rɛ ani lɛ́ wa kɛ́ ncéɛ yɛ́ kɛ́ mɛkɛɛ nókɛnɛmɛɛ pɛɛpɔ́.

Nsímé tɔ́rɔ́ nɛ iyáhaa

²⁰ Uléécáa yɛɛ nkínɛnɛ tɛ. Uyɛɛ Urópíima Yeesu, usánɛsé́ wéɛsɛ yɛɛ umɛnyɛ n kɔɔnu uú nɛ nkómɛinɛ tenɛcirɛ́ wɛrɛi pikpɔ́kɔ́ kémɛɛ yukusɛ. ²¹ Uké tíyɛsɛ nóké lɛ́ nní lɛɛ umɛla kémɛɛ ní nyamí wa. Uké nɛ Yeesu Kirisi ritiki uú nɛ kɛrómɛɛ lɛlɛɛ nɛ u n sá wai. Yeesu Kirisi yɛɛ nɔ́pá píyɛi-pɔ́ mɛyóɔpi tɛ. Amí.

²² Pimáɛcɔ, nɛ nɔ́ wɛlu rɛ ani nsímé kamí nɛ nní nɔ́ n ηmóópúsɛlɛ́ yósí nɛ suúlu. Nsímé kɛkérɛpi ye kɛ kam nɔ́ wóipɔ́. ²³ Ani n nyu rɛ pi urómáɛcɔ

Timotee akpanii kέmεε lέsελε. Un mεkεε n tuimε, nέ ne u ripέnepo anί ne nό lόólú. ²⁴Ani nόpinέwέέσε nnεί ne Uléεcaa pikό nnεί yáási. Italiī pikό ye nό yáási.

²⁵Uléεcaa ukέ nόnnénéί ípeeléε nyίse!

Títelē ke Yakupu uu n wói

Lēlē rítelē ntí kēmēē ní we

Títelē ntí uwōle kapi ye sée re Yakupu, Uléécaā ne Yeesu Kirisi ukéikó. PISOI meyā ye músu re li yé Yeesu uwā (Matiyee 13:35). U pēē Yerusalēm-pō Uléécaā pikó icápine kēmēē uwéēse unyine le. Uléécaā pikó mpuri mēē ketē kecáá n yekaalē kuú ne mánē.

Nsimé mēē rítelē ntí kēmēē ní we riyíki yēē nfatene. Ai kesoi pipi mēwai sōne. Ai re usoi uké kefa ḡmanē ne Yeesu Nsimé Kēcire n tenelē, amá uké kō uisoi kēmēē n wai liké n nyáni re u n tikilenle ḡsōne. Likumúnjé re "nfatene nnsá mēwai sōne m má, n kpuwaalenle" (2:26). Pipeikēē yēē nyísele re li nfatene yíkíyiki nēē ái mmē.

Ifaaci iyē mekériine ye mmé:

1. Lē ke pipeikēē api ye n wa (1:1-12).
2. Li pise re piké nfatene pipeikēē kēmēē musí piké yé (1:13-18).
3. Lē kapi ye Nléécaasimé rintíki apí ne nfatene kēmēē n sōne (1:19-27).
4. Api kapē ye nfatene kēmēē úka lómiise (2:1-13).
5. Li pise re nfatene nké mmēwai ne mmēcire nyíse (2:14-26).
6. Nké mmēcire pitíne fe (3:1-18).
7. Lē knn yé ketē kecáá likó ne n sōne (4:1-5:12).
8. Lē knn mmēcire piyómeyáhaa kēmēē m pālē (5:13-20).

Iyáhaa

¹ Nēē Yakupu. Ne Uléécaā ne Upíima Yeesu Kirisi ukéikó le. Nēē nō Uléécaā pikó isoipuri kefi ne ité iyēē nní ketē nké nnéi kecáá n yekaalē rítelē ntí wólū. Ne nó yáasi!

Nfatene ne mēwéēsēsōhō nkó

² Pinémárecō, ani n kpíilē te mpóonare píima ye mu, in te li ye fe ai ye méwee mpēhē mpēhē kēmēē nó peikēē. ³ Nō pinyuwe máálenle re lin nó m peikēē re liké nónnéfatene yē, nōn tinkáhá-káhá ne kétō-pō, li ye tíyesele aní n ḡmóópúlē. ⁴ Amá ani pēē tíyese nónnéḡmóópú kani m má nké nónnésoi kēmēē meyā wa ne nketō-pō, ani pēē meyíkíyiki m pelaalē líka ái yé pēē kō nó m párilē. ⁵ Mēwéēsēsōhō mēn nōkenécōpe úye m párilē uké Uléécaā mē we, uké u hē. Nfanare kuu ye ne nípa úye hē. Úu ye cési. Un mē u n we, u ye hēle. ⁶ Amá li pise re uké nfatene m má uú ne welu, úu kapē n tíru. Nkó yēē n tíru ye we yare ániwalé ke kuyō aku n síkai lin tánjai. ⁷ Liute úu kapē musí re u yé fe uu Upíima kēmēē linyine yēnu. ⁸ Usoi unyine lo, ukemúnjé áke kelō kesē tū. Kéyu ne kēpire kuu uicee nnéi kēmēē sōne.

Iwe ne memá kecáá nsímé

⁹ Nōkenécōpe unyine un íwe m má, uké mpóonare-i n we ke Uléécaā uú ne u ní taásene nnya. ¹⁰ Amá Kirisi ukó nkó yēē m má, uké mpóonare-i n we ke Uléécaā uú ne u n cēpisene nnya. Asei kecáá, umámá isoi ye tenene kekéripi nní yare kuyúí mēfele. ¹¹ Ntunjé ye leemēle nn ḡmákasi, nn meyúí kólaase, mēfele amē lólū, mēnsōne nn tenē. Limēcō ke umámá isoi ii ye mekáikai tenē, lē kuu ní we un wai aí ne kei pá.

Pipeikēē nkó

¹² Nkó kai ye m peikēē un kahari ye únarekomē le. Lin pipeikēē u m masí, kuu n feriyē nnya, Uléécaā yé nfáa u pa re ihéé. Mmē kuu yekeilē te uké pēpēē u ní la pa.

13 Lin ye úye m peikee re liké akópe kémee u ritépo, úu kape ye maa re: “Uléecaa yee né peikee.” Mewai kópe áme yé fe meké Uléecaa peikee. Uricuruu úu ye kó úka peikee re uké mewai kópe wa. 14 Amá mpá úye likáipi-káipi cire lee ye u pasai ai akópe kémee u tépo. 15 Likáipi-káipi lē lin m pi, lin meyā n wa, ai pee u pasai ai akópe kémee tépo, akópe pōo pelu aa pee ne nkpō weri. 16 Ani kape nómenécíre n kiraasente, pinémárecō lala kecire. 17 Lē nnéi lee ai kusa ní nyamí kai ye usoi n he ye Uléecaa yee keyómecaa-pō ní we kémee léerile. Uyee keyómecaa-pō metéi likó nnéi wa. Uu ye conse. Kuḡmaha áku ukeméé we. 18 Uricuruu yee la uké ne unsímé ritiki uké ne nfáa ró he tóké ne lē nnéi kuu n wapisi kecōpe lifói nnya. Unsímé mmee aseí le.

Uléecaa nsímé kutu píco ne mpitiki

19 Pinémárecō lala kecire, ani kō te mpá úye uké ye n welu re uké uucō kutu ricō, úu kape ye ne nsímé n yōone, úu kape ye kō kuwói n wélú. 20 Usoi kuwói áku ye lelee Uléecaa inipee-i aseí n tīkilē wa. 21 Lē nnya, ani lē nnéi lee ye usoi mékperinkpe n waise riyá, ani kō rikpákará píima yá, ani kō nómenécíre cepise aní ne nsímé mmē ke Uléecaa uu nōsinéfa-i n wa yósu. N yé fe nn nōanényu lōlu.

22 Ani kape nómenécíre n kiraasente ne Uléecaa nsímé kutu píco ḡmanē. Amá ani ye kō lē knn m ma ritiki. 23 Uye un ye nsímé kutu rincō, unsá ye kō pee lē knn m ma rintiki, u we yare usoi nkó yee ye kenípeenyáni kémee lē ḡmaa ke ukeyu áke ní we n yé. 24 Un umecire pinyáni m masí, uu tōmpō uu mese ne mese paleipō lē kuu ní we. 25 Uléecaa isé ye nyamle ne iketō-pō, ii ye kō usoi ilási kémee lese. Nkó yee i n kéeni un mesere ikecáá ukemúḡé wailē ye ne umpehē le. Uu ye kutu i ricō uu mese ne mese i paleipō, amá lē kii m ma kuu ye pitiki ne keyu m mahanlē. Uléecaa ye liute uyē kpálenle un lē kuu n wai kémee mpōonare-i we.

26 Uye un m músu re u uyómeyáhaa le kúu pee unḡō pitíne nyu, un umecire kiraasente, upiyómeyáhaa ye méwoo le. 27 Piyómeyáhaa kecire pee ápi ncaai níka m póriilē ke Uléecaa uu ye n ḡmurei ye mpí: Usoi uké ye sikúmampipi ne pikúmannōsi ncōḡ kémee picome ha, uu kō ketē nké kecáá mékperinkpe likó ne umecire kaase.

2

Ai pise re piké písoi ne píco kecōpe n tési

1 Pinémárecō, nōo nní Urópíima Yeesu Kirisi yee Uléecaa meyoopi m má ne kefa n tenelē, ai ne sá re nóké písoi ne píco kecōpe n tési. 2 Tóké kpísi re Uléecaa icápine-i karí we, umámá unyine uu lompo, un wura kepale ne melape néikōó tanaalē, úwekōó unyine pōo kō lompo, un ilū kópe tanaalē. 3 Nōn uyee melape néikōó n tanaalē ríyu n waise, ani u maa re: Pōóké kam a keyukōótone nké-i tone, ani kō úwekōó maa re: Pōóké nyere née a kam a keteni-i aróna metene nté tone, 4 ai pitēḡé kemúḡé kee lē nó wee? Ai nō lē wale yare pepepe ye písoi siyu-i rimpái api kelenē nsímé túhaanēe?

5 Pinémárecō lala kecire, ani kutu ricō ani kóm: Uléecaa úu pē ke písoi api ketē nté ní nyáni re píwekōó wée uu pinfatene nnya pi pansese pimámáa? Pi Uléecaa iyōopi kuú ne pepepe u ní la m mé kémee lonine. 6 Amá nō áni ye pee úwekōó waise! Ai pimámá pee íwe nó wai pin kō sitahai nó séleii? 7 Ai pepepe rinyíri sōne tē ke Uléecaa uu nó ní sélei caaii?

8 Uléecaa Nsímé ritelé ye maa re: A upōcō n la yare kaa ripócúruu ní la. Uléecaa iyōopi isé ye iyē. Asei kecáá, nōn i n tīkilē, li nyamle. 9 Amá nōn písoi siyu-i m paílē nóké ne pi n tési, akópe kani lē wai. Li nyísele re áni lē ke isé ii m ma ritiki. 10 Usoi un m músu re isé nnéi kuu tīkilē kuu pee ise rilóó, isé nnéi kuu lē tilóó. 11 Uyee m maa re: kape iwásá wa, uyē cire yee kō maa re: kape usoi kpu. Lē nnya pōnsá iwásá n wa, kaa pee usoi kpu, isé nnéi kaa lē tilóó. 12 Ani n símisi nōn

kə wai yare pisei pɛɛ n nyu rɛ Uléécáa yé keyáa nɛ uisé pi túhaanɛnɛ. Isé yɛɛ íi yɛ usoi akópe ní pa yɛ nyi. ¹³ Ketahai kɛ ketúhaanɛ kɛmɛɛ, Uléécáa úu úka íwe ténine yɛɛ úu yɛ ucɔ íwe n tɛ. Lɛ nnya, nkó yɛɛ yɛ ucɔ íwe n tɛ yé nsímé kɛmɛɛ le.

Usoi nfatene ne uliwaiwai kecáa nsímé

¹⁴ Pinémárecɔ, usoi un n kpárálɛ tɛ u nfatene mále, kɛ uliwaiwai áli kə pɛɛ lɛ nyíselɛ, nfatene mmɛ mpuri yé fe nn usoi riyu loluu? ¹⁵ In tɛ núnémárecɔ Kirisi ukó, utisi nɛɛ unósi unyine yɛ we, úu yɛ nípá keyáa kɛye yɛ uké tã nɛɛ uké li, ¹⁶ nó unyine uu pɛɛ u maa rɛ: A nɛ ripópó n nɛme a ha ilũ tã aa kə le, kúu pɛɛ lɛlɛ u m párlɛ u pa, likulaa yɛ pɛɛ kúye? ¹⁷ Limɛɔ kai nfatene kɛmɛɛ we. Usoi un n kpárálɛ tɛ u nfatene mále kɛ uliwaiwai áli pɛɛ kə lɛ nyíselɛ, unfatene yɛ kpuwaalenle.

¹⁸ Amá in n la, unyine pɔ́ né maa rɛ: Pɔ́ nɛ nfatene mále, néen mɛwai sɔnɛ má. Né u pɛsɛ rɛ: Iye kaa yé nfatene m má, lipówaiwai ali kə pɛɛ lɛ nyíselɛ! Né né linéwaiwai nɛ pɔ́ nyíse rɛ nɛ nfatene mále. ¹⁹ Pɔ́ nɛ kɛfa tenelenle rɛ Uléécáa yɛ ucíréníjɛ lɛ, nɛɛ yo? Pɔ́ alari mále. Aníri pɔ́ nɛ kə lɛ nyule, aa yɛ n terii nɛ iwame mɛpehɛ. ²⁰ Pɔ́ uníri nkó! Aa la póké kɔ́ tɛ usoi unsá nɛ uliwaiwai n nyíselɛ tɛ u nfatene mále, unfatene n̄n kuláa kúka máa? ²¹ Kɛ urósáayaha Apiraham uu uliwaiwai nɛ n nyíse rɛ u nɛ Uléécáa kɛfa tenelenle uu ukɛpipi Isaaki kpísi rɛ uké nɛ nyóansɛ nnya kɛ Uléécáa uu u sée rɛ aseɛ ute. ²² Aa yɛ tɛ unfatene nɛ uliwaiwai yɛ pɛɛ pɛnelɛnle lin nɛ kɛsɛ keisi aí nɛ nyíse rɛ u meýíkíyiki Uléécáa nɛ kɛfa tenelenleɛ? Uliwaiwai yɛ tíyesele unfatene nn pelu. ²³ Lɛlɛ Uléécáa Nsímé ritelé kɛmɛɛ n wólaalɛ kai lɛ wa rɛ: Apiraham yɛ Uléécáa nɛ kɛfa tenɛle, Uléécáa uu lɛ nnya u séi rɛ aseɛ ute, uu kə uu séi rɛ uusanɛ. ²⁴ Nɔ́ yɛ tɛ usoi liwaiwai kɛmɛɛ kɛ Uléécáa uu yɛ nɛ yɛ tɛ aseɛ ute lo, aí unfatene kɛmɛɛ nmanɛ.

²⁵ Uléécáa yɛ limɛɔ unósi wásánkaí Rahapi pansesɛle aseɛ ute uliwaiwai nnya. U pɛɛ Isirayɛli pikó pitumɛ yɔsile, uu wai uu pi léni api nwahaceɛ tiki apí nɛ tómpɔ́. Mɛwai mɛ kɛmɛɛ kɛ Uléécáa uu yɛ tɛ u aseɛ ute le. ²⁶ Yare kɛ ipinɛ yɛɛ íi nfáa m má ii n kpuwaalenle mɛɔ kɛ nfatene mɛɛ n̄n yɛ nliwaiwai nɛ n nyíse rɛ n wele pɔ́ kə kpuwaalɛ.

3

Tilémpi pitine

¹ Pinémárecɔ, áni kape n la nɔ́kɛ nónnénéí Nléécaasímé n céési. Nɔ́ nyule n̄sɔnɛ nmaa rɛ Uléécáa yé kam uu nɛ tó mpí tóo nní ní céési túhaanɛ ai picɔ́ tósu. ² Tɔ́ yɛ ntónéí mmú méwee kulúí kɛmɛɛ meýá púnnele. In tɛ unyine yɛ fe úu yɛ mémaa púnne, liute yɛ pipele masile. U yé fe uu umɛcɛrɛ tini. ³ Tɔ́ yɛ isã nnɔ́-i ákpaláa wale íi nɛ kom ii ró m pakarelɛ in tó tíkílɛ. ⁴ Ani kə áninɔ́i ripaí nké: Mpá nɛ ampiyɛ mmú, kuyɔ pape-pape kun a n kpáúlɛ kun nɛ n tósu, ketíkíí sínsápi kɛnyine kɛ autíkíí uu yɛ n carii un nɛ ncée a tikiselɛ. ⁵ Limɛɔ kɛ rilémpi arí we. Isoipinɛ kelɔ́ sínsápi kɛnyine yɛ kɛ, amá kɛ yɛ pɛɛ mɛwai píima wale.

Ani ripaí lɛ kɛ kenakpéréé ake yɛ n fe ake kuhópe píima nmaasi! ⁶ Tilémpi pɔ́ nɛ kə nna nɔ́ le. Kei yɛ mɛwai kópe kelɔ́ kɛɛ irópinɛ kɛmɛɛ ní we. Nna tenɛcɛrɛ kɛmɛɛ-pɔ́ kake léeri ken irósoi nnéí kɛmɛɛ irópinɛ silɔ́ tɔ́rɔ́ mɛkperinkpe póríi nɛ ntókpɔ́ keyaa-pɔ́. ⁷ Aseɛ yɛ nyɛ rɛ iyúisɛɛ nɛ sinúipi nɛ liyúikó lɛɛ m múnui nɛ míni kɛmɛɛ ikpintomé nnéí kɛ kesoipipi ake feriyɛ aké tini. ⁸ Amá usoi úka úu rilémpi feriyɛ uké tɛ. Likópe linyine yɛ ni lɛɛ aí kútime ní we. Melɔ́ mɛɛ yɛ ní kpu mɛɛ rikemɛɛ yipaalɛ. ⁹ Tɛ kari yɛ nɛ Urósáa Upíima rinóo sɔnɛ ritikise, tɛ cɛrɛ kari yɛ kə nɛ sisoi pipi kuu n wa sin umɛɔ we anóo wa. ¹⁰ Nnóo nɛɛ mmɛ-i kɛ rinóo sɔnɛ nɛ anóo kópe aa yɛ leemɛ. Pinémárecɔ, áni kape yɛ lɛ wa. ¹¹ Míni lari-lari

ne metule-tule yé fe ame ripiyé nhai nse-i n léentii? ¹² Pinémárecɔ, kúfikiyee yé fe aku Olifiyee apipi maruu? Fiinyi kuléé yé fe aku afiki maruu? Kenyásiló nnihai nín yé kɔ fe nké míni lari lesemé.

Mewéesesəhɔ mee Uléecaa kémee n léeri

¹³ In te nókenécɔpe unyine ye nyáni re u mewéesesəhɔ ne menyuwe má, uké tíyese piké uisoi sɔne ne uməwai sɔne kémee lē yē. Uliwawai liké n nyíselē te uisoi ye ninjule un kɔ mewéesesəhɔ má. ¹⁴ Amá in te nósínéfa ye túlúle, nɔn íkɛɛne nósínéfa-i wailē, áni kape nkɔpáni nómenécíre n taáselē nɔn nómenécíre kiraasente, nɔn nsímései yálē. ¹⁵ Mewéesesəhɔ mē áme keyómecaa-pɔ léeri. Ketē nté mekó ye me. Kuníri kémee kame léeri. ¹⁶ Kei ke kufatoi ne íkɛɛne ii ní we, méwoo méwoo məwai ne məwai kópe ncɔpuri yèè kɔ kei n wele. ¹⁷ Mewéesesəhɔ mee Uléecaa kémee-pɔ n léeri məwee foí yee meké n nyamí ne meketɔ-pɔ. Lē memáá, áme kɔ pitele má. Me ye kɔ nírá yo n waille ne kemúnjé. Me ye kɔ tíyesele usoi ne ucɔ api kóméine, ame kɔ ucɔ meýá íwe téní ame kɔ məwai sɔne wai. Ame pikóólentene ne kecáá kecáá məwai má. ¹⁸ Pɛpɛ rinó rise n wéési yèè nkínjine kémee ne picɔ nkínjine kale. Pikulaa yee re pi ye panselē aseí pite.

4

Usoi un ketē nté likó usane, u Uléecaa ulaarɔ le

¹ Yei ke pitele ne pinákaanke apí ne nókenémee leeri, insá nólinékáipi-káipi lēe nó ní lémaalē kémee? ² Nɔ ye linyine káipile, amá áni ye fe nɔké li yē. Ani ye picɔ likó inípe n tapaalē yare nɔké pi kɔ, amá áni ye kɔ líka yē. Nɔ pitele waille nɔn kɔ nákaanke, amá káni ye Uléecaa m pise re uké nó he nnya, áni líka má. ³ Mɔpá nɔn kɔ Uléecaa m pise re uké nó he, káni pipise n nyu nnya, úu ye nó he. Lē kani ní la nɔké ne nólinékáipi-káipi n wa kani ye pise. ⁴ Nɔ mpí nɔ́ áni nní Uléecaa nmanē ne kefa n tenelē, áni nyu re usoi un ketē nté likó n la, u Uléecaa ulaarɔ lē? Nkó yee ketē nté likó ní la ye panselē Uléecaa ulaarɔ. ⁵ Nɔ nyu re nsímé mee Uléecaa Nsímé ritelē kémee ní we ye méwoo nkó lē? Mmee mmú re: Uléecaa ye nfáa kuu kerómee n wa lalē ne kefa kesē, hái un nkecáá iláarɔ wai. ⁶ U kɔ ípɛléé píima ró nyíselē. N ye maa re: Uléecaa yèè píyuwéláa ncée tápisile uu mpí pɛe ye pimécire rincépise ípɛléé nyíse. ⁷ Lē nnya, ani nómenécíre ricépise ani Uléecaa metene n we, ani tasi ani kuníri ncée tápisi, ku yé wuri ne ketaa-pɔ aku nó yá. ⁸ Ani ne Uléecaa rikɔ, uyē uké kɔ ne nó tikɔ. Nó pikópe kɔ́ mpí, ani nɔanénípe nale aké fū, ani kɔ nósínéfa heere, nó inó ité ité pikó mpí! ⁹ Ani yē te íwe kémee kaní we, ani n téní nɔn nkɔpɔ tū. Ani nnyei riyá ani íkpɔtu téní, nɔnnépɔnarē nké pansē mpɔ́caai. ¹⁰ Ani nómenécíre Upíima keyu-i ricépise, u yé pɛe nó ritaáse.

Ani kape ye picɔ akópe m palē

¹¹ Pimárecɔ, áni kape nómenécɔpɛcire kecáá nkópe n símaane. Nkó yee umárecɔ kecáá nkópe n símisi nēe nkó yee akópe u m pālē ye kɔ isé akópe palenle. In te pɔ isé kecáá nkópe símisi áa kɔ pɛe i tikilē, pɔ pɛe lē iutúhaane le. ¹² In kɔ ne Uléecaa mecire kóló yee isé wa. Uyee yé kɔ fe uu itúhaane i le. Umécire yee yé fe uu usoi riyu ləlu nēe uu tíyese usoi uu pəlu. Amá pɔ́ nní picɔ akópe m pālē, pɔ mūsu re pɔ́ úye?

Ani kape áyu n wéési

¹³ Nɔ́ mpí kamí ne mánē, nɔ́ ye nní mí maa re: Tó neni nēe kóso kuyu nkú-i ha ari kei kuɔmē kuse tone ari kpéense ari kuláa yenu. ¹⁴ Nɔ́ ye áni n nyu ricuruu re íye kai kóso nó weesine. Nɔ we yare meléné mee n léeme áme ye kɔ nánai amé ne tenɛpɔ api me paapɔ. ¹⁵ Li ne sá re nɔké ye maa re: Upíima un n la, tó nfáa m má ari nní nēe licɔ nní wai. ¹⁶ Pɛé ke nɔ́ we nɔn áyu wéési nɔn nómenécíre

taáselē. Lipiyuwélaa pē mpuri ápi nyaní. ¹⁷ Usoi un lelee ne n sá re uké n wa n nyu, unsá li n wa, akópe kuu wa.

5

Pimámá piké pimécire tí

¹ Nó pimámá kam nkpeni ne mánε: Ani ntóosi mee nó n leεrine nnya té ani sipupeila kóni. ² Nólnékó ye fónile, nsepi nn nómenélaεe fulu. ³ Ncámé ye núnéwura ne nónnéwóweni lonle. Ncámé mme mee nyíεe re nólnéwaiwai ái nyaní, nké pεε kó nó li yare nna mee tore. Nó memá kóóile ani curii, in kó ne siyáa tóróo kémee karí we. ⁴ Nó pikεikó pεε nósinécaε-i n keisi rísone pihéle ye, liitu ii keyómecaa-pó tulu. Nópínεkεikó ye ténile, piitu ii Upíima, rínanεe nnéi ute atu-i lompó. ⁵ Nó nóinésoi kémee ketē nké kecáá rínare konle ani kó nómenéla wai, ani le ani mékpó wai yare isee kapí ne keyáa pikópe n sí. ⁶ Nó ye aseí ute akópe pale ani kó u kopu úu ye ne nó náasi.

Isoi niñe-niñe piluke ne piyómeyáhaa kecáá nstímé

⁷ Lē nnya pimáρεcó, ani n kahari nōn ne mé Upíima uké ha ne pεεme. Ani yē lē ke ulame uu ye n kahari ikónεe foí ne itóróo ii ne cuuni, un mé te u yé kam uu ukecaε-i iluke sone kpasi. ⁸ Nóké kó limεcó n kahari nōn taalē, Upíima mekame ye nnyáá wale.

⁹ Pimáρεcó, áni kape ne nómenécaεεcire n ténaane, insá lē Uléεcaa yé ne nó túhaane uu akópe nó pa. Utúhaane ye rinōnō-i pinyere masile. ¹⁰ Pinémáρεcó, ani antepuyε pεε ne Upíima rinyiri n símisi iwe ne pinninεe m pállē, aní n niñú nōn ne pimεcó íwe kéméé we. ¹¹ Ani yē te tó ye pεpεε pimécire pimúlé rí fe maare pi pínarekome le. Nó Yópu kecáá nsímé kónle re u pεε ikari wale, ani kó yenu lē ke Upíima uu kété-pó u n he. Upíima yèè písoi íwe píima ténle uu ne kefa pi fénnε.

¹² Pinémáρεcó, mpa lin íye n we, áni kape ye ne keyómecaa née ketē née líka mpuri ritá nóké ne wéeri. Nōn te “εεε”, líké “εεε” nōn te “eehei”, líké “eehei”. Uléεcaa úu kape ne nó n túhaane uké akópe nó m pa nnya.

Pitóikó kecáá piyómeyáhaa

¹³ Nó unyine ye íwe kémee we, née yo? Liute uké keyóme yáási. Nó unyine ye mpónare kémee we, née yo? Liute uké ipakare siyome ne Upíima pakare. ¹⁴ Nó unyine ye pólú, née yo? Liute uké Uléεcaa icápine piwéése séε api Upíima rinyiri ne mékpó u n niñesi pin ukecáá Uléεcaa yáási. ¹⁵ Nfatεne piyómeyáhaa yé utóikó riyu ló, Upíima uu u paise. In te akópe anyine kuu wa, Upíima uu u sárei. ¹⁶ Lē nnya, mpa úye uké ye uakópe uucó yámne, mpa úye uu ye kó uucó kecáá Uléεcaa yáási nóké ne m peí nnya. Nkó yeε Uléεcaa keyu-i aseí n tókilē piyómeyáhaa yèè pikei píima wale. ¹⁷ Elii ye pεε kesoi pipi le merócó mmé. Uú ne Uléεcaa téni re ikónεe íi kape cuū. Ikónεe ii mesei picuū yá anmē ataani ne iwáre ikpuulū. ¹⁸ Uu kó limemáá yáási re iké cuū, Uléεcaa uu ikónεe cuunse, iluke ii ketē kecáá wai.

¹⁹ Pinémáρεcó, nó úye un aseí ncee n tíye un m pó, nó unyine un kei u m pεεpó, ²⁰ ani n nyu re nkó yeε ukópekóó ncée mmē kuu n tíye uu polu kémee m pεεpó, ye usoi nkpó-i lésele Uléεcaa uu kó lē nnya akópe meyā tinne.

Títelé foi ke Piyee uu n wói

Lelée rítelé ntí kémee ní we

Yeesu Kirisi utumε kapi ye n sée re Piyee yee rítelé ntí wói. Kirisi pikó pεe pεe mεkεε Asii awélé anupū anyine kémee n yεkaalē ke Piyee uu rítelé ntí wólu. Piyee ye ró símisi re Silasi kuú ne ritiki uú ne rítelé ntí wólu (5:12). U ri wói re piké ne ti rikóónú. Papilóoni-i kuu ri wói, lelée re Róm-pó. Kirisi pikó fale pεe Asii ketē kecáá ní we kuu ri wóipó (2:2). Kapi Kirisi pikó nnya kapi kei we yare písáne. Pi ye ne isímé pi kparailε, pin kó piwéékuse ne pi lémaalē. Lē nnya ke Póoli uu pi ηmóópúselē te piké ikari ne kényu mahā pin Yeesu Kirisi inípeε tapaalē. Pi ne uyē pεe nképni kesé íwe ise le.

Ifaaci iyē mεkériine ye mmé:

1. Piyee ye ipakare ne íwele wale uú ne pεpεε uritelé ntí ní kēē léise lē ke Ulééca u u piayu n ló uu kó ne Yeesu Kirisi nkpó ne umeyise tiki uú ne tíyese apí n tálē (1:3-12).
2. U pi ηmóópúselenle re ápi kape lópilε, piké isoi yee n kpáiiilē Kirisi kupéneco kéméé n le (1:13-2:10).
3. Piké ne Kirisi m páilē, api pεe piisoi kapi yé pipeikeε kémee n le ne nyíse re pi unsímé ne aseí tikilenle. Uu kó icélaa pi pasii yee yé pipiyupipikei kapi yé n wai kémee pi n yóriye. Uu kó pisihúú kémee metone ne piicápine kéméé ne pi ne pεpεε ápi Ulééca n nyu metone kémee icélaa pi pasii (2:11-4:19).
4. Títelé ntí uwóle ye nté Kirisi pikó icélaa palenle re piké ye píweluke kémee ikari m má pin ne lē ke Ulééca u u pi n yekeilē tálē (5).

Iyáhaa

¹ Née Piyee. Ne Yeesu Kirisi utumε le. Née nó ke Ulééca u u n wée re ani panse upikó rítelé ntí wólu. Nó písáne le nōn Pōnti ne Kalasii ne Kapatōosi ne Asii ne Pitinii sitē kecáá yεkaalē. ² Sáa Ulééca ye nó wée yare kuu mεkεε-me mí ma. U Nfáasone ne ritikile uú ne nó wéle uu iyaa yekei re ani Yeesu Kirisi m pakarelē ani kó umenye wole ani funi.

Ulééca uké ípεelée ne nkínjine meyá nó he.

Tóké meyíktiyiki n tálē te Ulééca lisone ye wemεle

³ Tó Urópíima Yeesu Kirisi usaa Ulééca pakare. U íwe meyá tó ténle uu Yeesu Kirisi meyise pikpókpó kémee ne tiki uú ne nfáa fale ró he. Lē nnya kari tálē te tó nfáa yē. ⁴ U kó nfáa fale ró hele re tóké lisone lē yē. Ai ye fōni, ái ye mékperinkpe wa, ái ye kó caai. ⁵ Nó kecáá ke Ulééca uú ne unnanje mí páilē, un nó múílē te nō ne kεfa u tene uké ne nórinéyu ló nnya. Siyáa tōrō kémee kuu lē waine liké nyíse.

⁶ M pá kai neni nní m pise re liké ncóη mpehē mpehē kémee nó m peikeε re nóanépó aké n caailē, ani ne mpóonare n cōpisi. ⁷ Li lē wale re liké yé te íye ke nónnéfatenε nsone nn sá. Wura yèè caaile. M pá ne lē, pi ye uyē ticuruu nna kémee wale piké unsone yē. Nónnéfatenε ye wura ríyu fele. Limεcō ke Ulééca u u ye nónnéfatenε musí uké nnsone yē. Lelée yé tíyese aní ha keyáa kē ke Yeesu Kirisi uu umεcire ní lesene uké nó n nyíse, písoi iyáhaa ne ipakare ne ríyu yenu. ⁸ Nō u lalε áni kahanε u n yē. Ne nképni-me áni kahanε u n yē, amá nō kó pée ne kεfa u teneilenle, nōn kó mpóonare ne cōpisi ái kumújé má, lin kó ríyu má. ⁹ Ke Ulééca u u nóanéyu n ló nnya kani lē ne mpóonare cōpisi. Kani Yeesu ne kεfa n tene kulaa ye kpē kani n yē.

¹⁰ Antepuyε ye pεε meκεε wéesile piké piyulale pē kumúnjé yé. Pi pεε meκεε-me lihεεhεε lē kani n yósune nsímé símisile. ¹¹ Kirisi Nfaasone ye pεε pikεmεé wele nn hái meκεε-me pi símisi íwe iyē ke Kirisi uu meluke m má ne ríyu tē kuu n sánti uké ní yé. Lē nnya kapi wéesi api pereí rísone piké yé te kumúnjé kúye-i ne íye kai sánti liké lē wa. ¹² Ai pi nyíse api yenu re ái piricuruu ke nsímé mmē kapi n símisi nní ne máne, amá nǒ kní ne máne. Mmē ke pεpεε Nsímé Kεcire nó n yóólē api kǒ neni nní nó símisi. Nfáasone mee keyómεca n léeri nnaηε kapí ne nó símisi. Piléεcaatumε ricuruu ye lalε piké nsímé mmē ceri.

Mεfine mee ne Uléεca n sá

¹³ Lē nnya, ani lē kani yé n wa kecáá nókenémúnjé n wailē. Ani nǐpá yo n wai ne kemúnjé, ani meγíkíyiki n tálē te Uléεca yé ne kefa nó fénne uu Yeesu Kirisi mekame kémεε ihεε nó pa. ¹⁴ Nǒ siwá le see ye m pakare. Lē nnya, áni kape nómenéla n tikilē yare kaní pεε ní we áni méka nyu. ¹⁵ Ani Uléεca mecǒ n we nǒn likǒpe kaase. Uyεε nó sée. Ani nómenéwee nnéi kémεε n kpáiiilē yare ke Uléεca yεε nó ní sée uu n kpáiiilē mecǒ. ¹⁶ Li wǒlaalē te: Ani n kpáiiilē yare ke nées n kpáiiilē mecǒ.

¹⁷ Nǒ ye nǒn Uléεca n yáási, nǒ ye u sée re Sáa. Uu ye úka keyu ripaí uké kelene umεwai kecáá u túhaane. Lē nnya, li ne sá re nǒké lē nnéi kani nóinésoi kémεε n wai kémεε u n wuru. ¹⁸ Nǒ kǒ meγíkíyiki nyule re ái linyine lee ye n caai yare nní nwóóweni née wura kapi kpísi apí ne nóanéyu lǒlu apí ne nópinékpure meewe mee áme kuláa kúka m má kapi nó rintérjse kémεε nó lese. ¹⁹ Amá Kirisi menyε sone mee ríyu m má kapí ne ró lése. U we yare inyóonsesaη yεε íi ríka n caailē, íi kǒ ríka teñlē kapí ne ró nyóonse. ²⁰ Uyē ke Uléεca uu hái meκεε-me wée uu kelene nǐpá yo wai re uké pisoí ayu lǒ. Uu kǒ nkpéni nó nnya siyáa tǒrǒ nsí-i u leseri re liké nó yóriye. ²¹ Uyē kani ritiki aní ne Uléεca kefa tene. Uléεca uyεε pikpǒkpǒ kémεε u yukuse uu ríyu u waise re nǒké ne Uléεca kefa tene ani kǒ ne u n tálē nnya.

²² Nǒ nkpéni nsímései mee ye usoi riyu n lǒ pakarelenle ani pεé ne fe ani meγíkíyiki n lakaane rísone. Lē nnya, ani ne nósinéfa nnéi n lakaane, ái kape kecáá kecáá. ²³ Uléεca Nsímé ye tíyεsele ani nfáa fale yenu. Ani nfáa fale yē yare kapi ye kesoi pipi kee ye n kpu m mári. Uléεca Nsímé nǐn we yare nlukεpuri mee ye n caai. Nn ye caai. Mesére kní we ne nnfaa.

²⁴ Kesoi pipi ye we yare meγúí.

Keriyu kake ye n yé yare meγúí mεfele.

Meγúí yεε kóósile mεfele amε súrii.

²⁵ Amá mesére ke Upíima Nsímé Kεcire pǒo ye n we.

Nsímé mmē kapi nní Nsímé Kεcire kémεε nó riyóó.

2

¹ Lē nnya, ani rikpákárá nnéi mpuri ne nnóome ne kecáá kecáá mewai ne kufatoi ne iwóhó riyá. ² Ani Uléεca nsímé n la yare ke siwá fenfēí asi ye nní mεpe sone ní la, liké tíyεse nǒké rísone papisi, liké kǒ nóanéyu lǒ nnya. ³ Nǒ Upíima isoi sone pilélé masile.

Kirisi pikó ye Uléεca mpuri pikó le

⁴ Ani ne u rikǒ, uyεε ripare kecire tee ye nfáa n he ke pisoí api n kési, Uléεca pǒo ri wée re tetee uinipεε-i rinéikǒó. ⁵ Nǒ ticuruu, nóké kǒ n we yare aparε nyεε nfáa m má. Nyē ke Uléεca uu kpísi, uu tíyεse Unfaasone nní ne ukεyǒ u mǒm. Kei kaní yé piléékǒó icápine n wai, piléékǒó pεε pinfaa n kpísi pin ne inyóonse

kuu ní la u wai, uyē un kō Yeesu Kirisi nnya i pakarente. Ulééca Nfaasone kέmee ke liinyóonse iyē ii léeri. ⁶ Li Ulééca Nsímé ritelé kέmee wólaalē te:

Ne ripare ke Ulééca uu n wée tin nnéi má kpísile ké Siyᵒᵒ-pᵒ kari riké pansε kenui ripare.

Uye un ne ri n tálē, úu isei meluke má. ⁷ Tipare tee nó mpí nó nní ne kefa n tenelē kέmee kuláa píima mále. Amá ri pepεe ápi Ulééca ne kefa n tenelē kέmee wele yare lē kapi nní Ulééca Nsímé ritelé-i n wói re:

Tipare ke pimóme ápi n fómᵒᵒ tee nkpéni pansε

tikecire tee kenui-i ní we. Li kō wólaalē te:

Tipare rinyine ye ri ke písoi ápi ye rinkpóu,

kuparecaᵓaa kunyine ye ku kpee ye písoi n lóise. ⁸ Ke písoi pē ápi Ulééca nsímé pipakare ní ye nnya kapi ti rikpóu. Lē kai kō hái mekeε-me we re liké pi wá.

⁹ Amá nó ne mpuri mmē ke Ulééca uu n wée le. Nᵒ piléékᵒ icápine le pεe uyóᵒpi inyóonse n wa. Nᵒ Ulééca pikó le. U nóaneyu lóle uu metéi kέmee nó yekei re ani umewai píima písoi riyóó. ¹⁰ Ani pεe mekeε Ulééca mpuri pikó, amá nᵒ nkpéni umpuri pikó le. Ulééca úu pεe mekeε íwe nó tē, amá u nkpéni íwe nó ténle.

Isoi kai m pise re Ulééca ukéikó uké li

¹¹ Pinésáne lala kecire, nᵒ ketē nté písáne le pεe pincee n tósu. Ne la kέ nó rinmóópuse re ani nómenécire tí, áni kape likáipi-káipi lee ne nó n tᵒpu n tikilē.

¹² Nónésói kani n le nᵒn ne pepεe ápi Ulééca n wuru kέmeé we iké n nyamí. Lin lē n wa, kei kapi yé pεe nó ní wóhosi re nᵒ mewai kópe wai, ápi kei nómenéwai sone yenu ápi Ulééca ríyu waise keyáa ké kuu n sónti.

¹³ Ani Upiima nnya sisoipipi iyᵒᵒpi nnéi yee ketē kecáa ní we m pakarelē. Ufoi yee uyóᵒpi yee ketē nnéi kecáa nínaᵓe n te. ¹⁴ Ani kō pepεe umtene ní we m pakarelē. Pē kuu túmει re piké ye piwaikópekᵒó kutu ripasa, piké kō pepεe lisone n wai ríyu waise. ¹⁵ Lē ke Ulééca uu ní la lee re ani lisone n wai, piníri pεe ne nó n kénene piké ne rinsée nnya. ¹⁶ Ani n we yare písoi pεe ápi úka kecáa n tú, amá áni kape pεe re káni nní úka kecáa ní tú nnya, nó rikpákára mewai m má nᵒn mekecáa yáriilē. Ani n we yare Ulééca pikéikó. ¹⁷ Ani ye mᵓpá úye m pakarelē. Ani nópinémáreco n la, ani Ulééca n wuru, ani kō uyóᵒpi ríyu n waiselē.

Kirisi iwe kari yé m pailē tᵒn ne irókó le

¹⁸ Nó pikéikó, li pise re nᵒké nómenécire ricepise ani nópinékeisaa n wuru. Ai pē isoi yee ní nyamí pin kefa láarú ᵓmane, amá ne pē mekó mee m páápú kani yé m pakarelē. ¹⁹ Li nyamle re mᵓpá pin usoi íwe n lukεise kái pεé ne n sá re uké n le, li ríyu mále re uké Ulééca kuú ne aseí n tíkilē nnya n kahari. ²⁰ Asei kecáa, tíyu ríye kai má re usoi uké uncaai nnya íwe n yenaalē. Amá in te usoi ye lisone wai un kō pεé ne íwe kahari, li Ulééca inipeε-i lisone le. ²¹ Lē ke Ulééca uu ne nó n sée re ani ye wa ye lē. Kirisi pᵒ ne kō nókenécáa íwe lile uu ne nó nyíse re ani uncee n tikilē. ²² Uyē úu akópe áka wailē, nnóme níka rín ketume unnᵒ-i léeme. ²³ Pi u lámaankeeε, amá úu úka alé ceεi, ápi íwe u lukεise, amá úu úka sisikeε, amá umεcire kuu kpísi uu Ulééca yee aseí ne n túhaane anipe-i wai. ²⁴ Arókópe kuu kpísi uu ukεcáa wai ápi ne kunapéékᵒó kecáa u kari re akópe aké kerócáa le, tᵒké pεe lelee ní nyamí Ulééca inipeε-i n wai nnya. Uakpē nyee tíyεε ke tᵒo ne peí. ²⁵ Nᵒ pεe mekeε-me nyéεile yare sipoipipi see m pᵒ. Amá nᵒ nkpéni useεé ne uyee nókenécáa ní pailē kέmee pelele.

3

Pinósi ne pipila kecáa nsímé

¹ Limɛɔ kái we ne nŏ pinŏsi kɛmɛɛ, ani nŏmenɛ́cɪre ricepise, nŏpá nŏ úye uké uula m pakarelɛ̃. Lelɛɛ yé tɪyɛɛ pɛ̃ pila pɛɛ ápi nŏkenɛ́cɔpɛ Uléécɛɛ nsímé ne kefa n tenelɛ̃ api nŏinésɔi sɔne yenu. Mpá nŏnsá nsímé mmɛ̃ n sɪmisi, pi yé pɛé ne Uléécɛɛ kefa tenɛ̃ ² rɛ pi nŏinésɔi sɔne kani n le nyáni nnya. ³ Ani kapɛ ne ipiɛ kecáá melapɛ lekɛɛ-lekɛɛ kutu n cɔlɛ̃, yarɛ nní pinyúpipahɛɛ ne wura ikólé ne ilŭ sɔne pitánti. ⁴ Amá lelɛɛ Uléécɛɛ kɛmɛɛ ríyu m má lɛɛ nní melapɛ lekɛɛ-lekɛɛ mɛɛ usoi kefa-i m pékaalɛ̃. Amɛ ye caai, amɛ ye kɔ fɔni. Lelɛɛ nŏnnɛ́fanarɛ ne nŏinésɔi niɛ-niɛ kani n le. ⁵ Limɛɔ ke pɛɛ mɛkɛɛ pinŏsi pɛɛ Uléécɛɛ ne kefa n tenelɛ̃ pin pipila pakarelɛ̃ pin kɔ ne Uléécɛɛ tálɛ̃ api ye pɛɛ lapsi. ⁶ Piuse ye nní Sara ye pɛɛ ula Apiraham m pakarelɛ̃ hái uu ye ne u séi rɛ uusa. Nŏn lisɔne n wai, nŏnsá líka n wuru, nŏ panselɛ ukɛpɪrɛ pikŏ.

⁷ Limɛɔ nŏ pitisi, ani ne nŏpinénŏsi n we nŏn nŏsɔne pi narɛsi rɛ ápi páápú nnya. Nfáa mmɛ̃ ke Uléécɛɛ uu nŏ n hɛ faalɛɛ, nŏ ne pɛ̃ kuu kesé n hɛ. Lɛ̃ nnya, ani ríyu pi n waiselɛ̃. Lin lɛ̃ n we, líka ái yé pɛɛ nŏpinéyŏmeyáhaɛ kɛmɛɛ nŏ púnɛise.

Li pise rɛ Kirisi pikŏ piké n lakaane

⁸ Ntórɔɔ kam nŏ n sɪmisiɛ ye mmú rɛ ani kemúnjé kesɛ m má nŏn kefa pɛnelɛ̃. Umáreɔ nla nké nŏkenémɛé n we, ani ye kɔ ucɔ íwe tɛni ani kɔ nŏmenɛ́cɪre n cɛpiselɛ̃. ⁹ Ani kapɛ ye mɛwai kópe n cɛikɛɛne, áni kapɛ ye kɔ alé n cɛikɛɛne, amá ani ye rinŏɔ sɔne usoi ritikise. Lɛ̃ nnya kuu nŏ sée rɛ ani ye lɛ̃ wa, rinŏɔ sɔne riké kɔ ne nŏ n tikilɛ̃ yarɛ kuu mí ma. ¹⁰ Li Uléécɛɛ Nsímé ritelɛ́ kɛmɛɛ wŏlaalɛ̃ tɛ:

Usoi un meykíyiki n la uké isoi sɔne li liké kɔ siyáa nnéi u n láárú,

li pise rɛ uké urilempi ne nsímé kópe tí.

Uu kɔ unnɔɔ ne nnŏmɛsimé kááɛ.

¹¹ Uké umɛcɪrɛ ne mɛwai kópe tɔ. Uu lisɔne n wai.

Uké nkíɛniɛ piwélɛɛ ne kɛ́yu m mahanlɛ̃.

¹² Upíima ye pɛpɛɛ aseɪ n tɪkilɛ̃ inípeɛ tapaaɛnɛ.

Un kɔ pipiyŏmeyáhaɛ kutu cɔlɛ̃.

Amá u ye pɛpɛɛ mɛwai kópe n wai kɛpɪrɛ ritɔɛ.

¹³ In tɛ lisɔne piwai kaní ne kɛ́yu mahanlɛ̃, wŏo yé pɛɛ íwe nŏ n wai?

¹⁴ Ticurruu in tɛ lisɔne kani wai nnya kani íwe le, liké nŏ n láárú. Ani kapɛ pɪsoi n wuru, líka ái kapɛ ye kɔ nfasímé nŏ tã. ¹⁵ Amá ani nŏsinéfa-i n nyu rɛ Kirisi yeɛ

Upíima, ani kɔ ríyu u n waise. Ani ye nŏmenɛ́cɪre n cápinelɛ̃ nŏn ne mé tɛ pin nŏ m pise rɛ yo nnya kani nní meyá ne u tálɛ̃ ¹⁶ nŏké rinŏɔ nŏsɔne yŏsí ne ipakarɛ.

Ani kefa n kpáilɛ̃, pɛpɛɛ ne nŏ n náási rɛ piké nŏrinéyu kpu pin nŏ lámisi rɛ nŏ Kirisi tikilɛ̃ nnya, piké isei li. ¹⁷ In Uléécɛɛ mɛla, li kutɔsi we nŏké lisɔne n wai

nŏn ne íwe le ne kani yé nŏmenéwɛi kópe kecáá nnya íwe n le. ¹⁸ Asei kecáá, nkɔ cɪreníɛ kólŏ ke Kirisi uu pɪsoi akópe kecáá kpu. Uricurruu úu akópe áka má, amá uu pikópe kɔ kecáá kpi rɛ uké ne Uléécɛɛ kɛmɛɛ pi ha nnya. Pi

u kpulɛ uu kpi yarɛ ke kesoipipi akɛ ye n kpu mɛɔ, amá Uléécɛɛ Nfaasɔne nn u yukuse, ¹⁹ hái uu ne pɛpɛɛ nkɔ kuhore-i n kpániilɛ̃ Nléécɛɛsimé yŏó. ²⁰ Pɛ̃

ápi pɛɛ Uléécɛɛ pakarɛ kumúnjé kpɛ-i kuú pɛé ne pi n kahari úu la uké ukuwɔi yukuse. Pɛé uye-i ke Nowee úu pɛɛ ukutakai kari. Pɪsoi nkáripɪ, pipaha ɛmanɛ

pɛɛ kukɛmɛɛ lomɔ, aku míni kecáá n tɔsilɛ̃ Uléécɛɛ uu ne piayu lɔlu. ²¹ Limɛni mɛ̃ ye míni kani ye neni nní n wŏlɛ ai nŏanéyu lɔlu kumíri lɛ. Api míni nŏ

wŏlɛ rɛ liké nŏinépiɛ kecáá mékperinkpɛ hɛɛɛ. Pi míni nŏ wŏlɛ rɛ liké nyíse rɛ nŏ ne Uléécɛɛ tɛnilɛ̃ rɛ uké ne Yeesu Kirisi meyiɛ pikɔkɔ kɛmɛɛ ritiki uké

ne nŏkenémúnjé sɔnukuse. ²² Uyɛɛ keyŏmɛɛ ritaá uu ha Uléécɛɛ kulukɛ-lukɛ-i kɛ́yukŏtɔne-i tɔne. Uanipɛ-i ke Uléécɛɛ uu piléécɛɛtumɛ ne lɛ̃ nnéi lɛɛ kei ríyu

ne nŏnɛ m má wa un likɛcáá tŭ.

4

Lē kapi ye Kirisi kémee isoi fale n li

¹ Kirisi ye uipinje kémee ntóosi konle. Lē nnya, ani ukemúnjé kē kecō m múflē nōn ne mē te nōké íwe li. Nkó yee uipinje kémee ntóosi n kō yèè fele uu akópe piwai yá. ² Lē nnya, kaí ne neni n kpísi, ái pise re nōké Uléécaá mela n tikilē nōn kō ne itunje tōrōō nnyí kai nní ketē kecáá nō n tise nínésosi le. Ani kape lē ke nínépinje ii n káipinkēe n tikilē. ³ Asei kecáá, nō pēe mekeē pēpēe ápi Uléécaá n wuru mela meyá wale, nōn mékperinkpewai ne pikáipinkēe ne pítaniré ne iluke picáinkēe ne pítaniré ikēnenē wai nōn piléé nyóōnsē. ⁴ Li nkpréni lipite pē nnōō yile re áni ye kō mewai kópe mē piwai rikpá pimēcō. Lē nnya kapi nō lámisi. ⁵ Pi yé kam api pimewai Uléécaá kēénkēe. Uyee umecire cápínēlēnle uké ne pinyánnyá ne pikpōkpō nnéi túhaanē. ⁶ Lē nnya ke Kirisi uu Nsímé Kēcire riyóó uu ne pikpōkpō ricuruu péne. Pi pimewai kecáá ne pi túhaanēle yare mǎpá kesoipipi kéye mecō. Amá Nfáasōne nnya, pi yé nkpréni fe api Uléécaá kémee nfáa m má.

Lē kapi ye Uléécaá lihēhēe rimmúlu

⁷ Mǎpá yo ketō ye nnyáā wale. Lē nnya, ani mesōhō m má nōn mǎpá yo wai ne kemúnjé, nōké ne piyómeyáhaa n fe nnya. ⁸ Lē nnya, lē kani yé n wa lee re ani mesére nísōne n lakaane. Nla yèè akópe meyā tinnēle. ⁹ Ani kusáne n wapaane. Ani kape ye kefa-i n ηmōpu nōn ne písáne yósu. ¹⁰ Uléécaá ye mǎpá nō úye linyine hele ne limpehē. Lē nnya, mǎpá úye uké ulihēhēe kpísi uu ne picō n léni. Nōn lē n wai, nō pēe lē pisoí le pēe Uléécaá lihēhēe nísōne m múflē. ¹¹ Lin úye n he re uké ye nsímé riyóó, liute uké ye ne Uléécaá nnōō símisi. Lin úye n he re uké ye picō lé, liute uké nnanje mmē ke Uléécaá uu u n he ne picō n léni Uléécaá uké ne mǎpá yo kémee Yeosu Kirisi rinyiri nnya ríyu yē. Yeosu Kirisi uyee mǎpá píyei-pō meyóōpi ne nnanje te! Amí.

Kirisi iwe icō piluke

¹² Pinésáne lala kēcire, nōkenéwuú áke kape tō ne lē kai nní ne mǎpape nō m peikēe yare nna mee nōkenécáá kōōnu. Ái kape nō n we yare lisáŋa linyine ye ni. ¹³ Amá liké meyá nō n láárú re Kirisi iwe icō kani le nnya. Limēcō kai sǎnti liké nō n láárú, kumúnjé kpe-i kuú ha umeyóōpi ní lesene uké pisoí nyíse. ¹⁴ Pisoí pin Kirisi nnya nō n lámisi, liké nō n láárú re Uléécaá Nfaasōne, Nfáayukóō ye nōkenéméé wele. ¹⁵ Nó úka uu kape íwe n le re u usoi kpu nēe u linyine yáai nēe u mewai kópe menyine wa nēe u picō nsímé nnyine kémee táhankēe nnya. ¹⁶ Amá in te unyine ye íwe le re u Kirisi ukó nnya, ái kape isei u n we. Amá uké meníne rinyiri tē nnya Uléécaá ríyu waise. ¹⁷ Itunje ye tule re Uléécaá uké ne pisoí túhaane. Upikó kuú ne koraanene. In te tó kai ne koraanene, íye kai yé ha pēe kētō-pō pēpēe ápi ní la piké Uléécaá Nsímé Kēcire kutu rińcō wa? ¹⁸ Li Uléécaá Nsímé ritelē kémee wólaalē te:

In te aseí ute riyu pilale ye papisi,

íye kai yé ha pēe kētō-pō pēpēe ápi Uléécaá m pakarelē ne pikópekóō wa? ¹⁹ Lē nnya, pēpēe Uléécaá mela kémee íwe n le piké ne lisōne piwai n nǎrlē, api Uléécaá, aseí ute yee pi n wa anipe-i pimēcire wai.

5

Lē ke Uléécaá icápine piwéése api yé Kirisi pikó kecáá rimpat

¹ Lē nnya, Uléécaá icápine piwéése kam nkpréni ne símisi. Né ne kō pimēcō Uléécaá icápine uwéése le. Ne Kirisi iwe kuu n li ne inénípeē yenle. Ne kō meyóōpi mee nfáani n léerine kémee ketóne mále. ² Lē nnya, ne la ké nō

riḡmóópúse re ani piseseḡ meḡo pīsoi ke Uléecaa uu nó rimmúise kecaá ḡsone m paílē. Ai kape tīlasi, amá liké ne nórinéḡoḡo yare ke Uléecaa uu ḡ la. Ai kape kō re piluke tōḡé-tōḡé pinyine kani kēmeḡ wéesi, amá ani pikēcaá m paílē ne kefa keḡe. ³ Ai re nōké pē ke Uléecaa uu nóanénipe-i n wa ne kéyu m páapú, amá ani ḡsone n wai piké nó n nyáni pin nómenéḡo wai. ⁴ Nōn lē n wa, uwéese yee pīsoi kecaá m paílē yare useḡe un ha n ka, u yé riyóḡpikōḡ tēe ári ye pīkai n caai nó rikipise ani pēe ríyu m má.

⁵ Limēḡo, nó pikpēre ne piḡmáne, ani nómenécīre ricēpise ani piwéese metene n we. Nónnénéí, úka úu kape ye u ne picō kusencō kēmeḡ umēcīre n taáselē. Li Uléecaa Nsímé ritelē kēmeḡ wólaalē te: Uléecaa yēe píyuwélaa ncēe tápisile uu mpí pēe ye pimēcīre rincēpise ne kefa fénnē. ⁶ Lē nnya, ani nómenécīre ricēpise ani Uléecaa ḡnaḡe nnéi ute metene n we uké ituḡe iyē kuu n yekei kēmeḡ nó ritaáse. ⁷ Ani nónnécōḡ nnéi ukecaá topile. U nókenécáa paílenle.

⁸ Ani ḡpá yo n wai ne kemúḡé. Ani kape lōpile! Nóunélaarō Setani ye kōoniile yare kúkinaá kpeḡ n senkeḡ, un wéesi uké unyine céeriine. ⁹ Ani ncēe u tápisi ani kō nfatene kēmeḡ n taalē. Ani n nyu re íwe kani nní n le icō ke nópinémáreḡo api ketē nnéi kecaá le. ¹⁰ Uléecaa ye riyále re nōké nkpeḡni íwe li ái kape náḡai. Amá u Kirisi ne ritikile uú ne nó séi re ani mesére umeyōḡpi kēmeḡ n we. U yé unfanare píima kēmeḡ ḡnaḡe nó he nónnéfatenē nn papisi líka ái yé pēe nó ritiḡa-tiḡa nōké loó. ¹¹ Uyee ḡpá píyei ḡnaḡe ute! Amí!

Iyáhaa tōḡo

¹² Silasi kam n nyu re u aseī tikilenle yee né lē amí ne kételēpi nké nó wólu ké ne nó riḡmóópúse, ké kō ne nó nyíse re Uléecaa ye meyíkíyiki ípēelēe nó nyísele. Nō ípēelēe kuu nó ḡ nyíse kēmeḡ ḡsone wele. ¹³ Kirisi pikó ke Uléecaa uu nómenéḡo n wēe pin Papilōni nté we ne unéḡmáne Mariki ye nó yáhaarō. ¹⁴ Ani ripirane ani yáhaane liké nyíse re nó lakaanele.

Nó mpí nnéi nóo Kirisi pikó, Uléecaa uké nkīḡniḡe nó he!

Títelé lírū ke Piyee uu n wói

Lelɛe rítelɛ ntí kɛmɛɛ ní wɛ

Mpá Kirisi pikó piye kapi rítelɛ ntí wóipɔ. Timewee ye nkpáni yare rinóo ke usoi uu ye m ma uu kelenɛ ncée kpísi uu kelɔ tómpɔ. Utelɛwɔle nkó ye ma rɛ unkpɔ itunɛ ye nyahaimɛle. U ri wɔile rɛ Kirisi pikó piké ye nɛ uicélaa léise (1:13).

Ifaaci iyɛ mɛkériine ye mmé:

1. Utelɛwɔle nkó ye nsímé kecáá nyerele uu símisi rɛ piké méwee sɔne mɛɛ pɔnfatɛne kɛmɛɛ ní wɛ m múlɛ, piké kɔ icélaa kapi ní yɔsí nɛ aseí n tikilɛ (1).
2. Uu kɔ lɛ memáá picélaa nɔɔmɛ pɛɛ nnɔ́mɛsimé n céési pin kɔ méwoo méwoo wɔpisi nɛ tɔpu (2).
3. Uu kɔ lɛ memáá Úpíima Yeesu kɛpɛɛmɛyaa nkó símisi. Títelɛ ntí ye ripérése rɛ Úpíima mɛpɛɛmɛ mɛn n nánaisɛ, Ulééca nniɛ kuú nɛ ró n niɔú kɛmɛɛ kai léeri. Písɔi mɛyá kuu kɔ la piké ncée piyéne rikpá piké piyulale ñmurei (3).

Iyáhaa

¹ Née Simɔɔ Piyee. Nɛ Yeesu Kirisi ukɛikó lɛ nɛn kɔ uutumɛ. Pɛ nnéi pɛɛ mɛrɔ́cɔ Urólééca nɛ Uróyulale Yeesu Kirisi nfanare nnya nfatɛne kɛcɛrɛ m má kam títelɛ ntí wólú. ² Nɛ nó yáasi. Ulééca uké lɛ kani nní mɛyíkíyiki u nɛ Urópiima n nyu nnya mɛyá ípɛléɛ nó nyíse uu kɔ nkíɛniɛ mɛyá nó hɛ.

Pɛpɛɛ Yeesu Kirisi nɛ kɛfa n tɛnɛ piké Ulééca mɛla n wai

³ Ulééca nnaɛ ke Yeesu Kirisi uu m má kuú nɛ nípa yo kai ró m pise ró hɛ tɔké nɛ nfáa m má tɔn nɛ Ulééca mɛla wai. Uyɛɛ tíyɛse kari céri rɛ u nɛ umɛyɔɔpi nɛ unnaɛ ró séelɛ. ⁴ Lelɛɛ tíyɛse ke Ulééca uu lisɔnɛ píima lɛ kuu n yekei rɛ uké ró hɛ ró pa, liké kei nɛ ritiki tɔké pɛɛ Ulééca sipipi, tɔn ketɛ kecáá likáipi-káipi lɛɛ ye nɛ ncaai ní ka kaase. ⁵ Lɛ nnya, ani rinmóɔpú ani nónnéfatenɛ kecáá isoi sɔne kpáɔ, ani isoi sɔne kecáá mɛnyuwe kpáɔ, ⁶ ani mɛnyuwe kecáá nómenécíre pimúlɛ kpáɔ, ani nómenécíre pimúlɛ kecáá ñmóɔpú kpáɔ, ani ñmóɔpú kecáá Ulééca likó nla kpáɔ, ⁷ ani Ulééca likó nla kecáá kumáre piwai kpáɔ, ani kumáre piwai kecáá nla kpáɔ. ⁸ Asei kecáá, lɛ nnéi lin nókenémɛɛ n wɛ, lin kɔ mɛyá n wai, ái yé ñmurei nɔké méwoo n wɛ áni líka wai. Nópinékei ápi yé pɛɛ kuláa paa. Li yé kɔ tíyɛse ani Urópiima Yeesu Kirisi nɛsɔnɛ ceru. ⁹ Amá nkó ye úu lilika m má, úu nɛsɔnɛ nyáni, u wɛ yare unyíyɛ. U palɛilɛ rɛ pi akópe kuú pɛɛ mɛkɛɛ n wai u tinnɛle.

¹⁰ Lɛ nnya pimáreɔ, Yeesu Kirisi ye nó wéelɛ uu kɔ nɛ pikɛi nó séi. Ani rinmóɔpú ani pikɛwai kɛmɛɛ nyíse rɛ nɔ nɛ sá rɛ nɔké pi wa. Áni yé pɛɛ lɛ kɛmɛɛ píkaí rikpɔ. ¹¹ Kei kani yé pɛɛ nɛsɔnɛ ncée yɛ aní nɛ nórinéɔ́pɔ Urópiima nɛ Uróyulale Yeesu Kirisi iyɔɔpi tɛnɛcírɛ kɛmɛɛ lomɔ.

¹² Lɛ nnya kam la ké isímé iyɛ nó n léisɛntɛ, nípa kani nní nsímései n nyu nɔn kɔ nkɛmɛɛ iníɔ́ kariilɛ. ¹³ Nɛ yɛ tɛ li nyam tɛ ké kumúnɛ nkú-i kam nní nfáa m má kɛmɛɛ isímé iyɛ nó n léisɛntɛ, áni kapɛ nɛ m palɛi nnya. ¹⁴ Urópiima ye né símisilɛ nɛn nyu rɛ ám nkpéni ketɛ nké kecáá siyáa kulúí kpáne. Kenétónɛyaa ye nnyaá wale. ¹⁵ Lɛ nnya kam ñmóɔpúlɛ tɛ nɔké masí mɛnétónɛ-máá nsímé mmɛ n léiselɛ, nípa lin íyɛ n wɛ.

Pɛpɛɛ Kirisi mɛyɔɔpi n yé nsímé

¹⁶ Ai siwómé ke pisoí api ní musí apí ne pimesòhò wai kari ritiki arí ne nó símisi re Urópiíma ne Uróyulale Yeesu Kírisi ye rínanje ne wemele. Amá irónípee karí ne ummule yē. ¹⁷ U Sáa Ulééca kémee ríyu ne rínanje yenle. Likumúnjé kpe-i ke Ulééca, nímule ne rínanje píma ute uu símaame re: Nkó yee Kenépipi lala kee nnéppónare nnéi n te. ¹⁸ Pée uye-i karí pee kesé Ulééca riyope kecáá n we ne Yeesu, tó pee metē mē konle men keyómecaa-pò leeri.

¹⁹ Lē kari nní n yé ye tíyesele ari meýíkíyiki n tálē te lē ke antepuye api n símisi ye asei le. Nò alari mále nòké n n waiselē. Pínsímé ye nó we yare kéfíríá kee kuñmaha kémee ní toré liké ha ne weesi, Kírisi yee ní we yare rimarewarepi uké pee léeme uké nó n kpáilē ne nósínéfa kémee-pò. ²⁰ Li pise re nòké rísone kò te úka úu ye fe uké mmē ke antepuye api Nléécaasímé kémee ní ma ne ukemúnjé cire fe uké kò. ²¹ Ai pisoí pee píricuruu musí apí ne n símisi, amá Ulééca Nfaasone mee ye pi lò, api péé ne Ulééca rinyiri n símisi.

2

Picélaa nòome

¹ Antepuye nòome ye pee mekee Isirayeli pikó kecòpe leemele. Limecò ke picélaa nòome pòò kò meyaá nòkenécòpe lontine. Inòomecélaa yee ye ne ncaai ní ka kapi tantine api kò Ucélaa yee piriyyu n lò fómni ai pee ásáláú kaikai anyine pi wai. ² Pisoí meýá yé méwoo méwoo piwai kémee pi ritiki, pē nnya asei ncee riyu ari kpi. ³ Pi yé nwóónaapí nnya nnólari kémee nnòome wa apí ne nó fe api le. Amá hái mekee-me ke Ulééca uú ne pi túhaane api akòpe yenu. Pikelólé áke neni ketaa wepò.

⁴ Ulééca uú pilécaatumé pee ne u m púnne kañne. Amá kuñmaha kuhore-i kuu pi riláupò re piké kei m pahaalē liké ha ne ketúhaaneyaa tu. ⁵ Uu kò pee kekpuretē pisoí kañne. Amá u pee tíyesele míni ame yipu ame pikópekòó nnéi kóóí. Pisoí pipaha ñmane kuú pee kañne. Nowee yee pee n yóólē te pisoí piké asei ritiki ye pikécòpe wele. ⁶ Uu kò Sotòm ne Komòori ayu ne túhaane uu a tékéé aa panse nfúrò. Lē kuú ne pepéé ápi u m pakarelē nyíse re limecò kai kò pē waine. ⁷ Amá usoi use riyu kuu lò. Uyee nní Lóti yee asei m má. Unfaa kémee pikó ye pee méwoo méwoo wapisile lin meýíkíyiki mpòocaaí u tanaalē hái. ⁸ Uyee pee asei tikilenle un ne pikécòpe we. Mpa keyáa kéye kuú pee pimewai kòpe nyáni un kò kóméi, lin pee ukumífri yóókuselē. ⁹ Li nyísele re Upíima ye nyule lē kuu yé pipeiké kémee pepéé u m pakarelē ní lese ne lē kuu yé kò pipakarecírē pò kò ketúhaaneyaa kutu rimpása. ¹⁰ Pepéé mékperinkpewai ne píripòò n wai ápi kò Upíima nnanje waiselē kuu meýá kutu pasane.

Picélaa nòome pē ye akín kòpe ne píyuwélaa mále. Api ye pimécire tí ne keyómecaa-pò lináñe-nanje piháikuse. ¹¹ Pilécaatumé ricuruu pee rínanje m má pin lē fe ápi ye Upíima keyu-i keyómecaa-pò lináñe-nanje lē nkòpe níka símisi. ¹² Amá picélaa nòome pē ápi ye musí, pi we yare ísee ke pisoí api n cópii piké keyáa kò. Lē kápi n nyu kapi ye lámaankee. Ísee mecò kai kò pi kónine. ¹³ Pi kò pē tikpákárá waine liké ne pírikpákárá kapi picò n wai pi ceei. Pimela mee re piké ye metunjetéi ne mewai kòpe kapi n káipinke n wai. Mékperinkpe ne nseiciré ye pi póriilenle. Nó ne pē nòn n tū nòn kesé n le, ai pi n láarú re pi ye nnòome nó wa. ¹⁴ Iwásánkaí ye piinipere-i wele, ápi ye kò akòpe piwai kecáá kò. Pepéé ápi Ulééca ncee kémee inínjí m má kapi ye keyu rikéraase. Memá nnáapí ye ne pi mainule. Ulééca ye anòò pi wale. ¹⁵ Pi ncée sone tíyele api ncée kòpe tiki api pòlu. Ncée mmē ke Peyò unmáné Palam uú pee rintíki kapi tikilē. U ye pee mewai kòpe wale api u hééle. ¹⁶ Amá Ulééca ye péé ne umewai kòpe kecáá u césile. Ísee íi ye símisi, amá keminaayaha ye péé ne mesoitē símisile áke tíyese antepu Palam úu pee pinírikei rikpá.

17 PISOI pEE wele yare nínihòì mee òn míni m má nEE ahope ke kuyò aku ye rínpíise. Kesine píima kuḡmaha-i ke Uléécaá uu ketóne pi he. 18 Pi nsímé nyule háì, amá ápi pEE aseì má. PISOI pinyine ye pepEE nní ncée kópe n tíkílē anipe-i ḡmēherēelē áì kahanē n nāḡai. Pinóome pē ne ye fele api méwoo méwoo isoi kapi n le ne lipite pē kēyu kéraase. 19 Pi ye pi maa re pi yé tíyese api ilási kéméé lelu, amá pē ḡmaa ricuruu pin pEE kò mewai mee ye ne nkpo ní ka ilási le. Lelee re nípa úye ye lelee u n feriyē ilási tunle. 20 Upiima Yeesu Kirisi yEE Uróyulale. Asei kecáá, in te pinyine ye u ceri api ketē nté mékperinkpe piwai ne pimécire tǎlu, api kò limemáá mekemEE pepò, lipite pē mewee fale mee caailenle ame mefoí tósu. 21 Li pEE kutósi we re ápi kape píkaì nsímései n ceraalē ne kapi yé n n céri api pEE kò isé ke Uléécaá uu pEE pi m pa pitíki yá. 22 Lē kai nní pi n wa ye nyíse re meyu mmé kapi ní ma ye aseì le re: Kepòpi ye kúukee ake panse ake le nEE kúfḡn ye mewóle-maá apéré-i píḡiri.

3

Uptima mepeme nsímé

1 Pinésáne kecire, títelé lírū ye ntí kam nní nó wólu. Ne aketé kémEE lalē ké lē kani pinyuwe m máalē nó léisente nóké ne kemúnjé sone n wailē nnya. 2 Ne la re ani nsímé ke antepuye pEE Uléécaá rinyiri ne n símisi apí pEE mekEE-me ní ma ne isé ke Urópiima ne Uróyulale uu ní pa, pitume api tó n téḡse kecáá léise. 3 Ani kò te pISOI ye siyáa tǎrǎo kémEE sóntile piké pilipǎokó n wai pin nó sényi 4 api ye re: U maa re u sónti, yei kuu pEE we? Háì ke pírósaá apí ne n kpí, nípa yo ye wele yare kaí pEE ketē kekoraane-me ní we. 5 Amá pi nyule pin ne kesu re háì áì neni-me ke Uléécaá uu urinǎo ne ketē ne keyóme wa. Míni kémEE kuu ketē leseme uu kò míni ne ke wai. 6 Limecǎo kuu kò pEE tíyese míni ame yipu ame ketē fe uu ne kekecáá líkó nnéí tékéé. 7 Uléécaá rinǎo tē cire tee kò nfáani ketē ne keyómecaa múlē uké ha ne nna kémEE si ritékéé. Keyáa kē kuu pepEE ápi ye Uléécaá m pakare ne túhaanene uké kesē pi ritékéé.

8 Amá pinésáne kecire, nsímé nse ye we kái ne n sá re nóké palei. Mmee mmú re: Keyáa kesē ye Uléécaá inipee-i aḡmē kúkotokú kuse le. Aḡmē kúkotokú kuse pǎ ne kò keyáa kesē le. 9 Upiima úu náḡaise uké kelene lē kuu ní ma wa yare ke pinyine api m músu. Nǎ kuu ne lē niḡú re úu la nó unyine nfaa nké pǎ nnya. Amá u la re ani nónnénéí fe ani isoi conse.

10 Upiima kekameyaa ye ha sóntile yare uyaa. Nné píima nnyine nn wai keyómecaa ake pǎlupǎ. Nna nn keyómecaa-pǎ líkó nnéí tore, ketē ne kelikó nnéí aí tore. 11 Kai nní ní we re lē ke nípa yo aí sééne nnya, li píse re nónnésé ne nǎínésói kani n le iké aseì n tíkílē in kò ne Uléécaá sá! 12 Lē nnya, ani nómenécire nyóonse aní ne m mé te Uléécaá uké mekee kam. Keyáa kē ke keyómecaa ake nna yósune keké tore múkú-múkú, lē nnéí lee kekemEE ní we aí nna kutoi kémEE wólente. 13 Amá Uléécaá ye ró maa re u yé keyómecaa fale ne ketē fale wa. Nsímései mee yé ha kei n we. Ketē kē kari mé.

14 Lē nnya pinésáne kecire, lē kani nní m mé nnya, ani riḡmóopú ani uinipee-i n we áni ncaai níka má, nkópe níka òn kò nó teḡlē. Ani kò nkíḡniḡe kéméé n we. 15 Ani kò te Urópiima nniḡe ye tíróyu lǎle, yare ke urósáne lala ne urómáreco Pǎoli uu n wói. Uléécaá yEE líkemEE mewéesesǎhǎ u he. 16 Atelé nyē nnéí kémEE kuu linsímé ní wólu kuu ye lē símisi. PISOI ápi ye nsímé mmē silǎo sinyine aseì fe piké kǎ. PepEE ápi líka kumúnjé ní nyu ápi kò pelaalē api ye pEE n kēḡéese, aseì áá ne pi pǎlu. Ticuruu lē kapi kò Uléécaá Nsímé atelé tǎrǎo nnéí kémEE wai. Pimécire kapi ne nkpo wéési.

¹⁷ Lẽ nnya, nõ pinésáne lala mpí, nõo nní lẽ pinyuwe m máálẽ, ani nómenécíre tí. Insá lẽ, pepeé ápi Ulééca n wuru mewai kópe yé tíyese ani pi tiki ai nó lóise.

¹⁸ Amá li pise re nõóké ncée mme-i ke Ulééca uu ípeeléé nó n nyíse n tikilẽ nòn ne kényu sí, ani kò Urópíima ne Uróyulale Yeesu Kirisi ceru. Uyee neni ne nípá pýei-pò meýópi te! Amí.

Títelé foí ke Yohani uu n wói

Lelɛɛ rítelɛ ntí kɛmɛɛ ní we

Kirisi pikó pɛ nfasimé kapí ne icélaa kópe n cókai ke Yohani uu rítelɛ foí ntí wóipɔ. U icélaa kópe pikó pɛ tinyíri he re Kirisi pilaarɔ. Pi kesile re Kirisi uu kesoi pipi, ápi akópe ncaai kpíilɛ te linyine, ápi lɛ ke akópe aa ye tó ne Ulééca kecɔpe n caai kpíilɛ te linyine. Ai pɛɛ wai re áí cónlɛ te Kirisi ukó uké isoi sɔne n le. Piyómeyáhaa féé pinyine pɛɛ icélaa iyɛ céesi.

Lɛ nnya ke Yohani uu n wói ye nní: U lalɛ icélaa iké kacíre n we uké kɔ aseí ripéresɛ. Lɛ nnya kuu pi léise re piké icélaa iyɛ kapi kékoraane-mɛ n kɔ timúlú nɔne (2:24).

Ifaaci iyɛ mekériine ye mmé:

1. Útelɛwɔle ye nyísele re u Yeesu useérakɔ́ le (1:1-4).
2. Yohani ye re pisoí piké metéi kɛmɛɛ isoi n le. Likumúnjé re Ulééca ye metéi le. Lɛ kɛmɛɛ, li pise re Kirisi pikó piké nla isé n tikilɛ (1:5-2:17).
3. Kirisi pilaarɔ píima mekame nkó ke útelɛwɔle uu nté símisi (2:18-29).
4. Uu kɔ Kirisi ukó mɛwee léise (3:1-24).
5. Iye kapi ye nnóomɛsimé ne nsímɛsei ceri api kóólɛne (4:1-6).
6. Nala ke usoi uu ye ne nyíse re u Kirisi ukó le (4:7-21).
7. Tó fe ari nfatɛne kpísi arí ne akópe feriyɛ (5:1-21).

Nsímɛ mɛɛ ye nfáa n he

¹ Lelɛɛ pɛɛ nɔ́pá yo ke Ulééca uu n wa kékoraane-mɛ ní we, ari linsímé kóm, ari kɔ ne irónípe li yenu ari li nyáni, ari kɔ ne arónípe li ca, lɛɛ nní rinó te ye nfáa n he. ² Sáa kɛmɛɛ kari pɛé wepɔ. Li nfáa mmɛ́ tó nyísele ari n yenu. Lɛ nnya kari nfáa teneciré mmɛ́ nsímé símisi, tɔn kɔ nó n yóólɛ. ³ Lɛ kari n yé ari kɔ kom kari kɔ nɔ́ yóólɛ te tó ne nnó́ tóké ripéne tɔn ne kesé tó ne Sáa ne Ukepípi Yeesu Kirisi kupénɛcɔ kɛmɛ́ we. ⁴ Tóké ne mpóonare m má ne kɛtɔ-pɔ nnya kari tirócúruu lɛ wói.

Ulééca ye metéi le

⁵ Nsímé ke Yeesu Kirisi uu ní ma ari n kóm tɔn kɔ n yóólɛ ye mmú re: Ulééca ye metéi le, kuɔmaha kúka áku ukemé́ we. ⁶ Tɔn m ma re tó ne Ulééca ye pénelɛ, tɔn kɔ pɛɛ kuɔmaha pikɛi wai, tɔ pinóome le, ári nsímɛsei tikilɛ. ⁷ Amá in te metéi kɛmɛɛ kari sónɛ, yare ke Ulééca uu nní metéi kɛmɛɛ ní we, li yé tíyɛse tó ne pirócɔ arí m pénelɛ, Ukepípi Yeesu menye ame pɛɛ nɔ́pá arókópe áye ró heere.

⁸ Tɔn ye m ma re ári akópe má, merócíre kari fómni, nsímɛsei nín kerómé́ we. ⁹ Tɔn ye arókópe n yámne, u yé ró a sárei, uu kɔ ntócaai nnéi ró heere. Likumúnjé re Ulééca ye aseí ute le. U ye nɔ́pá yo wale lin kacíre we. ¹⁰ Tɔn ye n kesí re ári akópe áka wailɛ, tɔ Ulééca kpísile yare unóome, ai pɛɛ nyíse re unsímé nín kerómé́ we.

2

¹ Sinéwá! Ne rítelɛ ntí nó wólule re áni kape akópe n wai. Amá in te unyine ye akópe wa, uké n nyu re tɔ Sáa Ulééca kɛmɛɛ-pɔ usíméyɔ́ mále. Uyɛɛ aseí ute Yeesu Kirisi. ² Uyɛɛ uricuruu kpísi uu arókópe kecáa he yare inyóonsesɛɛ re Ulééca uké arókópe ró sárei uu ne ketɛ nnéi pisoí akó péne uu sárei.

Isé fale

³ Tɔn Ulééca isé nɔne m múilɛ, li nyíse re tɔ u nyule. ⁴ Usoi nkó ye ye ní ma re: “Ne u cerile” uu ye kɔ pɛɛ uisé rimúlú ye unóome le, nsímɛsei nín ukemé́ we.

⁵ Amá usoi nkó yee unsímé m̄ múl̄l̄e ye nyísele re u u lala ne kefa keese. Lēlee ye nyíse re tó ne Uléecaa ye pénélenle. ⁶ Li pise re usoi nkó yee ye m̄ maa re tó ne Uléecaa ye pénélenle, unsé nké kó n nyam̄ yare ke Yeesu nsé n̄ p̄e n̄ nyam̄ meco.

⁷ Pinésáne lala kecire, ái isé fale kam nó wól̄u, amá isé kpure ye nyi kani kékoraane-me n̄ yosí. Isé kpure iyee nní rinóo kani pikóme m̄ masí. ⁸ M̄pá ne l̄e, li kó p̄e isé fale le yee Kirisi kέmeε ne nókenέmeε n̄ nyísel̄e te aseí ye nye. Lēlee re kuɲmaha ye tómp̄ole, metéi sei p̄ó ne kó pilomme masile.

⁹ Nkó yee m̄ músu re metéi kέmeε kuú we, un kó p̄e uuco ipuri yulu ye kó kuɲmaha kέmeε wele. ¹⁰ Nkó yee uuco n̄ la ye metéi kέmeε wele, líka ái ye u lóise. ¹¹ Amá nkó yee uuco ipuri n̄ yúlu ye kuɲmaha kέmeε wele. Kuɲmaha kέmeε kuu són̄e aku u nyiinse úu p̄e nyu méye kuu sí.

¹² N̄ó sinéwá! Ne rítel̄é ntí nó wól̄ule kέ nó léise re Uléecaa ye Yeesu Kirisi rinyiri nnya nóanékópe nó sár̄eile. ¹³ N̄ó pinésáa! Ne nó léisele re n̄o uyee hái kékoraane-me n̄ we nyule. N̄ó pikpére ne piɲmáne, ne nó léisele re n̄o ukpááree Setani feriyele. ¹⁴ N̄ó sinépipi! Ne nó léisele re nó Sáa nyule. N̄ó pinésáa, ne nó léisele re n̄o uyee hái kékoraane-me n̄ we nyule. N̄ó pikpére ne piɲmáne, ne nó léisele re n̄o pááp̄ule. Uléecaa Nsímé ye nókenέmeε wele, ani kó ukpááree Setani feriyε.

¹⁵ Ani kape ket̄e nké née kelikó n̄ la. Uye un ke n̄ la, úu yé kó fe uké p̄e Sáa n̄ la. ¹⁶ Ket̄e kecáa likó ye nní: pikáipinkeε ke usoi uu m̄ má ne l̄e ke uinip̄e ii n̄ nyáni kuu n̄ la uké m̄ má, née l̄e kuu m̄ má un ne rikók̄ori wai. L̄e nnéi ye ket̄e nté likó le, ái Sáa kέmeε kai léeri. ¹⁷ Ket̄e ye tósule, lim̄eco ke kelikó ke pisoi api n̄ káipinkeε p̄ó kó tósu. Amá nkó yee Uléecaa mela n̄ wai ye n̄pá píyei nfáa mále.

Kirisi ulaaró

¹⁸ N̄ó sinépipi! Ituɲe t̄ar̄o ye tule. N̄o kó te Kirisi ulaaró ye wem̄ele. Kirisi pilaaró ye nkpéni kulúí leem̄ele, n̄on kó nyu re ituɲe t̄ar̄o ye tule. ¹⁹ Keró̄c̄ape ke lipite p̄e api léeme, amá ápi p̄e pirókó. Pin p̄e pirókó, pi yé p̄e kerómeé tone. Amá kapi nní n̄ tómp̄o nnya, li nyísele re pinnéi mm̄e kέmeε úka úu p̄e urókó.

²⁰ Amá Uléecaa ye nó Nfáasone hele yare kapi ye usoi riyu kecáa mékp̄o n̄ k̄ōnu *, ani p̄e nónnénéi nsímései n̄ nyu. ²¹ L̄e nnya, ái re nsímései káni nyu nnya kam nó wól̄u, amá ne meyíkíyiki nó wól̄u re n̄o nsímései nyu nnya. N̄o kó nyule re nnó̄me n̄ka n̄n ye nsímései kέmeε léeme.

²² Wóo unó̄me, kái p̄e uyee n̄ késu re ái Yeesu ke Uléecaa uu wée? Kirisi ulaaró lo. Sáa ne Ukep̄ipi keté kuu yúlu. ²³ Asei kecáa, nkó yee Uléecaa Kep̄ipi n̄ ye úu kó Sáa Uléecaa nyu. Nkó yee Uléecaa Kep̄ipi n̄ ηmurei ye kó Sáa Uléecaa ηmureile.

²⁴ L̄e nnya, ani tíye nsímé mm̄e kani hái kékoraane-me n̄ kó nké nókenέmeε n̄ we. In te nsímé mm̄e kani hái kékoraane-me n̄ kó ye nókenέmeε we, nó ne Uléecaa Kep̄ipi ne Sáa Uléecaa yé ripéne aní n̄ we pise. ²⁵ L̄e ke Kirisi uu n̄ yekei re u yé ró he lee nní nfáa teneciré. ²⁶ Pep̄e n̄ náási piké nó fóm kecáa nsímé kam nó wól̄u. ²⁷ Nfáasone mm̄e ke Uléecaa uu nó n̄ he ye nókenέmeε wele. L̄e nnya, ái nkpáni pise re piké kó n̄ picélaa rikpá. N̄ yé n̄pá yo nó céesi yare kai m̄ pise, nnó̄me n̄n kemée we. L̄e nnya, ani l̄e ke Nfáasone nn̄ nó n̄ céesi wa, lelee re ani Kirisi kupéneco kέmeε n̄ we. ²⁸ N̄ó sinépipi! Ani Kirisi kupéneco kέmeε n̄ we. Un píyei n̄ ka ari p̄e ne tiróp̄o n̄ we, isei íi yé ró wa. ²⁹ N̄on n̄ nyu re Kirisi ye aseí ute le, ani kó n̄ nyu re nkó yee nsímései n̄ t̄ikil̄e ye Uléecaa kep̄ipi le.

* 2:20 Luki 7:46

3

Ulééca sipipi kecáá nsímé

¹ Ani yē lē ke Sáa Ulééca u u meyíkíyiki ró ní la api ye ne ró séi re Ulééca sipipi! Tò kò mesei lē le. Ketē nté pikó ápi Ulééca céri. Lē nnya kápi kò tó nyu.

² Pinésáne lala kecire! Tò nkpeni Ulééca sipipi le. Ai kahane isoi iyē karí masí kepire ní wene n nyíse. Amá nse kari pree nyu re Yeesu Kirisi un píyei m peme, tó ha ne menyíne u n we ari pree u yenu yare kuu meyíkíyiki ní we. ³ Nkó yee lē ne kefa keese n tálē yēè umecire n cápinēle uú wole cáká-cáká yare ke uyē Upíima uu ní we cáká-cáká meco.

⁴ Nkó yee akópe n wai úu Ulééca isé tíkilē. Lē nnya, akópe piwai ye isé piló le. ⁵ Nò kò pree nyu re Yeesu Kirisi ye ka re uké pisoí akópe-i lese, uricuruu úu akópe áka má. ⁶ Lē nnya, nkó ne Yeesu Kirisi pree m pénelē úu ye akópe n wai. Nkó yee akópe n wai úu u yenaalē, úu kò u nyu.

⁷ Nó sinépipi, áni kape tíye unyine uké nó fóm. Nkó yee n wai yare kai m pise ye asei tikilenle yare ke Yeesu Kirisi pòò kò asei n tíkilē meco. ⁸ Nkó yee akópe piwai ne kényu m mahani ye kuníri ukó le. Kuníri kpee háí kékoraane-me akópe wairi. Lē nnya ke Ulééca Kepipi ake ketē kecáá ka re keké kuníri liwai-wai ritékéé.

⁹ Nkó yee m pansé Ulééca kepipi yēè akópe piwai riyále re Ulééca Nfaa ye ukeméé we nnya. Kuu Ulééca kepipi nnya, úu yé fe uké akópe piwai n nòjlē.

¹⁰ Nkó yee úu asei n tíkilē néé úu umáreco ní la úu Ulééca ukó. Kei kapi ye ne Ulééca kepipi ne kuníri kepipi ceri api kóolenē.

Ulééca sipipi mecapere pilakaane nsímé

¹¹ Tinóò tē kani háí kékoraane-me n kò ye ntí re: Tòké merócapere n lakaane. ¹² Ari kape Kayee meco n we. U pree ukpááree Setani ukó le, uu uumareco pá. Yo nnya kuu u ripá? Kayee ricuruu liwai-wai áí pée nyamí, amá uumareco líkò pòon n nyamí.

¹³ Pimáreco, áí kape píri nó wa re ketē nté pisoí ye nínépuri yulu nnya. ¹⁴ Tò nyule re tò pree kpuwaalenle, ari nkpeni nfáa yenu. Kari pirómáreco ní la nnya kari lē nyu. Nkó yee úu umáreco ní la ye kpuwaalenle. ¹⁵ Usoi nkó yee umáreco ipuri n yúlu ye usoikó le. Nò kò pree nyu re usoikó úka úu uisoí kémee ketóne má uké ne nfáa teneciré yé.

¹⁶ Yeesu Kirisi ye unfaa kpísile uu tó nnya he arí ne ceru re lē kapi ye sée re níla. Li pise re tóóké kò ntófáa kpísi ari pirómáreco nnya he.

¹⁷ Usoi nkó yee m má, un nkpeni umáreco n yē úu líka má, uú ne ukefa u pésu, íye kuu yé pée maa re uyē ye Ulééca lalē? ¹⁸ Nó sinéwá, ári kape ye nnósimé nmanē ne níla nyíse. Amá tòké ye meyíkíyiki mewai wa ne asei líké nyíse re tò níla mále.

Tòké ne nkíyiniye Ulééca keyu-i n we

¹⁹ Kei kari yé ne n céri re tò nsímései pite le ye lē. Lēlee yé kò tíyese arí ne tirópòò Ulééca keyu-i n we. ²⁰ Asei kecáá, mpá lin ne sirófa kémee ró n túhaane re tò akópe wale, Ulééca ye sirófa fele un kò mpá yo nyu. ²¹ Pinésáne, in te líka áí ne sirófa kémee ró túhaane re tò akópe wa, tirópòò karí ne Ulééca keyu-i we.

²² Kari uisé mí múflē tòn kò lēlee ne u n sá wai nnya, tò ye tòn yo mpuri u m pise, tò ye ukemee li yenle. ²³ Uisé iyee nnyí re tòké ne Ukepipi Yeesu Kirisi kefa tene ari kò n lakaane yare kuu isé ró m pa. ²⁴ Nkó yee uisé iyē n tíkilē ne Ulééca ye pénelenle un ne we, Ulééca pòon kò ukeméé we. Unfaasone kuu ró ní he mee ró nyíselē te tò pénelenle tòn ne we.

4

Iye kapi ye ne Ulééca Nfaasone ceri?

¹ Pinésáne lala kecirɛ, áni kape ye mese ne mese pē nnéi pɛɛ ye m pólólē te Uléécáa Nfaasone ye pikeméé wele nkó ηmurɛi. Amá ani ye pi peē kelenɛ ani yenu rɛ li nsímései née ái nsímései. Asei kecáá, antepuyɛ nɔɔmɛ ye ketē kecáá kulúí leemɛɛ. ² Lē kani yéé ne n céri rɛ Uléécáa Nfaasone ye unyine kéméé we ye nní: Uye un tinhaa rɛ Yeesu Kirisi ye pansɛɛ kesoipipi uú ne ketē nté weri, li nyíse rɛ Nfáasone ye ukeméé wele. ³ Nkó yɛɛ úu ye lē tinhaa ye nyíselɛ rɛ Nfáasone rín ukeméé we, amá Kirisi ulaarɔ yeɛ u te. Nɔ kó te u wemɛ. Ticuruu u ketē kecáá pikámɛ masile.

⁴ Amá nó sinéwá, nó ne Uléécáa pikó lɛ, nɔ kɔ antepuyɛ nɔɔmɛ feriyɛɛ. Nfáasone mee nókenémɛɛ rí we ye Kirisi ulaarɔ fele. ⁵ Pinóɔmɛ pɛɛ ketē nté pikó lɛ. Lē nnya kapi ketē nté pikó meɔ símisi, pē pin kɔ kutu pi cɔlɛ. ⁶ Amá tó ne Uléécáa pikó lɛ. Nkó yɛɛ Uléécáa n nyu yeɛ ye kutu tó ricɔ. Amá nkó yɛɛ úu Uléécáa ukó, úu ye kutu tó ricɔ. Lē kari ye ne ceri kei ke nsímései Nfaasone nn rí we ne kei ke nnóɔmɛ nn rí we.

Uléécáa ye ríla lɛ

⁷ Pinésáne lala kecirɛ, Uléécáa kémɛɛ ke ríla nn léeri. Lē nnya, li pise rɛ tóké n lakaanɛ. Usoi nkó yɛɛ uuɔ rí la ye Uléécáa ukó lɛ un kɔ Uléécáa nyu. ⁸ Uléécáa ye ríla lɛ. Nkó yɛɛ úu uuɔ rí la úu Uléécáa céri. ⁹ Uléécáa ye Ukepipi cireníɛ ketē kecáá tummele rɛ keké nfáa fale ró he. Lē kuú ne nyíse rɛ u ró lalɛ. ¹⁰ Nla mmē ne ne mmpehē lɛ. Ai tóɔ Uléécáa la, amá uyɛɛ tó la uu pɛɛ Ukepipi tumti akɛ kemecirɛ kpísi akɛ arókópe kecáá he yarɛ inyóansesɛɛ aké ne arókópe ró sárei.

¹¹ Pinésáne lala kecirɛ, in tɛ lē ke Uléécáa uu ró la, li pise rɛ tóké kɔ n lakaanɛ. ¹² Uka úu Uléécáa yénaalɛ. Amá tɔn n lakaanɛ, tó ne Uléécáa ye pénɛlenle un keróméé we, unla nn kɔ kerómɛɛ yipaalɛ.

¹³ Uléécáa ye Unfaasone ró hele. Leleɛ ye nyíse rɛ tɔ ukeméé wele uyɛ un kɔ tó kéméé we. ¹⁴ Tó ne yenle ari kɔ n símisi rɛ Sáa ye Kepipi ketē kecáá tummele rɛ keké pisoí ayu lɔ. ¹⁵ Uye un n ceri un tinhaa rɛ Yeesu ye Uléécáa Kepipi lɛ, li nyíselɛ rɛ liute uyɛ ne Uléécáa ye pénɛlenle un ne Uléécáa kéméé we Uléécáa pɔɔn kɔ ukeméé we. ¹⁶ Tó ne yenle ari céri rɛ Uléécáa ye ró lalɛ arí ne kefa tɛnɛ.

Uléécáa ye ríla lɛ. Nkó yɛɛ ríla m má ne Uléécáa ye pénɛlenle pin ne we, Uléécáa un ukeméé we, uyɛ un kɔ Uléécáa kéméé we. ¹⁷ Tɔn ríla m má ne nketɔ-pɔ, tó fe arí ha keyáa kē ke Uléécáa uú ne ró rí túhaanɛne ne tirópɔɔ n we, ke irósoi kari ketē nté rí le ii Kirisi ikó meɔ rí we nnya. ¹⁸ Nkó yɛɛ ríla m má úu ye iwamɛ n wai. Nla mee rí we ne nketɔ-pɔ yèè iwamɛ lakasɛɛ. Iwamɛ yèè nyíselɛ rɛ usoi kewuu ye túúni rɛ pi yé kutu u ripasa. Lē nnya, nkó ke iwamɛ ii rí we nla rín nyamí ne nketɔ-pɔ.

¹⁹ Amá in tóɔ, tɔ Uléécáa lalɛ rɛ uyɛɛ mefoí ró la nnya. ²⁰ Uye un m maa rɛ: “Ne Uléécáa lalɛ”, un kɔ pɛɛ uusoicɔ ipuri yulu, liute ye unóɔmɛ lɛ. Nkó yɛɛ úu usoiɔ kuu n nyáni rí la úu ye fe uké Uléécáa kúu n nyáni n la. ²¹ Kirisi ye kɔ pɛɛ isé ró hele rɛ nkó yɛɛ Uléécáa rí la uké kɔ uusoicɔ n la.

5

Nfatɛnɛ mee rínanɛ kapi ye ne n feriyɛ

¹ Nkó yɛɛ ne kefa n tɛnɛ rɛ Yeesu ke Uléécáa uu wée ye Uléécáa kepipi lɛ. Nkó yɛɛ usáa rí la yèè kɔ usáa siwá n lalɛ. ² Tɔn Uléécáa n la, tɔn kɔ uisé n tikilɛ kai yé nyíse rɛ tɔ Uléécáa siwá lalɛ. ³ Uléécáa isé pimulé kémɛɛ kai ye nyíse rɛ usoi ye Uléécáa lalɛ. Uisé ii kɔ pɛɛ páápú. ⁴ Mpá Uléécáa kepipi kéye ye ketē kecáá likó rínanɛ feriyɛɛ. Ntáfatɛnɛ nnya kakɛ ye feriyɛ. ⁵ Wóo ye fe uu ketē kecáá likó feriyɛ, insá uyɛɛ ne kefa n tɛnɛ rɛ Yeesu ye Uléécáa Kepipi?

Yeesu kecáá aseéra pilesɛ nsimé

⁶ Yeesu Kirisi yee ketē kecáá ka ne míni ne ménye. Ai míni ηmane kuú ne ka, amá míni ne ménye kuú ne ka. Nfáasone mee lē símisi. Nfáasone mee nsímései ute. ⁷ Lē nnya, píseérakóó ye pitaani le: ⁸ Pεπεε nní Nfáasone ne míni ne ménye. Píketaani ye kó ηmureile re nsímései ye mu. ⁹ Písoi yèè aseéra lesεle ari ηmurei. Uléecaa rinóó kuu rinháa ye kó pεε lē fele. Uyee Ukepipi kecáá aseéra lesε. ¹⁰ Nkó yee Uléecaa Kepipi ne kefa n tenelē ye aseéra nyē ukefa-i yekeilenle. Nkó yee úu ne kefa n tene ye waise re Uléecaa ye unóome le, kúu rinóó tē ke Uléecaa uu Ukepipi kecáá rinháa ne kefa n tene nnya. ¹¹ Uléecaa ye nfáa teneciré ró hele. Ukepipi kémee ke nfáa mmē nń we. ¹² Nkó yee Uléecaa Kepipi kē n nyu ye nfáa teneciré mále. Nkó yee úu Kepipi kē m má úu kó nfáa teneciré má.

Nfáa teneciré kecáá nsímé

¹³ Nó mpí nóó nní Uléecaa Kepipi ne kefa n tenelē, nó kam títelé tē wáipó re ani ceri re nó nfáa teneciré mále. ¹⁴ Tón ne Uléecaa n tálē, tón yo umela kémee u m píse, u ye ne ró kónle. ¹⁵ Tón n nyu re mpá yo kari u píse u ye ne ró kónle, tó kó nyule re tó lē kari u m píse piyéne masile.

¹⁶ Usoi un umárecó n yē un akópe nyee áa ye ne nkpó ní ka n wai, uké ukecáá Uléecaa yáasi uké nfáa u he. Pεπεε ye akópe nyee áa ye ne nkpó ní ka n wa ηmane kecáá kam te piké ye Uléecaa yáasi. Akópe anyine yèè ne nkpó kale. Ai pεπεε ye akópe nyee ye ne nkpó ní ka n wa kecáá kam te ani ye yáasi.

¹⁷ Mpá mewai kópe méye ye akópe le. Amá ái akópe nnéi nyee ye ne nkpó ka.

¹⁸ Tó nyule re usoi nkó yee Uléecaa kewā úu ye akópe n wai. Uléecaa Kepipi yèè kericuruu kecáá m páilenle, ukpááree Setani úu ye ke rica. ¹⁹ Tó nyule re tó ne Uléecaa pikó le, ketē nnéi pikó pón ukpááree Setani nnaηe-i pansente.

²⁰ Tó kó nyule re Uléecaa Kepipi ye kale ake mesohó ró he tóké ye ne Uléecaa yíkíyiki céri. Ukepipi Yeesu Kirisi kee tó ne Uléecaa yíkíyiki uyē tipéne tón ne we. Yeesu Kirisi uyee Uléecaa yíkíyiki. Uyee nfáa teneciré. ²¹ Nó sinéwá, ani nómenécire ne piléé tí.

Títelé lírũ ke Yohani uu n wói

Lélee rítelé ntí kémee ní we

Títelé lírũ ke Yohani uu n wói ye rítelé le ke Yohani uu "Unósi" ke Uléécaá uu n wée ne usipipi n wólu. Picɔ ye músu re li yé Uléécaá icápine ne ikemee pikó kuu ne mánε. Li rikemee nyísele lē kapi ye ne picélaa nɔɔme n sónε.

Ifaaci iyē mekériine ye mmé:

1. Utéléwɔle ye pepεe rítelé ntí n kéeeni símisile re piké nsímései ne níla kémee isoi n le (1-6).
2. U re písói piké ne pepεe Uléécaá icélaa memíi n céesi pimécire tí (7-11).
3. Uléécaá icápine inyine pikó iyáhaa kuu pē kuu nté n wólu palē (12-13).

Iyáhaa

¹ Nē Yeesu Uléécaá icápine uwéése, née pó Kiriya ke Uléécaá uu n wée ne sipópipi kam ní la ne kefa kesε rítelé ntí wólu. Ai menécíre née nó la, amá mpí nnéi pεε nnésímései n nyu ye kɔ nó lalε. ² Tɔ nó lalε re nsímései ye keróméé we nnya. Mesére knn yé kɔ keróméé n we. Ne nó yáasi!

³ Sáa Uléécaá ne Ukepípi Yeesu Kirisi yé ípεelée ró nyíse, api nfanare ró nyíse api kɔ nkínniŋε ró he tóké ne aseí ne níla kémee m pénéle.

Nsímései ne níla kecáá nsímé

⁴ Kam n yé te sipówá kecɔpe sinyine ye nsímései tikilenle yare ke Sáa Uléécaá uu rinóó ró n he mecɔ, li meyansei né larisile. ⁵ Ne nképéni pó Kiriya pise re tóké n lakaane. Ai isé fale kam wólu nen pó pápalē. Isé iyē kari hái kékoraane-me ní yási ye nyi. ⁶ Nla ye pise re tóké Uléécaá isé n tikilē tɔn ne sónε. Kei ye isé iyē kari yé n tíkilē tɔn ne sónε yare kuu kékoraane-me ró n céesi. ⁷ Pinóɔme kulúí ye ketē kecáá lonaaenle pin kesu re Yeesu Kirisi úu pansε kesoi pipi yíkíyiki uú ne ketē kecáá weri. Kei kapi ye ne ceri re uyεε lē n wai ye unóɔme le un kɔ Kirisi ulaarɔ. ⁸ Lē nnya, ani nómenécíre tí rísane, áni kape ne pirókéi nnéi kari n wa kulaa m paa nnya. Amá ani liiheε nnéi yási.

⁹ Nkó yeε úu Kirisi icélaa m múílē uké iketɔ ηmane ne m pálē, un pεε fáauselē, úu Uléécaá kupénεcɔ kéméé we. Nkó yeε Kirisi icélaa m múílē ye Sáa Uléécaá ne Ukepípi ηmureile. ¹⁰ Uye un nókenéméé n ka unsá icélaa iyē ne n hapɔ, áni kape nókenéyɔ-i u yási, áni kape kɔ u yáasi ricuruu. ¹¹ Uye un u n yáasi, li wa yare u ne uyē pεε kesé umewai kópe mē kéméé we.

Nsímé tɔrɔɔ

¹² Ne nsímé meyá mále ké nó símisi, amá ám la ké neni rítelé ne kévɔle ne lē wa. Ne lalε ké nókenéméé hapɔ ari pεé n nyáneine nen ne nó símisi tóké ne mpóɔnare m má ne kétɔ-pɔ nnya.

¹³ Upóyéinási ke Uléécaá uu n wée siwá pó ne kɔ pó yáhaapɔ.

Títelē táánũ ke Yohani uu n wói

Lɛlɛ rítelē ntí kémɛɛ ní wɛ

Utisi unyine kapi ye n sée re Kayusi ke Yohani uu rítelē ntí wói. Ari ukɛcáá nkó ríka nyu, insá kuu Nléécaasimé ne aseí n tíkílɛ ñmanɛ. Umɛwɛɛ ye ne Tiyotirefu mekó kóólɛnɛ. Tiyotirefu ye icápine kémɛɛ úyukóó unyine le ke Yohani uu n kési.

Ifaaci iyɛ mekériine ye mmé:

1. Úteléwɛle ye Kayusi pakarentɛ, aseí kuu n tíkílɛ ne pikei kuu Kirisi pikó n wapisi nnya (1-8).
2. Tiyotirefu nsɛ ye nfasimé u tanaalenɛ (9-10).
3. U Temetiriisi isoi sɔne nkó símisilɛ (11-12).
4. U símaapɔ re u yé pi rilóólú uu kɔ iyáhaa pi papɔ (13-15).

Iyáhaa

¹ Nɛ Uléécaá icápine uwééɛɛ, nɛɛ pó Kayusi kam ní la ne kefa keɛɛ rítelē ntí wólu. ² Unésáne lala kecirɛ, ne welu re póké mǎpá yo kémɛɛ kéyu n sí póké kɔ isare n láárú yare kaa nní Uléécaá ncee kémɛɛ kéyu n sí meɔ. ³ Pirómáreɔ pinyine ye nté kale api né símisi re nsímései ye kepóméé wele, pɔn kɔ rísone n tíkílɛ. Li rinékín ññjukusele meyíkíyiki. ⁴ Líka áí ye rinékín ññjukuse ai tósu kam yé ní kó te sinéwá ye aseí tíkílɛ.

Kayusi ye aseí tíkílenɛ

⁵ Unésáne lala kecirɛ, pɔ ye pɔn yo n yekei re pó wa, pɔ ye nyíɛle re pɔ aseí ute le áá ne Kirisi pikó li wai, mǎpá pin kucɔyu pikó. ⁶ Pi Uléécaá icápine pikó keyu-i níla kaa pi n nyíɛ kecáá símisilɛ. Pɔn n fe pɔn pi n lé yare kai Uléécaá kémɛɛ m pise piké ne pincee rinǎj, li nyamle. ⁷ Upíima pikei nnya kapi ncée tíkílɛ. Api pepɛɛ ápi Uléécaá n nyu anipe-i líka yósi. ⁸ Lɛ nnya kai pise re tóké lipite pɛ lé, tó ne pɛ tóké ne kesé nsímései n yóólɛ nnya.

Tiyotirefu ne Temetiriisi

⁹ Ne Uléécaá icápine pikó kételépi wóile. Amá Tiyotirefu yeé iyukóó picɔ keɔpɛ ní la úu ró yósi. ¹⁰ Lɛ nnya, nen ha píyɛi n hapɔ, ne mɛwai kuu n wapisi un kɔ kerócaá nsímé kópe símaankɛɛ keɛnkeɛne. Lɛ áí nkpáni u tu. Úu ye kusáne pimáreɔ pɛɛ n sónapɔ wa, úu ye kɔ ñmurei re pepɛɛ piwai ní la piké wa, uu kɔ pɛɛ Uléécaá icápine-i pi lese.

¹¹ Unésáne lala kecirɛ, kape ye ne líkópe piwai yíraane, amá a ye ne lisone yíraane. Nkó yeɛ lisone n wai ye Uléécaá ukó le, nkó yeɛ akópe n wai úu Uléécaá nyu.

¹² Mpá úye ye símisi re Temetiriisi ye isoi sɔne lele, háí ricuruu nsímései meɛ ukeméé ní wɛ ye nyíɛle re u isoi sɔne lele. Tó ne kɔ ukɛcáá lé símisilɛ. Pɔ kɔ nyu re lé kari ukɛcáá ní símisi ye aseí le.

Iyáhaa tǎwɔ

¹³ Ne nsímé meyá mále ké pó wóipɔ, amá ám la ké rítelē ne kéwɛle ne lé wa. ¹⁴ Ne lalɛ ké nfáani pó yé, ari pɛé n nyáneine tɔn ne símisi.

¹⁵ A ne nkínñiye n wɛ.

Pipósáne re ké pó yáási. A pirósáne yáási, aa pinnéi mǎpá úye uiyáhaa u pa.

Títelé ke Yuuti uu n wói

Lelée ritelé nti kémee ní we

Kirisi pikó nnéi ke Yuuti ritelé nti arí ne máne. Tinsímé ne Piyee ritelé lírū nkó ye lalé nké nse. Pēpee icélaa nōome n céesi pin nsé kópe sóné kuú ne atōpi wai.

Ifaaci iyē mekériine ye mmé:

1. Lelée ritelé nti kémee ní we (1-2).
2. Pēpee icélaa nōome m pásii nkó (3-16).
3. U Kirisi pikó ikari kpáselenle re piké níla ne nfatene kéméé n ημόόπύλῆ (17-23).
4. Ulééca ye ipakare te (24-25).

Iyáhaa

¹ Néee Yeesu Kirisi ukeikó ne Yakupu uwā kapi ye n sée re Yuuti. Nó mpí ke Sáa Ulééca uu nní ní sée kam títelé wólu. U nó lalé uu Yeesu Kirisi anipe-i nó wai re uké nókenécáá m paílḗ. ² Ulééca uké nfanare nó nyíse uu kō nkínḡnḡe nó he uu kō meyá nó n la.

Pēpee nnóomesimé n céesi kecáá nkó

³ Pinésáne lala kecire, ne péé lalé ké lḗ ke Ulééca uu kesé tó ne nnó ayu n lo kecáá ritelé nó wóipō. Ne nkpéni yé te li meyíkíyiki pise re ké nní nó wói ké ne nfatene atōpi kémee nó n ημόόπύσεḗ. Ulééca ye macírenḡne nsímé mmḗ ke upikó apí ne kefa n tene pamele.

⁴ Ai líka nnya kam lḗ símisi, simúnḡ kópe pisoí pinyine ye riséé ne nó cōhanelenle. Pi Ulééca ipelée waisele yare ncée kuu pi he re piké mewai kópe ne piripō n wai. Urócélaa cirenḡne ne Urópiima Yeesu Kirisi kapi lḗ yulu. Háí mekēe-me kai wólaalḗ te akpanii nyee pilikó.

⁵ Mpá kani nní pinyuwe m máálḗ, ne la ké nó léise re Upíima ye pēe mekēe Isirayeli pikó riyu lolé Esipiti keté kecáá, amá uu pēe limemáá tíyese pēpee apí pikēcōpe ne kefa u n tenelḗ apí kpíni. ⁶ Pilécaatumē pinyine ye péé ne Ulééca wósile re ketóne ke-i kuu pi n tónse áke ne pi risá, apí pēe pimēcire ketóne conse. U kō pḗ kuḡmaha kemēe-pō tonselenle pin mesére pahaalḗ líké ha ne keyáa kḗ kuu pitúhaane pi n sónti tu. ⁷ Ani Sotōm kuyu ne Komōori kukó ne ayu nyee ne a n kólḗ nkó léise. Pilécaatumē mecō mmé ke kei pikó apí pēe méwoo méwoo wai. Apí n la pitisi ne pitisicō piké n sói. Lḗ nnya ke Ulééca uu kutu pi ripasa uu nna teneciré kémee pi sápo. U lḗ wale re mḡpá úye uké kei yḗ uké ne umēcire tí.

⁸ Lḗ ke pēpee nní ne nó n cōhanelḗ pōo kō we. Simúnḡ kópe sin pi n leeme, apí pēe piipḡne lilala ne pimēcire mékperinkpe n wai, apí kō Upíima nnaḡne waiselḗ, pin keyómēca-pō linaḡne-naḡne lámaankēe. ⁹ Moisi ye pēe kpule, Ulécaatumē wéese Misēeli ne Setani apí ukēcáá cḡnesi. Pi pēe pásainele re wóo yé u kpísi. Mpá ne lḗ, Ulécaatumē wéese Misēeli ricuruu úu kaha uké Setani lámaankēe. Amá nse kuu u maā re: Upíima uké kutu pō ripasa. ¹⁰ Amá pisoí pḗ pōo, lḗ aseí kápi n nyu kapi ye lámaankēe. Lḗ kapi isee mecō méwoo n nyu lee pi kopaalḗ.

¹¹ Iwe kapi topori! Kayee ncee ncō kapi tíkilḗ. Siwóo nnya kapi pimēcire kpísi apí mpōlecee tikise Palam mecō. Kapí ne Ulééca n kḡneḡne yare ke Koree uu n wa mecō nnya kai pi ritékéé. ¹² Kei kani ye n cāpine re nāké memáreco iluke li, pēpee ye nórínḡyu kpu. Kei ke pḗ apí ye pimela anyá súkei, apí ne úka kutu cōlḗ. Pi we yare ahope ke kuyō aku n kpáulḗ. Pi kō wele yare kuléé nkú kpēe áku ye m mári, mḡpá lín kuimaretuḡne n tu. Pin ku n wehe, meté kaku pēe lḗ kpu.

¹³ Mínimaa kémee ániwalé papē-papē kapí ne menyíne we. Pi ye pimewai kópe lesele apí yánesi yare ke ániwalé aa ye míni kuwálé ní yánesi. Pi kō wele yare

awárepi nyee méwoo n sónesi. Lẽ nnya ke Ulééca uu kunmahaha píima-i ketóne pi he re piké kei meséere n tũ.

¹⁴ Pirókpure kémee, Enoki ye Atam siyase kémee kunai sééi-sééi ukó le. U hái mekee-me písoi pẽ kecáá maa re: Upíima ye wemele ne upileecaatumẽ kulúi ¹⁵ piké ne písoi nnéi túhaane. U yé piwaikókerekós akópe pa, mewai kópe nnéi kapi n wa nnya. U yé kó pikókerekós pee áyu n wéési alẽ kapi u n lámaankee kecáá akópe pi pa. ¹⁶ Písoi pinyine ye pi pee meséere n ñmúlaankee. Ai píakai pi láarú. Pilikáipi-káipi kapi ye wa. Pi ní-yuwélaasimé símaankeele pin ne písoi kahaankee re piké linyine pikemee yé nnya.

Kirisi pikó nsẽ kecáá nsímé

¹⁷ Amá nõ pinésáne lala kecire, nõóké ye nsímé ke Urópíima Yeesu Kirisi pitume api mekee-me nó rin-yóó léise. ¹⁸ Pi ye pee nó n yóólẽ te: Itunje tãwã kumúnjé kun n tu, pinyine pee písoi n sényi yé kam, ápi yé pilikáipi-káipi nnya Ulééca wuri. ¹⁹ Pee pikóólentene písoi kecãpe tanaalẽ. Lẽ ke piricuruu api m músu ñmane kapi wai. Ulééca Nfaa ñn pikeméé we. ²⁰ Amá nõ pinésáne lala kecire, nõóké nómenécire n ñmóópúselẽ ñn nfatene sone ke Nfáasone nn nó ní he nnañe ne keyóme yáasi. ²¹ Ani Ulééca nla kéméé n we ñn mé te Urópíima Yeesu Kirisi yé unfanare nnya nfáa teneciré nó he.

²² Ani ye pee ne ní we pin tíru íwe té. ²³ Ani piayu lo ani nna teneciré-i pi lese. Ani ye kó picã íwe té. Amá ani nómenécire tí, áni kape ye pilikó líka ne rikã, aí ne pimelape ke pimewai kópe ame m póriinkee péne.

Ipakare tãwã

²⁴ Ulééca ye ñnañe mále uké ne nó n léraalẽ áni yé píakai loó, uké kó ne kei káni yé ha akópe m má nó ha, ai kó nó n láarú aní ha ne umeyãpi kémee u yenu. ²⁵ Uyee Ulééca Cireníñe, uyee ne Urópíima Yeesu Kirisi ritiki uú ne aróyu lolu. Kái ne nípa píyei-me n kípíime ne ñeni-me ne nípa píyei-pã, uyee nímulé ne ríyu ne ñnañe ne meýãpi meséere te! Amí!

Yohani Meye

Lele ritelé nti kémeé ní we

Yohani yee ritelé nti wói. Kumúnjé kpe-i kuu ritelé nti ní wólu, míni kepáápáá keté kē kapi ye n sée re Patimasi-i kuú pée we. Pee mekee Asii keteni-i, kuwélé kunyine-i kake ketunjeleeme-mē we. Kumúnjé kpe-i ke Róm uyóopi uú pree Kirisi pikó wéékuselē. Uléécaá icápine iseei inyine kuu ritelé wólu. Méyene kulúí ke Yohani uu n yénti te Yeesu ne upikó ye mēwai kópe linaje-naje feriyee ne kété-pó nkó ke méyene mē ame símisi.

Ifaaci iyē mekériine ye mmé:

1. Yohani ye umécire lese uu nyíse re u Kirisi yee nkpo kémeé n yisi utume le (1:1-8).
2. Atelé aseéi kapi Uléécaá icápine yee pree mekee Asii keteni-i ní we n wói (1-3).
3. Yeesu ye mēwai kópe linaje-naje feriyee (4-20).
4. Keté fale ke Uléécaá uu pilésemé ní la kai áyu tóroo kémeé ne máné: lelee keyómecaa fale ne keté fale ne Yerusalem fale (21-22).

Yeesu ye umécire Yohani nyíse

¹ Méyene ke Uléécaá uu Yeesu Kirisi n yéneise re uké upikeikó lelee nfáani n sónti nyíse. Lē kuú ne uutume n tumme re uké uukeikó Yohani nyíse. ² Yohani ye lē nnéi ke Yeesu Kirisi uu u n nyíse yenle uu kó yóo re Uléécaá Nsímé ye mu. ³ Uyee nsímé mmú ní kééni ne pepere anóo nnyé nyee lelee masí kepire-pó n waine nkó kutu n cólē pin kó lelee nkemee n wólaalē múílē ye pínarekomē le! Li we re itunje ye tule.

Pi Uléécaá icápine iseei yáasi

⁴ Né Yohani, née Uléécaá icápine iseei iyee Asii kuwéé-mē ní we wólu nen i yáasi. Uyee ní we, un kó pree mekee-me we, un kó weme, ne ifáa iseei iyee uriyóopitū keyu-i n tú piké ípeelēe ne nkíhniye nó nyíse. ⁵ Yeesu Kirisi ye úseérakó le yee nsímései m má. Uyee pikpókpó kecōpe mefoí nfáa yē. Uyee keté nté piyóopi uwéése.

Uyee ró la uu umenye ne arókópe heere. ⁶ Uu tíyese ari panse mpuri mee Usáa Uléécaá inyóonse n wai. Uyee ríyu ne n-yóopinaje te nípá píyei-pó. Amí.

⁷ Uyee nkó ahope kémeé weme. Mpá úye ye u yenune, aí ne pepere uilúkē n luri péne. Keté nnéi isoipuri yé uyē nnya nkpo tone. Eee, lee ni, amí!

⁸ Upíima, Uléécaá ye maa re:

Née Ufoí ne Utóroo, uyee ní we un kó pree mekee-me we, un kó weme, rínanje nnéi Ute.

Lē ke Kirisi uu Yohani n nyíse

⁹ Né, nóunémárecō Yohani, tó ne nnó tóo kesé Uléécaá iyóopi kémeé ní we, tó ne nnó ye íwe lele tón ne Kirisi kupénecō kémeé ημόópúlē. Míni kepáápáá keté kapi ye n sée re Patimasi kémeé kapi ne rínanje né ha re ne Nléécaasimé yóólē nen kó Yeesu kecáá aseéra lese nnya. ¹⁰ Nfáasone nn Upíima keyaa ketúnjé kenécáá súiri, am pree kenépire-mē metē menyine kom men cālē yare rináatōj metē, ¹¹ men tee re: A lē kaa nní ní nyáni ritelé rinyine kémeé wói aa Uléécaá icápine iseei iyē papó. Iyee nní Efeesi ne Simirini ne Perikam ne Tiyatiiri ne Sariteesi ne Filatelifii ne Lawutisee ikó.

¹² Amí ηmeelú ké uyee ne né n símisi yē. Kam tírhmeelú, am sífiráa sitōsi siseei kapi ne wura n wa yenu. ¹³ Unyine yee kesoiipi ne menyine ní we un sífiráa

sitasi sē kecāpe we. Kutúkanka caacaa kuú pēe tanaalē un tikīn kecáá kútampálá kapi ne wura n wa télē. ¹⁴ Uriyu ne unnyúpi ye wariyele yare nkume tomé, née yare mpáhamē. Uinipēe ye we yare inalempi, ¹⁵ uana an we yare nweni ηmōhō mee n wa yare n nna kémēe riwóhōale, umetē pōon we yare míni píima menyine iwōō. ¹⁶ U pēe ukunipe luke-luke ne awárepi aseei múflenle, titéhe ne kenóopi pīh-pīh ne meyele meté tin unnōō-i léeri. Ukeyu ye pēé wele yare ntunje mee torē. ¹⁷ Kam u n yé, am uana metene lolu yare ne kpule. Uu pēe ukunipe luke-luke kenécáá láa uu re: Iwame íi kape pó wa! Née Ufoí ne Utórōō, ¹⁸ nen kō nfáa má. Ne pēe kpule, amá née nkó ne nnéfáa mpa píyei-pō. Ne nkpō ne pikpōkpō kelō kehánne múflenle. ¹⁹ Lē nnya, a lē kaa n yé woi, lelee ní we ne lelee masí kepire n sōnti. ²⁰ Awárepi aseei nyē kaa kunénipe luke-luke kémēe n yé ne sífiráa sisēei sitasi sē kapi ne wura n wa aseí nyee m pékaalē ye nnyé: Awárepi aseei nyee pilécaatumē le pēe Uléecaa icápine isēei iyē kecáá m páilē. Sífiráa sisēei sitasi sē pó ne Uléecaa icápine isēei le.

2

Nstímé kapi Uléecaa icápine iyee Efesi-pō ní we n wáipō

¹ A ulécaatumē ye Efesi-pō Uléecaa icápine kecáá m páilē wáipō re uyee awárepi aseei ukunipe luke-luke kémēe m múllē, uyee sífiráa sitasi sisēei sē kapi ne wura n wa kecāpe n sōne ye maa re: ² Ne mepówai ne pipókei ne pipóhómóópú nyule. Ne nyule re áa ye pikpáaree kecáá rikpá. Pō pepēe n tee re pi pitumē le ápi kō pēe pitumē peenule aa yénu re pinóome ye pi. ³ Pō ηmóópúlenle. Pō rinényiri nnya íwe lile ái kō pēe pó feriyē. ⁴ Amá mmē kamí ne pó n cési yee re áa nkpeni níla foí kaá pēe m má kénécáá má. ⁵ A léise kei kaa n loó, aa apókópe kepire tō, aa mepówai foí piwai pele. Insá lē, né kepómēē kam am kápófiráa ketōsi keketone-i yukuse, in te áa apókópe kepire rito. ⁶ Amá lelee kepómēe ní nyamí yee re pō Nikolayitiye mewai kesule yare ke née kō me n késu mecō.

⁷ Uye un ukómē, uké lē ke Nfáasōne nn Uléecaa icápine n símisi kutu ricō. Nkó yee n feriyē kam kuléé kpēe ye nfáa n he kun Uléecaa kémēe-pō we apipi pane uké li.

Nstímé kapi Uléecaa icápine iyee Simirini-pō ní we n wáipō

⁸ A ulécaatumē ye Simirini-pō Uléecaa icápine kecáá m páilē wáipō re Ufoí ne Utórōō, uyee pēe n kpu uu nkpeni pēeri un nfáa má ye maa re: ⁹ Ne mpótóosi píima-i kaa ní we ne ipówē kaa m má nyule, pōn kō ne umámá. Ne kō nkópe ke pepēe n tee re pi Pisui fi le api kepócáá n símaankēe nyule. Pi kō pēe Setani icápine pikó le. ¹⁰ Kapē íwe iyē kaa n lenē kewuu n túúni. A kō te kuníri yé nókenécōpe pinyine kukpaniilee tā kuké ne nó m peikee nnya. Li yé kō siyáa kefi kémēe nó wéékuse. A aseí ritiki, mpa lin nkpō ye mu, ké pēe nfáa pó he re pō feriyē nnya. ¹¹ Uye un ukómē, uké lē ke Nfáasōne nn Uléecaa icápine n símisi kutu ricō. Nkpō lírú rín uyee n feriyē líka waine.

Nstímé kapi Uléecaa icápine iyee Perikam-pō ní we n wáipō

¹² A ulécaatumē ye Perikam-pō Uléecaa icápine kecáá m páilē wáipō re uyee ritéhe ne kenóopi pīh-pīh ne meyele meté m má ye maa re: ¹³ Ne nyule kei kaa ní we. Kei ke Setani riyōopitū pōō kō we. Aa rinényiri kesi, áa kō kefa kaá ne né n tenelē fóm, mpa siyáa se-i kapi unékeikó Antipaasi yee aseí n tīkilē nókenémēe kei ke Setani uu ní we ní kpu. ¹⁴ Amá mmē kamí ne pó n cési ye kō pēe mmú re: PISOI ye kei we, pin Palam icélaa múllē. U Palaki céesi re uké ripine wa Isirayeli sipipi siké inyóansesare li siké kō iwásánkaí n wai líké ne kelólé-mē si ha. ¹⁵ Limēcō ke pōō kō pISOI má pēe Nikolayitiye icélaa n tīkilē. ¹⁶ Lē nnya,

a apókope kepire ritò, insá lē né kepómee hapò am titéhe kam nnó-i n wailē ne atòpi pò wai. ¹⁷ Uye un ukóme, uké lē ke Nfáasone nn Ulééca icápine n símisi kutu rìcò!

Nkó yee n feriyee kam Ulééca iluke * yee m pékaalē ne ripare tomé hene. Tinyíri fale rinyine tee ripare tē kecáá wólaalē. Uka úu ri nyu, insá uyē kapi ri n he.

Nstmé kapi Ulééca icápine iyee Tiyatiiri-pò ní we n wóipò

¹⁸ A uléécaatumee yee Tiyatiiri-pò Ulééca icápine kecáá ní pailē wáipò re Ulééca Kepipi inipere yee ní we yare inalempi, keana an kò we yare nweni ñmòhò sone ye maa re: ¹⁹ Ne mepówai ne mpóla ne mpófatenē ne pipókēi ne pipóhómópú ne mepówai tərəw mee mefoí kulúí n fe nyule. ²⁰ Amá mmē kamí ne pò n cési yee re pò unósi Yesareeli yee n tee re u antepu le riyá un pinékeikó kírassente re piké méwoo méwoo n wai pin kò inyóhnsesare le. ²¹ Ne u yálenle kelenē re uké uakópe kepire ritò, amá úu la uké uiwásánkaí mewai mē kepire ritò. ²² Aa yē! Ne nní lē u ne pepere kesé iwásá n wai kefine kecáá sáne piké íwe píima li, in te ápi pimewai mē kepire ritò. ²³ Né tíyese api usiwā kóni. Ulééca icápine nnéi yé pree céri re nēe ye usoi kemúnjé ne ulilala lee m pékaalē perei am céru. Ne kò mpá úye mewai kecáá ulikó u pane.

²⁴ Amá nò Tiyatiiri pikó picò mpí, nò ye áni nní icélaa iyē n tìkilē, áni kò lē kapi n tee re Setani likó lee m pékaalē ceri, ne maa re ám nò ncóni níka ncò cònsene.

²⁵ Amá ani lē kani nní ní má anípe keté m múílē ké ha ne peme.

²⁶ Uyee n feriyee, uyee menéwai rimmúlú ne kètò-pò kam rínanje kam unésáa kémee m má pane. Uyē kam isoipuri kecáá rínanje pane. ²⁷ Uyee keweninaapi ne isoipuri iyē sénine, uu kò i foresi yare sipérétúhu. ²⁸ Né kò rimarewarepi u he. ²⁹ Uye un ukóme, uké lē ke Nfáasone nn Ulééca icápine n símisi kutu rìcò!

3

Nstmé kapi Ulééca icápine iyee Sariteesi-pò ní we n wóipò

¹ A uléécaatumee yee Sariteesi-pò Ulééca icápine kecáá ní pailē wáipò re uyee Ulééca yee ifáa iseei ne awárepi aseii n te ye maa re: Ne mepówai nyule. Pò rinyíri yenle re pò nfáa má, némpákane pò kpuwaalenle. ² A nnóni kémee yisi aa pepere ní we pin kpi ikari waise ápi kape ne n kpi nnya. Am mepówai yē men Unélééca inipere-i nyamí ne meketò-pò. ³ Lē nnya, a lē kaa nsímé ní yosí ne lē kaa n kò léise aa akópe kepire tò. Pònsá n nyáni, ne sóntile yare uyaa, áa yé pree céri itunje iyee-i kam yé pò rinkáikai. ⁴ Mpá ne lē, pò kò pree Sariteesi kei pisoí mále pree ápi piilū mékperinkpe m póriinkee. Pi yé ilū tomé tā, tó ne pē arí ne n sone re pi ne lē sá nnya.

⁵ Lē nnya, uyee n feriyee yé ilū tomé tā, ám yé urinyiri nfáa ritelē * kémee tinnē. Né Unésáa ne pilécaatumee keyu-i u ceri re u unékó le. ⁶ Uye un ukóme, uké lē ke Nfáasone nn Ulééca icápine n símisi kutu rìcò!

Nstmé kapi Ulééca icápine iyee Filatelifi-pò ní we n wóipò

⁷ A uléécaatumee yee Filatelifi-pò Ulééca icápine kecáá m pailē wáipò re Ulééca ukó ne Uyíkíyiki yee Tafiti kehánne m múílē, Uyee ye n hánne úka úu yé ha pree n hánesi, Uyee ye n hánesi úka úu yé ha pree n hánne ye maa re: ⁸ Ne mepówai nyule. Aa yē, ne kepóyu-i ihánaa hánnele ke úka úu yé n fe uké hánesi. Li we re mpónanje rín piye. Pò kò nnésímé rimúlúle áa kò rinényíri kesi. ⁹ Aa yē, ne Setani icápine pikó apónípe-i wainē. Pi ye maa re pi Pisuífi le, ái kò pree lē. Pi kírassēle. Aa yē, né tíyese apí weri api kepónyále-i wúla api céru re ne

* **2:17** Ulééca iluke: Iyē kapi ye pree sée re maani Méleepò ritelē kémee: Méleepò 16:32-34. * **3:5** Filipu 4.3

pre p3 lala. ¹⁰ Kaa nni nnésimé mee ye rinñmóópúse rimmúlú nnya, né né k3 ipeikeetuñe iyee ketē nnéi kecáá n s3nti iké ketē pik3 peikee k3mee p3 rimúlú.

¹¹ Ne nfáani s3ntile. A lē kaa m má anípe keté rimúlú úka úu kape ne lē kaa n feriyee api p3 he p3 rí y3s3 nnya.

¹² Né tíyese Uyee n feriyee uu Unéléécaá Key3 k3mee panse nl3ri cir3-cir3, úu yé pree pikai kei le. Né ukecáá Unéléécaá rinyiri ne Unéléécaá kuyu rinyiri, Yerusalem fale yee keyómecaa-p3 Unéléécaá k3mee n léeri w3i, am k3 rinényiri fale w3lu. ¹³ Uye un ukóme, uké lē ke Nfáas3ne nn Uléécaá icápine n s3misi kutu ric3!

Nsímé kapi Uléécaá icápine iyee Lawutisee-p3 rí we n w3ip3

¹⁴ A uléecaatum3 yee Lawutisee-p3 Uléécaá icápine kecáá m3 páilē w3ip3 re Amí, úseérak33 yee aseí m3 má un k3 uyíkíyiki, un k3 lē nnéi ke Uléécaá uu n wa kekoraane ye maa re: ¹⁵ Ne mep3w3i nyule. Aa niñú áa k3 tolú. Amá p3n p3é n fe p3ké n niñú née p3ké n tolú! ¹⁶ Lē nnya, kaa nni m3 páipailē, áa k3 niñú áa k3 tolú nnya, né kúúkee am nnén33-i p3 léseri. ¹⁷ P3 ye maa re: Ne umámá le, ne memá y3nle, líka ái né párilē, áa k3 pree nyu re ip3c3 ye íwe wele, p3n wariye, p3n íwe má p3n nyiinlē p3n k3 meñmane we. ¹⁸ Lē nnya kam mes3h3 p3 kpálē te a kenémee wura kapi n sáasi ap3 l3le c3ká-c3ká l3 aa pree panse umámá, aa k3 ilū tomé l3lu aa pree n lapaalē, isei íi kape ne p3 rí wa re p3 meñmane s3ne nnya. Aa k3 pite kapi ye inípee rinñem3 l3lu aa ip3n3pee kem3 p3ké ne n nyáni nnya. ¹⁹ Né, ne ye ne pē nnéi kam rí la c3sile am k3 kutu pi pasa. Lē nnya, kape siká wa, a ap3k3pe kepire rito. ²⁰ Aa yē, ne rin3n33-i nyenule nen ihánaa pepu. Uye un menété n k3, un tin3n33 n hánne, né ukey3-i lomp3 t3 ne uyē ari kesē iluke le.

²¹ Uyee n feriyee kam tíyese ne ari tinéy33pitū kecáá kesē tone yare ke née n feriyee t3 ne Unésáa t3n kesē uriy33pitū kecáá tū mec3.

²² Uye un ukóme, uké lē ke Nfáas3ne nn Uléécaá icápine n s3misi kutu ric3!

4

Uléécaá mey33pi ke keyómecaa-p3 pik3 api yóm

¹ Lē memáá, am p3é paí, am ihánaa inyine keyómecaa-p3 yenu in hánnelē. Am metē foí memee p3é ne né n s3misi kom men tee re: A nté ritaáme ké lel3e mas3 kepire n waine p3 nyíse. ² Mese ne mese, Nfáas3ne nn kenécáá súiri am pree riy33pitū tinyine keyómecaa-p3 yenu, unyine un tikecáá tū. ³ Uyee n tū mewee ye nkpáni yare ripare ñm3í-ñm3ei née ríw3é mec3, kuwamenirí p33n riy33pitū tē k33núlē. Kumewee ye nkpáni yare meh3le ripare. ⁴ Ay33pitū af3eré ne ana nyee pree riy33pitū tē k33núlē, piw3éese af3eré ne pina pin akecáá tū, pin ilū tomé tántilē, pin ay33pik3ñ kapi ne wura n wa piayu kecáá kípiilē. ⁵ Sik3netéhe ne metē menyine ne ik3ne pisenkee ye pree riy33pitū tē k3mee léentile. Sífiráa sis3ei ye pree riy33pitū tē keyu-mē tor3le nyaii. Si Uléécaá ifaa is3ei le. ⁶ Linyine ye pree riy33pitū tē metene wele yare sinípeenyáni-yel3pi see mínimaa mec3 tanj3lē.

Lifáak3 lina linyine lee k3yu-mē ne kepire-mē inípee m3pá yei n t3raank3elē ye pree riy33pitū tē kec3pe ne rimekaneí wele. ⁷ Lifáak3 foí ye wele yare kúkinaá. Lifáak3 lírū ye k3 wele yare rináapipi, lifáak3 táánū p3 ne nkpáni yare li kesoiyu mále. Lifáak3 náii p3 ne metuke maamaa mee n y33silē ne menyine wele. ⁸ Lifáak3 lē kena ye mále am3ñ akpuulū akpuulū, inípee in m3pá yei t3raank3elē. Api k3yu má ne pimáikee ketún3 ne kesine re:

Us3ne círicírí, círicírí, círicírí yee Upiima, Uléécaá, Nnan3e nnéi Ute.

Uyee p3é we, Uyee we, Uyee k3 mas3 s3nti. ⁹ M3pá píyei ke lifáak3 lē ai yé ha uyee riy33pitū kecáá rí tū un k3 m3pá píyei we ríyu n waise, api ye urinyiri taáse api k3 u p33n3e ¹⁰ piw3éese af3eré ne pina pē p3 né ye pree uyee riy33pitū

κεκάά ή τū μεtene riwula api uyee ήπά πίγει ή we yáasi api पेे riyópitū keyu-i piayópikəη sá api रे: ¹¹ Urópiima ne Uróléécaā, pə ne sá रे पəké ríyu ne rinyíri ne rínanē m má. Liriyíki रे póo ήπά yo wa, pə lalē líké n we. Lē nnya kai kə we.

5

Kesáηpipi ye rítelē wúkule

¹ Am पेé uyee riyópitū κεκάά ή τū kunipe luke-luke kémee rítelē rinyine yenu tin kepirē ne keyu-mē wólaalē, api kə atópi aseēi rikεκάά wai apí ne wúkesi रे úka úu kapε rica. ² Am kə uléecaatumε nanē-nanē unyine yenu un yóólē lin cālē τε: Wóo tu रे uké rítelē tē wúkule uké kə tiatopi nyē fori?

³ Amá úka úu we keyómεcaā-pə nēε ketē nté κεκάά nēε ketē μεtene yeε yé n fe uu ri wúkule nēε uu ri nyáni. ⁴ Kei kam पेε meýá tē ηmaa रे úka úu tulaalē τε uké rítelē tē wúkule nēε uké ri nyáni nnya. ⁵ Uwéése use uu पेε né maa रे: Kapε n tēni, a yē τε Yuta pikó mpuri kémee kukinaá, Tafiti kepirē ye feriyεε. Kε yé fe ake rítelē tē wúkule ake kə atópi aseēi nyē foru.

⁶ Am kə riyópitū tē kecəpe ne lifáakó lina lē kecəpe ne piwéése pē kecəpe Risáηpipi yenu tin nyenu yare pi ne ri nyóonsele. Akóle aseēi ne inípee iseei karí पेε má. Lεεε Uléécaā ifaa iseei iyē kuu ketē nnéi κεκάά ή túmei. ⁷ Arí hapó ari uyee riyópitū κεκάά ή τū kunipe luke-luke kémee rítelē tē yósu. ⁸ Kuu rítelē tē piyóó m masí, lifáakó lina lē ne piwéése afεéré ne pina pē api sí apí ha Risáηpipi keyu-i wúla, ήπά úye un kekéné ne sinúmpi kapí ne wura n wa ne tulaali meyipε múílē. Uléécaā pikó keyomε kapi n yáasi ye kē. ⁹ Api keyómε fale kenyine n yom τε:

Pə tule रे पəké rítelē tē yási पəké atópi nyē fori, liriyíki रे pi ne pó nyóonsele aa μερόnyε ne ήπά kumáρε kúye ne ήπά meyu méye ne ήπά ayu áye pisoι ne ήπά nsoipuri rí-ye ayu ləlu aa Uléécaā pa.

¹⁰ Pə pi pansesele n-yóopipuri pikó ne inyóonse piwai पेε Uléécaā pikεi n wai. Pi sóntile piké ketē κεκάά iyóopi n tū.

¹¹ Am पेé weri am piléecaatumε kulúι पेε riyópitū ne lifáakó lē ne pikpure n káneilē μεtē kom. Pinnéi ye lele píle píle ne kuwóo kuwóo ái kúkeentene we.

¹² Pi पेε cááile रे:

Tisáηpipi kapí ne n nyóonse τεε tulaalē τε tiké rínanē ne memá ne mewéesesəhə ne rikəhə ne ríyu ne akéhe ne ipakare yási!

¹³ Am पेε lē nnéi ke Uléécaā uu n wa lin keyómεcaā-pə ne ketē κεκάά ne ketē μεtene ne mínimaa kéméé we kom lin tee रे:

Uyee riyópitū κεκάά ή τū ne Risáηpipi पेε akéhe ne ipakare ne ríyu ne n-yóopinanē τε ήπά píyei-pə!

¹⁴ Lifáakó lina lē ai ye पेε रे: Amí! Piwéése pē api ye पेε wúla api yáasi.

6

Atəpi akpuulū foí nyē mewúkule

¹ Am pái, am yénu ke Risáηpipi ari atópi aseēi nyē kémee rise n wúkule, am पेε lifáakó lina lē lise kom, lin μεtē ne símisi yare ikónε pisenkee रे: A kam. ² Am pái am isā tomé yénu. Uyee i n tū ye पेε pitεpe múílenle. Api piferiyε ihεε u pa, uu yisi uú n tósu yare uyee n feriyε un kə tósu uké ha kə piferiyε rikpá μεcə. ³ Ke Risáηpipi ari ritópi lírū n wúkule, am lifáakó lírū kom ai semni रे: A kam! ⁴ Isā icə yeε n wəηne yare nna ii पेε léeri. Uyee i n tū uu rínanē yenu रे uké ketē κεκάά nkíηniηε lese pisoι piké ne n kónaanε nnya. Api kə kutéhe caacaa kunyine u pa.

⁵ Kari ritópi táánū n wúkule, am lifáakó táánū kom ai semni re: A kam! Amí paí, am isā ñmòhò yenu. Uyee i n tú ye pee kemúnjé múflenle. ⁶ Am lifáakó lina lē kecòpe metē menyine kom, men tee re: Pi yé mesírēpipi menyine kemúnjēcaripi kesē ne kekēiyaa kesē ihéé ló, api kò memúfipipi simúnjēcaripi sitaani ne kekēiyaa kesē ihéé lólu. Amá áni kape mékpò ne píta pḗ tica.

⁷ Kari ritópi nāii n wúkule, am lifáakó nāii metē kom te: A kam! ⁸ Amí paí am isā inyine yenu ne mehóle ntone ipiñe. Pi ye uyee i n tú sée re nkpò. Nkpò kuhore ye pee u tikilenle. Api ketē awélé ana kémee kuse kecáá ñnanje yenu apí ne atéhe ne nkū ne itóí ne licópii-cópii sisoipipi tékéé.

⁹ Kari ritópi núpū n wúkule, am kenyóansetunipi metene pē kapi Nléécaasimé ne aseéra kapi n lése nnya m parii amíri yenu, ¹⁰ pin pupukee lin cálē te: Sáa sone círicírí ne uyíkíyiki, háí ne keyo-pò kaa yé lē n nánaise pòké kelene túhaane pòké nsímései yē pòké pee ketē nké písoi ntókpò kecáá kutu ripasa? ¹¹ Api pinnéi mmē nḗpá úye ketúkanka tomé pa, api kò pi maa re piké pee kò nkáripipi n wéntelē, pipikeicò ne pipimarécò kapi pimécò n kónine piké ha pinnéi cápínepò.

¹² Kari ritópi kpúúlū n wúkule, amí paí ketē ake yéñesi ne rikòhò. Itunje ii panse rinmóhò yare kukpòsañáá, iwáre ii innéi panse yare ménye. ¹³ Keléécaaa awarepi aa pee keteni-i póroiri yare ke kúfikiyee aku ye kuyò píima kémee kuapipi n tíye aa póroi mecò. ¹⁴ Keléécaaa ake wúkaapò yare rítelē kapi riwépi, ayópe nnéi ne míni kepáápáá sitē nnéi asi siketonē-i yisikee. ¹⁵ Ketē nté piyòopi ne piwéése ne atòpi piwéése ne pimámá ne pináñe-nanje ne pilási nnéi ne pepee pimécire n te api ayópe kecáá aparepoo kémee ne aparecañaa sipáápáá pékesi. ¹⁶ Api ye pee ayópe ne aparecañaa maa re: Ani kerócaá lóime ani ró yárii tóké uyee riyòpitū kecáá ní tú ne Risáñpipi kuwòí ne ketaa wa. ¹⁷ Li we re pikuwòí keyaa píima ye tuimele. Wóo yé fe uú lelu?

7

Uléécaaa písoi ye ritii kecáá Uléécaaa nwòí yòsí

¹ Lē memáá, am pee piléécaatumē pina pinyine yenu pin ketē awélé kena kémee nyenu. Ketē kecáá ayò ana kapí pee múlilē te kuyò kúka áku kape ne ketē kecáá nēe mínimaa-i nēe kuléé kunyine kecáá m pi nnya. ² Am kò uléécaatumē ucò yenu un ketunjeleeme-mē taámelē un Uléécaaa yee nfáa n te nwòí múlilē. Uu cáái ai cá, uu piléécaatumē pina pepee ncée n yé te piké ketē ne mínimaa íwe wa maa re: ³ Ani kape ketē nēe mínimaa nēe aléé rica háí ne kumúnjé kpe-i kari yé Uróléécaaa pikeikó atii nwòí n wa. ⁴ Am pee pē kapi nwòí n wa nnéi kóm. Pi lele písoi ákotokú píle ne afēena ne ana (144.000) Isirayēli pikó amare nnéi kémee. ⁵ Yuta kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000). Rupeni kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000). Kaati kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000). ⁶ Asee kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000). Nefitalii kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000). Manasee kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000). ⁷ Simeyòò kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000) Lefi kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000). Isakaa kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000). ⁸ Sapilòò kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000) Yosēfi kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000) Penyamēe kumare kémee, písoi ákotokú kefi ne até (12.000) kapi nwòí wa.

Tisoiwuú píima tee Uléécaaa keyúri n cápínelē

⁹ Lē memáá amí paí, am tisoiwuú píima rinyine yenu, tipísoi apí kúkeentene we. Mḗpá nsoipuri ní-ye ne mḗpá kumare kúye ne mḗpá ayu áye ne mḗpá meyu méye pikó ye pi. Tiyòòpitū ne Risáñpipi keyu-i kapí pee nyenu pin sitúkanka

caacaa tomé tántilē pin atēnpai muleilē. ¹⁰ Pi pēe cááile lin cālē tē: Uróléecaa yēe riyóōpitū kecáá n tū ne Risáñpipi pēe tiróyu ló. ¹¹ Piléecaatumē nnéi ye pēe riyóōpitū ne piwéése ne lifáakó lina keyu nyenule. Api wúla api ketē keyu tuhu api Uléecaa yáási ¹² pin tee rē:

Amí, Uróléecaa yēe ipakare ne akéhe ne mēwéesesohó ne ipōnēse ne ríyu ne rínanje ne rikóhó mǐpá píyei-pó te. Amí!

¹³ Kei ke piwéése pē use uu rinóō yósi uu né maa rē: Píye ye mpí pēe nní sitúkanka tomé tántilē pin ne méye leeri? ¹⁴ Am u pēse rē: Unépiima, póo nyu. Uu pēe né maa rē: Pēpēe íwe píima kēmēe n léeri ye pi. Pi pisitukanka caacaa hēerele api risáñpipi menye kēmēe si wárarase. ¹⁵ Lē nnya kapi Uléecaa riyóōpitū keyu-i we pin ukeyó-i ketúné ne kesine u yáási. Uyēe riyóōpitū kecáá n tū yé pikécáá m paílē. ¹⁶ Nkú rín yé kó piwai pi rikpá, nnírē rín yé kó piwai pi rikpá, ntunje rín yé kó pinmákkaa pi rikpá, kutói áku yé kó piwai pi rikpá. ¹⁷ Li we rē Risáñpipi tēe riyóōpitū kecōpe n we yé ne pilúkēi pi ha ari pi kpísi ari ne míni mēe ye nfáa n he ihói kēmēe pi sí, Uléecaa uu pēe pimēnini nnéi tinnē.

8

Titópi sééi-sééi mēwúkule

¹ Kē Risáñpipi ari ritópi sééi-sééi tē n wúkule, ai keyómēcaa-pó séé léké-léké yare itunje nwói mekóónú welé kumúnjé. ² Am piléecaatumē píseēi pē yenu pin Uléecaa keyu-i nyenu. Api anáatón aseēi pi pa.

³ Uléecaatumē use uu pēe weri uu kenýóōnsehúúpi kecáá nyere. U pēe wura kecaripi ke-i kapi ye tulaali n ηmaasi múflenle. Api tulaali kulúi ne Uléecaa pikó nnéi iyáhaa u pa rē uké wura kenýóōnsehúúpi kēe riyóōpitū keyu-i n we kecáá hē. ⁴ Tulaali anyó ne Uléecaa pikó iyáhaa ii uléecaatumē anipe-i léeri ii Uléecaa keyu-i taá. ⁵ Uléecaatumē uu pēe kecaripi ke-i kapi ye tulaali n ηmaasi kpísi uu kenýóōnsehúúpi kēmēe nna toru uu súúni meyipē uú ne ketē kecáá sápa, ikóne ii senkéē, metē ame léenti, ikóne ii yékurentē, ketē akē yénesi.

Anáatón foi ana nyēe n tē

⁶ Piléecaatumē píseēi pēe anáatón aseēi m múflē api pēe pimēcīre cápīne piké a tēse.

⁷ Ufoi uu rináatón tēse, akónēparepi ne nna aí ne ménye cóhōne aí ne ketē kecáá lóiri. Ai ketē hōnēne metaani, ai kuwélé kuse torē múkú-múkú, ai kó aléé hōnēne metaani, ai kuwélé kuse torē múkú-múkú, ai kó meyúí ηmú nnéi torē múkú-múkú.

⁸ Uléecaatumē lírū uu rináatón tēse. Ai riyópe ntōne rinyine tēe nna n torē mínimaa kēmēe sápa. Ai mínimaa hōnēne metaani, kuwélé kuse aku panse ménye. ⁹ Ai liwaiwai nnéi lēe mínimaa kēmēe n we lin fafai hōnēne awélé ataani, ai kuwélé kuse nam. Ai kó áninói hōnēne awélé ataani, ai kuwélé kuse nam.

¹⁰ Uléecaatumē táánū uu rináatón tēse. Tiwárepi maamaa tēe iyúipuke mecō n torē ari keyómēcaa-pó lóiri. Ikóī ne ínihóī kai hōnēne awélé ataani, ari kuwélé kuse kecáá lólu. ¹¹ Pi ye riwárepi tē sée rē apisenti. Ai míni hōnēne awélé ataani, kuwélé kuse aku panse apisenti, písoi kulúi api míni mēe n tulesi nnya kpíni.

¹² Uléecaatumē náii uu rináatón tēse. Ai itunje ne iwáre ne awárepi hōne awélé ataani ataani, ai mǐpá yo kuwélé kuse pepu rē awélé ataani nyē kēmēe kuse kuké kuñmaha-i n we nnya, keyáa keké kemetéi awélé ataani kēmēe kuse paa, kesine keké kó kemetéi awélé ataani kēmēe kuse paa nnya.

¹³ Amí werí, am metuke maamaa menyine yenu men keléecaa-pó yóósilē, men símisi lin cālē tē: Iwe, íwe, íwe ke ketē kecáá pikó api anáatón ke piléecaatumē pitaani tōrō mpí api n tēnsēne nnya topori!

9

Anáatōj ataani tərō meténse

¹ Uléécaatumē núpū uu rináatōj ténse. Am pēe riwárepi rinyine tēe pēe keléécaapō n lóime keteni-i yénu. Api mehóre menyine kehánne u pa. ² Uu mehóre mē wúkule. Anyō anyine yare kehúú maamaa anyō aa mehóre mē kéméé léeri, itunje ne kuyō aku mehóre anyō nyē nnya kuḡmaha cōni. ³ Apáani aa ányō nyē-i léeri aa keteni-i n we, ai ketē kecáá inā nnaḡe ncō a he. ⁴ Ai pēe a maa re áa kape meyúí nēe mepéi nēe kuléé kunyine rica, amá pīsoi pēe ápi atii kecáá Uléécaaa nwōi m má ḡmanē kaa yé rica. ⁵ Api ncée a he re aké pi kō. Amá pi re aké pi fikiise iwáre inupū. Pifikiise pē mpōle ye we yare ke inā ii ye nní usoi n tori mpōle ncō. ⁶ Pīsoi yé lisiyaa se-i nkpō wéési, ápi yé pēe n yē. Pi yé n la piké kpi, amá nkpō nn wuru nnē ne ketaa pi wai.

⁷ Apáani nyēe wele yare isā kapi n nyōnse piké ne atōpi ha. Linyine yare ayōpikōḡ kapi ne wura n wa ye pēe aayu kecáá wele, asiyu pōn sisoipipi ne menyine we. ⁸ Annyúpi ye pēe wele yare nnósinyúpi, aani yare ákinaá akō. ⁹ Aakinj ye pēe wele yare siwenitukanka kaa tanaalē, aaméḡ iwōō pōn we yare sinóipi ke isā kulúí ii n tōrōi in ne itōó ne atōpi sí. ¹⁰ Aasele ye pēe sinóopi mále yare anansele. Asele nyē-i ke annaḡe nnē pēe we aké ne pīsoi iwáre inupū kémee n fikiise. ¹¹ Auyōopi yeē akēkpeē ḡ we yeē mehóre mē utumē. Urinyiri yeē Mēepiree kémee Apatō. Pi ye Mékireki kémee u sēe re Apolō *

¹² Iwe meluke fōi mee lē tōmpō. Iwe meluke meté mee kō lē memáá pikáme kpáne.

¹³ Uléécaatumē kpúúlū uu rináatōj ténse. Am metē menyine kom men akóle ana nyēe kenýōnsehúúpi kapi ne wura n wa ken Uléécaaa keyu-i we kémee-pō leeri. ¹⁴ Ame uléécaatumē kpúúlū uyēe rináatōj m má maa re: A pilécaatumē pina pēpēe nkóí maa kapi ye n sēe re Efiraati kecáá m pahaalē fénne. ¹⁵ Api pēe pilécaatumē pina pē fénne. Pi pēe itunje iye-i ne keyáa ke-i ne iwáre iye-i ne kuḡmē kpe-i pimēcīre cápinelenle piké ketē hōnēne metaani piké kuwélé kuse kpu. ¹⁶ Pisantonē kutōpilee ye pēe lele pīsoi afínáḡ pīle pīle meté (200.000.000). Ne linnéí mmē konle. ¹⁷ Ne pēe menéyene kémee isā ne pēpēe i n túntilē yenle. Pi pēe siwenitukanka tántilenle sin wōḡne yare nna nēe yare rihúúhúúpare nēe yare metuhuta. Isā ayu ye pēe wele yare akinaá ayu. Nna ne ányō ne linyine yare nfúrō toi ye pēe piinō-i léentile. ¹⁸ Ai sisoipipi hōnēne metaani, ásáláú ataani aa kuwélé kuse kóni. Asáláú ataani nyē nyēe nní nna ne ányō ne nfúrō toi mee pēe piinō-i n léenti. ¹⁹ Isā iyē nnaḡe ye iinō-i ne iasele-i wele. Iasele ye iwáa mecō wele. A áyu mále aa ye ne nkōpe wai.

²⁰ Pīsoi tōrō pē ke ásáláú nyē áa n kō ápi pimēwai kōpe kēpire ritō. Api aníri ne piléé kapi ne wura ne nwóóweni ne nweni ḡmōhō ne aparē ne ana ḡ serí ái ye kō fe liké yē, ái ye kō kō ai ye kō sōne piyáhaa tíye. ²¹ Api pipīsoikō ne pimēsepewai ne pimēsoikpárāwai ne pipiyaa kēpire ritō.

10

Kételépi kapi Yohani m pa

¹ Am pēe uléécaatumē ucō yenu un ḡnaḡe má, un keyómecaa-pō cepimelē ahóo an u yariilē. Kuwamenirí ye pēe uriyu kecáá wele, ukeyu ken we yare itunje, uana pōn we yare inalempi. ² U pēe kételēpi kenyine kunípe-i múílenle ken wúkulelē. Uu kúna luke-luke mínimaa kecáá cōpu uu kumíi ntaai kecáá cōpu. ³ Uu pēe meyá cáái ai cá yare kúkinaá kpeē senkeē. Kuu rincáái, ikónē ii semni meseēi, nnē nn kóm. ⁴ Ke ikónē ii meseēi mē tinōó m ma, aní n la ké wóí, am

* **9:11** Apatō ne Apolō aseí re ucókoí, nēe ucaainkeē

keyómecaa-pò rinóò rinyine komti re: A ikónè mesemni meseei mē tinóò kefa-i rinyiki tiké m pékaalē, kape ri woi.

⁵ Ulécaatumē uyē kamí pēe n yē un míni kecáá ne ketē kecáá nyenu uu keyómecaa-mē kunípe luke-luke síka. ⁶ Uu Ulécaaa yee keyómecaa ne lelee kekemee ní we ne ketē ne lelee kekemee ní we ne mínimaa ne lelee mekemee ní we n wapisi rinyiri séi uú ne wéeri re itunje íi kò nképèni we. ⁷ Keyáa kē ke ulécaatumē sééi-sééi uú ha urinaatón n ténsene, Ulécaaa kemúnjé nnéi kee m pékaalē ye ha waine yare kuú pēe mekee-me linsímé upikéikó antepuye n símisi.

⁸ Metē mē kamí pēe n kō mén keyómecaa-pò né símaari, ame kò pimáa né kpá re: A n ñme a ha kétélepi kee n wúkulelē ulécaatumē yee mínimaa kecáá ne ketē kecáá n nyenu anipe-i yósi.

⁹ Am pēe ulécaatumē uyē kuwéé-mē n sí, nen u tee re uké kétélepi kē né pa. Uu né maa re: A ke kpísi aa muuni. Ke yé rítule kefa súúnu, amá ke yé mpónóò-i n láárú yare meté.

¹⁰ Am ulécaatumē kunipe-i kétélepi kē yósu am muuni. Ake nnénóò-i larisi yare meté, amá kam piluke ke ní masí, ake rítule kenéfa súúni.

¹¹ Unyine uu pēe né maa re: Li pise re póké ha kò ne Ulécaaa rinyiri lē kuu ayu meyá ne isoipuri ne meyu ne piyóopi kecáá n símisi pi ritéjse.

11

Piseérakó pité pē kecáá nsímé

¹ Api pēe kekrapí kenyine né múise yare kemúnjénaapi api né maa re: A yisi a Ulécaaa keyó ne kenýóonsehúúpi musí, aa pepēe kei n yáasi keeni. ² Amá a kényáala kee Ulécaaa keyó ketahai-mē ní we riyá, kape kē musí. Pi kē ne pepēe ápi ye Ulécaaa m pakare riyále re piké Ulécaaa kuyu teleise iwáre aféena ne ité.

³ Né pinéseérakó pité pē he api Ulécaaa rinyiri ne pisoí símisi pin ikpólú tántilē siyáa kúkotokú ne píle píle meté ne kuwóó ne kefi (1.260). ⁴ Piseérakó pité pepēe nní Olifiyee aléé até nyē ne sífiráa sitósi sité sésese ketē Upiima keyu-i n nyenu. ⁵ Unyine un n la uké pi caai, nna nn piinóò-i léeri nn pipilaaró toré. Eee, unyine un n la uké pi caai, li pise re piké lē u kpu. ⁶ Pi rínanje mále pin yé keyómecaa tápisi re ikónè íi kape kumúnjé kpē nnéi kémee kapí ne Ulécaaa rinyiri n símisi cuunu. Pi kò rínanje mále pin yé míni ripólóse ménye, pin yé kò tíyese itóí ncòpuri ii ketē kecáá léeri kumúnjé kpe-i kapi ní la.

⁷ Pin píyeyi piaseéra pilése m masí, ináme iyee mehóre-i n léeri yé atópi pi wa ii pi feriyé ii pi kóni. ⁸ Sisoikópe asi pēe kuyu maa kecòpe kényáala-i n laikelē. Pi múñeisenelē api yénu apí ne kuyu kpē séi re Sotòm néee Esipiti. Kei kapí pēe Piupiima kunapéékó kecáá karií. ⁹ Ayu nnéi kémee pisoí ne amáre nnéi kémee pisoí ne meyu nnéi kémee pisoí ne isoipuri nnéi kémee pisoí yé siyáa sitaani ne kuwélé kémee pi yē pin kpuwaalē, amá ápi yé ncée he piké nhóre nnyine kémee pi wa. ¹⁰ Lē kai nní pi n wa nnya, li yé ketē kecáá pisoí n láárú pin mpónare-i we, pin lihéhēe pasiine re antepuye pē keté ye pēe ketē kecáá pisoí fikiisele nnya.

¹¹ Siyáa sitaani ne kewélé kē memáá, nfáa mee Ulécaaa kémee n léeri ní weri nn pi loni, api yisi api piana kecáá nyere. Iwame píima inyine ii pēe pepēe pēe pi n nyáni loni. ¹² Antepuye pité pē api pēe rinóò cáca rinyine keyómecaa-pò komti tin pi tee re: Ani nté ritaáme! Api pēe ahóó kémee keyómecaa n taálē, pipilaaró api pi yenu. ¹³ Ketē ake liitunje iye-i meyá yenesi, ai kuyu hōñene awélé kefi, kuwélé kuse aku foru aku lolu, ai ketē piyēnaa pē kémee pisoí ákotokú aseéi (7.000) kopu, ai picó kewuu tóise api Ulécaaa yee keyómecaa-pò ní we ríyu waise.

¹⁴ Iwe meluke lírú mee lē tómpò. Metáánū ye nfáani sóntile.

Tináatón sééi-sééi

¹⁵ Uléécaatumé sééi-sééi uu rináatŋ ténse. Metē cáca menyine kulúí ame keyómecaa-pŋ maari rɛ: Ketē kecáa iyŋopi ye Urŋpíima ne uyē kuu n wée anipe-i lŋ. Mpá ne píyei-pŋ kuu yé iyŋopi n tŋ! ¹⁶ Piwéése afereé ne pina pepere Ulééca keyu-i piayŋpitŋ kecáa n tŋ apí wŋla apí kpará apí Ulééca ríyu waise, ¹⁷ Pin tee rɛ: Úpíima Ulééca, nnaŋe nnéi ute yee neni n we un kŋ mekee-me we, tŋ pŋ ðaneŋe rɛ pŋ mpŋnaŋe píima ne ipŋyŋopi tone nnya. ¹⁸ Isoipuri ye pée ne kuwŋi yisile ii nyere. Amá kupŋwŋi ye nkpréni yisile. Ituŋe iyé-i kaa pikpŋkpŋ nnéi n tŋhaanene ye nkpréni tule. Pipŋkékŋ antepuye, pē nnéi kaa n te, pē nnéi pɛe ye rinwŋla apí ríyu pŋ waise, piwéése née siwá yé nkpréni piihe yŋsí. Li kŋ nkpréni tule rɛ pŋké pepere ketē n kŋpu pŋ kŋ. ¹⁹ Ulééca keyŋ kee keyómecaa-pŋ n we ake háanne, nkŋmɛine kuú ne písoi n sée kutakai aku ukeyŋ-i léeri. Sikŋnetéhe ne metē ne pikŋnesenkɛe ne ketē piyɛŋaa ne akŋnɛparɛpi maamaa aa léeri.

12

Unŋsi unyine ne kúconcó

¹ Ai limáamaa linyine keyómecaa-pŋ lese ai nyíse. Unŋsi unyine lo yee ntuŋe n tanaalē un iwáre uana metene wailē, un kŋ riyŋpikŋ rinyine ríyu kecáa kípilē, awárepi kefi ne até an tikécáa we. ² U pɛe kefa mále, un pɛe kémare-i memárenlŋ ne pupukɛe.

³ Ai kŋ linyine licŋ keyómecaa-pŋ lese ai nyíse. Lē ne kúconcó maamaa wée kunyine le yare nna. Ayu aseéi ne akólé kefi kaku má. Ayŋpikŋ aseéi nyee áyu nyē kecáa we. ⁴ Kurisele ari keyómecaa-pŋ awárepi hŋne metaani, ari kuwélé kuse keteni-i láumɛ. Kúconcó aku unŋsi yee pimáre n la keyu-i nyere, kun la rɛ un kewá m mari, kuké ke muumpŋ. ⁵ Unŋsi uu kewántisi maru. Ketisi ye ke kee isoipuri nnéi ne n-yŋpinanŋe yare nweni m múine. Ai ukewá kē Ulééca ne uriyŋpitŋ-mē kpíipŋ. ⁶ Unŋsi uyē uu pɛe wuru uu kucesi kŋima-i ke Ulééca uu ketŋne n nyŋnse uu u yekei sí te piké kei u n kpínii siyáa kúkotokú ne píle píle meté ne kuwŋŋ ne kefi (1.260).

⁷ Atŋpi aa keyómecaa-pŋ wai, Misɛeli ne piléécaatumé picŋ apí kúconcó atŋpi wai, kúconcó ne kupitumɛ pŋŋ kŋ atŋpi leeri. ⁸ Amá ái kɛkɛpɛe pɛe feriyɛ, apí pɛe keyómecaa-pŋ piketone paa. ⁹ Apí ketē mmé ku láumɛ. Kúconcó píima kɛkɛpɛe iwáa kpure kapi ye n sée rɛ kunírílā ne Setani. Kɛkɛpɛe ketē nnéi kecáa písoi kiraasente. Apí ketē mmé ku láumɛ apí kupitumɛ pŋŋ kŋ láuliri.

¹⁰ Am pɛe keyómecaa-pŋ metē cáca menyine komti, men tee rɛ: Píyulale ne Urŋlééca nnaŋe ne Uiyŋopi ituŋe ye kŋ nkpréni tule. Uyē kuu n wée n-yŋpinanŋe ituŋe pŋŋ ne kŋ nkpréni tule. Li we rɛ pi unŋŋme yee ketŋŋé ne kesine Urŋlééca keyu-i pírmáreco kecáa nnŋŋme n wa piláumɛ masile. ¹¹ Tisánpipi menyɛ ne pinsímé kápí ne rikécáa aseéra n lese mee tíyese kapi u feriyɛ. Ai kŋ kpá, ápi pɛe pinfaa ne kutu colē liké ne wa rɛ pi nkprŋ wuru. ¹² Lē nnya liké pŋŋ n láárú, keyómecaa. Liké kŋ nŋŋ nní kekɛmɛe n we n láárú! Iwe ke pŋŋ ketē ne pŋŋ mínimaa ani topori! Li we rɛ nŋŋkunéwéé-mē ke kuníri aku kuwŋi ne wehɛpŋlē, kun nyu rɛ ituŋe kai ku n tise íi piyɛ.

¹³ Ke kúconcó aku n yé te pi keteni-i piláumɛ ku masile, aku pɛe unŋsi uyee kewántisi m mári n lakasente. ¹⁴ Kei kai pɛe metuke maamaa menyine améŋ keté unŋsi uyē pa rɛ uké ne yŋŋsi uké kucesi kŋima-i ha, kei kapi yé ha kumŋŋé kuse ne amŋŋé anyine ne kumŋŋé welé * kémeɛ u kpínii un iwáa ne ketaa we. ¹⁵ Iwáa ii innŋŋ-i míni lesɛri yare nkŋi, ii unŋsi uyē kɛpíre tikise rɛ nkŋi mmē nké u rikpáú nké ne tŋmpŋ. ¹⁶ Ketē ake unŋsi uyē comɛ. Ake nnŋŋ haa ake nkŋi ke

* **12:14** Kumŋŋé kuse ne amŋŋé anyine ne kumŋŋé welé: Li we yare nnéi mmē kapi nté nní lē n sée ye lele aŋmē ataani ne kuwélé.

kúconcó aku kunnṓ-i n léseme muumpṓ. ¹⁷ Kúconcó akú ne unósi uyē wóosi aku pēe yisi akú ha upipirē nnéi ne pē nnéi pēe Uléécaá isé ḿ múlḗ pin kṓ aseéra ke Yeesu uu n lése tikilē atṓpi wai.

¹⁸ Aku pēé ha mínimaa ritime nnyene kecáá tasi.

13

Ináme ité inyine nkó

¹ Lē memáá, am pēe ináme inyine yenu ne akóle kefi ne áyu aseéi in mínimaa-i léeri in taámelē. Akóopipi kefi nyee akóle nyē kecáá we, Uléécaá alē pṓn pēe áyu nyē kecáá wólaalē te anyiri. ² Ináme iyē kam n yé ye pēé ne kútoró menyine wele, iipái yare keyúipṓpi ikó, innṓ yare kúkinaá nnṓ. Kúconcó aku pēe kunnṓne ne kuriyṓpitú ne rínanṓe píima ncṓ i pa. ³ Kei kam pēe iriyu rise yē yare pi ti rifapile apí kópu. Amá tiitoi iyē karí pēé ne n kpine ii pélu. Lē nnya, ketē nnéi pikó apí pēé n káipi pin kahaankeé apí ne ináme iyē tiki. ⁴ Apí kúconcó yáasi apí wúla re ku ináme iyē rínanṓe he nnya. Apí kṓ ináme iyē yáasi apí wúla, apí re: Wóo ináme meṓ we, wóo yé kṓ fe uú ne i tṓpu?

⁵ Ai nnṓ i he ii ye ne n tankēe in kṓ Uléécaá lámaankeé. Ai kṓ rínanṓe i he re iké ne iwáre afēena ne ité kémēe ipikēi wa. ⁶ Ii nnṓ wúkule ii Uléécaá lámaankeé. Ii kṓ Uléécaá rinyiri ne ukeyṓ ne pepēe keyómēcaá-pṓ rí we lámaankeé. ⁷ Ai kṓ ncée i he ricuruu re iké Uléécaá pisoí atṓpi wa iké pí feriyē. Ai kṓ ḿpá nsoipuri rí-ye ne ḿpá kuyu kúye ne ḿpá meyu méye ne ḿpá kumáre kúye kecáá rínanṓe i he. ⁸ Ketē nnéi pisoí pē anyiri nyee áa hái ketē kekoraane-me Risánṓipi kapí ne n nyṓnse nfaa ritelē kémēe n wólaalē yé i yáasi apí wúla.

⁹ Uye un ukóme, uké kṓ! ¹⁰ Lin úye n waimē re uké akpanii kémēé n we, akpanii kémēé kuu yé ha. Lin úye n waine re piké ne ritéhe u kpu, ritéhe kapí ne u kopune. Lē nnya ke Uléécaá pikó apí yé pinmṓpú ne nfatene kényu m mahani.

¹¹ Lē memáá, am kṓ ináme icṓ yenu in ketē-mē leeri. Akóle até kií pēe má. Iyē akole ye wele yare isán akó in kṓ símisi yare kúconcó. ¹² Iyēe pēe ináme foí iyēe mínimaa-i n léeme n-yṓpinaṓe mále. Ináme foí yé n wele, ilírū nnyí in kṓ ne innṓne keisi. Ii ye pēe tíyese ketē ne kepisoí apí ye ináme foí iyē yáasi apí wúla. Iyēe pēe itóí yṓsí in yé pēé ne i kpu, amá ii pélu. ¹³ I mēwai píima wailē hái íí ne keyómēcaá-pṓ ketē kecáá nna súiseri pisoí nnéi inipēe-i. ¹⁴ I mēwai píima kai i n he re iké wa wale íí ne ináme foí iyē pikēi kémēe fe ii ketē kecáá pisoí nnéi kuyu-i tani. I ye pi maa re piké ináme iyēe pēe itóí n yṓsí in yé pēé ne kpu, amá in kṓ ne nfáa má keyu serí piké ne ríyu i waise. ¹⁵ Ai kṓ rínanṓe i he re iké ináme keyu kapi rí serí kémēe nfáa wa keké ne n símisi, keké kṓ tíyese piké pepēe piyáhaa ke n yúlu kṓ. ¹⁶ Iyēe wa ke pisoí nnéi, siwá ne piwéése ne pimámá ne píwekṓó ne pepēe pimécire n te ne pilási apí kunípe nēe ritii kecáá nwóí má. ¹⁷ Úka úu ye fe uké linyine lṓ nēe uké yáá, unsá linwṓi mmē ukēcáá m má. Li yé fe ai ináme iyē tinyiri nēe nnéi mmē kapi ye rinyiri tē n sée.

¹⁸ Nté kai mēwéesesṓhṓ pise. Uyēe mesṓhṓ m má uké kéē uu nnéi kapi ye ne ináme iyē n sée ceru. Li we re nnéi mmē ye usoi rinyiri le. Mmē mēe nní píle píle mekpūulū ne kuwṓó ne kefi ne mekpūulū (666).

14

Pē ayu ke Uléécaá uu n lṓ keyome

¹ Am pēé paí, am Tisánṓipi yenu tin Siyṓ riyṓpe kecáá nyenu, pisoí ákotokú píle ne afēena ne ana (144.000) nyē ne pē nnéi atii kecáá ke tirinyiri ne Tiuseri rinyiri ari n wólaalē pṓn kṓ kei we. ² Am keyómēcaá-pṓ metē menyine komti yare míni píima menyine mēe wólu nēe yare ikónē ye meyá semni. Nné mmē

kam n kó ye we yare ke pikénjépepe api ye sikéné ní pépu nné ncó. ³ Pi pɛ riyóopitū ne lifáakó lina lē ne piwéése pē keyu-i keyóme fale kenyine yomle. Ūka úu ye pɛ fe uké keyóme kē peikee, insá písoi ákotokú píle ne aféena ne pina (144.000) pē ayu ke Ulééca uu ketē kecáá ní ló mɛcire pɛ ye fe.

⁴ Písoi pinyine ye pi pɛ ápi pinósiwélaa ne pimɛcire mékperinkpe m póriinkɛɛ. Api pinósi nyu. Tisánpipi kapi ye n tikilē nǐpá yei kari sí. Li písoi kecɔpe piayu lɔle re piké n we yare melukepipi foí kapi ye Ulééca ne Risánpipi n laanse mɛcó. ⁵ Nnóomesimé níka rín kó piinó-i we. Nka rín we kapi yé ne pi n cési.

Pilécaatumɛ pitaani ye yóólē tɛ Ulééca ye ne písoi túhaanɛ

⁶ Am kó ulécaatumɛ ucó yenu un keléca-pó yóósilē. Nsímé Kɛcire tenɛcírɛ kuú pɛ má uké ketē kecáá písoi ne nǐpá isoipuri íye ne nǐpá kumáre kúye ne nǐpá meyu méye ne nǐpá ayu áye riyóó. ⁷ U ye pɛé male ai cá re: Ani Ulééca n wuru ani ye kó ríyu u waise re itunɛ ye tule uké ne písoi túhaanɛ nnya. Lē nnya, ani ye uyɛɛ keyómecaa ne ketē ne mínimaa ne ínihai n wa yáasi ani wúla!

⁸ Ulécaatumɛ ucó uu melírū tiki, uu re: Ku loole, kuyu maa Papilóoni ye loole. Kɛkɛre ayu nnéi kupita nírise. Kupita pinírɛ pɛ kuiwásánkaí píima kaku písoi n tā.

⁹ Ulécaatumɛ ucó uu metáánū pi tiki, uú male ai cá re: Uye un ináme ne ikeyu kapi ní serí n yáasi uu wúla, api nwóí uritii kecáá nées kunípe kecáá u wai, ¹⁰ pi yé kó uyē Ulééca kuwáí pita pɛ ápi líka n cónhnelē kɛpóripi-i u súunu uu níru aí ha pɛ nna kémɛɛ ne linyine yare nfúrō toi kémɛɛ pilécaatumɛ pɛ n cáká-cákálē ne Risánpipi keyu-i u n wukei. ¹¹ Nna mee pi n wúkei anyó aa pɛ nǐpá píyei mɛsére n likirelē, pɛpɛ ináme keyu-i ne ikeyu kapi ní serí n yáasi api wúla ne nkó ye ritii nées kunípe kecáá irinyiri nwáí m má, ápi pɛ ketúnjé ne kesine mɛwénte má.

¹² Lē nnya ke Ulééca pikó pɛ Ulééca isé ní múílē pin kó Yeesu ne kɛfa tenelē api yé n nǐmóópúlē.

¹³ Am pɛ keyómecaa-pó metē menyine komti men né tee re: A wáí re: Kaí ne neni n kpísi, pɛpɛ Upríima kupénecó kémɛɛ n kpíni ye pínarekome le. Ulééca Nfaasone ye re lee ni mesei, li we re piiwe nnéi kapi ne nkpéni wénte re piké pimɛwai ihéé yósi nnya.

Pikpáa ne picáa nsímé ketē kecáá

¹⁴ Amí paí, am ahóo tomé anyine yenu, unyine un ahóo nyē kecáá tú un ne Usoi kɛpipi menyine we. U pɛ ríyu kecáá wura riyóopikɔn kípilenle un kó kényale yelekó kunípe-i múílē. ¹⁵ Ulécaatumɛ ucó uu Ulééca keyó-i léeri uu uyɛɛ ahóo kecáá ní tú maapó ai cá re: A kɛpónyale fō áá kpasi. Ikpáatunɛ ye tule, li we re iluke ye ketē kecáá pipele masile. ¹⁶ Uyɛɛ pɛ ahóo kecáá ní tú uu pɛ kényale fom, ai ketē kecáá iluke kpasi.

¹⁷ Ulécaatumɛ ucó uu Ulééca keyó kɛ keyómecaa-pó ní we kémɛɛ léeri. Uyē ne pɛ kó kényale lari-lari múílenle.

¹⁸ Ulécaatumɛ ucó ye nna kecáá rínanɛ m má póo kényónse-i léeri uú ne uyɛɛ kényale lari-lari m má símisi ai cá re: A kɛpónyale yelekó kē fō aa ketē kecáá rɛɛɛɛ sipúkípi túúni re rɛɛɛɛ ye pipele masí nnya. ¹⁹ Ulécaatumɛ uu ukényale ketē kecáá fóm, uu ketē kecáá rɛɛɛɛ kɛcare apipi túúni uu kupóri maamaa kɛ-i ke Ulééca kuwáí aku ní we súúni. ²⁰ Ai kupóri kɛ ne kuyu iyaa leepó ai ku pulu ai cérii, ménye ame kupóri kɛ-i léeri amé taá hái ne isá akpaláa kecáá-pó, ame mɛcáa tóori yare kilomɛtiri píle píle metaani (300).

15

Pilécaatumɛ ne ásáláú tɔrɔ

¹ Am pɛɛ limemáá keyómecaa-pɔ limáamaa linyine kai n lése ai nyíse yenu ái kusímé we. Lelɛɛ pilécaatumɛ pisɛɛi pɛɛ ásáláú aseɛi tɔrɔɔ m múílɛ̃. Liriyíki rɛ lelɛɛ másune Uléecaa kuwɔi aku pɛɛ níjɛsi. ² Am kɔ linyine yenu yare sikáláúwɛlépi, lin tanɛlɛ̃ yare mínimaa, nna nn kɔ kɛmɛɛ cóhɔnɛlɛ̃. Pɛpɛɛ ináme ne ikɛyu kapi ní serí ne irinyiri nkɛɛnwɔi n feriyɛ api pɛɛ sikáláúwɛlépi sɛɛ n tánɛlɛ̃ yare mínimaa kɛcáá n nyenu, pin Uléecaa kɛkɛ́nɛ́ múílɛ̃. ³ Uléecaa ukɛikó Moisi keyomɛ kuú ne Uléecaa ríyu n waise ne Risánɛpɛpi keyomɛ kapi pɛɛ yóm tɛ:

Upíima Uléecaa, rínanɛ nnéi ute,
Lɛ̃ nnéi kaa n wa yɛ piyɛɛ, ái kɔ kusímé we.

Isoipuri nnéi uyɔɔpi,
Kɛpómúnɛ̃ yɛ kɛcírɛ wɛɛ

Ken kɔ nsímɛɛsi tikilɛ̃!

⁴ Upíima, wóo yé fe uu yúlu rɛ úu yé pɔ wuri,

Uu yé kɔ ripónyíri ritaáse? Li we rɛ mɛpɔ́círɛ pɔɔ cáká-cákálɛ̃.

Isoipuri nnéi písoi yɛ sóntilɛ piké kɛpɔ́yu-i riwula piké pɔ yáási,

Li we rɛ li sóntilɛ liké nyíse rɛ mɛpɔ́wɔi yɛ kɛcírɛ wɛɛ.

⁵ Am pɛɛ lɛ memáá paí, am yénu Uléecaa keyɔ kɛmɛɛ kɛ kunyóɔnɛcánjǐ aku ní we ken keyómecaa-pɔ hánnɛlɛ̃. ⁶ Pilécaatumɛ pisɛɛi pɛpɛɛ ásáláú aseɛi m múílɛ̃ api kɛnyóɔnɛ-i léeri. Asánjáá tomé sɔnɛ yíkíyiki nyɛɛ n tɛlu kapi pɛɛ lapaalɛ̃, pin kɔ rikín kɛcáá wura atampála teriilɛ̃. ⁷ Lifáakó lina lɛ̃ lise ali pilécaatumɛ pisɛɛi pɛ̃ wura siporipi sisɛɛi pa, Uléecaa yɛɛ nípa píyɛi-pɔ ní we kuwɔi píima kun sikɛmɛɛ yipaalɛ̃. ⁸ Uléecaa mɛyɔɔpi ne unnanɛ nnya, ányɔ aa kɛnyóɔnɛ yarii, pilécaatumɛ pisɛɛi pɛ̃ ásáláú aseɛi nyɛ̃ aá ha ne piwɔi másu, úka úu fe uké kɛnyóɔnɛ-i lompɔ.

16

Uléecaa kuwɔi píima siporipi sisɛɛi

¹ Am pɛɛ mɛtɛ cáká mɛnyine kom mɛn kɛnyóɔnɛ-i léeri mɛn pilécaatumɛ pisɛɛi pɛ̃ tɛ rɛ: Ani n nɛmɛ ani ha Uléecaa kuwɔi píima siporipi sisɛɛi sɛ̃ kɛtɛ kɛcáá kɔɔnu.

² Ufoí uu tɔmpɔ uú ha ukɛporipi kɛtɛ kɛcáá kɔɔni. Kúcapaá kópe ne kupɔlɛ-pɔlɛ kunyine aku písoi pɛɛ ináme nwɔi pikɛcáá ní má pin kɔ ikɛyu kapi ní serí yáási wai.

³ Ulírú uú ha ukɛporipi mínimaa kɛmɛɛ kɔɔni, amɛ panɛ yare ukpɔkɔpɔ mɛnyɛ, lifáakó nnéi lɛɛ mínimaa kɛmɛɛ ní we ai kpíni.

⁴ Utáánú uú ha ukɛporipi ikóí kɛmɛɛ ne ínihɔi kɛmɛɛ kɔikɛɛ. Linnéi ai panɛ mɛnyɛ. ⁵ Kei kam pɛɛ kɔ ulécaatumɛ yɛɛ míni kɛcáá rínanɛ m má un tɛ rɛ: Pɔ aseɛi tikilɛnɛ, pɔɔ nní ní we, pɔn kɔ pɛɛ mɛkɛɛ-mɛ we, pɔɔ nní n cáká-cákálɛ̃, kaa nní n túhaanɛ nnya, pɔ aseɛi ute lɛ. ⁶ Kapi pipókó ne antepuyɛ mɛnyɛ n kɔikɛɛ nnya kɛ pɔɔ kɔ mɛnyɛ pi pa rɛ piké n ntí. Lɛ̃ kaí nɛ sá rɛ piké pi wa!

⁷ Am pɛɛ kóm lin kɛnyóɔnɛ-i tɛ rɛ: Pɔ́ Upíima, Uléecaa rínanɛ nnéi ute, pipótúhaanɛ yɛ nyamlɛ pin kɔ aseɛi tikilɛ̃! ⁸ Ulécaatumɛ náii uu ukɛporipi itunɛ kɛcáá kɔɔni, ai ncéɛ i hɛ rɛ iké nna wa iké nɛ písoi torɛ. ⁹ Kutóí píima kunyine aku písoi torɛ api Uléecaa yɛɛ ásáláú nyɛ̃ kɛcáá rínanɛ m má lámaankɛɛ, amá api yúlu rɛ ápi yé nɛmurei piké mɛfine conɛ piké ríyu u waise.

¹⁰ Unúpú uu ukɛporipi ináme iyɛ̃ tiyɔɔpitú kɛcáá kɔɔni, ukɛyɔɔpitɛ̃ akɛ kuɛmaha cɔni. Písoi api pɛɛ ntóosi nɛ aní n takai. ¹¹ Api pɛɛ íwɛ kapi n le nɛ ácapaá kapi n yé̃ nnya Uléecaa yɛɛ keyómecaa-pɔ ní we n lámaankɛɛ, amá ápi pimɛwɔi kópe riyá.

12 Ukpúúlū uu ukēporipi nkóí maa kapi ye n sée re Efiraaati kέmεε kəoni. Mmeni amε h́su liké ne ketunjeleeme-mē piyóopi pεε n wεmε ncée n tápilε nnya. 13 Am pεε kúconcó nnə-i ne ináme nnə-i ne antepu nəamε nnə-i yenu, aníri kperinkpekó ataani anyine nyεε ní we yare asahā an léenti. 14 Aníri anyine nyεε mēwai píima n wapisi ye nyε ke Setani uu tumpə. Ketē nnéí kecáa piyóopi kέmεε kaa śnesi re aké pi cápine piké ha ne Ulééca, nínanje nnéí ute keyaa maa ketúnjé atəpi wa.

15 Ani yē te né Upíima ne śnepəle yare uyaa. Uyεε n tū un nyáni un umelape ukecáa wailē te úu kape menmanε śne piké uisei yē ye únarekomε le!

16 Aníri nyē aa piyóopi pē cápine kelō kē kapi ye Mé-epiree kέmεε n sée re Harimaketə kέmεε.

17 Usééi-sééi uu ukēporipi kelééca yáa. Metē cacá menyine amε kenyóonse-i riyóopitū kέmεε léeri, men tee re: Li piwai masile! 18 Ikóne ii yékurentε, metē menyine amε léenti ne pikónesεnkεε. Ketē akε yénesi. Háí ke pisoí apí ne ketē kecáa ní wεmε, ketē áke píkaí limεcə meyá yεnaalē. 19 Ai kuyu maa həonene metaani, ketē kecáa ayu nnéí ṕo lólesi, Ulééca uu pεε kuyu maa Papiləni kecáa léise uu ukuwəi píima pita kēporipi ku pa. 20 Míni kepáápáa sitē nnéí asi wúrunkεε, apí ayópe ṕ piyéne rikpá. 21 Akónεparεpi kone-kone aa keyómεcaa-pə leeri aa pisoí kecáa lólaari, an mulú yare aparεcaηaa. Pisoí apí pεε ásáláú ke akónεparεpi aa pi n wai nnya Ulééca lámaankεε ke ntóosi nn meyíkíyiki ní təsi nnya.

17

Ketahai kapi ne Papiləni n túhaanene nkó

1 Lē memáa, pilécaatumε pisεei pεpεε sipóripi sisεei m múílē use uú weri uú ne né símisi, uu re: A kam ké ketahai kapi ne uwásánkaí píima n túhaanene pó nyíse. Kuyu píima kunyine ye ku kpeε míni píima ritime ní we. 2 Uyē ke ketē kecáa piyóopi apí ne iwásánkaí wapisi, ketē kecáa pikó ṕo kə umεmare kpáareε mē pita pomεsi.

3 Ulééca nfaa nn né loni, ulécaatumε uu né kpísi uú ne kucεsi kóima-i sí. Kei kam pεε unósi unyine yē, un ináme wéε yεε m péirente kecáa tū. Ulééca alē nyεε ikecáa pəkərelē te anyíri, in kə áyu aseεi ne akóle kefi má. 4 Unósi uyē ilū kuu n tanaalē ye íwéé nyaii le in kə peirente. U kə pεε wura ne aparε sone ne ikólé néikó wailenle. U pεε kə wura kēporipi kunípe-i múílenle, ncaai riyíkí ne mékperinkpe ncəpuri mεε umεwai kpáareε kέmεε n léeri men ke yipaalē. 5 Tinyíri rinyine aseεi nyεε m pékaalē ye pεε uritii kecáa wólaalenle re: Papiləni, kuyu maa píima, piwásánkaí ne ketē kecáa mēwai kpáareε riyíkí uní. 6 Am unósi uyē yenu kuu Ulééca pikó menyε ne pεpεε Yeesu kecáa aseéra n lése menyε ní ntí un pomaalē. Kam u n yé, ai meyánsei nnóo né yipu.

7 Ulécaatumε uu pεε né maa re: Yo nnya kai yé nnóo ṕo yí? Né unósi uyē ne ináme iyē kecáa kuu nní ní tū in áyu aseεi ne akóle kefi má aseεi nyεε m pékaalē ṕo símisi. 8 Ináme iyē kaa nní ní yé ye pεé wele, amá íi nkpéni we. I yé nfáani nkpə kuhore-i rikpáfúme íi ha ne méwoo séé. Ketē kecáa pisoí pē anyíri nyεε áa háí ketē kekoraane-mε nfáa ritelé kέmεε n wólaalē apí ináme iyē yenu, ai nnóo pi yipu re ináme iyεε pεé we íi kə nkpéni we, in kə masí kpáfúmenε nnya.

9 Nté kai nkpéni pise re usoi uké mesəhə ne mēwéesesəhə m pénelē un má: Ayu aseεi nyεε ayópe aseεi kecáa ke unósi uyē uu n tū le. A kə piyóopi pisεei le. 10 Pi pinupū iyóopi pilapile masile. Use ye ne iyóopi tunle. Ucə úu kahanε n ka. U śntile úu tonene liké nánai. 11 Ináme iyεε pεε ní we íi kə pεε nkpéni ní we ṕo ticuruu ye kə uyóopi páha-paha le. Iyē ne kə pisεei pē kέmεé wele, in tósu

iké ha méwoo riséé. ¹² Akóle kefi nyē kaa n yé ye piyóopi kefi le, pɛɛ ápi kahane keyóopitē timmúlú. Amá itunje mekóónú mese kumújé ke akóle nyē aá ha ne ináme iyē kesé iyóopi tonene. ¹³ Likei lise kapi pinnéi lákasepɔ, pin pinnanje ne pin-yóopinaje kpísi pin ináme palé. ¹⁴ Pi yé Risánjipi atopi wa, Tisánjipi ari pi feriyé re ti pípiima Upiima le, tin kɔ piyóopi Uyóopi nnya. Tisánjipi ne tipikó ke Uléécaá uu n sée uu kɔ pi wée pin ne asei ri tikilē pó né kɔ pi feriyé.

¹⁵ Uléécaatumɛ uu kɔ pimáa né kpá re: Míni mē kaa nní ní yé, uwásánkaí uyē un meritime tū ye ayu ne asoiwuí ne isoipuri ne meyu le. ¹⁶ Akóle kefi nyē kaa nní ní yé ne ináme iyē yé uwásánkaí uyē ipuri yé, ai ulikó nnéi u yóoi ai meɲmane u yá. Ai uisare takai ai kɔ nna u toroise múkú-múkú. ¹⁷ Li we re Uléécaá ye piakij kémee wa re piké umela wa piké kesé likei lise n lakasepɔ piké kɔ pin-yóopinaje ináme pa, Uléécaá anɔ kuu m ma aá ha ne wai.

¹⁸ Unósi uyē kaa nní ní yé ye kuyu maa kpekpe ketē kecáá piyóopi kecáá n-yóopinaje m má.

18

Papilɔni melólé

¹ Lē memáá, am uléécaatumɛ ucɔ yeɛ nínanje píima m má yénu un keyómecaa-pɔ súiri. Uriyu kuu m má metéi ame ketē kecáá kpáii. ² Uu meýá cáái ai cá re: Ku loole, kuyu maa Papilɔni ye loole! Ku pansese aníri ketone ne nípá nfáa kperinkpekóó ní-ye ne nípá kenúipi kperinkpekóó kéye ke pisoí ápi ní la ripɔhɔ. ³ Li we re ketē kecáá isoipuri nnéi ye kumemare kpááree mē pita n ntíle. Ku ne ketē kecáá piyóopi ye kesé mewai kpááree wapisile, pikpéense pó kɔ kulimámákóó píima kémee memá yénu.

⁴ Kei kam kɔ keyómecaa-pɔ metē meɔ komme re: Pinésoi, ani kukeméé le, áni kape ne kesé kuakópe kémee n lonaalē nɔké ne ásáláú yé nnya. ⁵ Kuakópe ye ricúle aá ha ne keyómecaa kám, Uléécaá uu pɛɛ kumewai nnéi mee áme asei m má kecáá léise. ⁶ Ani ku wa yare kaku ye picɔ n wa meɔ. Ani kɔ kumewai kópe ku hééle meté. Ani kɔ píta pape-pape keporipi kaku ye picɔ n nírise api pom mpape mmē meté ku pa. ⁷ Yare kaku ríyu n wéési aku kumecire likókɔrikó kémee pɔlɔ meɔ kani yé mpóocaaí ne íwe kémee ku ripɔlɔ. Ku yé kukefa-i maa re: Inósiyóopi kam nté le, ám ukúmannɔsi. Káii, ám pikai nkpɔ yennuné! ⁸ Lē nmaa nnya ke ásáláú ase ase aa yé keyáa kесе kukecáá súime: Lelɛe itóí ne nkpɔ ne nkú, nna nn kɔ ku tore múkú-múkú. Li we re Upiima, Uléécaá yeɛ ne ku n túhaane ye unanje-nanje le.

⁹ Ku ne ketē kecáá piyóopi nnéi pɛɛ kesé kumewai kpááree ne kulikɔkɔrikó kémee n lonaalē yé kuitu té, pin ha n yé te kpekpeɛ tore ke ányɔ aa nní léeri. ¹⁰ Kumpóocaaí píima yé iwame pi wa, api ketaa-pɔ nyere api ye pɛɛ téní re: Iwe! Iwe! Kuyu maa Papilɔni, kuyu nanje-nanje, itunje mekóónú mese kémee kapi ne pó túhaane ai máápɔ.

¹¹ Ketē kecáá pikpéense pó ne kɔ ténile pin kɔ kpē nnya nkpɔ tū te úka úu kɔ we yeɛ yé piiyaalū apehe n lɔ nnya. ¹² Iyáalū apehe nyɛ nyɛ nní wura ne nwóóweni ne apare sɔne ne ikólé ne asánjáá kecire ne asánjáá wéé nyaii ne asánjáá nyɛ n tɛlu ne áwéé nyɛ m péirente ne aléé nyɛ kekpráhápi m má ne nípá yo kapi ne ásuní n wapisi ne nípá yo kapi ne ana kecire néé ne nweni nɲmɔhɔ néé ne apare tomé n wapisi ¹³ ne likalei-kalei le m mílú ne kekpráhápi likó ne tulaali ne tulaali kapi ye n sée re miiri ne tulaali nmaa-nmaa ne píta ne mékpɔ ne ntɔ sɔne ne melukepipi ne ináa ne isánj ne isá ne sisannɔipi ne pilási ne sisoipipi sicɔ. ¹⁴ Lē kaa n káipinkɛe ye ne ketaa pó wale. Likókɔrikó ne lē nnéi leɛ n tɛlu ye ne pó pɔle. Ai nkpéni kúyene we! ¹⁵ Pikpéense pɛɛ kpē nnya memá ní yé yé

kuiwe piima iwame n wai api ye pee ketaa-pɔ nyere api tɛni, pin ne nkɔ tũ.
¹⁶ Pi yé maa re: Iwe! Iwe! Kuyu maa kpee asánáá kecire ilũ ne ilũ wéé nyaii in
 kɔ peirente n lapaalẽ, kun kɔ wura ne apare sɔne ne ikólé wailẽ ye íwe we kpa!
¹⁷ Itunje mekóónú mese kémee ke memá piima mē nnéi ame riséé.

Aninɔi pitikíí nnéi ne picéetɔhé nnéi ne áninɔi pikeikó nnéi ne pepeé míni
 kémee n keisi nnéi api pee ketaa-pɔ n nyenu ¹⁸ pin pupukee, pin kumetore anyɔ
 nyáni, api ye pee re: Kuyu maa kúye kecire kpee pee nkú tulaalẽ? ¹⁹ Api ye
 ntaai piayu kecáá kɔni pin tɛni, pin nkɔ tũ pin cáái re: Iwe! Iwe! Kuyu maa
 kpē likókɔrikóó piima kémee ke áninɔi pite nnéi pee mínimaa kémee áninɔi m
 má api memá ní yé ye itunje mekóónú mese kémee pansela kucesi kóima!

²⁰ Lẽ nnya, liké keyómecaa pikó n láárú. Liké kɔ nɔ́ Uléecaa pikó ne pitume
 ne antepuye n láárú re Uléecaa ye ne ku túhaanele ani alari yenu nnya. ²¹ Kei
 ke uléecaatumɛ nanɛ-nanɛ unyine uu ripare rinyine kpísi yare rináipare uu
 mínimaa kémee ri sáɔ, un tee re: Nní meɔ kai kuyu maa Papilɔni mesóri
 láupɔne, ári yé kɔ piyéne ku rikpá. ²² Api yé kɔ ketume kepóyɔ-i pikéhépepe ne
 inyánlũ ncɔpuri pikó ne pisunsímaa ne pináatɔnsímaa pikóme rikpá. Api yé
 kɔ kei unyine piyéne rikpá un pinípekei pinyine wai, ápi yé kɔ unyine pikóme
 rikpá un nam. ²³ Kéfíráa metéi áme kɔ kei pikpáii kpáne, ápi yé kɔ ula ne unósi
 úka metē kō. Lẽ nnya kápi yé ríka kepóyɔ-i pikóme rinkpá yee re pipókó pee n
 kpéense pee pee ketē nnéi kecáá pináɛne-nanɛ, aa kɔ ne mepósepewai isoipuri
 nnéi kírassente nnya.

²⁴ Ai kɔ yá, pi kɔ antepuye ne Uléecaa pikó ne pē nnéi kapi ketē kecáá n kō
 menyé kepómee yénle.

19

Uléecaa yee ipakare te

¹ Lẽ memáá, am pee linyine keyómecaa-pɔ komti lin cálẽ yare riwúí metē te:
 Alelúya! Uróléecaa yee píyulale ne ríyu ne rínanɛ Ute! ² Upitúhaane ye nyamle
 pin kɔ aseí tikilẽ. Lẽ kai m pise re piké túhaane kuu ye túhaane. U uwásánkaí
 piima yee pee mémare kpááree ne ketē n kópu túhaanele uu ne ukunipe upikeikó
 menyé mee n kɔonu riwome hééle. ³ Api kɔ melírũ pimáa kpá re: Alelúya! Kuyu
 maa kpee ní tore anyɔ aa yisi aá n taálẽ ne nípa píyei-pɔ. ⁴ Piwéése afereé ne pina
 pē ne lífáakó lina lē ai yisi ai wúla ai Uléecaa yee riyóɔpitũ kecáá ní tũ yáási ai re:
 Amí! Alelúya!

⁵ Metē menyine ame riyóɔpitũ kémee léeri re: Ani Uróléecaa pakare, nɔ́
 upikeikó nnéi ne nɔ́ u n wuru, siwá ne piwéése! ⁶ Am pee linyine kom yare
 risoiwúí metē, yare nkói maa nnyine mee wólu née yare ikónɛ yee mesóri senkeɛ,
 lin tee re: Alelúya! Upiima Uléecaa, rínanɛ nnéi ute ye uiyɔpi tunle. ⁷ Liké
 ró n láárú tóké mpóɔnare piima-i n we tóké ne ipakare piima u pa. Tisáɛpi
 pinɔsikpiké anyá ye tuimɛle, tiunɔsi uu umecire cápine. ⁸ Asánáá sɔne melape
 mee n tɛlu áme líka cɔhanelẽ kapi u pa re uké tã. Asánáá sɔne melape memee nní
 mewai sɔne ke Uléecaa pikó api n wapisi.

⁹ Uléecaatumɛ uu pee né maa re: A wɔi re pē kapi Risáɛpi piinɔsikpiké anyá
 n sée ye pínaɛkomɛ le! Uu pee kɔ lē memáá né maa re: Uléecaa ricuruu anɔɔ ye
 nye!

¹⁰ Kei kam pee uana metene loó ké ne u yáási, amá uu né maa re: A mepóciɛ tĩ,
 kape lē wa! Ne upókɛiɔ le nen kɔ pipómáɛɔ pee Yeesu iseérakó n le ukɛiɔ. A
 Uléecaa yáási aa wúla. Yeesu kecáá aseéra pilese yee re antepuye ye aseí símisile.

Usantone yee isã tomé kecáá ní tũ

11 Kei kam pɛɛ keyómɛcaɔ yɛ̃ kɛn wúkulelɛ̃, isã tomé inyine in nyenu. Pi ye Uyɛɛ i n tú sée rɛ Asei nɛ Uyíkíyiki. Upitúhaane nɛ atɔpi kuu n wai ye aseɪ tikilenlɛ. 12 Uinipɛɛ ye inalempi lɛ. Ayóɔpikɔn kulúɪ nyɛɛ Uriyu kecáá we. U rinyíri mále tɛɛ n wólaalɛ̃, amá umemáá úka ucɔ úu ri nyu. 13 Kutúkanka caacaɔ kapi ményɛ rinife kuu tanaalɛ̃. Urinyiri tɛɛ Nléécaasimé. 14 Atɔpilee nyɛɛ keyómɛcaɔ-pɔ́ n̄ we ye pɛɛ isã tomé túntilenlɛ an nɛ u tikilɛ̃ an kɔ asánáá sɔnɛ tomé melapɛ tántilɛ̃ ámɛ líka cáhanelɛ̃. 15 Titéhe rinyine nɛ meyele píj-píj ye unnɔ-i léemelenlɛ uké nɛ ketɛ̃ kecáá písoi kɔ. N-yóɔpinanɛ yare nweni kuú nɛ pi múine uu kupóri maamaa kémɛɛ Uléécaɔ, n̄nanɛ nnéi Ute kuwɔi píima pita pulu. 16 Tinyíri rinyine ye ukutukanka caacaɔ kecáá nɛ uritaa kecáá wólaalenlɛ rɛ: Piyóɔpi Uyóɔpi nɛ pipíima Upiima.

17 Am pɛɛ uléécaatumɛ unyine yenu un ntunɛ kémɛɛ nyenu. Uu cáái ai cá, uu sinúipi nnéi sɛɛ keléécaɔ-pɔ́ n̄ yóósinkɛɛ séi rɛ: Ani kam ani Uléécaɔ anyá píima kémɛɛ cápine, 18 ani piyóɔpi isarɛ nɛ pitɔpiwééɛ isarɛ nɛ píyukɔ́ isarɛ nɛ isansarɛ nɛ pisantonɛ isarɛ le, ani kɔ n̄pá píye, piyupipi nɛ pilási nɛ siwá nɛ piwééɛ isarɛ le.

19 Am pɛɛ ináme nɛ ketɛ̃ kecáá piyóɔpi nɛ piatɔpilee yenu pin cápinelɛ̃ tɛ piké ha uyɛɛ isã kecáá n̄ tú nɛ ukutɔpilee atɔpi wa. 20 Kei kɛ pɛ̃ api pɛɛ ináme nɛ antepu nɔmɛ t̄i. U ye pɛɛ ináme keyu-i mɛwai píima n wapisilɛ apí nɛ pepɛɛ inwɔi pikɛcáá n̄ má pin kɔ ikɛyu kapi n̄ serí yáási pin wulai kiraasentɛ. Api piketé kpísi nɛ pinfaa apí nna kuhore kpe-i kɛ linyine ai n̄ we yare nfúrɔ̄ toi kémɛɛ sáɔ. 21 Api pitóɔ nɛ ritéhe tɛɛ pɛɛ uyɛɛ isã n̄ tú nnɔ-i n̄ léemɛlɛ̃ kóni. Sinúipi nnéi asi pɛɛ piisarɛ le ai si toru.

20

Aɲmɛ kúkotokú kuse iyóɔpi metonɛ

1 Kei kam pɛɛ uléécaatumɛ unyine yɛ̃ un keyómɛcaɔ-pɔ́ súiri un mehóɛ kehánne nɛ akpanii maamaa anyine kunípe-i mulɛilɛ̃. 2 Uu kúconcó, iwáa kpure iyɛ kapi ye n sée rɛ kuníri nɛ Setani tini uu paasi, aku lɛ̄ m̄ pahaalɛ̃ aɲmɛ kúkotokú kuse kémɛɛ. 3 Uu mehóɛ kémɛɛ ku sáɔ u u kukɛcáá ká áku kapɛ kɔ nɛ písoi n̄ kiraasentɛ hái nɛ aɲmɛ kúkotokú kuse kpɛ̄ kuké ha nɛ tenɛ nnya. Lɛ̄ memáá, li pise rɛ uké pɛɛ nkáripɪ ku fénne.

4 Am pɛɛ ayóɔpitú yenu. Ai pepɛɛ akɛcáá n̄ tú n̄nanɛ he rɛ piké ye nɛ túhaane. Am kɔ pɛ̄ kapi isɔ n̄ corii rɛ pi Yeesu nɛ nléécaasimé kecáá aseéra lese nnya amíri yenu. Am kɔ pepɛɛ apí rinwúla piké ináme yáási, apí kɔ inwɔi piatii nɛɛ pianipe-i má akó yénu. Apí nfáa pɛɛri, pi nɛ Kirisi apí kesé iyóɔpi tone aɲmɛ kúkotokú kuse. 5 Pikpɔkpɔ picɔ apí nfáa pɛɛmɛ hái aɲmɛ kúkotokú kuse kpɛ̄ akú ha nɛ tenɛ. Pikpɔkpɔ kémɛɛ meyiɛe fói ye mɛ̄. 6 Pepɛɛ pikpɔkpɔ meyiɛe fói mɛ̄ kémɛɛ n̄ yisi ye nkínninɛ-i wele, pin kɔ Uléécaɔ pikó! Nkpɔ́ lírū n̄n̄ pikɛcáá n̄nanɛ níka má. Amá pi pansɛnɛ pepɛɛ ye Uléécaɔ nɛ Kirisi inyóɔnɛ n̄ wa. U nɛ pɛ̄ apí aɲmɛ kúkotokú kuse kpɛ̄ kémɛɛ kesé iyóɔpi tone.

Pi Setani feriyɛ

7 Aɲmɛ kúkotokú kuse kpɛ̄ kun ha píyei n̄ tómpɔ́, apí pɛɛ Setani ukukpaniilee-i lésɛri. 8 Uu pɛɛ léɛri uu isoipuri nnyí nnéi ye m̄pá ketɛ̃ kuwélé kúye-i n̄ we cápine, leléɛ Kɔɔki nɛ Makɔɔki rɛ iké ukɛcáá rikpá uké nɛ atɔpi wa. I kulúɪ wele yare mínimaa nnyɛnɛ. 9 Ii ketɛ̃ nnéi kecáá yipu ii Uléécaɔ pikó ketɔpikalɛ nɛ ukuyu lala kekále wai. Amá nna nnyine nn̄ keyómɛcaɔ-pɔ́ súiri nn̄ i torɛ. 10 Ai Setani ye pɛɛ i n̄ kúraasentɛ nna nɛ linyine yare nfúrɔ̄ toi kupɔɔɛ-i sáɔ. Kei kɛ ináme nɛ antepu nɔmɛ apí we. Ai pɛɛ i n̄ fikiise ketúnɛ nɛ kesine hái nɛ n̄pá píyei-pɔ́.

Ketahai tərəə pitúhaane

¹¹ Am pɛɛ riyóopitū ne uyɛɛ rikɛcáá ní tū yenu. Ketē ne keyóme asi ukɛyu-i wuru asi pékesi ápi siana yē. ¹² Am pɛɛ pikpəkpə yenu, piwéɛɛ ne siwá, pin tiyóopitū keyu-i nyéɛilē. Ai átelé perei ai kə rítelé ricə pére. Tɛɛɛ nfáa ritelé. Pikpəkpə mɛwai ye átelé nyē kɛmɛɛ wólaalenle. Ai ḿpá úye mɛwai kɛcáá ne u túhaane. ¹³ Mínimaa amɛ pikpəkpə pɛɛ mɛkɛmɛɛ ní we leseri. Nkpə ne pikpəkpə kɛlɔ́ pɔ́ kə pikpəkpə pɛɛ kei ní we leseri api ḿpá úye mɛwai paí apí ne mɛkɛcáá u túhaane. ¹⁴ Ai nkpə ne pikpəkpə kɛlɔ́ kpísi ai nna kupəɛ-i sáɔ. Nna kupəɛ kpɛ, nkpə lírū ye mmɛ. ¹⁵ Ai ḿpá úye rinyiri tɛɛ ári nfáa ritelé kɛmɛɛ ní we kpísi ai nna kupəɛ-i sáɔ.

21*Keyómɛcaa fale ne ketē fale*

¹ Am pɛɛ keyómɛcaa fale ne ketē fale yenu, keyómɛcaa foí ne ketē foí ye pitóné masile lē, mínimaa áme kə we. ² Am kə Uléɛcaa kuyu, Yerusalem fale yenu kun Uléɛcaa kɛmɛɛ-pə leeri kun súiri, kun kumɛcɛɛ cápínélē yare unósi fale yeɛ ula m mɛ́. ³ Am tiyóopitū kɛmɛɛ metē cáca mɛnyine komti, mɛn tee rɛ: Uléɛcaa kunyóonsecánjǐ ye nkpéni nkú sisoipipi kɛmɛɛ. U yé pikɛmɛé n we, api pansɛ upisoí, pi ne Uléɛcaa ricuruu api pɛɛ kɛsɛ́ n we. ⁴ U yé pimenini nnéi pi tinnɛntɛ, nkpə́ n n yé kə piwéɛ rikpá, nkpə́ pitonɛ ne itu ne ntóosi n n yé kə n we, kɛ mɛkɛɛ-mɛ likó ai pitóné ní masí nnya.

⁵ Uyɛɛ pɛɛ riyóopitū kɛcáá ní tū uu pɛɛ né maa rɛ: Pə́ yɛɛ, ne ḿpá yo pansɛsɛle lifále. Uu kə kpá rɛ: A wai! Anóo nyɛ ye nsímɛsei lɛ, lɛ kai kə lenɛ.

⁶ Uu kə pimáa né kpá rɛ: Li piwai masile! Néɛ Ufoí ne Utóɔ, Kékoraane ne Kétə. Né nkó kɛ nnírɛ nn ní we míni mɛɛ ye nfáa n he nhəi pa faalaa. ⁷ Uyɛɛ n feriyɛ likó ye nní kuu n yénunɛ: Néɛ yé Uuleɛcaa, uyɛ́ uu kə kenépipi. ⁸ Amá piwamei ne pɛpɛɛ ápi aseí n tíkílɛ ne pɛpɛɛ icírí n wai ne pisoikɔ́ ne pɛpɛɛ méwoo méwoo n wai ne mɛníríhɛlaawai pikó ne pɛpɛɛ piléé n nyóonɛ ne pinóome nnéi ncəpuri ṕ ketonɛ ye nna ne linyine yare nfúrɔ́ toi kupəɛ kɛmɛé wɛlɛ. Nkpə́ lírū ye mmɛ.

Yerusalem fale

⁹ Lɛ mɛmáa, piléɛcaatumɛ pisɛɛi pɛpɛɛ pɛɛ sipóripi sisɛɛi m múílɛ usɛ uú weri uu né maa rɛ: A kam kɛ unósi fale pó nyíɛ, uyɛɛ Risánpipi unəsi.

¹⁰ Kei kɛ Nfáasəne nn kenécaá súime, Uléɛcaatumɛ uyɛ́ uu né kpísi uú ne riyóɔɔ maamaa ne ricáca rinyine taá. Uu pɛɛ Uléɛcaa kuyu, Yerusalem yenu kun keyómɛcaa-pə Uléɛcaa kɛmɛɛ léeri kun súiri. ¹¹ Uléɛcaa mmulɛ ye pɛɛ kukɛmɛé wɛlɛ, ku pɛɛ télulɛ yare riparɛ səne kɛcɛɛ néɛ yare riparɛ nɛmɛ́-nɛmɛ́ kɛmɛɛ kɛ usoi uu ye umɛcɛɛ n nyáni yare keníɛnyáni yelépi kɛmɛɛ. ¹² Mmɛlɛ maamaa ne ncáca nnyine ye pɛɛ ku kóónúlɛnle, sipoo kɛfi ne sité kapi n luri, piléɛcaatumɛ kɛfi ne pité pin si mɛ́. Isirayɛɛli pikó imarɛpuri kɛfi ne ité iyɛ anyiri ye sikɛcáá wólaalenle. ¹³ Sipoo sitaani sɛɛ ketunɛleemɛ-mɛ nyáni, sitaani itunɛ kuluke-luke-mɛ, sitaani itunɛ kumii-mɛ, sitaani kɛcəpɛ, sitaani ketunɛlolé-mɛ. ¹⁴ Akúiparɛ kɛfi ne até kɛcáá kɛ kuyu mmɛlɛ mmɛ́ n n yé tósilɛ, Tisánpipi pitumɛ kɛfi ne pité pɛ́ anyiri kɛfi ne até an aparɛ nyɛ́ kɛcáá wólaalɛ.

¹⁵ Uyɛɛ lɛ né n símisi ye wura kɛkpápi kapi ye ne ní musí múílɛnle uké ne kuyu ne kusipoo ne kummɛlɛ múɛsi. ¹⁶ Kuyu awélé kɛna ye pɛɛ mɛcáa sáɛ. Kumɛcaa ne kumɛpéɛ́ ye pɛɛ sáɛ. Uu kɛkpápi kɛ́ ne kuyu músu á lelu kilomɛtiri ákotokú até. Kumɛcaa ne kumɛpéɛ́ ne kumɛcá ye pɛɛ sáɛ. ¹⁷ Uu mmɛlɛ ṕ kə músu, ai lelu apáha kuwóo ne afɛɛɛ́ ne até kumúnɛ́. Sisoipipi mɛmúnɛ́ ne uléɛcaatumɛ mɛmúnɛ́ ye mɛ. ¹⁸ Aparɛ nɛmɛ́-nɛmɛ́ kapi ne mmɛlɛ mɔ́ api kuyu ṕ ne wura

yíkíyiki ημανε məm, lin pɛ́e we yare sinípeenyáni. ¹⁹ Apara sone nnéi ncəpuri kapi mmele akuipare kecáá karikεε re liké pinyáni n nyaní. Tipare ηméi-ηmei kapi rikúipare foí kecáá wa, api kusope rikó rilírū kecáá wai, api míni kulúí rikó ritáánū kecáá wai api kə mehóle rikó rináii kecáá wai. ²⁰ Api ríwéé yare ménye rinúpū kecáá wai, api kə ríwéé rikpúulū kecáá wai, api wura rikó risééi-sééi kecáá wai api risannye ntəne ripáha-paha kecáá wai, api metuhuta rikó ríléé-léé kecáá wai, api metuhuta ne mehóle cəhəne rikó rífifi kecáá wai, api ríwéé ntəne yare rihúúhuúpəre kefi ne mεse rikó kecáá wai, api mékəlóota rikó kefi ne rilírū kecáá wai. ²¹ Sipoo kefi ne sité sē pǝ́ ne ikólé kefi ne ité le. Nkólé nse nse kápí ne nǝ́pá ihánaa íye wa. Kuyu ripəhə pǝ́ ne wura ημανε le, lin peirente yare kenípeenyáni.

²² Am kei kunyóonsecáníí yé. Upíima, Ulééca, rínanε nnéi ute ricuruu ne Risánpipi pεε kuyu kpε kunyóonsecáníí. ²³ Ai nkpáni pise re itunε néε iwáre iké kei metéi n wai. Li we re Ulééca meyoopi metéi ye ku kpáiiilenle, kuiyuipoke yεε Risánpipi. ²⁴ Ayu pisoí yé kumetéi kémεε sónε, ketε kecáá piyoopi api kei ne pimεyoopi hapə. ²⁵ Ke kesine áke yéé kei píkai n wa nnya ke kusipoo ási yéé kə píkai n hánaalē. ²⁶ Lē nnéi lee isoipuri kémεε meyoopi ne ríyu m má kápí ne kei sónεpə. ²⁷ Líkperinkpekəó líka néε usoi nkó yεε ncaai riyíkí n wai un kə nnóəme má úu kei melone má. Pē anyiri nyεε Risánpipi nfaa ritelé kémεε n wólaalē mεcire pεε yé kei lompə.

22

¹ Uléécaatumε uu kə nkóí mmē-i ke nfáa nn í we né nyíse, nn we cáicái yare kenípeenyáni yelépi, nn Ulééca riyəopitū ne Risánpipi kémεε-pə leeri. ² Kuyu kecəpe knǝ́ pεε wólu nn ne ncée maa tikilē, kuléé kpεε ye nfáa n he kun nsipéé kecəpe nyenu. Kefi ne meté kaku ye mari, aku ye nǝ́pá iwáre íye kémεε apipi torəsi. Kuapei yèè pisoí itóí pəisele. ³ Anóə áa kei líka kecáá we. Kuyu kémεε ke Ulééca riyəopitū ne Risánpipi riyəopitū ari yé n we upikεikó pin kei u yáasi. ⁴ Pi yé ukeyu yē, Urinyiri ari kə piatii kecáá n wólaalē. ⁵ Kesine áke wene, ái yé kə kei kéfiráa metéi néε itunε metéi pise, ke Upíima Ulééca uu pi n kpáiiilē nnya. Api pεε iyóopi n tū ne nǝ́pá píyei-pə.

Yeesu mekame

⁶ Uléécaatumε uu pεε né maa re: Inóosimé iyē ye nsímései le. Lē kai kə lenε. Upíima Ulééca yεε ye n tíyεse antepuyε api símisi ye uuleecaatumε tummεle re uké upikεikó lelee nfáani n wainε nyíse. ⁷ Yeesu uu re: Nə yēε, ne nfáani sónεpəle. Nkó yεε kóso-pə nsímé mεε ritelé ntí-i n we m múilē ye únarekomε le.

⁸ Né Yohani, néε mεwai mē kə am kə yenu. Kam n yé am kə kom, am uléécaatumε uyεε mεwai né n nyísente ana-i lolu re ké u yáasi. ⁹ Amá uu pεε né maa re: A mepóciε tǝ́, kape lē wa! Ne upókεicə le nen kə pipómáreco antepuyε ne pεpεε ritelé ntí nsímé mǝ́ múilē ukεicə! A Ulééca yáasi aa wúla!

¹⁰ Uu kə pimáa né kpá re: Kape lelee kóso-pə n wainε nsímé ritelé ntí m pēkaalē! Itunε ye tule re tinsímé mmē nké wa. ¹¹ Nkó yεε úu lisəne n wai uké n nəǝ́lē úu kape lisəne n wai. Nkó yεε mékperinkpe m pəriilē uké umεcire mékperinkpe pipórii n kpáselē. Nkó yεε lisəne n wai uké lisəne piwai ne kéyu n sí, nkó yεε n nyaní cáká-cáká uké n nyaní cáká-cáká un ne kéyu sí.

¹² Yeesu uu re: Pə yēε, ne nfáani sónεpəle. Inéhéé kam ne wεpə ké nǝ́pá úye mεwai kulaa u pa. ¹³ Néε Ufoí ne Utórəə, Ukpéé ne Upírē, néε kə Kékoraane ne Kétə.

¹⁴ Mpi pεε pisitukanka caacaa n hεere piké ne kuléé kpεε ye nfáa n he apipi n yé piké kə ne sipoo-mē tintíki piké ne kuyu-i lompə nnya ye pínarekomε le!

¹⁵ Amá pɛpɛɛ mɛpɔpi ní we ne menírihélaawai pikó ne méwoo méwoo mɛwai pikó ne písoikɔ ne pɛpɛɛ piléé n nyóɔnse ne nǎpá úye yee nnóɔme ní la un kɔ n wai piké léepɔ!

¹⁶ Nǎ Yeesu, ne unéléécaatumɛ tumpɔle re uké Uléécaá icápine kémɛɛ nó símisi re aseɪ ye nye. Ne Tafiti kumare kémɛɛ kɛwǎ pířɛ le. Née rimarewarepi tɛɛ n tǎlu.

¹⁷ Nfáasɔne ne unósi fale ye maa re: A kam. Nkó yee lǎ n kɔ pɔóké kɔ maa re: A kam. Nkó ke nníré nn ní we uké kam. Nkó yee míni mee ye nfáa n he ní la uké me yɔsí faalaa.

Tinóɔ tɔrɔɔ

¹⁸ Mpá úye yee kóso-pɔ nsímé mee rítelé ntí-i ní we n kɔ kam símisi re aseɪ ye nye. Úye un kei linyine rinkpáɔ, Uléécaá yé ásáláú nyɛ kecáá kapi rítelé ntí-i n símisi liute uyɛ isoi kémɛɛ rikpáɔ. ¹⁹ Úye un kɔ kóso-pɔ nsímé mee rítelé ntí-i ní we kémɛɛ inóɔsimé inyine n lese, Uléécaá yé liute uyɛ líkó lee kuléé kpeɛ ye nfáa n he kémɛɛ ne kuyu kémɛɛ ní we lese. Pi linsímé rítelé ntí-i símisile.

²⁰ Úyee n símisi re likei lee aseɪ le ye maa re: Eee, ne nfáani sónepɔle. Amí! A kam, Úpíima Yeesu!

²¹ Úpíima Yeesu uké nǎpá úye ípɛélé nyíse!